

مکتبہ رضا

مەلەپ بىزىجىم

1

شىنجاڭ خەلق نەھىياتى

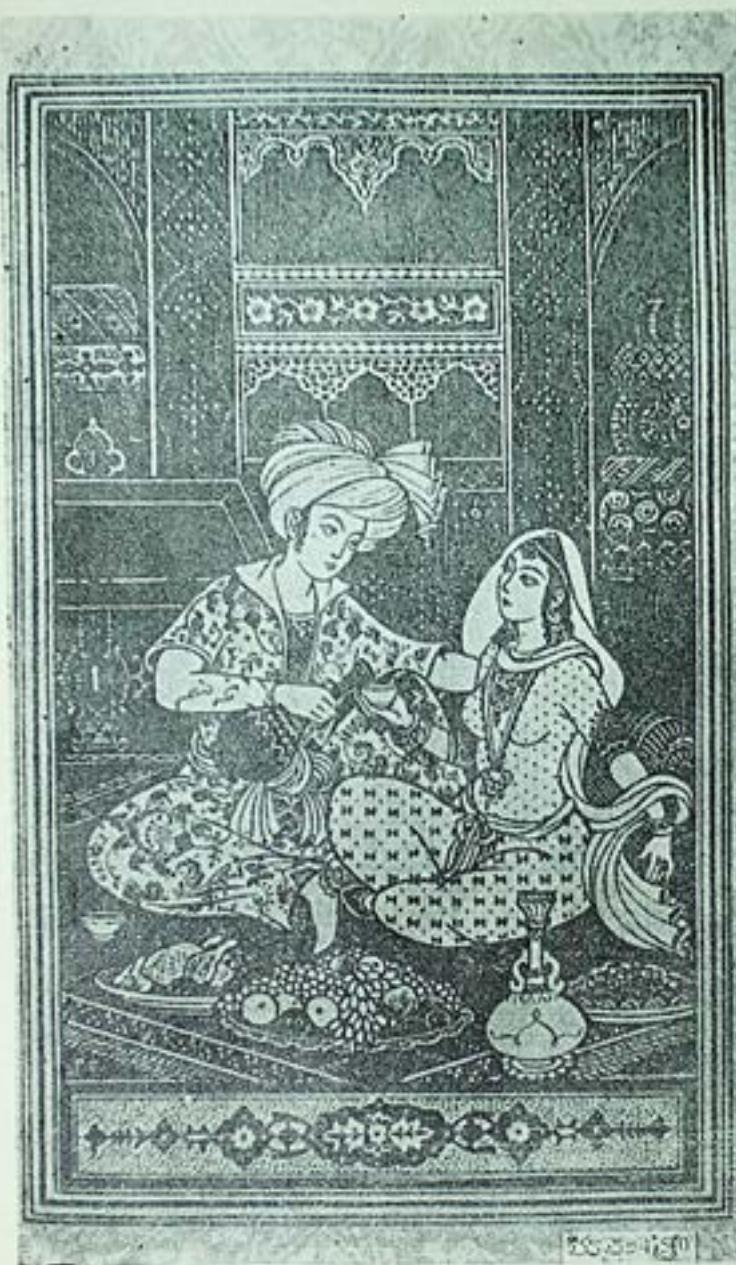
الْفَلَيْلَةِ وَلَيْلَةُ

له شرگه تهییار لغۇچى: نەرشىدىن قاتلىق
ھەستۈل تەھرىرى: ئىمىن تۈرسۈن

ەۇندهر دەجە

شەھرىيار ۋە شاھىزامان ھىكايسى.....	1
دەخانىڭ ھىكايسى.....	14
باي بىلەن جىن ھىكايسى (1 - كېچە)	22
كىيىكلىك بىرىنچى بۇۋايىنىڭ ھىكايسى (1 - 2 - كېچە)	27
بىر جۇپ ئىت يېتلىكەن بۇۋايىنىڭ ھىكايسى (2 - كېچە) ...	33
خېچىرلىق بۇۋايىنىڭ ھىكايسى (2 - كېچە)	37
بېلاچى بىلەن دىۋە ھىكايسى (3 - 4 - كېچە)	40
يۈنان شاھ بىلەن تۈنىك ۋەزىرى ۋە ھېكىم روپانىنىڭ ۋە قىسى (4 - كېچە)	48
شاھ سىندىباد ھىكايسى (5 - كېچە)	55
ھەلىمگەر ۋەزىر ھىكايسى (5 - 7 - كېچە)	58
جادۇ قىلىنغان شاھزادە ھىكايسى (7 - 9 - كېچە) ...	76
ھامال بىلەن باغدادلىق ئۇزج چوکاننىڭ ھىكايسى (9 - 11 - كېچە)	90
بىرىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى (11 - 12 - 11 - كېچە) ...	112
ئىككىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى (12 - 14 - كېچە) ...	120
ۋۇچىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى (14 - 15 - كېچە) ...	143
باگدادلىق بىرىنچى چوکاننىڭ ھىكايسى (16 - 17 - 16 - كېچە) ...	151
باگدادلىق ئىككىنچى چوکاننىڭ ھىكايسى (18 - 17 - كېچە) ...	161

175	ئۇچ بىھى عىگاپىس (18 - 19 - كېچە)
	لۇردىن بىلەن ئاكسى شەمىدىنىڭ ھىكايسى
188	(19 - 24 - كېچە)
	ماشىنجى، دوك، جوهۇد، ئاشىھەز، ئىسارالارنىڭ ھىكايلرى
251	(24 - 25 - كېچە)
260	ئىسارالىڭ ھىكايسى (25 - 27 - كېچە)
279	ئاشىھەزنىڭ ھىكايسى (27 - 28 - كېچە)
290	جوھۇد تۈۋپىنىڭ ھىكايسى (27 - 28 - كېچە)
302	ماشىنجىنىڭ ھىكايسى (28 - 30 - كېچە)
322	سەتىراچنىڭ ھىكايسى (30 - كېچە)
325	سەتىراچنىڭ بىرەنچى ئۆكىسى (30 - كېچە)
332	سەتىراچنىڭ ئىككىنچى ئۆكىسى (31 - 30 - كېچە)
338	سەتىراچنىڭ ئۇچىنچى ئۆكىسى (31 - كېچە)
343	سەتىراچنىڭ توتنىچى ئۆكىسى (31 - كېچە)
348	سەتىراچنىڭ بەشىنجى ئۆكىسى (32 - 31 - كېچە)
362	سەتىراچنىڭ ئالىتىنجى ئۆكىسى (32 - كېچە)
	ئىككى ۋەزىر بىلەن ئەلىزۈلجهلىس ھىكايسى
374	(32 - 37 - كېچە)
	سودىگەر ئاييۇپنىڭ ئوغلى غەنئىمنىڭ ھىكايسى
451	(37 - 45 - كېچە)

ندىشىرىياتىن

«مىڭ بىر كېچە» ياكى «ئەلىق لەيلە ۋە لەيلە» چوچەكلىرى نۇزاق نۇتىمۇشنىڭ ئاجايىپ ۋە قەللىرىسى يۈقورى بەدىسى ماھارەت بىلەن تەسۋىرلەپ بېرىدىغان ئىسرەر، داڭلىق ئېغىز ئەدىبىياتىنىڭ نەمۇنسىلىرىدىن بىرى. بۇ— ئاساسەن قەدىمىسى زاماندىكى شەرق پادىشالرىدىن بىرى شەھرىيار ۋە نۇنىڭ خانىشى شەھرىزىاد بىلەن مۇناسىۋەتلىك چوچەكلىر يىغىندىسى. شەھرىيار ھەممەتتەخور، زالىم پادىشا بولۇپ، ھەر ئاخشىمى بىر خوتۇن ئالىدۇ—دە، تاڭ ئاتقاندا نۇنى ئۇلتۇرۇۋېتىدۇ. نۇنىڭ ۋەزىرىنىڭ قىزى شەھرىزىاد باشقا قىزلاრنى بۇ زالىمنىڭ زۇلمىدىن قۇتقۇزۇپ قېلىش نۇچىون، نۇز خاھىشى بويىچە پادىشاغا تېگىدۇ. نۇ ھەر ئاخشىمى چوچەك تېيىتىپ بېرىش يولى بىلەن پادىشانى قىزىقتۇرۇپ، نۇزىنى نۇلۇمىدىن قۇتقۇزىدۇ. بۇنىدا چوچەكلىر مىڭ بىر كېچىكچە داۋام قىلىدۇ. ئاخىردا، پادىشا نۇز قىلىمىشىغا يۈشىيمان يەپ، شەھرىزىاد بىلەن ئۇمرىنىڭ تاخىرىضىچە بىلە ئوتىدۇ.

«مىڭ بىر كېچە»نىڭ قاچان ۋە قەيدىرە يېزىلىغانلىقى ئېنىق ئەمەس. بەزى دەلىلىشۇناسلارنىڭ تەكشۈرۈشچە، 3 نۇرۇنىدا ۋۇجۇتقا كەلگەن. بۇ چوچەكلىر ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈپ، تاخىر كىتاب شەكلىگە كىرگەن ئىكەن. بۇنىڭ بىر قىسىم ئىراندا ئۇتكەن ۋە قەلدەرگە مۇناسىۋەتلىك چوچەكلىر، يەنى

چوچه کله رىنگ بىر قىسىدا بايان قىلىنغان ۋە قەلمىر 226 — 652 -
پىللاردىكى سانانلار دولتىنده يۈز بىرگەن شۇڭا بەرسىلەر بۇنى
پارساجى «ھەزار ئەپسانە» («مىڭ چوچەك»)نىڭ نەرەپ
تىلىدىكى تەرىجىمىسى ئاسىدا شەكىللەنگەن دەيدىدۇ. يەنە بىر
قىسى ئابىباس خەلپىلىرى زامانىسىدىكى ۋە قەلەرگە باغلىنىشلىق
چوچەكلەر بولۇپ، 10 — 11 - ئەسرلەرددە يېزىلىغان دەيدىدۇ.
ئۇچىنجى بىر قىسى مىسردا بولغان ۋە قەلمىر بايان قىلىندىغان
چوچەكلەر بولۇپ، 13 — 14 - ئەسرلەرددە مىسردا يېزىلىغانلىرى
مولچەرىنىندا. پۇتۇن كىتاب، ئاخىردا، 16 - ئەسرىدە ھازىرقىسى
حالىتىندا شەكىللەنگەن.

بۇ ئەسر ئەسىلەدە 8 - ئەسىرىدىن تارتىپ، ئۇرغۇن كىشىلەرنىڭ
توبلاپ - دەتلىشى، ئەدىبىسى جەھەتنىن ئىشلىشى ۋە زامانلارنىڭ
ئوتۇشى بىلەن يېڭى مەزمۇنلارنىڭ قوشۇلۇشى نەتىجىسىدە
تولۇقلانغان، مەسىلەن، ئىراقتا تۆزۈلگەن قىسىدا، ئابىباس
خەلپىلىرىدىن ھارۇن دەشىدىن ئوردىسىدىكى ئاجايىپ
ئەھۋاللار، مەشھۇر شەخسلەرنىڭ غەلتە ئىشلىرى، مۇھەببەت
ۋە قەلسى بايان قىلىنغان: مىسردا تۆزۈلگەن قىسىدا بولسا،
خىيىم - خەتلەرك ئەھۋاللار، ئاماسىر - دەۋايمەتلىر كىرگۈزۈلگەن.
كتاب شەكىللەنگەنچە ئوتىكەن 8 ئەسر ئىسلام دەنى راۋاجلىنىپ
يۈقورى يەلىكى يەتكەن زامان بولغاچقا، چوچەكلەرنىڭ مەزمۇنغا
ئىسلام ئىدىبىلولوگىسى چوڭقۇر سىڭىدىن.

ئەسىرىدە شەرق ئەدىبىياتنىڭ چواڭ ھىكايدىن كىچىك
ھىكايدىلەرنى شاخلىتىش ئۆسلىۋىنى قوللىنىغان: ئۇنىڭ مەزمۇنى
مۇرەككەپ، ۋە قەلمىر ئۆزگەرىشچان ۋە خىلىمۇ - خىل، بەدىسى

تۈزۈلۈش دەڭىغا - رەلاق بولۇپ، كىشىلەرنى تۈزۈگە بىك جەلپ قىلىدۇ. «مېلک بىر كېچە» دە تەسۋىرلەتكەن ۋە قەلەرنىڭ تولسى قەدىمىقى زاماندا ئەرەب ۋە شەرق ئەمگە كېچىلىرى ئارىدا ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈدىغان ئىل تەدبىياتى شەكلەدىن ئىبارەت: بۇ ئەسىردا، تۇتۇردا ئەرەب تەسىر دۇنياسىدىكى تۈرمۈش دىياللىقى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، قەدىمىقى زامان خەلقلىرىنىڭ ئەقىل - پاراسەت ۋە تەسىرۈزۈر كۆچى كەۋدىلەندۈرۈلگەن. بۇ - ئەرەب خەلقنىڭ قىممەتلىك تەدبىي مىراسى؛ كۆپ يىللاردىن بېرى ئەرەب خەلقى ۋە دۇنيا ئەللەرى ياقۇزۇرۇپ تۇرۇپ كېلىۋاتقان گۈزەل ئەسىر «مېلک بىر كېچە» ھازىرغەنچە كۆپلىكەن تىللارغە تەرجىمە قىلىنىدى. تۇنلىك دۇنيا ئەدبىياتىدا تۇتقان تۇرۇنى زور.

«مېلک بىر كېچە»نىڭ قولياز مىلىرى ۋە تاش باسما نۆسخە لىرىسىمۇ كۆپ، شۇنىڭدەك بۇ نۆسخىلار ئارىسىدىكى پەرقەلمەر مۇ نۇرغۇن. تۇ، تۇتۇردا ئاسىيادىكى خەلقلىر تىلىرىغا ئىجادىي يو سۈندا تەرجىمە قىلىنغان. جۇملىدىن كونا ئۇيغۇر تىلغىمۇ كۆپ قېتىم تەرجىمە قىلىنغان.

قولىڭىزدىكى بۇ نۆسخىنى نەشرىكە تەيپىارلاشتا، بىز 18 - ئەسىرنىڭ كېيىتىكى بېرىمىدا تۇتكەن ئاقىلۇق مۇھەممەت ئابىدۇللاخاننىڭ كونا ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى، 1954 - يىلى ناشكەنتى نەشر قىلىنغان ئۆزبەكچە تەرجىمىسى ھەم ناشۇن تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنىپ، 1957 - يىلى نەشر قىلىنغان خەنزوچە نۆسخىسىدىن پايدىللاندۇق.

«مېلک بىر كېچە»نىڭ بۇ قېتىمىقى ئۇيغۇرچە نۆسخىسىدا

مەزمۇن ۋە ئەدىسىنىي جەھەتلىك بولۇشى
مۇمكىن، كىتابىنىڭ كېىتىكى قىسىملىرىنى تېخىمۇ ياخشى نەشىر
قىلىش نۇچۈن، كىتابخانلارنىڭ تەتقىدىسى پىكىر بېرىشنى سورايمىز.

شەھرىيار و شاھزامان ئۆكىسى

قەدىمىقى زاماندا ھىندىچىنى ئاراللىرىنىڭ بىر سۈلتانى بولۇپ، ئۇ، ساسىلار ئەۋلادىدىن ئىكەن، ئۇنىڭ سانىز ئەمكەرلىرى، خىزمەتچىلىرى، ھەشمەتلىك سارايلىرى ۋە شەھرىيار، شاھزامان دەپ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن. بۇ ئوغۇللىرىنىڭ ھەر ئىككىسى زىزەك ۋە باتۇر ئىكەن. چوڭى شەھرىيار ئۆكىسى شاھزامانغا قارىغاندا ھەرقانداق ئىش قولىدىن كېلىدىغان، چاققان ۋە ھۇشىار ئىكەن. ئۇ، ھىندىچىنى مەملىكتىنىڭ بىرسىگە ھوکۈمران بولۇپ، ئۇنىڭ تەۋەسى ئاۋات ئىكەن.

ئۆكىسى شاھزامان سەمەرقەنتىكە ھوکۈمرانلىق قىلىدىكەن. ھەر ئىككى ئاكا - ئۇكا ئۆز مەملىكتىلىرىدە ئادالەت بىلەن يۈرت سوراپ، شات - خورام كۈن ئوتكۈزۈدىكەن. بىر كۈنى شەھرىyar ئۆكىسى شاھزاماننى سېغىنغاڭلىغىنى ھىس قېپتۇ. ئۇ، ئالدىغا ۋەزىرىنى قىچقىرىپ ئۇنىڭغا: ئۆكىسى شاھزاماننىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنى تەكلىپ قىلىپ ئىلىشنى بؤيرۈپتۇ. ۋەزىر بۇ بؤيرۈقنى جان - دىلى بىلەن قوبۇل قىلىپ، يولغا چىقىپتۇ. ئېسەن - ئامان شاهىد - زاماننىڭ ھوزۇر بىغمىء يېتىپ كەپتۇ. ئۇنىڭغا ئاكىسى شەھرىyarنىڭ سالىمىنى يەتكۈزۈپ، ئۇنى ناھايىتىمۇ سېغىنغاڭلىغىنى ھەتتاڭى كورۇشۇشكە تەشا ئىكەنلىگىنى ئېيتىپتۇ: ئىلاج بولسا بىللە بېرىش

ئۇچۇن تەكلىپ قىلىپ كەلگە ئىلگىنى بايان قىپتۇ.

شاهزامان خۇرسەن بولۇپ، سەيدەر جابدۇغىنى قىلىشقا كىرى،
شىپتۇ. چېدىرىلىرى، توگىلىرى، خېچىرىلىرىنى تەيىيارلىتىپتۇ.
بىرقانچە خىزمەتچى ۋە مەلسىمەتچىلىرىنىمۇ ئۇزى بىلەن بىلە
بىرىشقا تەكلىپ قىپتۇ. مەملىكتە ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ تۈرۈش
ئۇچۇن، ئۇز ئورنىغا ۋەزىرىنى قويۇپتۇ. خاتىرجەم بولۇپ ئاكسىنىڭ
مەملىكتىگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ، ئۇيىدە كېرەكلىك
بىز ئەرنىسى ئۇنىتۇلۇپ قالغانلىقى ئېسگە كەپتۇ. قونۇپ ئۇتۇش
ئۇچۇن چۈشكەن يەردەن ئارقىسغا يېنىپ، يېرىم كېچىدە ئۇرددە.
سەغا يېتىپ بېرىپتۇ. تىجىكىرى كىرب قارسا. خوتۇنىنىڭ بىر سەت
قارا قۇز بىلەن بىز ئورۇندادا ياتقانلىخىنى كورۇپتۇ - دە. ئۇنىڭ
كۆزىگە ئالىم قاراڭقۇلۇغى تىقلىپتۇ. ئۇز، ئۇز-ئۇزىگە: "مەن
تىخى بۇ يەردەن يېراقلاشماي تۈرۈپ بۇنداق ئەھۋال يۈز بەرسە.
مەن ئاكسىنىڭ يۈرتسىدا ئۇزاقراق تۈرۈپ قالغۇدەك بولسام.
بۇ خىيانەتكار خوتۇن يەنە نىمە بۈزۈقىلىقلارنى قىلاتىكىن؟" دەپ
ئۇيىلاپتۇ - دە، ئاچىچىغىغا بەس كېلەلمەي، قىلىچىنى قىتىدىن سۈغۇ -
دۇپ. هەر ئىككىنى ياتقان يېرىدە يىغىشتۇرۇپتۇ. ئۇنىتۇلۇپ
قالقان نەرسىنى ئېلىپ، ھايال بولمايلا يەنە يولغا چىقىپتۇ - دە.
قۇنالۇغا بېرىپ چۈشۈپتۇ.

- ئالاڭ ئېتىش بىلەن يەنە داقا - دۇمىباق، ناغرا، كاناي - سۇناي -

لىرىنى چېلىشىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئاكى ئاكسىنىڭ شەھرىگە يېتىپ
كەلگىچە غەم - قايغۇدىن نېرى بولالاپتۇ. شۇ ھالدا ئاكسىنىڭ
شەھرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئاكى ئۇكىسى ئۇكىسىنىڭ كېلىش شەرىپىگە
شەھرىنى ياساپتۇ. ئۇكىسى كۆتۈۋېلىش ئۇچۇن دولەت ئەرباپلىرى

بىلەن ئالدىغا چىقىپتۇ. ئاكا - ئۆكا حوشال - حورام يۈز كورۇشۇپ،
هال - نەھۋال سورىشىپتۇ. ئالاھىدە راسلانغان نوبىدە كۆڭۈللىك
نولستۇرۇشۇپتۇ. شەھرىيار ئۆكىسى بىلەن ھەر تەرمەپلىسە سوھېت
قىلىپ، ئاخىردا دەلت ئىشلەمىنى ۋە ئائىلە نەھۋالنى
سوراپتۇ. شۇ چاغدا شاهىزاماننىڭ كۆئىلىسى خوتۇنى بىلەن
قۇلىنىڭ ئىشلىرى تېخسۈ بىارام قېپتۇ. خىجىللەخدىن دەڭىنى
سارغىسىپتۇ. يۇتۇنلەي كۆتۈلمىگەن بۇ نەھۋالنى كورىگەن
شەھرىيار ئۆزىچە: "بەلكى ئۇ ئاتلىسىدىن ۋە مەملىكتىدىن
ئايىرسلغىنى ئۈچۈن شۇنداق بىارام بولۇۋاتقاندۇ" دەپ ئۇيلاپ،
شاهىزاماننى ئۆز هالىغا قويۇپ، سوزىنى توختىپ ۋە ئۇنى
ياخشى ئارام ئېلىپ سەپەر ھارددۇغىنى چىقىرىشقا ئۇندەپتۇ.
لېكىن شەھرىيار نەتسىمۇ ئۆكىسىنىڭ چىرايدا ھىچقانداق
ئۆزگەرىش سەزمەپتۇ، بەلكى ئۇنىڭ يۈزلىرىدە ئالدىنىقى
كۆندىكىدىنىمۇ تېضىراق خابىلىق ئىزلىرىنى كورۇپ، ئاكىسى
بۇنىڭ سەۋىئىسى سوراپتۇ:

"ئەي قېرىنداش، چىرايدا ئوتىكەنلىكى كۆندىكىدىنىمۇ
يامانراق سېرىق كورۇنىدىغۇ؟"

شاهىزامان سر ساقلاپ، ئوتىكەن ۋەقدىدىن ھىچ نەرسە
سوزلىمەپتۇ. سورالغان سوئالغا: "كىچىككەن بىر ئاغرىغىم بار!" -
دەپ بانا كورسىتىپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋە بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

عېمىدىن ئازغىنا ئاشكارا قىلام،
ئاسمان ھەم زەمن قايقۇغا جومگەي.
تىجىلا غۇلچىدەكە مىskin بۇ كۆڭۈم،
خالا يېقەنەمىسى مېنىدىدىن كۆلگەي.

شهرسیار - "هی قیرنداش، کوئلۇقنى پەرمىشان قىلما،
بىلەن ئۆز قىلىپ كېلىلى، شۇنىڭ بىلەن كۆئلۈك ئېچىلىپ،
رەئىگىڭ ئەسىلگە كەلە ئەجەپ ئەممەس" دەپتۇ.
شاھىزامان:

شاتلىققا چومىسى تامام يەر يۈزى،
ماڭا يوق ئاندىن تېرىقىتكە پەيزى.
دەپ، بۇ تەكلىپكىمۇ كونىمىھېپتۇ.

شهرسیار ھەمرالرى بىلەن شكارغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئاھىد
زامان سۈنۈق كۆئىلى، ھەمكىن چىرايى بىلەن ئوردىدا قاپتۇ.
ئۇ، تۈرغان ئوي چارباقاقا يانداش بولۇپ، ئۇنىڭ بىر دەرىزىسى
شۇ باققا ئېچىلىدىكەن. ئۇ دەرىزىنى ئېچىپ قوييۇپ، باققا قاراپ
ئۇلتۇرغان ئىكەن، بىردىنلا سارايىنىڭ ئىشگىدىن يىكىرىمە قول
بىلەن يىكىرىمە كېنىزەك چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئوتتۇرغىدا شەھرىيار-
نىڭ خوتۇنى - مەلىكە چىرايىلىق ياسانغان حالدا كېلىۋاتقىدەك.
ئۇلار ئەسىلەدە كول بويىغا تاماشا ۋە سەيلە ئۆچۈن چىقىغان
ئىكەن. كولنى كورۇپ، ھەمىسى كىيىملەرنى ساپتۇ، بىرلىشىپ
ئۇلتۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا شەھرىيارنىڭ خوتۇنى: "ھىي مەسىۇدا!" -
دەپ قىچقىرغان ئىكەن، "لەببەي مەلىكىم" - دەپ شۇنداق بىر
سەت قارا قول يۈكۈرۈپ كەپتۇ - دە، مەلىكىنى تۈتۈپ ئۆينىشىپ،
گىرەلىشىپ كېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ قوللەرىمۇ كېنىزەكلىر بىلەن بىر
جوپىتن بولۇپ قوشۇلۇشۇپتۇ. بۇنى كورگەن شاھىزامان ئۆز -
ئۇزىگە: "مېنىڭ غېمىم ئاكامىنىڭ غېمىنىڭ ئالدىدا هىچ نىمىگە
ئەرزىمىگىدەك" - دەپ غەزىمۇ پەسىيىپ، دەردى كېمىسىپ،
رەئىگىڭ قان يۈكۈرۈپتۇ. كۆئى ئارامىغا چۈشۈپ، زوقلۇنۇپ

ئاماق يېيشىكە كېرىشىپتۇ ۋە ئۇيۇن - تاماشىغىمۇ قاتنىشىپتۇ. بىر نەچچە كۈنلۈك شكاردىن قايقان شەھرسىار ئۆكىسى شاهىزامان بىلەن كورۇشۇپ، ئۇنىڭدىكى بۇ ئۆزگەرىشنى دەرھال سېزىپ سوراپتۇ: "كەلگەندىن بۇيان رەڭگەڭ سېرىق، دىلىڭ سۈنۈق، ئۆزەڭ غەمىكىن ئىدىك. ئەمدى ئۇنىڭ ئەكسىچە، يۈزۈڭ ئانار - دەك قىزارغان، ئۆزەڭ خوتى، ئەھەللەدا خېللا ئۆزگەرىش باار. مۇشۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە تاماھەن بۇرۇنىقى ئەكسىڭىگە كېلىپ قالىسەن. بۇنىڭ سەۋىئى ئىمە؟"

"وەڭكىنىڭ سېرىق، ئۆزەمنىڭ ئەمكىنلىكىنىڭ سەۋىئىنى ئېيتىشىم مۇمكىن. لېكىن نۇز قېلىپيمغا كېلىش جەريانىنى سوزلەش - ئىن ئاجىزىمەن" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ شاهىزامان. "قېنى - دەپتۇ شەھرسىار. - ئازال ئۆزەڭنىڭ ئەمكىنلىك ئەھەللەنى سوزلەسە ئىمە مىيلى، ئاڭلاي!"

شاهىزامان يولغا چىققان كۈنى ئاكىسغا تېبىارلەغان سوغىسىنى ئۇنىتۇپ قېلىپ ئارقىسىغا يانقاڭلىغىنى: يېرىم كېچىدە ئوبىگە بېرىپ قارسا، خوتۇنىنىڭ بىر قارا قول بىلەن بىر تۇرۇندا يانقاڭلىغىنى، ئاندىن ھەر ئىككىنىڭ بېشىنى چېپپەپ تاشلاپ قايقانلىغىنى، شۇنىڭدىن بېرى غەمكىنلىشىپ، وەڭكىنىڭ سارغا يانقاڭلىغىنى ئېيتىپ، كەپنى ئۆگستېپتۇ.

شەھربىار: "خابىلىقنىڭ سەۋىئىنى ئۇقتۇم، خوشاللىقنىڭمۇ سەۋىئىنى ئۇقۇشۇم كېرەك" - دەپ، ئۇنىسمۇ سوزلەپ بېرىشنى سوراپ، ئىنسىسىنى تەڭلىككە ساپتۇ.

شاهىزامان نائىلاج ئاكىسى ئۇزۇغا كەتكەندە، بافقىدا بولۇپ

ئۇتكەن ۋەقەنى سوزلەپ بېرىپتۇ.
شەھرىيارنىڭ ئاچىچىنى كېلىپ، كۆزلىرىدە توت نۇچقۇنىلىرى
پەيدا بويتۇ. لېكىن ئۇ غەزبۈنى بېسىپ:
“مېنىڭ خوتۇنۇمغا بولغان ئىشەنچم كامىل، بۇ ئەھۋالنى
كۆزۈم بىلەن كورمىم ئىشەنەيمەن. ئىشەنچ ئالدىدا كۆمانغا
ئورۇن يوق!” دېپتۇ.

“ئۇنداق بولسا، — دېپتۇ شاهىزامان ئاكىسغا. — سىز يەنە
بىر نەچە كۈنلۈك شكارغا چىقىدىغانلىغىڭىز توغرىسىدا ئۇقتۇز.
دۇش تارقىستىڭ ۋە شۇنداق ماھارەت كورىستىڭىكى، ھەممە
سېزنىڭ ئۇۋە ئۇۋلاشتقا كەتكەنلىكىڭىزگە ئىشەنلىسۇن. ئۇزىڭىز
يوشۇرۇن حالىدا مەن تۈرگان ئويىگە كىرسىلە. شۇ يەردە مەن
كۈرگەن بۇ ۋەقەنى سىزمۇ ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كورىسىز.”

“بۇ ياخشى مەسىلەت!” دېپتۇ شەھرىيار، ئۇ دەرىھال
شكارغا چىقىشقا ھازىرلىق كورۇپتۇ. ئۇۋە خىزمەتچىلىرى بىلەن
شكار ئۆچۈن زورۇر بولغان ئەرسىلەرنى ئېلىپ، شەھەرنىڭ
تاشقىرىسىغا چىقىپ، بىر مەنزىرلىك جايىغا چۈشۈپتۇ. چىدىرىغا
كىرىپ، دەرۋازا ساقچىسى قىچقىرىپ، چىدىرىغا ھېچكىمىنى
كىرىپ، كۆزەمىسىلىك ھەقىقىدە بۈرۈق بېرىپتۇ. ئۆزى كېسىمىنى
يەڭىشلەپ، توردىغا يېنىپتۇ—دە، ئۆزكىس ئولتۇرغان ئويىكە يوشۇرۇن
كىرىپ، دەرىزدىن باغچىنى كۆزىتىپ ئولتۇرۇپتۇ.

ئارىدىن ئانچە ئۆزىق ۋاقت ئوتىمەي، مەلکە كېنىزەكلەر، قۇللاز
بىلەن باققا چىقىپتۇ. شاهىزامان قانداق دىگەن بولسا، ئىش شۇنداق
بولۇپ چىقىپتۇ. بۇ ئىشلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۈرگەن شەھرىيار
ئەقلەدىن ئازغا سىدەك كاراڭا بولۇپ:

"تۇقسى - دەپتۇر تۇلا رغا قاراپ، كېيىن تۇكىسىغا، - بىزگە شاھىلىقنىڭ كېرىگىسى يوق. بېشىغا مۇشۇنداق ئەھۋال چۈشكەن كىشىلەر بىلەن تۇچىرىشىپ، كۆئىمىزىنى ئاراسىغا چۈشۈرۈكچە، بىزگە بۇنداق ھاياتىن نۇلۇم ياخشى" دەپ، هەر ئىككىسى نۇردىنىڭ يان ئىشىگىدىن چىقىپ، ھىچكىمكە كورۇنىمىي، چول - بایاۋانغا قاراپ كېتىپتۇ. كېچە - كۆندۈز يۈل يۈرۈپ، نۇزمان دەرياسىنىڭ لېۋىگە بېرىپ، بىر ئوتلاقلۇنىڭ تۇتۇرىسىدا نۇسکەن بىر تۈپ دەرمەخ ئاستىغا چۈشۈپتۇ. دەرەخنىڭ تېگىدىن نۇرغۇپ چىققان بۇلاقتنى قىنىپ سۇ ئىچىشىپتۇ. چۈش بولاي دەپ قالغان ئىكەن، تۇلا، دەم ئېلىپ نۇلتۇرسا، دەريا دولقۇنلىنىپتۇ. كېيىن دولقۇن ئاراسىدىن بويى ئاسماڭغا تاقاشقىدەك قورقۇنۇچلۇق، قارا قۇيۇندەك بىر نەرسە پەيدا بويپتۇ. تۇ بەت ھەيۋەت مەخلۇق ئۇدۇل بۇلا، ئۇلتۇرغان ئۇتلاق تەرمەپكە قاراپ كېلىشكە باشلاپتۇ. بۇنى كورگەن ئاكا - تۇڭا خەۋېرسەپ، نۇرۇنلىرىدىن تۇرۇپ، دەرەخقە يامشىپ چىقىپ، شاخنىڭ ئاراسىغا يوشۇرۇنۇۋاپتۇ ۋە بۇ قانداق ھادىسە دەپ، قاراپ ئۇلتۇرۇشۇپتۇ. دەريادىن چىققان ھىلسقى مەخلۇق بېشىدا ساندۇق كوتەرگەن، بويى ناھايىتىمۇ ئىگىز، بېشى يوغان، مەيدىسى كەڭ، سۈرلۈك بىر دىۋە ئىكەن، تۇ ئۇتلاققا كېلىپلا، دەرەخنىڭ تۇۋىندا ئۇلتۇرۇپتۇ. بېشىدىن ساندۇقنى ئېلىپ ھېچىپ، ئىچىدىن بىر قۇتسىنى ئاپتۇ. نۇنسۇ ئاچقان ئىكەن، ئىچىدىن بويى - تۇرقى كېلىشكەن، ئاجايىپ چىرايىللىق، پەرمىاتىنداك بىر قىز چىقىپتۇ. بۇ ھەقتە شائىر مانا بۇنداق دىكەن ئىكەن.

كۆز تاشلىسا تۇن - كېچە بولۇر كوبىا كۆندۈزدەك،

چامالىنىڭ نۇردىدىن بولاعاي خىجل كۆزەل تالقا.

کورسەتە گەر ھوسنىنىڭ ئېلىپ نىقاپ يۈزىدىن،
 جىلۇسىگە قۇياشىۋ بولۇپ تىجىل قالۇر تالى
 يورۇنۇپ نوتە كوكىنى شىنايدىلىك چاقمىسى،
 يامغۇردەك كۆز ياشلىرىم ئاققۇن بولۇپ سەل - توبان.

دۇئە قىزغا قاراپ:

"ئەي پەرىي نەسالىك، ئەمدى مەن بىرئاز ئۇخلاپ
 ئالاي، سەن مېھرىۋانلىق بىلەن، ئازراق پاسۋانلىق قىل،"
 دەپتۇ - دە، قىزنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ تۇيىقۇغا كېتىپتۇ.
 شۇ ئەسنادا قىزنىڭ كۆزى دەرەختىڭ ئۇستىدىكى شاهزادىلەرگە
 چۈشۈپتۇ. شۇ ھامان قىز دەۋىنىڭ بېشىنى تىزىدىن ئېلىپ يەركە
 قويۇپتۇ ۋە تۈرسىدىن تۈرۈپ ئاكا - ئۆكىلارغا: "تۈۋەنگە
 چۈشۈڭلار، دېۋىدىن قورقماشلار" دىكەن مەزمۇندا ئىشارەت
 قىلىپتۇ. ئىككىسى قىزدىن: "بىزنى ئاۋارە قىلىمىسىڭز" دەپ
 تۈزۈرە ئېيتىپتۇ. قىز: "ئەگەر پەسكە چۈشىمىسىڭلار دېۋىنى
 تۈيغىتىمەن، ئۇ، سىلەرنى قىيىناب تولتۇردىءۇ" دەپتۇ. تۇلار
 تىترەپ - تەمنىرەپ، قىزنىڭ يېنىغا چۈشۈپتۇ. قىز كېيمىلەرنى
 بېشىپ، تۇلارنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە، تۈزۈگە يېقىنلىشىشنى
 بۈيرۈپتۇ. تۇلار بۇ ئىشتىن باش تارتىپتۇ. قىز: "ئانداق بولسا،
 دېۋىنى تۈيغىتىمەن، ئۇ سىلەرنى ئازابىلاپ بىكاردىن - بىكار
 تولتۇرۇۋېتىدۇ" دەپ قورقتىپتۇ. شەھرىيار قورقۇپ، ئۆكىسغا:
 "ئەي، شاهزادامان، قىزنىڭ تەلسۇنى سەن قوبۇل قىل!"
 دەپتۇ.

"سز يېقىنلاشىمېچە، مەن يېقىن يولىمايمەن!" دەپتۇ
 شاهزادامان.

ئاكا - ئۇكا هەيران بولۇپ، بىر بىرىكە قاراب تۈرۈپ قاپتۇ.
 "سەلەرنىڭ بىر بېرىشىلارغا كۆز قىشىپ، سەلەرنى
 دېيىشۈۋاتقانلىقىڭلارنى بىلىپ تۈرۈۋاتىمەن، ئەگەر تەكلىۋىمىنى
 قوبۇل قىلىمىساڭلار ھازىر دىۋىسىنى ئۈيغىتىمەن!" دەپ ھەيۋە
 قېپتۇ قىز.

ئاكا - ئۇكا ئىلاچىز قىزىلەق قېشىغا كېلىپ، بىرىنىڭ
 كەينىدىن يەنە بىرى ئۇنىڭ تەللىۋىنى قاندۇرۇپىتۇ. شۇنىڭدىن
 كېيىن، قىز بېنىدىن بىر ياغلىقىنى ئېلىپ ئېچىپتۇ، ئۇنىڭ
 ئىچىدىن بەش يۈز يەتمىش تال ئۆزۈك قاتار ئوتىكۈزۈلگەن بىر
 يېبىك بوقۇچىنى ئېلىپ كورىستىپ:
 "بۇ ئۆزۈكلىر نەدىن كەلگەن، بىلە سەلەر؟" دەپ سوراپتۇ قىز
 ئۇلاردىن.

"بىلە يىمىزى!" دەپتۇ شاھزادىلەر، كېيىن قىز ئۇلارغا چۈشەن
 دۇرۇپ:

"بۇ ئۆزۈكلىرنىڭ ئىگىلىرى خۇددىي سەلەرگە ئوخشاش
 دىۋىنىڭ قېشىمدا مەن بىلەن ئالاقە قىلىشقاڭ. بۇ بىر توب
 ئۆزۈكىنى بىر بىرلەپ ئۇلاردىن نىشانە ئۆچۈن ئالغانىمەن.
 سەلەرمۇ بىردانىدىن ئۆزۈك بېرىشىلادۇ شەرت"، دەپتۇ.
 شاھزادىلەرمۇ قوللىرىدىكى ئۆزۈكلىردىن بىردانىدىن
 چىقىرىپ بېرىشىپتۇ. قىز يەنە مۇنداق دەپتۇ:

"بۇ دىۋە مېنى نىكا كېچىسى ئېرىمىنىڭ ئالدىدىن ئېلىپ
 قاچتى، مېنى قۇتىغا سېلىپ، قۇتىنى ساندۇققا قاچىلاپ ساندۇققا
 ۋ دانە قولۇپ سېلىپ، ئوركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەرياغا تاشلىدى.
 ئەمما بۇ، مېنىڭ تۈرلۈك يوللار بىلەن خالىغان مەقسىدىمكە

پېتىپ كېلىۋاتقاڭلىغىنى بىلەندۈ.

شائىرلاردىن بىرى بۇ ھەفتە مۇنداق دەپ بازخان ئىكەن:

سوزگە ئۆستىا كېلىۋ ئابال، ئاڭلا، ئىشىمە،
قىمىتى يوق بەئەيىش يۈچەك ياكا تەرك
چىراي - شەكلى، ھوسنىكە ئالدانما - كۆبە،
تېبىلماس ۋايادىن ئۆتىكدا قافىتكە.

ساقا كۆلکە يۈزىدە، دىلى ئۆزىكىدە،
سېنى باغلار ناز بىلەن داتىم ئىشىغا،
خەنچەر بۇلە، ھەمئى سېنىڭ خەستىدە -
قاش ئېتىشىڭ مەنسى سىككىل، شۇ ساقا.

ئاڭ ئاشق بولغۇچى سەن ئەمەس كوبىا،
جاندىن كىچىپ قۇللارمۇ ئۇلاردىن سوبىكەن،
يەلە باركى بىر مىال "يۈسۈپ - زەلەيھا"،
پادشاھار بۇ ئىشنى ئۆتىدا كوبىگەن.

ھەتتا شەيتانمۇ بولغان ئۇلارغا ئەسىر،
دەرس بېرىشتە ھىلىدىن سىگەن ئۇ يەشىۋا،
كۈرسىتىدۇ ھەر دەممە يۈز ھۇنر - مىكىر،
تۈتقىل يولىنى بولەكجە، بولماستا رسوا.

بۇ توغرىدا باشقا بىر شائىر مانا بۇنداق دەپ يازخان ئىكەن:

ئىشىسىز دەپ تەنە قىلما ھەر قىددەممە،
ماڭا ئۇندىن كېيىنلىق رىشىسى بار،
ئۇ سېرەر ماڭا مەردانە قۇۋۇقت،
بېغىشلار يۈزەككە تۈركىمەس مادار.

ئۈچەس بۇ نوقتا كويۇش ئۈچۈن،
ئۆگەس مەرتىلىك، غايە كېرىءەكتۈر،
ئاپالار يېتىسىنى سىلگەن كىشىلەر،
ئەقلىق، ھۆشىيار، چىچەن، زېرىءەكتۈر،

پېتىدىن سالامەت قۇزۇلغان كىشى،
بۇ نىقا ئاجايىپ قىلغاي تېتۈرار،
كىمىكى تىشقىنلەك كەينىكە كىرمەس،
ئۇ بۇلار مەتكۈزۈك ئەزمىز، بەختىيار.

ئاكا - ئۆكا شاهزادىلەر قىزدىن بۇ سوزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن،
بۇ دىسۋىنىڭ ئىشى بىزنىڭ ئىشىمىزدىن ئار توق ئاجايىپ وە
ھېيران قالارلىق ئىكەن. بۇ ۋەقە بىزگە تەسەلى بەردى - دەپ
شەھەرگە قايتىپ كەپتۇ. شاهزادامان قايتىدىن دەرۋىش بولۇپ،
شەھەللىقتىن ۋازكىچىپ، چول - باياۋانغا چىقىپ كېتىپتۇ. نەمما
شەھربىyar ئۆز توردىسا كىرىش بىلەنلا خوتۇنى، كېنلىزەك وە
قۇللىرىنىڭ باشلىرىنى چېپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ بۇ ھەر
ئاخشىنى بىر قىزنى نىكاھىغا تېلىپ، ئەتسى ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىد
دىكەن. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان كىشىلەر قىزلىرىنى ياقا
يۈرەتلىارغا يوشۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. مۇشۇ تەخلىتتە ئارمىدىن
ئۆز يىل ئۆتۈپ، مەملىكەتتە قىز زاتى قالماپتۇ. شەھربىyar
ئادىستى بوبىچە ۋەزىرىنى ئۆز ئالدىغا چاقىرتىپ، بۇ ئاخشام
ئۈچۈن بىر قىز تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر مولچەرلىكەن
جايلارنىڭ ھەمىسىگە بېرىپتۇ. لېكىن بىرمۇ قىز تاپالماپتۇ.
ئاخىر ھەمگە پېتىپ، ئۆز ئوبىكە قايتىپ كەپتۇ. ۋەزىرىنىڭ
ئىككى قىزى يار ئىكەن. ھەر ئىككى ھوسنى - جامالدا زامان-

نىڭ كۆزى ئىكەن، چۈشىنىڭ ئىسى شەھرەزاد، كىچىكىنىڭ
 ئىسى دۇنیا زاد ئىكەن. ئەمما شەھرەزاد ھۇشىار، دانىشمن ۋە
 شائىر بولۇپ، ھەممە تارىخى ئەسەرلەرىنى پىشىق ئۆگەنىڭەن،
 قىسە كىتابلىرىنىڭ ھەممەسىنى بىر قۇر كۆزدىن كەچۈرگەن
 ئىكەن. ھەتتا ئۇنىڭ قولغا مىثلاپ ئەدېبىي، تارىخى كىتابلار
 توبىلانغان ئىكەن. ئۇ قىز ئاتىسىنى خاپا حالدا كورۇپ، ئەھوا-
 لىنى سوراپتۇ ۋە ھەرقانداق ئىشقا چىدا ملىق بولۇش لازىم دەپ،
 بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

جاھان غەملەرىنى دىلىڭدىن چىقار،
 خاتىر جەم بولغۇن، ئۆزەڭنى تۈتقىن.
 بۇ غەملەر تۈتكۈنچى، دىلىنى ئۇپىرىتار،
 شاتلىقنى ھەر چاغدا يېقىن دوست تۈتقىن.

قىزنىڭ سوزىنى ئائىلاپ، ئاتىسى بېشىغا چۈشكەن ھەم -
 قايغۇنىڭ سەۋىئىنى باشتن - ئاخىر سوزلەپ بېرىپتۇ. ئەگەر
 قىز تاپالىماي بارسا، پادىشانىڭ قىلغىدىن بېشىنىڭ ئامان
 قالمايدىغانلىقنى ئېيتپتۇ. شەھرەزاد ئاتىسىدىن ئۆزىنى شاھقا
 نىكالاپ بېرىشىنى ئوتتۇنۇپ سوراپتۇ.
 ئەي دانىشمن ئاتا، يا بارچە قىزلا رى ئۇلۇمدىن
 قۇتۇلدۇرۇشقا سەۋەپكار بولۇپ، شاھ بىلەن ئومۇرلۇك ھايات
 كەچۈرەي، يا بولىسا پۇتۇن خەلقنىڭ قىزلىرى قاتارىدا،
 مەنمۇ شاھنىڭ قىلىچى ئاستىدا جان بېرىي "دەپتۇ قىز. ۋەزىر
 قىزىنى بۇ پىكىرىدىن يېنىشقا ئۇنىدەپ بېقىپتۇ. لېكىن قىز ئۆز
 پىكىرىدە چىڭ تۈرۈۋاپتۇ.
 ۋەزىر قىزىغا نەسەدت قىلىپ:

"ئىي قىزىم، كىشى نۇزىنى نۇز ئايىمى بىلەن تولۇم
گىردا ئۇغا تاشلاش ئاقلاقلىق نەممىس. بۇ نەقللىق كىشىنىڭ
ئرادىسىكە خىلاب ئىش. خۇددى دىخانلىق ئابىلىنىڭ بېشىغا
چۈشكەن كۆلپەتتەك، سائىمۇ شاھىتن زىيان يەتمىگىدى، دەپ
دور فىمن" دەبىتۇ.

"ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟" دەپ سوراپتۇ شەھىرىراد. ۋەزىسو
سوزگە كىرىشىپتۇ.

دىخانلىق ھىكايىسى

قەدىمىقى زاماندا، كوب دۇنيا ۋە چارۋا ماللارغا ئىگە بىر باي
دىخان بار ئىكەن. ئۇ، خوتۇن بالا - چاقلىرى بىلەن يېزىدا
تۈرىدىكەن. ئۇ، جاتۋارلارنىڭ ھەم ھايپاياتلىق تىلىنى بىلدىكەن.
ئۇنىڭ بىر تۈكۈزى ۋە ئىشگى بولۇپ، ئۇلار ھەمسە هوپلىسە
دىكى تېغىلدا تۈرىدىكەن. بىر كۆن ئۈكۈز ئىشەكتىڭ تۈرىدىغان
جايلرىنى ئابىلىنىپتۇ. قارسا. ئىشەكتىڭ تېغىلى سۇ سېپىپ
سوپۇرۇلگەن. تو قورىدا تاسقالغان ئارپا ۋە بىدە، سامان يېتەرلىك
تۈرگىدەك. ئىشەك بولسا تىچقىندا دەم تېلىپ ياتقىدەك. بىزىدە
باي بىرگە يەركە بارسا، ئۇنى مىنپ بېرىپ، قايتىپ كەلگەندىن
كېپىن يەنە نۇز جايىغا تېلىپ كېلىپ، باغلاب قويىدىكەن. ئىشەك
نىڭ بۇ حالقا ئۈكۈزنىڭ نىجى تارالىق كېلىپ، ھەسرەت چېكىپتۇ
ۋە نۇزنىڭ حالقا تېچىنىپتۇ.

باي بىر كۆن ئىشەكتىڭ ئالدىدىن ئۇتۇپ كېتۋاتقان ئىكەن.
ئۈكۈزنىڭ قىلىۋاتقان كېپىنى ئاثىلاپ فاپتۇ، قۇلاق سالسا، ئۈكۈز
ئىشەك كە بۇنداق دەۋاتقىدەك:

بۇ، قانداق گېپ، سېنىڭ راهىتلىك نۇچۈن مەن تەتىگەن-
دىن - كەچكىچە ئەمكىك قىلىمىدىن، سەن بولساڭ تاسقالغان ئارپىنى
يېپ ھوزۇرلىنىپ كەچكىچە ياتىسىدۇن، يەنە سېنى يۈپىپ، يايلى -
قۇيرۇغۇنىنى تاراپ قويىدۇ. سېنى گاھى - گاھى باي منىپ قويىدۇ،
خالاس، مەن تەتىدىن - كەچكىچە ساپان سورىيەمەن. نۇنىڭدىن
بۈشىام، سورەم سورىيەمەن، جۇۋاز تارىمىدىن.

ئىشەك نۇنىڭغا جاۋاپ نورىنىدا مۇنداق دەپتۇ:

”سېنى ئىشقا ئېلىپ چىقتاندا، بويۇنىستۇرۇقنى بويىتۇڭغا
سېلىشى بىلەنلا يېتىۋال. نۇرۇنىڭدىن تۇرمادا، تۇرۇپ، زورلاپ
يولەپ تۇرۇغۇزسا، يەنە يېتىۋال. شۇ چاغدا سېنى ئىشلەتمەيدۇ.
ياخشى قاراپ، ياخشى يەم - بوغۇز توکۇپ بېرىدۇ. سەن نۇزەڭىنى
كىسەللەتكە سېلىپ، يەم - خەشەكىكىمۇ قارىماي قوي! بىرندەچە
كۈن شۇنداق قىلىڭ، جاپا - مۇشەققەتىن قۇنۇلۇپ، راھەتكە
چىقىيمەن.“

باي بۇ سوزلەرنى تولۇق ئاشلاپتۇ. كەچقۇرۇن پادىچىلار
يەم - خەشەك ئېلىپ كەلگەندە، نوکۇز ئازغىسنا يېپ يېتىۋاپتۇ.
ئالق ئاتقاندىن كېمىن، يەرەيدەيدىغانلار نوکۇزنى قوشقا ئېلىپ
چىقىش نۇچۈن كىرسە، ئۇ، كېسەلەردىك پۇشۇلداب، هىج
نەمە يىمەي ياتقىدەك. ئۇلار باينىڭ قېشىغا كىرىپ نوکۇزنىڭ
ئاغرىپ قالغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. باي بۇگۇن يەرنى ئىشەك بىلەن
ەيدىدەشكە بؤیرۇق قېپتۇ. قوشچىلار دەرھال كىرىپ، ئىشەكىنى
قوشقا قېتىپ چىقىپتۇ. كۈن بويىس ئىشەكىنى نوکۇزنىڭ نورىنىدا
ئىشلىپتۇ. كەچقۇرۇن ئىشەك ئىشتىن قايتقاندا، نوکۇز ئىشەككە
بىر كۈن نۇزىنىڭ راھەتلىنىپ دەم ئالغانلىغىنى ھوزۇرلىنىپ

سوزلپ بېرىپتۇ. بۇ ياخشى مەسىھىتى ئۆچۈن، ئىشەككە منندەت دارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

ئىشەك ئۆكۈزگە بەرگەن مەسىھىتى ئۆچۈن بۇشايمان قىلغان بولسىمۇ، تۈندىمەپتۇ.

ئەتسى ئەتىگەندە چاكارلار يەنە كېلىپ، ئىشەككى بىتلەپ تېلىپ چىقىپ قوشقا قېتىپتۇ. كەچكىركىچە ئىشەك بىلەن يەرەندەپتۇ. كەچ بولغاندا، ئىشەك ھېرىپ ماغدۇرسىدىن كەتكەن حالدا، قۇلاقلىرىنى سالپايتىپ، تېضىغا كىرىپ كەپتۇ. كورۇنۇشىدىن ئۇنىڭ قىمىرىلىغىدەك حالى قالىغان ئىكەن. ئۆكۈز يەنە تۈنۈكۈنكىدەك ئىشەككە منندەدارلىق بىلدۈرۈپ، رەخىمەت قېيتىشقا باشلاپتۇ.

“تىنچقىنا ئارام تېلىپ ياتقان ئىدىم، — دەپ ئۇيلاپتۇ ئىشەك، — ئاراقۇ كېپىم سوزەمكە زىيان قىلدى.” كېين ئۇ، ئۆكۈزگە قاراب: “مېنىڭ سائىا بولغان بېرىۋانلىغىمنى سەن ناھايىتى ياخشى بىلسەن. مەن دائم باشقىلارغا كېرەكلىك جايىدا ياخشى مەسىھەت بېرىسمەن. بۇگۈن سېنىڭ توغرائىدا باينىڭ ئوز چاكارلىرىغا دىگەن سوزىنى ئاڭىدىم. باي چاكارلىرىغا ئۆكۈز ئەكمەر ئەتىگىچە ئورنىدىن تۈرۈپ، ئىشقا يارىغىدەك حالىتكە كەلىمە، دەرھال قاساپقا سېتىڭلار. سوپۇپ گوشىنى ساتۇن، تېرسىنى چەم قىلىۇن، دەپ بۇيرۇق قىلدى. شۇنىڭغا قاراب ئىش قىلمىساڭ حالىف خاراب!“ دەپتۇ.

ئۆكۈز ئىشەككىنىڭ بۇ سوزىنى ئاڭلاب، غەم - قايغۇغا چۈشۈپتۇ. كېين ئىشەككە قاراب:

“بۇ ھەقتە يەنە سېنىڭ قانداق ياخشى مەسىھىتىڭ بار”

دەپتۇ.

"ئەتە چاكارلار كىرگىچە، تۇقۇرىدىكى يەم - خەشەكلىرىنى يەپ تۈركەت. ئىشقا چىقىشقا تەبىيارلان. چاكارلار كىرسە شوق ۋە تېتىك تۈرغىن. ئۇلار سېنى كېھەلدىن ساقىيېتى، دەپ ئىشقا ئىلىپ چىقدۇ، شۇنىڭ بىلەن پىچاقتىن قۇتۇلىسىن" دەپتۇ.

ئۇكۇز بۇ مەلسىمەتتىن خوش بولۇپ، يەمگە كىرىشىپتۇ. باي بۇ نۇوهتمۇ بۇلارنىڭ سوزىنى تولۇق ئاشلاپ كېتىپتۇ. تۇكۇز ئالق ئالقىچە يەم - خەشەكلىرىنى يەپ تۈركىتىپ، تۇقۇرنىڭ تېگىنىمۇ يالاپ قوييۇستۇ. تالق ئاتقاندىن كېيىن، باي خوتۇنى بىلەن ئىغىلە كىرىپ، ئايلىنىپ هوپلىسغا چىقىپتۇ. قوشچىلارمۇ تۇكۇزنىڭ ساقايىغانلىرىنى كورۇپ، هوپلىسغا يېتىلەپ چىقىپتۇ. ئۇكۇز بايىنى كورۇپ، مورەپ، قۇزىرۇقلۇرىنى شىپاڭلىتسىپ ئوينىتىپ، قەدەملىرىنى تېزلىتىپتۇ.

باي تۇكۇزنىڭ بۇ قىلىغىنى كورۇپ، تۇزىنى تۇتالىماي كۆلۈپ كېتىپتۇ. خوتۇنى ئېرىدىن بۇ كۆلکىنىڭ سەۋىؤدىنى سوراپتۇ. باي جاۋاپ بەرمەي، كۆلۈزۈبرىپتۇ. خوتۇنىنىڭ ئاچچىنى كېلىپ يەندە سوراپتۇ.

"بىر ۋەقەنلىڭ گۈۋاھىمىن. شۇنى ئەسەلەپ كۆللىمەن. لېكىن، ئۇنى سائى ئېيتىام بولمايدۇ. چۈنكى، ئېيتىقان زامانلا مەن ئولىمەن" دەپتۇ.

"ئولىسە ئەمۇ ئېيتىپ بېرىپ ئولىسىن!" دەپتۇ خوتۇنى ئېرىگە. "بۇ سىرىنى ئېيتىتالمايمەن، ئېيتىمالا ئولىمەن، ئولۇمىدىن قورقىمەن" دەپتۇ باي يەندە قايتىلاپ.

"ياق! — دەپتۇ خوتۇنى ئاچىسى بىلەن، — سەن مېسى
 ۋاڭلىق قىلىپ كۆلمسىگەن بولساڭ، ئېيتىشىن شۇنچە قورقامىتىلا؟"
 بۇلارىنىڭ ئالاش - تارتىشلىرى خېلىخىچە سوزۇلۇپتۇ. ھەتا
 بۇ ئىش شۇنىڭغا بېرىپ يېتىپتۇكى. باي قازى بىلەن بىرنه چە
 گۈۋاھلارنى قىچقىرىپ، ئاۋال ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ۋەسىيەتلەرنى
 ئېيتىپتۇ. كېيىن سەرسى ئېيتماقچىمۇ بويتۇ. باينىڭ خوتۇنى
 تاغىسىنىڭ قىزى بولۇپ، ئۇنى باي ناھايىتى ياخشى كورىدىكەن.
 ئاخىر ئۇ قۇومى - قېرىنداش، ئۇرۇق - تۇققان، يارى - بۇرادە،
 خولۇم - خوتىلىرىنىمۇ قىچقىرىپ، خوتۇنى بىلەن ئۆزىنىڭ
 ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئوتىكەن ماجرانى ئۇلارغا بىرلەپ ئېيتىپ
 بېرىپتۇ. ئۆزىنىڭ سەرسى بىرمر كىشكە ئېيتقان ھامان ئولىدە.
 خانلىقىنى چۈشەندۈرۈپتۇ. توپلانغانلار خوتۇندىن ئۇز تەللىۋىدىن
 كېچىشنى سوراپ:

"قەدىردان ئېرىنىدىن ئايرىلىپ، ئۇز باللىرىنىنى سىتم قىلىپ،
 باش پاناسىز قېلىشقا يۈزىگىك قانداق چىدايدۇ!" دېيشىپتۇ.
 "ئەگەر ئولسەممۇ، بۇ سەرسى ئۆخىمای قويىايىمن!" دەپ،
 كوكەمىلىك قىلىپ تۈرۈۋاپتۇ خوتۇن. باشقىلار جىم بولۇشۇپتۇ.
 باي ئورنىدىن تۈرۈۋىپتۇ - دە، تاھارەت ئېلىش ئۇچۇن ھاجەتخانىغا
 قاراپ مېڭىپتۇ. ئۆنىڭ بىر خورمزى، ئەللىكچە مىكىمىنى، ئىتى
 ۋە بىرنه چە تۈياق قارا مېلىمۇ بار ئىكەن. باي بېغىنىڭ
 ئىشىگىدە كېتۈواتا، ئىت بىلەن خوراڭ سوزلىشۇۋاتىقىدەك. قۇلاق
 سالا، ئىت خوراڭغا: "باي ئولۇم ئالدىدا، جان ھەلە كېلىنىڭدە،
 سەن بولساڭ ئۇنىڭدىن خوش بولغاندەك ئۆزەڭنى تۈتۈۋالىمای
 قاپىسەن!" دەپ تەنە قىلىۋاتىقىدەك. خوراڭ ھېزان بولۇپ،

ئىتتىن ۋەقەلى سۈرىخان ئىكەن. ئىت خو، ازغا بىشىڭىز بېشىغا
چۈشكەن ھەمنى تېپتىپ بېرىپتۇ. "خۇدا ھەدقىقى، - دەپتۇ خورا ز، -
بىشىڭىز مەنچىلىكەم ئەقلى يوقىكەن، تېخى نادان ئىكەن. بىر
خوتۇنى باشقۇرالماسا: قارىختىنا، مېشىڭ ئەللىك خوتۇنۇم بار،
قىسى - قىسى - قىقى دەپ بىر فېرىدىرىپ قانات قاقام، ئۇلارنىڭ
ھەممىسى ئالدىمدا تەق بولىدۇ. بىرىنى چوقۇلايمەن، يەندە
بىرىنى بولما قانات سورەپ ئەركىلىتىمەن، ئىشلىپ، تىنج
تۇمۇر ئوتکۇزىمەن. بىشىڭىز ئۇرىنىدا مەن بولىام، - دەپتۇ خورا ز
سوزىنى يەندە داۋام قىلىپ، - خوتۇنۇمىنى ھوجىرغا ئېلىپ كىرىپ،
چۈشۈق بىلەن ئۆلگىدەك ئۇراستىم، يا ئۇلەتتى، يا بۇنىڭدىن
كېيىن مەندىن 'سر' سورىما سىلققا قىسىم تىچىپ توۋا قىلاتتى."
باي بۇ سوزىنى ئاشىلاب، خورا زنىڭ پىكىرىنى توغرا كورۇپتۇ.
چىۋىق ئىزلىپ باققا كىرىپتۇ.

ۋەزىر سوزىنى توختىپ قىزىغا:
"بىشىڭىز بېشىنىمۇ شۇ خوتۇنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۆلپەت
چۈشىمىگىدى، دەپ قورقىمەن" دەپتۇ.
"قانداق كۆلپەت؟" دەپتۇ قىز ئاتىسقا قاراپ، ئاتىسى سوزىنى
داۋام قىلىپ:

- باي ئۆزىم دەرسخىنىڭ نوتىلىرىدىن بىر باغلام چۈشىقىسى
كېلىپ تەبىارلاپتۇ - دە، ھوجىرسقا كىرىپ، خوتۇنىغا: "ھوجرامغا
كىرا سىرنى مەن سائىا مۇشۇ يەردە تېيتىاي. ھىچكىم كىرمىسۇن،
كېيىن مەندىم ئولىمەن، دەپتۇ.

خوتۇن ھۇجىرغا كىرىش بىلەن باي ئىشىكىنى قۇلۇپلاپتۇ
ۋە، چىۋىق بىلەن خوتۇنىنى ساۋاشقا باشلاپتۇ. ئارىدىن ئانچە

ئۆزاق ۋاقت نۇتىمىي، خوتۇن ھالدىن كېتىشكە باشلاپتۇ - ده،
 ئېرىنىڭ قول - ئايىغىغا يامشىپ تۈرۈپ يېلىنىشقا كىرىشىپتۇ ۋە
 ئەپۇ سوراپتۇ. ھەرگىز بایدۇن "سر" سورىمالىقىا ۋەدە قېتۇ.
 باي ئۇرۇشتىن توختاتىپتۇ. ئىككىسى تىنچلىنىپ سرتقا چىقىپتۇ.
 توبالىنىشقا نالارمۇ بۇ ئىشتىن خاتىرجەم بولۇشۇپ قايتىپتۇ. ئەي
 قىزىم، سېنىڭ بېشىڭىغا دىخانىنىڭ ئايىلنىڭ بېشىغا چۈشكەن
 شۇ كۈلپەتنىن زىيادىراق ھادىسە كەلىمگىدى، دەپ قورقىمەن:
 لېكىن، شەھرىزىداقا ئاتىسىنىڭ بۇ ھىكايىسى قىلچە تەسر
 قىلمابتۇ.

ئۇ، ئۇز پىكىرىبىدە چىڭ تۈرۈۋاپتۇ. ئاخىر، ۋەزىر قىزىسى
 ياخشىلاب جابدۇتۇپ، شاهنىڭ ئالدىغا ئىلىپ مېئىپتۇ.
 شەھرىزىدە ئوردىغا مېڭىشتىن بۇرۇن سىئىسى دۇنيازادىنى ئالدىغا
 قىچقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

"مەن شاه ئالدىغا بارغىنىدىن كېيىن، سېنى يېنىمغا
 ئالدىرۇۋالىمەن. سەن بارغىنىڭدا شاه ئالدىدا مېنىڭ قىزىق
 چوچەكلىرىنىڭ داؤامىنى تېبىتىپ بېرىشىنى سورىخىن. شاه
 بۇنىڭغا رازى بولۇپ قالا تەجەپ ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن، مەن
 چوچەك باشلايمەن. خۇدا خالسا، شۇ يول بىلەن ئولۇمدىن
 قۇتۇلۇمىز."

ۋەزىر ئۇز قىزى بىلەن شاه ھوزۇرىغا كىرىپتۇ. شاه قىزىنى
 كورۇپ، خوشلۇغىدىن يۈزىدىكى پەردىسىنى كوتەرمە كىچى بوبىتۇ.
 قىز بىردىنلا يىغا باشلاپتۇ.

"ئىميشقا يېغلايسىز؟" دەپ سوراپتۇ شاه قىزىدىن.

"ئۇلۇغ شاھىم، - دەپتۇ قىز، - بىر كىچىك سىئىم باو

ئىدى، شۇنىڭ بىلەن خەيرلىشىپ تېلىشنى سورايمەن.
 شاھ رازى بولۇپ كىشى نېۋەتىپتو. بۇ ئاخشامنى شاھ شەھرىد
 زاد بىلەن بىللە توتکۈزۈپ، شەھۋانى نەپسىنى قاندۇرۇپتۇ.
 سەڭلىسى كىرىپ، ئاچىس بىلەن قۇچاڭلىشىپ كورۇشۇپتۇ - دە.
 تەختىنى يېنىغا تۇلتۇرۇپ، شەھرىزىادقا قاراپ سوزكە كىرىشىپتۇ.
 "ئۇييقۇسىز قالغان كېچىنى قىسقارتىش مۇچۇن، ئېيتىلىماي
 قالغان چوچەكلىردىن بىرەر قىزىق چوچەك ئېيتىپ بېرىلە!
 دەپتۇ.

"ئەگەر ئۇلۇغ شاھىم رۆخسەت قىلا، - دەپتۇ شەھرىزىاد، -
 جان دەپ ئېيتىپ بېرىتتىم."
 ئۇييقۇسىزلىقتىن ئازاپلانغان شاھ ئاجايىپ چوچەكىنى ئاشلاشقا
 قىزىقىپ، رۆخسەت قىپتۇ. شەھرىزىاد هىكايسىنى باشلاپتۇ.

بایی بىلەن جەن حەكايىسى

—ئىي بەختلىك شاھ، —دەپتۇ شەھرىزىاد،
ەكايىسى باشلاپ، —قەدىمىقى زاماندا بىر باي
ماو ئىكەن. ئۇنىڭ مال - مۇلكى ناھايىتىمۇ جىق
ئىكەن. ئۇزى جاھاتىڭ ئىسق - سوغۇقلۇرىنى
بىشىدىن كەچۈرگەن. دۇنيانىڭ جاپا - مۇشەقەت
ۋە راھەتلەرىنىمۇ كورگەن. تەمىنى تېتىغان
ئىكەن. ئۇزاق شەھەرلەرگە، خەتلەلىك
دېڭىز - دەريالارغا سەپەرمۇ قىلغان ئىكەن. باشقاشەھەرلەردىمۇ ئۇنىڭ
دۇكانلىرى بولغان ئىكەن. بىر كۆئى ئۇ، بىسلىرىنى يىغىش
ئۈچۈن، غەرپىكە سەپەر قېپتۇ. يازنىڭ تومۇز كۆنلىرى ئىكەن.
عاۋانىڭ ئىسقلىغى قاتىق تەسر قىلىپ، بىرئاز دەم ئېلىش
ئۈچۈن، بىر دەرمىخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، سايىذاب ئولتۇرۇپىتۇ. بىر
دەم راھەتلەنىپتۇ. خالتىسىدىن خورما بىلەن بىر پارچە نان ئېلىش
يەپستۇ. يىگەن خورمىنىڭ تۈرۈغىنى بىر تەرەپكە ئاتقان ئىكەن،
قىلىچىنى يالىچىلغان سۈرلۈك بىر جىن پەيدا بويتۇ. ئۇ، باينىڭ
يېنىغا كېلىپ:

”سەن مېنىڭ بالامىنى ئولتۇرۇدۇڭ. مەنمۇ سېنى خۇددى
شۇنداق ئولتۇرۇشۇم كېرەك“ دەپتۇ دوق قىلىپ.

بىرنىڭ كەچە

“بالائىنى مەن قاچان ئولاستۇردىم؟!” دەپ سو، اپتۇ باي
 سەن خورمۇنى يەپ، نۇرۇغىنى ئاتقان نىدىك. ئۇ، بالامىڭ
 كۆكىگە تېكىپ، شۇ زامان تىن تارتمايلا ئولدى” — دەپتۇ جىن
 “ھەر ئىككىمىزنى ئاللا ياراتقان” — دەپتۇ سودىگەر. — ئاخىر
 ھەممىمىز ئاللانىڭ دەركاھىغا بارىمىز. بىزنى پەقدەت ئاللا ھەممىھە
 بالا — قازادىن قۇتقۇزىسىدۇ. قازاغا دىزا بولماي ئامالىسىز يوق.
 بالائىنى مەن قەستلەپ ئولتۇرمىدىم. مېنى كەچۈرگەن!
 ”ياق، زادى ئىنتىقام ئالماي قويىمايمەن!“ دەپلا جىن چائىگال
 سېلىپ، سودىگەرنى تۈتۈپ بېسىپ، بېشىغا شەمشەرنى تەئىلەيتۇ.
 سودىگەر: “ئۇزەمنى ئاللاغا تاپشۇردىم!“ دەپ مۇنداق مۇناجات
 توقۇپتۇ:

زامان ئىسلى ئەككى كۈن:
 بىر كۈندۈر ئامانلىق:
 يەندە بىر كۈن قىمىتى —
 خەتەر بىلەن يامانلىق.

ئىناندا يار جۈپ جەھەت:
 بىرى نەختت — ساتاھەت:
 بىر جەھەتكە خاس شىكەن
 مۇشكۇلات ھەم مۇشەققەت.

تەقدىر ئۇينتار كەمنى?
 ئۇلۇغ ئادەم، چۈلە زاتىنى.
 كورىمىدىڭمۇ بورانىنى?
 بۈلۈپ تاشلار شەماشانى.

گورمەنگىز توکيانىش!
مەۋچۇغ ئۇرۇغان كۈپۈكىنى؟
لېقىتىپتۇ لەيلىكتىپ،
پالاز جەسەت - ئۆزلۈكىنى.

سەن توب - توغرا چاغلاپىن،
بەخت - ئامەتلەك بەيتىنى.
چاڭلىماپىن تەقدىردىن
كېلۈر ھالا - كۆلەپتەنى.

قلۇز گوھەر - دۇر ماکان
چۈشىتۈر دېڭىز تەھەتىنى،
تەقدىر بىزنى ئۇيىناتىنى،
چەيلەپ ئىشان بەختىنى.

ئاسماندىكى يۈلتۈزىلەك
سانى هىساپىز كۆپتۈر،
قۇيىاش بىلەن ئايىنگىز
كايى بۆزى كەمنىڭتۈر.

بەر يۈزىدە گىيا كوب،
بىرى فاختىل، بىرى كوك،
باشتا ئاپەت تەگىمىگەن
سەرمۇنلىك دەرەخ يوق.

سۇد-گەرنىڭ دات - پەريادىسخا قۇلاق سالىماي، جىن ۋاقىراپتۇ؛
"بولدى، ۋالاقىشما! ئەزىزرايى خۇدا، كاللاڭنى تېپىشىدىن
جۇدا قىلىمايدىغان بولسام."

"ھېي، جىنلارنىڭ پادىشاسى، سوزۇمكە قۇلاق سال! — دەپ
يالىۋۇرۇپتۇز باي، — كېنىڭ نويىدە ناھايىتى جىق مال - مۇلكوم
بار، بالا - چاقلىرىم بار، تۈگەتىمىگەن قىرزىلىرىم، ئالدىغان
ئىلىشىم بار، ماڭا موھىلت بىرسەڭ، تۈز شەھرىمىكە بېرىپ،
كىمنىڭ ھەدقىقى بولسا، قولغا تاپشۇرای، خوتۇن، بالا - چاقلىرىم
بىلەن رازىلىق ئىلىشىپ، تىش - كۆشلىرىمىنى تۈگىتىپ كېلەي،
ئاندىن نىمە قىلغۇڭ كەلسە، شۇنى قىل."

چىن تۈنۈك تەلە-ۋىسى قوبۇل قىپتۇ. باي يوغا چۈشۈپتۇ.
يىلىنىڭ ئاخىرى بىچىجە بالا - چاقلىرىنىڭ ئالدىدا تۈرۈپ، ھەممە
ئىشلىرىنى تۈگىتىپتۇ. بېشىغا چۈشكەن نولۇم ۋەقەسىنى باللىرىغا،
خوتۇنىغا ئېيتتىپتۇ. كەلگۈسى ئىشلار توغرىسىدا ئۇلارغا ۋەسىيەت
قىپتۇ. كېپىن كېپىنىنى قولتۇغىسما قىستۇرۇپتۇ - دە، خوتۇن،
بالا - چاقلىرى، خولۇم - خوشلىشىپتۇ. بويىنقا سىرتماق سېلىپ سورىم
بىلەن رازىلىشىپ خوشلىشىپتۇ. ھەممە ياقنى قىيا - چىيا، ماتەم يىغىسى
قاپلاپتۇ. باي ۋەده قىلغان يېرىسىكە قايدىتىپ كەپتۇ. شۇ كۆنى
يېڭى يىل كىرىدىغان نورۇز كېچىس ئىكەن. باي ئولتۇرۇپ
يىغلاپتۇ. شۇ چاغدا، ئاپياق ساقاللىق بىر قىرى كىشى پەيدا بويتۇ.
تۈنۈك ۋەنجىرىكە بافلانىغان بىر كېيىگىمۇ بار ئىكەن. تۇ،
كېلىپلا بايغا سالام بېرىپ:

"بۇ جىنلارنىڭ ماكانىدا نىمە سەۋەپتىن بۇنداق يالغۇز
ئولتۇرۇسىن. تۇزەڭ كىم سەن؟" — دەپ سوراپتۇ.
باي چىن بىلەن تۈزىنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئوتىكەن ۋەقەنى
سوزلەپ بېرىپتۇ. بۇوايى ھېسراڭ بوبىتۇ:

"بۇرادەر، - دەپىتۇ ئۇ، بايغا خىتاب قىلىپ، - ئەمدى قانىداق
ۋەقىلەر يۈز بېرىشنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كورمىكىچە بۇ يەردىن
پىر قەدەممۇ سلجمىيمەن."

بۇۋاي باىنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇلتۇرۇپتۇ. باي بىلەن ئاللا
ئىمىلىرىنى سوزلىشىك باشلاپتۇ. لېكىن، باىنىڭ ئەندىشى
بارغانسىرى كۈچىسىپ، تېكى يوق خىاللارغا پېتىپتۇ. غەم - قايدا
خۇسمۇ ئېشىتى. شۇ چاغدا، ئىككى ئىت يېتلىكىن يەنە بىر چار
ساقال قېرى كىشى پەيدا بويتۇ. شىتلەرى بورىدەك سۈرلۈك، بىر
بېرىگە قۇيۇپ قويغاندەك تۇخشايدىكەن. ئۆزۈ، بۇلار بىلەن
سالاملىشىپتۇ - دە، بۇ جىتلار ماكانىدا تۇلتۇرۇشنىڭ سەۋىئىنى سوز-
 سوراپتۇ. هەر ئىككىسى بۇ يەردە تۇلتۇرۇشنىڭ سەۋىئىنى سوز-
لەپتۇ. بۇلار تېخى سوزىنى تۈگەتمەي تۈرۈپ، ئۇچىنچى بىر
خېچىرلىق بۇۋاي يېتىپ كەپتۇ. ئۆمۈ بۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ،
سالام بېرىپ، نىمە ئۈچۈن بۇ يەردە تۇلتۇرۇشقاڭلىقلەرنى سوراپتۇ.
بۇلار بۇ يەردە تۇلتۇرۇشلىرىنىڭ سەۋىئىنى سوزلىپ تۈگەتمىيلا،
بىردىنلا چالا - توزالا كوتىرىلمىپتۇ. ئۇ، ناھايىتى دەھىتلىك قالا
قۇيۇنغا ئايلىنىپتۇ. قۇيۇن ئىجىدىن قىلىچىنى يالىڭاچىلغان بايىقى
جىن چىقىپتۇ. كۆزلىرىدىن ئوت چاقناب تۈرغان جىن بايغا
تىكىلەن ئالدى، تۇلتۇرغانلار تەرمىكە قاراپ كەپتۇ.

"سەن مېنى كۆزۈمىنىڭ نۇرى، هاياتىنىڭ غۇرۇرى كەنجى
بالامدىن ئايىرىدىك، مەنۇ مېنى تېزىز جېنىڭدىن ئايىرىيمەن" -
دەپ، جىن باىنىڭ قولدىن تارتىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ بايمۇ
يىغلاپتۇ، ئۆچ قېرىمۇ يېغىغا چۈشۈپتۇ.

بېرىنچى بولۇپ كەلگەن، قولدا زەنجىرلەنگەن كېيىگى باز
قېرى كۆزىنىڭ بېشىنى سورتىكەن ئالدى كېلىپ، جىنىڭ

قولىدىن سۈبۈپ تۈرۈپ دەپتۇ: "ئەي جىنلارنىڭ شاھىس، بۇ بىجاوارنىڭ خۇنىشىڭ ئۇچقىن
پىرسىدىن كەچەڭ، مېنىڭ بۇ كىيىككە باغلەشلىق ئاجايىپ بىر
ھىكايدىم بار، شۇنى سوزلەپ بېرىدەتتىم. ھىكايدىم ساقا ياقمىسا،
ئۇ چاغدا ئەختىيار تۈزۈگىدە."
قېنى سوزلە، - دەپتۇ جىن، - ئەگىر ھىكايدە ئاجايىپ بولۇپ،
ئۇ ماڭا پىسەنت بولسا. ئۇنىڭ قېنىڭ ئۇچقىن بىر قىمىسىدىن
كەچقىتىم."

كىيىكلەك بىرەنچى بۇۋائىنىڭ ھىكايدىسى

"ئەي جىن، - دەپتۇ، بۇوايى سوز باشلاپ، - بۇ كىيىك
مېنىڭ ئۆز قاندىشىم. ئۆز سوڭىگىم، تاغامنىڭ قىزى. ياش
چېغىمدا مەن ياخشى كورۇپ بۇنىڭغا ئوپىلەندىم. ئۇتتۇز بىل
چامسىدا بىز بىللە ھايىات كەچۈردىق. لېكىن بالا يۈزى
كۈرمىدۇق، كېيىن بىر كىچىك خوتۇن ئالغان ئىدىم. تولۇن
ئايىدەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. قەلمەدەك قاشلىرىنى،
بۇلاقتەك كۆزلىرىنى، بوبىي - تۈرقىنى ماختاشقا تىل ئاجىزلىق
قىلىدۇ. ئوغۇل ئاستا - ئاستا چولق بولۇپ ئون بەش ياشقا كىردى.
بۇ چافلاردا مەن كۆپ مال بىلەن سودا ئۇچۇن باشقا شەھىرگە
كەتكەن ئىدىم. بۇ تاغامنىڭ قىزى ياش چېغىدىلا سەھىگەرلىك.
نى چادىگەرلەردىن ئۆگىنى ئالغان ئىكەن. مەن كەتكەندىن
كېيىن، چادى قىلىپ ئوغۇلۇمنى موزايىغا، ئانىسىنى بولا ئىنەككە
ئايلانىدۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە بۇ شىككىسىن پادىغا قوشۇۋېتتىپتۇ. مەن
سەپەردىن كېچىككەپ قايتىپ كەلدىم، ئوغۇلۇمنى ۋە ئانىسىنى
 سورىدىم. خوتۇنوم: "كىچىك خوتۇنۇڭ نۇلدى، ئوغۇلۇڭ فاچتى،

دەگە كەتكىنى بىلەيمەن" دىدى. تاقامىنىڭ قىزىدىن بۇ
 سوزى ئاڭلاپ، غەمگە چۈمدۈم، كۆزۈمىدىن ياش قۇرۇماي بىر
 يىل نۇتى. قۇربان ھېيت كەلدى. مەن پادىچىغا قۇربانلىق
 قىلىش ئۈچۈن ماللارنىڭ ئارىسىدىن سېمىززەك قارا مال ئاللاپ
 ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. پادىچى سېمىز بىر ئىندەك ئېلىپ
 كەلدى. پېشىنى قىستۇرۇپ، يېڭىمنى تۈرۈپ، قولۇمغا پىچاق
 ئېلىپ، بوغۇزلاپ سوپۇشقا تەمىشلەدم. ئىندەك هوكتىرىپ يىغىلاشتا
 باشلىدى. ئۇنىڭ نالىسگە تاقىت قىلالىسى، ئىچم ئاغرىپ
 قولۇمنى تارتىتم. پادىچىغا ئىندەكىنى سوپۇشنى بۇيرۇدۇم. ئۇ،
 بوغۇزلىسى ۋە تېرىسىنى سويدى. ئۇنىڭدا، تېرىز بىلەن
 سوڭەكتىن باشقا، قىرىپ ئالقۇدەك ياغ ۋە گوش يوق ئىدى.
 ئۇنى قۇربانلىق قىلغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم، بىراق، ۋاقتى
 ئۇتكەن ئىدى. پۇشايمان پايىدا بىرمىدى. ئۇنى پادىچىغا بېرىپ،
 سېمىززەك بىر موزايى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. پادىچى دەرھال
 سېھىرلىشپ موزايىغا ئايلانغان ئوغۇلۇمنى يېتىلەپ كەلدى. موزايى
 مېنى كورۇش بىلەنلا، ئاقامىنى ئۆزۈپ، مەن تەركىبەكە كېلىپ،
 مېنىڭ ئايقلۇرىمغا ئۆزىنى سۈركەپ زارلانلىقى تۈردى. ئۇ تېرىلاپ،
 ماڭا نىسلەرنىدۇ دىگەندەك قىلىپ، مورەپ سۈركەلتى. ئىچم
 ئاغرىپ بوشاتىتم. پادىچىنى باشقا بىر مال ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتتىم.
 قىسە شۇ يەتكەندە ئاك ئاتى، شەھرىزاد ھىكايانىنى
 توختاتتى.

"ئاچا، يۇ ھىكايانىز نىمە دىگەن يېقىملەق، نىمە دىگەن
 تاتلىق، نىمە دىگەن قىزىق،" دەپتۇ سىڭىسى دۇنيازاد.
 "ئەگەر پادىشاھىمىز مەرھەممەت قىلىپ مېنى سالامەت قويسا،
 ئەتلىككە سوزلەيدىغان ھىكايم بۇنىڭدىنىمۇ قىزىقراق ۋە

دۇنيازاد ئاچىسى شەھرىزادەن باي بىلەن جىنىنىڭ ھىكاىيەتى
سېنىڭ داۋامىنى ئېتىپ بېرىشىنى سورىدى
ئەگەر شاھىمىز رۇخسەت قىلا، — دەدى شەھرسزىاد، —
هازىرلا باشلايمەن.
شەھ باشلاشقا ئەم سەر قىلدى، شەھرىزاد ھىكايسىنىڭ داۋامىنى
سوزلەشكە كىرىشتى.

ئەي بەختلىك شەھ، — دەپ باشلاپتۇ شەھ،
رىزىاد ھىكايسىنىڭ داۋامىنى، — شۇنداق قىلىپ
باي موزايىنى يادىغا قوشۇۋېتىشنى تاپىلاپتۇ.
جىن بولسا بۇ ئاجايىپ ھىكايسىنى قىزىقىپ
ئاڭلاپتۇ. ئەي جىنلار يادىشاھى — دەپ داۋام
قىلدۇرۇپتۇ. كىيىگى بار بۇۋاي ھىكايسىنى، —
تاغامىنىڭ قىزى مېنى موزايىنى سوپۇشقا قايتا.

ئىككىنچى كېچە

فایتا دەۋەت قىلىپ كوردى. چۈنكى، ئۇ موزايى سېمىز ئىسى. پادىچى "بۇنى قۇربانلىق قىلايلى" دىدى. بىراق، نىمە ئۆيۈندۈر ئۇنى سوپوشقا كوڭلۇم ئۆنمىسىدى. پادىچى موزايىنى ئىلىپ، باشقا قارا مال ئىلىپ كېلىشكە كەتتى. ئەتسى ئۇيدە ئوللىغۇغان ئىدمىم. بىرىدىنلا پادىچى ھاسىراپ - ھومۇدەپ؛ "سۈبۈنچى بېرىسلىك!" دەپ كىرىپ كەلدى. "ھە، نىمە كەپ؟" دىدىمەن.

"خۇش خەۋەر ئىلىپ كەلدىم" دىدى پادىچى. سۈبۈنچى بېرىپ، قۇلاق سالدىم. پادىچى سوزىلدى: "مېنىڭ بىر قىزىم بار ئىدى. ئۇ كىچىگىدىنلا يېنىمىزدىكى بىر قېرى خوتۇندىن جادىگەرلىك ئىلىنى ئۆتكەنگەن ئىگەن. كىچە مەن موزايىنى بۇ يەردەن ھەيدەپ بېرىپ، ھوپلامۇغا ئىلىپ كىرگەن ئىدمىم. قىزىم ئۇنى كورۇپ، بىر قىما بولۇپ قالدى. "ئالدى بىلەن يېقلىدى. كېسىن كۈلدى. ماشا:

"سېزنىڭ نەزىرىنىزدە، مېنىڭ ئازاراق بولسىمۇ قەدەر - قىممىتىم يوقىمۇ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئۇستۇمكە يات بىر ئەر كىشىنى ئىلىپ كىرسىز؟" دىدى.

"تېمىنى يات ئەركەك؟ نېمىشقا ئاۋال يېغىلىدەق، كېسىن كۈلدۈڭ؟" دەپ سورىدىم.

"سېز ئىلىپ كىرگەن بۇ موزايى باينىڭ سېھىر قىلىنغان يەردىن - بىر ئوغلى، ئۇنى ئانىسى بىلەن قوشۇپ باينىڭ چوڭا خوتۇنى سېھىر قىلىپ مۇشۇ نەھەرالغا سالغان. شۇڭا كۈلدۈم. يېغىلىغىنىنىڭ سەۋىوئى - ئۇنىڭ ئانىسىنى باي قۇربانلىق قىلىپ بويۇپ تاشلىغىنى ئۆچۈن" دەپ جاۋاپ يەردى قىزىم. مەن

ناهایتی ئەجەپلەندىم. تالاد ناتا - ئاتمايلا سىزگە بۇ خۇش خەۋەرنى
ئىلىپ كەلدىم.

“من بۇنى ئاڭلاپ خوشاللىغىمدىن تېرىمكە سەـمـاي
فالدىم، - دەپتۇر بۇـاـي جىنـغاـ. - خوشاللىغىمدىن ئۆزـهـمىـنىـ
تۇـتـالـسـماـيـ، پـادـىـچـىـ بـىـلـەـنـ بـىـلـەـ بـولـغاـ چـىـقـتـىـمـ. هـاـيـاـجـانـلـاـخـانـلـىـغـىـ
دىـنـ پـادـىـچـىـتـىـقـ ئـوـيـىـگـەـ خـۇـدـىـ هـارـاقـ تـىـچـۇـرـالـغانـ مـعـسـ كـىـشـىـدـەـكـ
دـەـلـدـەـ ئـىـشـىـپـ كـىـرـدـىـمـ. پـادـىـچـىـتـىـقـ قـىـزـىـ ئـىـچـكـىـرىـ ئـوـيـىـدىـنـ
چـىـقـىـپـ. سـالـامـ بـېـرـبـ قولـۇـمـىـ سـۈـيـدىـ. مـوزـاـيـىـۋـ يـېـنـىـمـغاـ كـېـلـىـپـ
سـۈـرـكـىـلـدىـ، مـەـنـ قـىـزـدىـنـ:

"موزایی هه قنیده قلغان سوزلر لک راستمئو؟" دهپ سوریدم.
"رامت، — ددی قیز، — بُو موزایی سزنىڭ كورمۇ كۆزىڭىز،
جان تومەمىشى! — مەن قىزغا قاراپ:

بۇ مۇرسىر، بىزنىڭ ئەملىقىنىڭ ئەسلىگە قايتۇرسالىق، ئاتائىلىق قولىدىكى
”ئەگەر ئۇغلىمىنى ئەسلىگە قايتۇرسالىق، ئاتائىلىق قولىدىكى
يازارلىق مېلىمنى سائى بېرىھى، ئۇنى يېتىپ يىسىمۇ، ئۇرۇق -
ئۇلادىڭىچە يېتىدۇ“ دىدىم. قىز كۈلۈپ تۇرۇپ:
”ھەي باي دادا، ماشىا مېلىڭىزنىڭ كېرىگى يوق، ئۇنىڭىمۇ
ھاجىتم چۈشىمەيدۇ. نەمما مېنىڭ ئىككى شەرتىم بار: بېرىنچىسى،
ئۇغلىڭىزنى مېنىڭ بىلەن نىكالىنىشقا دۆخەت قىلىسىز،
ئىككىنچىسى، بۇلارغا جادى قىلغان خوتۇن ئىڭىزنىڭ ئۇزىنىمۇ
جادى بىلەن باشقا بىر سۈرەتكە كىركىزۇشىكە دازى بولىسىز.
بۇلىسا ئۇمۇ بىزنى تىنچتىمايدۇ.“

"من پادچىنىڭ قىزىنىڭ سوزىنى ئاڭلۇغاندىن كېيىن، — دەپتە باي جىنغا قاراپ، — تاغامنىڭ قىزىنىڭ مېھرىدىن كەچتىم. ئۇنىڭ باشقا شەرتىسىگە رازى بولدۇم. يالغۇز ئاتىسىنىڭ قولىدىكلا

گەمس، قولۇمدا يار بولغان ھەممە دۇنىيارىنى ئۇنىڭغا بېشىلدە.
دەم، مېنىڭ حازا ئىمنى ئائىلىغان قىز قواستا بىر قاجا سۈنى
ئىلىپ، ئۇنىڭغا ئېسۈن نۇقۇدۇ. كېيىن موزايىنىڭ يېنىتىغا
بېرىپ:

“ئەگەر ئىسلەك موزايى بولسا ئۆز بېتىگە قال، ئۆزگەرە. مۇبادا
حادى قىلىنغان بولساڭ، بۇرۇنقى ئەكسىڭە قايت!” — دەپ سۈنى
موزايىنىڭ ئۇستىگە چاچتى. موزايى بىر سلکىنىڭ ئادەم سۇرتىگە
كىردى.

ھەن ئۇنى قۇچىغىمىغا ئىلىپ، يۈزلىرىدىن، پىشانسىدىن
سۇيەتتىم. دېمىمىنى ئىلىپ، تاغامنىڭ قىزىنىڭ ئوغلاقۇم بىلەن
ئانىسقا ئىمە ئىشلارنى قىلغانلىقىنى سورىدىم. ئۆز، بولۇپ ئوتىكەن
ئىشلارنى بىر بىرلەپ سوزلەپ بەردى. شۇ يەردىلا پادىچىنىڭ
قىزىنى ئوغلاقۇما نىكالاتقۇزۇپ بەردىم. پادىچىنىڭ قىزى
تاغامنىڭ قىزىنى ئەپسۈن بىلەن مانا بۇ كېيىك قىياپتىگە كەلتۈر-
دى. شۇنىڭدىن بېرى، ھەن بۇ كېيىكىنى ئەگە بارسام ئۆزىم بىلەن
بىلە ئىلىپ بارىمەن. چۈل كېزىپ، يۈل مېڭىپ بۇ يەركە
كەلسىم، سودىگەر ئولتۇرۇپ بىتۇ. ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشتىم. ھال -
ئەھۋال سوراشتىم. مېنىڭ ھىكايم — كېيىك ۋەقىسى مانا شۇنىڭ-
دىن ئىبارەت.

“ھىكايدا ئاجايىپ شىكەن. مۇشۇ ۋەقەنەك بەدىلىگە، — دەپتۇ
جن، — سودىگەرنىڭ قېنىنىڭ ئۇچىتن بىرىدىن ئوتتۇم.”
شۇ چاغدا بىر جۇپ ئىت يىتىلەپ كەلگەن ئىككىنچى بۇزايى
ئورنىدىن تۈرۈپ سوزگە كىرىشىپتۇ.

بىر جۈزپ ئىت يىتلەنگەن بۇۋاينىڭ ھىكايسى

"مانا بۇ ئىككى ئىت، — دەپتە بۇۋاي سوزىنى باشلاپ، —
من بىلەن ئاتىمۇ بىر، ئانىمۇ بىر، بىر قوساقتنىن چۈشكەن
قېرىنداش. من بۇلارنىڭ كەنجىمىھەن. ئاتام نولۇپ، بىزگە
ئۆج مىڭ تىللا نەق پۇل قالدى. بۇ مەراسى ئۆچىمىز مىڭ
تىللادىن بولۇشۇۋالدۇق. من سودا قىلىش ئۆچۈن دۇكان
ئاچتىم. بۇ ئىككى ئاكام سەپەرگە كېتىشتى. ھەرالىرى بىلەن
بىر يىلخەجە دېرىگى بولماي كەتتى. بىر كۈنى من دۇكاندا
ئولتۇرغان ئىدمىم. ئارقا — ئارقىدىن ئىككى گادايى كېلىپ، سەدىقە
سۈرسىدى. "من خۇدایىم بەرسۈن!" دىدىم. "بىزنى تونۇمىدىد
ئىزمۇ؟" دەپ يىغلىۋەتسى ئىككىسى. قارسام، نۇلار دېرىھە كىز
يوقالغان ئاكىلىرىم ئىككىن. دەرھال ئورنۇمىدىن تۈرۈپ سالام
بەردىم — دە، دۇكانغا ئېلىپ كىرىپ، ئەھۋال سۈرىدىم. "كۈر-
كىلىگىمىز كوب ئىككىن. ئۇكام، هىچ نەرسىمىز قالىمىدى. ئارتۇق
كەپىنىڭ ئۇرنى يوق." دەپ سوزلىرىنى تۈرىكتىشتى. نۇلارنى
ھامىمامقا ئېلىپ باردىم. يېڭى كىيىسلەرنى كېيىگۈزۈدۈم، بىلە
غىزالاندۇق. من نۇلارغا:

"خاپا بولماڭلار! بىر يىللەق پايدىنى ئوتتۇرىدىن بولۇشىمىز"
دىدىم — دە، ھەممە مېلىمنى ھىسابلاپ چىقتىم. قارسام، ئىككى
مىڭ تىللا پايدا ئالغان ئىكەنەمەن. ناھايىتىمۇ سۈپۈندۈم،
پايدىنى تەڭ بولۇپ، مىڭ تىللانى ئىككى ئاكاسغا بەردىم،
نۇلارمۇ دۇكان ئاچتى. بىرقانچە زامان خوشال — خورام ياشىدۇق.
كۆنلىرىدىن بىر كۈنى ئاكىلىرىم يەنە سەپەرنى ئارزو قىلىپ

كېلىشتى. "بىللە بارساڭا" — دەپ مېنىدۇ زورلاشتى، ئۆزىمەندىم.
 سەپەردىن نىمە پايدا ئالدىڭلار، نىمىشقا مېنىمۇ دەۋەت
 قىلىسلەر" — دىدىم. ئۇلارنىسى سەپەردىن قايىتۇردىم. شۇنداق
 قىلىپ، ئۇز دۇكىنىمىزدا ئېلىم — سېتىم بىلەن مەشغۇل بولۇدقق.
 ئالتنە يېل شۇنداق ئوتتى، ئۇلار كوب قېتىم يواڭغا تەيپيارلىق
 كورۇشتى. هەر قېتىمدا مەن ئۇلارنىڭ رايىسى قايىتۇردىم.
 ئالتنىچى يىلى مەنمۇ بېرىشقا رازى بولۇرمۇ.

"لېكىن، — دىدىم ئۇلارغا مەن، — پۈلەمىزنىڭ بىر قىسىمىنى
 كومۇپ كېتىيلى، بىرەر كېلىشىم سىلىك يۈز بەركىدەك بولسا،
 يەنە ئىش قىلىش ۋە ئاج قالباسلىق ئۈچۈن دەسمايە قىلىشقا
 لازىم بولىسىدۇ. "ئۇلارمۇ بۇ مەسىلەتىنى توغرى كورۇپ ماقۇل
 بولۇشتى. پۈلەنى ھىساب قىلدۇق، ئالتنە مىڭ تىللا چىقتى،
 يېرىمىنى يولغا ئېلىپ قويۇپ، قالغان يېرىمىنى يەرگە كومدۇق،
 شۇنىڭدىن كېيىن، سەپەرگە جابىدونۇپ، كېمىگە چۈشۈپ يۈرۈپ
 كەتتىقق. بىر ئاي دىكەندە مولچەرلىكىن شەھەرگە يېتىپ
 بارادۇق. مېلىمىزنى ئون باراۋەر پايدىسغا ساتتىقق. ئىشلىرىمىزنى
 يۈتتۈرۈپ، قايىتشقا ھازىرلاندۇق. دەريا بويىغا كەلگەندە،
 جەندىگە توخشاش يامان ۋە جۈل كېيم كېيىن بىر قىزغا
 يولۇقتۇق. قىز قولۇمىنى سۈپۈپ: "ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىش
 قولۇڭىزدىن كەلەمەدۇ؟ مەنمۇ ۋاقتى. كەلگەندە ياخشىلىغىڭىزنى
 ئۇز لايدىغا قايىتۇراتىم" — دەپ ئىلتىماس قىلدى. مەن ئۇنىڭخا:
 "قايىتۇرمىشىزمۇ، خالىس ياخشىلىق قىلىشقا قۇرۇبىم يېتىسىدۇ"
 دىگەن چاۋاپنى بەردىم. "مېنى ئۇز نىكاھىڭىزغا ئېلىپ، شەھىرىدە
 ئىزگە ھەمرا قىلىپ كېتىك. مەن ئۇزەمنى سىزگە يېخىلىدىم.

ياخشىلىشىزنىڭ تەتىجىسىنى كورۇشىڭىز ئېنىق. مېنىڭ بۇ
ئەپتىدىن يېرىگە ئىمدا!

قىزنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا دەھىم كەلدى. دىلىمدا
ئۇنىڭغا مۇھەببەت پەيدا بولدى. قىزنى نىكاھىمغا ئادىم. قىممەت
باھالىق كېيمىلەر، تېسل زىبۇ-زىنندەتلەر ۋە ياخشى سەغىلار
ھەدىيە قىلىسىم. ئۇنى ھو، مەتلىسىم. بىللە كېتىپ باراتتۇق.
بارغانىسپىرى ئۇنىڭغا مۇھەببىتىم ئېشىپ. كېچىمۇ - كۆنۈدۈزۈم
ئۇنىڭدىن ئايىرلا مايدىغان بولۇمۇم. بۇ سەرىمىنى ئاكىلىرىمدىن
يوشۇرۇن تۇتاتىم. ئۇلار مېنى كورەلمىي، مېلىم ئۇچۇن جېنىڭغا
قەست قىلىشقا كىرىشتى. قانچە ۋاقت ئۇخلىماي پېيمىگە
چۈشۈرۈتتۇ. مېنى ئولتۇرۇپ مېلىمغا ئىگە بولۇشقا قاراد قىلىشقە-
نىدىن خەۋەرسىز ئىدىم. مەن بۇ ئىككى قېرىندىشىمنى مۇنداق
ۋاپاسزلىق قىلىدۇ دەپىمۇ ئويلىمايتىم. بىر كېچى ئايىلىم بىلەن
خاتىرجم ئۆبىقۇدا ياتقان ئىدىم. ئىككىمىزنى بىللە كوتىرىپ
دەرىياغا تاشلىۋەتتى. خوتۇنۇم ئۇيغۇنىپ بىر سەشكەندى - ۵۵ -
پەرىزاتقا ئايىلاندى. كېيىن مېنىڭ قولۇمدىن تۆتۈپ كوتىرىپ
ئۇچىتتى. بىر ئارالغا يېتىپ بارادۇق. يەرگە چۈشۈپ ئۇزى
كۆزۈمدىن غايىپ بولىدى. تالاڭ ئاتقاندا قايتىپ كېلىپ: "مەن، -
دىدى ئۇ، مەغرۇر بىر قىياپەتتە، - سېنى سۇغا غەرق بولۇپ
كېتىشتىن قۇتۇلدۇرغان ئايىلىڭ مەن. ئۇزەم پەرىزاتىمەن. سېنى
كورۇپ، چىن دىلىمدىن ياخشى كورۇپ قالدىم. ئادەم سۇرتىشكە
كىرىپ ساڭا كورۇندۇم ۋە كۆڭلۈمدىكى بار كېپىمىنى ئېتىم. سەن
كوبۇنۇپ مېنى نىكاھىڭغا ئالدىڭ. سېنى ئولۇمدىن قۇتۇلدۇردىم،
ئەممىا ئاكىلىرىڭنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا غەزىئىم كېلىۋاتىدۇ.

ئۇلارنى، ئەلسەتتە، ئۇلتۇرمەن.

ئۇنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ ئىچىپ لەسىدىم. قىلماڭ ياردىمىگە كۆئىلۈم سۈپۈندى. لېكىن ئاكلىرىم توغرىسىدىكى پىكىرىگە قارشى چىقىپ، ئۇلار ھەققىدىكى ۋەقەتى باشتىن - ئاياق چۈشەندۈرۈدۈم. ئەمما ئۇمۇ ئۇز پىكىرىدىن يانماي: "بۇگۈن ئۇلار چۈشۈپ كېتىۋاتە قان كېمىنىڭ ئۇستىگە ئۇچۇپ بارىمەن. ھەممىسىنى سۈغا غەرقى قىلىمەن" دىدى. مەن ئاكلىرىمىنى ئۇلتۇرمەسلىك توغرىسا قانچە يالرۇرۇپ ئىلىتسماش قىلىامە، ئۇ بەرسىر قارشىلىق كورستەتتى. ئاخىر مېنى كوتىرىپ ئۈچتى. ئىشگىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ چۈشتۈق. مەن ئىشكىنى ئاچتىم. كومۇلگەن دۇنيانى تېلىپ يەنە ئاۋالقىدە كلا سودىغا ئۇلتۇردىم. كەچقىرۇن دۇكائىنى يېغىشتۇرۇپ قايتىپ كەلىم، هوپىلدا بۇ ئىككى ئىت زەنجىر بىلەن باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. بۇ ئىككى ئىت مېنى كورۇپلا، ئايىغىمغا ئۇزىنى تاشلاپ تېغىتىپ، يۇراپ، ئىتىگىمكە تېلىپ، ھە دەپ يېلىنىپ، كوزلىرىدىن ياش توکۇپ يېغلاشتى. بىزنى كېلىپ: "بۇلار سېنىڭ ئاكلىرىغا" دىدى.

"بۇلارنى كىم بۇ ھالخا كىرگۈزدى؟" دەپ سورىدىم مەن، ئىشنىڭ تېكى - تەھتىنى چۈشىنەلەمەي.

"مەن، - دىدى ئايىلم، - بۇلارنى ئانامقا ئىۋەتكەن ئىدىم. ئانام ئىت سۈرىتىگە كىرگۈزۈپتۇ. بۇلار ئەمدى يەنە ئۇن يېلىز ئۇز ئەكسىگە كېلەلمىتە كېرەك."

شۇنىڭدىن بېرى بۇ ئۇن يېلىنى توشقۇزالىم، جاھان كېزىپ

بۈرىمەن. نىكە بارسام بىللە ئېلىپ بارىمەن. ھازىر مەن بۇلارنى بالدىرىداق نۇز نەكىسگە ئېلىپ كېلىش ئۆچۈن قېيىنى ئانام تەرىهەپكە كېتىۋاتقان ئىدىم. بۇ يەردەن نۇرۇپ كېتىۋىتىپ كۆزۈم سودىگە، كە چۈشتى. ئۇنىڭغا بۇ بۇۋايى ھەمرا بولۇپ ئولتۇرغان ئىكەن. مەن باينىڭ ئەھۋالىنى ئاشلاپ "ئاخىرى نىمە بولا، ئىكەن، دەپ تۇرغان ئىدىم. خېچىر بىللەن بۇ كىشى كەلدى" دەپتۇ ئىككىنچىسى كىشى سوزىنى تۈكىتىپ. "بۇ ئاجايىپ ھىكايداڭ ئۆچۈن جىنايدىچىنىڭ قېنىڭ ئۆچىتنى بېرىدىن كەچتىم" دەپتۇ جىن. شۇ چاغدا خېچىرلىق ئۆچىنچىسى بۇۋايى تۇرىنىدىن تۇرۇپتۇ.

خېچىرلىق بۇۋايىنىڭ ھىكايسى

"نەگەرددە، — دەپتۇ — خېچىرلىق بۇۋايى جىنغا قاراپ، — جىنايدىچىنىڭ قالغان فېنىدىن ئوتىڭا بۇ ئىككىنىڭ سەركۈز، زەشىسىدىن ئۆزىتراق ھىكايدا سوزلىيمەن." —

"ھىكايداڭ قىزىق بولسا، نەلۇھەتتە ئوتىمىن" — دەپتۇ جىن. ئەي جىنلارنىڭ مۇلتانى، — دەپتۇ بۇۋايى، — بۇ خېچىر مېنىڭ ئايلىم. مەن ئۇنىڭ بىللەن سەپەرگە چىققان ئىدىم. مەن ئۇنى داسا بىر يىل يوقىتىپ قويدۈم. بىر يىلدىن كېيىن، بىر كېچىسى سەپەردىن قايتىپ تويۇمكە كېلىپ قارسام، بۇ خوتۇن بىر قارا قول بىللەن بىر تۇرۇندى رەسۋالىشىپ يېتىپتۇ. ئۇنىڭ ماڭا كۆزى چۈشكەن ھامان، چاچراپ تۇرىنىدىن تۇردى، لىق سۇ قۇيۇلغان قاچىنى قولغا ئېلىپ، سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇدى. پىسچىرلاپ كېلىپ ماڭا قاراپ: "ئۇز سۈرتسىڭدىن چىقىپ

ئىت سۈرىتىگە كرا!" دەپ قاچىدىكى سۇنى ماڭا چاچتى. شۇ
هاماڭان ئىت سۈرىتىگە كىردىم. كېمىن مېنى تۈيىدىن ھەيدەپ
چىقارادى. ئىشىكتىن چىقىپ مېڭىۋەردىم ۋە بىر قاسابىنىڭ
دۇكىنىغا يېتىپ باردىم. قوسىغم ئاج ئىدى. دۇكانغا كىرسپ
سوئەك فاجىلاشقا باشلىدىم. قاساب قايتىشدا مېنى ئۇزىگە¹
ئەكشەتۈرۈپ تۈبىگە ئېلىپ باردى. ھوپلىسغا كىردىق، قاساب-
ئىك قىزى مېنى كورۇپ، يۈزىنى يايپتى ۋە ئاتىسىغا قاراپ:
"ئى ئاتا، نىمە ئۆچۈن ئەر كىشى بۇ ھوپلىغا ئېلىپ كىرسىز؟"
دەپ دوق قىلدى. "قىنى ئەر كىشى؟" دەپ سورىدى ئاتىسى
ھوپلىسغا قاراپ. "بۇ ئىت - دىدى قىز - بۇرۇن بىر ئەر كىشى
ئىدى. ئۇنىڭغا خوتۇنى جادى قىلىپ ئىت قىلىپ قويغان. مېنىڭ
بۇنى ئەسىلگە كەلتۈرۈشكە چامام كېلىدۇ." قاساب بۇ سوزنى
ئاشلاپ، قىزىغا ياللۇر، ۋەشقا باشلىدى. مېنى قۇتقةزۇشنى
ئىلىتىماس قىلدى. قىز بىر قاچىغا سۇنى ئېلىپ چىقتى. سۇغا
قاراپ ئەپسۈن ئوقۇپ، دەم سېلىپ، سۇنى ماڭا چاچتى؛ "بۇ
سۈرەتتىن چىقىپ ئەسىلگە قايتا!" دىدى. مەن ئۆز ئەكسىمگە
كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى سۈيدۈم. قىزدىن خوتۇنۇمغا جادى قىلىشنى
ئۆتۈنۈپ سورىدىم. قىز ماڭا بىرئاز سۇ بېرىپ؛ "خوتۇنۇڭ
ئۆخىلاب ياتقاندا، ئۇنىڭغا سېىھەك، سەن خالغان سۈرەتكە كىردىو"
دىدى. مەن ئۆ خوتۇنۇمىنىڭ ئۆخىلىغان ۋاقتىنى تېپپ سۇنى
سەپتىم ۋە: "بۇ سۈرەتتىن چىقىپ خېچر سۈرىتىگە كرا!"
دىدىم. شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ماڭا شۇ خېچرىنىڭ سۈرىتىگە كىردى.
ئەي جىنلارنىڭ ئۆلۈغ سۈلتانى، - دەپتە ئۆچىنچى كىشى.
جىن خېچرغا قاراپ: "شۇنداق بولغىنى توغرىسىمۇ؟" دەپ

سوراپتۇ. خېچىر بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، بۇ سوزىنىڭ
تۇغرىلىغىنى تەستىقلاپتۇ. بۇۋايىنىڭ سوزىنىڭ تۈكىكىنىلىكىنى
بىلىپ، جىن ئەجدىلىنىپ، زوق بىلەن كۆلۈپتۇ—دە. سودىگەر-
نىڭ قالغان قېنىدىن ئۆتۈپتۇ.

شەھرىزاد تائىنىڭ يورۇپ كېلىۋاتقاڭالغىنى كورۇپ. ھىكايدى-
سىنى توختىتىپتۇ. سىڭلىسى دۇنيازاد ھىكايدىنىڭ قىزقلانغىنى
ئېيتىپ، مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

"شاھىمىز دۆخىست قىلا، ئولىمەي تىرىك قالام، بۇنىڭ
داۋامىسى يەنسە قىزىقراق" دەپتۇ شەھرىزاد. يادىشا:
"بۇنىڭ قىزىق ھىكايدىلىرى تامام بولىمىغىچە ئولتۇرمەيدى.
مەن" دەپ ئەھدى قىپتۇ.

سىڭلىسى دۇنيازاد ھىكايدىنىڭ داۋامىنى سوزلەشنى سوراپتۇ.
"چېنىم بىلەن—دەپ سوزىنى باشلاپتۇ شەھرىزاد. —ئەي
بەختلىك شاه، باينىڭ خۇنىدىن جىن ئۇتكەندىن كېيىن، باي بايىقى
ئۆج بۇۋايىغا ئۆزىنى ئولۇمدىن قۇئۇلدۇرغىنى ئۈچۈن سايسىز
وەھىمەت، ھاسىز بارىكالا ئېتىتى. شۇنىڭدىن كېيىن
ھەر قايىسلىرى ئۆز يۈرۈلىرىغا قاراپ يولغا چۈشۈشتى. —لېكىن—
دىدى شەھرىزاد. —بېلىقچىنىڭ ھىكايدىسى ئالدىدا بۇنى ھىكايدى
دىمسىز بولىدۇ.

"بېلىقچىنىڭ ھىكايدىسى قانداق؟" دەپ سورىدى شاه.

بەلەم تۆچى بەلەن دەپە شەگەنەسى

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ سوز باش
 لاپتۇ شەھرىزاد، — قەدىمىقى زاماندا بىر بېلىقچى
 بۇۋاي بار ئىكەن، ئۇنىڭ تۈچ بالىسى وە
 خوتۇنى بولۇپ، ئۇلار سېرىقتىال كۆن كەچۈ-
 دىدىكەن، بېلىقچى ھەر كۆنى دەرياغا توت قېتىم
 تور سالدىكەن، تورىغا نىسە ئىلىنىسا، شۇنىڭ

 تۈچىنجى كېچە بىلەن قانائەتلەنپ تۈيىگە قايتدىكەن، ھەر
 كۆنکى ئادىستى بويىچە ئۇ بىر كۆن چۈش ۋاقتىدا دەرييانىڭ
 لېۈسگە بېرىپستۇ، تورنى يېسىپ سۇغا تاشلاپستۇ، بىرئاز كۆتۈپ
 تۈرۈپ تارتىسا، تور نامايسىتى ئېغىر تۈرغىدەك، كۆچىنىڭ بېرىپە
 ھەركەت قىلىپ، كۆچەپ تارتىپ بېقىپستۇ، ئەمما تورنى سۇدىن
 چىقىرالماپستۇ، تورنىڭ تۈچىنى بىر تاشقا بافلالاپتۇ— دە، تۈزى
 يالىڭاج بولۇپ سۇغا چۈشۈپستۇ، تىرمىشىپ— تارتىشىپ، تورنى
 دەرييانىڭ لېۈسگە ئېلىپ چىقىپستۇ، كېيىن تۈزى سۇدىن چىقىپ
 قارىسا، ئۇ، بىر ئولۇك ئىشەك ئىكەن، "سۇبىاناللا، مۇشۇمۇ كۆن
 بولدىمۇ؟" دەپ ئاچىچىقلەنپەتۇ بۇۋاي وە بۇ مۇناجاتنى توقۇپستۇ:

بۇلما ئادىم ئاۋارە، ئۆمىت كۆتۈپ زۇلمەتنىن،

يىمەك— ئىچەك، تون— لىباس كەلمەيدىكەن كۆلپەتنىن،

قارا، بۈلتۈز تۈچىمكەن تۈن، پەلەكتىڭ قويىندادا
تۈردار بۇۋاي بېلىقچى تەلمۇرۇپ سۇ بويىدا.
تۈزىچىدە سۇ كېچىپ توردىن تۈزۈمى كۆزىنى،
مۇدھىش دولقۇن تۈرسىمە هىچ قاپۇزورماي يۈزىنىش.
ساقلار بۇۋاي بېلىقنى تۈپقۇدىن بولۇپ بىدار،
ئاك سەھىر دە ئالۇر كەن جاپا چە كەمس خېرىدار،
سانا ئېيتىاي مەن ساتا، ئەي خۇدا يەرۋەردىكار،
بىرىنى مۇھىتاج ئەيلىدىك، بىرىنى قىلدىك بەختىيار.

بۇۋاي شىھەكتىڭ تۈلۈگىنى تورنىڭ تىچىدىن تېلىپ تاشلاپتۇ.
تۈرىنى يۈزۈپتۇ. بۇۋاي تۈزىچە ئاغرىنىپ:
”يەنە بىر تاشلای، خۇدا بۈيرۈغان بولسا، بۇدا ئەجرىنى
تاپارمۇن“ دەپ نالە قىلىپ شۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:
نالە قىلما يوقۇللۇق دەردىدە زارلاپ،
سەۋىرىدىن تۈچائىغا لىپاس يابقايسەن.
توكىمە زىنھار تۈزىگە دەردىنى قاخشاب،
چۈنكى رەھمانىنى زالىغا چاققايسەن.

تۈرىنى يەنە يېبىپ سۇغا تاشلاپتۇ. بىر ئاز كۈتۈپ تۈرۈپ تورلى
تارتىپ باقسا، ئالدىن قىسىدىنىۇ ىېغىر تۈرخىسىدەك. ”بىر چوڭ
بېلىق تۈتىتۇم، دەپ تۇسلاپ سۈپۈنۈپتۇ. يەنە يېشىتىپ سۇغا
چۈشۈپتۇ. كوب قىىنجىلىق بىلەن تۈلەسىنى سۈنىڭ قىرغىنغا
تېلىپ چىقىپتۇ. قارسا، ئىجى لاي - لاتقا بىلەن لىق تولغان بىر
سپاپال كۆپ شىكەن. بېلىقچىنىڭ كۆڭلى يېرم بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:
قەھرىلىك تەقدىر يۈمىشىن،
غەزەپتىن سانچىماي شىكەن،
دەزقى ئىستەپ چىققان شىدمە،

ئۇ، تمام بولغان نىكەن.

شۇنچە دېۋەڭ، تەخەمەق - نادانلار،
پەرۋاز قىلىپ كوكىتە ئۆچىماقتا؛
قانچە ئالىم، دائىش - دانلار،
چۈنە كەلەردە ئامىز ياتماقتا.

بۇۋاي كۈنى سۈندۈرۈپ تاشلاپتۇ - دە، تورنى سىقىپ
تازىلاب، يەنە يېبىپ سۇغا ساپتا. ئۆچىنچى قېتىم دەرىيا لېۋىدە
بىر دەم كۆتۈپ تۈرۈپتۇ. تور بىر نەرسە چۈشكەندەك سلەكتىپ
ئېغىرىشىتۇ. تەسلەكتە ئۇنى تارىتىپ قارىسا، ئىچى ساپال،
شىھ سۈنۈقلەرى بىتلەن لىق تولغان ئاپال كۆپ ئىكەن، ئۇنى
كۈرۈپ غەم - قايغۇغا چو كۈستۇ. بۇرىگى ئىزلىپتۇ. بۇ دەرتىنى
ئىچىگە سىڭدىرالماي، يېغىلاب نالە قىلىپتۇ.

تۇوار ئىمەت ئالدىدا،
بوي سۈمىسغا ئىلگىگە،
ساتا پەكلەك ھاياتلىق،
قوىيۇپ بەرمەس تەركىتگە.

تىلىم ساتا ھەرقاچان،
تون - يېپىنجا بولسىغاي؛
خەقاتىللەمە ھەر زامان
ئىكەن - غۇزىا بولسىغاي.

ۋەزقىڭ بۇرۇن بىچىلغان،
نەب ئېلىشقا ئىمكەن بىق،
زىمنىدا بار مۇنىبەت يەرە
قالدىسى تېقىر - قورۇق.

تەقدىر بىلەن پەسکەشلەر

چەقىش تۈرىنىڭ ئۆستىگە:

دانش - ئالىم بولۇقتى

ۋالىم چەۋرى - قەستىگە،

بەرۋاز قىلدى تۈدەكلىر،

غايىپ بولدى قوش - شۇققانار،

بۇ لەنىسى ھاباتتا

نادان ئىزىز، ئالىم خار.

ئىيمەت قىلدىم ھەر زامان،

كاداى ئالىم بولۇشقا،

ھېيران بولماڭ خالا يىق،

تۈرىپق قەددەم قويۇشقا.

بېلىقچى بۇۋاي ئاه ئۇرۇپ كوكىكە قاراپ: "ئەي خۇدا! - دېپتۇ
ئۇ، - ئۆزىلە بىلىم، مەن كۈنىگە توت قېتىملا تور سالىمن،
تۇرىنى ئۇچ نوۋەت دەرىياغا سالدىم. ئۆنگىغا هىچ نەرسە ئىلىنىسىدى."
بېلىقچى توتىنجى قېتىم "بىسىملا" دەپ تورنى ساپتۇ.
بىزئاز كۈنۈپ تۈرغانىدىن كېيىن، تۇرىنى كوتىرسىپ قارسا،
تۇر يەركە يەمىلىشىپ قالغاندەك مىدرىسماسىش، بېلىقچى "تۇۋا"
دەپ بۇ شېرىنى ئوقۇپىتۇ:

ۋَا دەرىغا، بۇ زامان كۈلە تىدىن ھالىم خاراپ،

ئۇتكۈزۈپ كېجە تائىشى كەچتە تىجىتمەن دەمدىن شاراپ،

سۇرسا كىم دۈنىيادا ئەلاق بەختىيار دەپ بىر كىشى،

ئۇرسىتىپ مىنى مۇشۇ دەپ ئۆزىكىگە بەرگە يى جاۋاپ.

ئاندىن ئۇ كېمىسلەرنى سېلىپ يەنە سۇغا چۈشۈپتۇ. تۇرغا

چۈشىكەن ئولجىنى ئاران تەسلىكتە ئېلىپ چىقىپتۇ. تۇ نەرسە
 ئاغزى كەپشەلەنگەن تۈچ كۈپ بولۇپ، ئىچى ئەملىر بىلەندۈر
 تولغان ئىكەن. ئاغزىنىڭ كەپشەلەنگەن يېرىدە، سۈلايمان
 پەيغەمبەرنىڭ موھرسىنىڭ ئىزى بار ئىكەن. بۇنى كورۇپ، بىلەنچىن
 خۇرۇسەن بويىتۇ. كۆپىنى مىسىرگە ساتسام، بىرقانچە ئالىۋىغا
 ئالا، دەپ بوداپتۇ. ئاۋال كۆپىنى ئېچىپ ئىچىدە نىمە بارلىغىنى
 بىلەكچى بويىتۇ. يېمىدىن پىچىشنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، كۆپىنىڭ
 ئاغزىدىكى قەلەيىنى بوشتىپتۇ، كۆپىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، يەرگە
 قارىتىپ دۇم كومتۇرۇپ، ئىچىدىكى نەرسەلەرنى قويمىاي ئېلىش
 تۈچۈن سلىكىپتۇ. لېكىن هىچ نەرسە چۈشىمەستىن، ئىچىدىن
 بىخىغان سېق تۈتۈن چىقىپتۇ - ۵۵ -. بۇسى ئاسمان - زىمىننى
 قاپلاب كېتىپتۇ. كېبىن تۇ تۈتۈن يېخلىپ قويۇقلۇشۇپتۇ، ئالدىن
 ئايلىنىپ بىر دىۋە سۈرىتىگە كىربىتۇ. ئۇنىڭ كېلەتسىز ئاياقلىرى
 قورقۇنۇچلۇق بولۇپ، بويىنىڭ ئىگىزلىرىدىن بېشى ئاسماڭا
 تاقشىدىكەن؛ ئاغزى ئۇڭكۈزدەك، چىشلىرى زىختەك، بۇزى -
 نىڭ توشۇكلىرى مەشنىڭ كائىيىدەك قاپقارارا ۋە يوغان؛
 كوزلىرى قىپ - قىزىل يېنىپ تۈرغان چوغىدەك ئىكەن. بەدىنىڭىكى
 ھەر بىرتال تۈك ئۇنى يەنمۇ دەھەشتىلەك بىر تۈشكە كىرگۈزۈپ
 تۇ. بۇنى كورگەن بىلەنچىنىڭ جان - ئىمانى چىقىپتۇ. ئەزايى -
 بەدىنى لاغىلداب تىترەشكە باشلاپتۇ. قورقىنىدىن زاخاڭلىرى
 جاقىلداب، چىشلىرى كاسىلدابتۇ. كوز ئالدىنى قاراثۇلۇق بېسپ
 يولىنىمۇ كورەلمەي قاپتۇ. دىۋە بىلەنچىنى كورۇپ:
 "ئىي بەختىز، مەن سېنى ھازىر ئازاپلاپ ئولتۇرمەن!" دېپتۇ.
 "ئىي مەلتۈن، مەن سېنى سۇ ئاستىدىن قۇتۇلدۇرۇپ،

قۇرۇقلۇققا چىقىرىپ قاراڭ-غۇزىنداندىن بوشاتىم. شۇنىڭ
بەدىلىكە سەن مېنى ئۇلتۇرمەن؟" دەپ سوراپتۇ بېلقىچى.
"تۇغرا، سېنى ئۇلتۇرمۇشتن باشقا ئامال يوق. قايىسى ئولۇم
بىلەن ئۇلسەن" دەپتۇ دۇۋە.

"سەن مېنى ئۇلتۇرگىدەك نىمە كىندا قىلدىم؟" دەپتۇ بېلقىچى.
"ئانداق بولسا سەن مېنىڭ سەركۈزەشتىمىنى ئادىلا!" دەپتۇ
دۇۋە بېلقىچىغا قاراپ ختايپ قىلىپ.
"سوزىنى قىستا قىل! — دەپتۇ بېلقىچى — چىنسم تووشۇغۇمغا
كېلىپ قالدى."

"مەن دەپتۇ، — دۇۋە بېلقىچىغا قاراپ. — مۇرتىت^① دىۋىتلەرىدىن
بولىمەن. مەن داۋۇت ئوغلى سۇلایمان پەيغەمبەرنىڭ شەرئىتىگە
خىلاپلىق قىلىنىم ئۆچۈن، مېنى جازالاشقا سۇلایمان ئۆزىنىڭ
ۋەزىرى ئاسىپ تىبىنى بىر خىيانى ئۇزەتتى. ئۇ وەزىر مېنى
قولغا چىۋشۇرۇپ، سۇلایماننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. سۇلایمان
مېنى بەيىتەت قىلىپ، دىنغا كىرىشكە دەۋەت قىلىدى. مەن
رەت قىلىدىم. مېنىڭ بۇ جاۋاؤمىنى ئائىلغان سۇلایمان بۇ كۆپىنى
ئالدۇردى. مېنى كۆپىنىڭ ئىچىگە سالدۇردى. ئاغزىنى قەلەي
بىلەن كەپشەلتىپ، موھرىنى باستى. جىنلارغا ئەمر قىلىپ، مېنى
دەرييانىڭ ئوتستۇرسىغا تاشلاتتى. دەرييانىڭ تېرىگىدە يۈز يېل
ناقتىم. ئۆز - ئۆزەمگە: "كىم مېنى شۇ بالادىن قۇتۇلدۇرسا،
نۇمرۇم بوبى شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاي" دىدىم. يۈز يېل ئوتتى.
لېكىن ھەچكىم مېنى قۇتۇلدۇرمىسى. يەنە يۈز يېل ئوتتى.
"قۇتقازغان كىشىگە دۇنييانىڭ بايلىغىنى بېرىھى" دەپ قدىم

^① مۇرتىت — دىۋىتلەر ئائىپىسىنىڭ بىر خىلى.

قىلىدم. هىچكىم مېنى قۇتقا زمىدى. شۇنىڭ بىلەن، يەنە بۈز
بىل ئوتۇپ كەتتى. "كىم قۇتقا زسا ئۆچ خىل تىلىكتى بېرىمەن"
دەپ ئەندى قىلىدم. توب - توغرا توت بۈز يىسل ئۇتتى،
هىچكىم قۇتقا زمىدى. بۇ حالغا زادىلا چىدىمىاي غەزەپلىنىدم.
"ئەندى مېنى كىم قۇتلۇدۇرسا ئۇنى ئولتۇرمى. لېكىن ئولتۇ-
رۇشتىن بۈرۈن قايىسى خىل ئازاپ بىلەن ئولتۇرۇشنى ئۆزىدىن
سو، اي" دەپ نىيەت قىلىدم. سەن مېنى ئولۇمىدىن قۇتلۇدۇر-
دۇڭ. شۇنىڭ ئۆچۈن، سېنىڭدىن سورايمەنكى، قايىسى ئۆسۈلدا
ئازاپلاپ ئولستۇرمى.

بېلىقچى دىۋىگە ياللۇرۇپىتۇ. ئەمما دىۋە ئۆز سوزىدە قاتىق
تۈرۈپ ئاپتۇ. بېلىقچى بۇ شېرىنى ئوقۇپىتۇ:

ياخشىلىق قىلام كۆتۈپ ئاندىن ۋاپا،
ئەكىجە دۈشمەن بولۇپ قىلدى جاپا.
ئادىسگە قارسای قىلاقا ساۋاپ،
ئاققۇت بورە كەپس قىلغاي جاۋاپ.

دىۋە بېلىقچىغا قاراپ:

"سەن تېخىلا كۈن كەچۈرەمن دەۋاتامىسى؟ تېرىكلىكتىن
ئۆمىدىڭنى ئۆز، بول چاققان، سېنى قانداق قىلىپ ئولستۇرمى"
دەپتۇ.

بېلىقچى ئۆزىنىڭ سوزلىرى دىۋىگە تەسر قىلىغىنىنى
كۈرۈپ، ئۆز - ئۆزىگە: "بۇ دىۋە تۈرسا، مەن ئەقل ئىگىسى -
تەدىرىلىك ئىنان تۈرسام، ئۇنىڭ ھىلە - مىكىسگە ئالدىنىپ
قالسام، ماڭا ئۇييات ئەمە سەمۇ؟" دەپ تەسەللى بېرىپتۇ. كېپىن
دىۋىسگە قاراپ:

ئۇلۇمدىن قۇتۇلالىمىدىنىڭىغا كۆزۈم يەقىتى. ئەمما
ئۇلۇغ سۈلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئەگۈشىتىرىكە نویۇلغان ئاللانىڭ
نامى بىلەن قىلىپ، سەندىن بىر ئەرسىنى سورايمەن.
راستىنى ئېيت، شۇ بويۇڭ بىلەن مۇشۇ كىچىككىنە كۆپكە قانداق
سەدىك؟ بۇنىڭغا سېنىڭ بىر پۇتۇڭ ئەمسى. ئەقەلىش بىر

قولۇڭىمۇ سەخمايدۇ! بۇ ئىشقا مەن ھېيران! دېپتۇ.

“مېنىڭ كۆپتىن چىقانلىشىغا تېخچىلا ئىشە ئەمسىن؟” دېپتۇ
دەۋە ۋاقىراپ.

“ئۆز كۆزۈم بىلەن كورمىكىچە هىچ نەرسىگە ئىشە ئەمسىن!
دەپتۇ بېلىقچى.

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە ئاك ئاتتى، شەھربىزاد ھىكايسىنى
تۇختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سوز باشلاپتۇ
شەھربىزاد، — بېلىقچىنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان دەۋە
بىر سلاكتىپتۇ. — دە، تۇتۇنگە ئايلىنىپ، ھەممە
تەرىپكە يېسىلىپتۇ. كېيىن ئاستا - ئاستا كۆپكە
چۈشۈشكە باشلاپتۇ. تۇتۇن تاماامەن كۆپكە
كىرسىپ بولۇشى بىلەنلا، بېلىقچى دەرھال
تۇتنىچى كېچە كۆپىنىڭ ئاغزىنى بۈرۈنقىدەك قىلىپ بېكتىپتۇ.
ئۆزۈكىنىڭ ئىزى بىلەن كەپشەنى جايىغا قويۇپتۇ. سەپۈرگە قاراپ:
“خوش، ئەھەتلىك قانداق؟ ئەمدى سەن قانداق ئۇلۇم
بىلەن ئۇلۇشنى خالايمەن؟ — دەپ قىچىرىپتۇ، — مەن ھازىرلا
سېنى دەرىياغا تاشلايمەن. — دە، ئۆزەم شۇ يەركە ئىمارەت سېلىپ

بېلىقچىلار كەلسە، بۇ يەردە ئادەم يەيدىغان دىۋە بار، دەپ
ئۇلارنى قايسەر سەن.

دىۋە ئۆزىنىڭ ئالدىغانلىغىنى بىلىپ، كۈپىن چىقىش تۈچۈن
ھەركەت قىلىپ كورۇپىتۇ، تېرىچە كەلەپ بېقىپتۇ، لېكىن چىقاپاتۇ.
ئاخىرى: "ساشا چاچقاڭ قىلغان ئىددىم" دېيشىكە مەجبۇر بولۇپتۇ.
"ئىي دېۋىلەرنىڭ تەسکىس، — دەپتۇ بېلىقچى، — سەن ئادەم
بىلەن ئۇيناشتىڭ، ئەمدى كۈپىنىڭ تىچىدە سېسىپ ياتقىنىڭ ياتقان."
بېلىقچى كۈپىنى دەريя لېپىگە ئېلىپ كەپتۇ. نىمە ئۆچۈندۈر
دىۋە: "يوق - يوق" دىگىدەك. بۇنىڭغا قارشى بېلىقچى: "ھە...
ھە..." دىگىدەك. "نىمە قىلماقچىسىن؟" — دەپتۇ ئاخىر دىۋە
يۈمىشاق ۋە يېلىنغان ئاۋاز بىلەن. "تېخى بىلىسىدىرىڭىز سېنى
دەرياغا تاشلايمەن، سەككىز يۈز يىلمۇ، ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق"
مۇ، ئىشقلىپ، مۇشۇ سۇ ئاستىدا مەشكۇ قالىسىن ۋە ئەبىدى
ئاقسىن. باشتا: "سەن مېنى ئولتۇرمە، ئۆزەڭىگە ياخشى بولدىۇ.
مېنى ئولتۇرساڭ، ئۆزەڭىم ئۆزۈن ئومۇر كورمايسىن" دەپ تېيتىم.
سوزۇمكە قۇلاق سالىدىڭ، تېخى مېنى ئالدىماقچى بولدىڭ. ئەمدى
ئۆزەڭ قولغا چۈشتۈڭ، ئىككىمىزنىڭ ئىشىمىز يۈنان شاھ بىلەن
ئۇنىڭ ۋەزىرى. ھېكىم رويانىنىڭ ۋەقەسىگە ئوخشاپ قالدى.
"خوش، يۈنان شاھ بىلەن ھېكىم رويانىنىڭ ۋەقەسى قانداق
تىكەن؟" دەپ سوراپتۇ دىۋە.

يۈنان شاھ بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى ۋە ھېكىم
رويانىنىڭ ۋەقەسى

قەدىسى زاماندا، رۇم مەملىكتىلىرىنىڭ بىرىدە، پارىسلار

شەھىرىدە بىر پادىشا ياشغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىسمى يۈنان شاه
 ئىكەن، ئۇ، مەشھۇر، شاھلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا تۈرلۈك مال
 ۋە قورال-ياراق، هەر خىل نەرسىلەر، ھەددىدىن تاشقىرى كۆپ
 ئىكەن. ئۇنىڭ بەدىنىگە پىسە كېلىپ بېيدا بوبىتى. تۈرىپلار،
 ھېكىلەر، ئۇنى داۋالاپ ساقايىتىشقا ئاجىز كەپتە. ئۇنىڭ كېسى
 لىكە قارشى تىچىدىغان، سۈركەيدىغان، سېيدىغان دورىلاردىن
 ھەمىسىنى ئىشلىتىپتۇ. ئەمما ھىچقايسىنىڭ پايدىسىنى كورمەپتۇ.
 شۇ كۈنلەرده يۈنان شاھنىڭ شەھرىگە ياشانىغان بىر ھېكىم
 كېلىپ قاپتۇ. ئۇنى ھېكىم دويانى دەيدىكەن. ئۇ، ئالىم كىشى
 بولۇپ يۈنانچە، پارساجە، رۇمچە، ئەرەبچە تىللارنى بىلدىكەن.
 سوزنى تولىمۇ كامالەتكە يەتكۈزۈپ قىلدىكەن. تىبايەتچىلىك
 ئىلىمى ۋە ئىلىمى نوجۇمدا ئۇنىڭ ئالەمەدە تەئىدىشى يوق ئىكەن.
 ئۇ، بىلىملىرىنىڭ يۈتۈن قائىدىلىرىنى، ھەممە ئاساسلىرىنى
 ئۆزىگە ياخشى ئۆزلەشتۈرۈۋالغان ئىكەن. ھەممە ساھەلەردە ئىمىلەر
 پايدىلىق، ئىمىلەر، زېيانلىق ئىكەنلىكىنى كەم- كۆتسىز بىلدىكەن.
 ئۇسۇملىكلىرىنىڭ تۈرلىرىنىمۇ ئۇچىدىن - يىلتىزىيچە بىلدىكەن؛
 ئۇسۇملىكلىرىنىڭ گۈل - چىچە كىلىرى، شاخ - يوپۇرماقلرى ئۇنىڭ
 ئالدىدا تىلغا كىرىپ سوزلەيدىكەن؛ ئۇ تۈرلۈك كېسىللىكلىرىنى
 داۋالاشتىلا داڭلىق بولۇپ قالماستىن، پەلسەپە بىلىمدىمۇ
 ھىچكىمىدىن قىلىشمايدىكەن. ھېكىم دويانى بىرئەچە كۈنىدىن
 كېپىن شاھنىڭ كېلىنى ئائلاپتۇ. ئۇنىڭ كېلىنى ھازىرغىچە
 ھىچكىمىنىڭ داۋالىيالىمىغۇنى ئۇقۇپتۇ. ئەتسى ئۆزىنىڭ يېڭى
 كېلىرىنى كېپ شاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ تازىم قىمتۇ. پادىشاغا
 مەڭگۈلۈك دولەت، پۇتىمىس - تۈركىمىس كۈچ - قۇزۇۋەت، بەخت -

ساتادهت تىلەپ دۇندا قىستۇ. شۇ خاتاردا ئوزىنىڭمۇ تۈزۈلىكىنى
ئۇقىتۇرۇپىستۇ.

“مەن، — دەپتە ھېكم، — تۈبىلار، داۋالىبالىغان بۇ كېلىڭىزنى
داۋالاپ ساقابىتىش ئۈچۈن كەلدىم. خالىڭىز ھىچنەرسە
ئىجكۈزۈمى ۋە ھىچنەرسە سۈرمىدى داۋالايمەن.”

يۇنان شاه بۇ سوزگە ھەپىران بويىتۇ ۋە ھېكمىگە قاراپ:
“تەكىر بۇ كېلىڭىكە دورا قىلاڭ، بۇنىڭ بەدىلىكە چوڭ مۇكاباپ
بېرىمەن! تىلەكلىرىڭكە يەتكۈزۈمەن، بالا — چاقلىرىڭغا زود
ئىنتىام ۋە سوغىلار تەقدم قىلمەن. سېنى ئوزىمكە مەسىلەتچى
قىلىۋالىمەن” — دەپ تون كېيدۈرۈپىستۇ. زور ھورەت كورستىپتۇ.
ئاندىن شاه:

“دورا — دەرمانىسىز ساقابىتىمەن دىكىنىڭ راستىمۇ؟” دەپ يەنە
سوراپتۇ.

“راست، سىزنىڭ بەدىنىڭىزكە ئازار يەتكۈزۈمىدى داۋالايمەن!
دەپتە ھېكم.

“ئەي ھېكم — دەپتە شاه قىزىقىپ، — بۇ ئىشنى قايىسى
سائەتتە باشلايسىز؟ ئىلاجى بار تېزراق ئىشلىڭىز؟”

ھېكم “بېشىم بىلەن” دەپ ئىستانەتچانلىق بىلدۈرۈپ،
شاھنىڭ ئالدىدىن چىقىپتۇ. بىر ئوبىنى تىجارىكە ئىلىپ كىتاپ
لىرىنى، دورا — دەرمانلىرىنى، خۇشبۇيى يىلىتىزلارىنى شۇ ئوبىكە
چۈشۈرۈپىستۇ. يىلىتىز ۋە باشقا دورا — دەرمانلىاردەن ئۇتتۇرسى
كاۋاڭ نەيىجه ياساپتۇ. ئۇنىڭغا قاپچۇققا ئوخشاش نەرسە ئىشلەپتۇ.
ئۇنىڭغا كاپتۇك دەپ ئات قويۇپىتۇ. ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەق
قىلىپ ئەتنى ئەتكىگەندە شاه ئوردىيىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇردىغا

كىرىپ شاھنىڭ ئالدىغا ئوتۇپ كورۇۋۇش قىيىتتۇ. شاھنىڭ ئالدىدا، ئەمەرلەر، ۋەرسارلەر وە باشقا دەلت ئەرباپلىرى باز نىكەن. ھېكىم ئولتۇرماسىنى شاھقا چەۋەكتەن^① بىلەن كاپتۇركىنى تۇتقۇزۇپتۇ. شاھنى مەيدانغا چىقىپ چەۋەگەن ئوبىناشقا تەكلىپ قىپتۇ: "چەۋەگەنىڭ سېمىدىن مەھكەم تۇتۇپ، كاپتۇركەن پۇتۇن كۈچىڭىز بىلەن ئۇرۇپ ئوبىنايسىز. كاپتۇركەن قايقىپ كەتسە يەتكەن يېرىنگىچە قوغلاپ بېرىپ ئۇرسىز. قوللىرىنىڭىز. بەدەنلىرىنىزدىن تەر چىققىجە شۇنداق ئوبىنايسىز! شۇنىڭ بىلەن دورا كاپتۇركىستەن چەۋەگەن ئارقىلىق بەدىنىڭىزگە ئوتىدۇ. يەلە تەر چىقىپ دورا تىسىر قىلىدۇ، سىڭىمۇ كېتىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئوبىنىڭىزگە قايىتىپ ھامىاماڭا كىرىپ يۇيۇنىنىڭىز كېسەلدەن قۇتۇلىسىز.

شاھ دەرھال چەۋەگەنى قولغا ئېلىپ ھېكىم ئېيتقان ئۆسۈل بىلەن ئوبىناشقا كىرىشتى. يۇيۇنىنى كوزىتىپ تۇرغان ھېكىم تەر چىققىاتنى، دورا بەدەنگە تىسىر قىلىغانى سېزىپتۇ. شاھنى دەرھال ئوبىىگە قايىتىپ ھامىاماڭا چۈشۈشكە بۇيرۇپتۇ. يۇنان شاھ يۇيۇنىنى توختىتىپ ئالدىراپ ئوبىىگە قايىتىپتۇ. ھامىامىنى باشقىلاردىن بوشىتىپ تازىلاپتۇ. كېيىن شاھ ئۆزى ھامىاماڭا كىرىپتۇ، ياخشىلاپ يۇيۇنۇپ كېيمىلىرىنى كېيىتىپتۇ. ھامىامىدىن چىقىپ جەرەن ئېتسىغا منىپ ئوبىىگە بېرىپ ئۇخلاپتۇ. ھېكىم رويانىمۇ ئۆز ئوبىىگە كېتىپتۇ. ئەتسى تالق ئېتىشى بىلەن شاھ ئوردىسغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردىسغا كېلىپ شاھ ھۆزۈرغا كىرىشكە رۇخسەت سوراپتۇ. شاھ رۇخسەت بەرگەندىن كېيىن ئۇ قىسرىگە كىرىپ تازىم قىپتۇ. ھامىامىدىن چىقىپلا بەدىنىدە پېسىلىك كېسىلىدىن

^① چەۋەگەن - كاپتۇركەن ئۇرۇدەغان ياغاج كالىڭەك.

هېچىسىه فالىغانلىغىنى كوركەن شاهنىڭ ئاپىاق كۈمۈشىتە سىرىغاندەك تاپتازا بەدىنىنى كورۇپ شاتلىقى چېكىدىن ئاشقان ئىكەن، ھېكىمىنى كورۇپ شاھ ئورنىسىدىن تۈرۈپ، ئۇنى قۇچاگلاپ سۈرۈپ كېتپىتۇ. ئۆز يېنىدىن جاي بېرىپ، قىيمەت باها سوغات تەقدىم قىپتۇ. چەكىز خوشلۇقتىن كۈلى تاغىدەك كوتىرىلىپتۇ، كوزىكە ئالىم يېنىدىن يورۇپ كېلىۋاتقاندەك بولۇپ كورۇنۇپتۇ. شۇ چاغدا ھېكىم بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

تۈرۈپ خۈلقىغا هىچ ۋاقت بولما مۇھتاج،
كەل ساتا مۇھتاج، سەن بولما مۇھتاج،
سالامەت بول ھەممە ئالىم ئۇنى شىستەر،
ئىلاها، ھېچىسىكە سەن بولما مۇھتاج.

ئەتسى تالق ئاتقاندىن كېيىن شاھ ئوردىغا كېلىپ تەختىكە چىقىپتۇ. دولەت ئەرباپلىرىمۇ شاھ ھوزۇرغا كېلىشىپتۇ. ھېكىمە كىرسىپ كەپتۇ. شاھ ھېكىمىنى كورۇپ، خوشلۇغىدىن دەرھال ئوردا داستىخىنىنى سالدۇرۇپ يىللە تاماق يەپتۇ. تاماقتىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن سوھىبەت قىپتۇ. كەچ كىركەندىن كېيىن شاھ ھېكىمگە قىيمەتلىك كىيم، ئىككى مىڭ تىللا پۈل بېرىپتۇ. ئۆزىنىڭ يورغىسىغا مندۇرۇپ ئويىگە ئۆزىتىپ قويۇپتۇ. يۈنان شاھ ھېكىمنىڭ دانالىغىغا قايىل بولۇپ: "بۇ ھېكىم بىر نەرسە ئىچۈرمىي ھەم سۈركىمىي بەدىنىمىنى داۋالىسى. ھېكىمە بۈنگىدىن ئارتۇق بولماس، شۇنىڭ ئۇچۇن بۇ كىشىگە ھەرقانچە كۆپ نەرسە ئىنئام بەرسەمە يەنە ئاز. ئەڭ ياخشى ھېكىمىنى ئۆزەمگە دائىملىق مەسلمەتچى قىلىپ، ئۇنىڭ ئەقلەدىن پايدىلە - نىشم كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ. شاھ كېلىلىدىن قۇتۇلغاندىن

كېيىنكى كېچىلىرىنى ناھايىتىسى خوشال تۇتكۈزۈپىستۇ. تالڭىز ئاتقاندىن كېيىن، يەندە ئاۋالقى كۈنديكى ئەھەر ئەنسىڭ ئەينەن ئۆزى تەكرا رەمنىپتۇ. يەقدەت بۇ قېتىم قىمەتلىك كېيم - كېچەك قىسقا قارلىپ، باشقا مۇكاپاڭلارنىڭ ھەمىسىنىڭ ئۇرىنغا مىڭ تىلا لا پۈل بېرىپتۇ. ھېكىم شاهقا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئوبىكە قايتىپتۇ.

تالڭىز ئاتقاندىن كېيىن، شاھ ھەر كۈنديكى ئادىتى بويىجە دۈوانغا چىقىپتۇ. ئەملىكەر، ۋەزىرلەر ۋە باشقا دولەت ئەرمىپلىرى شاھ ئالدىغا يېغلىپتۇ. شاهنىڭ ئاچكۈز، ئەزىزى يېس، كورهـاـ مەس، ئىسيتى يامان، بېخەم، كىشىلەرنىڭ كۆللىنى تىكەنگە ئالماشتۇرۇشقا ھەر دائىم چارە تىزلىكيدىغان تىچى زەھەر بىر ۋەزىرى بار ئىكەن. شاھ بىلەن ھېكىم ئارىسىدا پەيدا يولغان بۇ يېڭى دوستلۇقنى كورۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرى چانىغىدىن چىقىپ كېتىشكە ئازلا قاپتۇ. ھېكىمكە بېرىلىگەن مۇكابات ئۇنىڭ قارا يۈرۈكىگە زېقتهك سانجىلىپ، ئىجدىن قان كېلىپ يۈرۈپىستۇ. بۇ بىر نەچەچە كېچىنى تۈرىقۇسىز تۇتكۈزۈپتۇ. شۇقا بۇ مېھرۇۋاڭ لىقىنى ئىزىدىن چىقىرىش ئۈچۈن ھەر خەل ھىلە - مىكىرلە ئىشلىشكە كىرىشىپتۇ.

ئاخىرى ئۇ ئۇزىنى ناھايىتىسىمۇ غەمەخور قىلىپ كورستىپ، شاهنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىسا تىزلىنىپ تۇلتۇرۇپ يەرتى سۈپۈپىستۇ.

"ئەي ئەسرىمىزنىڭ بۈشتى پاناھى - دەپتۇ ئۇ، - سىز ھەمىمكە ھاساپىز ياخشىلىق قىلغان زات. سىزگە بىر مۇھىم مەسىلىمەت بار، ئەگەر ئۇنى ئېيتىمسام ئالدىشىدا كۇناكار بولىسمەن. ماقول كورپىشىز سىزگە ئېيتىمەن."

هایاچانغا چۈشكەن شاه چىددىلشىپ:

"قانداق مەسىھەت؟" دەپ سوراپتۇ.

"ئەي تۇلغۇغ شاھىم، - دەپتۇ ۋەزىر، - ھوکۇمالار ياخشى تۈرىلىماي ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقسىزىتى پاجىلدىك، دىگەن، بايىتشىمچە، بۈگۈن شاھىمىز ئۆز دۇشىنىگە ھېھرى - شەپقەت ياغىدۇرماقتا، ئايىغۇغا پالتا چاپماقچى بولغان كىشىگە ئىززەت ۋە ھورەت كورسەتمەكتە. ئۇنى ئەلا يېقىن دوست كورۇپ، ئۇرغۇن پۇل سەرپ قىلماقتا. مەن بۇ يولىز ھەركەتسىن ناھايتى ئەنسىرىدە كىتىمەن."

شاھىنىڭ غەزىتى كېلىپ، وەڭكى قاتىرسىپ: "كىم ھەققىدە كەپ قىلىۋاتىسىن؟ دۇشىمن دىگىنىڭ كىم؟" دەپ سوراپتۇ.

"تۇخلىغان بولىشىز ئۇيقدۇدىن كۆزىڭىزنى تېچىلەك! ئەي شاھىم،

مەن ھېكىم روپانى توغرىسىدا كەپ قىلىۋاتىمىمەن."

"ئۇ مېنىڭ جاندىن ئىزىز دوستوم. مېنىڭ ئەزىزىمە ئۇنىڭ دىن ھورەتلىكىرىڭ كىشى يوق. ئۇ مېنى ھېچكىم داۋالىيالىغان يامان كېسەلدىن قۇتقازىدى، دۇنيادا ئۇنىڭدىن كۈچلۈك ۋە دانا ھېكىمنىڭ يوقلىغىنى ئەمەلдە ئىپاتلاپ كورسەتتى. مەن قايىسى يۈزۈڭ بىلەن شۇنداق دانا كىشىنى قارىلاشقا جۈرۈت قىلىدىك؟ مەن شۇ كۆندىن باشلاپ ئۇنىڭ ئايىلىخىغا مەل تىللادىن مۇتاش بېرىشنى توپلاپ تۈرۈپتىمىن، ھەققەتتە بولسا، ئۇنىڭغا ئۆز مەھلىكىتىمىنىڭ يېرىمىنى بولۇپ بېرىپ دولتىمىگە شېرىك قىلامىۋ ئازلىق قىلىدۇ. بۇ سوزلەرنى سەن كورەلەس-لىك ۋە ئىچى قارىلىق بىلەن دەۋانامىمەن، قانداق؟ سوزۇڭكە كىرسىپ ھېكىمنى ئولتۇرسەم، شاه سىندىبىدقا ئۇخشاش، كېمىن

پۇشايمان قىلىام، ناخىرى بېرىپ بۇ پۇشايماننى ئالدىغان قاچا تاپالماي شەرمەندە بولىام - ھە؟ بىلىپ قوي، شاه سىندىباد ھىكايىسى تېخى تېسمىدە! "دەپتۇ شاه ئاچىچى بىلەن، سىندىباد ۋەقەسىنى سوزلەپ بەرسىڭىز" - دەپتۇ ۋەزىر سورۇنۇپ، قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالاڭ ئاتىشى، شەھرىزاز ھىكايىمىسى توختاتىشى.

-ئەي بەختلىك شاه، - دەپ سوز باشلاپتۇز شەھرىزاز، - يۇنان شاه سىندىباد ۋەقەسىنى ھىكايىه قىلىپ سوزلەشكە كىرىشىپتۇ.

شاه سىندىباد ھىكايىسى

پارس مەملىكەتللىرىنىڭ بىرسىدە، سىندىباد بەشىنجى كېچە ئىسىملىك بىر پادىشا بار ئىكەن، ئۇ، ئۇيۇن - كۈلگىنى ۋە شكار قىلىشنى ناھايىتىمۇ ياخشى كورىدىكەن، ئۇنىڭ ئۇزى تەرىسىلەپ چوڭ قىلغان بىر قارچۇغۇسى بولۇپ، ئۇنى كېچە - كۈندۈز قولدىن چۈشۈرۈمىي ئاسرايدىكەن، ئۇۋغا چىقا بىللە ئېلىپ چىقىدىكەن. شكار ئۆستىدە تمامى يىيىش ۋە سۇ تىچىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئالستۇندىن قاچا ياستىپ، قاچىغا باغ بېكىتىپ بېرىپتۇ. باغنى قارچۇغۇنىڭ بويىنىغا ئېسپ قوبىۋىپتۇ. بىر كۈنى شاه تەختىكە كېلىپ ئولتۇرغاندا، ئۇۋ قۇشلىرىغا قارايدىغان باخشى شاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ شكارغا چىقىدىغان ۋاقىتنىڭ يېتىپ كەلگە ئىلگىنى خەۋەر قېپتۇ. شاه ھازىرىلىقنى پۇستۇرۇپ، قار-

چۈغىسىنى قولىغا قوندۇرۇپ بىر ۋادىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ يەركە تۈزاق قۇرۇپ تۈرسا، بىر كىيىك كەپتۇ. شاه كىيىكتى نوتتۇرما تېلىپ قىتاب كېلىپ تۈتۈشنى، كىيىكتى تۈتالىي، ئالدىدىن قاچۇرۇۋەتسە، شۇنىڭغا ئولۇم جازاسى بىرىدىغانلىغىنى ئىلان قېتۇ. ئۇۋچىلار كىيىكتى توت تەرىپتىن حالقا شەكىلde ئوراپتۇ. كىيىك بىرىدىنلا ئايلىنىپ شاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھورەمت قىلغان، دەك بېشىنى ئېگىپتۇ. كېيىن قولىنى كوكىسگە ئېلىپ ئىڭىشپ ئايىغى بىلەن تىك تۈرۈپتۇ. شاه كىيىكتى بېشىنى سلاپتۇ. شۇ ۋاقتىدا كىيىك شاھنىڭ بېشىدىن سەكىرەپ نوتۇپ دەشتى - باياۋانغا قاراپ قېچىپتۇ. شاه ئۇۋچىلارغا قاراپ، ئۇلارنىڭ بىر بىرىگە كوز قىشىۋاتقانلىغىنى كورۇپتۇ. شاه ۋەزىرىدىن:

”ئۇلار نىمە دىيىشىۋاتىدۇ؟“ دەپ سوراپتۇ.

ئۇلار: ”شاه كىيىكتى قاچۇرغان كىشىگە ئولۇم جازاسى بېرىلىدۇ، دەپ ئىلان قىلغان. ئەمدى شاھنىڭ ئالدىدىن قاچتى، دىيىشىۋاتىدۇ“ دەپتۇ ۋەزىر.

”تېتىمده چېئىنم بار ئىكەن، مەن ئۇنى تۈتۈپ كەلەمەي قوبىمايمەن!“ دەپتۇ - دە، شاه كىيىكتىڭ كەينىدىن قوغلاپ كېتىپتۇ. كىيىككە يېتىشكەن ھامان قارچۇغۇنى قويۇپ بېرىپتۇ، كىيىكتىڭ بېشىغا كېلىپ قونقان قارچۇغا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چو- قوشقا باشلاپتۇ. تېخى تامامەن چوقۇپ بولماستىن، شاه يا بىلەن يېتىپ كىيىكتى يېقتىپتۇ، بېرىپ بوغۇزلاپتۇ. تېرىسىنى سوپۇپ غانجۇغۇلاپتۇ. كۈن ئىسىق، دەشتتە سۇ يوق ئىكەن. شامەمۇ، ئاتمۇ ئۇساپتۇ. يېراقتىن كۆزىگە بىر تۇپ دەرمەخ كورۇنۇپتۇ. يېقىن بېرىپ قارىسا، ئۇنىڭدىن خۇددى ياخىدەك سۇ تامىچىپ

چۈشۈۋاتقان نىكەن، شاهنىڭ قولىدا شكار پەلىمى بار نىكەن، قارچۈغىنىڭ بويىندىكى ثالتنۇن فاچىنى ئېلىپ تامچىلاب ئېقىپ چۈشۈۋاتقان سۇغا تۇتۇپتۇ، قاچا تولۇپتۇ، شاھ نەمدى نىچەي دېيشىگە قارچۈغا قانستى بىلەن نۇرۇب توکۈۋېتىپتۇ. شاهنىڭ ئاچىچى كېلىپ غەزبىي نورلىكەن بولسما نۇزىنى بېسىۋېلىپ، "قارچۈغا نۇسخان بولسا كېرەك" دەپ نويلاپ، نىكىنچى قېتىم قاچىنى يەنە تولدۇرۇپتۇ. شاھ نۇنى قارچۈغىغا تۇتقان نىكەن، قارچۈغا قانستى بىلەن يەنە نۇرۇب توکۈۋېتىپتۇ. نۇچىنجى قېتىم يەنە توشقۇزۇب ئېتىغا تۇتسا قارچۈغا يەنە قانستى بىلەن نۇرۇب توکۈۋېتىپتۇ. "ھەي بەختىز قوش، مېننمۇ، ئاتىنمۇ، نۇزەتىسمۇ سۆدىن مەھرۇم قىلدىلەك" دەپ كايىپ قىلىچىنى قىنىدىن سۈغۇرۇب ئاپتۇ. ئاچىچىلاب قارچۈغىنىڭ قاناتلىرىنى قىرقىپ تاشلاپتۇ. شۇ چاغدا قارچۈغا بېشىنى كۆتۈپ دەرەخنىڭ توپىسگە نىشارەت قىلغاندەك قاراپتۇ. شاھمۇ قارسا دەرەخنىڭ نۇستىدە بىر ئىلان ياتقىدەك. ئېقىپ چۈشكەن ياغىدەك تامچا-تامچا سۇ شۇ ئىلاننىڭ تۆمىشۈغمىدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقان زەھەر نىكەن. شاھ قارچۈغىنىڭ قانىتىنى كەسکىنگە پۇشايمان قېپتۇ. كېيىك گوشىنى ئاپتۇ-دە، ئېتىغا مىنپ يولغا چۈشۈپتۇ. نۇزى تەختىكە كېلىپ كېيىكى ئاشپەزگە قورۇشقا بېرىپتۇ. نۇزى تەختىكە چىقىپ نۇلتۇرۇپتۇ، قارچۈغا قولىدا نىكەن، نۇ بىردىنلا قاتىق چىقراپ نۇلۇپتۇ. شاھ دادۇ-پەريات قېپتۇ، شاهنى نۇلۇمىدىن قۇنۇلدۇرۇب قالغان قارچۈغىنىڭ تولۇمى شاھقا بىر قەدىناس ئاغىنىسىدىن ئايرىلغاندەك بىلىنىپتۇ. شاھ سىنديبادنىڭ ھىكايسى مانا شۇنىڭدىن نىشارەت، دەپتۇ شاھ.

يۇنان شاھ هىكايىلى ئۆگەتكەندىن كېيىن، ۋەزىر يەلە سوزگە كىرىشىپتۇ.
 "ئې ئۆلۈغ شاھ، روپان، ھېكىم ھەلخىچە ھىجىكمەگە يامادار
 لىق ۋەلخىنى يوق، مەنسۇ شەخىن ئۆئىندىن يامانلىق كورمۇ.
 دۇم بۇ كەپىلەرنى مەن سىزگە ناھايىتى كويۇنكە ئەلگىمىدىن
 ئېيتىۋاتىمىن، بۇنىڭ توغرىلىخىنى تېز ئارىدا ئۆزىڭىزما بىلىپ
 فالارسىز، بولىسا پادىشانىڭ ئوغلىغا ھىلە قىلىغان ۋەزىرگە
 ئوخشاش حالاڭ بولىسىز" دەپتۇ.
 "ئۇ، قانداق ۋەقە ئىكىن؟" دەپ سوراپتۇ شاھ.

ھەلسەنگەر ۋەزىر ھىكايىسى

پادىشالاردىن بىرسىناف بىر ئوغلى بار ئىكىن. ئۇ، شىكارغا
 بەكىم ئامراق ئىكىن. پادىشا ۋەزىرىگە ئوغلى نەگە بارسا
 شۇبەرگە بىللە ھەمرا بولۇپ بېرىشنى بۇيرۇغان ئىكىن. كۆنلەر-
 نىڭ بىرسە شاهزادە شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. ۋەزىر ئۆزىڭىغا ھەمرا
 بولۇپ چىقىپتۇ. ئىككىسى بىللە مېڭىپتۇ. ۋەزىرنىڭ كۆزى چوڭ
 بىر يازىيى ھايۋانغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، شاهزادىگە: "ئەنە ثۇۋ" دەپ
 كورستىپ قويۇپتۇ. شاهزادە ئۇنىڭ كەينىدىن ئات سېلىپ
 كېتىپتۇ. بىرئەچچە مەنۇتىن كېيىن ئۇ نەرسە كۆزدىن غايىپ
 بويپتۇ - دە، سەھرانىڭ بىر چىتىگە كېلىپ يوشۇرۇنۋېتۇ. شاهزادە
 نەگە بېرىشنى بىلمەي بولدىن چىقىپ كېتىپتۇ. بىر يەرگە كېلىپ
 قارسا، كۆزىگە كول بويىدا يەغلاب ئولتۇرغان بىر قىز چېلىقىپتۇ.
 "كىمسەن؟" - دەپ سوراپتۇ شاهزادە. "ھىندى شاھلىرىدىن
 بىرسىناف قىزى ئىدىم. بىر يەرگە كېتىۋېتىپ ئات ئۆستىدە"

ئۇخلاپ قاپىسىمن، ئات مېنى بولدىن ئېلىپ چىقىپ، بۇ يەركە
ئاشلاپ قاچتى، ھەمەرالرىمىدىن، ئېتىدىن ئايىرىلىپ، نىمە
قلېشىمىنى بىلمىي گائىگراپ تۈزۈمىن" دەپتۇ قىز.

بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاهزادىنىڭ دىلى ئېرىپ، قىزنى ئېتىـ
نىڭ كەينىگە مندۇرۇپ يولغا چۈشۈپتۇ، بىر ئارالغا كېلىپ
ۋەيران يولغان بىنانىڭ تىزىغا يېقىنلاشقاندا، قىز حاجىت قىلىش
ئۇچۇن چۈشىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. شاهزادە ئۇنى چۈشۈرۈپ قويۇپ
بىر مەھەل كۆتۈپتۇ. چىقىغاندىن كېيىن ئىزدىن ئىستەپ
كىرىپتۇ. قارسا ناھايىتىمۇ سەت بىر دۇه ئولتۇرغىمەك، ئۇ،
بالىلىرىغا قاراپ: "بۇگۈن سەرگە بەكمۇ سېمىز بىر يىگىتىنى
ئۇزۇقلۇقتا ئېلىپ كەلدىم" دەۋەپتىپتۇ. "تېز ئېلىپ كىرىلە،
قوسخمىز بەك ئاچتى" دېيشىپتۇ بالىلىرى. دېۋىنىڭ بالىلىرىدىن
بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاهزادىنىڭ رەڭىدە قان دىدارى قالماپتۇ.
ئۇلۇمگە بويۇن سۈنۈپتۇ. يۇتۇن ئەزايىسى - بەدىنىنى تىستەرەك
بېسىپتۇ. وۇجۇدى قورقۇنجىلىن توشۇپتۇ، بىلىندۇرمەي جايىغا
يېنىپ چىقىپتۇ. دۇه چىقىپ شاهزادىنىڭ رەڭىدە قان قالماي
سارغا يايغانلىغىنى، يەدىنىنىڭ تىستەرەۋاتقانلىغىنى كورۇپ:

"ئىمدىن شۇنچە قورقىسىن؟" دەپ سوراپتۇ.
"مېنىڭ دۇشمەن بار، شۇنىڭدىن قورقۇۋاتىمەن!" دەپتۇ
شاهزادە.

"مەن شاهنىڭ تۇغلى دەۋاتاتتىڭىۋ؟" دەپتۇ دۇه.
"شۇنداق!" دەپتۇ شاهزادە.
"دۇشمەنگە بىرمر نەرسە بېرىپ رازى قىلاڭ قۇتۇلىسىن"
دەپتۇ دۇه.

"ياق!—دهپتو شاهزاده،—ئۇنىڭغا مال كېرەك ئەمەس،
جان كېرەك، مېنىڭ چىشم كېرەك!"
دۇۋە چەتلەشكەن ئىكەن، شاهزادە ئېتىغا قامجا ساپتا. ئات
ئۇنى ئامان-ئېسەن ئوپىگە ئېلىپ كەپتە. شاهزادە بولغان
ۋەقانى ئانىغا دەپ بېرىپتە. شاه شۇ هامان ۋەزىرىنى جالاتقا
تايپۇرۇپتۇ.

"ئەي شاه، سىزمۇن ھېكىم رويانغا ئىشنىڭز ئۇ سىزنى
ئەڭ پاجىھەلىك ئولۇم بىلەن ئۇلتۇرىدۇ،—دەپتۇن ۋەزىر،—كېسـ
لىخىزنى سىرىتىزدىن داۋالاش قولىدىن كەلگەن ھېكىم يەنە
تۈيغۇزماي حالاڭ قىلىشقا ئامال قىلىدۇ."

"بۇ مەسىلەنىڭ توغرى!—دەپتۇن شاه،—بۇ ھېكىم مېنى
ئۇلتۇرۇش ئۆچۈن كەلگەن جاسۇس بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئەمدى
بۇنىڭ چارسى توغرىسىدا يەنە قانداق پىكىرىلە بار؟"

"هازىرىنىڭ ئۆزىدىلا ئۇنى قىچقىرتىپ كېلىڭ!—دەپتۇن
ۋەزىر،—كېلىشى بىلەنلا جالاتقا تايپۇرۇڭ، بۇيرۇق قىلىڭ،
جالات بېشىنى ئالسۇن! شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ زىيىندىن قۇتۇلىسىز
ۋە تېج ئارام ئالسىز! پەقت شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ سىزنى ئالدىـ
شىنىڭ ئالدىنى ئالغان بولسىز."

"توغرى" دەپتۇن شاه ۋە دەرھال ھېكىم رويانىغا كىشى
ئەۋەتىپتۇ. بۇ ئىشلاردىن خەۋىرى يوق ھېكىم سۈيۈنۈپ كەپتۇ.
ھېكىم شاهقا تازىم قىلىپ، بىر شائىرىنىڭ بۇ شېرىنى ئەسلەپتۇ:

خۇدا ساڭا ھەممە ئىشتىا ھەمىشە يار بولغاي،
ئۇلۇغلىقۇ تەزەلدىن ساڭا جۇپ، روزىگار بولغاي.
قايانغا تىخ ئۇرارىم زەپەر ساڭا بولۇپ ھەمراـ

كۆركىگى ئوقىن تېشلىپ دۇشمەن زار بولغاي.
ئارقىسىدىنلا يەنە بۇ شېرىنى ئوقۇپىتۇ:

كارامەت قىلىپ كورسەت ئالىمكە، بار بۇيۈڭ ھىكمەتنى،
بولىك نىلەم نەھلى، ئۆلۈغ ھىكمەتنىن ھايدا قىلىۇن.
نامايش قىل ئەدىللىشى ئۆلۈغ شاھىم بۇ ئالىمكە.
ھەممىي زۆلۈم نەھلى قان يۇرتۇپ مانەم سرا قىلىۇن.
لەزەر سال رەخىمت سۈبىدەك كۆكەرلىقۇن دەشتى - سەھرانى
ئەگەر تۈچقى لەزەر تاشلار ئىكەنلىك كېسيا قىلىۇن.
قارانقۇ خانىلارنى تەدلى نۇرى بىلەن يورۇقىن،
ئادالەت نۇرى چۈشكەندە ئالىمنى زېيا قىلىۇن.

"ئىمە ئۇچۇن قىچقىرغىنىنى بىلەمەن؟" دەپتۇ شاد ھېكىمگە
غەزەپ بىلەن.

"ياق، بىلسەيمەن" دەپتۇ رويانى ھېكىم.

غەم - غۇسىدىن قاچ، ياشاش ئىستەڭ،
ئۇرتۇپ كەتكەن ئىشقا كوبۇپ بولما تەڭ.

بۇگۈنكى ئىشىدىن بۇگۈن بول خوشال،
تەتە ئۇچۇن قان يۇرتۇپ بولىسقىن ئۇسال.

بىلىمدىن تەلەپ قىل يۇرتۇن مۇشكۈلۈق،
ئۇ بۇرسە قاباققا شۇ بولسۇن يولىۋە.

تۇغۇرلار ئەقلەنلى ئىگى يوق خىيال،
مۇيەسىر بولۇش - بولمالىق ئېھتىمال.

يۇرۇپ ئېھتىمال كەينىدىن غەم يېمە،
مۇيەسىر بولما سوز سوزلىمە.

ئۇزەڭ بەندىسىن ئاجىز - قىسا قۇل،
يېغىشتۇر ئەھمىتى، ئۆينا، كۆزلۇ ئوقۇل.

"سېنىڭ بېشىڭى تېنىڭدىن خۇدا قىلىش نۇچچۇن فىچقاراتىم" دەپتۇ شاه روپانى ھېكىمگە، شاھتن بۇ كەرىنى ئاڭلاب ھېكىم ئەجەپلىنىپتۇ. وە: "ئىمە نۇچچۇن مېنى ئولتۇرمسىز، مېنىڭدىن ئىمە كۆنە نوتىسى؟" دەپتۇ.

"بىلشىمچە، سەن مېنى ئولتۇرۇش نۇچچۇن كەلگەن جاپۇس تىكەنسەن، شۇنىڭ نۇچچۇن سەن مېنى ئالداب ئولتۇرۇشىن ئىلگىرى، سېنى ئولتۇرۇشكە قارار قىلدىم" دەپتۇ شاه وە جاللاتنى قىچقىرىپتۇ: "بۇ مەككارىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، تۇنىڭ يامان ئىيىتىدىن بىزلى خاتىرسىجەم قىلغىن!"

"مېنى تىرىك قويۇڭا، تەڭرىرى يانا سىزگە نۇزۇن نۇمۇز بەرسۇن. ئەگەر، تۇنىماي ئولتۇرۇسىڭىز خۇدا سىزگىمۇ ئولۇم بېرىدۇ" دەپتۇ ھېكىم.

شاه تۇنىماپتۇ:

"مەن سېنى ئولتۇرمىكىچە تىنچىمايمەن، چۈنكى سەن بىر- نەرسىنى توققۇزۇپ قىسىغىنا ۋاقتى نىجىدە كېلىمىنى ساقايدە تىلەك، خۇددى شۇنداق باشقا بىر نەرسىنى پۇرتىپ ياكى باشقا بىر يول بىلەن، مېنى ئولتۇرۇۋېتىشىدە كەپ يوق."

"ياخشىلىغىنىڭ مۇكاپاتى ئولۇمۇمۇ هي شاه؟" دەپ سوراپتۇ ھېكىم روپانى.

"كېچىكتۇرمەستىن سېنى ئولتۇرۇشوم كېرەك!" دەپتۇ شاه.

ھېكىم تىرىكلىكتىن ئۆمىدىنى نۇزۇپ يىغلاپتۇ. نامەرتىكە قىلغان ياخشىلىقلەرغا ئېچىنىپ، بىر قۇز خىيال سۈرۈپتۇ. جاللات كېلىپ تۇنىڭ كوزلىرىنى باغلاپتۇ. قىلىچىنى يالىڭاچلاپتۇ.

شۇ چاغدا ھېكىم روپىانى بۇ شېرىنى ئوقۇپىتۇ:

زاماندا ھەقاجان ۋاپا يوقتۇر.
خالىدىن چىققان ھوکوما يوقتۇر.
زالىم بەلەك دەستىدىن غەبىلەتتە قېلىپ،
ئىتقا چىشىتىمىگەن كادا يوقتۇر.

يەنە بۇ شېرىنىسى ئوقۇپىتۇ:

نەسەھەت قىلىپ بولىدىم موھىتىرمەم،
خېيانەت قىلغان بەزمىلەر بەختىيار.
نەسەھەت قىلىماسىلىقا قىلىدىم قەسم
نەسەھەت قىلدى مېنى خارمىزار.

نەسەھەت يولىدىن يېراقتا قاچ،
كىمىكى قاچا ئۇنىشقا يارىمن.
نەسەھەت قىلىمەن يەنە نائىلاچ،
ئۆزىم بۇ يولغا كىرىپتارەمن.

ئاخىرىدا بۇ شىككى مىرائى ئوقۇپىتۇ:

خەلق بېشىغا ئەدللىدىن سال سايە،
كۈناھىم بولسىم، كەچۈر، بىغايدى.

ھېكىم شاهىتن كەچۈرۈم سوراپىتۇ. ئەمما شاه ئۇنىساپتۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن ھېكىم دات - پەريات دەپ ۋاقىراپىتۇ. شۇ چاغدا
شامىنىڭ يېقىنلىرىدىن بىرى ئورنىدىن تۈرۈپ:

”روپىانى ھېكىم خۇنىنى بىز ئۇچۇن كەچۈرۈڭ. بۇ كىشى بارچە
ھېكىملەر ئاجىز كەلگەن كېلىلىشىنى داۋالاپ ساقايتى، سىزكە
بىزەر كۈنا قىلغىنى كۈركىنىز يوق!“ دەپ يالۋۇرۇپىتۇ.
”سەن، - دەپىتۇ شاه، - بۇ ھېكىمنى نىمە ئۇچۇن تولتۇر -
مەكچى بولغانلىغىمنى چۈشەنەپىسەن. ئەگەر مەن بۇنى ئۇلتۇرمىسىم

ئۇزىم تولىمەن، مېنى تۈلتۈرۈش نۆچۈن كەلگەن بۈنداق
جاپۇسلارنى ھازىرلا كورۇۋاتقىسىم يوق!

"ئى شاه، - دەپتۇر ھېكىم، - ئاخىرى تولىدىغانلىقىم تېنىق
بۇلدى. ماڭا موھىلت بېرىشك. ئويۇمگە باراي، خوتۇن - بالىلىرىم
ۋە خولۇم - خوشىلار بىلەن رازىلۇق ئېلىشىاي، وەسىيەت قىلاي،
شۇنىڭ بىلەن بىلە شاھلار خىزمىتكە لايىق قىممەت باها بىر كىتا.
ۋىس بار. تۇنى سىزگە تەقدىم قىلاي. عەزىزىزدە زىننەت
نۇرنىدا ساقلارىسى!

"قانداق كىتاب؟ دەپ سوراپتۇ شاه.

"تۇنىڭدا شۇنداق قىممەت باها نەرسىلەر باركى، - دەپتۇر
ھېكىم، - تۇلارنى ساناب تۆكەتكىلى بولمايدۇ. تۇنىڭ خاسىيەت-
لىرىنىڭ كېچىككىنە بىر قىسىم شۇكى، مېنىڭ بېشىمنى ئالغاندىن
كېيىن تۈچ ۋارىغىنى تېچىڭىف. شۇ بەتىن تۈچ قۇر تۇقۇڭا.
شۇ ۋاقتىتا كاللام سىز بىلەن سوزلىشىشكە باشلايدۇ. نىمە
سورىسىز جاۋاپ بېرىسىدۇ!

شاه ھېيران بولۇپ سەكىتىپ:

"كاللاق ئېلىنغاندىن كېيىن تۇ مەن بىلەن سوزلىشىمدىدۇ؟ ئى
دانما" دەپ سوراپتۇ.

"ھە ئە" دەپتۇر ھېكىم.

"بۇ قىزىق گەپ" دەپتۇ شاه ۋە كىشى قوشۇپ ھېكىمىنى
ئويىگە تۇھەتىپتۇ. ھېكىم ئويىگە بېرىپ شۇ كۈنى ئويىدىكى ئىش-
لىرىنى يۈتكۈزۈپتۇ. ئەتسى دىۋانغا بېرىپتۇ. ئەمرلەر، ۋەزىر-
لەر ۋە باشقا دولەت ئەرباپلىرى توپلىنىپتۇ. دىۋان گۈلۈستان
تؤسگە كىرىپتۇ. ھېكىم دىۋانغا كىرپ كېلىپتۇ. ئىككى يېنىدا

ئىككى ساقچى قاراۋۇللىق قىلىدىكەن. شاهنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قولدا بىر كونا كىتاب بىلەن، ساپال قاچىغا سېلىنغان سۈرمىگە توخشاش قارا بىر نەرسى بار ئىكەن. ھېكىم نولتۇرۇپتۇ. بىر قاپا ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. قاچىنى ئېلىپ كەپتۇ. ھېكىم قاچىنىڭ ئاغزى بىلەن باراۋەر قىلىپ دورا سلىپتۇ. شاهقا قاراپ: "بۇ كىتابنى ئېلىڭ! لېكىن مېنىڭ كاللامنى تۇزمىكىچە كىتابنى ئاچماڭ. كاللامنى ئېلىپ شۇ قاچىغا سېلىڭ. بويىنۇمغا مانا بۇ دورىنى سۈركەڭ. شۇنداق قىلىڭىز قېنىم توختايدۇ. تۇنىڭدىن كېيىن كىتابنى ئېچىڭ" — دەپتۇ.

شاد ھېكىمنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇپ، قولغا كىتابنى ئاپتۇ. جاللات تۇنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن ئايپىتۇ. شاد تۇنى قاچىغا ساپتۇ. دورىنى سۈركەن ئىكەن، قېنى توختاپتۇ. ھېكىم كۆزىنى ئېچىپتۇ.

"كىتابنى ئاج! دەپتۇ ھېكىم شاهقا. شاد كىتابنى ئېچىپتۇ. لېكىن كىتاب ۋاراقلىرى بىك يەمىلىش كەتكە ئىلىكتىن ئىچىلماتپتۇ. شاد بارماقلىرىنى تىلىغا تەككۈزۈپ ھوللەپ ئېچىپتۇ. بىرئىنجى، ئىككىنچى، تۇچىنسىجى. توتىنجى ۋاراقلىرىنىمۇ ئاغزىنىڭ سۈرىي بىلەن ھوللەپ ئاران ئېچىپتۇ. شۇنداق قىلىپ شاد كىتابنىڭ ئالىتە ۋارىخىنى ئېچىپتۇ. لېكىن نۇ ھېچقانداق يېزىق كورمەي هەيران بويىتۇ.

"تۇنىڭدا ھېچقانداق يېزىق يوق!" شاد ھېكىمنىڭ بېشىغا قاراپ دەپتۇ.

"يەنە بىرنەچىچە ۋاراپ ئاج!" دەپتۇ ھېكىمنىڭ بېشى. شاد يەنە ئۇج ۋاراپ ئېچىپتۇ. سۇ ئارىلىقتا پادشاھنىڭ

بۇتون بەدىنىگە زەھەر تارقاپتۇ. چۈلکى كىتاپلىك ۋاراقلىرى
زەھەرلەنكەن تىكەن. شاھ: "ۋايى سېلىپ: 'بەدىنىم زەھەرلىنى
كەتسى!' دەپ ۋاقىراپتۇ." شۇ چاغدا ھېكىمىنىڭ بېشى بۇ شېرىنى
تۇقۇپتۇ:

شاھلار زالىم بولما ياشىمىي كوب،
ئۆز زۆلمى چىقار ئۆزىنىڭ بېشىغا.

زۆلۈم قىلىپ ئەلكە سۈرسە دەۋاران خوب،
بىر كۈش زەھەر چۈشۈر شىرىن تېشىغا.

رويانى ھېكىم تېخى شېرىنى تۈگەتىمەي، شاهنىڭ جانىز
كۈدەس يەركە دومىلاپ چۈشۈپتۇ.
قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھىزىز ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ
سوزىنى شەھىزىز، — ئەگەر يۈنان شاھ ئاچكۈز
ۋەزىرىنىڭ سوزىگە كىرىپ رويانى ھېكىمگە قەست
قىلىپ ئولتۇرمىسىنىدە ئۆزىمۇ ئولىمەيتتى.
بېلىقىچى سوزىنى تۈگىتىپ دىۋىگە قاراب:
“مەن سېنى ئازات قىلاتىم. ئەمما سەن
ئالىشىچى كېچە مائى ياردەم قىلىش ئورنىغا ئولتۇرۇش يېكىرىدە
بۇلدۇڭ. شۇنىڭ ئۆچۈن سېنى كۆپكە سولالاپ دەرياغا تاشلاپ
ئولتۇرمەن” دەپتۇ.
“ئەي بېلىقىچى، — دەپ سوز باشلاپتۇ دىۋە، — گۈناھىم
ئۆچۈن قاسى ئالما! مېنى قۇتۇلدۇرغەن. مەن سېنىڭ ئالدىڭدا

يەنە كۈناكادەن. سەن كەڭ قوساق بول! " يامانلا، نىڭ قىـ
مىشلىرى ئاخىر تۈزىكە بالا كەلتۈرىدۇ" دىگەن ماقال بار. سەنۇ
ئۆ مومايى بىلەن ئۇتسقانىڭ ئىشنى قىلما!

"خوش، ئۆ، قانداق ئىش قىلغان؟" دەپ سوراپتا بىلەقچى.
"مېنى قۇتۇلدۇرمسىغىچە، بۇ ئەھۋالدا تۈرۈپ ھەركىزمۇ
سوزلىسىمەيمەن، مېنى سوزلىتىمەن دەپ بىكار ئازارە بولمىغىن"
دەپتا دىۋە.

"زادى دەرياغا تاشلىتىمەن، سېنى بوشىتىشا ھېچقانداق يول
يوق. مەن كۈناسىز تۈرۈپ سەندىم سوراندىم، ياللۇرددۇم،
بىلەندىم. ئەمما سەن ماڭا نۇلۇم تىلىدىك. مەن سائى شۇنچىلىك
ياخشىلىق قىلىپ، سۇ ئاستى زىندانىدىن قۇتۇلدۇرغان ئىدىم.
شۇنىڭغا قارسماي، ماڭا قىلغان مۇئامىلەك بەك كوشلۇمكە
كەلدى. شۇنى بىلىپ قويىشنى، مەن سېنى دەرياغا تاشلايمەن.
سېنى سۇدىن تارتىپ ئالغۇچىسلارغا ئارىمىزدا بولۇپ نوتىكەن
قورقۇنۇچلۇق ۋەقلەرنى ئېيتىمەن، تو سقۇنلۇق قىلىمەن. شۇ
ئازاب بىلەن نۇلۇپ كېتىمەن!"

"مەرھەممەت قىلىپ، مېنى كەچۈر، - دەپتا دىۋە، - ئەمدى
مەن سائى ھېچقانداق يامانلىق قىلمايمەن. مەڭگۈلۈك دولەتكە
ئىكە بولۇشۇڭغا ياردەم قىلىمەن."

بىلەقچى دىۋىنىڭ ۋەدىسىنى پۇختىلاپتا. قۇتقازغاندىن كېيىن
ھېچقاچان يامانلىق قىلماي ھەرقاچان ياخشىلىق قىلىشقا ۋەدە
ئاپتا. شۇنىڭدىن كېيىن كۆپىنىڭ ئاغزىنى ئاچقان ئىكەن، تۈتۈن
چىقىپ يېلىپتا، كېيىن تۈتۈن يېغلىپ دىۋە ئازالقى ئەكسىكە
كېپتا ۋە كۆپىنى تېپىپ دەريانىڭ ئوتتۇرسىغا تاشلاپتا. دىۋىنىڭ

بۇ ھەركىستىنى كورگەن بېللىقچى خېلى ئورقۇيىتۇ. ئوزىنىڭ
ئولۇمكە كۆزى يېتىپتۇ:

"ئەي دەۋە، ۋەدەشىڭ ۋايا قىل! مېنى ئەتكىنچى ئالدىماس-
لەق توغرىسىدا قىسىم قىلغان ئىدىك، مەن ساشا ھېكىم
رويانىڭ شامقا قىلغان سوزىنىمۇ تېتىپ بەرگەن ئىدمىم. ئەبىءۇ
قىل مېنى." -

"مېنىڭ ئارقامدىن مالا!" دەپتۇ دىۋە كۆلۈپ. بېللىقچى ئۇزىم-
نىڭ ئۇلۇمدىن قۇتۇلغا ئالىغىغا بىر ئىشىپ، بىر ئىشەنەمەي، ئۇنىڭ
ئارقىسىدىن مېشىپتۇ. تاخ ئۆستىدىكى تۆزلەڭلىككە يېتىپ بېرىپتۇ.
قارسا ئۇ يەردە بىر كول بار ئىكەن. دىۋە كول توپىسە
كېلىپ بېللىقچىنى قىچقىرىپتۇ. بېللىقچى ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ.
دىۋە تور سېلىپ بېلىق تۈتۈشنى بؤيرۈپتۇ. بېللىقچى ئۇ يەردە
ھەر خىل، ھەر رەشكىكى ئاق، قىزىل، سېرىق، كوك بېلىقلارنى
كورۇپ ھەيران بويىتۇ. كېيىن تور سايتۇ. كوتىرىپ قارسا تورغا
ھەر رەشكىكى بېلىقتىن توپلا بېلىق چۈشۈپتۇ. بېللىقچى سۈپۈ-
نۈپتۇ. چۈنكى بېللىقچى شۇ چاققىچە بۇنداق ئاجايىپ بېلىقلارنى
كورمىگەن ئىكەن.

"بۇ بېلىقلارنى، - دەپتۇ دىۋە، - ئېلىپ بېرىپ سۈلتانغا
تەقدىم قىل! ئۇ، ساشا يەتكىدەك دۇنيا بېرىدۇ. مېنى ئەبىءۇ قىل،
يولىنى بىلمەيمەن. چۈنكى مەن بىر مىڭ سەكىز يۈز يىلىدىن
بېرى سۇ ئاستىدا ئومۇر سۈرددۇم. يەر يۈزىنى ھازىرلا كورۇۋانە-
مەن. بۇ كولدىن پەقدەت كۈنگە بىر قېتىملا بېلىق تۈتقىن." -
كېيىن ئۇ، بېللىقچى بىلەن خوشلىشىپ يەرنى تېپىپتۇ، يەر
يېرىلىپتۇ. دىۋە يېرىققا كىرىپ غايىپ بويىتۇ.

بېلىقچى بېلىقنى كوتىرىپ، شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ، ئۇ يولدا كېتۈپتىپ دىۋە بىلەن بولۇپ ئوتىكەن ۋەقدىن ھېيران بولۇپ ئوپىگە يېتىپ بېرىپتۇ. بىر قاچىنى سۇغا توشقۇزۇپ، بېلىقلارنى سۇغا ساپتۇ. دۇئىنىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلىپ، بېلىق سېلىنغان قاچىنى بېشىغا قويۇپتۇ. سۇلتان توردىسغا كېرىپتۇ. كېپىن سۇلتاننىڭ ھوزۇرۇغا بېرىپ، بېلىقلارنى تەقدىم قېتۇ. ئۇمرىدە بۇنداق رەڭدار بېلىقنى كورمكەن سۇلتان بىك ھېيران بولۇپ قاراپ قاپتۇ.

“بۇ بېلىقلارنى بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن بۇرۇن دۇم شاهى تەرىپىدىن ھەدىيە قىلىپ ئۇھەتلىكەن ئاشىپەز كېنەزەككە تاپشۇرۇشلار، قورۇسۇن! ئۇ، تېخى سىنالىمىغان خام ئاشىپەز، ئۇنىڭ ھۇنرىسىنى كورۇپ باقايىلى” دەپتۇ سۇلتان.

ۋەزىر بېلىقلارنى ئاشىپەزگە تاپشۇرۇپ بېرىۋېتىپ دەپتۇ:

“بۇ بېلىقلار سۇلتانىمىزغا ئېلىپ كېلىنگەن ئاجايىپ تارتۇق. بار ھۇنرىڭىزنى، قابىلىتىتىڭىزنى سۇلتان بىزگۈن كورىدۇ، سىز بۇ سىناقتىن پۇتۇن كۈچىڭىز، پۇتۇن ھۇنرىڭىزنى سەرپ قىلىش بىلەنلا ئۇتەلەيسىز!”

شاھ بېلىقچىغا توت يۈز تەڭگە بېرىشنى بۇرۇپتۇ. ۋەزىر بېلىقچىغا پۇلنى بېرىپتۇ. ئۇ، سۈپۈنگەنلىكىدىن ئوپىگە خوشال - خورام قايتىپتۇ. يولدىن ئائىلىمى ئۇچۇن كېرەكلىك نەرسىلەرنىمۇ سېتىۋاپتۇ. خوتۇنىڭ ئالدىغا بېرىشقا ئالدىراپتۇ.

ئاشىپەز بېلىقلارنى يۈزۈپ - تازىلاب، ساپلىقا سېلىپ، ئوت

يېقىپ قورۇشقا باشلاپتۇ. بىر تەرىپىش قورۇلغاندىن كېيىن، ئىككىنىجى
بىر تەرىپىنى قودۇش ئۆزىجۇن ئاغدۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقتىتا بىردىنلا
ئاشخانىنىڭ تېمىسى قاراسلاپ يېرىلىپتۇ. ئۇنىڭ ئىجىدىن
قامەتلسىرى كېلىشكەن، يۈزى يۈمىسلاق، توق ھاۋارەڭ ئەتلەستىن
كوبىنەك كېيىگەن، قىممەتلەك تاشلار ئورنىتلغان تۇمار ئاسقان،
ئىككى بىلگىگە ماختاشقا ئەرزىكىدەك بىلەيزۈك سالغان، قولغا
لىرى ياقۇت - لەئىلى كوزلۇك ئۇزۇڭلۇر بىلەن تولغان، قولغا چىن
قومۇشدىن نەپىس دەستە قىلىنغان قامجا تۇتقان بىر قىز
چىقىپتۇ. ئۇ قىز تايابى بىلەن ساپلىقنى تۈردىپ:

“ئەي بېلىقلار، بۇرۇنقى ۋەددىلارنى ئۇنىتۇدۇڭلارمۇ؟” دەپ
سوراپتۇ. بۇ ئاجايىپ ئەھۋالىنى كورۇپ، ئاشىپەز ھۇشدىن كېتىپ
يېقىلىپتۇ. قىز بۇ سوزنى ئىككى - ئۆچ قېتىم تەكرارلاپتۇ. بېلىقلار
ساپلىقتىن بېشىنى چىقىرىشىپ: “ياق - ياق!” دەپ جاۋاب بېرىپ،
ھەممىسى بىردىن بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

سەن ۋەددىگە تۈرمىساڭ، بىزمۇ تۈرمائىمەز.

سەن ئەددىگەن بانغاندا بىزمۇ بانغايمەز.

سەن تۈرسەڭ بىزۇۋەنى، بىزمۇ تۈرۈمەز.

بىزمۇ ھەركىز سەن تەردەپكە بىزۇنى بۇرمائىمەز.

قىز بۇ شېرىنى ئاثلاب ساپلىقنى دۇم كومتۇرۇپ، كوزدىن
غايىپ بويتۇ. تامىءۇ ئالدىنىقى قىلىپغا كەيتۇ. كېيىن ئاشىپەز
ھۇشىغا كېلىپ قارسا، توت بېلىقىمۇ كويۇپ قاپقارا كومۇرگە
ئاپلىنىپتۇ. “ھەي ئىست، بىرىنچى قېتىلىق سىناقىنى ياخشى
تۇتەلسىدىم” دەپتۇ كېنىزەك قىز ئۇز - ئۇزىگە كايىپ. شۇ
مەھىلدە ۋەزمۇ كىرىپ كەپتۇ. كېنىزەك ئاشىپەزنىڭ ئۆستىگە

كېلىپ، "سۈلتانىڭ توت بېلىخى قىنى؟" دەپ سوراپتۇ، ئاشىپەز يىغىلاپ تۈرۈپ، بولغان ۋەقدانى بىرمۇ - بىر ئېتىپ بىرىپتۇ. ۋەزىر بۇ ھادىسىدىن نەجەپلىنىپ، بېلىقچىغا كىشى ئۇھەتپتۇ.

بېلىقچىمۇ يېتىپ كەپتۇ.
"ئىي بېلىقچى، - دەپتۇ ۋەزىر، - مۇشۇنداق بېلىقتىن يەنە توتنى ئېلىپ كەل!"

بېلىقچى كولگە بېرىپ تور ساپتۇ. تورنى كوتىرىپ قارسا، بۇرۇنقىدەكلا توت بېلىق تۈرۈغىدەك. بېلىقنى قاچىغا سېلىپ، كوتىرىپ ئېلىپ كېلىپ، ۋەزىرگە بېرىپتۇ. ۋەزىر ئاشىپەزگە بېرىپ:

"بۇنى مېنىڭ ئالدىمدا قورۇغۇن، بۇ ھادىسىنى مەنمۇ ئۆز كۆزۈم بىلەن كورەي!" دەپتۇ.

ئاشىپەز كېنىزەك بېلىقنى يېزىپ - تازىلاپ، ساپلىققا سېلىپ، تېكىگە توت يېقىپتۇ. كوب ئۇتمەي، تام قاراسلاپ يېرىلىپتۇ. تام ئارىسىدىن ياسالىغان بىر قىز چىقىپتۇ. قولسىدىكى قامجا دەستىسى بىلەن ساپلىقنى تۈرۈپتۇ: "ئىي بېلىقلار، ۋەدىلىرىڭلار ئېسلىاردىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ قىز. بېلىقلار باشلىرىنى چىقىرىشىپ يۇقۇرىدىكى شېرىنى تۇقۇشۇپتۇ.

بېلىقلاردىن بۇ سوزنى ئاڭلىغان قىز ساپلىقنى ئايلانىدۇرۇپ دۇم كومتۈرۈپتۇ. تۇزى غايىپ بويتۇ. نامە ئاۋالقى ئەكسىگە كەپتۇ. ۋەزىر تۇرنىسىن تۈرۈپتۇ.
قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتىتى. شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سوز باش.
 لايىتۇ شەھرىزىاد، — بۇ حال سۈلتاندىن يوشتۇ.
 رۇش مۇمكىن بولسىغان بىر ھادىسە، دەپتۇ
 ۋەزىر ھەم سۈلتان ھۆزۈرغا كىرىپ، بۇ ۋەقدە.
 دىن نۇئىس خەۋەردار قىپتۇ.

“ئۆز كۆزۈم بىلەن كورۇشۇم كېرىڭكە!” دەپ
 يەتنىچى كېچە سۈلتان بېلىقچىغا كىشى ئۇھەتكەن ئىكەن، ئۇ
 يېتىپ كەپتۇ. سۈلتان بېلىقچىغا يەنه توت بېلىق ئېلىپ كېلىشنى
 بۈرۈپتۇ. بېلىقچى بېرىپ توت بېلىق ئېلىپ كەپتۇ. سۈلتان
 بېلىقچىغا يەنه توت يۈز تەڭگە پۈل بېرىشنى بۈرۈپتۇ.
 “مېنىڭ ئالدىمدا ئۆزەڭ قورۇغۇن” دەپتۇ سۈلتان ۋەزىرگە.
 “خوب!” دەپتۇ ۋەزىر ساپلىقنى ھازىرلاپ، بېلىقنى تازىد
 لاب، ئوت يېقىپتۇ. بىر تەرىپىنى قورۇپ، ئىككىنچى تەرىپىكە
 ئورسگەن ئىكەن، تام قاراسلاپ بېرىلىپتۇ. تامىنىڭ يېرىلىغان
 يېرىدىن ناھايىتى چوك، ئىڭىز ھەيۋەتلىك بىر قارا قول چىقىپتۇ.
 ئۇنىڭ قولدا يېشىل ياغاج دەستلىك قامجا بار ئىكەن.

“بېلىقلار، هاي بېلىقلار، — دەپتۇ ئۇ ئالاھىدە ئاۋااز بىلەن —
 شەرتلىرىڭلارنى ئۇنتۇپ قالىغانلىرى؟” دەپ سوراپتۇ. بېلىقلار
 ساپلىقتەن بېشىنى چىقىرىشىپتۇ — دە: “ياق!” دىكەن جاۋاپىنى
 بېرىشىپتۇ ۋە يۈقۈردىكى شېرىنى قايتۇرۇپ ئۇقۇشۇپتۇ. كېپىن
 ئۇ، ساپلىقنى تەتتۈر ئورۇپ تاشلاپتۇ. بېلىقلار قارا كومۇر ھالغا
 كەپتۇ. قارا قول چىقىان جايىغا بېرىپ غايىپ بويتۇ.

“بۇ بېلىقلار قەيدەنىڭ بېلىخى؟” دەپ سوراپتۇ سۈلتان.
 “سەزىنىڭ شەھرىئىزىنىڭ چېتىدىكى توت ناغ ئارىسىدا چوكا

بىر كول بار، بۇلار تۇز كولنىڭ بېلىقچى! دەپ جاۋاب بېرىپتۇ
بېلىقچى.

”ندىچە كۈنلۈك يول؟“ دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

”بېرىم سانەتلىك يول!“ دەپتۇ بېلىقچى. سۇلتان هەميران
بۇپتۇ. دەرھال ئەسکەرلىرىكە بېلىقچى بىلەن بىلە ئاتلىنىپ
يولغا چىقىشقا يەرمان بېرىپتۇ. بېلىقچى ئەسکەرلىرىنىڭ ئالدىدا
كېتسپ بېرسپ، دەۋىتلىك ئاتسى-ئانسى ۋە تۈزىگە لەندەت ۋە
تەپسىرەت بايان قىلىپ، بۇ شەھرىنى نۇقۇپتۇ:

يامانلار نەسلامىن ياخشىلىق كۆتكىشىق،
كرزو ئىگە فۇزم چىچىپ كور بولۇپ پۇتكىشىق.

تۇلار تافقا يامىشىپ، كۆز ئالدىلىرىدا ئومرىدە كورمىگەن
چۈڭ بىر چۈلنى كورۇپتۇ. تۇلارنىڭ ئارىسىدا توت تەرىپى تاغ
بىلەن ئۇرالغان كول بار ئىكەن. ئۇنىڭ تىچىدە توت خىل—
ئاق، قىزىل، سېرىق، كوك رەئىلىك بېلىق كورۇنۇپتۇ. بۇ
ۋەقدىن سۇلتانىمۇ، باشقىلارمۇ نەجەپلىنىپتۇ.

”بۇ يەرنى ئىلىگىرى كودىگەن كىشى بارمۇ؟“ دەپ سوراپتۇ
سۇلتان. ئادەملەرى بىر ئېغىزدىن:

”ئومىمىزگە كېلىپ كورگىتىمىز شۇ؟“ دېيشىپتۇ.

”بۇ كولدىكى بېلىقلارنىڭ سەرلىرىنى بىلىمگە، شەھىرگە
قايىتمائىمەن. تەختىمگەمۇ ئولتۇرمایىمەن!“ دەپتۇ سۇلتان.

كېپىن ئۇ، قوشۇنى تاغ تەتراپىغا جايلاشتۇرۇشقا بۇيرۇق
بېرىپتۇ. سۇلتاننىڭ بىلىملىك، ئەقلىلىق، چارە—تەدبىرىلىك،
ذىرىەك، ھەرقانداق ئىشقا تەقىل يۈكۈر تىدىغان دانا بىر ۋەزىرى
بار ئىكەن، ئۇنى ئالدىغا قىچقىرىتىپتۇ. ئۇ، سۇلتاننىڭ ئالدىغا

کېلىپ بېشى يەركە يەتكىچە نىكىلىپ تازىم قېيتۇ.

"مەڭىمكە بىر پىكىر كەلدى، - دەپتۇ سۈلتان ۋەزىرىگە، - كەج بولۇش بىلەن بۇ ناجايىپ سىرنى ئۆزىم تەكشۈردىم، هىچكىمىكە بىلدۈرەسىلىك ئۈچۈن، مەن مېنىڭ چېدىرىمىنىڭ ئىشىگىدە ئولتۇرۇپ، ئەمرىلەر - ۋەزىرلەرگە ۋە مېنى سورىغان باشقا كىشىلەرگە: مېنى 'كېسلى' دەب تېلان قىلسەن، ئىچكىرىگە هىچكىمىنى كىرىشكە دۆخىدت قىلىمايسەن!"

ۋەزىر پىكىر بېرىشتىن ئاجز كەپتۇ. سۈلتان كىيىملەرىنى ئۆزىگەرتىپ قىلىچلىرىنى يالىڭلاپتۇ - دە، يولغا چۈشۈپتۇ. ئاخشامدىن تالاڭ ئاتقىچە ئايلىنىپتۇ، چارچاپ ھېرىپتۇ. ئەمما هىچكىمىنى كورەپتۇ. بىرئاز دەم ئېلىپ تەتسى كۈن بوبىسى يۈرۈپتۇ. ئىككىنچى كېچە باشلىنىپ تالاڭ ئاتار ۋاقتىدا، سۈلتان ئىلەك، يىراقتىن بىر قارا نەرسىگە كوزى چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئۆز كوشلىدە: "ئۇ يەردىن بۇ ئەھواڭ توغرىسىدا مەلۇمات بەرگۈچى بىرەر كىشى تېپىلا ئەجەپ تەممىس" دەب سۈيئۇنۇپتۇ. يېقىن بېرپ قارسا، تامىلىرى قارا تاشتن ياسالغان چوڭ بىر ساراي، ئۇنىڭ ئىشىنىڭ بىر قانىتى ئۈچۈق، يەنە بىر قانىتى يېپىتە. لىق تۈرغىسىدەك، سۈلتان ئىشىڭ ئالدىغا بېرپ ئاستاغىشا تاقلى دەتىپتۇ. لېكىن هىچقانداق جاۋاپ چىقماپتۇ. كۈچىنىڭ بېرچە تاقلىدىتىپتۇ. بۇ نوۋەت يەنە هىچكىم جاۋاپ بەرمەپتۇ. ئۆچىنچى، توتسىچى نوۋەتمۇ فاتتىق قېقىپتۇ، هىچقانداق جاۋاپ چىقماپتۇ. "بىلكى بۇ ساراي تاماھەن بوش، ئىكىسىز دۇر" دەپتۇ سۈلتان ئۆزىچە، كېيىن ئىچكىرىگە كىرپ: "ھەي سارايۇن! - دەپ ۋاقرالاپ قىچقىرىپتۇ سۈلتان، - مەن بىر يولۇچى، ماڭا

سەدىقە ئورنىدا بىرەر نەرسە بېرىدەمىسىلەر؟" دەپ سوراپىتۇ.
 جاۋاپ بولىغاندىن كېيىن، سۈلتان بۇ سوزلەرنى يەندە ئىككى -
 تۈچ نۇۋەت تەكرا لاراپتۇ. يەندە جاۋاپ بولماپتۇ. سۈلتان دادىل بولۇپ
 قەسىرىنىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. قارما. تاملىرى يېلتۈز تامغىلىق
 يىپەك كىلمەلەر بىلەن زىستەتلەنگەن، ئەمما ئۇ يەردەمئۇ هىجىكم
 كورۇنمەپتۇ. قەسىر ئۇقتۇرىسىدا بىر كول تۈرگىدەك. ئۇنىڭ
 بۇرجه كىلىرىدە ئالىتۇندىن ئىشلەنگەن، يولۇاس ئاغزىدىن كۆمۈش
 كە توخشاش سۇ مەۋچۇپ تۈرۈپ چىقىپ تۈرۈپتۇ. كۈلەم ئەترا -
 پىدا قۇشلار ئۈچۈپ، گاهى - گاهى قونۇپ تۈرىدىكەن.
 قۇشلارنىڭ يىراقلارغعا ئۈچۈپ كەتىھىسىلىكى ئۈچۈن تۈرمۇ
 ئورنىستىلغان. سۈلتان ھەيران قاپىتۇ. بۇلار توغرىسىدا مەلۇمات
 بەرگۈچىسى بىرەر كىشىنىڭ يوقلىغىغا ئەچەپلەنگەن ۋە ئىجىنغان
 حالدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان ئىكەن. بىردىنلا قايىغۇلۇق
 ئىئىرەغان ئاۋاز ئاخلىنىپتۇ. ئارقىدىنلا كىمدىء بىرى شەپر
 ئوقۇپتۇ:

ئاھىم مەخپىنىڭ قىلدى ئاشكارا،
 تىپچە كىلەپ ئۆيىنماقا بۇ يۈرەك كويىا،
 ئايىلانماي توختاپتۇر ئەي كاج پەلەك،
 نەيدىس رۇسلەغىچە ساقا ئىلتىجا.

كۆزلەر ئۇبىقۇسىز، تەنەمۇ بىمارام،
 ئاڑىزۇ - ئۆمىتلىرىم خەۋىپ - خەتىزدە،
 بىجارە كۆڭلۈمنى ئاۋال قىلىپ دام،
 قۇياشتەك يۈزىگە تارتىپتۇ پەرددە.

سۈلتان ئورنىدىن تۈرۈپ ئاۋۇش چىققان تەرەپكە يۈرۈپتۇ.

قارسا، ئىشاك ئالدىغا تارىتلغان بەرده كورۇنىۋىتتۇ. بەردەنى
كۆتۈرىپ قارسا، ئىگىز قىلىپ نورنىستلىغان تەخت، ئۇنىڭ
ئۇستىدە بىر ياش يىگىت ئولتۇرغىنداك، ئۇ يىگىت ناھايىتىمۇ
كېلىشكەن بولۇپ، كوزلىرى، فاشلىرى، بولۇپسىز لىۋىنىڭ
ئۇستىدىكى قابقاڭا خالى يۈزىگە ئاجايىپ ياراشقان.

سۇلتان سۈيۈنۈپ بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

ئابىء بۇ كوبىاكى يېڭىدىن چىققان،
ياكى بەلەكتىكى نۇرلۇق بىر قۇيماش،
هونىڭە ياراشقان سۈمبۈل چاچلىرى،
كۈن وە ئاي كورسە ئاتا قويار ياش،
كېلىدۇ ئەنبىرداك تەجەپ خۇش پۇراق،
كوزى چولپان يىكتىڭ ئۇزى قەلمەتقاش.

سۇلتان سالام قېيتتۇ. يىگىت ئالىتۇن بىلدەن نەقىشلەنگەن
يمىدەك تونغا نورىتىپ ئولتۇرسىمۇ، ئۇنىڭ يۈزلىرىدىن ئالىلا
قانداق مۇڭ وە ئەلەم ئىزلىرى سېزلىپ تۇرغىنداك. ئۇ، سالامغا
جاۋاپ قايىتۇرۇپ:
”ئەي ئەزمىز، نورنىمىدىن تۇرالىدىم، بۇنىڭ ئۈچۈن سەندىن
نەپۇ سورايمەن اـدەپتۇ.

جادۇ قىلىنغان شاهزادە ھىكايسى

”ماشا بۇ قەسر، بۇ كول وە بۇ رەڭمۇ - رەڭ بېلىقلار
ھەققىدە، ئۆزەڭنى گائىگىرىتىپ قويغان يالغۇز ياشىشىنىڭ
سەۋۇرى ھەققىدە سوزلەپ بەرسەڭ“ دەپتۇ سۇلتان يىگىتكە.
يىگىتىڭ كوز چانىغى ياشقا لىق تولۇپ، ئۆزىنى تۇتالىسى

قابقاً، ئاخىر ئۇ، يىغلاپ تاشلاپتۇ.

"ئې يىگىت نىمىشقا يىغلايسەن؟" دەپتۇ سۈلتان.

"بۇنداق نەھۋالغا چۈشكەن كىشى يىغلىماي تۈرلەمدى! — دەپتۇ يىگىت، — بىلەمنىڭ توۋىنى تاش". يىگىت كېيىسىنى كوتىرىپ كورستىپتۇ. كېيىن بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى سۈلتانغا توۋە تىدىكە دەك هىكاىيە قىلىپ بېرىپتۇ.

"بۇ بېلىقلار ۋەقسى بەكمۇ ئاجايىپ، يىڭىنە بىلەن كۆزنىڭ ئېقىغا يازىخىدەك هىكاىيە. مېنىڭ ئاتام سۇدانلىك پادىشاسى بولۇپ، شۇ شەھەر، مۇشۇ ۋادىلار بىلەن تاغلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ھوكىيگە بويۇن سۇناتتى. ئاتامنىڭ ئىسمى مەھمەت بولۇپ، يەتىش يىل شۇ يەرلەردە ھوکۈم سۈرگەن. ئاتام ئولگەدە دىن كېيىن شاھلىق مائىا مراس بولۇپ قالغان. تاغامنىڭ قىزىغا ئوپىلەنگەن ئىدىم. ئۇ مېنى چەكسىز سۈيەتتى. مېنىڭىز ئۇنىڭ كېلىدىن غىزا ئوتىمەيتتى. ئۇ، مەن بىلەن بەش يىل تۈردى. بىر كۈنى ئۇ، ھامىماغا كەتتى. ئاشىپەزگە كەچلىك غىزا تەبىيار-لاشقا بۈرۈق قىلدىم. ئويىگە كىرسىپ، ھازىر ئۇلتۇرغان جايىمدا ئۇخلىدىم. ئىككى كېنzerەكتىڭ بىرىنى بېشىمدا، بىرىنى ئايىدە خىمدا تۈرۈشقا بۈرۈدۈم. خوتۇنۇنىڭ يوقلىغىسىدىن ئۇخلىبىالا خىمدا تۈرگان كېنzerەك ئاياق تەرىپىسىدە تۈرگان كېنzerەككە: بېشىمدا تۈرگان كېنzerەك ئاياق تەرىپىسىدە تۈرگان كېنzerەككە: "ئې مەسۇدە، مەن خوجايىنسىزنىڭ نەھۋالغا بەك ئېچىنىمەن، ياش ئومرىگە رەھىم كېلىدۇ" دىسە، ئىككىنچىسى: "ھىلىگەر مەلىكىمىزنىڭ قىلىشلىرى كىمنى ئېچىندۇرمایدۇ، بۇنداق جادىگەر خوتۇنى خۇدا ئارىمىزدىن كوتەرسۇن!" دىسى. يەنە

بىرى تۈرۈپ: "خوجىمىز بۇ ئەھۋالنى سەزمەمەدۇ ياكى
 سەزىسىمۇ ئۆندىمەمدۇ؟" دىسە، ئىككىنجى يەنە: "ئۇ ئۇيغۇدىن
 بۇرۇن بېرىدىغان ئۆسۈلۈقىغا بىڭ قوشۇپ بېرىدۇ. ئەتىسى بىر
 نەرسىنى بۇرۇستىپ ھۆشىغا كەلتۈردى. مۇشۇ ۋاقت ئىجىدە
 ئۇزى ياسىنپ-بېزىنپ، نەلەرگىدۇ كېتىدۇ. قانداق بىمەنە
 ئىشلارنى قىلىايدۇ، دەيمەن؟ خوجىمىز بولسا ئۇقمايدۇ."
 دىدى. كېنىزە كەلەرنىڭ سۆزلىرىنى تىشتىپ، كۆز ئالدىم
 قاراڭغۇلىشىپ، خىالغا چومدۇم. "بۇلارنىڭ سۆزلىرى داستۇر؟
 ياكى يالغانمۇ؟" دىگەن كۆمان بىلەن كۆئۈلۈم خىرهەشتى. خوتۇنۇم
 ھامىمادىن كەلدى. داشتىغان سېلىنىدى. غىزانلىدۇق. بېرئاز
 سۆزلىشىپ ئولتۇردىق. ئۇ، ئۆخلالش ئالدىدىن ئىجلەدىغان
 شاراپنى تېلىپ كېلىپ، ماڭا قەددە سۈندى. ئۇنى ئىچىكەن
 بولۇپ، بىرچەتكە توكتۇم. كېيىن ئۆخىلغان كىشىدەك بولۇپ
 خورەك تارتىتم. بىردىنلا خوتۇنۇم ماڭا قاراپ: "ئۆخىلا! كېچىچە
 ئۆخىلا! ھىچ ئۇيغانمای ئۆخىلا! سېنى كورەر كۆزۈم يوق! سەن
 بىلەن كۈن ئوتكۈزۈشكە ئەمدى تاقىت قىلامايىم!" دىدى - دى-
 ئورنىدىن تۈرۈپ، ئۇپا-ئىشلىك سۈردى. ياخشى كېيىم-
 لەرىنى كىيدى. ساراينىڭ ئىشىگىنى تېچىپلا كوچىغا چىقتى.
 مەنمۇ ئورنىمىدىن تۈرۈپ، ئۆنىڭ كەيىنىدىن چىقتىم. شەھەر
 دەرۋازاسىغىچە ئارقىسىدىن باردىم. دەرۋازا ئالدىغا كېلىپلا، ئاللا
 ئىسمەرتىدۇ دىدى، پەملىيەلمىدىم. قۆلۈپ تېلىنپ، كىچىك
 ئىشلىك تېچىلدى. ئۇ، ئىشىكە كىردى. ئەمما مېنىڭ كېلىۋات-
 قىنىمىنى سەزمەدى. شەھەر سەرتىغا چىقىپ، كۆمبەز شەكلەدە
 ياسالغان بىر قورغانغا كىردى. مەنمۇ كۆمبەزنىڭ ئۆستىگە چىقىپ

جايلىشۇرالدىم. قارسام، خوتۇنۇم لەۋلرى دوردا يغان، يۈزلىرى قۇم يېپىشپ قالغان تاشتىك قوتۇر. چىراي - شەكلى سەت بىر قارا قولنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ. جوزام^① كېسىلى بىلەن ئاغرىغان، پۇرۇچىلاردىن قۇراشتۇرۇپ تىكىلگەن كېيمىكە ئۇرسىپ بورا ئۇستىدە يېتىپتۇ. خوتۇنۇم ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ يەرتى سۈيدى. قول بېشىنى كۆتهردى.

"شۇ چاققىچە نىمە ئىش قىلىپ يۈرسەن؟ قېرىنداشلىرىم كەلگەن ئىدى. بەزمە قىلىشتى، تىچىشتى. مەن سەن بولىغان-لىقتنى ئىچەلمىدم" دەپ ئاچچىغىلاندى.

"ئىدى خوجام، ئىدى كوزۇمنىڭ نۇرى. ئىدى مېنىڭ سۈيۈم-لىزگۈم، - دىدى ئۇ. - بىلىڭىز كېرىك، مەن تاگامىنىڭ ئوغىل-لىقنى خوتۇنسەن. مەن ئۇنىڭ سىياقىدىن ئەيمىنەمەن ھەم يېرىگىنەمەن، ئۇنىڭ سوھىبىتىدىن غەزەپلىسەن. سېنىڭ يۈزۈڭىنى قىلىسام، شەھەرنى خاراپ قىلىپ، قاغا - قۇزغۇنىغا يەم ۋە ماكان قىلىپ بېرەتتىم. ھەشەمەتلەك بىنالارنىڭ تېشىنى قۇش تېغىنىڭ ئارقىسىغا ئاپىرىپ تاشلايتتىم."

"يالغان سوزلەيسەن! مەلئۇن! - دىدى قول غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ. - قارا تەنلىكلىر شەنگە قەسم قىلىمەنىكى، بىزنىڭ ئەرلىكىمىزنى ئاق تەنلىكلىرنىڭىدەك دەپ خام ئوبىلما! ئەگەر ئىكىنچى قېتىم كېچىكەڭ، شۇ كۆندىن باشلاپ ئالاقىنى ئۇزىسىن. ئىدى مەلئۇن، ئىدى ئاق تەنلىكلىرنىڭ بۈزۈغى، سەن بىز بىلەن نىمەڭىكە سۈيۈنۈپ ئويىشىسىن!"

مەن توگىزىدە تۇرۇپ، ھەممە سوزلەرنى ئۇز قولغۇم بىلەن

^① جوزام - داۋالات قىيىن بولغان بىر خىل تىۋە كېسىلى.

ئاشلىدم. ھەممە تېتىقىزلىقلارنى نۇز كۈزۈم بىلەن كۈرۈدۈم.
يورۇق دۇنيا يېڭىۋاشتنى كۈزۈمكە قاراشقۇزىدەك بولۇپ تۈزۈلە
دى. قەيدەرسلىگىمنى يىلىمەيتتىم. تاغامنىڭ قىزى بولسا، قولغا
يېلىنىپ:

”ئەي كۈرەر كۈزۈم، سۈپۈمىزكۈزم. مۇبادا سەن ماشىا قاردە
مساڭ، ماشىا كىمنىڭ رەھىم كېلىدۇ؟—دەپ يېلىناتى—سەن
مېنى ھەيدىتەڭ، كىم ماشىا جاي بېرىدۇ؟“
قارا قول كەچۈرگەندىن كېيىن، تاغامنىڭ قىزى يىغىدىن
توختىدى، سۈپۈنۈپ دەرھال يېشىندى.

”كېنىزىكىڭىزگە يىگۈدەك بىرەر نەرسە تېپىلامدىكىن؟“
دەپ سوردى تاغامنىڭ قىزى قارا قولدىن.
”لەگەنىڭ تېگىدە پىشۇرۇلغان چاشقان سوئەكلەرى، ئاباقتا
بوزا بار، تېلىپ تىچ. يە.“ دىدى قولى بىلەن كورىستىپ قول.
تاغامنىڭ قىزى نۇز كورسەتكەن نەرسىنى ئالدى، ئوللتۇرۇپ
يسدى، تىچتى، قولنى يۈدى. بورا نۇستىدە قۇرماق—ياماق
يوقانغا يوگىنىپ ياتقان قولنىڭ قويىنغا كىردى.

بۇ نەھۋالنى كۈرۈپ، ھۇشۇمنى يوقاتتىم. گۆمبەز نۇستىدىن
سېرىلىپ چۈشۈپ تىچكىرىگە كىردىم. تاغامنىڭ قىزىنىڭ قىلدە
چىنى ئالدىم—دە، ھەر تىكىسىنى ئوللتۇرۇشكە تمىشەلدىم.
ئالدى بىلەن قولنىڭ كەدىنىڭ ئۆرۈدۈم. نۇنى ”ئوللتۇرۇدۇم“ دەپ
نۇيىلىدىم.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالڭ ئاتىنى. شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتى.

ئەمە بەختىڭ شاھ.—دەپ داۋام
قىيىتى شەھرىزاد سوزىنى،—قۇلىنىڭ بېشىنى
كېش تۈچۈن چاپقان قىلىچىم تامىغىنىڭ
گوشى بىلەن تېرىدىنى شىلىپ چىقتى. "ئۇلـ
تۇرۇدۇم" دەپ تويىلغان ئىدىم، قاتتىق خىدـ
راشقا باشىلدى. تاغامىنىڭ قىزى تىپىرلاب
سەككىزىنىڭ كېچىد قالدى. مەن كەتكەندىن كېبىن تۇرىسىدىن
تۇرۇپىتۇ. قىلىچىنى ئىلىپ جايىغا قويۇپىتۇ.

شەھەرگە قايتىتىم. سارايىغا كىردىم. تالاڭ ئاتقىچە ئۆخلىمىدىم.
تاغامىنىڭ قىزى چېچىنى قىرقىپ، ماتەم كىيمىكە پۇرگەنگەن
هالدا كىرپ كەلدى.

"ئەمە تاغامىنىڭ ئوغلى! — دىدى ئۇ،— مېنىڭ قىلىدىغان
ئىشلىرىمغا كاشىلا قىلما! ئاثلىدىمكى، ئانام ۋايات بويۇتۇ. ئاتام
ئۇرۇشتا حالاڭ بويۇتۇ. ئىككى بۇرادرىمىنىڭ بىرى شىلان چېقىپ،
زەھەرلىنىپ ئولۇپىتۇ: ئىككىنچىسى قولۇمدا جان ئۇزۇدى. هەممـ
مىسى بىر كۈنده ئولۇپىتۇ. شۇنىڭ تۈچۈن مەن يىغلاشقا،
قايدۇرۇشقا، ماتەم تۇتۇشقا كىرىشىمەن!"

بۇ كېپىنى ئاثلاپ دەرەحال ئۇندىمىدىم. بىر دەمدىن كېبىن:
"خالىخىنىنى قىل! فارشلىغىم يوق!" دەپ جاۋاپ بەردىم.
ئۇ، بىر يىلىنى قايغۇ— ئەلم بىلەن يىغلاپ ئوتكۇزدى. بىر
يىلىدىن كېبىن بىر كۈنى ماڭا:

"سېنىڭ سارىيىڭدا لەخىمە ياساپ، قايغۇ ئوبى قىلىپ شۇ
ئۇيدە ئۇز غېيمىس بىلەن ٹوتوش ئاززۇسىدىمەن." دەپ ئەرىز قىلدى.
"تويىلغىنىنى قىل!" دىدىم.

ئۇ، غەم ئۇرى قىلىدى، ئۇبىنىڭ ئۇتتۇرىسىغا سەھىنگە ئۇدە.
 شاش گۈمىز ياسدى. قارا قۇلنى ئېلىپ كېلىپ، شۇ يەركە
 ياتقۇزدى. لېكىن ئۇ بەرزە ئىگىنىڭ ئۇنىڭغا ھىچ پايدىسى تەك-
 مىدى. ئۇ تىچىلىك شىجەتتى. خالاس. مەن ئۇرۇپ ياردىدار
 قىلىنىدا، ئەجىلى يەتمەي قالغان ئىكەن، ئولمەپتە. تەما
 ئۇ، تىلىدىن قالغان تىدى. تاغامنىڭ قىزى ھەر كۆنى ئەتە-
 ئاخشامدا ئۇنىڭ يېنىغا كىرەتتى. گايى ئۇن تارتىپ يىغلاپ،
 ئۇنىڭغا تىچىلىك تىچكۈزەتتى. راسا بىر يىل شۇنداق ئۇتتى.
 مەن چىداب كەلدىم. كۆنلەردىن بىر كۆنى ئۇشتۇمتۇت مەن
 ئۇنىڭ ئالدىغا كىرسپ قالغان تىدىم. خوتۇنۇم ئۇنىڭغا: "ئەي
 دىلىنىڭ قۆۋۇقتى، كۆزۈمىنىڭ نۇرى، ئىشقا سۈزلىسى يىسەن؟
 ئازراق بولسىمۇ سۈزلە! جىئىنم ئارام ئالىۇن" دەپ يېلىنىپ،
 مۇنۇ شېرىنى ئوقۇدى:

سەن كەتتىلە، ئاراقاڭدىن روھىم ئەكتىپ،
 ماڭا قۇرۇق سوڭەكتى قالدۇرۇپ كەتتى.
 ئاييرىلىش دەرتلىرى ئەنگە سەكتىپ،
 زوقۇمنى توغۇرلاپ، ئالدۇرۇپ كەتتى.

كۆزلىرىلە ئەكسىدە قالغان سۈرىتىم،
 ئۇتكەندە ئەسلەتۈن مېنىڭ قەۋۇرىمىنى.
 ئىلتىمساڭ قىلىشقا بەتەس جۈرۈتىم.
 جۈنگى ئۆزگەتىڭ تاقىت - سەۋىرىنى.

ئۇ يەنە بۇ شېرىنى ئوقۇدى:

قۇرۇقۇنۇچلۇق كور سۈپەملۈك يارىمنى يوشۇردىلە.
 قەلەمقاتىلىق كۆزى خۇمارىمنى يوشۇردىلە.
 كۆزلىر ئارمسدا غۇنچىدەك تاپالىاي كۆزىلىمىنى.

كىلدىم ئاختىزىپ، لاله زارىمىنى يوشۇرۇدۇلاق.

يا توغرىمۇ، ياكى دوزاخ تىشكىسىن،
پىردىۋىس جەنلىقى يۈزلىك نارىمىنى^① يوشۇرۇدۇلاق،
ئاسماقى ئەمەس، باغىمۇ ئەمەس، يۇ تاچايىپ،
ئاي يۈزلىكىم سەۋرى ئىكارىمىنى يوشۇرۇدۇلاق.

مېنىڭ ئاچىچىغمۇ كېلىپ تۈنىڭىغا:

"شۇنچە خائىنلارچە سۆزلىرىڭ، قىلغان ۋاباسىزلىقلەرىڭ
يېتىر ئەمدى" دەپ قىلىج كوتىرىدىم. تاغامىنىڭ قىزىنى
چىبىپ تاشلىماقچى بولدۇم. تۇ تورىسىدىن دەست تۈردى. بەرزەڭ-
گىنى يارىدار قىلغان كىشىنىڭ مەن ئىكەنلىكىمىنى بىلدى.
بىرىنىسلەرنى دەپ ئېپسۈن تۇقۇدى: "يېرىمى تاش، يېرىمى
ئادىم يولىسۇن!" دەپ بىر قاچا سۈنى ماڭا چاچتى. شۇنىڭدىن
كېيىن ھازىرقى سۈرەتكە كردىم. تۈرالمايمەن، ئولتۇرالمايمەن،
تۈركىمۇ ئەمەس، تولۇكىمۇ ئەمەس، بىر حالغا كەلدىم. مېنى
بۇ حالغا سالغاندىن كېيىن، پۇتۇن شەھەرنى، تۇنىڭدىكى
بارى-يوقنى جادى قىلدى. شەھرىسىزدە توت خىل كىشىلەر
ياشىيتتى. ئۇلار: نىسارالار، مۇسۇلمانلار، جۇھۇتلار وە مەجو-
سىلەر ئىدى. ھەممىسگە جادۇ قىلىپ ئۇلارنىمۇ توت خىل
بېلىققا ئايلاندۇرۇپ قويىدى. بۇ بېلىقلارنىڭ كوكى نىسارالار،
ئېقى مۇسۇلمانلار، سېرىغى جۇھۇتلار، قىزىلى مەھۇسىلەر دۇر.
توت چەزمىنى بولسا كولنى چورىسىدىن توبىپ تۈردىغان
توت تاققا ئايلاندۇردى. تۇ، ھەر كۆننى مېنى يۈز قامجا تۈرۇپ

^① نار—توت، قىزىل بالقۇن.

ئەزايىش بەدىتمەدىن قان چىقىچە ئازاپلايدۇ. كېيىن بېلىمىدىن يۈقۈرى تەرەپكە قىلدا تو قولغان كىيمىلەرنى كېيكۈزىدۇ، دەپ هوڭرهەپ يىغلاپتۇ.

“ھەي يىگىت، سەن غېم... مەنىڭ ئۆستىگە غەم قوشتاڭ، خوتۇنۇڭ ھازىر قەيدرەدە؟ يارىدار بولغان قۇل ياتقان لەخەمە قەيدرەدە؟” دەپ سوراپتۇ سۈلتان.

“قۇل گۈمبەز ئاستىدىكى لە خىمىدە، خوتۇنۇم بولسا ئىنىڭ ئارقىسىدىكى ئۈرىدە، ئۇ، هەر كۆنى بىر قېتسىم كۆن چىقىش ئالدىدا بۇ يەركە كېلىدۇ. كىيمىلەرنى سالدۇرۇپ مېنى يۈز قامجا ئۇرسادۇ. يىغلايمەن، زارلايمەن، ئۇنى تىتىرىۋېتىشكەم كۈچۈم يەتىمەيدۇ، شۇنجىلىك ئاجزىمەن. مېنى قامچىلاپ ئۇرۇپ بولغان دىن كېيىن، بەرزە ئىگىنىڭ ئالدىغا كېتىدۇ. ئۇنىڭغا ئىچكۈلۈك، يىگۈلۈك بېرىدۇ.” دەپتۇ يىگىت.

“مەن بىر ئىش قىلايىكى، ئۇنى قىيامەتىكچە كىشىلەر ئۆتۈز مایدىغان بولسۇن!” دەپتۇ سۈلتان.

كەچكىچە يىگىت بىلەن سوزلىشىپ، مۇڭدىشپ ئۇلتۇرۇپتۇ. كەچ كىرگەندىن كېيىن يېتىپ ئۆخلاپتۇ. سەھەردە ئۇرۇنىدىن تۇرۇپ كىيمىلەرنى تىخjamالاب كېيىپ، يىگىت بىلەن خوشلەشىپ چىقىپ، بەرزە ئىگى تۇرغان گۈمبەزگە قاراپ مېڭىپتۇ. لەخىمە كىرىپ قارسا، ئۇ يەردە شامدان، ياغ قاچسى، ئوت - چوپلىرى دوؤسى تۇرغىدەك. سۈلتان بەرزە ئىگىنىڭ قېشىغا يېقىنلاپ بېرىپ قىلىج بىلەن ئۇرۇپ ئۇنىڭ بېشىنى ئۆزۈپتۇ. ئۇنىڭ كىيمىلەرنى سالدۇرۇۋېلىپ ئۇزى كېيىپتۇ. بەرزە ئىگىنىڭ ئولۇگىنى مورسىكە ئېلىپ كوتىرىپ چىقىپ، سارايدىكى قۇدۇق

ئىچىگە تاشلاپتۇ. نۇزى لەخىمە ئىچىگە فايىتىپ كىرىپ، بەرۋە ئىگىنىڭ
نۇرىنىدا يېتىپتۇ.

بىرئازدىن كېيىن جادىگەر خوتۇن كىرىپ كەيتىپ. يىگىنىڭ
كېيىملەرنى سالدۇرۇپ قادىچا بىلەن نۇرۇشقا باشلاپتۇ. بىجارت
يىگىت: "بولىدى، شۇمۇ يېتىدر، دەسىم قىل" دەپ يېلىنىپتۇ.
"سەن ماتا رەھىم قىلدىڭمۇ؟ ئاشىغىنى يېرىم جان قىلىپ
مېنى بۇ ھالقا سالغان كىم؟" — دەپ يەنمۇ قاتتىغراق نۇرۇپتۇ.
جادىگەر خوتۇنىنىڭ قولى تېلىپ، نۇرۇشتىن توختاپتۇ.
قىلدىن توقولغان كېيىملەرنى ئۇنىڭ قاناب تۇرغان بەدىستىگە
كېىگۈزۈپتۇ. ئىچىملىكىنى كۆتسىپ بەرۋە ئىگە تەرمەپكە قاراپ
مېتىپتۇ. بەرۋە ئىگىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىچىملىكىنى تۈتۈپ:
"سوزلىك ئىچۈ، چېنىم!" دەپ يېڭىلەپ تۇرۇپ بۇ شېرىنى
ئوقۇپتۇ:

بۇ ھىجران سۈرەر مېنى يىلمىدىم قاچانلىجىدە?
ھىجران چىكىرسدا قىيشلار بۇ جىنم قاچانلىجىدە?

ئۇ، خوتۇن: "سوزلە، چېنىم!" دېپتۇ. يەنە يىلاپتۇ.
سۈلتان ئاۋازىنى سۈزگەرتىپ سۈدانچە سوزلەپتۇ. خوتۇن ئۇنىڭ
ئاۋازىنى ئائلاپ خوشلىخىدىن ۋاقىرۇپتىپتۇ. "سوزلىك ئىگىنىڭ
راستمۇ؟ ئەي خوجام" دەپتۇ. سۈلتان ئاۋازىنى پەسىلىتىپ:
"ھەي مەلىئۇن! سەن بىلەن سوزلىشىش ماتا لايق ئەممەس."
دەپتۇ. "نىمىشقا؟" دەپ سوراپتۇ ئايال. "شۇنىڭ نۇچۈنىكى،
سەن ھەر كۆئى ئېرىشنى نۇرۇپ قىيىنايسەن، ئازاپلايسەن. ئۇ،
ئازاپنىڭ دەردى بىلەن كېچە - كۆندۈز يېغلايدۇ. دادلايدۇ.
ئەتىگەلدىن كەچكىچە سېنى قاغاپ، مېنى نۇرسۇددىن قالدۇ."

دندو. بۇ ئىش مېنىڭ چىننىغا تېگىدۇ. نەكمەر شۇنىڭدىن تېچىلانام، بىلەك تېز ئارىدا تۈزىلىپ كېتەرمەن. سەن بىلەن سوزلىشىكە ماشا مۇشۇ ئىش توسىقۇنلۇق فىلسەدۇ. "دەپتۇ سۆلتان خوتۇنغا قاراپ.

"مېنىڭ خوشلۇغۇڭ تۈچۈن، تۇنى مەن بۇ ئازايىشنى خالاس قىلai" دەپتۇ خوتۇن. "تۇنى بىشات! مېنى تىنجهتى!" دەپتۇ سۆلتان. "خوب!" دەپتۇ خوتۇن. لە خىمىدىن سارايغا چىقىتۇ. بىر داسنى ئىلىپ تۇنى سوغا توشقۇزۇپتۇ. سوغا قاراپ نەپسۇن تۇقۇپ سوزلىپتۇ. سۇ كۆۋۆكىلەپ قازاندا قاينىغىاندەك قايسىپاتۇ. شۇ سۇنى يىكتىنىڭ تۇستىكە چىجىپتۇ. "مېنىڭ سەرمى بىلەن شۇ حالغا چۈشكەن بولساڭ، ئالدىنسى ئەكسىڭە كەل!" دەپتۇ. يىگىت بىرىدىلا سەسكىنپ تۇرىسىدىن تۈرۈپتۇ وە ناھايىتى خوش بوبىتۇ. "چىق، كۆزۈمىدىن يوقال! ئىككىنجى بۇ يەركە كەلەم! نەمدى كورسۇم تۈلتۈرسەن!" دەپ ۋاقىراپتۇ خوتۇن. يىگىت بۇ جايىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. خوتۇن يەندە لە خىمىگە كىرىپتۇ. "ھېي خوجام، بېرى كەل! چىراىسلق سۇرىتىڭى كورەي. يېقىمىلىق سوزۇڭنى ئاشلاي!" دەپتۇ. "ئىمە ئىش قىلدىلە؟" دەپ سوراپتۇ سۆلتان. خوتۇن ئېرىنى ئەسلىكە كەلتۈرۈپ قوغىلاپ چىقارغاننى ئېيتىپتۇ. بەرزەڭى ئۇرىنىدا ياتقان سۆلتان يۈمىشاق ئاۋاز بىلەن: "مېنى شېخىدىن قۇتۇلدا دۈرۈپىسىن، تېخى كەۋدىسى تۈرۈپتۇ" دەپتۇ.
"كەۋدىسى دىكىنىڭ نىمە دىكىنىڭ؟" دەپ سوراپتۇ خوتۇن.

"كەۋدىسى دىكىنىم بۇ شەھەرنىڭ خەلقى ۋە توت

جەزىرە ھەر كۆنى يېرىم كېچىكىچە، بېلىقلار باشلىرىنى كوتىدە
دەپ ياردەم سورىشىدۇ. مېنىمۇ، مېنىمۇ قوشۇپ قاغايدىدۇ. ماانا
مېنىڭ ساقايىما سلىخمنىڭ ئىككىنچى سەۋىسى. تۇلارنى تېزراق
قۇتقاز، كېيىن كېلىپ مېنىڭ قولۇمدىن تارت!

خوتۇن بۇ سوزلەرنى بەرزە ئىگىنىڭ سوزى، دەپ تۇبلاپ:
"بۇيرۇغىنىڭنى ھازىر تۇرۇندايىمەن!" دەيتۇ. خۇرسەن بولۇپ
ئۇرۇمىدىن تۇرۇپتۇ. تۇزىنى تۇتالماي بەرزە ئىگىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ.
قولىنىڭ تۇچىنى سۈپپ، كۆزلىرىگە سۈر تۇپتۇ.
قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھىزادە ھىكايسىنى
توختاتتى.

— تەي يەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھىزادە ھىكايسىنى، — كولدىن ئازغىتنا سۇ
ئاپتۇ. سۇقا قاراپ چۈشەنگىلى بولمايدىغان
سوزلەر بىلەن تەپسۈن تۇقۇپتۇ. بېلىقلار باش
كوتىرىپ ئادەم قىياپىتىگە كېرىپتۇ. شەھىرمۇ
ئاۋالقى ھالتىگە كەپتۇ. ھەركىم تۇز جايىغا،
توقۇزىنجى كېچە ھەممىھ نەرسە تۇز قېلىپىغا كەپتۇ. جەزىرە
ئىلگىرىكى ئىسلەكە قايتىپتۇ. جادىگەر خوتۇن دەرھال سۈلتاننىڭ
قېشىغا كېرىپتۇ. قىلغان ئىشدىن تۇنى خەۋەردار قېپتۇ. تۇنى
بەرزە ئىگىنىڭ تۇزى دەپ تۇبلاپ: "ئەمدى مۇبارەك قولۇڭنى
بعر! تۇرۇنىشدىن تۇردا!" دەپتۇ. "يېقىنراق كەل!" دەپتۇ سۈلتان
ئاستا، يۇمىشاق ئاۋاز بىلەن. خوتۇن يېقىنلاپ كەلگەن ئىكەن،
سۈلتان قىلىجىنى ئېلىپ مەلئۇنىڭ كوكىسەن كەپتۇ. تەغىنىڭ

ئۈچى ئارقىسىدىن تېشپ چىقىپتۇ. ئىككىنىچى قېتىم چېپپەر بىلەن يەكسان قېپتۇ. كېيىن ئورنىدىن تۈرۈپ، تاشقىرى چىقىپتۇ. يىگىت كۆتۈپ تۈرگان ئىكەن. ئۇلار باشقىدىن سالاملىشىپتۇ. سۇلتان يىگىتىنى قولتۇقلاتپتۇ. يىگىتىمۇ سۇلتاننىڭ قولىنى سۈيپتۇ. ئۇنىڭغا دەخىدەت ئېيتىپتۇ.

"ئۆز شەھرىندە قالامىن؟ ياكى معن بىلەن بىلە كېتىپ، بىزنىڭ شەھىردا تۈرماىن؟" دەپ سورايتۇ سۇلتان.

"ئەي زامانىمىزنىڭ ھورمەتلەك سۇلتانى، بىز بىلەن شەھىردا ئىزلىك ئارىلىغى قانچىلىك يول ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟" دەپتۇ يىگىت. "جىق بولما يېرىم سانەتلەك يولىدۇ!" دەپتۇ سۇلتان.

"يېڭىلدىڭىز، بىز بىلەن شەھىرى ئىزلىك ئارىلىغى ئەڭ تېز يۈرگۈچى يولۇچى ئۇچۇن ساق بىر يىللەق يول! شەھىر سىھەر-لەنگەنلىكى ئۇچۇن، سىزكە يېرىم سانەتلەك يول بولۇپ كورۇنگەن. معن سىزدىن بىر دەممۇ ئايىرلالامىمەن!—دەپتۇ يىگىت،—قەيدەرگە بارسىڭىز شۇ يەرگە بارىمەن. ئىمنى بۈيرۈسىڭىز شۇنى قىلىمەن."

سۇلتان ئۇنىڭ سوزىدىن خۇرسەن بويپتۇ. "بىر ئومۇر بالىسىز ئىدمىم، معن ماڭا ئوغۇل بول!" دەپتۇ. ئىككىسى سۈيۈنۈپتۇ. بىر بىرىنى سۈيۈش بىلەن ئاتا-بالا بولۇشقا نىغاننى تەستىقلالاتپتۇ. ئىككىسى سارايغا بىلە كىرىپتۇ. دولەت ئەرباپلىرىغا: ھەجگە سەپەر قىلىش ئازىزۈسىنىڭ بارلىغىنى ئېيتىپتۇ. سەپەر جابىدۇقلۇرىنى تەبىيارلاشقا يەرمان قېپتۇ. سەپەرگە لازىم بولىدىغان بارلىق ئەر-سلەرنى ھازىرلاپتۇ. سۇلتان بىلەن يىگىت بىر بولۇم كىشىلىرىنى ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. ئاتىسىدىن مراسى قالغان شەھەرنى تاشلاپ كېتىش يىگىتكە قانچىلىك ئېغىر بولۇشقا قارسای، سۇلتان بىلەن

بىللە مېگىپتۇ. تۈلار بىر يىل يۈزۈپ تۈز شەھرىگە يېتىپ كەپتۇ.
 سۈلتانىنىڭ ساق-سالامەت قايتىپ كەلگەنلىكى ھەققىدە خەت ئالغان
 ۋەزىر شۇ ھامان سۈلتانىنى كۆتۈۋېلىش نۇچۇن يۈتۈن شەھەر
 ئاھالىسىنى باشلاپ، قوشۇنلىرى بىلەن ئالدىغا چىقىپتۇ. سۈلتان
 سارايغا كىرىپ تەختكە تۈلتۈرۈپتۇ، ۋەزىرىگە يىكىتىشكى بېشىدىن
 ئۈتكەن ھادىسىلەرنى تولۇغى بىلەن سوزلەپ بېرىپتۇ. ۋەزىر
 ۋەقدەنى ئائىلاپ، سۈلتانىنىڭ غەيرىشىگە قايمىل بويپتۇ. ھىكاىيە تامام
 بولغاندىن كېپىن سۈلتان كوب كىشىلەركە ئىنتىام بېرىپتۇ.

سۈلتان ۋەزىركە بېلىق ئېلىپ كەلگەن كىشىنى قىچقىرتىشقا
 يۈزۈق قىپتۇ. ۋەزىر يۈتۈن شەھەر خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا سەۋەپچى
 بولغان بېلىقچىغا كىشى ئەۋەتىپتۇ. بېلىقچى يېتىپ كەپتۇ. سۈلتان
 ئۇنىڭىمۇ ئىنتىام بېرىپتۇ. سۈلتان ئەھۇاللىشىپ ئۇنىڭ ئۇي ئەم-
 ۋالىنى، بالا-چاقلىرى بار-يوقلۇغىنى سوراپتۇ. بېلىقچى: "ئىككى
 قىزمىم، بىر ئوغۇلۇم بار" دەپتۇ. سۈلتان تۈلا رىسمۇ قىچقىرتىپتۇ.
 بىر قىزىنى ئۆزى ئاپتۇ. ئىككىنچىسىنى يىكىتكە ئىكالاپ بېرىپتۇ.
 بېلىقچىنىڭ ئوغلىنى غەزىدارلىققا تەينىلەپتۇ. ۋەزىرىنى يىكىتىشكى
 مەملىكتىگە پادىشا قىلىپ تەينىلەپتۇ. ئۇ يەردىكى ئىربابلارغىمۇ
 سوغا-سالام راسلاپ، ۋەزىرىنى ئۆزىتىپ قويىپتۇ.

ھامال بىلەن باغمادلىق ئۇچ چوکاشنىڭ ھىكاىسى

باگداد شەھرىدە يۈك كوتەرگۈچى— ھامال بار تىكەن. ئۇ، پېشىنىڭ چوڭلۇغىغا قارسای بويتاق تىكەن. بىر كۆنى ئۇ، تۇز ئادىتى بويىچە، تاغار-قاپ، ئاغامجا— توقداقلارنى كوتىرىپ كوچىغا چىقىپ تۈرغان تىكەن. ئۇنىڭ يېنىغا بىر ئايال كەبىتۇ. ئۇ ئايال يۈشتەقلىرىغا چىرايلىق كەشتىدىن جىهەك تۈتقان تاۋازار ھامال، ئۆچىسىغا ۋە دىن گۈل چىكىلىگەن كەمزۇل كېىگەن. كۆينىڭ ۋە باشقۇ كېىملىرىمۇ ناھايىتى قاملاشقان تىكەن. ئايال رومىلىنى يۈزىدىن ئاپتۇ، ئۇنىڭ شەھلا كوزلىرى چافناب، قوشۇما قاشلىرى ئۇيناب كېتىپتۇ. فاش— كوزلىرىكە تۇخشاش باشقۇ ئەزىزلىرىمۇ كىشىنى تۇزىكە قاتىدىكەن. قىقسى، ھەممىئە تەرىپىش كېلىشكەن ئايال تىكەن. بۇ ھەقتە شائىر بۇنداق دىگەن تىكەن:

چاچلىرىنىڭ ئالدىدا، مۇشكىنىڭ بازارى يوق.

زىبا بويى ئالدىدا، سەرۋىنىڭ خۇشتارى يوق.

كۆكى ئالما، لۇئى غۇنچە، سوزلىرى خۇددى شېكەر،

ئاي ئۇنى كودسە توسار يۈزىنى تۇزىكە چارى يوق.

ئايال ھامالنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ناھايىتى يېقىمىلىق ئاۋاز بىلەن:

“نەرسىلىرىڭىزنى ئېلىك، مېنىڭ ئىزىدىن يۈرۈۋا!” دەپتۇ.

ھامال بۇ گەپكە ئىشىنىپ— ئىشەنەمەي، ئالدىراشلىق بىلەن

تاقسۇنى ئېلىپلا: "يا قۇتلۇق كۈن، بۈگۈن قايىسى تەرىپىتن
چىققاسەن" دەپ ھولۇققىنجە ئايالنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈپتۇ.
ئايال بىر ھوپلىنىڭ ئىشىكىگە بېرىپ توختاپتۇ. ئىشىنى قېقىپ-
تىكەن، بىر كىشى چىقىپ ئىشىكى ئېچىپتۇ. ئايال ئۇنىڭغا بىر
تەڭىگە بېرىپتۇ. زەيتۇن يېڭى ئېلىپ ھامىالغا سۈنۈپ: "ئارقامدىن
يۈرۈلە!" دەپتۇ. ھامىال ئايالنىڭ ئارقىسىدىن كېتىپ بېرىپ ئۆز -
ئۆزىگە: "قاداچ بەختلىك كۈن - ھە؟ قانداق توبدان كۈن بۈگۈن"
دەيدىكەن، ئايال مۇھىم دۈكىنى يېنىدا توختاپ، شامنىڭ ئالىدە.
لمىرىدىن، تۈرك بېھىلىرىدىن، ئۆسمانىيە شاپتاڭلىرىدىن، ھەلەپ
تىللە گۈلدىن، دەممەشق نىلۇيەرلىرىدىن، شىراق ئابىتاۋاتلىرىدىن،
مسىر لىمونلىرىدىن، سۈلتانى تەرەنجللىرىدىن، بۇلاردىن باشقا
خۇش بۇيى كوكاتلاردىن، قىزىل شۇخۇللىاردىن، خىنا گۈلدىن،
كۆزكى گۈلدىن، بىنەپىشە رەيھانلاردىن، قىزىل كۈل ۋە ئانار -
ئەنجرلەردىن ئايىتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سۈھەتكە قاچىلاپ
ھامىالغا بېرىپ: "ئارقامدىن مېڭۈپىرىڭا!" دەپتۇ. ئايال قاسى-
ساپ دۈكىنى ئالدىدا توختاپتۇ. ئون قاداچ كوش ئايىتۇ، گوشنى
بايان يوپۇرماقلىرىغا توراپ سۈھەتكە ساپتۇ، ئۇنىسىمۇ ھامىالغا
كوتەرتىپ باققالنىڭ دۈكىنىغا قاراپ يۈرۈپتۇ. ھامىال ئۇنىڭ
ئارقىسىدىن مېڭۈپىرىپتۇ. گېزەك ئۇچۇن باققالدىن، پىستە، بادام،
ئۆزۈم، مېغىز ۋە باشقا قۇرۇق مىۋىلەردىن ئېلىپ ھامىالغا بېرىپتۇ.
ئايال يەنە بىر سۈھەت سېتىۋاپتۇ. شىرىلىكلىر دۈكىنىدىن
ھالۋاينى يەشمەك - سەۋىنەك، پەرتتاسى - بەدرەك، ناۋات، قەن -
گېزەك دىگەندەك ھەر خىل شىرىلىكلىرىنى ئايىتۇ. سۈھەتكە سېلىپ
ئۇنىسىمۇ ھامىالغا بېرىپتۇ. ھامىالنىڭ يۈكى بىرىنچىدىن ناھايىتى

ئېغىر، ئىككىنچىدىن بە كەمۇ كېلە ئۆزىزلىشىپتۇ.

"بۇرۇنساراق ئېيتقان بولىتىز، بۇ يۈكلەر تۈچۈن بىر ئىشك
ئېلىپ كەلگەن بولاتتىم" دەپتۇ هامىمال. ئايال كۈلۈپ قويۇپ:
"كەپىنى ئاز قىلىپ مېڭىۋېرىك، خۇدا خالسا. كىرا پۈللىڭىزدىن
بىر تىيىنە كەم قىلىماي بېرىسىمن" دەپتۇ. يەنە مېڭىپ ئەتتارلا د
دۈكىنى ئالدىدا توختاپتۇ. ئۇ يەردىن ئۇن خىل ئېجىمىلىك —
كۈلەپ، قىزىل كۈل، نىلۇپىر، ئەتتىر كۈلەردىن ياسالغان ئەتتىر.
ئىپار — ئەنبەر، ئۆد — لۇبىازلار سېلىپ ئىشلەنگەن شەرۋەتلىر ئاپتۇ.
ئىسکەندىرىرى يە شاملىرىدىن ئاپتۇ. ھەممىنى ھامىالىنىڭ سۈستىگە
جاپلاپتۇ. ئايال يول باشلاپ مېڭىپ ھەشەمتلىك بىر بىنا ئالدىغا
كېلىپ توختاپتۇ. چۈمىھەلىنى ئېلىپ، يۈزىنى ئېچىپ ئىشىنى ئاستا
قېلىپتۇ. ھامىمال بۇ ئايالىنىڭ هوسىنى — جامالىنى كورۇۋەلغىچە
ئىشىك ئېچىلىپتۇ. ھامىال ئىشىكىنى ئاچقۇچىغا نەزەر ساپتۇ. قارسا،
ئۇ ئوتستۇرا بويىلۇق، كوكرەكلىرى كوتىرىلىپ تۈرگان، كوزلىرى
كېيك بالىسىنىڭ قاراشلىرىنى ئەسلىتىدىغان، فاشلىرى يېڭى تۈغۇلـ
خان ئايدەك، يۈزلىرى لالە بىلەن بەسلەشكەندەك، ئاغزى خۇددى
سۈلايمان پەيىھەمەرنىڭ ئۆزۈگىدەك، ئېيتىپ تۈگەن تكۈسر كېلىشتـ
كەن، ھەممە تەرەپتەن كىشىنى ئۆزىگە تارتىش قۇۋۇشىگە ئىگە
بىر چوکان ئىكەن. بۇ ھەقتە شائىر مۇنداق شېرىر ئوقۇپتىكەن:

ئەجەپ بىر قىز، تېبلimas ئۆزىلە مىالى.

باردۇر ئىككى لىۋىدە قاپقا را خالى.

لايىق كەلگەن ئۆزىگە ئۆزىنىڭ بوبى.

بۇ سۈپەتلىن ئارتا قىچە باردۇر جامالى.

ھامىمال بۇنى كورۇپ يۈكلەرىنى تاشلىۋېتىشكە تاسلا قاپتۇ.

ئۇ، پۇتۇنلەي دىكۈدەك تۈزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. "بۇنداق باخى كۈن بولغان ئەمەس" دەپتە هامىمال نىچىدە. ئايال شىجىكىرى كىرىپتۇ. هامىمالىمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن مېڭىۋېرىپتۇ. دەرۋازىنى ئاچقان ئايالىمۇ بىللە ئىكەن. كەڭرى بىر هوپلىغا كىرىپتۇ. قارما قاتار قۆبىلىق تۈرۈكلىر بىلەن چىرايلىق قىلىپ سېلىنغان ئىكەن ئايوان. ئۇنىڭ يېنىدا مەخسۇس شىباڭ. هوپلا ئوتتۇرسىدىكى چوڭلا كولدە كىرۋىگى بىلەن باراۋەر كوب-كوك تىنق سۇ، سۇدا كېچىككىنە قېبىق تۈرۈغىدەك. هوپلىنىڭ تورىدە بولما. معەمدەدىن ياسلىپ تۈرلۈك قىممىت باها تاشلار بىلەن بېزەلكەن بىر چىرايلىق تەخت يالقراپ. كۆزىنى قاماشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ.

شۇ چاغدا ئۇچىنجى بىر ئايال تەختىن چۈشۈپ كەپتۇ. ئالدىنلىق ئىككى ئايالغا قارىغاندا بۇ نەچىچە ھەسە چىرايلىق. كوركىم ۋە خۇلقىلىق ئىكەن. بىر شائىرىنىڭ بۇ شېرى ئۇنىڭ ھەقىقىدە يېزىلغان ئىكەن:

قامتىنى گۈلگە ئۇخشاشى دەر كىشىلەر، بۇ، خاتا!
گۈللىر تۈرلۈك يوپۇرماقتا بېزەتكەيلەر قەددەنى.
سەن نەكەر چىقاڭا كىيمىز بولۇنسۇ جانلار يىدا،
گۈل بولەك، سەنمۇ بولەك، بىلەڭ باخى ھەددەنى.

ئۇ ھەمشىرىلىرى يېنىغا كېلىپ:

"ئىمىشقا قاراپ تۈرسىلەر؟ بۇ سىجارە يېگىتىنىڭ ئۇستىدىن يۇكىنى ئالايمىزمۇ؟" دەپلا تۈزىمۇ ياردەملىشىپتۇ. تۈچ كىشى بولۇپ يۇكىنى چۈشۈرۈپتۇ. ئىلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى تېكىشلىك جايى. لمىرىغا قويۇپ بولۇپ. هامىالغا ئىككى تىلا بېرىپتۇ. كېتىشكە رۇخەت قېپتۇ. هامىمال نىمە فىلىشىنى بىلەمەي گارالاڭ بولۇپ

نۇرۇپلا فايتۇ. ئۇ، حېلى كۆچىنىپ يۈرۈشكە تەمىشەلىسىمۇ، كۆز
 تالدىرىكى نۇزۇق - تۈلۈكلىر، تىچىمىلىكلىر، رەڭمۇ - دەڭ مۇئىلىر،
 نۇمرىدە كورمۇكەن بۇ ئاجابىپ پەغىدەك ئاياللار جەلب قىلىۋېلىپ،
 ئۇ نۇرغان يېرىدىن قىمىر لالماي فايتۇ: ئۇ، خۇددى يەركە قېقىپ
 قويغاندەك بارغانىپەرى چىڭىپ نۇرىدىن قوزغۇلماپتۇ. ئاياللاردىن
 سرى: "بەلكى بەرگەن ئىش هەققىمىز ئاز بولۇپ قالغان بولسا
 كېرىدەك: "دەپتۇ. ئۇي ئىگىسى يەندە بىر تىلا قوشۇپ بېرىشكە
 ماقۇل بويتۇ.

"ياق! - دەپتۇ ھامسال، - بەرگەن ئىش هەققىلىرىشىز كەم
 تەممىس، بەلكى ئارتۇق. لېكىن سىلمەرنىڭ يالغۇزلىغىڭىزلار، سىلمەرنى
 خۇش قىلىدىغان بىرەر ئەر كىشىنىڭ يوقاۇمىن مېنىڭ خىسالىمنى
 چىرمىۋالدى. ھەرقاچان بىر ئىمارەت تۈچۈن توت تۈۋەرۈك
 كېرىدەك بولىدىغانلىغىنى معن دىمىسمەمۇ سىلمەر ياخشى بىللىمەرغۇ؟
 سىلمەر تۈچۈن ئەشۇ توتنىچىسى يېتىشىمەيدىكەن. ئاياللارغا ئەر
 كىشىلەر بىلەن بىللە ۋاقت تۇتكۈزۈشتىن باشقا ياخشى لەززەت
 يوق. خۇددى بىر شائىر تېيتىقادەك:

داۋاپۇ - چالا، ساتارمۇ سوھېتكە ماس كەلمسى،
 مۇناسىپتۇر ئاق كۆل، قىزىل كۆل چاچقۇچى بار بولسا.
 يەندە روھلاندۇرۇشقا بەزمنى بىر ئىلتىسas باركى،
 شارابۇ ئەرخوان كۆلشن، كۆلچەھەر، يار بولسا.

سىلمەر تۈچ كىشى، سىلمەرگە توتنىچىسى، ئەقللىق، زېرەك،
 تۇتكۈر سىر ساقلىغۇچى مەندەك بىر ئەر كىشى كېرىدەك.
 "بىز ئاياللارمىز، سىر ساقلىيالمايدىغان كىشىلەرگە سىرىمىزنى
 بىلدۈرۈپ قويۇشتىن قورقىمىز:

ساقلىمىساڭ سرىنىشى، باشقىلارمۇ ساقلىماس،
سېش هالاڭ قىلغۇس، تۈزۈڭ ياش ئېلىكەن سر.
تۇتالىساڭ تۇنى سەن، تۇ ساڭا يېنىپ كەلمەس،
كىم ساقلىقۇن سرىنىشى؟ يوق بۇغا چاره-تەدبىر.

دەپتۇ ئوي ئىگىسى.

“مېنىڭ ھۆشۈم بار! — دەپتۇ ھامىال، — ئىشەنچلىك كىشى،
مەن، كوب كىتابلارنى توقۇغانىمەن، تارىخلارنى تۈڭەنكەنلىمەن،
ياخشىنى تۈزۈلەشتۈرۈپ، ياماننى سر تۈتقۈچىمەن، ئىشەنچلىك
كىشلا ‘سر’ ساقلىيالايدۇ. ئەڭ ياخشى ئادەملەر نەزىرىدە ‘سر’
ھامان يوشۇرۇندۇر.

سر ساقلاشتا بۇ شەھىرde نامۇ- شوھىرەت قازالىغانىمەن،
يامانلىقنى كورۇشتىن كوزۇمنى تازا يۈمەنەن.
تۇتۇلا سرىمالق مەخبىي، ئىشەنچلىك شۇنجە كوب ئاشقايى،
كىمكى سىرنى تۇتالماس تۇنىدىن خەلق نېرى قاچقاي.”

ئاياللار ھامىالنىڭ سوزلىرىنى ئاشىلاب دىلىمەدە مېھرىۋانلىق
قوزغلىپتۇ. ئوي ئىگىسى ھامىالغا قاراپ: “سەن بىز بىلەن بىللە
ئولتۇرۇشنى ئىستېىەن. لېكىن تۈزۈڭ بىلسەن، بىز بۇ نەرسە
لەرگە ئىنتايىن كوب پۇل خەجلىدۇق. بۇ چىقىمارغا تەڭ شەرىك
بۇلۇشۇڭ كېرەك. سېنىڭدە بۇنىڭغا لايسق بىرەر نەرسە بارمۇ؟”
دەپ سوراپتۇ. ئاياللاردىن بىرى: “مالىز سۈيگۈ سۇ يۈقىمسا
كويىدۇرگۇ دىگەن كەپىنى سەنمۇ كوب ئاشىلغان بولساڭ كېرەك،
بىزنىڭ چامالىمىزنى پۈلسز تاماشا قىلىشتا يول قويغلى بولامدۇ؟”
دەپتۇ. شۇ چاغدا تۇچىنجى ئايال سوزىگە ئارىلسلىشىپتۇ: “ھەي
سەئىللا را بۇنى بىرەر نەرسە ئەڭ بولىما بۇ يەردىن چىقىپ كەت،

دەپ قىيىنساڭلار! بۇ، بىرمىر ئەددەپ سىزلىك قىلغىنى يوققۇ؟ ئەگەر
ماشقا بىرى بولغاندا بىزنىڭ تالدىمىزدا بۈنچىلىك سەۋىرى قىلىپ
تۇرمائىتى. بۈنلەق چىقىمىنىڭ ھەممىسىنى مەن تۇزمەم تولىيمەن.“
هامىال سۈزۈنگىنىدىن قوللۇق قىلىپ. تازىم قېبتۇ. بارسکالا
ئۇقۇپتۇ.

“بولىسا بىز سېنى،—دەپتۇ تەخت تۇستىدە ئولتۇرغان ئايال،—
بىر شەرت بىلەن بۇ يەردە قالدىۋىمىز. سەن ئېغىر - بېسىق وە
چىدامىلىق بولۇشۇڭ كېرىڭكە. سائى ئالاقىسى بولىغان نەرسىنى
زادىلا سورىمايسەن!”

“خوب! — دەپتۇ ھامىال، — شهرلىرىڭىزنى جان - دىمل بىلەن
قوبۇل قىلىمەن. ماانا مەن ھازىردىن باشلاپ تىلىزىمەن.“
ئايال ئورتىدىن تۇرۇپ داستخان ساپتۇ. يىمەكلىك وە تىچىم-
لىكلىرىنى تېلىپ كەپتۇ. كېيىن تۇزى قاتارغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.
تاماقتىن كېيىن ئايال مەينى تېلىپ قۇيۇشقا باشلىغاندا ھامىال
تۇلارنىڭ ئوقتۇرسىدا ئولتۇرۇپ تۇزىنى خۇددى چۈش كورۇۋات-
قاندەك ھىس قېپتۇ. بىرىنچى، ئىككىنچى، تۈچىنچى ئاياقتىن
كېيىن نۇوهت ھامىالغا كەپتۇ. قىز ئاياقنى قولغا تېلىپ بۇ شېرىنى
ئۇقۇپتۇ:

ئىچىر بولساڭ ئەگەرەي زوق بىلەن ئىچ!
داۋادۇر. دەرت بىلەن غەمدىن قىلىر تىچ.
ھامىال ئاياقنى قولساڭ تېلىپ مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپ تىچىپ،
بۇ جاۋاب بىلەن قايىتۇرۇپتۇ:

شاراب ئولىگەن كىشىگە جان بېغىشلار،
تىرىكلىرىگە شىبا بولار خۇددى قەندەك.

كېپىك كوزلەر، قولىدىن تىج دىكەنلەر،
تېتىزەرەر، تامىجىسى كويا ھەسەلەك.

ئايال ئاياقنى تېلىپ تولىدۇرۇپىتۇ. ئوتتۇر انجىسغا ئۆزىتىپتۇ.
ئۆزۈ ئاياقنى قولىغا تېلىپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپىتۇ. بۇ نۇۋەت
ئاياقنى تولىدۇرۇپ تەختتە ئولتۇرغان ئايالغا ئۆزىتىپتۇ. كېپىن
يەنە تولىدۇرۇپ ھامىالغا تۈتۈپتۇ. ھامىال ھەشقاللا تېتىپ قىز-
نىڭ قولىدىن سۈپۈپتۇ. شائىرنىڭ مۇنۇ شېرىرىنى ئۆزىڭىغا مەدھىيە
ئورتسدا ئوقۇپىتۇ:

ئۆزاتام نىكارغا لەئىلەمك شاراب،
تېلىپ قولىغا كۈلدى ماڭا قاراپ؛
— شاراپقا قوشۇپىز يۈزۈم كەبىن دەڭ،
ئوقۇلىسىدىشىزمۇ؟ بۇس ئېشق دەڭ.
دەدمىم؛ — توهىمەت قىلاڭ، ماڭا دىلىرىبا،
يۈزىڭىز ئوخشىماس بۈشىڭىغا تەسلا.
پىشىتۇ بۇ ئاهىمىنىڭ ئوتى سەلن،
قىزارغان يۈزۈمنىڭ ئۇرى سەلن.

”ئېي مەلسىكم، — دەپتە ھامىال ئايالغا يېقىن كېلىپ، — مەن
سېنىڭ سېتىپ ئالىمعان قۇلۇڭىمەن، ئومۇرمۇنىڭ بېرىچە سېنىڭ
خىزەتچىسىمەن.“

ئېي يۈرۈگى تازا ئادەم، يارىلىشىدىن باڭ ئىنسان،
ئېي تەزىسىت، مىۋە دەرەختى، مەرھەممەتنى ئۆننۇما.
بىچارىكە رەھىم قىلاڭ، قارنى ئاچقا بىرسەڭ ئان.
ئۇندىمۇ باز سەندەك يۈرەك، يامانلىق قىلماس ساقا.

”خاتىرىجىم بول! تېجلىق - سالامەتلىك ئۆچۈن تىج، ئاق

يولۇق بولىسىن! دەپتۇ ئايال ئاياقنى ئۇزىتىپ. هاممال ئاياقنى
نى ئىلىپ ئايالنىڭ قولىنى سۈپۈپتۇ ۋە مۇنۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

شاراب بىلەن قىزارغان يۈزىنى كورگىن،
سۈزۈلگەن ۋە خۇمارلىق كۆزىنى كورگىن.

تەختىتىكى ئايال كۈلۈپ قويۇپ ئاياقنى كوتۇرۇپتۇ. كېيىن
تەختىدىن چۈشۈپ ھەمشىرىلىرى قاتارىدا ئولتۇرۇپ تىجىشىپتۇ.
توبىئۇغا چۈشۈپتۇ: چاقچاق قىلىشپ كۈلۈشۈپتۇ: شېرلا، ئۇقۇ-
شۇپتۇ، قەسىدىلەر توقۇشۇپتۇ، ناخشىلار ئېيتىشىپتۇ، ئۇينىشىپتۇ.
قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھربازاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

ئەي يەختلىك شاھ، — دەب سوز باشلاپتۇ
شەھربازاد، — قۇچاغلىشىپتۇ، قىچقلالشىپتۇ،
تۇر تۇشۇپتۇ، بىر - بىرىنى يېقىشىپتۇ، بىرىنچى-
سى ئىككىنچىسە يېمەكلىك تۇتۇپتۇ، ئىككىن-
چىس ئۇچىنجىسىنى شايلاقلابتۇ، ئۇچىنجىسى-
ئۇنىڭىغا كۈل تۇتۇپتۇ، هاممال بۇ ئۇيۇن -
تونىجي كېچە تاماشا ئىچىدە ناھايىتى زوق بىلەن يەپ -
تىجىپتۇ. تۇ، ئۇزىنى خۇددىي جەننەتتىكى ھورلۇر ئارىسىدا
يۇرگەندەك ھىس قىپتۇ. ئاياللار ھاممالغا قاراپ:
“قىنى، تەيىيارلىنىپ يولۇنىغا مالا! بىز ئارقاڭدىن تاماشا
قىلايلى!” دەپتۇ.
“مېنىڭ بۇ يەردىن چىقىشىمغا قارىغاندا تېننەدىن چىننىڭ
چىقىشى ئاسان! — دەپتۇ ھاممال يېلىشپ ئەتكىچە سوھېتلە-

شەيلى. تاڭ ئاتسا ھەركىم نۆز يولىغا، نۆز ئىشىغا كېتىر!"
 "كېلىڭىلار! — دەپتۇن، بازارچى ئايال ئارىغا چۈشۈپ ھەمىرالىرىد
 غا، — بۇ كىشى خۇشچاقچاق، سوزگە چېچەن، ئەتھىياتچان ئادەم
 ئىكەن. يەندە شۇنداق بىر كىشكە يولۇققىچە كىم بار - كىم يوق!
 بۇكۇن كېچە ئۇنىڭ قېشىمىزدا قېلىشىغا رۇخسەت قىلىڭىلار!"
 "سەن بۇ كېچە بىر شەرت بىلەن بىزدە قېلىشىڭ مۇمكىن، —
 دىيىشىپتۇ نۇلار، — جەزەمن بىزىلىڭ بۇيرۇقسىمىزغا بويىۋەن.
 كوركەنلىرىنىڭ توغرىسىدا ۋە ئۇلارنىڭ سەۋەپلىرى ھەققىدە هىچ
 نەرسە سورىمايمەن!"

"بۇلدۇ! — دەپتۇ ھامىال.

"ئورنۇڭدىن تۈرۈپ ئىشىك بېشىغا يېزىلىغان خەتنى تۇقۇپ
 كور! — دەپتۇ نۇلار،

ھامىال تۈرۈپ ئىشىك تەرمىپكە يۈرۈپتۇ. ئىشىك بېشىغا ئالىتۇن
 ھەل بىلەن تۆۋەندىكى سوزلەر يېزىلىغان ئىكەن: "بۇ يەردە نۆزىگە
 مۇناسىۋىتى بولىغان سوزگە ئارملاشقۇچى كىشىلەر نۆزلىرى كۆتى
 گەن جازاغا ئۈچۈرايدۇ."

"سلەر كۆۋا بولۇڭلار، مۇناسىۋەتسىز نەرسە ئۇستىدە ئېغىز
 ئاچمايمەن!" دەپتۇ ھامىال. نۇلار ئولتۇرۇشۇپتۇ. شام يېقىلىپ
 ئەتىر چىچىلىپتۇ. يەندە داستاخاندا ئولتۇرۇپ سوھىبەتنى داۋاملاشت
 تۈرۈپتۇ. بىردىنلا ئىشىك قېلىپتۇ. ئىشىككە قارىغۇچى ئايال
 ئىشىكتى ئېچىش ئۈچۈن ئورتىدىن تۈرۈپتۇ. ئىشىك ئالدىغا بېرىپ:
 "بۇ كېچە ناھايىتىمۇ ئاجايىپ، قىزىق، ئىنتايىن شاتلىق كېچىسى
 بولىدىغانغا ئوخشايدۇ!" دەپ ئارقىغا يېنىپتۇ.

"ئىشىكتى قېقۇۋاتىقان كىم؟ نىمە ئۈچۈن بۇ ۋاقتىتا ئىشىك

قېقىشىدۇ؟" دەپ سورىشىتۇ ئۇلار.

"ئۇچ مۇساپىر، — دەپتۇ ئۇ، سوزىنى داۋام قىلىپ — ئۇچىلىسىدە نىڭىز ساقال - بۇرۇتلرى چۈشۈرۈلگەن، شۇنىس فېرىقىكى، ئۇچىنىڭ - مۇ سول كۆزى قارغۇ، چىرايسىرسۇ كۆلکۈلۈك، ئۇزلىرى ئارمىز- رۇمدىن بۇ شەھەرگە تۈنچى قېتىم كەلگەن ئىكەن: يۈل ئادىشپ ئىشكى قىقىتۇ."

"جاپىرا لېكىن سورايسغان نەرسە ئۇستىدە سوز قىلىپ قوپۇپ، كېيىن خايىچىلىق تارتىپ قالماسىلىرىنى شەرت قىلىپ ئەسلىتپ قويى! " دەپتۇ ئوي ئىكىسى سۈپۈنۈپ.

ئۇ سوزدىن كېيىن هىلسقى ئايال ئىشكىكە چىقىپ ئۇلارنى ماشلاپ كىرىپتۇ. ئۇلار كىرىپ تىز چو كۆپ تازىم قېيتۇ. قىزلا رەمۇ ئۇلارنى قارشى ئىلىپ جاي كورىستىپتۇ. ئۇلار تولتۇرۇپ ئەھۋالنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. ھەممە ياق ياساداق، ئاياللارمۇ ئۇلۇغوار شاھانە كورۇنۇپتۇ، ھاممالغا كۆز يۈچۈرۈپتۇ. ئۇ، خوشال ئىكەن، ئۇلار ھامىالىنى بىر - بىرسىگە كورىستىشىپتۇ. "بۇمۇ بىزدەك يولۇچىغا ئوخشайдۇ" دەپتۇ. ئۇلارنىڭ سوزىنى ئائىلسغان ھامىال ئۇلارغا كۆزلىرىنى ئالايتىپ: "ئار تۈچچە سوزدىن جىم تولتۇرۇش ياخشىددۇر. ئىشك بىشىدىكى خەتنى كورۇدۇڭلارمۇ؟" دەپ ئۇلارنى ئاكاھلاندۇ - دۇپتۇ. بۇنى كورۇپ قىزلا رەمۇ كۆلۈشۈپتۇ. مۇساپىرلارغا تاماق تارتىلىپ شاراب قۇيۇلۇپتۇ. ئاياق ئايلاغا نادىن كېيىن ھامىال ئۇلاردىن:

"سلەرنىڭ بىرەر قىزىقراقا ھۇنرىئىلار يوقىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. مەھمانلارمۇ قىزىپ قالغان ئىكەن، چالغۇ ئەسپاپلىرى بولسا، ساز چىلىپ بېرىشلىرىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئاياللار ئۇلارنىڭ ئۇچىجى

ئۇچ چالغۇ - داپ، تەمبۇر، ئۇد كەلتۈرۈپ بېرىپتۇ. ئۇلار دايىنى، ئەمبۇرنى قولغا ئېلىپ، ساز قىلىپ، چېلىشقا كىرىشپتۇ. قىزلار ناخشا تېيتىپتۇ. ئاۋاز يۈقۈرى كوتۇرۇلگەن چاغىدا بىردىن يەنە ئىشىك قېلىپتۇ. دەرۋازىئۇن ئايال ئىشىك ئاچقىلى چىقىپتۇ. شۇ كېچىسى هارۇن دەشد ئۆزىنىك جەپەر ئىسمىلىك ۋەزمىرى، مەسرۇر ئىسمىلىك خادىمى بىلەن شەھەر ئەھۋالىنى بىلىش ئۇچۇن كۆچىغا چىققان ئىكەن. سودىگەرلەر كېيمىنى كېيىپ بەزەن شۇنداق كۆچا ئايلىنىپ يۈرۈش خەلپە هارۇن دەشدەنىك ئادىتى ئىكەن. ئۇلار، شۇ كېچە، شۇ ئوي ئالدىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىكەن، تۈرىۋىسىز سازنىك ئاۋازى ئائلىنىپتۇ. خەلپە جەپەرگە قاراپ: "مەن بۇ ئویىگە كىرسەم، بۇ ئاۋوش ئىكىلىرىنى كورسەم" دېپتۇ.

"ئۇلار مەسلمەر بولۇپ كۆئۈلسز ۋەقە چىقىمىختى دەپ قورقە - مەن" - دېپتۇ ۋەزىر جەپەر.

"مەيلى كىرىش كېرەك، - دېپتۇ خەلپە، - پەقدەت قايىسى يۈسۈز دا كىرىشنى ئوپلىشپ كورۇش كېرەك".

"خوب" - دېپتۇ - دەپتۇ جەپەر: بېرىپ ئىشىكى قېقىپتۇ. بىر ئايال چىقىپ ئىشىكى ئېچىپتۇ.

"ئەي خانم، - دېپتۇ جەپەر، - بىز تەبەر سودىگەرلىرىدىنمىز، ئۇن كۆنىدىن بېرى باعىداد سودىگەرلىرى سارىسىدا تۈرغان تىدۇق. بۇ ئاخشام بىزنى بىر باي مەسانغا قىچقىرغان ئىسى. مەھمان بولۇپ قايتتۇق، مۇساپىر چىلىقتا يولدىن ئازغاشتۇق. مەر - ھەممەت قىلىپ، بىر ئاخشام يېتىش ئۇچۇن جاي بىرسەئىلار دىگەن ئۆمىتتە ئىشىك قېقىپ سەلمەرنى مالال قىلدۇق."

ئايال بۇلارغا نەزەر ساپتۇ. ئۇلار ياخشى كىيىنگەن، كورۇنىش-
لمىرىمۇ سالابەتلەك. ئۇ، ھەمشىرىلىرى يېنىڭا كىرىپ ۋەقەنى بايان
قېيتۇ. ھەممىلىرى كېتىشپ مۇسایپىرلارنىڭ كىرىشىنى مۇۋاپىق
كودۇپىتۇ. ئايال ئىشىك ئىچىپ، ئۇلارنى كىرگۈزۈپتۇ. ئاياللار
مەمانلارنى نۇرنىدىن تۈرۈپ قارشى ئايستۇ. ئۇلارنى ھورمات
قىلىپ، توردىن جاي كورستىپ تۇرۇن بېرىپتۇ.

"مەمانلارغا راهەت ۋە ھۆزۈر بولسۇن!" دەپتۇ ئاياللار، لېكىن
ناالىق سوز ئائىلىماللىقلەرى ئۈچۈن، سورىمىغان نەرسىلەر
ھەقىقىدە كەپ قىلاماسلىقلەرىنى شەرت قىلىپ قويۇپتۇ.
بۇلار: "خوب!" دەپتۇ. تاماق تارتىلىپ ئىچكۈلۈك باشلىنىپتۇ.

خەلپە ئولتۇرغان قەلەندەرلەرگە كۆز ساپتۇ. قارسا ئۇچىلىنىڭ
چەپ كۆزى يوق. خەلپە ئەجەپلىنىتۇ. ئاياللارنى كۆزدىن
كەچۈرۈپتۇ. قارسا ئۇلار ناھايىتىسى چىرايلىق. خەلپە ھەيران
بويپتۇ. سوھىبەت قىزىپتۇ. ئىچىمىلىك نۇۋەتى خەلپىگە كېلىپ،
ئۇنىڭغا ئاياق تۈتۈپتۇ. "مەن حاجى، بۇنداق نەرسىلەرنى ئىچمەيدى-
مەن" دەپ تۇزىرە ئىپتېپتۇ خەلپە. ئاياق تۈتقان ئايال سەكىرەپ
نۇرنىدىن تۈرۈپ ئالتۇن جىيەكلىك داستىخان ئېلىپ كېلىپ ساپتۇ؛
بىر چىرايلىق قاچىدا قەن بىلەن ئارسلاشتۇرۇلغان لىسون سۈپى
تۈستىگە مۇز سېلىنغان ئالاھىمە ئۆسۈلۈق كەلتۈرۈپ بېرىپتۇ.
خەلپە سىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. دىلدا بۇ چاققان ئايالنى ئەلە-
لىككە مۇكاپاتلاشنى ئۇپلاپ قويۇپتۇ. سوھىبەت داۋام قېيتۇ. باشدە-
رى قىزىغاندىن كېيىن ئوي ئىگىسى ئايال مەمانلارغا: "خوش
كەپلىلەر، - دەپ بازارچى ئايالنىڭ قولىدىن تۈتۈپتۇ، - قېنى
كېلىڭلار! قەرزىمىزنى بېجىرىملىي". "ياخشى" دەپتۇ ئۇلار جاۋاپ

بېرىپ، ئىشىك ئاچقان ئايال نورىسىدىن تۈرۈپ ئويىنى يىغىشتۇرۇۋىدۇ. قەلەندەرلەرنى بىر تەرىپىكە، خەلىپىنى، جەپىر ۋە مەسروۋەنى بىر تەرىپىكە تۈلتۈرۈشقا تەكلىپ قىپتۇ. ھامىمالنى قىچقىرىپتۇ.

”شۇنداقمۇ پەمسىز بولامدۇ كىشى، — دەپتۇ ئۆ ھامىالغا، — ئاخىم دىرى سەن يات ئەممەسە ئەنۇ؟“ ھامىال نورىسىدىن تۈرۈپ بەلۇيغىنى چىك باغلاپتۇ.

”خوش، خىزمەت نىمە؟“ دەپتۇ ئۆ.

بازارچى ئايال ئورنىسىدىن تۈرۈپ ئويىنىڭ تۇتۇرىسغا تۈزۈن تۈرۈندۈق قويۇپتۇ ھامىالغا قاراپ:

”ماڭى ياردىم قىل!“ دەپتۇ. ئۆ قارسا، زەنجىركە باغانلۇغان ئىككى قارا ئىت تۈرگىدەك.

”بۇلا رىنى يىتىلە!“ دەپتۇ ئايال. ھامىمال زەنجىردىن تۈتۈپ ئويىنىڭ تۇتۇرىسغا ئېلىپ كەپتۇ. ئوي ئىككى ئايال نورىسىدىن تۈرۈپ يەڭىلىرىنى تۈرۈپتۇ. قولغا قامىچىنى ئېلىپ:

”بىرىنى ئېلىپ كەل!“ دەپتۇ ھامىالغا.

ھامىال ئىتىنىڭ بىرىنى ئايالنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئىت ئايالغا بېشىنى سۈركەپ ئەركىلەپتۇ. ئايال ئىتىنىڭ بېشىغا قامجا بىلەن تۈرۈشقا كىرىشىپتۇ. ئىت كائىشپ قاتىغىراق ئەركىلەشكە كىرىشىپتۇ. ئاخىرى ئايالنىڭ قولى قامىچىنى تۈتالمايدىغان دەرىجىگە بېتىپتۇ. ئۆ قامىچىنى تىرغىتىپ تاشلاپتۇ. ئىتنى قۇچىغىغا ئېلىپ بېشىغا سۈپۈپتۇ، كوز ياشلىرىنى سۈرتۈپتۇ. كېيىن:

”بۇنى ئال، ئىككىنچىسىنى ئېلىپ كەل!“ دەپتۇ ھامىالغا ئايال. ھامىال ئىككىنچى ئىتنى ئېلىپ كەپتۇ. ئايال ئۆنسىو بايدىقىدەك تۈرۈپ ئازاپلاپتۇ. خەلپە تىنچىزلىنىپ يۈرىكى سقلىپتۇ. بۇ

ئىككى ئىت ۋەقەسىنى بىلىشكە ئالدىراپتۇ. تۇ جەپەرگە بۇ پىكىرىنى
ئىشارەت بىلەن بىلدۈرۈپتۇ. جەپەر خەلپىگە بۈزىسى تۇرۇپ، ئىشان
دەت بىلەن گەپ قىلىماسىلىق زورۇرلىكىنى تۇقىنۇرۇپتۇ. تۇي ئىگىسى
بازارچى ئايالغا:

“تۇر، ۋەزىپەتنى تۇرۇندا” - دەپتۇ. تۇي ئىگىسى تۇرىسىدىن
تۇرۇپ تەختىكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئىشىك ئاچقان ئايالغا:
“قېنى ئۆز بېرىمڭلار!” دەپتۇ. ئىشىك ئاچقۇچى تۇرىسىدىن
تۇرۇپ بىر ئويگە كىرىپ كېپتىپتۇ. بازارچى ئايال تەختىڭ يېنىدە.
كى تۇرۇندۇرقا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئويكە كىركەن ئايال ئەتلەستىن
تىكلىگەن قاپقا سېلىنغان ساز ئېلىپ چىقىپتۇ. تۇي ئىگىسى يېنىغا
كېلىپ سازنى ئېلىپ چېلىپ مۇئۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى سەن ياتىڭ يۈزۈمكە ئىشگىلە،
ئەمدى مەندىن بۇ جاھاندا شانلىق يۈز تۇرىڭىس،
ئاي يۈزۈڭىنىڭ ئىشتىاقى كۈلۈمنى زەرداب ئىيلەدى،
چاچلىرىنىڭ خۇشىيىش شامالغا تۇرمۇم بەرگىس،
نە كۆزۈمنىڭ ئالدىدا سەن يا نەزەردىن تاشقىرى،
بۇ تۈگۈمەس خەملەرمى بىر كۈن مېنى ئولتۇرگىس.

بۇنىڭغا ئۇلاب يەنە بۇ غەزەلنى تۇقۇپتۇ:

مەرادىم ۋەسلەتكە يەتمەڭ مەندە، دائىما سەنسەن،
تىجۇڭكمۇ فەملەك بۇ دەرىدىگە باھاسىز داۋا سەنسەن،
قارايان روزىكارمەن هېرىرىڭدە مىڭ تۆمەن سەۋدا،
بولۇپ سەندىن جۇدا مەن، مېنى قىلغان جۇدا سەنسەن،
مېنىڭ پەخىم ثېرۇر ئاشقلەنم كويۇڭدا ئەي دەلبەر،
دەمەسەن بىر يولى كۈڭلۈم تۈچۈن ئاشقى كادا سەنسەن.

ئوي ئىگىسى بۇ غەزەلىنى ئاڭلاپ ھاياجانغا چۈشۈپتۇ. ئاه تار-
تىپ ھۆشىدىن كېتىپتۇ. ياقىسىنى يېرىتىپ يېقىلىپ چۈشۈپتۇ. شۇ
چاغدا خەلپىھە ئۇنىڭ بەدىنىدە قامجا ئىزلىرىنى كورۇپتۇ. نىجى
سېرىلىپ ھەيران بوبىتۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەمىسىنگىمۇ كۆئلى
غەشلىككە تولۇپتۇ. قانداق سر بارلىغىنى ھېچكىم چۈشىنەلمىپتۇ.
خەلپىھە جەپەرگە قاراپ:

“بۇ ئايالنىڭ بەدىنىدىكى قامجا ئىزلىرىنى تۈزەڭىمۇ كورۇۋاتقا زاد-
سىم؟ بۇ ئىككى قارا ئىست ۋە قدس ۋە بۇ ئايالنىڭ نەمەسىنى
بىلىمكىچە مېنىڭ كوڭلۇم تىنچىمايدۇ” — دەپتۇ.
“ھەي خەلپىھەم، — دەپتۇ جەپەر، — ئۇلار بىزگە مۇناسوٽەتسىز
ئەرسىلەر تۇستىدە سوز قىلماسلۇغىمىزنى، ئەكىسى ئالدا كوڭلۇزى
كەپ ئاڭلاپ رەنجىيدىغانلۇغىمىزنى باشتىلا ئەسکەرتىپ. شەرت
قىلىپ قويغانغۇ؟”

شۇ ئارىدا ئوي ئىگىسى ئاياللارغا قاراپ: “يېقىنراق كېلىپ
ۋەزىبەڭلارنى تۈرۈندەڭلار!” — دەپ خەتاب قىيتۇ.
“خوب” — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇلار. بازارچى ئايال سازنى قولغا
ئاپتۇ. بەده تۇستىدە بارماقلىرىنى ئويىتىپ بۇ غەزەلىنى توقۇپتۇ:

جۈنۈن ئىشق غالىبلىقتا نومۇس پەردىسىن يېرثار،
پىتە كەلر دەشتىز سەھرا تەۋەپكە بى ئەختىيار تارقار،
غابىللەق پەردىسىن يېرىت سەن تۈزەڭە رەھمۇ—شىقىقت قىل،
ئىزلىدىم بىر تومۇر ۋە مىلىئىنى سەنمۇ بىر يولى ئاختار،
سەرىمنى ياش قىلدى، كۆز ياشلىرىم خەلق شىجىدە تىنماستىن،
جۇدالىق يەتمىكەندەك بۇ مالا عمۇتلەر مېنى تۈرەر،
كېتىپ ئەقلى—ھۇشۇم، ئىستەر سېنى قەيدەلەردە بىلىم سەمن،

تۈزۈم مەيىس، كوزۇم كورمەس، تىلىم سوزىسىز قۇلاغىم كەرە.
 مۇھەببەت شاھىمن، قىل ئادالەت بۇ تەدلى مۇقاىىدۇر،
 مۇرۇۋەتىجىش بول! يۇمىتاق كۆئۈل ھەم غېرىپ بەرۋەر،
 ھەمىشە نازىنچىلار قەھرى ئىستەر ئاشقىنچا قورقىمن،
 وەقىبلەر پىتىسى غالپ چىقىپ ئولتۇرمەڭلە مېنى دىلبەر،
 قىيىن بولدى ماڭا زەنجىرى مەھرىنگىدىن خالاس بولماق،
 تەرەددۈت نەيلىدىم، بولماي خالاس، چۈشتۈم يەنە بەتتەر،
 كورمەمن سۈرەتىنى كۆز ياشلىرىم ئەكس جۈلاسدا،
 قاچان باقام يېشىم ئاقار، سماپتەك بەدەن تىتەر،
 بوشاشماس بۇ كۆئۈل ھىجرىگە يۈز قېتىم ئاھۇ - ۋاي چەكىم،
 جۈدالقى بۇ كۆئۈلنى قىينار...ئاھ..تۇركىلە قىستار،
 ئەمەس لەيلىنىڭ ئىشقى قەيىنى سەھرادا كەزدۇرگەن،
 تىپىپ تىلىم ئالايم دەپ ئىشقى دەرسىدىن مېنى ئىستەر،
 ھورلەر شارابىنىڭ دەۋەتىنى قىلما، قوي، ئەي ساقى،
 نەزەر سال قايرىلىپ، شۇ بەس ماڭا ئەي نازىننى سەرۋەر.

بازارچى ئايال سازىنى ياشقا پەدىگە يوتىكەپ بارماقلەرنى پەددە
تۈستىدە تۈينىتىپ بۇ غەزەلنى تۇقۇپتۇ:

تۈنى كورمەي تۈزۈلە سۈيگەن، تىزىملەڭ ئەندى ئەچارە،
 تۈمىدىم بار كېلىپ كورسەتە شەبەقتە سەن ئۆچۈن زارە،
 مۇھەببەت شەرھىنى مۇشكۇلدۇر ساڭا ئىزاعەلاتقا،
 بىراۋ ۋەسىلى بىلەن خۇشتۇر، بىراۋ ھىجرىدە ئاۋارە،
 سېخىنمەق كەسب ئەمەس كۆلچەپىلەر كەسىپ تاغاپىلدۇر،
 بېقىن بارساڭا ناز ئەيلىگەي تۇ ساڭا تابارە،
 تۈزۈم يالغۇز دىمە تۈل يار ھوستۇنىڭلۇخ خېرىدارى،
 ۋاپاسىلار سالۇر ھەر دائىما ھوسنىنى بازارە.

غۇزەل تۈكۈمەيلا نۇيى ئىگىسى ئايال يەنە ئاۋالقى ھالىغا چۈشۈپتۇ.
كېيىملەرنى يىرىتىپ "ناھ... تارتىپ ھۈشۈزلىنىپ يىقلېپتۇ.
ئاياللار ئۆزىلەك يۈزىكە سۇ سېبىپ باشقا كېيىملەرنى كېيىگۈزۈپتۇ.
كوتۇرۇپ نۇز نورلىغا ياتقۇزۇپتۇ. نۇيى ئىگىسى ياتقان يېرىدە
مۇشىغا كېلىپ:
"قەرزىمنى تاماملاڭلارا" دەپتۇ. ئايال قولسۇغا سازنى ئېلىپ بۇ
شېرىنى توقۇپتۇ:

ھىمایە قىل ئەي يار مېنگىدەك زارى بىھمايدىنى،
كۆتەرەن تىشتىزارلىقىتا تىنساپۇ - دەنبايدىنى.
كۈرۈشەك بولدى مۇشكۇلەن نۇچۇن ئەي قامىش شەمىشاد،
چۈشۈر بېشىمغا لۇتىھەن كاھىن - كاھىن تۇتكەندە سايىدىنى.
رەھىمە قىل ماتا بىر بارە مەيدىل كېيىن قۇرۇبانەن.
دىھافقا يەقتى جان تارتىپ جەۋرى بىندەھايدىنى.
تۇنەر تەقدىرگە دوڭىگەپ، ئاي، كۆنۈم، بۇ قارا بەختىم.
سەۋەپكارى نۇزەم ھىچكىمگە ئېپتايىھەن ھىكايدىنى.

بۇ شېرىنى ئاشىلاپ نۇيى ئىگىسى كېيىملەرنى يەنە پارچە -
پارچە قېپتۇ، ھۈشۈزلىنىپ يىقلېپتۇ. قامجا ئىزلىرىمۇ بەدىنىنىڭ
ھەممە يېرىسىدىن نۇچىزۇق كورۇنۇپ تۇرۇپتۇ. قەلەندەرلەرمۇ
تەسىرسىنىپتۇ:

"بۇ نۇيىگە كىرمىگەن بولساق بوبىتكەن" دەپ ئېچىنىشپتۇ.
خەلسەپ قەلەندەرلەردەن:
"ئىمىشقا؟" دەپ سوراپتۇ.

"دىلىمىز بەرىشان بولدى!" دەپتۇ نۇلاردەن بىرى.
"ھە، سىلەر بۇ نۇيىنىڭ كىشىلىرى نەممە سەمئۇ؟" دەپ

سوراپستۇ خەلپە.

"ھەئە، بۇ نويىنى ھازىرلا، سلمەننىڭ ئالدىڭلاردىلا كورۇپ تۈرۈپتىمىز!"

بۇ سوزىنى ئائىلغان خەلپە ھېر ان بوبىتۇ. "تۇ ئىشچۇ؟ - دەپتۇ خەلپە ھامىالىنى كورىستىپ تۈرۈپ، - بەلكى ئۇ بۇ ئەھۋالنى بىلەر." "مەن باىدادلىقىمەن. لېكىن ئۆمرۆمەدە بۇ نويىگە بىرىنجى قىتىم كىرىشىم، بۇ يەردە بولۇشۇمىنىڭ نۇزى ئاجايىپا" دەپتۇ ھامىال.

"بىز سېتى شۇ ئۇينىڭ كىشىمىكىن؟ دەپ ئۇىلغان ئىدۇق، مەلۇم بولدىكى سەئىمۇ بىزگە توخشاش يات كىشى ئىكەنەن" دېيشىپتۇ ئۇلار.

"بىز يەقتە كىشىمىز، - دەپتۇ شۇ چاغدا خەلپە، - ئۇلار تۈچ ئايال، خالاس، ۋەقەنى سوراڭلار، ياخشىلىقىچە ئېيتىمسا زورلۇق بىلەن بولسىمۇ ئېيتتۈرۈمىز."

جەپەردىن باشقا ھەممىسى بۇ پىكىرگە قوشۇلۇپتۇ.

"بۇ ھەقتە مېنىڭ پىكىرمى باشىقىجە، - دەپتۇ جەپەر، - بۇ پىكىردىن قايتىلار! مۇھىمى بىز بۇلارغا مەھمانىمىز، ئۇلار بىزگە شەرت قويدى. بىز كونىدۇق، بىس، بىزگە بۇ ئىشنى بىلىشتىن جىم بولغىنىمىز ياخشىراق. تالاڭ ئېتىشقا ئاز قالدى. بىز ھەر بىر مىز ئۇز يولىمىزغا كېتىمىز. ئەتە ئۇلارنى قىچقىرىتىپ تارىخىنى سورايمىز!" دەپتۇ جەپەر خەلپىگە ئىشارەت بىلەن.

خەلپىنىڭ ئاچىچىنى كەپتۇ:

"بۇلارنىڭ سەرلىرىنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. مەيلى بىز تاقىت قىلاقىمۇ قەلەندەرلەر سورىسۇن!" دەپتۇ تۇ.

“مەن بۇنىڭغا قارشىمىدىن” دەپتۇز جەپەر، ئۇلار بۇ ھەقتە
ئۈزۈق سوزلىشىپتۇ. ناخىرى كىمنىڭ سورىشى توغرىسىدا گەپ
قۇزىلىشىپتۇ. ھەممە “هاممال سورسۇن!” دىكەن پىتىركە كەپتۇ.
بىردىنلا:

“ئىمە كۆسۈر - كۆسۈر؟” دەپ سوراپتۇز ئوي ئىگىسى خىتاب
قىلىپ ئۇلاردىن. “بۇلار، — دەپتۇز ھاممال ئۇنىڭغا تىكىلىپ، — بۇ
ئىككى ئىست ۋە قدىسگە قىزقۇواتىدۇ. ئۇلارنى نۇرۇپ تازاپلىغا.
دىن كېيىن، سۈيپ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈڭ. سەۋۇنىنى
سوزلىشىڭنى ئىلىتىماس قىلىشىۋاتىدۇ.”

“راستىمۇ؟” دەپ سوراپتۇز ئوي ئىگىسى. جەپەردىن باشقىسى
“راست!“ دەپ تەستقلىشىپتۇ.

“ئىي مەمائىلار، — دەپتۇز ئوي ئىگىسى ئايال، — سىلەر مېنى
فاتىق دەجىتتىڭلار. باشتا بىز سىلەر بىلەن مۇناسىۋەتسىر
نەرسىنى سورىمالىققا شەرتلەشكەن ئىدۇق. ئويمىزدىن
جاي بەردۇق. بار نەرسىلەرىمىزنى قوييپ كۆتۈق. سىلەر
ئىپپىلىك ئەمەس، سىلەرنى كىرىشكە. رۇخىمت قىلغان بىز
ئىپپىلىك.“ كېيىن ئوي ئىگىسى دەرھال قوللىرىنى شمايىلاب
ئۆزجۇچىسى يەرنى نۇرۇپتۇ ۋە ”چاققان بولۇڭلار!“ دەپ
ۋاقىراپتۇ. بىردىن دېرسزە ئېچىلىپ، قوللىرىغا يالىچالانغان
قىلىج تۈتقان يەتتە قول چىقىپ كەپتۇ.

“بو ئاغزى بوشلارنىڭ، — دەپتۇز ئاياللاردىن ئوي ئىگىسى، —
قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ بافلاب بىر بىرىگە چىتىلار!“
قوللار ئۇلارنى بافلاب:

“بېشىنى ئېلىشقا بۇيرۇق قىلىك مەرھەممە تىلەك خالىم“ دەپتۇ.

“توختاڭلار! — دېپتۇ ئايال، بېشىنى تېلىشتىن بۇرۇن،
مۇلا دىن بەزى نەرسىلەرنى سوراى!”

سوز تۈگىمەستىنلا ھامىال يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

“ئىي خېنىم، — دېپتۇ ئۇ تىترەپ — قاخشاب، — باشقىلارنىڭ
گۈناسى ئۈچۈن مېسى ئوللىتۈرمە. مەندىن باشقا ھەممىسى كۇنا
قلدى. تەزبىرايسى خۇدا، شەھرىمىزنى خاراپ قىلىش ئۈچۈن
كەلگەن بۇ شۇم ئاياق قىلدەندەرلەر بولىغاندا كېچىمىز ئەلۋەتتە
ياخشى ئوتەتتى:

فاس قىلماي ھىايە قىل مېنگىدەك بەھمايدىنى،
ئەپە قىل مەندىن ئوتىكەنى، كورسەت ئىشانىپو، رىتابەنى،
كىشىجۇن مېنى قۇربان قىلىشقا كوب ئالدىراپ كەتىم،
چۈشۈر بېشىغا لۇتىھەن كامى ئوتىكەندا سايەنى.

ھامىال شېرىنى تۈگەتكەندىن كېپىن ئايال كۆلۈپتۇ.
قىسىم شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاه، — دەپ سوز باشلاپتۇ
شەھرىزاد، — ئايال كۆلۈپتۇ. ئۇ، مۇساپىرلارغا بىر
قۇر قاراپ مۇنداق دېپتۇ:

“ھەممىتلار ئۆز تارىخىتلارنى سوزلەتىلار،
پەقت بىر سائەتلىكلا ئومرۇڭلار قالدى. ئەگەر
سلەر يۈزۈت چوڭلىرى، تەمدەلدەر، قازى بولـ
مساڭلار بۇنچىلىك باتۇرلۇق قىلالمایتىنلار.”
ئۇن بىرىنجى كېچە
“ئەپسۈس سائى، — دەپتۇ خەلبە جەپەركە، —

بىزنى تونۇشتۇر، بولىسا بىكار نولۇپ كېتىشىمىز مۇمكىن؟"
قۇلۇڭىزمن، سىزگە مۇناسىپ نەھۋال شۇ؟" دەپتۇ جەپەر
خەلىپىگە. خەلپە ۋاقراپىتۇ:
"چاقچاقنىڭمۇ ۋاقتى بار، ئىش چاتاققا ئايلانىسىۇن، ئالدىنى
ئېلىش كېرىك.".

ئايال شۇ چاغىدا قەلەندەرلەرنىڭ يېنىغا بېرىپ نۇلاردىن:
"سىلەر ئاكا - ئۇكا قېرىنداشما؟" - دەپ سوراپىتۇ.
"ياق! - دەپتۇ نۇلار، - بىز بېقىرلا دىمىز، مۇسائىپلار دىمىز."
"سەن تۈغىما قارغۇمۇ؟" دەپتۇ نۇلارنىڭ بىرىگە ئايال.
"ياق! - دەپتۇ ئۇ، - مەن بېشىمىدىن ئاجايىپ ھادىسلەرنى تۇتى
كۆزگە نىمەن. كۆزۈم تۈرسىدىكى ۋەقە يېڭىنە بىلەن كۆزنىڭ
تېقىغا يازغىدەك تىبرەتنامىدىر."

ئايال ئىككىنجى، ئۇچىنجى قەلەندەرلەردىن شۇ تەرىقىدە
سوراپىتۇ. بۇلارمۇ خۇددى بىرىنچى بۇرادىرىنىڭكە نۇخشاش
جاۋاب بېرىپتۇ.

"ئەي مەلىكىم، - دىيىشىپتۇ نۇلار، - ھەر بىرىسىز ھەر بىر
تەرىپتىن، ھەر بىرىمىز يەر - سۈلۈق، قۇللىق، قۇللانلىق. ھوکۇم -
دار، شاھزادىلەر..."

كەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئايال: "ھەركىم ئۆز ھىكايسىنى
ۋە بىزگە كېلىش سەۋئىسى سوزلىسۇن!" - دەپتۇ.

"ئەي خېنىم، - دەپتۇ ھامىمال، - مەن ھەركىملەرنىڭ يۈكىنى
كوتۇرۇپ كۈن كەچۈرگۈچى ھامىالىمەن. بۇ ئايال مېتى بازاردا
كوتۇرۇپ يۈك كوتۇرتتى. قاساپتىن، سودىگەردىن، ئەتتاردىن،
باقلادىن، مۇئە دۇكانلىرىدىن سېتىپ ئالغان نەرسىلىرىنى كوتۇرۇپ

ئېلىپ كەلدىم. ئوزىتىز مۇ كوردىڭىز. بۇ يەردەكى ۋە قەمۇ ئوزىتىز كە
ئايال. مېنىڭ بىلگىنىم شۇ.

"بېشىڭىنى ئېلىپ بۇ يەردەن چىقىپ كەت!" دەپتۇ ئايال ھامىمالا.
"ئۈلەپتەرىمىنىڭ ۋە قەسىنى ئاڭلىمىيىجە بۇ يەردەن كەتىمەيدى.
مەن", دەپتۇ ھامىال. بىرىنچى قەلەندەر سوز باشلاپتۇ.

بىرىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى

"مېنىڭ ئاتام شاه ئىدى. ئاتامنىڭ ئۆكىسمۇ باشقا بىر شە.
ھەركە شاه ئىدى. تاغامنىڭ ئوغلى بىلەن بىر كۈنده تۈغۈلغان
ئىكەنمىز. ئايilar، يىلىلار نوتۇپ بىز چوڭ بولۇق. بەزەن تاغامنى
كۈرگۈلى باراتتىم. بىر قانجە ئايilar ئۇنىڭ قېشىدا تۈرۈپىمۇ قالاتتىم.
شۇ ئادەت بويىچە تاغامنىڭ ئوبىكە زىيارەتكە باردىم. تاغامنىڭ
ئوغلى مېنى ناھايىتى ياخشى كۆتۈپ ئالدى. ناھايىتى ھورمەتلىدى.
قوى سويدى، ئىجمىلىك تىيارلىدى. ئىچىشپ نولتۇرۇشتى
قان ئدۇق، كەيپەمىز ئاشتى. تاغامنىڭ ئوغلى ماڭا قاراپ:
"سَايى مۇھىم بىر ئىلتىمسىم بار. قارشىلىق قىلماسلۇغىنى سو-
رايمەن!" دىدى.

"چېنىم بىلەن" دىدىم مەن جاۋاپ بېرىپ. قەسم بىلەن بۇ
ۋەدەمنى چىكتىتى. شۇ زاماتلا ئورنىدىن تۈرۈپ تاشقىرىغا چىقتى.
سەددەمدەن كېپىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىلە ناھايىتىمۇ
قىممەتلىك ئىسل كېيىم كېيىم بىر ئايالىمۇ بار ئىدى. ئۇ ماڭا
ئوغلى ماڭا يېقىن كەلدى. ئايال ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئىدى. ئۇ ماڭا
بىر گورستانى تەبىن قىلدى. ئايالنى ئېلىپ تەيىنلەنگەن قەۋىدە
مېنى كۆتۈپ تۈرۈشىنى بؤىرۇدۇ. قارشىلىق قىلىدىم. قەسم

ئىچكە ئىلىكىم تۈچۈن قارشىلۇق قىلىشقا ئورۇن قالىسغان ئىدى.
ئايدال بىلدەن يولغا چىقتىم، تەمىنلەنكەن جايىغا باردىم. قەۋرىگە
كىردىققى، ئەمدى ئۆلتۈرگان ئىدۇق، تاغامنىڭ توغلىمۇ يېتىپ
كەلدى. قولىدا بىردا سۇ، بىر خالتىدا كەچ وە كۈرەك بار
ئىدى. كۈرەكىنى ئالدى - دە. قەۋرىستان ئۆتۈرۈسىدىكى بىر
گورنى قازدى. خىتلەرنى بىر ياققا بىندى. كېيىن كۈرەك بىلەن
يەنە كولاشقا كىرىشتى. خۇددى كىچىك ئىشكەتكەك تومۇر قاپقا
ئېچىلدى. ئۇ يەردەن پەسكە چۈشۈش تۈچۈن شوتا قويۇلغان
ئىدى. تاغامنىڭ توغلۇ ئايالغا قاراپ:

“ئىستىكىنىڭ تەبىyar! ” - دىدى. ئايال شوتىدىن توۋەنگە
چۈشتى. تاغامنىڭ توغلۇ ماڭا تىكىلىپ قاراپ:

“ۋەدەتىكە ۋاپا قىل! مەن چۈشكەندىن كېيىن تومۇر قاپقاقنى
جايىغا قوي. ئۆستىكە تۈپرەق تارتىپ قەۋرىنى ئاۋالقىدەك قىلىپ
كوم. مانا بۇ سۇ بىلەن كەجىنى تۈپرەققا قوشۇپ تارىلاشتۇر. خىث-
لارنى جايىغا قويۇپ ئۆستىدىن ئاۋالقىدەك سۇۋا، شۇنداق قىلغىنى
كى هىچكىم: ‘بۇ كونا كور ئېچلىپتۇ! ’ دەپ كۈمان قىلىمۇن.
مەن بىر يەلدەن بېرى شۇنى ئېچىپ، يېپىپ ئىش قىلىمەن.
هىچكىم سەزىمىدى. سەندىن ئۇتۇنىدىغان ئىلىتىماسم شۇ” دىدى.
شۇندىن كېيىن شوتىدىن پەسكە چۈشۈپ غايىپ بولدى. مەن
تومۇر قاپقاقنى يېپىپ ئۆستىكە تۈپرەق تارتىتم. ناھايىتى سۈپۈنگە-
لىكىدىن يېتىدىن سۇۋالغىنىنى هىچكىم سەزىمەيدىغان قىلىپ كەچ
بىلەن سۇۋىدىم. ئىش قىلىپ، نىمىنى بۈيرۈغان بولسا شۇنى قىل-
دىم. مەسىرەتكە كارالا ئىدىم. تاغامنىڭ ئوردىسىغا قايتىم.
تاغام ئۇۋغا كەتكەن ئىكەن، مەن يېتىپ ئۆخلىدىم. تالق ئاتىنى،

كېچىكى ۋەقە خىيالىمنى چۈلغاب ئالغان ئىدى. بۇ ئىشقا "ماقۇل!" دىكىنىمكە پۇشايمان قىلدىم، گورستانلىققا بازىدم، كېچىكى قەۋرىنى تىزلىدم. بىراق تونۇپ كېتەلمىدەم. بىرىدىن ئىككىنجىسگە تۇنۇپ تىزلىتىم، كەچ كىردى، تاپالىي ئوردىغا قايتىم. كېلىمدىن غىزامۇ ئوتىسىدى، "ئۇنىڭ ئەھۋالى نىمە بولغاندۇ؟" دەپ تاغام-نىڭ ئوغلىنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدەلا خىيال قىلاتىم. كۆڭلۈم بۇزۇلدى، كېچىنىمۇ شۇنداق ئوتكۈزدۈم. ئەتسى يەنە گورستانغا بازىدم. كەچكىچە ھەممە تەرەپنى تىزلىدم، تاپالمىدىم. يەتنە كۈن شۇنداق ئوتىنى. تەشۈشم ئاشتى. ئەقلەمىدىن تامامەن ئازىمعان بولاسىمۇ، ئېسمى تېغىش دەرىجىسىكىچە يەتكەن ئىدى. ئۇز بۇرۇتۇمغا—ئاتامىنىڭ ئالدىغا قايتىشتىن باشقا چاره قالمىغان ئىدى. ئاتامىنىڭ بۇرۇتىغا بېرىشىم بىلەنلا شەھەر دەرۋازىسىدا بىر قانچە كىشىلەر مېنى ئوراپ ئېلىپ، قوللىرىمىنى ئارقاما قىلىپ باغلىدى. بۇ ئىشقا ھەپرەن بولدىم، "مەن شەھەر شاھىنىڭ ئوغلى تۈرسام، بۇلار ئاتامىنىڭ خزمەتكارلىرى تۈرسا، مائى ئوشۇنداق مۇئامىلە قىلا بولامدۇ؟" دەپ كۆڭلۈم غەش بولدى. خەۋپ باستى. "ئاتامغا بىرەر ھادىء بولغاندىمۇ؟" دەپ مېنى ئېلىپ بارغۇچىلاردىن سورىدىم. ئۇلار بۇ ئىشنىڭ سەۋىئىنى دىمىدى. تەشۈشم ئاشتى. خېلىدىن كېپىن ئۇلارنىڭ تىچىدىكى ئاتامىنىڭ خزمەتكارلىرىدىن بىرى مائى يېقىن كېلىپ ئاستا: "زامان ئاتاشنى تەختىن چۈشىرمى دەپ ئۇنىڭغا قارشى ئەسکەرلەر قوزغالدى، ۋەزىر ئۇنى ئولتۇردى. ئورنىغا ئۆزى شاھ بولدى. بىز ئۇنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن سېنىڭ كېلىشىنى كۆتكەن ئىدۇق"—دىدى. مەن ئۇنىڭسىمۇ ياخشىلىق قىلغان ئىدىم. شۇنىڭ بەدىلىكە مۇشۇ خەۋەرنى ئېيتىپ مەندىن

پىرافلاشتى. ئېسىم ئاعدى. ئۆزەمنى يوقاتىم. ئۆلار مېنى
ۋەزىرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشتى. ۋەزىر بىلەن مېنىڭ كونا
ئاداۋەتتىمىز بار ئىدى. ئاداۋەتتىنىڭ سەۋىۋى شۇ ئىدىكى، مەن
كەمەلەك بىلەن تاش ئېتىشنى بەك ياخشى كورەتتىم. بىر كۈنى
سارايى تېمىدا كەمەلەكىنى تۈتۈپ تۈرسام بىردىنلا ۋەزىرنىڭ
سارىيىغا بىر قۇش كېلىپ قوندى. ۋەزىر شۇ يەردە تۈراتتى.
قۇشقا تاش ئاتتىم. تاش بېرىپ ۋەزىرنىڭ كوزىگە تېگىپتۇ، بىر
كوزىنى قۇيۇۋەتتىپتۇ. لېكىن ئاتامدىن ئەيمىنىپ ۋەزىر بىرەر نەرسە
دېيەلمىدى. شۇنىڭدىن كېپىن ۋەزىر ماڭا بولەكچىلا قارايدىغان
بولدى. ۋەزىر بۇ ھالنى ئاتامدىن ھېيىقىپ سەزدۇرمەيتتى.
بۇگۈن ئۇنىڭ قولىغا چۈشتۈم.. قولۇم ئارقامىغا قېيىشتۈرۈپ
باغانغان حالدا ئۇنىڭ ئالدىدا تۈراتتىم. بېشىمنى ئېلىشقا
بۇيرۇدى.

”ئىمە كۈنايس ئۈچۈن مېنى ئولتۇرسەن!“ — دەپ سورىدىم.
”بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنە قانداق گۇنا بولىدۇ!“ — دەپ كوزىنى
كورسەتتى.

”ئۇنى مەن ئاتايىن قىلىغان تىدىم - غۇ“ — دىدىم.
”سەن ئاتايىن قىلىغان بولساڭ مەن ئاتايىن قىلىمەن!“ — دىدى.
مېنى ئۇنىڭ قىشىغا ئېلىپ بېرىشتى. تو بارمىغىنى چەپ كوزۇمكە
تىقىپ كوزۇمنى سۈغۈرۈپ ئالدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ھازىرقىدەك
بىر كوزلۇك بولۇپ قالدىم. كېپىن پۇت - قوللىرىمىنى باغلاب سان
دۇققا سالدى. جاللاتقا: ”قىلىچىڭنى بۈلە. بۇنى شەھەر تاشقىرىسىغا
ئېلىپ چىقىپ كاللىسىنى ئال! تېنىشى ئىتلار، قاغا - قۇزغۇنلارغا
تاشلاپ بەر!“ — دەپ بۇيرۇدى. جاللات مېنى ئېلىپ چىقتى.

شده، دن چەت جىر غىلاڭما ئېلىپ بېرىپ، ساندۇقنى ئاچىسى، پۇت - قوللىرىم چەمەر - چەس باغلاقلىق ئىدى. جاللات كوزۇمنى باغلىماقچى بولدى. مەن قاتىقى يىغىلىدىم. كۆز ياشلىرىم جاللاتنىڭ كۆئىسى يۈمىشاتقاندەك بولدى. نۇمۇ كۆزىگە ياش ئالدى. شۇ چاغدا مەن بۇ شېرىنى نۇقۇدۇم:

مەن سېنىدىن كۆتىسىگەندىم ھېچقاچان بۇنداق جاپا،
ئەمدى كورۇدۇم سەnde، يوتكەن زەررچە ۋاپا ماڭا.
مەن سېنى دۆشىمنىڭ تۇقلانغان قۇرالىم دەر ئىدىم،
سەن قۇزال بولۇۋە رەقىكە، دۆشىمن تۇقلاتتى ماڭا.
زاهىرى ھېجىنىدىن ھامان مەن شېركەرۇ - بال دەر ئىدىم،
ئاجىرتىپ سەندىن رەقىلەر زەھرىنى سالدى ماڭا.
ھەرسىتم تىڭىشقا بىردىم بىمالالىم دەر ئىدىم،
ئاھىكىم قەھرىڭ ھەستە كەلدى، قۇز غالدى ماڭا.

"مەن قانداق قىلىمەن. تىختىيار ھەندە ئەمسى، نۇزەڭىكە مەلۇم
ئەركىز قولىمەن، - دەپ بىر ئاز ئۇيىلاندى. كېمىن، - خەير،
ھەيلى، نۇزەڭى قۇتقاز، بۇ يەركە ئاياق باسما، بولىسا نۇزەڭى -
ئىم، مېنىمۇ ھالاك قىلىمەن،" دىدى جاللات. جاللاتنىڭ
قوللىرىنى سۈيدۈم. قۇتۇلغىنىغا ئىشەنەيتىم. كۆزدىن ئايىدا -
خىشىغا پەرۋامۇ قىلماي يولغا چۈشتۈم. تاگامىنىڭ شەھرىگە كېلىپ
ئاتامىنىڭ ۋەقەسىنى، نۇزەمنىڭ كورگەنلىرىنى، كۆزەمنىڭ ئويۇلۇپ
ئېلىنىغانلىغىنى ۋە باشقىلارنى بىرمۇ بىر سوزلىدىم. تاغام نۇز
غېمىنى ئېيتىپ:

"غېمىمگە غەم قوشۇۋا، ئەلىمىگە ئەلم، - دىدى ئۇ يىغلام -
سەرەغان تاۋۇش بىلەن، - بىر نەچچە كۈن بولدى، سېنىڭ

چىڭىرىنىڭ - مېنىڭ توغلۇم يوقالدى. ئىستىمىگەن جايىم قالىسىدى.
ھىچكىم بىلمەيدۇ. "تاغام بىغلاپ ھۈشىدىن كەتتى. مەنمۇ تىختىيار-
سز يىنسىغا قوشۇلدۇم. كورۇنۇشچە نۇ مېنىڭ كوزۇمكە دورا قىل-
ماقچىمۇ بولغاندەك قىلاتتى. كورۇپ بېقىپ "پايدىسى يوقكەن"
دىدى. مەن تاغامنىڭ نۇغلى توغرىسىدا جىم قالالىمىدىم، بولغان
ۋەقدىنى تەپسىلى سوزلىدىم. تاغام خۇرسەن بولۇپ:

"بىلله بارىمىز. ماڭا كورسەت! "- دىدى. قىيەردەلىگىنى
بىلەلىمەسلەتكىنى، شۇ ۋەقدىن كېپىن بىر نەچچە قېتىم تىزىلەپ
بېرىپ تاپالىمىنەن ئەملىقىنى تېبىتىم. كېپىن تاغام بىلەن كورستانلىققا
باردۇق. ئولق ۋە سولغا قارىدىم، ئېنىقلىدىم. شۇنچە تىزلىكىندە
تېپىلىمغان بۇ جايىنىڭ ئاسانلا تېپىلىغىنىغا خۇرسەن بولدۇق. تاغاممۇ
سۈبۈندى. تاغام بىلەن قەۋىرىگە كىرىپ توپىنى تارتىشتۇق. تومۇر
قابقاقنى كوتىردىق. بىلله پەسكە چۈشتۈق. شوتىدىن ئەلىلىك
بالداق بېسپ يېتىي دىگەندە قويۇق تۆتۈنگە كومۇلدۇق. كوزلە-
رىمىز ئاجزىلاشتى. تىمىسىقلاب بىر بىردىن يول باستۇق. ھەر
خل دان ۋە نۇزۇق - تۈلۈكلىر قاپلار بىلەن يولەپ قويۇلغان بىر
ئۇيىگە يەتتۇق. ئۇينىڭ توتنۇرسىغا تەخت قويۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا
پەرددە تارتىلغان. تاغام توخىتىدى. نۇغلى بىلەن بىلله چۈشكەن
ئايالىنى كوردى. ئۇلار بىلله ياتاتتى. ھەر ئىككىسىمۇ خۇمدانىدا
ئاتاين كويىدۇرۇلگەن كومۇردىك قاپقارا شاخارغا ئايىلانغان. بۇنى
كورۇپ تاغام ئوغلىنىڭ بېشىغا تېپتى. غەزەپ بىلەن:
"سائا جازا مۇشوا"- دىدى.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالك ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سوز باشلاپتۇ
شەھرىزاد، — قىلەندەر ھىكايىسىنى داۋام قېپتۇ.
ئاياللار، خەلىپە، جەپەر ۋە باشقىلار ئادىلاپتۇ.
“تاغام ٹوغلىنى تەپتى، مەن ھەيران
بولدۇم. كويۇپ ياندىم، شۇنداق يىگىت ۋە
شۇنداق چوكانى بۇ ھالدا كورۇپ كويىمى
ئون ئىككىنجى بولامدۇ؟” تاغامغا مەن: “بۇ ئازاپ يەتمىمەدۇ،
كېچە سز ئۇنىڭ ئۇستىگە چىقىپ تېپپۈاتىسىزغۇ؟ —
دەدىم.

“ئەي ئاكامىنىڭ ئوغلى، — دىدى ئۆ ماڭا، — ئوغلۇم ناھايىتى
ياش چىخىدىن تارتىپلا ئۆز سىڭلىسىنى سۈپەتتى، مەن ئۇنى بۇ
 يولدىن قايتىزۇرۇپ بىر-بىردىن يېراقتا ساقلىدىم. ئۆزەمچە
ھلى بۇلار كىچىك دەيتىم. چوڭ بولۇپ بىر-بىرى بىلەن قوشۇلۇپتۇ
دەپ ئاڭلىدىم، لېكىن ئىشەنىمىدىم. قاتىق ئاكاھلانىدۇر دۇم:
“هازىرغىچە ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھېچكىم قىلمايدىغان جىنايەتنىن
ساقلان! بولسا ئولگىچە ئەل-يۈرۈت ئارسىدا ھەتتا باشقا ئەللەر
ئارسىدا نەيرەتنىن قۇتۇلمايمىز. ھەممە بىزگە لەندە ئۇقۇيدۇ.
ئەگەر يەنە شۇنداق يامان ئىش يۈز بىرسە، ئېغىر ئازاپ بىلەن
قىيىناب ئولتۇرىمەن! — دەدىم. ئىپلاس سىڭلىسىمۇ ئاكىسىنى بەك
سۈپەتتى. بىر بىرى بىلەن كورۇشەلمىي. ئوغلۇم يەر ئاستىدىن
ئوزىگە جاي راسلاپتۇ. ئۆزەڭ كورۇگەندەك بۇ يەرگە ئۆزۈق - تۈلۈك
تۆپلاپتۇ. شكارغا كەتكەن ۋاقتىمىدىن پايدىلىنىپ بۇ يەرگە
كېلىشىپتۇ. جازاسنى تارتىشىپتۇ! — دەپ ئۆزىنى توختىتالماي
يىغلاپ تاشلىدى، مەنسۇ يىغلىدىم. بىردىن تاغام:

— ئەمدى سەن، ئۇنىڭ نورىغا ماڭا ئوغۇل بول! ” دىدى.

من خېلى ۋاقتىقچە دۇنيادىكى ھادىسلەر توغرىسىدا پىكىركە چومدۇم. ئاتامنىڭ تۈز ۋەزىرى تەرىپىدىن ئولتۇرۇلىشى، ئۇنىڭ نورىغا ۋەزىرنىڭ شەھ بولۇشى، كۆزۈمىنىڭ ئويۇلشى، تاغامنىڭ ئوغلىنىڭ غەلتە ۋەقەسى — ھەممىسى بىرسىدىن كېپىن يەنە بىرى كۆز ئالدىمىدىن ئۇتتى، يىغلەدىم. كېپىن بىز يۈقۈرىغا چىقتۇق، قاپقاقنى تۈز نورىغا قوبىدۇق، توبى تارتتۇق، قەۋوشى ئالدىنىڭ ھالىغا كەلتۈرۈپ سۈۋاپ جايىمىزغا قايتتۇق. تېخى ئولتۇرغەنلىمىز يوق ئىدى. نافرا كاناي، سۇناي، داب - دۇمباق ئاۋازلىرى ئاثى - لىنىپ ھەممىھ ياقنى چاڭ - توزاڭ باستى، بازىلارنىڭ ئارقىمۇ - ئارقا كىشىنىلىرى، جاقراشلىرى، توب - توب ئاتلارانىڭ ئارقىمۇ - ئارقا كىشىنىلىرى، ئادەملەرنىڭ قىيا - چىبالرى، ناھايىتى يېقىندىن ئىشتىلەتتى. بىز ھېiran بولدۇق، شەھ ۋەقەنى سورىدى. ”بۇرا دىرىجىزنىڭ ۋە - زىرى، - دىيشتى ئادەملەر، - ھاپىز ئەسکەرلەر بىلەن كېلىپ شەھەرگە ھۈجۈم قىلدى. ئادەملەر ئۇلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي شەھەرنى ئۇلارغا تاپشۇردى”. ”ئەگەر فاچىمام ئاتامنىڭ ئە - كەرلىرى بېسپ كەرىدۇ. مېنى تونۇيدۇ. ئەزالىرىمىنى بىر بىر - دىس پارچىلاپ قاغا - قۇزغۇنىغا تاشلاپ بېرىدىم، دىيىتىم. ئاتام ۋەقەسىنى، ئاتامنىڭ خاتىرىسىنى ئوپىلىدىم. نىمە قىلىشىنى بىلەمدىتىم. كېيمىمىنى تۈزگەرتىپ، ساقلىمىنى چۈشۈردىم، شەھەردىن چەتكە چىقتىم ۋە قاچتىم. بۇ ۋەقەنى خەلپە ھارۇن رەشىدكە يەتكۈزۈش مەقسىددە، بۇ شەھەرگە كەلدىم. كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. نەگە بېرىشىنى بىلەمەي ھېiran بولۇپ ئۇرغان ئىدىم. بۇ قەلەندەر بېتىپ كەلدى. ئۇنىڭغا سالام بېرىپ:

"بارسدەغان جايىم يوق مۇساپىرەن" — دىرىگەن ئىدىم، نۇ ماڭا:
 "مەنىء سىزگە ئوخشاش عېرىپەن" — دىدى. شۇ ئارىدا ئۈچىنجى
 ھەمرىيىمىز بېتىپ كەلدى، ئۆمۈزى بىزگە سالام بەردى، مۇساپىر
 ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بىرمۇ ئۇنىڭغا ئۇزۇمىزلى تونۇشتۇرۇق،
 ئۇج غېرىپ يولغا چۈشتۈق. قارائىغۇ چۈشتى. بۇرۇش مۇمكىن
 بولماي قالدى. ئېسۋىمىز سىلەركە ئېلىپ كەلدى. مانا بۇ مېنىڭ
 ساقلىمىنىڭ چۈشورۇلۇشى بىلەن كوزۇمىنىڭ كور بولۇش ۋەقەسى".
 "بېشىنى ئېلىپ بۇ يەردەن كەت!" — دەپتۇ ئۇنىڭغا ئايال. "باشقا

بۇرادەرلىرىمىنىڭ ۋەقەلردىنى ئائىلىمای تۈرۈپ، بۇ يەردەن كەتمەيدى.
 "مەن" دەپتۇ نۇ. قەلەندەرلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ھىكايسىگە ئەجەپلىنىپتۇ.
 "بۇنداق ۋەقەنى ئەمدى ئائىلاۋاتىمەن" — دەپتۇ خەلپە جەپەرگە.
 ئىككىنچى قەلەندەر قورغىلىپ، يەرنى سۈيپ ھىكايسىنى باشلاپتۇ.

ئىككىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى

"مەن شاھ نوغىلى، شاھزادە ئىدىم. قۇزۇئانى يەقتە خىل
 قىرايەت بىلەن ئوقۇيتسىم. ئەڭ چوڭ ئالىملارغىمۇ دەرس بېرىتتىم.
 ئىلىمى نۈجۈمدا، تىببى ئىلەمدا، ئەدبىياتتا ۋە باشقا بىلەمەرددە
 زامانىمىزنىڭ ئالدىنىقى قاتارىدا تۈراتتىم. نۇز ۋاقتىدا مېنىڭ
 ئالدىمغا ئوتىدىغان كىشى يوق ئىدى. شوھرىستىم ھەم تەرىپىم
 باشقا ھەملەكتەرگىنۇ يېپىلدى. دۇنيا پادىشالرىنىڭ قولغىغا
 يەقتى. ھىندى پادىشاسى كوب ھەدىيە تارتۇقلار بىلەن خەت
 يوللاپ ئاتامدىن مېنى ئۇۋەتىپ بېرىشنى سورىدى. ئاتام ئالىتە
 كېھە ھازىرلاپ مېنى ئۇۋەتتى. راسا بىر ئاي دەريя كەزدۇق. دەرييا
 قىرغىنغا يەتكەندە، كېمىدىكى ئات ۋە توگىلدەرنى چۈشورۇدۇق.

ئۇن توگىنى تەبىيارلاب ئېلىپ كېلىنگەن ئارتۇقلارنى ئۆزىشغا يۈكـ
لىدۇق، بىر ئازغىتىه يۈرگەن ئىدۇق، يەردەن چاڭ - تۈزۈچ كوتىـ
رىلدى. ھەممە ياقنى بوغۇنقا باستى. كۈندۈز سائەت بىرلەر ۋاقتى
ئىدى. قارساق ئەللەكچە شاتلىق كەپتۇ، ئۇلار تومۇر ساۋۇت كىشـ
كەن، خۇددى ئارسلانىدەك ۋەھىسىلىك ئىدى. ئۇلار يۈل توسىقـ
چى قاراچىلار ئىكەن. بىزنىڭ ئاز ئىكەنلىكىمىزنى ۋە قىممەتلەك
ماللىرىمىزنى كورۇپ بىز تەرەپكە ئات سالدۇرۇپ كەلدى. بىز
ئىشارەت بىلەن ھىنди شاهى يېنىغا كېتۈۋاتقىنىمىزنى، بىز مەھمان
ئىكەنلىكىمىزنى تېپتىپ، ئازار بەرمەلىكى سۈرىدىقـ.

"بىز ھىنди شاھىغىمۇ قارىمايمىز، ئۇنىڭ تەۋەسىگىمۇ كىرىمەيـ
مىز!" - دەپ ئۇلار ھۇجۇمغا ئوتتى. قوللارنىڭ بىر قىسى جەڭدە
نۇلدى، بىر قىسى قاچتى. مەتمىء قاتىق ياردىدار بولۇپ كېسىن
قاچتىم. ئاران قۇرۇق گەۋەدەمنىلا قۇتقا زىدمىم، پۇل ۋە باشقا بارـ
يوقۇمنى قاراچىلار ئارتىپ ئالدى. نەگە بېرىشىنى بىلەمەيتتىم،
ئەزىز ئىدىم، خار بولۇم. بېشىم قايغان، ئايىغىم تايغان تەرەپكە
يۈل سالدىم. بىر تاغ چوققىسىغا چىقتىم، تاك ئاتقىچە شۇ يەردەكى
غاردا ياتتىم. تاك ئاتقاندىن كېسىن يەنە يۈلغا چۈشتۈم. ئۇمۇرا
دىگەن ئاۋات شەھەرگە يەتتىم. تۇ يەردە قىش كېتىپ باهار كەلگەنـ
ھەممە تەرەپ كوب - كوك مايسلار، چىچەكلەر بىلەن بىزەلگەنـ
ئىدى: ئېرىقلاردا سۇلارنىڭ شەرىلداپ ئېقىشلىرى، توب - توب
قۇشلارنىڭ يېقىملق سايراشلىرى كۆئۈللىرگە ئاللەقانداق شاتلىق
بېغىشلايتىـ. شۇنداق يەرگە يەتكىننىڭ سۈيۈندۈم. تەشۈش تارتـ
قىنىم، چارچىغىنىدىن دەڭىم سارغا يايغان ئىدى. قەيدەرگە باشـ
سەقدۈرۈشىمۇ بىلەمەيتتىم. دوختۇشتىكى تىككۈچلىك دۈكىنىـ

کوزوم چۈشتى. ئۇنىڭغا يېقىنلاپ باردىم. تاشقىرىدىن لەزەر سالام مۇشۇك چىرايى. ساقاللىق، قاتىمال بىر ئادەم تېرى كەمزۇلغا جىبىك تۇتۇۋاتقان ئىكەن. تېجىكىرى كىرسىپ سالام بەردىم. قول ئېلىشىپ كورۇشكەندىن كېپىن: "خوش كەپسىز"، - دەپ تۇرۇن كورسەتتى. تۇلتۇرۇپ دۇئا قىلدىم. قايىس تەرەپتىن نىمە سەۋەپ-لەر بىلەن كېلىۋاتقانلىغىمىنى سورىدى. ۋەقەنى باشتىن - ئاياق سوزلىدىم. ماشىنجى مائا ئېچىنپ:

"بۇ ۋەقەلەرنى ھەرگىزمۇ ھېچكىمكە بىادۇرمە، - دىدى، - بولما شەھىر شاھى تەرىپىدىن جازىنىشىڭ مۇمكىن. چۈنكى تۇ سېنىڭ ئاتاڭىنىڭ ئەشەددى دۆشىمىنى. ھەر نەرسە قىلىشتىن قايتماي- دەغان كىشى".

من ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاۋاتقان ئىدمىم، داستخان سېلىنىدى. چاي، نان ئېلىپ كىرىلدى، بىللە چاي ئىچىشتۇق. كەچكىچە سوزلىشىپ چىقتۇق. كەچقۇرۇن دۆكاننىڭ يېنىدىكى بىر جايغا ئېلىپ باردى. كورپە - ياستۇق ئېلىپ كېلىپ مائا جاي راسلىدى. ئۇچ كۈن تۇ يەردە تۈرددۇم، كېپىن مەندىن:

"بىرەر ھونىرىڭ بارمۇ؟" - دەپ سورىدى. "پەتىۋاچىلىققا، كىتاب كۈچقۇرۇشكە، چرايىلىق ھوسنەتكە، ھساب ۋە ماتىمانىڭغا ماھىرەن" - دىدىم.

"بۇ بىلىمكە بىزنىڭ يېرىمىزدە تەلەپ يوق. بۇ شەھەر دە بىلىملىكلەر ئەمەس. تۇقۇش - يېزىشنى بىلگۈچى كىشىنىڭ ئۇزىسۇ يوق. بۇ شەھەردىكىلەر پەقەت مالنىلا بىلىدۇ،" دىدى.

"شۇ ئېيتقانلىرىمدىن باشقا هىچ نەرسىنى بىلمەيمەن،" دىدىم.

"بولما بېلىڭنى مەھكەم باغلا! قولۇڭغا پالتا بىلەن ئوغاق،

ئاغاچا ئال! ئاۋۇ جائىگالدىن تىكەن وە باشقا ئوتۇنلارنى چاپ.
 شۇنىڭ بىلەن تېرىكچىلىك قىل! لېكىن سىرىتىنى ھىچكىمكە تېيتىما.
 تولستۇرۇۋېتىدۇ” دەپ تەكتىلىدى. نۇزى مېسىنەك بىلەن ئاغام-
 چا كوتىرىپ كېلىپ ئوتۇنجىلارغا قوشۇپ قويىدى. نۇلارنىڭ ماڭا
 ياردىم قىلىشلىرىنى ئوتۇنۇپ سورىدى. مەن نۇلار بىلەن ئوتۇن
 ئېلىپ كېلىشكە ياردىم. كەچكىچە ياتاق چاپىتم. بىر باغ ئوتۇن
 قىلىپ بېشىمغا ئېلىپ كوتىرىپ بازارغا ياردىم. بېرىم تەڭكىكە ساتىتم.
 پۈلنەك بىر قىمىنى سەرب قىلىپ، قالغىنىنى ساقلىدىم. راسا بىر
 يىل شۇ قبلىپتا كۈن كەچۈرددۇم. بىر كۈنى ئادەتتىكىدەك ئوتۇن
 كولاشقا بارغان ئىدىم. يوغان بىر يىلتىزغا دۈچ كەلدىم، يىلتىز
 ناھايىتىمۇ چوڭقۇر ئىدى. خېلىلا چوڭقۇر كولاشقا توغرا كەلدى.
 بىر دىنلا پالتنىڭ بىسى بىرتومۇرگە بېرىپ تەككەندەك بولدى.
 يەنسىمۇ چوڭقۇرراق قېزىپ توپىنى يۇقۇرىغا ئېتتۈياتىتم. ھىلىقى
 تومۇر يەر ئاستىغا ئورنىتىلغان بىر ئىشكتىكەن ئالقىسى بولۇپ چىقىتى.
 ئىشكتى ئاچىتم. قارسام ئىش ئاستىغا ئوتىغا شوتا قويۇلغان ئىكەن.
 شوتىدىن پەسکە چۈشتۈم. چولقۇ بىر دەرۋازا بار ئىكەن. دەرۋازادە
 دىن ئىچىكىرى كىردىم. هاي-هاي، ئالاھىدە زىننەتلەنگەن بىر
 ساراي ئىكەن. نۇ يەردە دىلىدىكى ھەر قانداق قايىغۇ-ئەلەمنى
 يىمىرگۈچى. ھەر قانداق سوپىنىڭ ئەهدىسىنى بۇزغۇچى ئالجاناب
 بىر ئايال بار ئىكەن. نۇنى كورۇپ شائزىنىڭ بۇ شېرىنى ئوقۇددۇم:

يەتنە بېمەش ھورلىرى تەڭ كېلەلمەس،
 جەننەتەمۇ كورمەگەن بۇنىڭدەك سەنم،
 بەر بۇزىدە يوقۇر ئۆنىڭ تەڭدىشى،
 ئاي وە كۈن نۇر ئالا ر بۇزىدىن ھەرددەم.

"شۇنداقمۇ كوركىم ئايال دۇنيياغا يارىتىلغان بارمۇ؟" دەپ
ياقامنى تۈتۈم. ئىككى ئىكلىپ سالام بىردىم. ئايال ماڭا قارىدى.
"جىنمۇ سەن ئادەممۇ؟" — دەپ سورىدى.
"ئادەم" — دىدىم.

"بۇ يەركە قانداق كەلدىڭ؟ كم ئېلىپ كىرىدى؟ يىگىرمە بەش
يىلدىن بېرى مەن شۇ يەردە ياشاب، ئادەم دىدارى كورمسىگەن
ئىدىم" — دىدى. ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ يېقىمىلىق سوزى مېنى پۇتۇنلەي
ئۇزىگە تارتى.

"مېنى بۇ يەركە بەخت يۈلتۈزى ئېلىپ كەلدى" — دىدىم.
سەن ئېلىپ كەلدىڭ مېنى بولۇۋە ماڭا ئارامى جان.
قەسىرى بولسۇن بۇ قۇدۇق سەن بىلەن ياخشى ماكان.
دەپ پۇتۇن ۋەقەنى باشتن - ئاياق سوزلىدىم. ئۇ مېنىڭ تارتىغان
كۆلپەتلەرىمگە تېچىنپ يېغلىدى.

"مەنمۇ ئۇز سەرگۈزۈشتەمنى سوزلەپ بېرىي، — دەپ توۋەد -
دىكى هيکايىنى سوزلىدى، — ئىپتۈس دىگەن ئارالىڭ پادشاھىس
ئاپتۈس دىگەننىڭ قىزىمەن. دادام مېنى تاغامنىڭ ئوغلىغا
بەرمە كچى بولدى. نىكا كېچى ئىبلىس خۇلاسىنىڭ نەۋىسى
چىرجىس ئىمنى راۋىمۇس دىگەن دىۋە مېنى ئېلىپ قېچىپ، بۇ
يەركە كەلتۈردى. كېيمىم - كېچەك، زېبۇ - زىننەت، يېمەك - تېچىمەك
ۋە باشقا كېرەكلىك نەرسىلمەرنى مۇشۇ يەركە هازىر قىلدى. ھەر
ئون كۈنده بىر كېلىدۇ. بىر كېچە قونۇپ ئۇز يېرىگە قايدىپ
كېتىدۇ. كېچىدىمۇ - كۈندۈزىدىمۇ، بىرەر زور وۇرىيەت يۈز بەرسە ئەلە
ئاۋۇ تامغا يېزىلغان ئىككى قۇر ئۆستىدىكى توبىچىغا قولۇمنى باسام،
قولۇمنى ئېلىپ بولىفچە دىۋە هازىر بولىدۇ. بۇگۈن ئۇنىڭ

كەتكىنىڭ توت كۈن بولدى. ئۇ يەنە ئالىتە كۈندىن كېيىن كېلىدۇ.
مېنىڭ ئالدىمدا بىش كۈن تۈرالىماسىن؟ كېلىشىدىن بىر كۈن
بۈرۈن كەتسەڭ بولىمادۇ؟"

سۈيۈنگىنىمىدىن: "ياخشى!" — دىدىم، ئۆمۈ خۇرسەن بولدى.
ئورنىدىن تۈردى. قولۇمدىن تۈتۈپ كۆمبەزلىك ئۇيىگە ئېلىپ
كىرىدى. قارسام ناھايىتىسى كېلىشكەن بىر ھامىم ئىكەن. مەن
پېشىنىپ تەرلەش ئۇيىگە كردىم. بىر ئاز ئولتۇرددۇم. ئۆمۈ ئولتۇر-
دى. بۈيۈندۈق، ھامىمدىن چىقىتۇق. ئايال بىر ئورۇنىدۇرقا
ئولتۇرۇپ مېنىم ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. شىرىن سۈبلىەن
تاماق ئېلىپ كەلدى. تاماق يەپ سوزلىشىپ ئولتۇرددۇق. ئۇ ماڭا:
"هارغانىسىن، ئۆخلالپ دەم ئال!" — دىدى، ياتىسىم. پۇتۇن ئە-
سەرەتلەرىمىنى ئۆتتۈرددۇم. مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ئۆخلەدىم. ئۇيغاخان
سام ئايال ئاياق تەرىپىمىدە پۇتۇمىنى ئۆتۈلاب ئولتۇرغان ئىكەن.
"يەر ئاستىدا يىگىرمە بىش يىلدىن بېرى ياشاپ كەلدىم. ناھايىه-
تىمۇ قىسلاغان ئىدىم. سوزلىشىكە ئادەم تېپىلمايتى. سېنىڭ كەل-
گىنىڭ ئاجايىپ ياخشى بولدى." — دەپ توۋەندىكى شېرىنى ئوقۇدۇ.

من قەدمەن تەشرىب قىلىبىن كۆتمىگىم لازىم بولۇر.
بىلۇڭغا بۇ كۆز كەزھەرس پايەندىدا زىم بولۇر.
مالۇ-دۇنيا توهىپ قىلماققا يەتمەس قۇدرىتىم،
جانى ئۆتىام قوبۇل ئەتسەڭ بۇ سائى تازىم بولۇر.
بۇ شېرىنى ئائىلاب ھاسىز خوش بولۇرمۇ. ئۇنىڭ مۇھەببىتى
دىلىمغا قاتىق ئورنىدى. كېچىنى ئۇمرۇمدا كورمىگەن خوشاڭلار-
خورا مىلىق ئىچىدە ئوتىكەزدىم. ھەر ئىككىمىز خوشال سوھەتلىك شىتۇق،
"سېنى دىۋىنىڭ مۇدھىش تىرىنىغى، قاراڭغۇ زىندانىدىن قۇتۇلـ

دۇرۇپ يورۇقلۇققا ئېلىپ چىقمىچە قويىمايمەن! " — دىدىم.

"ئالدىرىما تىنجىلان! — دىدى ئايال كۈلۈپ، — ئۇن كۈنىڭىز
بىرىدە بۇ يەردە دەۋە بىلەن بولىمەن. قالغان توقةقۇز كۈنىسى سەن
بىلەن بىللە ئوتكۈزىم بولىمىسى؟" مەن ئۇنى قۆتۈلدۈرۈشقا
بىلىمىنى باغلىدىم. "كويىا شۇ سائەتتە توپىچىنى بېسىپ بوزسام، دېۋە
كەلسە ئۇنىڭ بىلەن چېلىشىپ، دەۋىسىنى ئولتۇرسىم" دەيتتىم.

ئايال بۇ شىرىنى ئوقۇدى:

خىال ئارقىسا كىرب سەن ئىشنى خام قىلىما!

ئېلىپ ئىشلە، ئىلىندۇرمە مېسىن تور - تۈزەفلارغا.

پىراقى ئېتىغا منىپ سەيلىن قىلىشنى هەۋەس قىلىما!

ئېلىپ كېتەر سېنى تو كوب يېراق - يېراقلارغا.

كوب ئالدىرىسا، يېتىمن، تېز يېتىشكە ئىتلىمە!

سېنى دۈچار قلىۋار خاملىق ئېغىر يېراقلارغا!

تەسىرىلەك بۇ شېرمۇ پىكىرىمدىن ياندۇرالىدى. توپىچىنى بۆزدۇم.

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتى، شەھىزىدە ھىكايمىنى
تۇختاتتى.

— ئەي يەختلىك شاھ. — دەپتە شەھىزىدە، —

قەلەندەر سوزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق

دەپتە: توپىچىدىن قولۇمنى ئالماي تۈرۈپ بىر-

دىن ھەممە ياقنى قاراڭفۇلۇق باستى. يەر سە-

كىندى. چالق - تۈزەڭ كوتىرىلدى. مېنى قورقۇنچ

باشتى. ئايال ماڭا:

ئۇن ئۈچىنچى "مەن سائى شۇنچە ئېيتتىم. قۇلاق سالىم-

دىك. مانا ئەمدى دەۋىمۇ يېتىپ كەلدى.

ئۇزمىنى قۇتقاز. كەلگەن يۈلۈڭىغا كەت! — دىدى. قورقىتمىدىن نىمە قىلىشنى بىلمەي قالدىم. بالىنىمۇ ئالالماي ئارقامىغا قاراپ قاچتىم. شوتىنىڭ ئىككىنىچى بالدىغىغا پۇتۇمنى قويغىشىنى بىلىمەن، يەر يېرىلماعاندەك بولدى. ئۇنىڭ ئاستىدىن ناھايىتى دەھشەتلىك دىۋە چىقىپ كەلدى. دىۋە ئايالغا قاراپ:

“نىمە ئۇچۇن شۇنجىلىك ئالدىرىاش ۋە شۇنجىلىك قاتتىق خەۋەر قىلدىلە؟” — دىدى.

“هېچ نەرسە بولغىنى يوق. بەقدەت يۈرۈڭۈم سقىلدى. كۆڭۈل كوتىرىش ئۇچۇن بىر ئاز مەي نىچتىم. ھاجەتكە يېرىش ئۇچۇن ئورنۇمىدىن تۈرغان ئىدىم. بېشىم ئايلىنىپ كېلىپ يېقىلدىم. بېشىم توپىچىغا تېكىپ كەتتى.” — دىدى ئايال.

“ئالدىرىسا، بۆزۈق ئېپلاس.” — دىدى. دىۋە ۋاقراپ. ئواڭ ۋە سولغا فارسغان ئىدى. كۆزى ئاغامجا بىلەن پالتسغا چۈشۈپ قالدى. “بۇ نەرسىلەر، شۇبەمىزكى، بۇ يەرگە ئادەم كەلگەنلىرىدىن دېرىدەك بېرىدۇ. كم كەلدى؟ ئېيت!”.

“مەن بۇنى ھازىرغىستا كورۇۋاتىسىمەن، بەلكى بۇ نەرسىلەر ئۇزمىگە ئىلىشىشىپ كەلگەندۇ.” — دىدى ئايال.

“ئۇنداق قۇرۇق كېپىڭىنى قوي! بۇ سوزلەر بىلەن مېنى ئالدىيالا- مايسەن، راستىڭىنى ئېيت!” — دىدى دىۋە. كېپىن غەزەپ بىلەن ئايال- ئىلەك بويىنىغا سەرتىماق سېلىپ تولغاپ سەقىشقا باشلىدى. ئايالنىڭ ئەملىك يېغىسىنى ئائلاش مائى ناھايىتى ئېغىر كەلدى. تاقىت قىلامىدىم، تىترىگەمەن باسالماي يۈقۈرى كوتۇرۇلدۇم. ئىشىكىنى ئاۋالقىدەك قىلىپ بېكىتىم، توبىسىنى دوۋىلىدىم. قىلغان ئەقلەسز- لىگىمكە ئۇزمىدىن ئۇزمەم كايدىم. بىچارە ئايالنىڭ هوسىنى-

جامالى، دەۋە مەڭئۇنىڭ ئۇنىڭغا قانداق ئازاب بىلەن ھاقارەت
قىلىۋاتقا نىلىغى بىردىم - بىردىم كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. "يىگىرمە
بىش يىلدىن بېرى ئۇنىڭ بىلەن ياشغان بولسىم ئايال ئازاپلا-

- مىغان ئىدى. ئەمدىچە؟ مەن ئەقلىسىزنىڭ كاساپتىدىن ئازاپلىنىۋا-
تىدۇ،" دەپ كويۇنەتتىم. ئېسىمگە بۇ شېر كەلدى:

بەلەك يەتكۈزە جاپا سائى تارتىنىغىن تەشۈش،
بولۇرسەن ئەتسى شات، بەلەكتىڭ ئىش شۇمىش.

ماشىنجى ئاغىنەم تەرمىپىگە قاراپ ماڭدىم. مېنى كۇتۇپ
تۇرۇغان ئىكەن. كورۇش بىلەنلا تۇچاققا ئوت قالدى.

"كېچىدىن بېرى سەندىن ئەنسىرىگەن ئىدىم. كوڭلۇم تىنەم
تايمىغان، - دىدى ماشىنجى. - ۋەھىنى ھايۋانلاردىن ياكى
باشاقا بىرەر نەرسىدىن زىيان يەتتىمىكىن. دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم."
كېپىن ئۇ، قوزۇققا تىللىقلق ئالا بالىداق توننى ئېلىپ ياقىسىنىڭ
تۇرۇمىنى تىكىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ غەمخورلىغى ئۇچۇن مىننەت-
دارلىق بىلدۈرۈپ ئۇز ھوجرامغا كىردىم: بېشىمىدىن ئوتىكەن
ۋەقەلەرنى ئۇيىلمىلى تۇردۇم، توبىچىنى بېسپ قىلغان ئەقلىز-
لىگىمگە پۇشايمان قىلىدىم. ماشىنجى بۇرا درىم كىرىپ
كەلدى.

"دۇكانغا سېنى ئەجهەملەككەردىن بېرى سوراپ كەلدى، -
دىدى، - ئۇنىڭ قولىدا سېنىڭ ئاغامچاڭ بار. كورۇنۇشىدىن
ئۇ كىشى ئەتتىگەندە ناماڭغا كېتۈپتىپ ئاغامچا، پالاثىنى يولدىن
تېپىپ ئالغان ئوخشайдۇ. ئادەملەردىن سورىغاندا، ئۇلار سېنىڭ
تۇرۇغان يېرىنى كورستىپ بېرىپتۇ. ھازىر ئۇ ئادەم دۇكاندا،
بېرىپ نەرسىلىرىنى قولۇڭغا ئال! رەھىمەت ئېيت!"

بۇ سۈزىنى ئائىلاپ تاتىرىپ رەڭگىمەدە قان قالمىدى. ئەھۋالىم
ئۆزگىرىپ، يېزۈمەدە قورقۇش ئالامەتلىرى پەيدا بولدى. شۇ
ئارىدا، بىلەسىدىم، يەردەن ئۈندىمۇ ياكى ئاسمانىدىن چۈشتىمۇ.
ئىش قىلىپ، قەيدەرنىدۇ، ھىلىقى كىشى كېرىپ كەلدى. قارسام
بۇ ھىلىقى دىۋە، ئايالغا دەھىشەتلىك ئازاب سالغان بولسىمۇ ئۆنىڭ.
دىن ئېنىق بىرەر نەرسە چىقىرالماپتۇ. ئاغامجا بىلەن پالتىنى قولغا
تېلىپ: "ئەگەر مەن ئىبلىس نەسىلىدىن جىرجىس بولىدىكە نەمەن،
بۇنىڭ ئىگىسىنى تاپىمىغىچە قويمىايمەن،" دەپ قەسمەم تىچكەن ئىكەن.
توب - توغرى ئادەملەرنىڭ يېنىغا كېلىپ يۈقۇرىدىكىدەك ئاغامجا
بىلەن پالتىنى يولدىن تاپقاڭلىغىنى ئېيتىپ ئىگىسىنى سوراپتۇ. ئۇلار
مېنى كورستىشىكەن ئىكەن، هوجرامغا كېرىپتۇ. بىردىن مېنى
كوتۇرۇپ ئۇچتى، يۈقۇرى ئۇرلىسى. كېپىن پەسکە شۇڭغۇپ
يەرگە چۈشتى. مەن ئۆزەمنى يوقىتىپ قويۇۋاتقان ئىدىم. مېنى
ئايال نۇلتۇرغان ئويىگە تېلىپ كەردى. بىچارە ئايالنىڭ يۇتۇن
ئۇزايى - بەدىنى قانغا بويالغان ئىدى. كۆزلىرىم ياشقا لىق تولدى.
ئايالنى سورەپ يېنىمغا تېلىپ كەلدى.

"ئەي خوتۇن، مانا سېنىڭ ئاشىغىڭى!" - دىدى دىۋە ۋاقىراپ.
ئايال ماڭا قارىدى. "مەن بۇنى تونۇمايمەن، بۇنى پەقەت ھازىر
كۈرۈۋاتىسىمۇ!" دىدى ئايال. "بولىسا، - دىدى دىۋە قىلىچىنى
يالىچاڭلاپ، - ئۇنىڭ بېشىنى ئال."

ئايال قىلىچىنى تېلىپ ماڭا يېقىن كەلدى. قېشىم بىلەن ئۇنىڭغا
ئىشارەت قىلدىم. كۆز ياشلىرىم مولدۇرلەپ ئاقتى. ماڭىمۇ ئىشارەت
بىلەن: "بۇ ئازاپلار سېنىڭ دەستىدىن بولۇۋاتىسىدۇ" دىگەنى
ئۇقتۇردى. مەن "كېچىرىڭى!" دىدىم. قەلپ تىلى بىلەن مۇنۇ

شېرىنى ئوقۇدۇم:

كۈنۈل سەرىغا كاھى تىلىم تەرىجىماللىق قىلۇر،
سەرىمنى پاش قىلىپ، ئەل تارا يامانلىق قىلۇر،
دۈچ كەلسىم ئەگەر دەلىرىمگە مەن ھەيران،
مېنىڭ ھىايە قىلىپ شۇندادا بىلدۈنلۈق قىلۇر،
كېلىور رەھمى ماڭا، ھىجرى ئورتىسى تۈزىدە،
ئاستا-ئاستا كەپ قىلىپ كاھى شىرىن زەبانلىق قىلۇر.

“مەن ئومۇرمۇدە كورمسىگەن بىر كۈناسىز كىشىنىڭ كاللىسىنى
قاداڭ قىلىپ ئالىمەن، ئۇنىڭ قېنىغا قانداق زامن بولۇمەن.”—
دىدى-دە، ئايال قىلىچىنى ئېرىغىتىپ تاشلىدى. دەۋە:
“سوپىكۈنۈڭى ئولتۇرۇش ئەلۇھىتتە سەن ئۇچۇن ئېغىر،”—دىدى
ۋە ماڭا تىكىلىپ: “بۇ خوتۇنى تونۇمىسىن؟” دەپ سورىدى ئۇ
سالماق ئاۋاز بىلەن.
“بۇ كىم ئوزى؟ مەن بىرىنچى قېتىم كورىۋاتىمەن”，—دىدىم
مەن.

“ئەگەر تونۇشىماڭ، بىرىنچى كورۇشۇڭ بولسا بۇ قىلىچىنى
ئال! خوتۇنىنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىل! شۇ چاغىدلا
سوزوڭىگە ئىشىمىن، شۇنىدىن كېيىنلا سېنى ئازاپتىن قۇزۇلدۇ-
رىمەن!”—دىدى.

“ياخشى!”—دىدىم مەن ئەستايىدىلىق بىلەن، قىلىچىنى
قولۇمغا ئالدىم. خوتۇنىنىڭ يېنىغا كەلدىم. قىلىچىنى كوتەردىم.
خوتۇن ئىشارەت بىلەن ئۆزىنىڭ گوناسىزلىغىنى بىلدۈردى.
مەنمۇ چېنىمىنى بېرىپ بولسىمۇ، ئۇنى ساقلاشتۇرما ئەيپار ئىكەنلە-
گىمىنى ئىشارەت بىلەن ئۆقتۈرددۇم. كۆزلىرىدىن تىنماي ياش

ئاقاتىنى.

"ئىي زوراوان باتۇر، - دىدىم مەن دىۋىگە، - ئۆزەك كورۇپ تۈرۈۋاتىسىن. ئۇ خوتۇنى مەن تونۇمىسام، بىر كۇناسىزغا قىلىج چېپىشقا قانداق جۇرنەت قىلاي؟ ئولىمەمۇ بۇ ئىشقا قول سوزمايمەن". - دەپ قولۇمىدىكى قىلىجنى مەنمۇ ئىرغىتىپ تاشلىدمى.

"ئاراڭىلاردىكى مۇھىمەت بىر بىرىڭلارغا مەلۇم، قالغا قاغىم. نىڭ كۆزىنى چوقۇمايدۇ، ئەلۋەتنە، سىلەرنىڭ بىر بىرىڭلارغا ئازار بىرمەسىلىكىلار تەبىسى. مەن سىلەرگە شۇنداق بىر مۇكاباپتى بېرىدىكى، ئۆمۈز بىرى بۇ ھال ئېرىڭلاردا ساقلىنىپ قالسۇن!" دەپ قىلىجنى قولغا ئالدى. خوتۇنىنىڭ بىر قولىنى كەستى: قايتا قىلىج چېپىچ، ئىككىنچى قوللىشمۇ كەستى. شۇ يو سۇندادا قىلىج بىلەن ئۆلە ۋە، سول ئايىغىنى كەستى. ئۆزۈلگەن ئەزالىرىنىڭ ھەمىسىگە يەنە بىر قېتىدىن قىلىج چاپىتى. مەن كۆزۈمىنى ئالالىمايتىم. خوتۇن خۇددى: "كۈرۈۋاتىسىن؟" دەپ مەن بىلەن ۋىدىشىپ تۈرغانىدەك ماڭا قارايتى. ئىبلىس ئوغلى جرجىس بۇنى سېزىپ قالدى. "ھىلى كۆزۈلە كورىدىكەن!" دەپ قىلىج بىلەن ئايالنىڭ بېشىنى ئۆزۈپ ماڭا بۇرۇلدى.

"بىزنىڭ شەرسەتنە، - دىدى ئۇ - ئايال تالاغا قارما ئۇنى ئولتۇرۇش كېرەك. نىكا كېچىس ئۇنى ئېلىپ قاچقىنىدا، ئۇ، ئۇن ئىككى ياشلىق قىز ئىدى. مەندىن باشقۇنى كورىمگەن، خوتۇنىڭ ماڭا شۇنداق خىيانىتىنى ئېنىقلاب ئۇنى ئولتۇردىم، ئەمما سېنىڭ ئىشنى باشقىچە. سېنى مېنى ئالدىدى، دەپ ئېيتالايمەن. لېكىن سېنى زەرەرسىزمۇ قويمايمەن، پەقەت سەن

نوز خاهمشگنی ثبیت!

من خوردمن بولوپ که چوردوم سودیدم.

”یاق، ساشا نلهه تنه جادو قىلىش كېرەك، - دىدى ئۇ -
لېكىن ئىت سۈرىتىسىمۇ؟ ئىشەك سۈرىتىسىمۇ؟ ياكى مايمۇن
سۈرىتىسىمۇ؟ بۇنى ئۆزەڭ تاللايسەن. پۇتونلەي كەچۈرۈش هىچ
مۇمكىن ئەممىس.“

ناهایتی کوب تلتیماس قلدم. شو رهت قلدی. شؤنگدن
کهپین بردن مهنى کوتورۇپ تۈچتى. شۇنداق يۇقۇرى كوتورۇلـ
دىكى، يەر كوزۇمگە سۈنلەق تۇتۇرسىدىكى تۆخۈمەك كورۇندى.
مهنى بىر تاغ تۈستىگە تېلىپ چۈشتى. يەردىن بىر ئاز توبىا تېلىپ
ئىپسۈن تۇقۇدى. يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن: "بۇ سۈرەتلىن چىقىپ
مايمۇن سۈرەتىگە كىر!" دەپ توپىنى ماڭا چاچتى. شو ۋاقتىن
باشلاپ يۈز ياشلىق مايمۇن سۈرەتىگە كردىم. تۇزەمنىڭ خۇنۇك
يۇزۇمنى كورۇپ: "ھولك-ھولك" يىغىلىدەم. زامان كۈلىپتىگە چىداشقا
ھىجىبۇر بولۇم. چۈنكى ۋاقت دائىم بىر خىلدا تۈرماسلىغىنى بىلەتـ
تم. تاغدىن پەسکە چۈشتۈم. بىر ئاي چامسىدا يۈرۈپ شور دەريا
لىپىنگە يەقتىم. تىڭىز سردوڭىگە چىقىپ تۈلتۈرۈم، تەتراپىنى كوزدىن
كەچۈرۈشكە باشلىدەم، شو ۋاقتىتا كوزۇم دەريя تۇتۇرسىدىكى بىر
كېمىگە چۈشتى. كېمە قىرغاق تەرمىپكە تىز سۈرەت بىلەن كېلەتتى.
ھەن كېلىشنى كۈتۈپ تۈرۈم. يېتىپ كېلىش بىلەن "لىك" قىلىپ
كېمىگە چىقىپ جايلاشتىم. مېنىڭ چىققىنىمى كورۇگەن بىر يولوجى:
"ئاۋۇنى كورۇڭلارمۇ؟ ھىيدەڭلەر تۇ شۇم ئاباقدى!" — دەپ ۋاقتـ
رەدى. "تەجلى يەتكەندۇءـ، — دىدى دورغا. "مانا شۇ قىلغى بىلەن
تۈلتۈرسىمـ، — دىدى تۇچىنچىسى، ھەن دورغا يېپىنسىغا بېرىپـ

سۈرکەلدىم. كۆزۈمدىن ياش توکۇلەتتى. تۇنىڭ رەھمى كەلدى. سودىگەرلەرگە ماڭا ئازار بەرمەلىكىنى تۇقتۇردى. كېمىچى نىمە دىسە دەرھال تۇرۇنلايىتىم. تۇنىڭ ھەر قانداق خىزمىتىنى تۇز ۋاقتىدا ئادا قىلدىم. تۇنىڭغا ياردەملىك شىتم، ماڭا دورغۇنىڭ مۇھەببىتى تېخىمۇ ئاشتى. كېمە شامالدەك كېتىپ باراتتى. ئەللىك كۆندە بىر شەھەرگە پېتىپ كەلدىق. شەھەر چوڭ. ئادەملەرى ھىساپىز كوب تىكىن. كېمە توختىغان ھامان بىر قانچە هوکۇمەت كىشىلىرى يۈكۈرۈپ كېلىپ سودىگەرلەرگە سالام بىردى. كېيىن:

— شاه، سەپىرىڭلارنىڭ مۇۋەپپە قىيەتلىك بولغاڭىلىغىنى تەبرىمكـ لەپ، يۇ كۆللۈك قەغىزلىرىنى سىلەرگە تەۋەتتى. ھەر كىمنىڭ تۇستىگە خەت يېزىشىڭلارنى بۈرۈۋدى، — دىدى. مەن تىك تۇرۇپ قەفەز تېلىشقا ھەركەت قىلغان ئىدمىم. تۇلاار قەغىزنى يېرىتىپ قويىدۇ، دەپ مەندىن قورقۇپ تېلىپ قېچىشتى ۋە مېنى ئەپتىمىدىن يېرگىنىپ ھېيدىشىتتى.

ۋە قە بۇنداق تىكىن. شاھنىڭ ئەڭ خۇشخت ۋەزىرى ئۆلگەن تىكىن. پادىشا شۇنداق بىر خۇشخت كىشى تېپپ ۋەزىر قىلماقچى بويتۇ. مەن: "يېرتىمايسەن، يازىمەن" دەپ تىشارەت قىلدىم. "مەن بۇنداق زىرىڭ مايمۇنىنى ئەمدى كوردۇم، — دىدى دورغا، — قەفەز بېرىڭلار، ئەگەر يازالىسا مەن ئۇغۇل قىلای. يازالىاي كېرەكتىن چىقارسا جازالىلى!" ماڭا قەفەز بىردى. مەن خەتنى رۇقا، خەتنى رەبىهانى، خەتنى سەلسى ۋە نەسخى^①نىڭ ھەر تۇرىگە چىرايلىق قىلىپ بىر ئىككى پارچىدىن شېر يازدىم:

^① رۇقى، رەبىهانى، سەلسى، نەسخى — يازما خەتنىنىڭ چىرايلىق تۇرلۇرىنىڭ ناملىرى.

ساخاۋەت ئەھلىنىڭ نامى داستانلاردا يېزىلغا نادۇر،
پەزىلەت دۇرلىرى نەزم يېلىرىغا تىزىلغا نادۇر،
سېنىڭ لۇتپۇڭ بىلەن پەزىلسەنى قانداق چەم قىلىش مۇمكىن،
قۇياشتىك كەڭ جاھانغا يەزلى - ئەھانىڭ يېلىغا نادۇر.

قەلەمكەشلەر ئەل خىزمىتدىن معنېئەت كۆزلەر،
هاۋا - ئىقلىم بىلەن سۇغا ئۇختاش، ئۇ دىگەن سۈزلەر،
بازار ھەر قۇرى دەريا، بولسا فالدۇرغاي ئەسەر دەريا،
ئۇنىڭ نامى كىتابىت كۆكىدە نۇر چاچقۇچى يۈلتۈزلەر.

سەن دائىم شات يېرۋەش مەقسىددە ئۆت قەلىملىك،
كېرىھ كىزىدۇر بىز ئۈچۈن ھەسەرەت، فايىن - غېمىڭ،
سېنى شات قىلماسکەن تىچ فوي يازمىغىن ئەسلا،
ئۇچۇرۇر بىزىم شامىتىنى ئام بىلەن ئۇرۇغان دېمىڭ.

ئىززەت - ھورەتلەر تىلەر يولساڭ، بامان بازما، ياخشى باز،
تاما قىلما مۇرۇۋەتنىڭ - سىياسىقا قوللۇڭ سۈز ما!
نازۇ - نېمەت غەزىسى - سىيادانىڭ قانداق ساز؟
شۇنداق ئۆلۈغ داستاخانلىق مۇسۇمنى بوش قويما!

بۇ مىسالاڭ يېزىلغان قەغىزلىرىنى تاپىشۇرۇپ بەردىم، شاهقا
تېلىپ بېرىپتۇ. كورۇنۇشىن شاهقا بەقەت مېنىڭلا خېتىم ياراپتۇ.
“بېرىڭلار! - دەپتۇ شاه خىزمەتكارلىرىغا. - مانا مۇشۇ خەتنىڭ
يازغۇچىسى تېپىڭلارا كىيىم كېيدۈرۈڭلار، ھارۇغا ئۇلتۇرغۇزۇپ
تېلىپ كېلىڭلارا”
بۇنى ئاڭلاپ خىزمەتجىلەر كۆلۈشۈپتۇ. “مەن بۇيرۇق قىلىۋا -
تىمەن، سىلمەر كۆلۈۋاتىسلەر!“ - دەپتۇ شاه غەزەپ بىلەن، “بىز

سەۋەپىز كۈلىمدىق، ئەي ھورمەتلەك شاھ—دىيىشىپتۇ خىزمەتچىم لەر. "قانداق سەۋەپ بار؟" دەپتۇ شاھ غەزبۇندىن چۈشۈپ. "ئەي تۈلۈغ شاھ،— دەپتۇ،— سىز دىكەن بۇ خەتنى يازغان ئادىم ئەمەس، كېمىدىكى بىر مايمۇن،" "داستمۇ؟"— دەپتۇ شاھ خىزمەتچىم لىرىگە قاراپ، "ھە...ئە،— دىيىشىپتۇ تۇلار. شاھ بۇ سوزگە ھېرإن بوبىتۇ، شاتلىنىپتۇ. "ئۇنى كېمىجىدىن سېتىپ ئالىمەن!"— دەپتۇ شاھ. ئۇ، قىمەتباها كېيىملەر بىلەن مەخسۇس ھارۋا ئەۋەتىپتۇ. مەن كېمىدە ئىدىم. كېمىجىدىن مېنى سوراپ ئېلىپ تۈچامغا كېيم كېڭۈزۈشتى. ھارۋىغا تولتۇرغۇزۇدى. ھېچكىم مەندىن كۆزىنى ئالالمايتى. خالايىق ھېرإن ئىدى. مېنى شاھ ھوزۇرىغا ئېلىپ كىردى. شاھ ئالدىغا كېلىپ ئۆز قېتىم تىز چوکۇپ تازىم قىلىدىم، شاھ تۈلتۈرۈشقا بۈيرۈق قىلىدى. مەن يۈكۈنۈپ تۈلتۈرۈدۈم، تۈرگانلارنىڭ ھەممىسى مۇئامىلەمكە قايىل بولدى. ھەممىدىن شاھ بەك ھېرإن قالدى. شاھ ھەممىنى كېتىشكە بۈيرۈدۈ. سارايدا مەن، تۈلۈغ شاھ، دىۋان بېگى ۋە بىر كېچىك قول قالدىق. شاھ داستخان سېلىشنى بۈيرۈدۈ. داستخان سېلىنىدى، تاماق ئېلىپ كېلىنىدى. تۈرلۈك گوش ۋە ئۇنىڭدىن تەبىارلانغان دەئىمۇ-رەڭ ئاش-تاماق كۆزى قاماشتۇراتى، شاھ تاماق يېيشىشكە ئىشارەت قىلىدى. ھورمەتكە تۈرنۈمدىن تۈرۈپ تازىم قىلىدىم. بىللە غىزانلى دۇق. داستخان يېغىلغاندىن كېيىن، تۈرنۈمدىن تۈرۈپ قولۇمنى يۈدۈم، دۈۋەت-قەلم ئالدىم، دىۋان خېتى بىلەن ئىتكى رۇبائى يازدىم:

قوي سۇتى دەرتىكە داۋا،
ھەسل ئەينى مۇددىئا.

سەن ئۆچۈن يارىتىلغان،
يېيش سەن ئۆچۈن راوا.

باق كوزلۇر داستخانغا،
بۇ نېمەت سەن ئىشانغا.
يارىچىلاپ يە، لوقىلاپ يە،
دۇچار بولما، لوقمانغا.

يەنە ئىككى رۇبائى يازىدىم:

سېرىق ياغ يە، خاھى مەسىل،
بولماين دەسەڭ كېلىل.
يىگەنلەر دە ئارمان يوق،
يمىكەن ذەر بۇل مەسىل.

لەپى توبىا كوز توبىاس،
 قولۇڭ ئىلشى قوبىاس،
ئەزىزەرە بولساڭىز سەن،
لەپىشىنى يېمىساڭ بولماس.

يازغان خېتىمنى شاهنىڭ ئالدىغا سۈندۈم. ئورنۇمىدىن تۇرۇپ
چەتكىرەك بېرىپ تولتۇردىم، يازغىنلىكى شەھ ئېلىپ تۇقۇپ ھەيران
بولدى: "مايمۇندىسمۇ شۇنچە سەنتەت بولامدۇ؟ بۇ خەت ھېچكىم
يازالمايدىغان ئاجايىپ بىر خۇشخەتقۇ؟" — دىدى ئۇ.
شەھ بىر ۋاقتىتا مېنىڭ ئالدىغا شاخمات تاختىسىنى قوبىدى:
"شاخمات ئۇيناشنى بىلەمسەن؟" — دەپ سورىدى. مەن بېشىم
بىلەن: "ھە... ئە" دىكەننى ئىشارە قىلدىم. تۇرۇقلارنى تاختىغا
تسىزدۇق. ئىككى قېتىم ئۇينىدىم. هەر ئىككى قېتىمدا شاهنى مات

قىلىدىم. شاه ھېرمان بولۇپ:

"ئەگەر بۇ، ئادەم بولىدىغان بولا زامانىمىزنىڭ ئىپتىخارى ۋە ئەڭ بىلىملىك كىشىلدەدىن بىرى بولاتى." — دىدى ئۇ، ئۇز - ئۇزىگە، كېيىن: "قىزىم مەلکىمنى چاقىرسىپ كېلىڭلار، بۇ تاجايىپ مايمۇنىنىڭ ئالقىشقا ئەرزىگۈدەك سەنئەتلەرنى كورسۇن"، — دىدى شاه دىۋاان بېكىگە، دىۋاان بېكى چىقىپ كەتتى. بىردىمدىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن شاھنىڭ قىرى مەلكە كەلدى. مېنى كورۇپ مەلكە بىردىنلا يۈزىنى ياتى.

"ئەي ئاتا، يات ئەركىشى ئالدىغا مېنى قىچقىرىشقا قانداق قىلىپ رازى بولدىڭىز؟" — دىدى.

"جېنىم قىزىم، ئالدىڭدا كىچىك قول، ئۆزە ئىنىڭ چورسى، دىۋاان بېكى ۋە مايمۇنىدىن باشقا هىچكىم يوققۇ؟ كىدىن يوشۇرۇ - نۇۋاتىسىن؟" — دىدى شاه.

"بۇ مايمۇن - شاھنىڭ ئوغلى، ئۇنى ئىبلىس ئەۋلادى جرجىس دىگەن دىۋە جادىگەرلىك بىلەن مايمۇن قىلغان. ئۇ دىۋە، شاھنىڭ قىزىنىمۇ ئولتۇرگەن. سەن مايمۇن دەپ ئولتۇرغان بۇ ئادەم زور ئالىم ۋە ئەقللىق كىشى،" — دىدى قىز. شاه قىزىنىڭ سوزىگە ھېرمان بولۇپ ماڭا قارىدى:

"بۇ كەپلەر راستمۇ؟" — دەپ سورىدى مەندىن. بېشىم بىلەن "تۇغرا!" دەپ ئىشارەت قىلىدىم، يېغىلىدىم.

"سەن قانداق بىلىسەن؟" — دەپ سورىدى شاه قىزىدىن.

"ياشلىغىمدا مېنى تەرىپىلىگەن ئىنىكانام جادىگەر ئايال ئىدى، — دىدى قىز، — ماڭا ئۇ، ئۆزىنىڭ جادى قىلىش ھۇنىرىنى ئۇگەتكەن. مەن ئۆگىنسىپ ئالىغان ئىدىم. بىر يۈز يەتمىش خىل

جادىگەرىلىكى بىلەمەن. كىچىك بىر خىل سېھىر بىلەن بۇتون شەھەرنىڭ خىشلىرىنى كۈھقاپىنىڭ ئارقىسىغا ئۇندۇرماهن. شەھەر ئىچىنى تولۇپ - تاشقان دەريالارغا ئايلانىدۇرلايمەن. شەھەر خەلقىنى بولسا، دەريادا ياشغۇچى بېلىقلارنىڭ سۇرىتىكە كىرىكۆزە - لەيمەن".

"ئۇنداق بولسا - دىدى شاه، - بۇ يىگىتنى فۇتقاز، مەن بۇ ئەقلىلىق زېرمەك يىگىتنى ئۇزمەك ۋەزىر قىلai!"
 "خوب!" - دىدى مەلىكە. كېيىن قولغا قايجا ئىلىپ بىر بۇ - مىلاق شەكىلە خەت تارتىنى، سزىق سزدى
 قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تاكى ئاتى. شەھەرزاد ھىكايدىنى توختاتنى.

- ئەي بەختلىك شاه، - دەپ داۋام قىپتۇ
 شەھەرزاد ھىكايدىنى
 قەلەندەر ھىكايدىنى داۋام قىلدۇرۇپىستۇ:
 شاھنىڭ قىزى سزىق سزدى، ئىچىگە بىر
 نەرسە يازدى. كىشى چۈشەنەيدىغان ئەپىۋە -
 لادىنى ئوقۇدۇ. بىر ئازدىن كېيىن ئوي قارا -
 ئون توتىنجى لاشقا باشلىدى. بىردىن قورقۇنجلۇق، يۈزى
 كېچە سەت بىر دەۋە كىرسىپ كەلدى. بىز خۇب
 ئاستىدا قالدۇق. مەلىكە ئۇنىڭغا:
 "لائەھلەن ۋە لاساقلان، يەنى ساڭا ماڭا سەمۇ يوق، راھەتىمۇ
 يوق!" - دىدى. دەۋە:
 "ئەي خائىستە، سەن ئەھدىتىسى بۆزدۇق. بىر بىر بىرمىزگە

زىيان - زەخىمەت يەتكۈزۈمىسى دەپ ۋەدىلەشكەن ئەممىسىدۇق" -.
 دەپ، دەرھال شى سۈرىتىگە كىردى.
 "ئى مەلىئۇن. - دىدى قىز. - سەندە ۋەدىگە ۋاپا قىلىش
 بارمۇ؟"

" قولۇڭدىن كەلگەتنى قىل، بولىسا!" - دىدى. دىۋە، ئاغزىنى
 ئېچىپ قىزغا ھۆجۈم قىلدى. قىز تېزلىك بىلەن چېجىدىن بىر
 نەچچە تالىنى يۈلۈپ تېلىپ، بىر نەرسەرنى دەپ شۇئىرلاپ سىلەك.
 كەن ئىدى. چاچ تاللەرى ئوتتۇر قىلىجقا ئايلانىدى. قىلچ بىلەن
 شىرىنى ئۇرۇپ ئىككى پارچە قىلدى. بىردىن شىرىنىڭ بېش چايانغا
 ئايلانىدى. مەلىكە چوڭ ئىلانقا ئايلانىدى. دىۋىگە ھۆجۈم قىلدى.
 چايان قارچۇغىغا ئايلانىدى. ئىلان بۇر كۆتكە ئايلانىدى. خېلى
 ئۇرۇشتى. دىۋە قارا مۇشۇككە ئايلانىدى. قىز بورە ئۇر كۇرۇپ
 كىردى. يەنە كوب ئېلىشتى. مۇشۇك يېڭىلىدى. سارايدىكى كولگە بېرىپ
 بىر چوڭ قىزىل ئانارغا ئايلانىدى. سارايدىكى كولگە بېرىپ
 چۈشتى. بورە ئانارنى تېلىپ ئاتتى، ئانار يەركە چۈشۈپ يېرىلىدى.
 دانىلىرى ھەرياققا چېچىلىدى. بىر ئانار دانىغا تولىدى. بورە
 خورا زغا ئايلانىدى. دانلاب تېرىپ يېيىشكە باشلىدى. بىرەر تالما
 ئانار دانىسى قالىمىدى. خورا ز ئاللا قانداق بىر نەرسە يېتىشىكەندەك
 تىنچىزلىنىپ تېپەرچىلايتى. قانات قېقىپ قىچقىراتتى. بېزلىرى كەمۇ
 ئاللا قانداق ئىشارەت قىلىپ ھەر تەرەپكە ئايلىنىتتى. بىردىن
 كولنىڭ بۇرجىگىدە قالغان بىر ئانار دانىغا كۆزى چۈشتى.
 ئۇنى تېلىش ئۇچۇن سەكىرەپ ئېتىلىدى. ئانار دانىسى كولگە
 چۈشتى، بېلىققا ئايلىنىپ سۇ ئاستىغا بىكىندى. خورا ز ناھايىتى
 چوڭ بېلىق سۈرىتىگە كىردى. ھېلىق بېلىق كەينىدىن سۇغا

چۈشىن، ئانچە نۆزۈن ۋاقتۇ تۇتمەي بىردىن قىقاىس-سۇرەن كۆتىرىلدى. بىز خەۋىكە چۈشتۈق. دىۋە شولە شەكىلدى پەيدا بولدى. ئاغزىنى ئاچاتتى. تۇنىڭ ئافزىدىن، بۇرنىدىن، كۆزىدىن تۇتۇن ئارسلاش نۇت چىقاتتى. كېپىن مەلىكە چىقتى، تۇ خۇددى يانار تاغدەك بىر پارچە چوغۇ ئىدى، دىۋە بىلەن ئېلىشپ كەتتى، بىر بىرىگە نۇت چېچىشتى، بىزكىمۇ نۇت چاچرىدى، مەلىكىدىن چاچرىغان نۇت زەرەر سالدى. بىر چوغۇ مېنىڭ سول كۆزۈمكە تېگىپ قارغۇ قىلدى. مەن يەنلا مايمۇن سۇرتىنە ئىدمىم. بىر نۇت پارچىسى شاھنىڭ يۈزىگە يېپىشپ، يۈزىنىڭ تۆۋەنكى يېرىسىنى، تۆۋەنكى چىشلىرىنى، ساقاللىرىنى كويىدۇرۇپ كەتتى. چوڭ بىر نۇت دىۋان بېكىنىڭ كوكىرىگىكە كېلىپ تەكدى، تۇ، شۇ ھامان كويۇپ ئۇلدى. بىزمۇ ھاياتتىن تۇمت ئۆزدۈق، بىردىن ئاللا قەيدىرىدىن "يەڭدى!"—دىكەن ئاۋااز ئائىلاندى. قارساق، مەلىكە دىۋىنى كويىدۇرگەن ئىكەن. دىۋە كۆز ئالدىمىزدا بىر سقىم كۈلگە ئايلىنىپ ياتاتتى. قىز بىزكە قاراپ: "بىر قاچىدا سۇ ئېلىپ كېلىڭلار!"— دىدى. سۇ ئېلىپ كېلىنىدى. سۇغا قاراپ ئېپسۈن ئوقۇدى. "قۇتقازان، ئاۋالقى حالغا كەلتۈر!"— دەپ سۇنى ماڭا چاچتى. سەسکىنىپ كەتتىم. شۇ ھامان بۇرۇنقى ئەكسىگە كەلدىم. لېكىن سول كۆزۈم يوق ئىدى. قىز: "ئوت! ئوت!"— دەپ ۋاقىرىدى، شاھقا قاراپ: "جېنىم ئاتا، ئەمدى مەن ئارتۇق ياشىيالمايمەن. مەن دىۋىلەر بىلەن كۈرمىش قىلىشنى مەشق قىلىغان ئىدمىم، ئادەملىرىدىن بولغاندا ئاللىقاچان ئولتۇرەتتىم، ئانار دانىسى چېچىلغاندا مەن ھاردىم، دىۋىنىڭ روھى بولغان بىر دانىنى

تاپالماي ئالدىرىدىم. ئۇنى ئالغان چېغىمدا ئاللا قاچان ئولتۇرگەن بولاتىم. لېكىن ئۇ، يەنە سۇ تىچىگە كىرىپ بېلىق سۈرىتىدە پەيدا بولدى. يەر ئاستىدا، سۇدا، هاۋادا قاتىق ئېلىشتىم. ئۇ ماڭا ئوت سەھرىنى قوللاغانغا قەدەر، مەن ئۇنىڭغا ھەر تۈرلۈك سەھر بىلەن مۇداپىسە كوردۇم. ئۆمىز ماڭا قارشى باشقا بىر سەھر بىلەن مۇداپىسە ئۇتىتى. ئوت سەھرىدىن ناھايىتى ئاز كىشى ساق قالغان. لېكىن سەھرىم كۆچلۈك كەلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنى تۈزەمىنىڭ ئالدىدا كويىدۇرددۇم. ئەمدى مەن ئولىمەن". - دىدى ئۇ، ئاردىن كوب ئوتىمىي، ئۇنىڭ كوكىرىگىدىن قاپقا را ئوت كوتىرىلدى. ئۇ تېزدىن يۈزلىرىگە تارقالدى. ئۇ يېغلاشقا باشلىدى. بىزگىمۇ تەلمۇرەتنى، بىردىنلا دىۋىنىڭ كۈلى يېنىدا تۈزىمۇ بىر سقىم كۈلگە ئايلانىدى. بۇنى كورگەن شاھ قالغان ساقاللىرىنى يۈلۈشقا باشلىدى، يۈزلىرىگە ئۇرۇپ تۈزىنى كاچاتلىدى. كېيمىلىرىنى يېرتىتى. مەنمۇ تۈزەمىنى يەرگە ئۇرۇپ يېخلىدىم، ساراي مەمۇرلىرى، ئەمرلىر، ۋەزىرلەرمۇ كېلىشتى، ھۇشىز حالەتتىكى شاھ ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكى ئىككى سقىم كۈلىنى كوردى. ئۇلار ھېرإن بولۇپ شاھ ئەترابىدا تۈرۈشاتتى. شاھ ھۇشىغا كېلىپ، قىزى بىلەن دىۋە ۋەقەسىنى سوزلىدى. ئاشلىغۇچىلارنىڭ پىغانى كوكىكە ئورلىدى. يەتتە كۈن ماتىم تۈتىتى، شاھ چوڭا گۈمبىز ياستىپ، قىزنىڭ كۈلىنى گۈمبىز تىجىدىكى قەۋىرىگە قويىدى. گۈمبىز گە شامدانلارنى قويىدى. دىۋىنىڭ كۈلىنى شامالغا سورىدى. بىرقانچە ۋاقتىن كېيىن شاھ كېسىل بولدى. بىر ئاي فاتىق ئاغرىپ ياتتى. كېيىن ساقىيىپ مېنى ئالدىغا قىچقىرىدى. "ئى يېكتى، سەن كەلگىچە بىز پاراغەتتە ياشايىتتۇق. تېج ۋە

خوشال هایات کەچۈرەتتۇق. سېنىڭ سەۋىئەتىدىن بىز بىر مۇنجە
ئاز اپلاندۇق. يۈز ئەركە ئەرزىگۈدەك سۈيۈملىك قىزىمىدىن ئايىرىلە-
دىم، چىشىرىمىدىن ئايىرىلدىم، قاتىق يارىدار بولۇدۇم، دىۋان
بېكى نۇلدى. شونچە پاراکەندىچىلىككە سەۋەپ بولغان يۈزۈڭى
يدىن كورۇشكە ئەمدى تاقىتىم يوق. ئامان - ئېسەن چىقىپ كەت! —
دەدى.

قايغۇلۇق حالدا يولغا چىقتىم. قەيدەرگە بېرىشىنى بىلەيتتىم.
كەچۈرگەن كۆنلىرىمىنى ئويلىدىم. هىندى شەھرىگە قاراپ
مېڭىشىم، قاراچىلار هادىسى، كىيم تىككۈچى ئاغىنەم، ئۆتۈن-
چىلغىم، يەر ئاستىدىكى ئىشلىرىم، دىۋىنىڭ سەھر قىلىپ
مايمۇنغا ئايىلاندۇرغىنى ۋە شاھ ھوزۇرىدا بولۇشۇم - ھەممىسى
بىرمۇ - بىر كۆز ئالدىمىدىن ئۇتىنى. بىر ئاي شۇنداق يول يۈرۈدۈم.
ئاخىرى قايغۇرۇپ بۇ شېرىنى يازدىم:

تولدى سەۋىرم قاچىسى زەھەرگە مەن كوردۇم ئۇنى،
دەلدىكى ئاچىچىق ئەلمەرگە قوشۇپ كومدۇم ئۇنى،
بۇ كۆڭۈل ئاچىچىق قاناتلار تەرەپدارى ئىدى.
پارچە بىلۇنكىم شىچىپ زەھەرنى قوتقازاردىم ئۇنى،
تولدى قان - زەردابقا دىل، هىجىرىنىمەن قوتقازارلىنى،
ئەشتىرى كىرىپىكلىرىنىڭ ئويلاپ تۈرۈپ بەردىم ئۇنى.

يەلكەمدىكى غەم يۈكىشى تاغىمۇ كوتىرىلمەس،
پىللارنى باسار تىتەك، مۇتلەق كوتىرىلمەس.
ۋاقت يەتىھەنچەل شەرىستىدىن ئىچىشلىق بار،
تىچىكەندە ئۇنى كېشل خاھى، ساق كوتىرىلمەس.
كەلگەندە خازان پەسى چىمنىڭ توڭۇزور يايىراق،

ئوتىكىندە شامال ئاچقىق يابيراق كوتىرىلىمىس.
قلغاندا بايان شەرھى غېمىمىنى ئاقىسىدا ياش.
ئاڭلاشا ئۆزى دوست بىلەن يولداش كوتىرىلىمىس.

"پەقت بىر كوزۇم كور بولدى، ئەمما جېنىش ئامان قالدى"،
دەپ ئۆز - ئۆزەمگە تەسەللى بېرىتىسىم، سۈپۈئەتتىسىم. ھامىماغا
باردىم، ساقاللىرىمىنى چۈشۈرۈدۈم يەنە يولغا چۈشتۈم. ئايىلاپ
بۈرۈدۈم. كوب شەھەرلەرde بولۇدۇم. باغدادنى ئارزو قىلدىم. بۇ
ۋەقەلەرنى باغداد خەلپىسەگە يەتكۈزۈشكە نىيەت قىلدىم. بۇگۈن
ئاخشام باغدادقا يېتىپ كەلدىم. كۆچىدا قاياققا بېرىشىمى بىلمەي
تۈرگان ئىدىم. بىرچىچى قەلەندەرنى ئۆچۈراتتىم. ئۆنلەك بىلەن
سالاملىشىپ تۈرگان ئىدۇق. ئۆچىنچى قەلەندەر كېلىپ سالام
بەردى. "مەن غېرىپ - مۇساپىرمەن" دىدى ئۇ. "بىزموغۇرۇپ -
لەرمىز" دىيىشتۇق. بىز ئۆز كىشى بولۇپ يولغا چۈشتۈق. بىز
بىر بىرىمىزنىڭ ۋەقەللىرىنى بىلىشەيتتۇق. قاراڭغۇدا بۈرۈش
مۇمكىن بولماي قالدى. بۇ ئىشكە كەلدىق. بىر كوزۇمنىڭ قاراغۇ
بولۇپ، ساقلىمىنىڭ چۈشۈرۈلىشىدىكى سەۋەپ مانا شۇ". — دەپتۇ
قەلەندەر.

"سەن ئازات، يولۇڭغا ماڭا!" — دەپتۇ ئوي ئىگىسى ئايدال.
"بۇرادىرىمىنىڭ ۋەقەسىنى ئۆقىمىغىچە كەتمەيمەن!" — دەپتۇ
ئىككىنچى قەلەندەر. ئۆچىنچى قەلەندەر تۈرىنىدىن تۈرۈپتۇ.

ئۆچىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايسى

"مېنىڭ ھىكايم، — دەپتۇ، ئۇ سوز باشلاپ، — بۇلارنىڭىدىن
ئاجايىپ. بۇلار مەجبۇرىيەت ئاستىدا ساقلىنى چۈشۈرگەن، بىر

کوزىدىن ئايىر بىلغان بولسا، مەن ئۆز تەختىيارىم بىلەن قىلغانىم. مەن شاھ ئوغلى شاهزادە ئىدىم. ئاتام ئۇلۇپ ئورنىغا شاھ بولدۇم. ئادالەت بىامن هوکۈم سۈرددۇم، بۇقراڭا ياخشىلىق قىلدىم. دېڭىزدا يۈرۈشنى ياخشى كورەتتىم. شەھرىمىز سۇ ئوتتۇرىسىدا ئىدى. دېڭىزى كەڭ، ئاراللىرى كوب ئىدى. سۇدا ئەللىكچە سۇدا كېمىسى. ئەللىكچە كىچىك يۈلۈچى كېمىسى وە يۈز ئەللىكچە ئۇرۇش قوراللىرى بىلەن جاهازىلانغان ھەربى كېملەرىم يۈرەتتى. كۆئىنۇم جەزىرىلىرى تەرىپىكە تارتىتى. بىر ئايىلىق ئۇزۇق - تۈلۈك غەمەلەپ ئۇن كېمە بىلەن يولغا چىقتىم. يىگىرمە كۈن يول يۈرددۇق. بىر كېچىسى كېتىپ باراتتۇق، ئۇغۇرى شامال قوزغالدى. دەسلەپ ھەممە ياقنى تۈندەك باستى. بۇ ھال تاك ئاتىچە داۋام قىلدى. كېپىن دولقۇن پەسىيىپ، كۈن چىقتى. بىر ئارالغا قاراپ ماڭدۇق. ئۇ يەركە چۈشۈپ قازان ئاستۇق، ئۇزۇقلاندۇق. ئىككى كۈن شۇ يەرددە دەم ئېلىپ تۈرۈپ قالدۇق، يەنە يىگىرمە كۈن يول يۈرددۇق. بىردىن كېمىمىزىگە سۇ كىردى. كېمىچى ئالدىغىسمۇ سۇ كىردى. كېمىچى دېڭىزنى كورەلمەي قالدى.

"دېڭىزغا قارىغىنا!" - دىدىي كېمىچى نازارەتچىگە. نازارەتچى چىقىپ دققەت بىلەن ئۇڭ - سولغا قاراپ تەكتۈردى. "ئۇڭ تەرىپىتە، - دىدىي ئۇ، - سۇ يۈزىدە بىر بېلىق كوردۇم. سۇ ئۆستىدە يەنە بىر نەرسە بار. بەزەن ئاقىرىپ، بەزىدە قارىيىپ كورۇنۇۋا - تىدو." بۇ سوزنى ئاشلاپ، كېمىچى بېشىدىن سەللىسىنى ئېلىپ يەركە ئۇردى، ساقاللىرىنى يۈلۈشقا كىرىشتى، بىزگە قاراپ: "ئاگام بولۇڭلاركى، ھەممە ئىلار حالاڭ بولۇسلەر، ھېجىكم قۇتۇلمايدۇ." - دەپ يىغىدى. بىزىمۇ قوشۇلۇپ يىغىلىدۇق، مەن كېمىچىدىن نازا-

رەتىشىنىڭ كورگەنلىرىنى سورىدىم. "ئىدى شاھ، - دىدى نۇء، - كېچىكى تۈماندىن كېيىن ئىككى كۈن قونۇپ يولغا چىققىنىمىزغا يىكىرىمە كۈن بولدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ناتوغرا يۈرۈپتىمىز. ئەتلەتكە تاهىئىربا تېغى (ماڭىنت تېغى) دىيىلگەن قارا تاش تاققا يېتىمىز. سۇ بىزنى كۆچەپ شۇ تەرەپكە تارتىۋاتىدۇ. كېمە مىخلىرىنى ئاهىئىربا نۈزىگە تارتىۋاتىدۇ. كېمە مىخلىرىدىن تاج- راپ بىزۈلۈۋاتىدۇ. قەدىمدىن بۇ تاغ يېنىدا كوب كېىلەر بۈزۈ- لۇپ، خاراپ بولۇپ كەتكەن. دېڭىز قىرغىنغا ئۇندەك تۈزۈرۈككە تۈرقان بىر كىشى كۆمبىز تۈستىدىكى سېرىق مىستىن ياسالغان ئات تۈستىگە منۇڭالغان. بۇ كىشىنىڭ بويىنى قوغۇشۇنىدىن ياسىلىپ، تۈستىگە خەتلەر يېزىلغان لەۋەھ تېسىغلەق. ئۇ كىشى ئاتقا مىشىپ تۈرغان چېرىدى، ئادەملەرتى ئەلۋەتتە حالاڭ قىلىدۇ. پەقەت ئاتىن چۈشكەن ۋاقتىدىلا تۈنىڭدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن".

ھەممىزنى حالاڭىت ۋەھىمىسى باستى. ھەركىم نۈزىنىڭ يېقىنلىرى بىلەن خوشلاشتى. شۇ كېچە تۈخلىمىدۇق. تالاڭ ئاتقاندا تاققا يېقىنلاشتۇق. سۇ بىزنى كۆچ بىلەن تارتىتى. كېمە تاققا يېقىنلىشىپ، ئۇنىڭ مىخلىرى، تومۇرلىرى سۈغۇرۇلۇپ، تاهىئىربا تەرمەپكە قاچتى. كېمە تاختىلىرى، بىلىسىدىم، نەچچە بولەك بولۇپ كەتتى. كەچقۇرۇن قارسام، تاغنىنىڭ يان باغرىدا تۈرۈپتىمىن. كوبچىلىك سۇغا چوڭىكەن، ناھايىتى ئازلاڭىشى سالامەت قالغان ئىدۇق. لېكىن، سالامەت قالغانلاردىنىمۇ، دولقۇن ھەر تەرەپكە ئېلىسپ بېرىپ تۈرغانلىرىدىنىمۇ خەۋەرسىز ئىدىم. ئايلىنىپ تاغ تۈستىگە چىقىش ئۈچۈن، خۇددى ئەتەيىلەپ قىلىنغان شوتىغا

ئۇخشاش پەلەمپەيلىك بىر يول تاپىتىم.
قىسىم شۇ يەركەنە تاك ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
تۇختاتتى.

— ئى بەختلىك شاه. — دەپيتۇ شەھىد.
زاد، — قەلەندەر سەركۈزەشىنىڭ ئاخىرسىنى
مۇنداق داۋام قىلدۇرۇپتۇ: سالامەت تاققا چىقتىم.
ئامان — ئېسەن قالغىنىما خوش ئىدىم. ئۇ يەردە
گۈمىزىدىن باشقا يانا بولقىدەك جاي يوق ئىدى،
گۈمىز ئىچىگە كىردىم. ئاماز ئوقۇپ، تۇخلاش
ئون يەشنىجي تۈچۈن ياتتىم. چۈشۈمە بىرسى مائى: "تۈيغان-
كېچە فاندىن كېيىن ئايىغىنىڭ ئاستىنى كولا. بىر
قانچە نەرسە يېزىلغان تۈچ قووعۇشۇن يوق بىلەن بىر مىس كەممە-
لەك چىقىدۇ. ئۇنى ئېلىپ ئات ئۆستىدىكى كىشىنى ئات! بۇ بالاين -
ئەزىزىدىن كىشىلەرنى قۇتقا扎. سەن ئاتقاندىن كېيىن ئاتلىق سۈغا
يېقلىدۇ. كەمەلەك قولۇڭدا قالدى. كەمەلەكىنى ئۆز جايىغا قوي.
شۇ ۋاقتىتا سۇ تاغ توپىسىكىچە كوتىرىلىپ چىقىدۇ. تاغ بىلەن بارا-
ۋەرلىشدۇ. ئۇ يەركە مىس كېيىم كېيىگەن بىر كىشى قېبىق ھايداپ
كېلىدۇ. قېبىققا چۈش، قېبىقىنى ۋاقتىڭدا خۇدانى يادلىما، ئون
كۈنە سېنى سالامەت قىرغاققا يەتكۈزىدۇ. ئۇ يەردە ئۆز تەرىپىتىكە
كېتىدىغان كىشىنى تاپىسەن". — دىدى. چوچۇپ تۈيغاندىم. ئۇنىڭ
ئېيتقانلىرى قانداق بولسا شۇنداق قىلدىم. دېڭىزدا دولقۇن باش-
لاندى، سۇ كوتىرىلىپ تاققا باراۋەرلەشتى. بىر منۇتىتەك ۋاقتىمۇ
ئوتىكىنى يوق ئىدى. دېڭىز ئوتستورىسىدىكى بىر قېبىققا كوزۇم

چۈشتى، ئۇ مەن تەرىپىكە كېلەتى. فېييق يېنىمىغا ئۆزۈپ كەلدى. كۆكىنگىكە بىر تۈرلۈك خەتلەر يېزىلغان. قوغۇشۇن لەۋەھە ئېسلىغان، مىس كېيمىلىك بىر كىشىنى كوردۇم. ئۇن چىقارماي قېسىقتا ئولتۇر-دۇم. ئۇن كۇن يول يۈرۈدۈق. قارسام، ئامانلىق قىرغىنغا يېتىپتە-مىز. ناھايىتى شاتلانىدەم. سۈيۈنگە ئىلگىمدىن، ئۆز - ئۆزەمگە سوز-لەشكە باشلىدىم، تەكىرىز - تەھلىل تېيتىم. كېمىدىكى كىشى مېنى سۇغا تاشلىدى. ئۇ، ئۆز يولغا قايتى. شۇ كۇنى كەچكىچە سۇ ئۆزدۇم. قول - پۇتلەرىمدا ماغىدۇر قالىدى، كۈچىزىلەندىم. قورقۇنج باستى. "ئولىمەنغا؟" دىكەن ئىدىم. بىردىن قاتىق شامال چىقىپ، دولقۇن يەنە ئەتچىجى ئالدى. كۈچلۈك بىر دولقۇن مېنى قىرغاققا شىرغىتىقىنى ئۆزەممۇ بىلمەي قالىدىم. كېيمىنى سالدىم. سقىپ، قۇرۇتۇش ئۆچۈن تاشنىڭ ئۆستىگە يايىدىم. كەچ بولدى، ئۇخلاشتا ياتىم. تالاڭ ئاتتى، كېيمىلىرىمىنى كىيدىم. ماڭدىغان يولۇمنى مولچەرلەپ، ئەتراپقا نەزەر سالدىم. تۈرمان يېقىن ئىدى، ئۆئىڭىغا كىرىپ باشتىن - ئاياق كەزدىم. مەن تۈرگان جايىشقا ئەتراپى سۇ بىلەن تۇرالغان كىچىك بىر ئارال ئىكەنلىكىنى بىلىپ ھەيران قالىدىم. بىر كۈلەتتىن قۇتۇلۇپ، تىككىنچىسگە يولۇقىنىمغا ئەچەپ-لمەندىم. بۇنىڭدىن كورە ئولگىنىم ياخشىراق دەپ قايغۇرددۇم. ئۆز ياجىھىلىرىم ئۆستىدە ئوبىلىنىپ، ئۆز - ئۆزەمگە ئولۇم تىلىدىم. شو ۋاقتىتا تېرىدىن بىر بولۇم ئادەملەر ۋە كېمە كورۇندى. دىققەت بىلەن قارسام، كېمە مەن تۈرگان ئارال تەرىپىكە ماڭدى. تۇرنۇم-دىم تۈرددۇم، بىر دەزەخ ئۆستىگە چىقتىم. كېمە جەزىرىگە يېتىپ كەلدى ۋە توختىدى. كېمىدىن ئۇن كىشى چۈشتى، ھەممىنىڭ قولىدا كۈرەك بار ئىدى. ئۇلار ئالدىراپ ئارالنىڭ ئۇتتۇرسىغا

بىرسپ توحشىسى. بىر يەرنى كولاشقا كرىشتى. بىر قاپقاق كورۇندى. قاپقاڭنى ئېلىپ، يەر ئاستى يولنى ئېچىشتى. كېيىن يەنە كېىگە قاراپ كېتىشتى. كېمىدىن ئۇن، گوش، ياغ، ھەسەل ۋە باشقا ئۇزۇقلارنى ھېلىقى جايغا توشۇشا كرىشتى. كوب مىقداردا ھەر تۈرلۈك ئۇزۇق - تۈلۈك ئېلىپ كېلىشتى. ئۇلار كوب قېتىم قاتىنىدى. ئاخىرى، ئۇلار يېڭى كېيىملەر كېيىپ چىقىشتى. ئۇتۇرسىدا يېشىنى ياشغان، ناھايىتى مۇكچىپ قالغان بىر كىشمۇ بار ئىدى. بۇ قېرىنى ناھايىتىمۇ كېلىشكەن بىر ئۇسمۇر يىكىت قولتۇقلاب باراتتى. ئۇلار يەر ئوي شىشكەن يېتىپ، پەسکە چۈشتى. بىر ئاز ۋاقت ئۇ يەردە تۈردى. كېيىن يىكىتىن باشقىسى قايتىپ چىقىشتى. قاپقاڭنى ئورنىغا قويۇپ ئۇستىگە توبتا تارتىسى، خۇددى ئاۋالقىدەك قىلىپ بېكىتتى. كېمىگە ئولتۇرۇپ، كەلگەن يوللىرىغا قايتىشتى. ئۇلار كېمە بىلەن كوزدىن يوقالغاندا، معن دەرەختىن چۈشتۈم. ئۇلار چۈشكەن يەر ئاستىدىكى ئۆيگە چۈشىمەكچى بولدۇم. توپىنى چەتكە تارتىسىم، ھېلىقى قاپقاڭ كورۇندى. خۇددى تۈگەن تېشىدەك يۈمۈلاق قىلىپ تاختىدىن ئىشلەنگەن قاپقاڭ ئىكەن. قاپقاڭنى كوتەردىم، ئايلاڭما قىلىپ تاشتىن ئىشلەنگەن پەلەمپەي بار ئىكەن، ھەيران بولدۇم. بالدارق-تنن پەسکە قاراپ چۈشتۈم. شۇنداق كەڭرى بىر جاي ئىكەن. ئۇ يەردىن يەنە بىر ئىشىك كورۇندى، ئۇنى ئاچىتىم. باققا يول ئېچىلدى. ئۇ يەردىمۇ بىر ئىشىك بار ئىكەن، ئۇنى ئېچىپ يەنە بىر باققا چىقتىم. شۇنداق قىلىپ، ئۇتتۇز ئۇچ باغدىن ئۇتتۇم. باغلارنىڭ ھەممىسىدە مۇئىلىك دەرەخلىر، گۈلسلەر بار ئىكەن. ئۇلارنى ماختاپ تۈگەتىلى بولمايتى. ئاخىرى يېپىقلق بىر

ئىشىك كوردۇم، ئۇنى تاچتىم. ئابىه‌اي، ئۇ يەر يېبەك كىلەملىرى
بىلەن ياسالغان ۋە بېزەلگەن ھەشەمدەتلەك بىر ساراي تىكەن.
”بۇ نىمە جايىكىن؟ بىر كورەي“—دەپ ماڭدىم. ھەر تۈرلۈك نەقىشلەر
بىلەن كۆل نۇيۇلغان تىشكىنى تاچتىم. ئىگەرسىنپ يۈگەنلەنگەن
قۇنىدۇزىدەك بىر قارا ئات باغلاقلق تۈرۈپتۇ. ئاتنى يىشپ
مىندىم. ئۇ، شۇ ھامانلا ئۇچتى. ئاللا قانداققۇ بىر تامغا بېرىپ
چۈشتى. مەن ئۇستىدىن چۈشمەي تۈرغان ئىدىم. قۇيرۇغۇ بىلەن
كېلىشتۈرۈپ سول كوزۇمكە تۈردى. شۇنىڭ بىلەن سول كوزۇم
قاراغۇ بولدى. مەن ئاتتنىن يېقىلىدىم، شۇ ھامان ئۇ ئاتىمۇ نەگىدۇ
ھايىپ بولدى. تامدىن چۈشۈپ ماڭدىم. ئون نەپەر يالىڭاج يىگىت
ئۈلتۈرغان شىكەن. ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۈلتۈرۈم. ئۇ يېگىتلەر
مېنى كورۇپ: ”سائا جاي يوق، ۋاقتىسىز كەلدىڭا!“—دىيىشتى.
—”ئۈلتۈرسام قوبۇل قىلمامسىلەر.“—دىدىم. ”يۈلۈڭدىن قالما!“—
دىيىشتى. غەمكىن بولۇپ يولغا چۈشتۈم. يىخلايتىم. ئاخىرى
سالامەت باغدادقا كەلدىم. ساقلىمىنى چۈشۈرۈپ قەلەندەر بولۇم.
شۇ ئىككى قەلەندەرنى يولدا ئۈچۈراتىم. ئۇلارغا سالام بەردىم.
غېرىپلىغمىنى تېيتىم. ئۇلار: ”بىزىمۇ غېرىپ“ دىيىشتى. كۆز ۋە
ساقلىمنىڭ ۋەقىسى شۇ!—دەپ سوزىنى تۈركىتىپ ئۇچىنچى قەلەندەر،
”بېشىك ئازات، يۈلۈڭغا مالا!“—دەپتۇ ئۇي شىگىسى.
”بۇ يۇلداشلىرىمنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى ئائىلىمىغىچە كەتمەيدى.
مەن!“—دەپتۇ ئۇ. ئوي ئىگىسى ئايدال خەلبىه، جەپەر ۋە مەسرۇر-
لارغا قاراپ:

”سلەرمۇ ئۆز سەرگۈزەشتلىرىڭلارنى سوزلەرسىلەر“—دەپتۇ.
جەپەر ئۇرىنىدىن تۈرۈپتۇ. بۇ يەرگە كىرىشتە ئىشىك ئاچقۇچى

ئايالغا ئېيتقان سوزىنى تەكرا لاتۇتۇ.
“بەزىلىرىڭلار ئۈچۈن يەنە بەزىلىرىڭلارنى كەچۈرۈم قىلدىم.”—

دەپتۇ ئوي ئىگىسى ئايال.

ئۇلار ئۇيدىن چىقىتتۇ. خەلپە قەلەندەرلەردىن: “نەكە بارى
سلەر؟”— دەپ سوراپتۇ. “بارىدىغان جايىمىز يوق”, — دەپتۇ,
“بىزنىڭىكە بېرىپ قونۇڭلار!”— دەپتۇ خەلپە. كېيىن جەپەرگە:
“ئۇلارنى ئېلىپ بار، نەتە مېنىڭ هوزۇرۇمغا ئېلىپ كىرا! ۋەقىستى
يازدىرۇپ ساقلايمىز”— دەپ بۈيرۈق قىپتۇ. “خوب!”— دەپتۇ
جەپەر. خەلپە ئۆز قەسىرىگە مېڭىتتۇ. كېچىنى ئۆخلىماي تەختىدە
ئولتۇرۇپ تالق ئاتقۇزۇپتۇ. ساراي مەمۇرلىرى يېتىپ كەلگەندە،
خەلپە جەپەرگە:

“ئۆچ چوکانىنى ھەم ئۇلارنىڭ ئىككى ئىتىنى قەلەندەرلەر
بىلەن ئېلىپ كەل،”— دەپ بۈيرۈپتۇ.
قسە شۇ يەرگە يەتكەندە تالق ئاتى. شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئەي بەختىدك ئاه، — دەپ باشلاپتۇ
شەھرىزاد ھىكايسىنى — جەپەر ئۇلارنى ئالدىغا
چاقىرتىپتۇ.— دە. ئۇلارغاغا قاراپ:
“كېچە سلەر بىزى تۈنۈمىدىڭلار. لېكىن
قىلغان ياخشىلىقلەرىڭلار ئۆچۈن بىزىمۇ سلەرنى
ئەپۇ قىلىمىز. مەن سلەرنى ئاكاھلەندىرۇپ
ئۇن ئالتنىچى ئېيتتى: سلەر ھازىر ئابىاسى خەلپىلىرىنىڭ
بەشىنچىسى خەلپە ھارۇن رەشد دەركاھىدا

كېچە

ئىكەنلىكىلارنى بىلەلدارا يەقدت ئوعرا سوزلەڭلار،" دەپ تۇۋا.
تۈرۈپتۇ. تۇلارنى خەلىپنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەربىتۇ. خەلىپنىڭ
ئالدىدا ئوي ئىگىسى ئايال سوز باشلاپتۇ.

باغدادلىق بىرىنچى چوكاننىڭ ھىكايسى

"مېنىڭ بېشىمغا چۈشكەن ھادىسە كۆزىنىڭ تېقىغا يېڭىنە بىلەن
يازغۇدەك تىبرەتلىك. — دەپتۇ تۇ. — بۇ ئىككى ئىت مېنىڭ بىر
تۇقان قېرىندىشىم. بىز بىر ئاتىدىن تۈچ قىز تىدۇق. بەدىشىدە
قامىچا ئىزلىرى كورۇنگەن بۇ ئىككى ئىت ئانا باشقا ئاچىلىرىم.
ئاتىمىز ئولگەندىن كېيىن مىراستىن ھەركىم ئۆزىگە تېكىشلىگىنى
ئالدى. بىرنەچە كۈندىن كېيىن ئاتىمىزمۇ قازا قىلدى. ئانامدىن
تۈچ مىڭ تىللا پۇل فالدى. ھەر بىرىمىز مىڭ تىللادىن بولۇ-
شۇۋالدقۇق. مەن ئەڭ كىچىكى ئىدمىم. ئاچىلىرىم ئۆزلىرىگە ئوي-
مۇلۇك قىلدى. تۈرمۇش قۇردى. بىر قانچە ۋاقت بىلە ياشغاندىن
كېيىن، ھەر ئىككى ئاچامنىڭ ئېرى سەپەرنى تىختىيار قىلىشتى.
مال توپلىدى. خوتۇنلىرىدىن مىڭ تىللادىن بۇلنى ئېلىشتى.
ھەممىلىرى بىلە يولغا چىقتىتى. مەن يالغۇز قالدىم. مېنىڭ ھەق-
قىمەت ئېغىزىمۇ ئاچىمىدى. بىر يولسا بىش يىل ئامۇ-ئىشانىز
يوقالدى. ئەرلىرى پۈللەرىنى تمام قىلىشپ ھاللىرى خاراپلىشتىتۇ.
كېيىن نامەرتلىك قىلىپ، ئاياللىرىنى باشقا يۈرۈتقا غېرىپ قىلىپ
تاشلاپ كېتىپتۇ. بەش يىلدىن كېيىن چوڭ ئاچام يېتىپ كەلدى.
كېيىم - كېچە كەلىپنىڭ يۈز يېرىدە ياماق. يەنە كېلىپ يامالغان
رەختىلەر كېيمىنىڭ ئۆزىدىن ئەمەس. ئاڭ-قارا، ئىش قىلىپ، تېپىلە-
خىشنى ياماتۇ. كورىگەن كىشى تاقەت قىلالمايدۇ. ئەپتى - بەشىد-

سېنىڭ نىمىسىنى تېپىتىسىز. گوياكى گوردىن چىققان مۇردا ئۇنىڭ
ئالدىدا كوركەمەك. دەسلەپتە تونۇيالىسىدىم. ئاللاقا ياقلاردىكى
كىملەركىدۇ ئوخشتىپ، تىكلىپ قارىدىم، ئەسلىھەلىمىدىم.
تېھتىمال. ئۇنىڭ يۈزى، كوز ياشلىرى تونۇشومغا دەخلى قىلغان
بولۇشى مۇمكىن. قانچە دىققەت قىلاممۇ ئوخشتالمايىتىم، تولۇ-
يالمايىتىم. ئەھۋالنى سورىدىم.

”ئىي سىڭىم، پىشانەم شور ئىكەن، كوركۈلۈكۈم كوب شىكەن.
قۇدۇق سوزدىن پايدا يوق!“ — دەپ سوزىنى تۈگەتتى.
هامىماڭغا ئېلىپ باردىم، كېيمىلىرىنى يېڭىلىدىم.

”ئىي ئاچا، — دىدىم مەن ئۇنىڭغا، — سەن ماڭا ئانا ئورنىدا
ئانا، ئاتا ئورنىدا ئاتا بولغىن. مېنىڭ سائى بىر نەرسە دېيىشىم
ئورۇنىسىز. لېكىن ئېپ كىشىنىڭ ئۆزىدە بولىسىدۇ. مەنمۇ سىلەر
بىلەن بىللە مىراس ئالغان ئىدىم. ھەممىدىن ياخشى ياشىپ
كېلىۋاتىمەن!“ ئاچام بىر يىل مەن بىلەن بىللە تۈردى، كوب
ياخشىلىقلار، قىلدىم. كىچىك ئاچامنى ئويلايىتىم. كوب ئوتىمەي
ئۇمۇ ئېتىپ كەلدى. ئۇ، چوا ئاچامغا قارىغاندا يەنسىءۇ يامانراق
ئەھۋالدا ئىدى. ئۇنىڭغا چوڭىدىنىمۇ ئارتۇغراتق ياخشىلىق
قىلدىم. بىر قانچە ۋاقت ئۇتكەندىن كېسىن، ئۇلارنىڭ ھەر
ئىككىسى: ”تۈل ئولتۇرۇشقا تاقتىمىز يوق. ئەرگە تېگىمىز“ —
دېيىشتى. ”هازىرقى ئەرگە كىلەر يامان، بۇ زاماندا ئەر تاپىمەن
دىگەن كىشى بىكار ئاۋارە بولىسىدۇ. ئۆزەشلارمۇ ئەرنى سىناب
كوردۇڭلارغۇ؟“ — دىدىم. سوزۇمكە كىرمىدى. مېنىڭ رازىلىغىمىز
يەنە ئەرگە تېگىشتى. قاراپ تۇرالىدىم، كېرەكلىك نەرسىلىرىكە
ھەمكارلاشتىم. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەرلىرى بىلەن كېتىشتى. بىر ئاز

ۋاقت بىللە ياشدى. كېيىن ئەرلەرى ھەلە قىلىپ، بار-يوقلى
قىلىشىپ، بۇلارنى يەنە تاشلاپ كېتىپ قىلىشتى. ناچىلىرىم
يالىڭاچ، بويۇن قىسپ كىرىپ كېلىشتى. مەندىن ئەپۇ سورىدى.
“بىزنى جازالما!”—دەپ سورىدى.

“سەن بىزدىن ياش بولساڭىمۇ نەقللىق سەن، بۇنىڭدىن
كېيىن بىز ئەر كېتىنى ئاتمايمىز، بىزنى خىزمەتچىلىككە ئال!
قوسىغىمىز تويا بولدى!”—دىدى.

“جان دىلىم بىلەن، —دىدىم مەن، —ئۇيۇمىنىڭ تورى يەنە¹
سەلەرنىڭكى، سەلەردىن قىممەتلەركە كىشم يوق!” بۇرۇنىقدىمنىم
ذىيادە هورەت قىلىدم. شۇ نەھۋالدا يەنە بىر يىل ئۇتىتى.
بعسرە شەھرىگە بېرىش تۈچۈن كېمە ھازىرىلدىم. ماللارنى،
 يولغا كېرەكلىك ئۆزۈق-تۆلۈكلىرىنى كېمىگە جايىلدىم. تۇلارغا:
“مەن بىر شەھەرگە بېرىپ كەلمە كەچىمەن، ئۇيدە ئۇلتۇر امسىلەر
ياكى مەن بىلەن بىللە بار امىسەر?”—دىدىم.

“سەن بىلەن بىللە كېتىمىز. سەندىن ئاييرلىمايمىز”，—دىدى.
مەن قالغان مالنىڭ بېرىمىنى ئۆزەم بىلەن ئالدىم. كېمىدە بىرەر
ھادىسە بولۇپ قالسا، قايىقاندا پۇلسز قالماي دەپ، بېرىسىنى
بىر يەرگە يوشۇردۇم. ئۆزج ئاچا-سىڭىل يولغا چىقتۇق. كۈندۈ-
زىمۇ يۈرۈدۈق، كېچىسىمۇ يۈرۈدۈق. كېمىمىز ئازغان ئىكەن. كېمچى
كېمىمىزنىڭ باشقا ياققا كېتىپ قالغانلىغىنى ناھايىتى كېيىن ئۇقۇپتۇ.
شامال ئۇن كۈن ياخشى بولۇپ تۈردى. خېلى نۇرغۇن يول باس-
تۇق، نازارەتچى يۈقۈرى كوتىرىلىپ يولغا نەزەر سالدى. كېيىن:
“شەھەرگە يېقىن كەپتىمىز”—دىدى. بىزەم سۈيۈن ئۇشتۇق. كۈندۈزى
سائەت بىر چامسى ئىدى. شەھەر ناھايىتى يېقىندىن كورۇنىۋشكە

باشلدى. "بۇ شەھەرنىڭ نامى نىمە؟" — دەپ سورىدۇق كېمىدە
چىدىن.

"بىلەيمەن دىدى تۇ، — ئومرۇمدا بۇ شەھەرنى كورمىگە لەمەن
ۋە بۇ دېكىزدا يۈزۈمكە نىمەن."

"نىمە بولسا مەيلى، بۇ شەھەرگە چۈشۈش كېرىك. ئىككى
كۈن شۇ ياردە دەم ئالىمىز، يولغا تەبىيارلىنىپ كېتىمىز" — دىدى
دورغا مەسلىھەت بېرىپ. شەھەرگە يەتتۆق. كېچىسى شەھەرگە
كەتتى. بىز ئۇنى كۆتەتتۆق. خىلىدىن كېپىن شەھەردىن قايتىپ
كەلدى: "تۈرۈڭلار، شەھەرگە كىرىڭلار!" — دىدى بىزگە. شەھەرگە
كىردۇق. ئۇياق-بۇياقنى كوردۇق. شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدا
بايراق كوتەركەن دەرۋازىۋەن تۈزاتتى. يېقىن بېرىپ فارسام،
ئۇلار تاش بولۇپ قېتىپ قاپتا. شەھەر ئىجىگە كىردىم. بۇ يەردەم
ھەممىسى قارا تاشقا ئايلىنىپ قېتىپ قالغان حالدا كوردۇم. يۇتۇن
بازارنى ئايلاندىم. ھەممىھ ئادەم، مال، ئالتۇن- كۆمۈشلىرى شۇ بېتى-
چە قىلىپ تاشقا ئايلانغا. شەھەردا بىرەر تىرىك جان ئۈچرەتىدىم.
ھېرإن بولۇم. "بۈنگىدا بىرەر سر بولسا كېرىك" دەپ ئويىلمى-
دىم. ھەممىز شەھەرنىڭ ھەرتەرىپىگە تارقالدىق. ھەركىم
ئالتۇن- كۆمۈش يېغىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. مەن ساراي ئىجىگە
كىردىم. ساراي ناھايىتىم ھەشمەتلىك ئىكەن. شاه ئوردىغا
كىردىم. ھەممىھ ئەسۋاپلىرى ئالتۇندىن ئىدى. شۇ ئۇيدىكى نەپس
پەرده ئارقىسىدا، ساراي مەمۇرلىرى: ئەملىر، ۋەزىرلەر ئەقلەنى
ھېرإن قالدۇرالىق دەرىجىدە تىسىل كېيمىلەرنى كېيىپ ئولتۇ-
راتتى. يېقىنراق بېرىپ قارىدىم. شاه ئالتۇن- كۆمۈش، ھەر تۈر-
لۈك قىممەتلىك تاشلار ۋە دۇرلار بىلەن زىننەتلىكەن تەختتە

ئۇلتۇراتتى. تۇنىڭ ئەتراپىدا ھەر تۈرلۈك بېبىك كىيىملەر كىيىگەن ئەللىكچە قول قىلىج يالساتاچىلاپ، شاھىنى مۇھايمىزەت قىلىپ تۇراتتى. بۇنى كورۇپ خېلى خەۋىپسىرىدىم. بىرئاز يۈرددۈم. مەلىكىنىڭ قەسىرىگە كىردىم. دەرۋازىلارغا ئالىتۇن پوپۇكلىر بىلەن ئىشلەنگەن پانۇس تېسلغان. مەلىكە ياتاتتى. تۇ يالىتىراق دۈرلەر قادالغان كىيىملەرنى كېيىۋالغان ئىدى. بېشىدا ھەر تۈرلۈك قىمە-مەتلىك گوھەرلەر تۇرىتىلغان تاج، بېلىدە يەنە ئالاھىدە زىننەت-لەنگەن كەمەر بار ئىدى. بويىنغا كوزنى قاماشتۇرغۇچى ھەر خىل مەرۋايىتلاردىن ئىشلەنگەن زىننەت تۇمارى تېسىقلق ئىدى. تۇ يەردىن يەنە بىر ئىشكىڭ ئۇچۇق كورۇندى. تۇ يەرگە كىردىم. تۇ يەردىن يۇقۇرىغا چىقىش ئۇچۇن يەتتە بالاداقلق شوتا بار ئىدى. شوتىدىن چىقتىم. تۇ يەر رەڭمۇ-رەڭ ئەلمەر بىلەن ئالاھىدە زىننەتلىنگەن جاي ئىكەن. مەرمەردىن ياسالغان تەختىكە ھەر تۈرلۈك دۇرى-گوھەر تۇرىتىلغان، بىر تەرەپتە باقرىغان شولە كوزنى قاماشتۇردى. دققەت بىلەن قارىسام، تۇ نەرسە بىر كىچىك شەرەننىڭ ئۆستىگە قويۇلغان غاز تۈخۈمىدەك كېلىدىغان گوھەر ئىكەن. تۇ خۇددى چىراقا ئوخشاش يېنىپ، ھەر تەرەپنى يورىتتى-دىكەن. بۇ شەرەگە كىشىنى ھېيران قىلىدىغان ھەر تۈرلۈك، ھەر خىلىدىكى نەپىس رەختلەر ئېچىپ قويۇلغان، بۇنى كورۇپ ھېيران بولددۇم. تۇ يەرده يېقىغلق شامىء بار ئىدى. "ئەلۋەتتە بۇ شامنى بىر كىشى ياققان بولما كېرىمك" دەپ ئوبىلدىم. باشقا جايلارغان كىردىم. ئۇيىلەرنى ئايلىنىپ ناھايىتى ئەجەبلىكىدەم. تۇزەمنى يوقىتىپ قويىدۇم. كەچ بولدى، چىقىپ كەتمەكچى بولددۇم، لېكىن ئىشىكىنى ئابالمىسىم. يەنە قايتىپ شام يېقىلغان ئويىگە كىردىم. تەختىكە

چىقىپ نۇلتۇرۇدۇم. ئۇستۇمكە نەرسىلەر يېپىندىم. ئۇخلىماقىچى
 بولغان ئىدىم. ئۇخلىيالىمىدىم. ئۇييقۇ كەلسىدى. يېرسىم كېچىدە
 بىركىنىڭ يېقىلىق تاۋۇش بىلەن قۇرتان ئوقۇۋاتقاڭلىغىنى ئائىلە-
 دىم. ئاۋازى بوش ئىدى، شۇ تەرىپىكە باردىم. ئاۋاز چىقۇۋاتقان
 جايىنكى ئىشىگى بېكىتىكلىك ئىدى. ئاچىسىم، قارسام ئىبادەتھانان
 ئىكەن. ئېسغلۇق ئىككى شامدا ندا شام يېسغلۇق تۇرۇپتۇ. مەھاپ
 ئالدىغا جايىناماز سېلىنغان. ئۇنىڭدا چىرايىلىق كېلىشكەن بىر
 يىگىت يۈزكۈنۈپ نۇلتۇرۇپتۇ. بۇ شېرلار ئۇنىڭ شەنگە يېزىلغان:

مۇنەججىم يۈزىنى كوك تەرەپ بۇردى،
 ئاساندا هەشمەملەك كۆزەلنى كوردى.
 كىيگەن زەرباپ كىيىم ئۇ ئىككى قەۋەت،
 ذۇھەل يۈلتۈزىدەك بەرنا ۋە سولەت.
 ئىككى قېشىدا بار قابقا را خالى،
 مەرەختەك ئۇنىڭ ھوسنى - جامالى.
 كەرىپىكى ئوق بولسا، قېشىدۇر كامان،
 مەشۇقلۇرىغا دائىم بەرمەيدۇ ئامان.
 يۈزىدە ئاتارۇتنەك ئەقلى بەلكۈس،
 قەلبىدە مەقۇج ئۇدار مەغىرۇلۇق ھىسى.
 ئاي قىلىپ ھەپىرەتنە كېيىن سالام بەردى،
 يۈزىكە پەرددە ئارتىپ چىدىرغە كىردى.

پۇتۇن شەھەر ئاھالىسى ئارىسىدا يەقدەت ئۇنىڭ سالامەت
 قالقىنى مېنى ھەيران قالدۇردى. ئىچكىرى كىرىپ سالام بەردىم. ماڭا
 قاراپ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ جاۋاپ بەردى. "بىرنەرسە سورىام
 جاۋاپ بېرىمەسىز؟" — دىدىم. يىگىت ماڭا قاراپ تەبەسىم قىلدى.
 "ئې قىز، — دىدى ئۇ، — سەن ئاۋال بۇ يەركە قانداق

قىلىپ كەلگىنىڭنى سوزلە!

”ئېيتىپ بېرىسىن ا“—دىدىم. تۈز تارىخىنى سوزلۈدۈم، ئۇ،
ھەيران قالدى. كېيىن مەن شەھەر خەلقى ھەققىدە سورىدىم.
ئۇ:

”تۈز تەختىدە قارا تاش ھالىتىدە كوركىنىڭ مېنىڭ ئاتام. بۇ
شەھەرنىڭ شاهى ئىدى. ئۇ، تۈيىدە كوركەن كۈرسى تۈستىدىكى
تاشقا ئايلاڭغان ئايال مېنىڭ ئاتام. تۇلار تۈرگان جايلىرىدا تاشقا
ئايلاڭغان. بۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى تۇتقا چوقۇناتى. ئاتام كوب
زامان بالا كورمەكەن ئىكەن، قېرىغان ۋاقتىدا مەن تۈغۈلۈپتەمەن.
مېنى تەربىيەپتۇ، چوڭ بولۇم. قېرى بىر بۇۋىسىز بولۇپ، ئۇ
مۇسۇلمان ئىدى. لېكىن ئۇ، تۈزىنىڭ دىنى ئېتىقادىنى ئاتا-ئانامدىن
يوشۇرۇن تۇقاتى. ئاتام ئۆزى تۈز دىنىمىزدا دەپ تونتۇيىتى.
شۇنىڭ تۈچۈن ئۆزى ناھايىتى ھورمات قىلاتى. مېنى تەربىيە
قىلىشنى ئاتام تۈنىڭغا تاپشىردى. موماي ماڭا ئىسلام دىندىن
تىلەم يەردى. ناماز توقۇشنى تۈگەتتى. ھەممىنى تۈكەنگىنلىمدىن
كېيىن، موماي ماڭا: ”بۇ سىرنى ئاتائىڭغا ئېيتىما، يوشۇرۇن تۈت!
ئەگەر بىلە، سېنى تولتۇرمۇ،“—دەپ چېكىلدى. مەن موماي-
نىڭ ئېيتىقىنىدەك قىلىپ ”سىرنى“ ئاتامغا بىلدۈرمىدىم. شۇ ئەھۋالدا
بىر قانچە ۋاقت تۇتى. موماي ئولدى. شەھەر خەلقى ھامان
تۇتقا سېغىنىپ كۇناغا پاتتى. بىردىن تۈزاق-يېقىنغا ئائلاڭغان
چاقماقتەك فاتتىق: ”ئىدى شەھەرde ياشغۇچى ئاھالە، تۇتقا چوقۇ-
نۇشتىن يېنىڭلارا تەڭرىگە ئىبادەت قىلىڭلارا!“—دىگەن بىر ئاۋاز
ئائلاڭدى. ئادەملەرنى قورقۇنج باستى. ھەتتاڭى تېخىچە يۈرۈ-
گىم دۈپۈلدەپ تۈرۈپ تۈرۈپتۇ. ھەممى ئادەملەر ئاتامنىڭ ئالدىغا

يىغىلىشتى: "كىشىنى قورقۇنچقا سالغان بۇ دەھىھە تامىڭ ناۋاز نىمە؟" —
دەپ سوراشتى ئۇلار ئاتامدىن.

"ئۇ تاۋۇشتىن سىلمىر قورقىماڭلار! بۇنىڭ ئۆچۈن سىلمىر ئۇز
دىنىڭلاردىن قايىتماڭلارا" — دىدى ئاتام. ئادەملەر شاهىنگ سوزىنى
ماقۇل كورۇشتى، تېجىلانىدى. يەنە ئۇز دىنلىرىغا مۇستەھكم
بولۇشتى. شۇنىڭدىن كېيىن يەنە بىر يىل ئۇتى. هىلىق قورقۇنچ
لىۇق ناۋاز ئىككىنىچى قېتىم قايتا ئاشلاندى. ئەمما بۇلار ئۇز
تېتىقاتلىرىدا قالۇمەردى. ئاسمانىدىن بالا ياغىدى. كۈن چىقار ۋاقتىدا
مەندىن باشقا ھەممە جانلىق مەۋجۇدات بىردىنلا تاشقا ئايلاندى.
شۇنىڭدىن بېرى مەن يالغۇز شۇ يەردە مانا مۇشۇ نەھۋالدا ناماز
تۇقۇيمەن، روزا كەلگەندە روزا تۇتىمەن. قۇرئان تالاۋەت قىلە.
مەن، سوزلىشىدىغان بىر كىشمۇ يوق، بىر ئۇزمەن يالغۇز ناھايىتى
زېرىكتىم ۋە قىسىلمىم" — دىدى.

"مەن بىلەن بىللە باگدادقا بېرىشقا راىى بولمامسىز؟ ئۇ يەردە
ئالىملار بىلەن سوزلىشىز، مەلۇماتىڭىز ئېشىپ، پىكىرىڭىز تېچە
لىدۇ، — دىدىم، — بۇ يەردە مال قاچىلانغان كېمە بار، شۇنىسمۇ
باركى، ئالدىڭىزدا تۇلتۇرغان بۇ چورىڭىز ئۇرۇق - ئەۋلاتلىق ئايال.
تەقدىر بىزنى بۇ شەھەرگە كەلتۈردى. بانا بىلەن بىز بۇ ۋەقىلەر-
نىڭ كۇۋاھى بولۇدق. ھەمىدىن مۇھىسى سىز بىلەن كورۇشتۇق،"
يەنە كوب نەرسىلەرنى سوزلەپ، ئۇنى ئۇزمەن بىلەن بىللە كېتىشكە
كۈندۈردىم.

قىسە شۇ يەرگە يەتكەندە تالق ئاتى، شەھىززاد ھىكايسىنى
توختاتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ
 شەھىزىدە سوزىنى، — ئۆي ئىگىسى چوکان نۇز
 سەر كۈزەشتىسىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ:

 خوشاللىقتىن نۇزەمكە نۇزمەم ئىشەنەيە.
 تىم، كېچىسى ئۇنىڭ ئاياق تەرىپىدە ياتىم، تالق
 ئانقاندىن كېپىن، نورنۇمىدىن تۇرۇپ خەزىنىكە
 كەلدىق، باھاسى قىمەت، نۇزى يېنىك نەر-
ئون يەتتىنجى
 كېچە سەلمىنى تېلىپ قورغاندىن چىقىتۇق، كېمچى ۋە
 قوللار بىلەن كورۇشتۇق، تۇلار مەندىن ئەنسەرەپ تۇرغان ئىكەن،
 خۇرسەن بولۇشتى، مەندىن ئەمھاڭ سوراشتى، كورگەنلىرىمىنى
 ئېيتىم، يىگىت ۋەقەسنى، خەلقىڭ بېشىغا چۈشكەن ھادىسلەرنى
 نۇلارغا ئېيتىم، ھەيران قېلىشتى، مانا بۇ ئىككى ئىت سۇرېتىدىكى
 مېنىڭ ئاچىلىرىم مېنى بۇ يىگىت بىلەن بىلەن كورۇپ، كورەلمە.
 لىك قىلىشقا باشلىدى. بۇلار بېرىلىشپ ماڭا ئازار يەتكۈزۈش
 نۇچۈن، مېنىڭ پېيمىگە چۈشتى، كېمىكە چۈشتۇق، شامال يوق
 ئىدى، بىر ئاز كۆتۈق، شامال قوز غالىدی. يەلكەننى كوتەردۇق،
 مېڭىپ كەتتۇق، ئاچىلىرىم:
 "بۇ چىرايىلىق يىگىتنى نىمە قىلماقچىسىن؟" — دەپ سوراشقا
 باشلىدى. مەن:
 "ئۇنىڭ بىلەن نۇمۇر كەچۈرمە كېچىمن!" — دىدىم. يىگىت
 تەرەپكە بۇرۇلۇپ:
 "بىر سوزۇم بار، قارشى بولمىشىڭ ئېيتاتىم"، — دىدىم.
 "مەرھەممەت!" — دىدى ئۇ. كېپىن ئاچىلىرىمغا:
 "مەن نۇچۈن بۇ يىگىتنىڭ نۇزى كېپايە، ماللارىنىڭ ھەممىسىنى

سلەر ئېلىڭلارا" — دىدىم. ئۇلار: "خوب!" دىيىشتى. لېكىن ماڭى
قارشى يامان نىيەتلىرىنى ئىشقا سېلىشنى ئويلاشتى. شامال ياخشى
بولۇپ، كېمىمىز سۈرنەت بىلەن ئىلگىرىمەيتتى. توختىماي يول
باستتۇق. خەتقەرلىك دېڭىزنى بېسىپ تېج دەريايغا ئۆستتۇق. بىر
ئاز يۈرۈپ يەسرە شەھەرگە يېقىنلاشتۇق. شەھەر بىنالىرى
پاقسراپ كورۇنۇشكە باشلىدى. كەچ كىركەن ئىدى. بىزنىڭ
ئۇخلاپ قالغانلىقىمىزدىن پايدىلىنىپ، ئاچىلىرىم مەن بىلەن
يىگىتتى كوتۇرۇپ دەريايغا تاشلىدى. يىگىت سۇ ئۆزۈشنى بىلەمەيدى.
دىكەن، سۇغا غەرق بولدى. مەن سۇدىكى بىر ياغاج ئۇستىگە
ئولتۇرۇپ ئالدىم. دولقۇن ياغاج بىلەن مەسىنى. چايقاپ - چايقاپ
ئاخىرى سۇنىڭ قىرغىنغا چىقىرىپ تاشلىدى. قۇياش چىققان
ئىدى. مەن كېيمىلىرىمىنى سىقىپ ئاپتاپقا يېپىپ قۇرۇقتۇم. تار
بىر چېغىر يول ئۈچراتىم. شۇ يول بىلەن يۈرۈمۈردىم. شەھەرگە
تەخىمنەن ئىككى سائەتلەك يول قالغان ئىدى. بىر ئىلاننى خورما
دەرسىخىدەك يوغان بىر ئەزدەرە قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقى كورۇۋە
دى. ئىلان ئەزدەرەدا من قېچىپ مەن تەرەپكە كېلىۋاتقان ئىكەن.
ئەزدەرە ئۇنىڭ قۇيرۇغىدىن تۇتتى. ئىلاننىڭ كوزلىرىدىن ياش
ئاپاتتى. تېز ھەركەت قىلغىنىدىن ئىلاننىڭ تىللەرى سائىكلاپ
قالغان ئىدى. رەھىم كەلدى. ئەزدەرەغا تاش ئاتتىم، ئەزدەرە
شۇ ئاندىلا ئولدى. ئىلان قانات چىقىرىپ هاۋاغا كوتىرىلىدى،
كوزدىن غايىب بولدى. مەن ھەيران بولدۇم. چارچىغان ئىدىم،
ئولتۇردىم. ئۇيىقۇم كەلدى، ئۇخلىودۇم. ئۇيىغىنىپ قارسام، ئاياق
تەرىپىمە بىر قىز ئولتۇرۇپتۇ. ئالدىدا ئىككى ئىست بار. ئۇ قىز
ئايىغىمىنى ئۆكىلاپ تۇرۇپتۇ. مەن ئۇيۇلۇپ ئايىغىمىنى يىغىدىم.

”سەن كىم بولىسىن؟“ — دىدىم مەن.

”بىردىمىدىلا مېنى ئۇنىزۇدۇڭىمۇ؟ — دىدىي ئۇ، — ماڭا چوڭا
مەھربانلىق قىلدىگەن؟ مەن بايا سەن تولۇمدىن قوتۇلدۇرغان نىلان
بولىمەن. تۇزمەن جىنلاردىنىمەن. ئەزىزەرھامۇ جىندىن بولۇپ. ئۇ
مېنىڭ دۇشىمىنىم ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن سېنىڭ سەۋىيىڭىڭ بىلەنلا
قوتۇلدۇم. مېنى قۇتقاۋازغاندىن كېپىن دەرھال ھاواغا ئۈچۈپ،
كېمەتىنىڭ ئالدىغا ياردىم. ئۇنىڭدىكى نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى
قۇيۇنىڭە ساق — سالامەت يەتكۈزۈپ قويىدۇم. كېمە سۇغا چوڭۇپ
قەتتى. ئاچىلىرىنىڭ شىقا ئايلانىدۇرۇپ قويىدۇم. بۇ ئىككى ئىست
سېنى سۇغا تاشلىغان ئاچىلىرىنىڭ.“

كېپىن مەن بىلەن بىلەن بۇ ئىتلارنى كوتۇرۇپ ئۈچۈپ، ئۇيۇدە
نىڭ ئوگۇزىكە چۈشۈرۈپ قويىدى. كېمەدە قالغان ھەممە نەرسە
لىرىمىنى كام — كۆتىزىز ئۇيۇمە كوردۇم. ئۇ، ھەر كۈنى بۇلارنى
ئۈچ يۈز قامجا ئۇرۇش كېرەكلىكىنى، ئەگەر شۇنداق قىلىماام،
تۇزمەننى ئۇرۇدىغانلىغىنى بىلدۈردى. ۋەددە بەردىم. ۋەددىگە
مۇۋاپق ھەر كۈنى شۇنداق ئۇرۇسمەن، لېكىن يەنە ئۇلارغا ئېچىدە
نمەن. ئۇلارمۇ ئەپىنىڭ مەندە ئەمەسلىكىنى ياخشى بىلدۈدە.“
خەلبە ئەجەپلىنىپتۇ.

”سېنىڭ بەدىنىڭدىكى قامجا ئىزلىرىنىڭ سەۋىسى نىمە؟“ —
دەپ سوراپتۇ خەلبە ئىككىنىچى ئايالدىن.

باگدادلىق شىككىنچى چوكاننىڭ ھىكايسى

چوكان سوز باشلاپتۇ: ”ئەي خەلبە مېنىڭ ئاتام ئۇلۇپ،
ئۇنىڭدىن ماڭا كوب مال — دۇنيا قالدى. ئارىدىن ئانچە كوب ۋاقتى

ئۇتمەي، ئۆز زامانىنىڭ ئەڭ بەختلىك كىشىسگە تەكىدىم. ئۆسالف
 بىلەن ئاران بىر يېل ھايات كەچۈردىم. ئۆز، نولدى. ئۆسىدىنىمۇ
 سەكىعن مىڭ تىلا ئالىتۇن مىراس قالدى. بۇ داۋراڭ ھەممە
 تەرمەپكە تارقالدى. ئوندەك كويىنەك تىكتۈردىم. ھەر بىرى مىڭ
 تىلا قىمىتىدە ئىدى. بىر كۇنى ئەمدىگىنە چۈشلۈك تاماق يەپ
 بولۇپ تۈرغان ئىدىم. جاۋاغايلرى ئاغزىنىڭ ئىچىگە كىرسپ
 كەتكەن، ئاندا - ساندا قالغان قېشىنىڭ موبىلىرى بەكىمۇ ئۆزۈن،
 كوزى ئورىدەك چوڭقۇر، چىشلىرى ئاغزىنىڭ ئۆ يەر - بۇ يېرىدە
 ئەتەي قوييۇپ قويغان تىيەكتەك لىئىلداب ئورلەپ چىققان، ھەر
 خىل ئۆزۈن - قىقا ئابياق چېچىغا خاس ئىشلەنگەن رومال سالغان
 دوك، سولغۇن رەڭ، بۇرۇنلىرىمۇ قوييۇپ قويغاندەك ئۆزىگە ياراشقان
 بىر قېرى خوتۇن كىرسپ كەلدى. شائىرنىڭ بۇ شېرى ئەينىن
 شۇنداق موماينى ئەسىلىتىدۇ:

قىرى قىددى ئىگىلگەن خۇددى كەمەلەك،
 كوزى كورىدەك ئىچىكىرى بۇرلى ئىلمەك؛
 دۇنيا كورمسىگەن ئۆ ھىلىگەر شۇنداق،
 بىر يۈزى قارا بىر يۈزىسى ئاق.
 "يوقاش بول" دەيدۇ بارچە ھاياتىنى،
 بېرەر، قايىتۇرۇپ ئالۇر ئامەتنى.
 ئومۇچۇك ئورىدەك باغلار يېلارغا،
 قارشىلىق قىلۇر كۆچىن نۇرغۇنغا.
 يىكىتىنى باشلار بۇزۇق يۈلغا ئۆز،
 ئايپىرسپ ساتۇر، كايس يۈلغا ئۆز.
 ئاياللارىمۇ يولدىن ئازدۇرار،
 بىرى چۈن، بىرىنگە كور قازدۇرار.

ئۇ، توب - توغرى كېلىپ، يەرلى سۈبۈپ سالام بەردى: "مېنىڭ
 بىر يىتىم قىزىم بار، ئۇنى ياتلىق قىلاتىم. بۇگۈن ئاخشام ئۇنىڭ
 نىكاھى بولىدۇ. بۇ يەركە بىز مۇساپىر، ھېچكىمنى تونۇمايسىز.
 دىللەرىمىز سۈنۈق، توبىمىزغا بارغان بولىگىز، سىزنىڭ شاراپتىڭىز
 بىلەن باشقىلارمۇ كەلسە، بىچارە يىتىنىڭ كۆڭلى كوتىرسىلە،
 توبىمىز توىدەك بولسا". — دەپ يەغلىدى. ئايىغىمنى سۈبىدى، تىجم
 ئاغرىدى، رەھىم كېلىپ: "جېنىم بىلەن!" — دىدىم. "مەھماڭلار
 كەلگەندە سىزنى ئالقىلى كېلىمەن"، — دەپ يەنە قولۇمنى سۈبىدى،
 چىقىپ كەتتى. مەن بېرىشقا ھازىرلانتىم. ئارىدىن بىر ئاز تۇتوب،
 موماي كىرىپ كەلدى. تازىم قىلدى. "شەھەر ئۆلۈغلىرى كېلىشتى،
 مەن سىزنىڭ كېلىشىشىنى ئۇققۇرۇدۇم. خۇرسەن بولۇشتى، ئۇلار
 سىزنى كۆئىنۋاتىسىدۇ!" — دىدى. تۇرنۇمدىن تۇرۇدۇم. چوره قىزىنى
 ئېلىپ ئىشىكتىن چىقتىم. كۆچىلار ئازادە سۈپۈرۈلگەن، سۇ
 سېپىلگەن. يېقىلىق شامال ئۇتهتى. مەرمەردىن ئىشلەنگەن
 ئىگىز كۆمبىز ئاستىدىكى ئىككى قاناتلىق چوڭ دەرۋازىغا يەتتىق،
 موماي ئىشىكتىن تاقىلداتتى. دەرۋازا ئېچىلدى، ئىچكىرى كىردىق،
 يۈلەرغا كىلمەم - پاياندا زلاز سېلىنغان: قاتار شاملار تۇرنىتلەغان.
 چوڭ شامداندا شام ياناتتى. زىننەتتە تەڭدىشى يوق بىر ئويىگە
 كىردىق. ئالاھىدە يېپەك كىلەملەر سېلىنغان: ئىككى قاتار قويۇلغان
 شاملار ياندۇرۇلۇلغان تىدى. ئۇينىڭ تورىدە ھەرخىل قىممەتلەك
 تاشلار تۇرنىتلەغان تۇرۇنىدۇق، كۆزىنى قاماشتۇرغۇچى كۆلۈك
 ئەتلەس پەردىلەر بىلەن زىننەتتەنگەن، پەرددە ئارقىسىدىن ياش
 قىزنىڭ چىقىپ كەلگەنلىكىنى يايقىيالماي قالدىم. ئادەمەمۇ شۇنداق
 كۆزەل، شۇنداق چىرايلىق بولىدىكەن. ئۇ، سالام بېرىپ، بىزنى

قارشى ئېلىپ بۇ شېرىلى تۇقۇدۇ:

كىرىپ كەلدەلەپ بۇ يەركە شۇلداق چىرايلىق،
چەننەتنىڭ ھورلىرى قىلغاي مالايلق.
ئەگەر ئوي سەزسە ئىدى كىم كىردى،
ئاباچىنى سۈپۈشكە ھازىر ئەردى.

ئاندىن:

— مەرەممەت، ئەي ئالجاناب،
مەنمۇ سىزگە لايىق، سىزمۇ ماڭا باپ.

”خۇش كەپسىز. قەدىرىلىك ئاچا، غايىت شات ۋە بىنهايدەت
مەننەتدارەدن“، — دىدى ۋە يېنىمغا كېلىپ تولتۇردى: ”مېنىڭ بىر
ئاكام بار، ئۇ، سىزنى قەيەردە، تۈيدىمۇ ياكى بايرام كۈنلىرىدىمۇ
كۈرگەن ئىكەن. كېيىن پۇتۇن ۋايىغا يەتكەن ياخشى سۈپىتىڭىزنى
ئاڭلىغان. شۇنىڭدىن بېرى سىزنىڭ تىشقىنچىدا يۈرۈكى پارە. شەك
يوقىكى، سىز بىر ئالاھىدە زاتىسىز. تۇمۇ سىزدىن قالمايدىغان
كېلىشكەن بىر يىگىت. ئۇ، سىز بىلەن قوشۇلۇشنى ئىستەپ، شۇ
يولنى تۈتىنى، رۇخسەت قىلىسىز، دەسى رەۋىشتە، نىكا
مۇز اسىمىنى تۇتكۈزە كەچى.“

”خوب!“ — دىدىم مەن، قىز خۇرسەن بولدى. سول تەرەپتىكى
بىر ئىشىكى ئاچقان ئىدى. قەددى كېلىشكەن بىر يىگىت چىقىپ
كەلدى. شائىر تېيتقاندەك:

ئۇ، تۈيغاندى، تۇرلىدىن تۈردى ئاستا،
تېيشىتى ئالدىغا بىر خىل قاراشتا.
ياتقان تۇرلىدا كېيدى كېيمىنى،
تەسۈركە تىل ئاجز، ئۇ تەۋرىشىمنى.

تۈنىڭىز چاپلىرى نۇر چاچىش زالغا،
خۇش بۇياققۇ تارقىسى تۈلدىن جاھانغا.
لەۋ تېچىپ نەسندى، تېچىلادى خۇنجە،
چىمىزىدە تېچىلا بولماس ئۇ شۇنجە،
قاراپ ئەينە كە قىلدى كەرەشمە،
تۇزىگە دەر ئىدى؛

— ھەددەندىدىن ئاشما!

جاھانغا خال بولۇر، هوستۇ - جامالىق،
ئايىنىڭ تۈرندۈر، سېنىڭكى جايىلق،
قوياش قىلىش تۈچۈن سېنى تاماشا،
دەرۋازاڭ يېنىغا كەلدى قىر ئاشا.

من تۇنى كورۇشۇم بىلەنلا ئىختىيارىمدىن قولۇمىدىن بېرىسى
قويدۇم. يىگىت كېلىپ تۇلتۇردى. ئەمدى سوزلىشىكە باشلغان
ئىدۇق، قازى توت گۇۋاچى بىلەن كىرىپ كەلدى. سالاملاشتۇق،
ئۇلار تۇلتۇرۇشتى. نىكا شوقۇلۇپ مەھرى ھەققى خېتى پۇتۇلدى،
ئۇلار كەتتى، يىگىت ماڭا تىكلىپ:
"مۇبارەك بولسۇن بۇگۇنكى كېچىمىز، ئەي مەلکەم، من بىر
شەرت ھەققىدە سوزلىمە كېچىمان".

"قانداق شەرت ئۇ؟" — دىدىم من.

"مەندىن باشقىغا قارىمالىققا، كۆز سالمالىققا قدىم ئىجە-
شىڭى سورايمەن!" — دىدى ئۇ.

من دەرھال رازىلىق بىلدۈردىم. يىگىت خوشال بولدى،
مۇھەببىتىم بارغانسىزى ئېشىپ باراتتى. داستخان سېلىنىدى،
گۈلاب - شاراپ ئىچىشتۇق. كەچ بولدى، ياتتۇق. بەختكە قارشى
تالاڭ ئاتتى. بىر ئايىغىچە شۇنداق خوشال - خوزام ھايات كەچۈردىق.

بىر ئايدىم كېيىن، مەن بازارغا بېرىپ كېيمىلىك ئېلىشقا رۇخسەت سورىدەم، رۇخسەت بەردى. كېيىندەم، مومايىنى ئېلىپ بازارغا پاردىم. موماي دۆكاندا ئولتۇرغان بىر يىكىتىنى ماڭا تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى:

”بۇ چوڭ باينىڭ ئوغلى ئىدى. ئاتىسى ئولدى، ناھايىتىمۇ كوب دۇنيا قالدى. بۇنىڭدىن نىمىنى سورىساڭ تېپىلىدۇ. هىچ قەيدىرەدە يوق نەرسىلەر بۇ يىكىتىنى بار، — كېيىن يىكىتىكە قاراپ دىدى، — ئەڭ ياخشى، ئەڭ قىيمەت كېيمىلىرىنى كورسەتكىن!“

”خوب!“ دىدى يىكىت. موماي يەنە يىكىتىنى ماختاشقا چۈشتى. ”شۇنچە ماختاشنىڭ نىمە حاجىتى بار؟“ دىدىم مەن مومايغا تاچچىغلىنىپ، — بىز بۇ يەركە كېيمىلىك ئالىلى كەلدۈق، كېيىن لىكىنى ئالىمىز، كېتىمىز“. يىكىت سورىغان مالنى كورسەتتى. بۇل بەرسەك، يىكىت بۇل ئېلىشتن باش تارتىتى.

”بۇ، مېنىڭ بۈگۈنكى سوغام، بۇل ئالمايمەن!“ دىدى ئۇ. ”ئەڭىر بۇل ئالماسا مالنى قايتۇرۇپ بېرىغا!“ دىدىم مەن مومايغا.

”بۇلار بىرنى سۈيپ قويۇش ئۇچۇن مېنىڭ قىلغان ھەددى. چەم!“ دىدى يىكىت.

يىكىتىنىڭ مۇددىباسىنى بىلدىم.

”بىرنى سۈيىسە ھېچقىسى يوق، ئۇنىڭ بەدىلگە شۇنچە نەرسە. لەرنى ئالىسەن“، — دىدى موماي.

”خۇدا ساقلىسۇن، — دىدىم مەن، — سېنىڭ كوز ئالدىڭدا قانداق شەرت قىلغىنىمى ئۇنتۇرۇڭمۇ؟“ موماي بوغۇق ئاۋاز بىلەن: ”دۇرۇس، سەن تەتۈر قاراپ تۈرساڭ، نۇ سۈيىسە، سېنىڭمۇ“

شەرتىلە بۇزۇلمايدۇ، تۈنىڭىز تەللىرى يەردە قالمايدۇ؟" — دىدى.

گەپ خېللا سوزۇلدى. تەلە ئاخىرى كوندۇم. كۆزۈمىنى يوشۇ.

دۇپ تۈرددۇم. يىكىت رومىلىمنىڭ تىچىكە بېشىنى تىقىپ، ئاڭزىنى

ئېلىپ كەلدى. شۇنداق قاتىق سۈيدىكى، يۈزۈمىنىڭ گوشى تۈزۈ.

لۇپ چۈشكەندەك بولدى. كوشلۇم ئېغىپ قالدى. موماي مېنى

قۇچىغىغا ئېلىپ تىزىسغا ئولتۇرغۇزدى. هۇشۇمغا كەلدىم. دۇكان

قولۇپلانغان. موماي بېشىمدا قايىغۇرۇپ ئولتۇراتى. تۇ ماڭا قاراپ:

"يۇر نويكە بارىسىز، ئېرىڭىنى كۆمانلارنىڭ ماسلىق تۈچۈن،

ئۇزمۇنىڭ كېسەللەتكە سال! ئورۇنۇپ يات! مەن دورا ئېلىپ كېلە.

مەن، تېز ئارىدا ساقىيسەن!" — دىدى، بىر سانەتتىن كېپىن

ئورۇنۇمىدىن تۈرددۇم. قورقۇپ، ھەر تۈرلۈك بولىسغۇر پىكىرلەرگە

بېرىلگەن ھالدا ئويكە يېتىپ باردىم. "كېسەل بولۇپ قالدىم"

دەپ بېكىتىپ ياتىم. كەچ بولدى، ئېرىم كىرىپ كەلدى.

"ئىم بولۇۋاڭ مەلىكم؟" — دەپ سورىدى.

"مجەزمىم يوق، بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ!" — دىدىم. شامىنى ياقتى،

يېقىنراق كېلىپ يۈزۈمكە كۆزى چۈشتى.

"يۈزۈڭدىكى، ئىم جاراھەت؟" — دىدى ئەجەپلىنىپ.

"بۈگۈن سىزنىڭ رۇختىڭىزغا مۇۋاپق كۆچىدا كېتۈراتقان

ىدىم، — دىدىم مەن، — كۆچىنىڭ تارجايىدا ياغاج ئاتىلغان بىر

توگىكە توغرى كېلىپ قالدىم. ھەر قانچە ئەھىتىيات قىلىامە، ياغاج

ئېلىپ پەرەنجهەنى يېرتىنى. يۈزۈمكە تىكىپ يارىدار قىلدى،

مۇشۇ ھالغا چۈشتۈم. ھەلىمۇ ياخشى كۆزۈمكە تىكىپ كەتمىدى.

شەھەرنىڭ كۆچىلەرنىڭ ئىككى ئادىم سەقمايدىغان يەرلىرىنىڭ

بارلىغى ئۇزمۇنىڭ كەملۇم".

"ئەتلىككە ھاكىغا ئەرسزە قىلىمەن، شەھەردىكى ھەممە
توكىچىلەرگە سېلىق سالىدۇ،" — دىدى.

"بىرىسىنىڭ خاتايسى ئۈچۈن تەشۈشلەنەڭ. توغرىسى مەن
ئىشىك منىپ كېتۈۋاتقان ئىدىم. ئىشك پۈتلىشىپ يىقلىدى،
ئۈستىدىن دومىلاپ چۈشتۈم. يۈزۈم يەرده ياتقان بىر ياغاچقا
تىكىپ، شىلىنىپ كەتتى،" — دىدىم.

"ئەتلىككە بۇ ۋەقدىن جەپەرگە ئېيتىمەن، شەھەردىكى ئىشكە
لەرنى ئۆلتۈرسۈن!" — دىدى.

"مېنى دەپ ھەممىنى ھالاڭ قىلماڭ، بولار ئىش بولدى.
ھەممە ئىيىپ ئىشكەكتى ئەپلەپ منهلىمىگەن مەندە،" — دىدىم. ماڭا
قاتىق كەپ قىلىپ ئاچچىغى بىلەن تۈرۈۋالدى ۋە "سەندىن مەن
باشتىلا قىسىم ئالغان ئەممىسى؟" — دەپ بۇ شېرىنى ئوقۇدى:

لېۈنگە مەلىكىم كىم سۈيپىتۇ،
يۈزۈۋەنىڭ بېقىدىن كىم كۈل تۈزۈپىتۇ.
يۈزۈۋە بېضم مېنىڭ، سەن ئائى باغۇون،
كۈلۈڭنى ئۆزگەنى تۈرماسدۇ روشەن.

ئاندىن ئۇ ئورنىدىن تۈرۈپ، قاتىق ۋاقىرىدى. ئىشكە
تېچىلىپ، يەتتە نەپەر قارا قۇل كىرىپ كەلدى. ئۇلار مېنى قولۇم.
دىن تارتىپ تۈرگۈزۈشتى، ھوپلىنىڭ ئۆتۈرۈسىدىكى سەھنگە
تېلىپ چىقىشتى. قۇللارىنىڭ بىرىگە ئىككى مورەمدىن بېسىپ
تۈرۈشقا، يەنە بىرىگە ئىككى ئايىغىمنى بېسىپ تۈرۈشقا، ئۈچىنچى
بىرىگە قىلىج يالىڭاچلاپ تەبىyar تۈرۈشقا بۇيرۇق قىلدى. ئۇلار
بۇيرۇغاننى قىلدى. قىلىج ھازىرلۇغان قول:
"غوجام مەن بۇنى قىلىج بىلەپ ئىككىگە بولىمەن. بىر بۇرددى

دەن قىلىپ، دەجلە دەرىاسىغا تاشلايمەن، بىلىقلار يىسۇن،
قەسىمىنى بۇزغانلارنىڭ جازاسى شۇنداق بولۇشى كېرىك". -دىدى،
مەن يىغلاپ يېلىنسىپ تۈرۈپ، بۇ ئىككى مىرانى نۇقۇدوم:

ئىمە قىلاقاڭ شۇ سائىا حالال بولغاي،
مەن يېتىم، هىجىكم سائىا سوئال قوبىمىغاي.
بۇنى ئاثلاپ غەزبۇرى تېخسۈ ئورلىسى، بۇ ئىككى مىرانى
نۇقۇدى:

ئىمە قىلدىم، سەن قاراپىسەن باشقىغا.
ئەھدى بۇزۇق، سەن ياراپىسەن باشقىغا.
مەن يىغلايتىم، ئۇ ماڭا دەشىنم بېرىپ، بۇ شېرىنى نۇقۇدى:
بۇق سائىا بۇلدا ئورۇن، سەن ئەھدى - پەيمان بۇلۇنىڭىك،
چىن مۇھىببەت بولىدا بىر سوز وە بىر جان بولىدىك.
مال - جىنىمدىن كەچىشم مەن، ئەھدى - پەيمان بۇزىمىدىم،
سەننىڭ چىنىڭدىن كېچىپ، ئەھدىنىڭ قۇربان بولىدىك.

* * *

سوپىكىمگە ئۇزگىلەر بولسا مۇشتىرىك،
ئۇنىڭدىن بۇرۇنراق تولىمكىم كېرىك.
شېرىك مۇھىببەت، رەقبىلىك يازىدىن -
تولۇم مىڭ ئارقۇق، شۇندىن بار دېرىك.

تېرىم قۇلۇغا: "چاپ!" دىگەن ئىدى. قۇل قىلچىنى يالىڭاچ.
لىدى. كېپىن ماڭا قاراپ:
"ئاخىرقى مىنۇتلار ئۇستىدە تۈرسىن، تىلەكلىرىنى ئېيتى!" -
دىدى.
ئىي ياخشى ئادەم، ماڭا بىر ئاز مۇھلەت بىرا! ۋەسىيەتىمىنى

سوزلەي" ، - دىدىم قۇلغۇ، كېيىن بېشىمىنى كوتىرىدىم، شۇنداق
ئىززەتلىك ئىدىم، خورلۇققا چۈشتۈم. كۆز ياشلىرىم تىنماي ئاقىدى.
ئەلم بىلەن يىغلاپ بۇ شېرىنى ئوقۇدۇم:

سەن تۈنە ئۆخلەدىلىق، مەن ئوبىغا ئوتىتۇم،
كۆز ئاچىڭىڭ مەسى بولۇپ، ئۇزىنى ئۇنىتۇم.
تەمما پىكىرىم مېنىڭ بولدى قېشىڭىدا،
خىالىم چەرخ ئۆزۈپ يۈردى بېشىڭىدا،
يۈرۈڭ تاقەتسىز، تىنمسىز جىنىم،
كەزى سەن تەتراپىشىدا دۆشىنىلىق، سەن كەم؟
بېقىشقا يۈرسەتنى تابىام ئەگەرددە،
كۆز يېشىم ئېقىپ توسىاي شۇ يەردە.
ھەمىنى بىرگەنەن، لىكىن كورۇش يوق،
بېقىپ هوستۇڭىگە بىرددەم ئۆزۈش يوق
ئەگەر ئولىم مېنى قىلغۇن سەر ئەھۋاز،
”مۇساپىر مەشۇقۇم قەۋرى“ دەپ ياز.

قېرىم عەزىز بىلەن قاراپ بۇ شېرىنى ئوقۇدى:
باغرىم تېشىپ، بولەكلىرىگە يار بولۇۋەڭ،
بىكائىگە كۆتكىشىچە زار بولۇۋەڭ.
مەن ئۇزىمكە مۇنناسىپ يار تابىتم دەم،
نامۇنناسىپ يارغا ئۆچراپ خار بولۇۋۇم.

بۇ شېرىنى ئاشلاپ، يەنمۇ بەتەررەق يىغلاپ، ئەپۇ قىلىشنى
ئۇمىت قىلىپ، مۇنۇ شېرىنى ئوقۇدۇم:
يۈرۈگەڭ تار، تىنالىپ سەقماس باغرىڭىدا،
باغرىم ئۆزۈپ تاشلاپ قويدۇم يۈلۈشغا
بۇ ئەلمەلىك چاراھەتكە نەزەر سال.

پىرگەنەستىن ئېلىپ تۈزۈپ قولۇڭغا.

سوزنى تۈگەتتىم. توختىمىي يىغلىيتتىم. ئېرىسم يىغلىختىنىم
تۈچۈن بىكىرمەك عەزەپلىنەتتى. كېبىن نۇ، بۇ شەپىرىنى تۇقۇدى:
ئىناب قىنى؟ باشقىلارغا سەن بۇزدۇلما!
پىراقلىشىپ ئالاقەئىنى سەن تۈزدۈلە.
ئاشلاپ كەتكەن بىن ۋاپاسى ئاشلايمەن،
مەن بۇزىمدىم، تۇز ئەدىئىنى سەن بۇزدۇلە.
مەن تۇنىڭغا يىعلاپ ئىلىتىجا قىلدىم.

"بەلكى سوز بىلەن كۆئىلىنى ئالارمەن، ھىچ بولىغاندا جازانى
پېنىكلەشتۈرسە" دەپ تۈبلايتتىم. شۇ چاغدا "ئەي تۇغلۇم! —
دىدى موماي، — بەرگەن ئاق سۇتۇم ھورمىتى، بۇ خوتۇنى كەچۈر.
بۇنىڭ شۇنچىلىك ئازاپلانىنداك كۇناھى يوق، سەنمۇ ياشىمن.
بۇنىڭ قارغىشىدىن قورقىمەن!" شۇ سوزلەرنى دەپ مومايمەن ھوڭى-
رەپ يىغلىدى.

"كەچىتىم! — دىدى يىكىت، — لېكىن پۇئۇن تۇمرىدە ئىزى
ساقلانىنداك بىر جازا بېرىشىم كېرەك". نۇ، قولغا كىيىملەرىمىنى
پېشىنى بۇيرۇدى. بىھى تۇنىسىدىن چىۋىق ھازىرلاتتى. شۇ
چىۋىق بىلەن تۇرۇغلى تۈردى. بېشىم قېيىپ ھۇشۇمدىن كەتتىم.
نۇ، تۈردى، كېبىن قولۇغا قاراپ:

"قاراڭغۇ چۈشكەندە، موماي بىلەن بىلە ئۇزىنىڭ ئويىگە ئېلىپ
بېرىپ ئاشلاڭلار" ، — دەپ بۇيرۇق قىلدى. تۇلار خوجايىنىنىڭ
بۇيرۇغىنى تىجرا قىلدى. تۈيۈمە داۋالاندىم، يارمەرىمغا دورا
سۈركىدىم. بەدىنىمىنى ئاسىرىدىم. تېز ئارسدا ياخشى بولىدى.
لېكىن، كورۇپ تۈرۈپسلەركىس، تاياقنىڭ ئىزى فالدى. توت

ئايغىچە نۇزەمنى داۋالدىم، ئاخىرى ساقايدىم. كېيىن ئەلە شۇ
 ھادىسلەر يۈز بەرگەن ئويگە قايتىم. سارايدەك ھوپلا خاراپلىشىپ،
 ئويگە تېلىپ كېلىدىغان كوقچىلار باشتن - ئاياق بۆزۈلۈپ كېتىپتۇ.
 بىز تۈرغان ئوي ئەخلىخەتخانىغا ئايلىشىپتۇ. ھېيران بولدىم، نىمە ۋەقە
 بولغىنىنى بىلەلمىدىم. مانا بۇ ئوگىي سەئىللەرىمىنىڭ ئويگە
 كەلدىم، ئۇنىڭ يېنىدا ئەلە شۇ ئىككى قارا ئىت تۈرغان ئىكەن.
 سالام بەردىم. ھال - ئەھۋال سوراشتۇق. بېشىمىدىن كەچۈرگەد.
 لىرىمىنى سوزلىدىم. بۇ سەئىلم سالامەت قالغىنىغا سۈپۈندى. ئۆمۈ
 ئۆز سەرگۈزۈشلىرىمىنى سوزلىدى، بىلە تۈرۈشقا باشلىدۇق.
 مەنمۇ، سەئىلمىمۇ ئەرنى تىلىغا ئالماي قويىدۇق. بىزگە مانا بۇ
 بازارچى سەئىلمىز كېلىپ قوشۇلدى. بۇ ھەر كۆنى بازارغا چىقىپ
 بىزگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى تېلىپ كېلىدۇ. ئوتىكەن كۈنگىچە شۇ
 يوسۇندا ھايات كەچۈردىق. ئادەتتىكىچە بازارچى سەئىلمىز ئۆزۈق -
 تۈلۈك تېلىشقا بازارغا چىقتان ئىدى. مۇنۇ ھامىالغا يولۇقۇپتۇ. بىر-
 ئاز ۋاقت ئوتىكەندىن كېيىن ئۆزجەنەر، كېيىمەك سودىگەرلەر
 كېيىمە سەلەر كىرىپ كەلدىلار. تېخى بىز بۇ بولۇپ ئوتىكەن
 ھادىسلەرنى ئەسلىكلىكى بولىغان ئىدۇق، ئۆزىمىزنى سىزنىڭ
 ھۆزۈرىڭىزدا كوردىق. بىزنىڭ ۋەقلەرىمىز شۇ، - دەپ سوزىنى
 ئۆگەتى ئايال.

- خەلپە ھېiran بولۇپ، بۇ ئىبرەتلىك ھىكايانى يېزىپ تېلىپ
 ساقلاشنى بۇيرۇدى.
 قىسى شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى. شەھrinزاد ھىكايانىنى
 توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزاد ھىكايىسىنى.

كېيىن خەلپە بىرىشچى ئايالدىن:
“ئاچاڭىنى جادى قىلغان جىنىنى كورۇڭىمۇ؟
ئۇ قىيدىرىدە، بىلەمسەن؟” — دەپ سوراپتۇ.

“بىلىمەن! — دەپتۇ ئۇ، — ماشا بىرىشچە
ئون سەككىزىنجى تال چېچىنى بەرگەن، چاچنى كويىدۇرۇپ نىسە.
كېچە رىق سالام كۆھىقاپتا بولسىمۇ ھازىر بولىدۇ.”

“چاچلىرىنىڭىنى كەلتۈر! ” — دەپتۇ خەلپە.
ئايال ئېلىپ كەبتۇ. خەلپە بىر تالنى كويىدۇرۇپتۇ. چاچنىڭ
ھىدى ئەممىدى چىقىشقا باشلىغان ئىكەن كۈلدۈرلىكەن ئاۋااز بىلەن
ساراى يېمىرىلىكەندەك بوبىتۇ. شۇ ۋاقتىتا قىيمەردىندۇر جىن پەيدا
بولۇپ سالام بېرىپتۇ.

“بۇ خوتۇن، — دەپتۇ جىن خەلپىگە-قاراب، — ماڭا ياخشىلىق
قىلىدى. مېنىڭمۇ ئەجىرىنى يانىدۇرۇشۇم زورۇر بولدى. ئۇ مېنى
ئولۇمىدىن قۇتۇلدۇردى. دۇشىنىمىنى ئۇلتۇردى. مەن ئۇنىڭ
ھەمشىرىلىرىنىڭ نىمە قىلغىنىنى بىلەتتىم. ئۇچ ئېلىپ بېرىشنى
زورۇر ھاساپىلىدىم، بۇنىڭغا سالغان زىيانلىرى ئۈچۈن ھەمشىرىلىرىنى
ئۇلتۇرۇشنى ئوپلىغان تىدىم. مېنى قۇتقاۋىغان ئايال خاپا بولمىسۇن
دەپ، ئۇلاارنى ئىتىقا ئايلاندۇرۇۋەتتىم. ئەي خەلپە، ئەگەر ئۇلاارنى
قۇتقۇزۇشنى خالسىشىز سىزنىڭ ۋە بۇ ئايالنىڭ ھورمىسى ئۈچۈن
قۇتۇلدۇرمەن.”

“قۇتقاۋ ئۇلاارنى، — دەپتۇ خەلپە، — تەكشۈرۈپ كورىمىز.
ئاندىن كېيىن مانا بۇ ئايالغا زۇلۇم قىلىپ ئۇنىڭ بەدىنىنى جاراھەت

قىلغان كىشىنى تاپىمەن".

"خوب خەلپە، مەن نۇلارنى قۇتۇلدۇرىمەن، سۈرۈشتۈرۈپ بىلەرسىز". — دەپتۇ جىن، كېيىن جىن قولىغا سۇ توشقازۇلغان قاچىنى ئاپتۇ، سۇغا قاراپ نەپسۇن تۇقۇپتۇ. "بۇرۇللىقى سۈرىتتى لارغا قايتىڭلار!". — دەپ سۇنى تىتلارغا سېپپىتۇ. نۇلار نەندىكپتۇ. دە، نۇز نەسلىگە كېلىشىپتۇ، ئىككى ئىتىنىڭ نۇرنىدا چىرايلىق ئىككى چوكان پەيدا بويپتۇ.

"ئەمدى بۇ ئايالغا زۇلۇم قىلغان كىشىنى تاپ!". — دەپتۇ خەلپە جەپەرگە، شۇ چاغدا:

"بۇ ئايال، — دەپتۇ جىن، — سېنىڭ توغلۇڭ نەل نەمىستىنىڭ خوتۇندۇر. بۇنى شۇ نۇرغان، نەل نەمنى بۇنىڭغا ئاشق بولغان" دەپ، قويۇلغان شەرتلىر بىلەن ئۆبىلەنگىنى ۋە باشقا ۋەقەلەرنى باشتنى - ئاياق سوزلەپتۇ. خەلپە ئوغلىنى قىچقىرتىپ، ئايال ۋەقەسىنى سوراپتۇ. ئوغلىنى ئىتىقاندەك ھىكاىيە قېپتۇ. خەلپە قازىلارنى ۋە گۈۋالارنى هازىرلاب، نۇج قەلەندەرگە ھىلىقى ئايال بىلەن ئۇنىڭ ھەمشىرىلىرىنى نىكاھ قىلىپ قويۇپتۇ، نۇلارنىڭ ھەر قايسىغا جاي بېرىپتۇ. كېرەكلىك نەرسىلەر بىلەن تەمىنلىپتۇ. نۇرۇلغان ئايالنى ئوغلى نەل نەمىنگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ. كوب ئىنئام بېرىپ، ۋەيران بولغان جايلىرىنى بوسنانلىققا ئايلاندۇرۇپتۇ. يېڭى ئىمارەتلەر قۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. بازارچى ئايالنى خەلپە نۇزى نىكاھىغا ئاپتۇ. كېچىسى يېتىپتۇ. تالق ئانقاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا مەخسۇس ئالى ساراى بېرىپ، قۇلسلامى. چورسلەرنى خىزمىتىكە قويۇپتۇ.

ئۇچ بېرىنىڭ ئەمكىسى

بىر ئاخشىمى خەلبىه ۋەزىرى جەپەرگە مۇنداق دەپتۇ:
 "بۇگۈن كېچىسى شەھەرنى ئايلىنىپ چىقاىىلى. ھاكىملار ۋە
 ئەمەلدارلارنىڭ ئەھۋالنى كۆزدىن كەچۈرەيلى. ئۇلاردىن بۇقرا-
 لارغا زۇلۇم يەتكەنلىرى بولسا، تەكشۈرۈپ شىكايدەتلەرنى ئاڭلىساق،
 نارازىلىقلەرنى بىلسەك، ئەكمە راست بولسا ئۇنداقلارنى ئەمەلدىن
 ئېلىپ تاشلىساق!" "خوب!" — دەپتۇ جەپەر. خەلبىه، جەپەر ۋە مەسروور
 شەھەرنى ئايلىنىپ كورۇش تۈچۈن كوچىغا چىقپىتۇ. ئۇلار بازار-
 نىڭ ئوتقۇرسىدىكى يولدا كېتۋاتقىنىدا، بېشىدا سۋەت كوتەر-
 گىن، قولىدا هاسا تۈتقان بىر قىرى كىشى كورۇنۇپتۇ. ئۇ، ئاستا-
 ئاستا قەددەم يوتىكەپ كېتسپ بېرسپ، بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:
 ئوخشتىپ ئايغا مېنىڭ ئىلمىمنى بەرمەكتە باها.

مەن دىدەم:

— ئىلمىمگە ئارتۇق بۇ باها بىلكى خاتا،
 بۇ زاماندا يوق بىلىملىك قەدرى، دولەت كېرەك،
 بىلەم ئەھلىكە لايىق ئەمەس بۇنىڭدەك ئارتۇق باها.
 راىسىن ئىلمىمنى قويۇشقا بىر كۈنلۈك دىزقىقا گورو،
 كىم ئۈچۈن كېرەك قىلەم — قەغىز ئۆزى ئالماس بىرۇ،
 بىز يېقىر دەرتىمن كىشىمىز خارلىقتا ياشايىمىز ھامان،

يازدا نۇزۇقىز نۇتهرمىز، قىشتا توڭلایىمىز يامان،
 نۇتسە ئىلىم ئەھلى، ئىتلار قاۋاپ خارلايدۇ كوب،
 ئازىنى هېجىكىم ئىشتمەس، كىمگىز ئازالايدۇ خاپ،
 بىر پەزىلەت ئەھلىنى تېچ جاي — قەۋرى كۇتهرمىز...
 ئەھلى دولەت ئاي بولۇپ كوك ئۇستىمە پارلاپ نۇتهرمىز

• • •
 هۇنەرلىرىم دەستىدىن معن قىلىمەن يەرياد،
 هەربىر هۇنەرلىرىم بىر نەيمەن قىلىدۇ ناشاد،
 تىراق مۆلکىدە هۇنەرۋەنلىك تېپپەتۈر،
 كىمىكى هۇنەرسىزدۇر بۇ يەردە ئازات،
 جامان هۇنەرلىرىدىن ئالغان لەزىتىم شۇ،
 كالتىك يەب ئۇڭىنكەن هۇنەرلىرىدىن دەيمەن؛ "دات!"

خەلبە بۇ شبىرلارنى ئاثىلاب؛ "بۇ سوزگە قارىغاندا، بۇ كىشى
 بەكمۇ كەمبەغەل كورۇنۇدۇ" — دەپتۇ. كېيىن ئۇ كەشىدىن:
 "قانداق هۇنەرنىڭىز بار؟" — دەپ سوراپتۇ.

"مەندە هۇنەر جىق، ھازىر بېلىقىمىن، ئايىلىم، بالام بار، كۈن
 كوتىرىلگەندە ئۇيدىن چىققان ئىدىم. كەچ كىرىپ مۇشۇ ۋاقت
 بولدى. ھەركەت قىلىدىم، هىچ نەرسە تاپالىسىدىم. بالىلىرىم ئالدىغا
 نىمە دەپ بېرىشىنى بىلەيمەن. ئۇلارنىڭ كۆز ياشلىرىنى
 كورۇشكە تاقىتىم يوق. قۇرۇق قول بارغىنىمىدىن كورە تۇزمىگە
 ئولۇم تىلەپ كېتىپ بارىمەن، كۆز نۇرۇم!" — دەپتۇ قېرى كىشى
 جاۋاپ بېرىپ.

"بىز بىلەن دەجلە دەرىياسىغا بارساڭا، بىزنىڭ تەلىسىمىزىگە
 ئاتاپ تور سېلىپ باقىڭا، تورۇڭغا نىمە چىقا مەيلى، يۈز تىللا
 قىزىل ئالىتۇن بېرىپ سېتىپ ئالاپ!" — دەپتۇ خەلبە.

"خوب!" دەپتۇ ئاقسا قال كىشى بۇ كەپتن خوش بولۇپ، بېللىقچى نۇلار بىلەن بىللە دەريا بويىغا بېرىپتۇ. تورنى يېمىپ تاشلاپتۇ. بىر نەرسە ئىلىنگەندەك قىلىپ، تور ئېغىرلىشىپتۇ. تارتىپ ئېلىپ قارسا، ئاغزىغا قولۇپ سېلىنغان ساندۇق ئىكەن، خەللىپە ساندۇقنى قىمىرلا تىعاجى بويپتۇ، ئېغىر تۈزۈلۈپتۇ. خەللىپە بېللىقچە يۈز تىلا ئالتۇن بېرىپتۇ. بېللىقچى ئۇيىگە كېتىپتۇ. جەپەر بىلەن مەسروۇر ساندۇقنى كوتىرىپ خەللىپە بىلەن سارايغا قايتىپتۇ. شام يېقىپتۇ. ساندۇق خەللىپە ئالدىدا تۇرغان ئىكەن. جەپەر بىلەن مەسروۇر ساندۇقنى بۈزۈپ ئېچىپتۇ. ئۇنىڭ ئىجىدىن تۇر اقلىق بىر كىلمە كورۇنۇپتۇ. كىلەمنىڭ ئاستىدا رومال كورۇنۇپتۇ. رومالى ئېچىپ قارىغان ئىكەن، بوغۇزلىنىپ ئولتۇرۇلگەن ناھايىتى چىراىلىق بىر ئايال چىقىپتۇ. بۇنى كورگەن خەلپىنىڭ ئىچى ئاغرىپ كۆزلە.

ردىدىن ياش كېتىپتۇ.

"ئەي ۋەزىرلەر، — دەپتۇ خەللىپە جەپەرگە قاراپ، — بۇ قانداق گەپ. مېنىڭ دەۋرىمىدە ئادەملىرنى بوغۇزلاپ دەرىياغا تاشلاپتۇ، بۇنىڭ جاۋاپكارلىقى مېنىڭ بويىنمۇغا چۈشىمە مەدۇ؟ قاتىلىنى ئەلۋەتتە تېپىپ، ئۇنى ئەلە دەھىھەتلىك ئازاب بىلەن ئولتۇرمەن، بۇۋام ئابىاس ئىبنى ئابدۇل مۇتەللېپ ھەقىدە، — دەپتۇ خەللىپە قىسىم قىلىپ، كېپىن جەپەرگە قاراپتۇ، — بۇنى ئولتۇرگۈچىنى تېپىپ كەلمىسىڭ، بۇواڭ بەرمەكتىكى دەرۋازىدا دارغا ئېسپ ئولتۇرمەن."

شۇپ، مۇشۇ ساراي ئالدىدىكى دەرۋازىدا دارغا ئېسپ ئولتۇرمەن. جەپەر خەلپىنىڭ غەزبۇنى كورۇپ موھىلت سوراپتۇ. خەللىپە ئۆز كۈنلۈك موھىلت بېرىپتۇ. جەپەر غەم - قايغۇ بىلەن خەللىپە ئالدىدىن چىقىپ، شەھەر ئېجىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ، نىمە قىلىشنى

بىلەمەي قاپتو. "بۇ ئايالنىڭ قاتىلىنى قەيدەردىن وە قاسداق قىلىپ تاپىمەن. ئەگەر توهىمەت بىلەن باشقا بىرسىنى ئېلىپ كەلسىم، ئۇنىڭ قىساسغا قالىمەن" .— دەپ توپلاپتۇ. توپىكە كېلىپ يېتىپتۇ. توتنىچى كۆنى خەلپە كىشى تۇۋەتىپتۇ. جەپەر خەلسە ئالدىغا كەپتۇ. "قاتىل قېنى؟"— دەپ سوراپتۇ خەلپە. "تاپالمىدىم!" دەپتۇ جەپەر. خەلپىنىڭ غەزبۇرى تېخىمۇ نورلەپتۇ. جەپەرنى ساراي دەرۋازاسىغا ئېلىپ بېرىپ، ئەۋلادى بىلەن دارغا ئېسشقا بؤيرۇق قىپتۇ. ئۇنى ئېسشتن بئۇرۇن، پۇتۇن شەھەر خەلقىغە خەلپىنىڭ ۋەزىرى جەپەر بەرمەكى وە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى قوشۇپ دارغا ئېسشقا بؤيرۇغانلىقىنى جاكا قىلدۇرۇپتۇ، جەپەر وە ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىنىڭ دارغا ئېسلىشنى كورۇش تۈچۈن، ھەر تەرىپىتن ئادەملەر كېلىشىپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ دارغا ئېسلىشنىڭ سەۋۇنىنى ھىجىكم كەلتۈرۈلۈپتۇ. دار ھازىرىنىپتۇ. ۋەزىر وە باشقىلار دار تاستىغا بىلەلمەپتۇ. جاللاتلارنىڭ كوزى خەلپىنىڭ ھۆكىمكە، قۆلىغى بؤيرۇقىغا تىكلىپ تۈرۈپتۇ، شۇ چاغدا يېڭى كىيم كېيگەن ناھايىـ تىمۇ چرايىلق بىر يېكتىپ يېتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئالدىراشلىق بىلەن ئادەملەر ئارسىدىن ئۇزىگە يول ئېچىپ، جەپەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ:

"سزىگە كېلىگەن بۇ جازا ماڭا تېگىشلىك، ساندۇقتىكى نولۇڭ چوكان مېتىڭ ئايىلىم. ئۇنىڭ قاتىلى مەن، مېنى دارغا ئېسلىلار! مەندىن قىاس ئېسلىلار!" — دەپ ئۇزىنى جەپەر ۋەزىر-نىڭ ئايىغىغا تاشلاپتۇ. جەپەر ئۇزىنىڭ داردىن قۇتۇلغانلىقىنى سۈيۈنگەن بولسىمۇ، يېكتىڭ ياشلىغىغا تېچىنىپتۇ. بۇ يېكتىنى كورگەنلەر ھېرإن بولۇپ، بىر بىرى بىلەن پىچىرلىشىپتۇ. شۇ

چاغدا، قېرىپ مۇكچەيگەن بىر بۇۋاى يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ناھايىتى ئالدىراش يۈكۈرگىنىجە، ئادەملەرنىڭ ئارىسىنى يېرىپ، جەپەرنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

”ئەي ۋەزىر، بۇ يېكتىنىڭ سوزىگە ئىشىنەڭ، ئۇ خوتۇنى مەن ئولتۇرگەنەن، مېنىڭ جازالىنىشىم كېرەك.“ — دەپتۇ. يېكت بولسا: ”ئەي ۋەزىر، بۇ قېرى ئەقلەدىن ئازغان. ئۇزىنىڭ نىمە دەۋاتقاىلىغىنى تۇزىمۇ ئۇقمايدۇ. ئايالنى مەن ئولتۇرگەن، مېنى ئېسلىرا!“ — دەپتۇ.

”ئەي تۇغلۇم، — دەپتۇ قېرى، — سەن ياشىمەن، تېخى دۇنيانىڭ ئارزو—ھەۋىسىگە قانىغىانىم! مەن بولام، ئومرۇمنى ياشىدەم، يەيدىغاننى يىدىم، ئارزو—ھەۋەسلەرنىڭ ھەمىسىگە قانىدىم. دۇنيادىن توپقانىمەن. شۇنىڭ ئۆچۈن بۇ ئايالنى مەن ئولتۇرگەن. ئۇنىڭ قىاسى ئۆچۈن مېنىڭ جازالىنىشىم كېرەك! مېنى دارغا ئېسلىرا!“

ۋەزىر ھەيران قېلىپ يېكتىنىمۇ، قېرىنىمۇ، خەلپىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. خەلپە ئالدىدا ئۇلار يەرتى سۈپۈپتۇ: ”ئايالنى ئولتۇرگەن قاتىلىنى تېپىپ كەلدىم!“ دەپتۇ ۋەزىر،

”قبىنى ئۇ؟“ — دەپتۇ خەلپە.
”مانا بۇ يېكتى ئايالنى مەن ئولتۇرگەن! — دەيدۇ — دەپتۇ ۋەزىر — بۇ قېرى كىشى بولسا، مەن ئولتۇردىم. يېكت يالغان سوزلەيدۇ، دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر تىككىلىسىنى ئالدىلىرىغا ئېلىپ كەلدىم“، — دەپتۇ.

خەلپە قېرى بىلەن يېكتىكە دىققەت بىلەن قاراب:
”قايىلىك ئولتۇردىڭ!“ — دەپتۇ غەزەپ بىلەن.

"من ا" — دەپتۇ يىگىت.
 "يالغان سوزلەم، مەن ئۆلتۈردىم" — دەپتۇ قېرى.
 "ھەر ئىككىسىنى ئاس!" — دەپتۇ خەلبە جەپەرگە قاراپ ئاچ-
 چىش بىلەن. جەپەر قارشى چىقىتۇ:
 "بىر كىشىنىڭ خۇنى ئۈچۈن بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنى ئۆلتۈ-
 دۇش زالىلىق بولىدۇ، خەلبە" — دەپتۇ.
 "ئايالنى مەن ئۆلتۈردىم" دەپتۇ يىگىت وە ساندۇقنىڭ بەلكۈل-
 دىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. خەلبە ھەيران بولۇپ، بۇ وەقە كە قىزىقىپتۇ:
 "ئىمە ئۈچۈن نۇ ئايالنى ئۆلتۈردىڭ وە نىمە ئۈچۈن ھېجىم
 بىلەن سىرىنى ئۆزەڭ كېلىپ ئاشكارە قىلىپ، دارغا ئېسلىشنى
 سورايسىن؟" — دەپتۇ.

"ھورەتلىك خەلبە، — دەپتۇ يىگىت، — بۇ ئايال مانا بۇ قېرى
 تاغامىنىڭ قىزى، مېنىڭ خوتۇنۇم شىدى. بۇ قېرى كىشى مېنىڭ
 قېرىنى ئاتام بولىدۇ. بىز خېلى يىللار بىلە ئۆمۈر كەچۈرۈپ، تۈز
 ئوغۇل كوردۇق. نۇ مېنى ناھايىتىمۇ ياخشى كورەتتى. مەن ئايىلەم-
 دىن ھېچقانداق يامانلىق كورمىگەن ئىدىم. مۇشۇ ئايىنىڭ بېشىدا
 نۇ قاتتىق ئاغرىدى. تىۋىپلارغا كورسەتىم، تۆزەلدى. ھامماڭا
 تېلىپ بارماقچى ئىدىم. نۇ "ھامماڭا بېرىشتىن بۇرۇن، بىر نەرسىنى
 كوئلۇم تارتۇۋاتىدۇ" دىدى. "ئىمە نۇ، ئېيتىقىن!" — دىدىم، "بەن
 بولا پۇرایتىم، ئازراق يېگىمۇ بار شىدى" — دىدى. مەن بەن
 تېپىپ كېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتىم. يۈتۈن شەھەرنى ئىزلىدىم،
 تاپالىسىدىم. ئەگەر شۇ چاغدا بەھىنىڭ باھاسى بىر تىلا بولسىمۇ
 ئالاتتىم. غەم بىلەن خىيال سۈرۈپ كېچىنى ئۆتكۈزۈدۈم. تالق
 ئاتقاندىن كېيىن شەھەر باغلىرىغا بېرىپ بىرمۇ بىر ئايلىنىپ كورۇپ

يۈرۈپ، بىر قىرى باغۇدكە دۈچ كەلدىم، ئۇنىڭدىنىمۇ سورىدىم.
”ئىي ئوغۇلۇم، بۇ يەردەن بىھى تېپىش تەس. بەلكىم تېپىلماسى،
ئۇنى ھاىزىر بەسىرە ھاكىمىنىڭ بېغىدىن تېپىش مۇمكىن بولار.
ئۇنىڭ باغۇدلىرى خەلسەپ تۆچۈن بىھى ساقلايدۇ ۋە خەلپىگە
بىھى يەتكۈزۈپ بېرىدىۇ“، - دىدى باغۇمن. مەن ئويىگە يېتىپ
كەلدىم. ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىشم كۈڭلۈمىنى تىنچتىمىدى. باغۇمن
ئېيتقان بەرسىگە قاراپ ماڭدىم، كېچە - كۈندۈز دىمەي، ئۇن
توت كۆن يول يۈرۈپ، تۇچ بىھىنى تۇچ تىلاغا تېلىپ كېلىپ
بعدىم. ئۇ بىھىنى قولۇمدىن تېلىپ پۇراپ قويۇپ قويدى. مەن
دۈكىنىمغا چىقىپ كەتتىم، سودا قىلىپ ئولتۇراتتىم. چۈش
ۋاقتى ئىدى، بىر قارا زەڭى كەلدى. قولىدا بىھى بار ئىكەن،
ئۇيناب كېتىپ بېرىپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن:

”ئىي ياخشى كىشى، سەن بۇ بىھىنى نەدىن ئالدىڭ. ماڭىمۇ
بىر نەچچە دائىسى كېرەك. ئىدى“، - دەپ سورىدىم. ئۇ زەڭى
كۈلۈپ تۈرۈپ: ”ئۇينىشىدىن ئالدىم. مەن باشقا تەرەپكە كەتكەن
ئىدىم، قايىتىپ كەلسەم. سۈيۈملۈگۈم كېسىل ئىكەن. يېنىدا تۇچ
بىھى تۈرغان ئىكەن، ئۇ: ”ئەخەق تېرىم شۇ بىھى تۆچۈن بەرسىگە
بېرىپ، تۇچ بىھىنى تۇچ تىلاغا سېتىپ تېلىپ كەپتۇ، - دەپ ماڭا
بىرىنى تەقدىم قىلدى“، - دىدى. ئۇنىڭ سوزىنى ئاشلاپ، دۇنيا
كۆزۈمكە قاراڭىغۇ بولۇپ كورۇنىدى. دىمىغىمىدىن ئاچىچىق دۇت
چىقىپ كەتتى. ئورئۇمدىن دەس تۈرۈپ، دۇكاننى ئەتتىم. ئايىلىم.
نىڭ ئالدىغا باردىم. قارىسام، بېھىنىڭ ئىككىسى تۈرۈپتۇ.
”تۆچىنجىسى قىنى؟“ دەپ سورىدىم. ”تۇقمايمەن، ئۇنى كورگۇ.
نۇمىمۇ يوق!“ - دىدى ئايىلىم. بايىقى ئادەمنىڭ سوزىنى راست

ئىكەن دەپ ھىز قىلدىم. پىچاقنى غىلاپستىن سۈغىرىپ ئېلىپ،
 ئارقىسىدىن كېلىپ، كوكىكە تىزىمىش تىرىپ تۇلتۇرۇدۇم، ئىندى.
 مەي بويىنغا پىچاق سالدىم ۋە كاللىسىنى شارتىتىدە كېسپ ئالدىم.
 پىرددە ۋە رومال بىلەن ئوراپ، كىلەمكە يوگەپ، ساندۇقتا سالدىم.
 ئۆز خېچىرىمغا ئارتىپ دەرىجىلە دەرىياسغا ئېلىپ باردىم. ئۆز قولۇم
 بىلەن دەرىياغا تاشلىدىم. مەندىدىن تېزىرەك قىساس ئېلىساڭدا بۇ
 سىرىنى هىچكىم بىلەيمىتى، چواڭ ئوغلوئىما كوزۇم چۈشتى. ئۇ،
 يىغلايىتى. ئۇ، ئانىسىنىڭ ئولۇمىسىدىن خەۋەرسىز ئىدى. "ئىميشقا
 يىغلايىم؟"— دەپ سورىدىم. ئوغلوئىم يىغلاپ، "بىهينىڭ بىرسىنى
 ئېلىپ ئۆكۈلىرىم بىلەن كوچىدا ئۇينىپ يۈرۈن كەندىم. قاۋۇل بىر
 زەڭىگى ئېتىلىپ كېلىپ، بىهىنى قولۇمىدىن ئارتىۋالدى— دە: "قەيدىر-
 دىن ئالدىڭ!"— دەپ دوق قىلدى. "كېسل ئانام ئۈچۈن ئاتام
 ئەتەيلەپ بەسىرىكە بېرىپ، ئۇ يەردەن ئۈچىنى ئۆزجىڭىنى تىلاغا سېتىپ
 ئېلىپ كەلگەن"— دىدىم ۋە مەن بۇ سوزنى شىككى— ئۆزجى قايتۇرۇپ
 تەكىرالىدىم. لىكىن، زەڭىگى بىهىنى قايتۇرۇپ بەرمىدى. ئۇنى
 ئاز دەپ، مېنى ئۆرۈپ ئۆز يولىغا كەتتى. ئانامدىن قورقۇپ
 تېخىچە ئويىگە كىرهىلىم، ئۆكۈلىرىم بىلەن شەھەر ئەتراپىغا
 چىقىپ ئايلىتىپ كەلدىم. دىدى بۇ سوزنى ئائىلاپ. زەڭىنىڭ
 سوزى تاغامنىڭ قىزى ئۈچۈن تاماامەن ئۆيدۈرۈپ چىقلانغان بوهتان
 شىكەنلىكىنى ئېنسىق بىلدىم. ئۇنى بىكۈنا ئولتۇرگىنىمكە بۈشىيان
 قىلدىم. ئەلمۇ بىلەن يېغىلىدىم. كېپىن، بۇ بۇۋاي ئويىگە كىرىپ
 كەلدى. مەن تاغامغا بولغان ۋەقانى سوزلەپ بەردەم. تاغاممۇ
 يېتىمغا ئولتۇرۇپ يېغىلىدى. يېرىم كېچىكىچە يېغىلىدۇق. بەش
 كۈنگۈچە ماتەم تۈتۈم. بىز بۈكۈنگۈچە ئۇنىڭ ئاهىق ئولكەنلىكىگە

قایغۇرمسىز. بۇنىڭ ھەممىسى شۇ زەڭىگىنىڭ كاساپىتىدىن بولدى. تۇنىڭ نۇلۇش تارىخى مانا شۇ. بۇۋىلىرى بىزىزىنىڭ ھورمۇنى، مېنى تېزدەك ئېسلىك، تۇنىڭىز ھاياتلىق ماڭا كېرەك ئەمەس" — دەپتۇ يىگىت.

"ئەلۋەتتە، شۇ زەڭىگىنى تېپىپ جازالايمەن!" — دەپتۇ خەلپە. قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

يىگىت ئۇزىرىلىك شىكەن، زەڭىگىنى تېپىپ
جازالايمەن! — دەپتۇ خەلپە جەپەرگە فاراب، —
ئەگەر شۇ زەڭىگىنى تېپىپ كەلسەك، تۇنىڭ
تۇرىغا سېنى نۇلتۇرىمەن".

تون تو قۇقۇز نېھىي
جەپەر تۇرىنىدىن تۇرۇپتۇ. "زەڭىگىنى قەيدەردىن
كېچە تاپاي دەپ" — زار-زار يېغلاپتۇ. "بۇ نوۋەت
قۇتۇلۇشوم ئەمدى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى، سائزا يىگىلى
ھەمىشە ھېبىت ئەمەس" — دەپ ئۇمىتىزلىنىپتۇ. بىرەر ھىلە
ئىشلەپ تېپىشقا كوشلى تارتىماي، تۇچ كۈنگەچە ئوبىدىن
چىقماپتۇ. تو قىنجى كۈنى ئوبىگە قازىنى قىچقىرتىپ ۋەسىمەت
قېپتۇ. باللىرى بىلەن خەيرلىشىپتۇ. باللىرىمۇ ئەھۋالنى تۇقۇپ
يىغا ساپتۇ. جەپەرمۇ ئۇزىنىڭ يىغىسىنى باسالماپتۇ. شۇ ۋاقتتا
خەلپە ئۇۋەتكەن كىشى كىرىپ كەپتۇ: "خەلپە ناھايىتى ۋاچچىش
بىلەن سىزنى يوقلىماقتا، ئەگەر بۇگۈن سىز زەڭىگىنى تاپىمىسىڭىز

ئوزىشىزنى زەڭىنىڭ نورىغا ئولتۇرمىدۇ، — دەپتۇ، جەپەر بۇ سوزنى
ئاڭلاپ يېڭىۋاشتىن يەندە يىغلاپتۇ. بالىلىرى بىلەن بىر بىرلەپ
يىغلىشپ خەيرلىشىپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئامراق كىچىك قىزىنىڭ
يېنىغا كەپتۇ. ئۇنى باشقا بالىلىرىنىڭ ھەممىسىدىمۇ ياخشى كورۇ-
دىكەن. ئۇنىڭ بېشىنى كۆكىرىگە بىسپ خەيرلەشمەكچى بويپتۇ.
قارسا قىزىنىڭ يانچۇغى دومباق تۈرغىسىدەك، قاراپ ئۇنىڭ بىھى
ئىكەنلىگىنى بىلىپتۇ.

— يانچۇغۇڭدىكى بىھىنى كىم بەردى؟ — دەپ سۈرایپتۇ

ئۇ قىزىدىن.

“بۇنى بۇنىڭدىن توققۇز كۈن بۇرۇن خىزمەتچىمىز دەبەهانى ئېلىپ
كەلگەن ئىكەن، ناھايىتى تەسلىكتە ئىككى تىللاغا سېتىپ ئالدىم، —
دەپتۇ قىزى. جەپەر قول بىلەن بېشىنى دېرىگىنى ئاڭلاپ ناھا-
يىتى خوش بويپتۇ:

“دەبەهانى قىچىر! — دەپتۇ. دەبەهانى كېلىپ سالام بېرىپتۇ.

“بەختى قارا، — دەپتۇ جەپەر دەبەهانىغا — بۇ بىھىنى قەيدەردىن
ئالدىك؟”

“ئەي غوجام، — دەپتۇ قول، — يالغان سوز كىشىنى ئالداب
ئولۇمدىن قۇتۇلدۇردىنىدەك، ھەقىقەتمۇ كىشىنى دەردى — بالادىن
قۇتۇلدۇردى. مەن بۇ بىھىنى سىزىنىڭ ھوجرىشىزدىن ئوغىرلىغىنىم
يوق، بۇنىڭدىن توققۇز كۈن ئىلگىرى شەھەرنىڭ بىر كوچىسىدىن
ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىدىم، بىر قوب ياش بالىلارغا كۆزۈم چۈشتى.
بېرىنىڭ قولىدا شۇ بىھى بار ئىكەن، تارتىپ ئالدىم. ئۇ بالىنى
ئۇردۇم، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى: “ئەي ئاكا، بۇ بىھى
ئانامنىڭ، ئانام كېسىل. ئانامدىن بىھى سورىغان، ئانام بىھى

بىلەن تۈزۈلەمدىكىن؟ دەپ، بەسىرە دىگەن جايىدىن تۈچ بېھىنى
تۈچ تىلاغا سېتىپ ئېلىپ كەلدى. مەن بىرىسىنى تۇيناش تۈچۈن
ئانامغا كورسەتمەي ئېلىپ چىققان ئىدمىم. قايتۇرۇپ بېرىلغا" — دەپ
قاچە يېلىنىغان ئىدى. مەن تۇنىڭ زارلىنىشقا سېتىۋار قىلماي ئېلىپ
كېلىۋەردىم. بۇ يەردە كىچىك مەلىكىم بېھىنى كورۇپ، تۇنى ئىككى
تىلاغا مەندىن سېتىپ ئالدى.

جەپەر بۇ گەپىنى ئاخىلاپ، تۇ خوتۇنىڭ تۇلۇمىگە تۈزۈنىڭ قولى
رەبەانى سەۋەپ بولغىنىنى بىلىپتۇ. قولىنىڭ تۈزىگە يېقىن بولغان
لىقىغا تېجىنپتۇ، تۇزۇنىڭ قۇتۇلغىنىغا خوش بولۇپ، بۇ شەرنى
تۇقۇپتۇ.

قولدىن ذىيان تارتاقان كىش تۈز ھاياتى بولدا،
شۇ قولىنى قۇرۇبان قىلىپ بەندە ئالار باشقا قول.
كوب قوللارنى ئېلىش - سېتىش تىختىيار تۈز قولۇندا،
ئەمما تۈزەڭ ئوخشاشنى ئابالماپىمن، سەن يۇتكۈل.

باشقىلار چارە تېپىپ تۈز دەردىگە دەرمان قىلاو،
بولمسا ماڭا چارە، مەن نىمىتى دەرمان قىلاي،
ئىشى ئەھلى ھەممىدىن سۆيىگىنى بىنھان تۈتار،
مەن تۇنىڭ مېھرىنى پاش، دەردىنى پىنھان قىلاي،
بۇ ھەۋەس تۈزىنى تىشقى دەپ ئىلان قىلار،
ئاپېرىلىنىڭ ئەلىمىدە نالە - زار تەپغان قىلاي.

جەپەر قولىنى تۈزى بىلەن بىلە خەلپە ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ،
بولغان ۋەقەنى باشتىن - ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. خەلپە بۇ ۋەقەنى
ئاخىلاپ ھەيران بويپتۇ. ئىبرەتلىك بۇ ھەكايسىنى يېزىپ تارتىشىش
بىلەن بىلە خەزىنىدىمۇ ساقلاشنى بۇيرۇپتۇ. "بۇ ھەكاىيە، — دەپتۇ

جەپەر خەلپىگە، — نۇرىدىن بىلەن ئۈنىڭ ئاكسى شەمىسىدىنىڭ
ھىكايدىسىدەك قىزىق ئەمەس.

“ئۇ، قانداق ۋەقە ئىكەن؟” — دەپ سوراپتۇ خەلپە.
“ئەي خەلپە، — دەپتۇ جەپەر، — قۆلۈمىنى ئۇلۇمدىن ئازات
قىلىمىشىز تېيتىمايمەن.”

“ھىكايداڭ بۇ ۋەقەدىن قىزىق بولما ئازات قىلىمەن!” — دەپتۇ
خەلپە. ۋەزىر ھىكايدىگە كىرىشپتۇ.

ئۇرىدىن بىلەن ئاكسىي شەمسىدەنىڭ ھىكايسى

”مسىر شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە بىر پادشا بار ئىكەن، ئۇ ئادالەت
ۋە ياخشىلىقنىڭ ئۇلگىسى ئىكەن. ئۇنىڭ دانىشىمەن ۋە قاملاشقان
بىر ۋەزىرى بار ئىكەن. ئۇ ۋەزىر يېشى چوڭ كىشى بولۇپ،
ساقاللىرى ئۇقارادەك ئاپياق ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ
بىر بىرىدىن چرايلىق ئىكەن. چوڭىنىڭ ئىسمى شەمسىدىن، كىچىگە-
نىڭ ئىسمى نۇرىدىن ئىكەن. نۇرىدىن ئاكسىغا قارىغاندا يەنسە
چرايلىق ئىكەن. ھەتتا ئۇنى كورۇش ئۇچۇن چەتەللەردەنىمۇ
ئادەملەر كېلىشىتىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ۋەزىر ئاغرىپ يېتىپ
قاپتو. بىرندەچە كۈن توتمەي ۋايات بويتۇ. پادشا ئۇنىڭ ۋايات
بولغانلىغىغا قايغۇرۇپىتۇ. ئۇنىڭ باللىرىغا مەھربانىلىق قىلىپ،
شاھانە كىيمىلەر تەقدىم قېپتۇ؛

”سەلەرنى، — دەپتۇ شاه. — ئاتاشلارنىڭ ئورنىغا ۋەزىر قىلىپ
تەينىلدىم. شۇ ۋەزىپى سەلەر ئوتەئىلار.“

ئۇلار خوش بويتۇ. شاه ئالدىدا ئىگلىپ تۈرۈپ تازىم قېپتۇ.
داسا بىر ئاي ئاتىسغا ماتەم تۈتۈپتۇ. كېيىن ھەر قايىسى بىر ھەپ-
تىدىن ۋەزىرلىك قىلىشىدىكەن. شاھمۇ بىر يەرگە بارما ئۇلارنىڭ
بىرىنى نوۋەت بىلەن بىلە ئېلىپ بارىدىكەن. بىر كۈنى كەچتە شاه
تالق ئاقىقىچە سەپەرگە چىقىدىغانلىغىنى ئېلان قېپتۇ. سەپەر نوۋىتى

شەمىدىنىڭ نىكەن. شۇ كېچە ئاكا-نۇكا ئىككىسى ئۇ-بۇ توغرىدا سوزلىشپ كېلىپ، ئاخىرى ئاكىسى ئۇكىسىغا ئوپلىنىشنى ئۇپلاۋات-قانلىغىنى تېيتىپتۇ. "چوڭ بولدۇق، بىزنىڭمۇ ئوپلىنىدىغان ۋاقتىمىز بولۇپ قالدى، هەر ئىككىمىز بىر كۈندە ئوپلىنىشك بەكمۇ كۆۋۇل-لۇك بولاتى،"—دەپتۇ. "قارشىلىغىم يوق!"—دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇكىسى. ئۇلار مۇنداق قارار قىلىشىپتۇ: "بىز بىر كۈندە ئوپلىنىمىز، ئاياللارمىز بىر كۈندە تەڭ تۇغا، بىرسىنڭ تۇققىنى ئوغۇل، بەنە بىرسىنڭ تۇققىنى قىز بولسا، ئۇلارنى بىر-بىرىكە چېتىپ قوبىاق، ئۇلار ئەر-خوتۇن بولۇشا.

"ئەي ئاكا،—دەپتۇ نورىدىن،—ئۇ ۋاقتىتا قىزىنىڭ توپلۇغى ئۇچىجون مېنىڭ ئوغۇلۇمدىن نىمە ئالىسەن؟" "توپلۇق ئۇچىون ئۇچ مىڭ تىلا پۇل، ئۇچ باغ، ئۇچ كەنت ئالىسەن. مەھرى ھەدقىقى بۇنىڭدىن كەم بولسا توغرا بولمايدۇ" ،—دەپتۇ. "مېنىڭ ئوغۇلۇم شۇنچىلىك نەرسە بېرىمددۇ؟—دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ نورىدىن،—ئىككىمىز ئاكا-نۇكا ۋە باراۋەر دەرىجىدىكى ۋەزىر، بىر-بىرىمىزدىن شۇنچە كوب دۇنيا-مال تەلەپ قىلاق، ئۇزىمىزگە ياخشىمۇ؟ سۇرۇشتۇر-گەندە، مېنىڭ ئوغۇلۇمنىڭ مەرتەۋىسى سېنىڭ قىزىڭدىن ئۇستۇن، چۈنكى، كىشىنىڭ ياخشى ئاتىنى-نامى ئوغۇل بىلەن چىقدۇ. سېنىڭ سوزۇڭىڭە قارىغاندا، قىزىنى ئوغۇلۇمغا بەرمىسەڭ كېرەك. چۈنكى، سېتىشنى خالىمىغان مالنىڭ باھاسى يېقۇرى. بەرمەس قىزىنىڭ توپلۇغى ئېغىر بولىدۇ" دەپتۇ. شەمىدىن ئۇكىسىدىن بۇ كەپنى ئائىلاپ: "ھەي ئۇكام! سەن ئەقلىزلىق قىلىپ مەن بىلەن يات كىشىلەردەك تالاشما، شەك يوقكى، سەن ئوغۇلۇڭنى مېنىڭ قىزىمىدىن يېقۇرى قوبۇپ ئارتۇق كورسەتكىنىڭ،—ۋەزىرلىكتە

تۈزەڭى مەن بىلەن باراڭىر فۇرىمىنىڭ جوكا نەخىھەملق. مەن
 شەپقەت قىلىپ سېنى ۋەزىرلىككە كوتىرىمىم سېنىڭدە ئەقلى ۋە
 نەخلاقتنى نىمە بار؟ مەن سېنى بۇ دەرىجىگە كوتۇرۇشۇمىدىن مەقسەت
 باشقىچە ئىدى. بىر تەرىبىتىن ماڭا ياردەمچى بولۇپ ھەمكارلاشت.
 سۇن، ئىككىنىچىدىن دوھى چۈشۈپ خابا بولىسىۇن دىگەنلىنى تۈبلەغان
 ئىدىم. نەمدى سەن مېنىڭ يۈزۈمگە قاراپ تۈرۈپ بۇ سوزلەرنى
 قىلدىك. نەمدى تاغىدەك دۆنیا بەرسە ئەنمۇ. توغلۇڭغا قىزىمىنى
 بەرمىيەن! "نۇرىدىن ئاكسىدىن بۇ سۆزى ئاڭلاپ غەزەپلىنىپتۇ؛
 "مەنمۇ توغلۇمغا سېنىڭ قىزىڭى ئېلىپ بەرمىيەن!" دەپتۇ نۇ. بۇ
 گەپنى ئاڭلاپ شەمىدىن: "مېنىڭ ئالدىمدا سەپەر بار، بولما،
 ئەدىئىشنى بېرپ قوياتىم. كوب ھولۇقۇپ كەتسە. سەپەردىن
 كىلەي، ئاندىن كېسىن كورۇشىم، سوزلەشمىز". دەپتۇ، نۇرىدىمە.
 نىڭ غەزىئى تۇتكۈزۈپتۇ. دىۋاندىن چىقىپ كەتكۈدەك
 حالقا كەپتۇ. لېكىن نۇ، تۇزىنى تۈتۈۋېلىپ ئارتۇق كەپ ياندۇر-
 ماپتۇ. هەممە كەبلەرنى كوشلىك سېلىپ قويۇپتۇ. هەر بىرى تۇزـ
 چە كېچىنى تۇتكۈزۈپتۇ. تاك ئېتىپ، شاه سەپەر كە ئاتلىنىپتۇ.
 شەمىدىن شاه بىلەن يولغا چىقىپتۇ. نۇرىدىن نامىزىنى تۇتكۈزۈپ
 خەزىشىگە كىرىپتۇ. بىر خۇرجۇنغا ئالىۋۇن ئاپتۇ. ئاكسىنىڭ ھاقا-
 رەتلەك سوزلەرنى ئەسلامپ بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

سەپەر قىلماق خۇددى كوبىزك سۈغا تۇختايدۇ.

تۇزاق تۇرما سۇ سېپپ تۇغىغا تۇختايدۇ.

ئاڭلىماق، كورمهكتىن پەرق ئېتەر بىر ۋە ئاساندەك،

پىرسىنىڭ تېيتىقىنى چۈش، ئاڭلىخىنى تۇيۇققا تۇختايدۇ.

قىزىنىڭ تۇرنى بار، كىم تۇزى بىلەمس، ئاشلىنار بەرقىز،

ساراھدت نېھدەتى ئادەتن ئاشقان ئاهۇغا تۇخشايدۇ.

توقۇلە ئېتىلەم، ھۈنچە تەگەنگەيە مەقسەت - ئىشانغا،

ئايالغان جان ئۆزىكىدا كويكۈچى پىراق ئوتىغا تۇخشايدۇ.

كۆمكەن ئاللىقۇن كومۇركە تەڭكە، قەدرى - قىمىھەتتە،

خەزىنە تۈرسا كويما، ساق - ھۇشىارغا تۇخشايدۇ.

*

بۇ مەنسەپ تۈرىنىدۇر، ئەمەس نېھەت ئوبىسى،

كېتىپەن بۇ ماكانىدىن ئومۇرمۇ بوبىسى.

شۇنىڭدىن كېيىن نۇرىسىدىن قوللىرىسىدىن بىرىنى قىچقىرتىپتۇ.

ئۇنىڭغا ئېتىنى يېپەك توقۇم، ئاللىقۇن جابدۇقلۇق ئىكەن بىلەن ئېلىپ

كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئات ئېلىپ كېلىنىپتۇ. شۇ يەردە ئېتىغا ئەرەب

خۇرچۇنى ئارتسىپ منىپ تۈرۈپ، قوللىقا: "كۆئۈلۈم ئەلقىيەلۈسىما

كەتكەنگە بېرىشنى تىستەيدۇ. مەن كەتكەندىن كېيىن، ھىجىكم

ئۇ يەزىگە مېنىڭ ئارقامدىن ئىزلىپ بارمسۇن!" - دەپتۇ. شۇ ماڭ -

ھىنچە قاھرىنىدىن چىقىپ، دەشتۇ - باياۋانغا قاراپ مېڭىپتۇ. چىڭ

چۈش ۋاقتى بىلەن ئابىلس شەھرىگە كەپتۇ. ئېتىدىن چۈشۈپ

دەم ئاپتۇ. كېيىن ئوزۇق - تۈلۈك ئېلىپ، يەم - خەشەك راسلاپ

يەنە يولغا چۈشۈپتۇ. ئىككىنجى كۈنى چۈشتە قۇددۇس شەھرىگە

كېلىپ، سارايدا چۈشۈپتۇ. غىزالىنىپ دەم ئېلىش ئۈچۈن، كىله منى

تېگىگە سېلىپ خۇرچۇنى بېشىغا قويۇپ يېتىپتۇ. ئاجچىنى تېخى

بېلىمغاڭ ئىكەن. تالاق ئاتقاندىن كېيىن يەقە ئېتىغا منىپ يولغا

چىقىپتۇ. ھەلەب شەھرىگە كېلىپ، بىر كارۋان سارىيىغا چۈشۈپتۇ.

ئۇ يەردە تۈچ كۈن دەم ئاپتۇ. ئۇيياق - بۇياقلارنى ئابىلسىپ كورۇپ

يەنە يولغا چىقىپتۇ. نەگە بېرىشنى ئوزىمۇ بىلمەيدىكەن. بەسىرە

شەھرىگە بېرىپ، كارۋان سارىيىغا كىرسىپ، ئېتىدىن چۈشۈپتۇ.

گىلەمنى يېشىپ خۇرچۇنى ئاپتۇ. ئاتنى دەرۋازىۋەنگە سوۋۇتۇشا
 بېرىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئاتنى يېتىلەپ يۈرگەن شىكەن، سارايى دەرۋا-
 زىدىن كۆچىنى كۆزىتىپ تۇلتۇرغان بىسىرە شاھىنىڭ ۋەزىرى
 ئاتنى كورۇپ قاپتۇ. "قىممەتلەك جابىدۇق ۋە ئىكەر- يۈگەنلىرى
 بىلەن بېزەلگەن بۇ ئات، - دەپتۇ ۋەزىر تۈزىگە، - پادىشا ياكى
 ۋەزىرلەرنىڭ مىندىغان نېتى. كىم كەلگەندۇ؟" تۇ ئاخىرى ئات
 يېتىلىگەن دەرۋازىۋەنى چاقىرتىپ كىرىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئاتنىڭ
 تازىم قېيتۇ ۋەزىر خېلى قېرى ئادەم ئىكەن. دەپتۇ دەرۋازىۋەن، -
 ئىگىسىنى سوراپتۇ. "بۇ ئاتنىڭ ئىگىسى، - دەپتۇ دەرۋازىۋەن، -
 سودىگەر ئەۋلادىدىن، چىرايدا تېڭى يوق بىر يىگىت. هازىرلا
 كېلىپ سارايغا چۈشتى" ۋەزىر شۇ زامانلا ئۇرىدىن قوزغلۇپتۇ.
 كارۋان سارىيىغا مېڭىپتۇ. يىگىتنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. ئۇرىدىن بۇ
 ۋەزىرنى كودۇش بىلەن ئۇرىدىن تېز تۇرۇپتۇ. ۋەزىرگە سالام
 بېرىپتۇ. ۋەزىر ئاتقىن چۈشۈپ، ئۇرىدىن بىلەن كەلدىڭىز ئوغلام؟" - دەپتۇ
 ۋەزىر ئۇرىدىنغا.

ئۇرىدىن ۋەقۇنى باشىن - ئاياق سوزالىشكە كىرىشىپ:
 "قاھىرىدىن كەلدىم، ئاکام ۋەزىر ئىدى. مەن ناھايىتى قىسىدىم.
 ھەممە شەھەرنى، ھەممە ياقنى كورمىگىچە يۈرۈتمەغا قايتماسلىقا
 شەرت قىلىدىم" ، - دەپتۇ.

"ئىي ئوغلام، - دەپتۇ ۋەزىر، - بۇنداق تەركىنلىككە يەتكەن
 كىشى تېخى يوق. بۇنداق ھەۋەس كىشىنى ھالاڭتىكە ئېلىپ
 بارىدۇ. ئەگەر يولۇشىنى شۇنداق داۋام قىلىۋەرسەڭ، ئاخىرى
 بىرەر پاجىھەگە يولۇقۇشۇڭ مۇمكىن، دەپ ئەندىشە قىلىمەن."

Нөхійден бішінші үйгіп жем төрөпіті. ۋەزир گورлайдын төрөپ
нөхійденің тоз ٹویікінде қалып қіпти. خۇرجۇن - قاچىلىرىنى تېتىغا
ئارتسىپ، تۇنى ھویلىسىغا تېلىپ بېرىپتى، تۇزىنىڭ ھوجرسىنىڭ قاتарде
دىكى بىر ٹوییكە چۈشۈرөپتى. كوب ھورمەت قىلىپ تۇرۇنلاشتۇرۇپتى.
ۋەزирنىڭ كوقىلди. يىگىتكە ئاتا - بالىلىق مۇھەببەت پەيدا بويتى.
”Мен قىرىپ قالدىم، - دەپتۇ بىرکۈنى ۋەزىر، - تۇغلىم يوق.
تۇيۇرمەدە ساتا تەڭى كېلىدىغان بىر قىزمىم بار. ھازىرغەچە كوب
ئەلچىلەر كەلدى، تۇلارنى ياقتۇرمای قايتۇردۇم. لېكىن، سېنىڭ
مۇھەببىتىڭ مېنىڭ دىلىمغا نۇرناشتى. قىزمىنى چورلىككە تېلىشقا
دازىلىق بېرسەك، мен سېنى بەسرە شاهىنىڭ ئالدىغا تېلىپ
بېرىپ، تۆكامنىڭ تۇغلى دەپ تونۇشتۇرۇپ، توز ٹورۇنۇمغا ۋەزىر
قىلىپ، پۇت - قولۇمنى بوشاتىم.“

بۇ سوزنى ئاڭلىغان نөхійден бішіншى توۋەن سېلىپ ”Хөп!
“ دىگەن جاۋاپنى بېرىپتى. ۋەزىر خوش بولۇپ، ئادەتتە ئەممەلدار-
لارنى كۆتىدىغان ئالاھىدە ٹوینى زىنнەتلهشىكە ئەمرى قىپتى.
كېيىن تۇزىنىڭ دوستلىرىنى، دولەت ئەرباپلىرىنى، يۈرت
мотتۇرلىرىنى قىچقىرتىپتى، ھەممە ھازىر بولغان چاغда:

”Сىلەرگە مەلۇمكى، - دەپتۇ ۋەزىر - قاھىرىدە ۋەزىرلىك قىلىپ
تۇرغان ئاكامنىڭ تۇغلى بار ئىدى. مېنىڭ تۇغلىم يوق، بىرلا
قىزمىم بار. ئاكامنىڭ تۇغۇللىرى چوڭ بولغاندىن كېيىن، شۇ
قىزمىنى تۇغۇللىرىنىڭ بىرىسىگە بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان ئىدىم.
ئاكام راizi بولۇپ ۋەددە بىردى. ۋەدىسىگە مۇۋاپق بۇگۈن مانا
بۇ يەرده تۇلتۇرغان تۇغلىنى ئەۋەتىپتى. يېتىپ كېلىشى بىلەن،
قىزمىنى ئىكاھلاپ قويۇشقا قارار قىلدىم. هىچ شۇبەه يوقىسى، تۇ

ھەرقانداق ياتتنى مىڭ مەرتىۋە ئەۋزەل. نەگەر خالسا، مېنىڭ
بىلەن بۇ يەردە تۈرىدىءۇ. ئائىسىنىڭ يېنىغا بېرىشنى خالسا، قىزىم.
ئىمۇ قوشۇپ قويىمىن".
ئۇيىدە ئۆلتۈرغانلار:

"ناھايىتى ياخشى ئوبىلاپسىز" - دېيشىپتۇ.

يىكىتكە نەزەر سېلىشىپتۇ. قاراپىتۇ. نۇھەمىسىگە يېقىپ چۈشۈپتۇ.
ۋەزىر قازى ۋە كۈۋاalarنى ھازىرلاپتۇ. ئۇلار، نىكاھ ئوقۇپتۇ، نەتىرە
چېچىپتۇ. ۋەزىر قۆللەرىغا ئوغۇلنى ھاماماڭا ئىلىپ بېرىشنى بۇپرۇپتۇ.
ھامامدىن چىققاندىن كېپىن، ئۇنىڭقا قىممەتلەك ئېسلىك كېسىم
لەرنى تەقدىم قىپتۇ. ئۇرۇدىن ھامامدىن ئۇن تورت كۈنلۈك
ئايدەك بولۇپ چىقىپ، ئېتىغا منىپ يېندىمىكى فۇللار بىلەن،
توب توغرى ۋەزىرنىڭ ھوپلىسىغا قايتىپ كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ سارىپىغا
كىرىپ، ۋەزىرنىڭ قوللىنى سۈپۈپتۇ.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھrinزاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

- ئىي بەختلىك شاه، - دەپ داۋام قىپتۇ
شەھrinزاد ھىكايسىنى.

ئۇرۇدىنىڭ قولىدىن تۈتۈپ تۈرۈپ ۋەزىر:
"ئوغۇلۇم، ئەمدى سەن خوتۇن ئۇنىڭ ئالدىغا
بار! بۇ كېچە ئوتىسۇن، نەتە ساڭا بەخت تىلەپ،
ياخشى تىلەكلىرى بىلەن شاه ئالدىغا بارىمەن!" -
يىگەمىنى كېچە دەپتۇ.

ئۇرۇدىن ۋەزىرنىڭ ئالدىدىن چىقىپ، خوتۇنىڭ قېنىڭا

كىرىپتۇ...

ئەمدى سوزنى شەمسىدىن ئاڭلايلى! بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ، شاه بىلەن سەپەردىن قايتىپ كەپتۇ. قارسا، نۆكىس يوق. قۆللەرىدىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ. ئۇلار:

“سز شاه بىلەن سەپەركە كەتكەن كۈنى كەينىڭزدىن ئۆزدە نىڭ ئېتىنى مىنپ: “دىلىم قىسىدى. بىر نەچچە كۈن تەلقەيلۇ— بىيا تەرەپىنى ئايلىنىپ كېلىمەن”，— دەپ يولغا چىققان ئىدى، “ھىچكىم ئارقامدىن بارمىسۇن” دەپ تەكتىلىدى. شۇنىڭدىن بېرى، ئۇنىڭدىن هىچ خەۋەر يوق”，— دېيىشىپتۇ.

شەمسىدىن ئۆكىسىدىن ئايلىغىنىغا خاپا بويتۇ. ئەھۋالى يوتۇۋە لەي ئۆزكۈرۈپتۇ. “بۇنىڭ سەۋىئى— دېپتۇ شەمسىدىن ئۆز— ئۆزدە كە،— شۇ كېچە ئارتۇق كەپ قىلىپ، خاپا قىلىپ قويىغىنىمىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇ كەپلەرنى ئۆكام كۆڭلىكە ئالغان، فاتتىق قىلغان، نىمە قىلىشنى بىلمەي چىقىپ كەتكەندۇ. ”شەمسىدىن وەقەنى شاهقا بايان قېتۇ. شاه ئۆزىگە قاراشلىق شەھر، ئىلايمىت باشلىقلرىغا خەت يېزىپتۇ. بىراق، نۇرىدىن يىكىرمە كۈن تىچىدە ناھايىتى يىراق كەتكەن ئىكەن. ھەر تەرەپتنى تىزلىپتۇ، لېكىن ھىچكىم ئېنىق بىرەر خەۋەر ئېلىپ كېلەلمەپتۇ. شەمسىدىن قايدۇغا چومۇپتۇ. ئۇ، ئۇنىڭ قىلغىنىغا يۈشايمان قېتۇ؛ قىقا ئۈيلىغە نىغا، تەدبىرسىزلىكى ئېچىنىپتۇ. بىر ئاز ۋاقت ئۇتكەندىن كېيىن شەمسىدىن قاھىرە شەھرىدىكى بىر باينىڭ قىزىنى ئاپتۇ. بۇ ئاجا، يىپ بىر ئىشكى، نۇرىدىن ۋەزىرنىڭ قىزىنى ئالغان كۈنى شەمسە دىننىڭمۇ نىكاھى ئوقۇلۇپتۇ. باشتا سوزلەنگەن شەرتىكە مۇۋاپق ئاپاللىرىنىڭ قوساق كوتىرىشى، تۈغۈشى بىر كۈنگە توغرى كەپتۇ.

شۇنىڭ قىزىقىكى، خۇددى شەمىدىنىڭ ئېيتىقىسىدەك، نۇرىدىن
نىڭ ئايلى ناھايىتى چرايىلىق بىر نوغۇل، شەمىدىنىڭ ئايلى
ئالىمەتە تەقىدىشى يوق چرايىلىق بىر قىز تۈغۈپتۇ. بىر شائىزنىڭ
بۇ شەپرى ئۇنىڭغا ناھايىتى ماس كېلىدىكەن:

بۇنىڭ تەجىپ بىر كەبىساتى ۋە ھالىتى بار،
بېغىتلەغايى كىشىگە زەق بۇ بەزمە ئارا.
كىم ئۇنىڭ بىلەن سوزلەشە، ھالاۋىتى بار،
بۇنىڭ كۆزەلتى كورمەكندۇر ئوشۇ دۈنیا.
جاھان كۆزەللەرى تەڭە كېلەلمەس،
ئايىخنى سۈپەپ يۈزىنى سۈرەتە خىجالەتسىن.
پەزىلەتسىن ئېلىپ ئازىختى يۈغۇرما،
ئۇلارغا يۈقىقاي ھوسنى بىلەن ماھارەتسىن.

نۇرىدىن ئۇزىنىڭ ئوغلىغا ھەسەن بەدرىدىن دەپ ئات قويۇپتۇ.
ۋەزىر بەك خوش بولۇپ ناھايىتى چوڭ توى قىلىپ بېرىپتۇ. كېيىن
ئۇ نۇرىدىنى شاھنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. نۇرىدىن شاھنى
كۈرۈپ، تازىم قېپتۇ. ئۇ ناھايىتىمۇ چرايىلىق ۋە ناھايىتىمۇ يېقىمىلىق،
سوزگە ئۆستا، ئوتىكۈر يىگىت بولۇپ، شاھ ھەقىقىدە قىسا ۋە معزمۇن
لۇق قىلىپ مەدھىيە سوزلەپتۇ. شاھمۇ ئۇنى ھورمەتلەپ قارشى ئېلىپ
منىنەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. ۋەزىردىن يىگىت توغرىسىدا سورىغان
ئىكەن، "ئاكامىنىڭ ئوغلى بولىدۇ!"، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.
— "قايىسى ئاكىشىزنىڭ ئوغلى، بىز ھىچ ئاقلىمىغان ئىكەنلىز" ، —
دەپتۇ شاھ.

"ئەي ئولۇغ شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر — ئاكام مىسر شاھنىڭ
ۋەزىرى ئىسى. ئۇ، ئولۇپ، ئۇنىڭدىن ئىككى ئوغۇل قالدى.

چوئىش ئاكامىنىڭ ئورلىغا ۋەزىر بويىتۇ. كچىگى ھوزۇرىڭىزدىكى مۇشۇ يىگىت، مېنىڭ قېشىغا كەلگەن ئىدى، قىزىمىنى ئۇنىڭىغا سىكاھلاب بىردىم. مەن قىرىدىم، كۈچ - قۇۋۇتىم قالىمىدى. قۆللىغىمۇ ياخشى ئاڭلىسىمداغان، كۆزۈمىمۇ ياخشى كورمۇيدىغان بولۇپ قالدى. جانابىش شاھىمىزدىن ئورتۇزمىغا شۇ يىگىتىنى ۋەزىرلىككە تەينىلەشتى سورايمەن، بۇ يىگىت بۇرۇقنى مېنىڭ جىڭىرىم بولسا، ئەمدى مېنىڭ كۆيۈغۈم بولۇپ قالدى. بۇنى شۇ ۋەزىپىكە لابق، ھۇشيار يىگىت دەپ ئېلىپ كەلدىم. ئەكەر شاھىمىز بۇ يىگىتىنى ۋەزىپىكە تەينىلسە، مەنمۇ خاتىرجەم بولغان بولالاتىم. بۇ مەسىد - بەتكە مۇۋاپىق ئىش بولغان بولالاتىس.

ۋەزىرنىڭ تەكلىۋى شاھقا مۇۋاپىق كەپتۇ. شاھ نۇردەنتىنى ۋەزىرلىك مەنسۇرىكە تەينىلەپتۇ. ئۇنىڭىغا قىممەتلەك كېيم - كېچەك كېيگۈزۈشنى بۇيرۇپتۇ. تۇزىنىڭ ئەلا ياخشى تۆلپارلىرىدىن بىرىنى تەقدىم قىيتۇ، مۇئاش تەينىلەپتۇ. نۇردىدىن شاھنىڭ قولىنى سۈپۈپتۇ. ۋەزىر بىلەن بىللە ئۇيىكە قايتىپتۇ. قىياناتا، كۆيۈغۈل ئىككىس ناھايىتى خۇرسەن بولۇشۇپتۇ. "بۇۋەغىمىز ھەسەن بەدرىدىن - نىڭ ئايىغى ياراشتى، بۇ دەرىجىكە ئەلۋەستە شۇنىڭ خاسىيىتىدىن بېتىشتۈق" دىيىشىپتۇ. ئەتسى نۇردىدىن شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ، يەرنى سۈپۈپتۇ ۋە بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

ئىدى كېرىملىك شاھىمىز بۇكىلىپ تاپقىن كامال،
كەلمىئۇن قايمۇ سائى دايىسا خۇرسەن ياشا.
دۇشىنىڭ يەر بىلەن يەكسان بولۇنۇ، تاپقۇن زاۋال،
ئەدلەدە ئالىمگە كۈندەك نۇر چېچىپ كۆلەن ياسا.

شاھ ئۇنى ۋەزىرلىك كۈرسىغا ئولتۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. نۇردىدىن

كۈرسىغا ئولتۇرۇپىتۇ. خىزمىتىنى ئادا قىلىشقا كىرىشىپتۇ. ئۇ، خۇددى تەجىرىسىلك ۋەزىرلەردەك ئىش كورۇپىتۇ. شاھ ئۇنىڭ مۇتامىلە سىگە، ئەقلەگە بارىكاللا دەپتۇ. زۇقلېلىنىپتۇ. ئۇنىڭدىن خوش بويتۇ. خىزمەت ۋاقتى تۈگەپ دەۋان يېپىلغاندىن كېيىن، ئۇردىن ئۇنىڭىچە قايتىپتۇ. كۆنلۈك ئىشىنى ئۇ قېياناتىسغا تېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ، بۇنىڭ مۇۋەببە قېيتىدىن ھەددىدىن تاشقىرى خۇرسەن بويتۇ. نۇرىدىن شۇ يوسۇندا بىرنەچىچە ۋاقتى ئىش ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭغا شاھنىڭ مۇھەببىتى بارغانلىرى تېتىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ مۇئاشىنىمۇ ئاشۇرۇپىتۇ. بىر نەچچە قېتىم مۇكاباتلایپتۇ. نۇرىدىنىڭ ئابروپى، بايدىلىغى كۆندىن - كۆنگە تېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ، مەخسۇس سودا كېمە لىرى بۇرگۈزۈپىتۇ. ئۇنىڭ قولىدا ئىشلەيدىغان قۇللار ۋە خىزمەتچىلەر كوبىيىپتۇ. كوب ۋاقتى توتمەي. چوڭ يەرلەرگە، بافلارغا ئىگە بويتۇ. نۇرىدىنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن توت ياشقا كىرىپتۇ. بۇسى ۋاپات بويتۇ. نۇرىدىن ناھايىتى چوڭ تەزىيە مۇراسىمى تۇتكۈزۈپ، قېياناتىسى دەپنە قېپتۇ. كېيىن ئوغلىنىڭ تەربىيە-گە نۇرىدىنىڭ ئوزى قول سېلىپ كىرىشىپتۇ. بىر ئاز چوڭ بولغاندا ئوز تۇىسىدە تۇقۇتۇش - تەربىيە قىلىش تۈچۈن، مەخسۇس مۇئەللەم تەينلەپتۇ. بىر تەرەپتنىن ئۇنىڭ بىلىمى ئاشا، تىككىنجى تەرەپتنىن ئۇنىڭ كورۇنۇشى كامالىغا يېتىپتۇ. شائىر تېتىقاندەك:

ئۇزىش كەمىتەر تۇتۇپ، تولۇن ئايىغا ئوخشاشىسى.
 ئىشىتىپ ئاي قىزىرسىپ، يەردىگە كىرىپ ياتسى.
 قۇياش چىقار ۋاقتىدا، كائىنات بولۇپ ئويعاق.
 بىر فاراشتا بۇ يۇقۇن ئىشق تەھلىنى تۈيغااتسى.

مۇئەللەم كېچە - كۆندۈز سارايىدا ھەسەن بەدرىدىنى تەربىيە

فلىش·بىلەن مەشغۇل بويىتۇ. كۆنلەردىن بىر كۈنى نۇرىدىن توغلۇنى قىچقىرىپىتۇ. قىمەتباها كېيىملەر كېيگۈزۈپىتۇ. چاققان وە ناھايىتى كېلىشكەن ئاتقا مىندۇرۇپ، سارايغا تېلىپ، شاهتا كورسە-تىپتۇ. شاھ بالىنىڭ ھوسنىنى ئاماشا قىلىپ ھېرمان بويىتۇ. هەقدە-قەتنەن بالىنىڭ چىراي-شەكلى كېلىشكەن. ھەركىتى كىشىنى ھېرمان قىلغۇنداك يېقىملەتكەن. ئاتسى بىلەن كېلىۋاتقىنىنى كۈرگەن كىشى ئۇنى يەنە بىر قېتىم كورۇش تۈچۈن يولدا كۆتۈشۈپ تۈرىدىكەن. شائىرنىڭ تۆۋەندىكى شېرى خۇددى شۇنىڭ توغرىسىدا يېزىلغاندەك، ئۇنىڭغا باپ كېلىدىكەن:

مۇنەججىم يۈزىنى كوكىكە بۈردى،

ئاساندا چىرايلىق كۆزەلىنى كوردى.

زەرباپتىن تون كېيىكەن ئىشكى خەۋەت،

مېرىخ يۈلتۈزىدەك بىرنا - بەسەۋەت،

ئالىمىدەك يۈزىدە باز ئىشكى حالى،

ھوسنى - جامالدا زوھەرە مىالى.

كىرىيگى شوقتۇر، قاشلىرى كامان،

معتوقلار جىنسىغا بەرمەبىدۇ ئامان.

ئاتارۇددەك دالىشەن يۈزىدە نەلگۈسى،

قەلبىدە مەۋچۇق تۈزۈر مەغۇرۇلۇق ھىسى.

ئاي قىلىپ ھېرەتتە كېپ سالام بەردى،

يۈزىنى بېكىتىپ چىدىرغىا كىردى.

شاهقا بالا ناھايىتى پېقىپىتۇ، ئۇنىڭغا چوڭ ئىنتام - ئەسانلار بېرىپىتۇ.

"ھەر كۈنى، - دەپتۇ شاھ ۋەزىرگە، - ئۇغۇلۇنى ئۆزەڭە بىلەن بىللە تېلىپ كەل!"

كۈنلەردىن بىر كۈنى ھەسەن بەدرىدىنىڭ يېشى ئۇن بەشكە كىرگەندە، نۇرىدىن ئاغرىپ قاپستۇ. ئۇ، ئوغلىنى يېنىغا قىچقىرپ ۋەسىيەت قىلىپ:

"ئىي ئوغلۇم، — دەپتۇ ئۇ، — مەن سائىا مەسىلەھەت ئورلىدا سوز قىلاي، بۇ سوزۇمنى قۇلۇغىڭدا مەھكەم تۈت! ئېسىدە ساقلهـ سالق ۋە بۇنىدىن كېيىن مەن ئېيتقانىدەك ئىش قىلىڭ، يەرگە قارىمايسەن. ئادەملەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بول: ھەبرى ئىش تۈستىدە ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىل! ئۇوتىياتچان بولۇشقا ئادەتـ لەن" سوزلەۋېتىپ ئۆز ۋەتىنى ئەسەپ يەغلاپتۇ. كېيىن ئاكىسى شەمىدىنى ئېسگە ئېلىپ، كوز ياشلىرىنى ئاران توختاتقان حالدا، سوزىنى داۋام قېتىپ: "ئىي ئوغلۇم، مېنىڭ مىسىردا شەـ دىن ئىسىلىك بىر تۈقان ئاکام بار. ئۇ سېنىڭ تافالىق بولىدۇ، ئۇ، مىسر شاھىنىڭ ۋەزىرى. مەن ئۇنىڭ رازىلىخىنى ئالمايلا مىرىنى تاشلاپ چىققان، سەن قولۇشقا قىلەم، قەغەز ئالغىن. مېنىڭ دىگەنلىرىنى يازغان"

ھەسەن بەدرىدىن قولغا قەغەز - قىلەم ئېلىپ، ئاتىسىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئاتىسىنىڭ دىگەنلىرىنى يېزىشقا باشلاپتۇ. ئۇ، ئۆز بېشىدىن ئۇتكەن ھەممىھ ۋەقەننى باشتىن - ئاياق سوزلەپتۇ. مىسىردىن چىقىپ بۇ يەرگە كەلگەندە ۋەزىر بىلەن تۈنۈشلىقىنى، ئوبىلەنگەن كۈـ لىرىدىن تارتىپ ھازىرقى خەتنىڭ يېزىلغان ۋاقتىقىچە بولغان ۋەقەلدەرنى يازدۇرۇپتۇ.

"مانا مېنىڭ ۋەسىيەتىم، — دەپتۇ ئوغلۇمغا نۇرىدىن - بۇ خەتنى ئېھىتىيات بىلەن ساقلا! بۇنىڭدا ئۇرۇغۇلە، ئۆزەڭىنىڭ كىلىگىڭ، ئەسلى - نەسىلىك ھەممىسى بايان قىلىنىغان، ئەگەر سائىا بىر وـ

هادىسى يۈز بىرسە، توب - توغرا مىسىرىدىكى تاغاشنىڭ قېشىغا
بار، ئۇنى تاب، مېنى مۇساپىرچىلىق بىلەن غېرىپلىقتا، كىشىلەرنىڭ
يۈرتىدا، سېنىڭ پراقتىدا جان ئۆزىدى دىكىن.

ئوغلى خەتنى ياخشىلاب قاتلاب، يېپ بىلەن نوراپتۇ. كېپس
تونىنىڭ ياقسىغا، ئەستەر بىلەن تېشى ئارىلىغىغا تىكىپتۇ. ئاتىسى
نىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ يىغلاپتۇ. نۇردىدىن تۇغلۇغا قاراپ:

“سامى بەش تۈرلۈك ۋەسىيەتىم بار، — دەپتۇ، — بىرىنچىسى شۇكى،
مەنىسى يوق تېتىقىز ئادەملەرگە ئارىلاشما! شۇنداق قىلاق،
ئۇلارنىڭ يامانلىقلەرى - شۇمۇقلۇرىدىن ساقلىشىمەن؛ ئىككىنچىسى،
باشقىلارغا يامانلىق قىلما! ئۇ سېنى خىجالەتتە قويىدۇ. ئۇچىنچىسى،
ئوز ئەيپۈنگىنى نۆزەك بىلدەپ تۆزەت، باشقىلارنىڭ ئىچىمە، ئۇ، كىشىنى
لەشتىن ساقلان! توتىنچىسى، ئىچىمىلىك ئىچىمە، ئۇ، كىشىنى
ئاجىزلاشتۇرۇپ، ئەقلىدىن ئازدۇرمىدۇ، كۈلكىگە قويىدۇ، ھەر
قانداق پىتىنە - ئىغوانى تۈغددۇرمىدۇ، بارلىق ئەسکىلىك شۇنىڭدىن
كېلىپ چىقىدۇ. بەشىنچىسى، يۈللىنى تىجىپ ئىشلتەت، ئېھتىيات
بىلەن ساقلا! ئۇيىلماستىن ئورۇنىز يەرلەرگە سەرب قىلما!
بۇلىسا، ئەڭ پەس كىشىلەرنىڭ قولغا قاراپ قالىسىن!

نۇردىدىن ۋەسىيەتىنى تۈگىتىپلا جان ئۆزۈپتۇ. ھەممىنى غەم
بېسىپتۇ، شاھىمۇ، ئەمرىلەرمۇ قايغۇرۇپتۇ. دەپىنە دەسمىيەتلەرنى
ئۇبىدان ئوتکۈزۈپ، كومۇپ قويىپتۇ. ھەممەن بەدرىدىن ئىككى
ئاي ماتىم تۈتۈپ شاھنىڭ ئالدىغا - دىۋانغا بارماپتۇ، شاھقا كورۇنـ
چەپتۇ. شاھنىڭ ئاچىچىقى كېلىپ، ئۇنىڭ ئورۇنىغا سارايمى خىزمەتـ
چىلىرىدىن بىرىنى ۋەزىر قىلىپ بەلكىلەپتۇ. ھەممەن بەدرىدىنىڭ
ئاتىسىدىن قالغان مال - مۇلۇكلىرىنى مۇسادىرە قىلىپ، شاھنىڭ

مۇلکىگە قوشۇشنى بۇيرۇپتۇ. يېڭى ۋەزىر شاھنىڭ بۇيرۇغىنى ئەمدەلگە ئاشۇرۇشقا كىرىشىپتۇ. ھەقىتا ھەسەن بەدرىدىنى قاماتقا ئالماقچىمۇ بويپتۇ. ئەسكەرلەر ئارىسىدا مەرھۇم نۇرسىدىنىڭ يېقىن كىشى بار ئىكەن، ئۇ بۇ ۋەقەنى ئاشلاپتۇ. شۇ زامان ھەسەن بەدرىدىنىڭ يېننە كېلىپ: "ھازىر يېڭى ۋەزىر كېلىپ سېنى تۈتىدۇ، مال - مۇلکىنى مۇسادىرە قىلىدۇ. بۇ - شاھنىڭ پەرمانى. سەن تېز ئۆزەڭىنى چەتكە ئال! - دەپتۇ. "ئويىگە كىرپ بىر نەرسە ئالغۇدەك ۋاقت يوقمۇ؟" - دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن ئۇ كىشكە. "تېز بول، ئۆزەڭىنى تېلىپ قاج!" - دەپتۇ ئۇ كىشى يەنە. ھەسەن بەدرىدىن ياش بولغانلىغىدىن، ئۆزۈقىمۇ ئالماي، بىلىك چاپانىنى سېلىپ بېشىغا يوگىپ، شەھەر تاشقىرىسىغا قاراپ چىپپىتۇ. كۆچىدا خەلق: "شاھ ئولگەن ۋەزىرى نۇرسىدىنىڭ مال - مۇلکىنى مۇسادىرە قىلىشقا، ئۇنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىنى تۈتۈپ ئولتۇرۇشكە يېڭى ۋەزىرىنى ئەۋەتىپتۇ. ھەي ئىست! ھەسەن بەدرىدىندەك شۇنداق كېلىشكەن ياخشى يىگىت ئۇلۇمكە بۇيرۇلۇپتۇ" - دەپ تېچىنپىتۇ. بۇ سوزلەرنى ئاشلىغان ھەسەن بەدرىدىن تختىيارىز شەھەر تېشىغا چىقىپ قاپتۇ. قارسا، يولى ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە توغرا كېلىپ قالغان ئىكەن. شۇ يول بىلەن مېڭىپ، ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە بىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. چاپانىنى بېشىدىن تېلىپ، ئەمدى نەپەنسى رؤسلاپ يىغلاشقا باشلىغان ئىكەن، بىر جوھۇد كېلىپ يەرنى سۈپۈپتۇ. ئۇ بەسىرىلىك ئىكەن.

"ئەي ۋەزىرىنىڭ ئوغلى، نىمە ئۇچۇن بۇ يەردە يالغۇز ئولتۇردى - سەن؟" - دەپتۇ ئۇ ھەسەن بەدرىدىنگە.

"تېخى ھىلىراتقا ئۆخلەلغان ئىدمىم. - دەپتۇ ھەسەن بەدرى-

دەن جوھۇدقا، — ئاتام چۈشۈمگە كىرىپ، قەۋارىنى زىيارەت قىلىمىسىم
نم تۈچۈن مەلدىن دەنجىدى. چوچۇپ تۈيغانسام چۈشۈم. ئىش
بىلەن بولۇپ كېلەلمەي قالغانلىقىمىدىن خىجىل بولۇپ، ئورنۇمىدىن
تۈرۈپ توب - توغرا بۇ يەركە كەلدىم.

“ئاتاك، — دەپتۇ ئۇ، — سودا كېمىلىرى ماڭغۇزغان ئىدى.
بىرىنچىسى يېتىپ كەلدى. سەن خالساڭ شۇ كېمىلەردىكى مالنى
مەن ئىككى مىڭ تىلاغا سېتىپ ئالماقچىمەن، — شۇنىڭدىن كېيىن
ئۇ ھەسەن بەدرىدىنىڭ جاۋاۋىنى كۆتۈمىيلا، قەغەز - قەلۇم بىلەن
ئىككى مىڭ تىللانى ھەسەن بەدرىدىنىڭ يېتىغا قويۇپتۇ، — رازى
بولساڭ، هوچجهت يېزىپ يەر! ھەسەن بەدرىدىن قولغا قەغەز -
قەلەمنى ئېلىپ، توۋەندىكى هوچجهتىنى قىلىپ بېرىپتۇ:

“شۇ خەتنى يازغۇچى مەن نۇردىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ھەسەن
بەدرىدىن، ئىھاڭ يەھۇدىغا ئاتامنىڭ سودا كېمىسىدىكى ماللىرىنى
ساتىم، ئۇنىڭ باهاسى تۈچۈن ئىككى مىڭ تىللا بېلىنى نەق
ئالدىم.”

جوھۇد بېلىنى بېرىپ، قەغەزنى ئاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
يىغلاپ قاپتۇ، كەچ كىرىپ ئاي چىققىچە ئاتىسىنىڭ قۇرۇسىگە
پېشىنى قويۇپ يېتىپتۇ، بويىنى ئاغرۇپتۇ، بېشىغا خىش پېتىپتۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن يۈزىنى ئاسانغا قىلىپ يېتىپتۇ. ئاي يورۇغىدا
ئۇنىڭ يۈزىنىڭ كوركەملىكى تېخىمۇ جانلىنىپ كورۇنۇپتۇ. قەۋا -
رسانلىقتا جىنلارنىڭ ماکانى يار ئىكەن. چىشى جىننىڭ كوزى
تۈنىڭىغا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ هوستىنى تاماشا قېپتۇ. “بۇ ئەللوەتتە
جەننەتتىن يېڭىلا چىققان ئادەملىرىدىن بولا كېرەك. بۇ دۇنيادا
بۇنداق چىرايلىقنى تېپىش تەس!” دەپ ئاسانغا كوتىرىلىپتۇ. ئۇ

ئۈچۈپ كېتىۋاتقاندا بىر دىۋىسەكە تۈچىراپ. سالام بېرىپتۇ. دىۋە
جاۋاپ قايىتۇرۇپتۇ.

"قەيدىردىن كېلىۋاتىسىن؟" — دەپ سوراپتۇ جىن دىۋىسەكە قاراپ.
"قاھىرىدىن؟" — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دىۋە.

"قەۋە يېنىدا نۇخلاۋاتقان يېگىتىڭ ھوسنى — جامالىنى تاماشا
غىلغىلى مەن بىلەن بىللە بارامىسىن؟" — دەپتۇ جىن.
"بارسام باراىي" — دەپتۇ دىۋە. نۇلار ئۈچۈپ قەۋە ئۇستىگە
كېلىشىپتۇ.

"ئۇمۇرۇڭدە شۇنداق چىراىسلق يېگىتىنى كوركىنىڭ بارمۇ؟" —
دەپتۇ جىن. "بۇنىڭ تەڭدىشى يوق، — دەپتۇ دىۋە، — لېكىن، مەن
بۇ يېگىتىكە ئوخشاش كوركىم بىر قىزىنى كورگەنەن، ئۇ بۇ يەردە
ئەمەنسىن، قاھىرىدە مىسر شاھىنىڭ ۋەزىرى شەمسىدىن نامىلىق
كىشىنىڭ قىزى. بۇ قىزىنىڭ تەرىپىنى قاھىرە شاهى ئاڭلاپ قىزىنىڭ
ئاتىسىنى قىچقىرتىپتۇ. "ئىي ۋەزىر، — دەپتۇ شاد شەمسىدىنگە، —
سېنىڭ بىر قىزىنىڭ بارلىغىنى مائاشا خەۋەر قىلىشتى. مائاشا
نىكاھلاپ بېرىشكە قارشى بولماڭ كېرەك دەپ ئويلايمەن!" —
دەپتۇ.

"ئىي شاھىم ئۆزىرەمنى ئاڭلاسغان، كۆز ياشلىرىمغا رەھمى
قىلغىن. سائاشا مەلۇم، تۈكام نۇرمسىدىن مەندىدىن مۇشۇنىڭ سەۋىيى
بىلەن يامانلاپ كېتىپ قالغان. ئۇ ۋەزىرلىكتىمۇ مائاشىپەن ئىدى.
بىر كۆنى باللىرىمىزنىڭ توبىي توغرىسىدا سوزلىشپ نولتۇرغان
ئىدۇق، ئۇ، مەندىدىن وەنجىدى. بۇنىڭدىن ئۇن سەككىز يىل
بۇرۇنلا، مەن قىز تاپىام ئۇنىڭ تۇغلۇدىن باشقىسغا بەرمەسلىككە
قدىم قىلغان ئىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەزىر ۋەقتىنى بىر قۇد

ئەسلامپ، — ئاڭلىشىمغا قارىغاندا، ئۆكام نۇرىدىن بىسرە ۋەزىرنىڭ
قىزىغا ئۆبىلەنگەن ئىكەن. ھازىر ئۆلىگىدىن ئوغلى بارلىغىنى يېقىنە.
دەلا ئاڭلىدەم، ئۆكامنىڭ ھورمىش ئۈچۈن قىزىمنى پەقەت شۇنىڭ
ئۇفقلۇغلا بېرىمەن، باشقا ھىچكىمگە بەرمەيمەن. قىزمىم تۈغۈلغان
كۈنى ئىننىنىڭ ئوغلىغا ئۆنىڭ بېشى باغانلىغان. ھەممە تىلىك
پادىشاھىمىز ئۈچۈن قىز كەم ئەمەس، بەلكى ناھايىتىمۇ كوب.

بۇ جاۋاپتن شاه قاتىق دەپتۇ.

“مەن قىزىڭىنى سورىام، — دەپتۇ شاه غەزەپ بىلەن، — سەن
نۇرۇنسىز جاۋاپ بىلەن باشقىلارنى شېبى كەلتۈرۈپ، ئۇزۇڭنىڭ
قىزىنى مەلسىدىن ئېلىپ قاچتىلە. شۇ سوزۇڭ ئۈچۈن قەسىم قىلە.
مەنكى، سېنىڭ قىزىڭىنى قەستەن ئۇردىنىڭ ئەڭ توۋەن مەرتىۋو.
لەرىدىكى كىشىلەرنىڭ بىرسىگە بېرىمەن.” پادىشاھىنىڭ دوك، سەت
بىرئات باققۇچى — مەراخورى بار ئىدى. شاه شۇنى ئېلىپ كېلىشنى
بۈيرۈپتۇ، شۇنىڭغا ۋەزىرنىڭ قىزىنى تىكاھلىماقىچى بويتۇ. شۇ
كېچىسى ئۆنىڭ قىزىغا چېقلىشنى بۈيرۈپتۇ. دوك ھامىم ئالدىدا
چوم تۈتۈپ تۈرغان ئىكەن. قۆللار كۈلۈپ دوکنى زاڭلىق قىلىپ،
تېرىكتۈرۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ قىزى ئابىاللار ئارىسىدا تۈرغان ئىكەن.
دىۋە: “ئەنە شۇ قىز، مۇشۇ يىكىتكە بەكمۇ ئۇختاشايدۇ. قىزنىڭ
ئاتىسى نەكىدۇ ئەۋەتىلىگەن. ئۇمرۇ مە شۇنداق چىرايلىق قىزنى
ۋە شۇنداق سەت، خۇنۇك، دوك كىشىنى كوركىسىم يوق!” —
دەپتۇ.

قىسىم شۇ يەركە يەتكەنلە تاڭ ئاتى، شەھرىزىاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپۇ

شەھرىزاد ھىكايسىنى.

جىن دېۋىنسىڭ بۇ سوزلۈرگە ئىشەنەپتۇ.

“ يالغان سوزلىدىڭ، — دەپتۇ دېۋىگە جىن، —

بۇ يىكىتىن چرايىلىق كىشى ئادەم نەسىلدىن

تىخى دۇنىغا كەلىمگەن بۇ يىكىت زاماندە

پىڭىرمە بېرىنجى مىزدىكى كۆزەلىلمۇنىڭ دېۋىستى. تەنها وە

كېچە تەڭداشىزدۇر.”

“ ئىي سىڭلىم، — دەپتۇ دېۋە، — سېنىڭ حېنىڭغا قىسىم قىلىپ

شۇنى تەكراار ئېيتىمەنكى، ئۇ قىز، بۇ يىكىتىن ئېشىپ چۈشىسىمۇ،

يۇقۇرۇدا ئېيتقاندەك بىر بىرىگە بەكمۇ ئوخشايدۇ. سەن ئىككىنى

بىر جايىدا كورگىتىڭدە، ھەر ئىككىنى بىر ئاتىنىڭ بالىسى

بولىسىمۇ، بىر ئۇرۇق ياكى قېرىنداش دەپ ئېيتقان بولاتتىڭ.

ئەپسۈكى شۇنداق بىر چرايىلىق قىز دۇنىيادا تەڭدىشى يوق

شۇنداق سەت بىر دوکقا خوتۇن بولىدۇ.” بۇ كەينى ئاخلاپ جىن:

“ ئىي دېۋە، كەل! بۇ يىكىتىنى كوتەر، ئۇچۇپ سەن ماختىغان

قىزنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارايلى! قايسىنىڭ چرايىلىق شىكەنلىكىنى

شۇ يەردە كورەيلى! ” — دەپتۇ.

“ خوب! — دەپتۇ دېۋە، — بۇ شۇبەنى ئىجىشتا بۇنىڭدىن باشقا

نمېلىك يول يوق!”

كېين ئۇ، ھەسەن بەدرىدىنىنى كوتۇرۇپ ھاۋاغا ئورلەپتۇ.

قاھرە شەھرىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ. يىكىتىنى ئورۇندا قىقا ئولتۇرغۇزۇپ

تۈيقۇسىدىن ئويغىتىپتۇ. يىكىت كۆزىنى ئېچىپ قارسا ئاتىنىڭ

قەۋرسى يېنىدا ئەمسىس، تامامەن ئۇزى كورمىگەن بىر شەھەردە

تۇرەتىنى سېز بېتۇ، ئۇياق-بۇياققا قاراپتۇ. ھېران بولۇپ ۋاقرالپ
ئاشلاشقا ئاز قاپتۇ. دىۋە شام يېقىپ كېلىپ:
”سېنى بۇ يەركە مەن ئېلىپ كەلدىم، ساتا ياخشىلىق قىلما-
چىمن. بۇ شامىنى ئال! تۇنى كوتۇرۇپ ئەندە ئاۋۇ ھامىما-
ڭىمىن. ئادەملەر تىچىگە ئارملىشىپ كەت! ئۇلار بىلەن بىلەن توى
بولۇۋاتقان ھويلا ئىشىكىجە بار. شۇ يەردە ئۇزەتىنى تېزلىك بىلەن
كۆيۈغۈلىنىڭ سول تەرىپىگە ئال! خىزمەتچىلەر، سازچىلار،
ئۇسۇلچىلار يېتىپ كەلگەندە قولۇڭنى يانچۇغۇڭغا سال! تىللانى
سىقىلاب ئېلىپ ئۇلارغا چاچ، كەلگەنلەرنىڭ ھەمىسىگە شۇنداق
ئالىتۇن چاچ، يانچۇغۇنىدا ئالىتۇن جىق، ھىچ نەرسىدىن قورقما!
ھەسەن بەدرىدىن بۇ سوزلەرنى ئاشلاپ ئۇنىڭ تېرىگە يېتەل.
مەي ھېران بوبىتۇ: ”بۇ قانداق توى وە قانداق قىز، نىمە ئۇچۇن
ماشى بۇنجىلىك ياخشىلىق قىلىنىدۇ.”

ھەسەن بەدرىدىن دىۋىنىڭ ئېيتقىنىدەك قىلىپ شامىنى كوتۇرۇپ
ھامىما-غا بېرىپتۇ. ئاتلىق تۇرۇپ دوکنى كورۇپتۇ. يېشىدا سەللە،
ئۇستىدە زەر بېسىلىپ ئازادە تىكىلگەن كىيمىم بىلەن ئادەملەر
ئارىسا-غا كىرىپتۇ. شۇ ۋاقتىدا دوکنى قىزنىڭ ئوبىي تەرىپىكە ئېلىپ
مېگىپتۇ. دوکنى يىگىت ئۇچۇن داسلانغان ئوبىي چۈشۈرۈپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن ئۇلار بىلەن بىلە كەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
دوکنىڭ سول تەرىپىگە ئۇتۇپ يىگىت قولدىشى بولۇپ ئوبىي
كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئوبىي كىرگەن سازچىلار، ئۇسۇلچىلارغا
پۇلنى ئايىمای چېچىپتۇ، ھېچكىم ھەسەن بەدرىدىنچىلىك يۈل ئورى-
مەپتۇ. ئاز ۋاقت تىچىدە سازچىلار، ئۇسۇلچىلار يانچۇغۇنى ھەسەن
بەدرىدىن ئورىگەن تىللا بىلەن توشقۇزۇپتۇ. ئۇلار ناھايىتى خوش

بولۇپ كېتىپتۇ. ئادەملەر ھەسەن بەدرىدىنىڭ مەرتلىكى بىلەن
ھوسنگە قىزىقىپ ھەمەران بويپتۇ. دوكتى ۋەزىرىنىڭ ئويىگە يوتى
كەپتۇ. دەرۋازىۋەنلەر سەرتىن كەلگەن ئادەملەرنى تىچىكىرى
كىرگۈزەپتۇ، شۇ چاغدا سازچىلار بىلەن تۈسۈلچىلار، ئەتكەر بۇ
يىگىت ئويىگە كەرمىسى بىزىمۇ كەرمىمىز، - دەپ قاتىققى تۈرۈۋاپتۇ.
ئاخىرى "بىزگە ھەممىدىن مۇشۇ يىگىت كۆپرەك بۈل نۇرسىدى،
بۇ يىگىت كەرمىسى قىزىنى تېرىگە قوشۇپ بەرمىمىز!" - دىيىشىپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىنى قىزىنى كۆچۈرۈپ كەرسىغان ئويىگە بىلە
تېلىپ كېپتۇ. دوكتىك يېنىدا تۇلتۇرغۇزۇپ قوييپتۇ. ئەمەرلەر،
ۋەزىرلەر ساراي خىزمەتچىلىرىنىڭ ئاياللارى بىلەن ساراي مەمۇرلار
دەشكە خوتۇنلارى دەۋرىدىن تاكى قىزىنىڭ ئورۇندىسىغىچە ئىككى
قاتاردىن سەپ بولۇپ سارايىنىڭ تىچىكە لىق تولۇپتۇ. ھەربىر
ئايالنىڭ قولىدا يېقىلغان شام باز ئىكەن. ئۇلار تۈچۈق چراي
تۇلتۇرۇشۇپتۇ. خوتۇنلار ھەسەن بەدرىدىنىڭ كوركەملەنگە،
يېقىملق چرايىغا ھەمەران قېلىشىپتۇ. ئەختىيارسىز ئۇنىڭغا مايدىل
بولۇشۇپتۇ. ئۇنىڭدىن ھىچ نەرسىنى ئايىماشلار، ئېيىتىقىنىنى
قىلىپ بېرىڭلار! - دىيىشىپتۇ. ئاياللار يىگىت ئەتراپىغا تۇلىشىپ
يۈزلىرىدىن چۈمپەردىلىرىنى تېلىشىپتۇ. ئۇنىڭ ھوسنگە مەھلىيا
بولۇپ قېلىشىپتۇ. ھەر بىرى يىگىت يېنىدا بىر يىل، بىر ئاي،
ھىچبولىغاندا يەنە بىر سائىت بولۇشنى ئارزو قىلىشىپتۇ. يىگىتكە
ساقلىق تىلەپ شۇنداق چرايىلىق قىزىنى شۇنداق دوكتانىكاھ قىلىشقا
سەۋەپچى بولغانلارنى قاڭشىپتۇ، سازچىلار داپلىرىنى ئاھاڭغا تەذى.
كەش قىلىپ، تۇلتۇرۇشنى قىزىتىپتۇ. ئاياللار چىقىپ، قايىتىپ

كىرىشىپتۇ. ئۇلار بىلەن بىللە ۋەزىرساڭ قىزىمە كىرىپ كەپتۇ. قىز غايىت بىزەلگەن، چاچلىرى ئۆششاق قىلىپ نورۇلگەن. خۇشبۇي ئەتىرلەر سېپىلگەن. قىممەتلەك كىيمەلەر كىيگۈزۈلگەن. چوچەك - رەئايدەتلەردىكى پەرنىڭ ئۇنى شۇ تايىتا، شۇ تۈرقىدا كورسە، بەزىلەرى ئۆزىنى قويۇشقا يەر تاپالىمىغۇدەك. بەزىلەرى قورچاقتەك قېتىپ، بارماقلەرىنى چىشلىشپ قالغۇدەك تىكەن. خوتۇنلار ئۇنىڭ ئەتراپىنى خۇددى ئايىنىڭ ئەتراپىدىكى يۈلتۈزۈلەر دەك نۇراپ ئاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئۇلتۇرغان تىكەن، قىز مەغۇرۇر حالدا ئۇنىڭ يېنىغا كەپتۇ. دوك نۇرىسىدىن تۈرۈپ قىزىنى سۈيىمە كچى بولغان تىكەن، قىز يۈزىنى نۇرۇپ ئارقىغا دا جىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ، ھەسەن بەدرىدىنگە بۇرۇنىقدىنىمۇ يېقىن كېلىپ قاپتۇ. ھەممە كۆلۈشۈپ ۋالا - چۈلە كوتۇرۇشۇپتۇ. ئۇسۇلچىلار ۋاقىر شىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئۇلارغا يانجۇغىدىن بىر سقىم ئالىتون ئېلىپ چىچىپتۇ. ئۇلار يەنسەن قىزىپ چۈقان كوتۇرۇشۇپتۇ. "بۇ قىز سېنىڭىكى بولۇشىنى تەلەيمىز" - دىيىشىپتۇ ئۇسۇلچىلار. ھەممىلىرى يىكىت ئەت- راپىنى نۇراپ ئاپتۇ. دوك يالغۇز ئۇزىلا شۇمىشىپ چىقىپ قاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئالدىدا ئاياللار شام تۈتۈپ تۈرۈپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ قاراپ، ھۆزۈرلىنىپ كۆلۈپ تۈرۈپتۇ. ئاياللار ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئالدىدا قىزغا يەندە يەقىتە خىل كىيىم كىيگۈزۈپتۇ. ئۇلار ھەربىر كىيىمنى كىيگۈزگەندە ئالاھىدە جىلۇرىلىنىپ ھوسنگە يېڭى ھوسۇن قوشۇلۇپتۇ. ئاياللار ئۇنى بىر بىرىدىن ئارتۇرقىراق كورۇپ باها بېرىشكە كىرىشىپتۇ. بۇ بايرام تۈسىدىكى مۇراسىم تۈركەپ، تارقىلىشقا جاۋاپ بويپتۇ. ھەممىلىرى تارقىلىشىپتۇ. پەقەت ھەسەن بەدرىدىن

بىلەن دوکلا قاپتو، فىزنى سېزىگۈچىلەر قىرعا توپتەك كېسىسى
كېگۈزۈشىكە كرىشىپتۇ.

"ئەي يىكتى، — دەپتۇ دوک ھەسەن بەدرىدىنگە قاراپ، — بۇ
ئاخشام مېنى سەن تۈز ئەمانلىرىڭ بىلەن خۇش قىلدىڭ،
ئولتۇرۇشمىزنى قىزىتىڭ. ئەمدى ئۇيۇڭىكە فايتمامىمن؟"

ھەسەن بەدرىدىن ئىشكىتن چىقىپ كېتتۈستىپ دەۋىگە
 يولۇقۇپتۇ. "تۆختا! — دەپتۇ دىۋو، — دوک ھوجىرىدىن چىققاندا سەن
ئىچكىرىگە كىر! چىمىلىدىق تىجىدە ئولتۇر. قىز كەلسە: "مەن سېنىڭ
ئېرىتىمەن، سائى يامان كۆز تەگىسىن، دەپ بۇ ھىلىنى ئىشلەتكەن
ئىدىم. سەن كوركەن دوک مېنىڭ ئاتىقا قارىمىدىن بىرى" دەپ،
قىزنىڭ يېنىغا ئولتۇر. يۈزىنى ئاج، هىچ نەرسىدىن تارتىنىما!
ھەسەن بەدرىدىن دىۋو بىلەن سوزلىشپ تۈرغانىدا دوک ئۇيدىم
چىقىپ سۈخانىغا قاراپ مېڭىپتۇ. دىۋو چاشقان سۈرتىكە كىرىپ،
دوكتىڭ ئارقىسىدىن سۈخانىغا بېرىپتۇ. چاشقاندەك چىرىلداپ
دوکقا كورۇنۇپتۇ. "بۇ سىمە؟" دەپ ھەيران بويىتۇ دوک. چاشقان
ئاستا يوغۇناب مۇشۇك بويىتۇ. "مياو—مياو" دەپ مىاۋلاپتۇ.
ئۇنىڭدىن مۇ يوغۇناب كۈچۈك سۈرتىكە كىرىپتۇ. "ھاۋ—ھاۋ" دەپ
قاۋاپتۇ. كۈچۈك يوغۇناب ئىشەك سۈرتىكە كىرىپ، دوكتىڭ يۈزىگە
قاراپ ھاڭراپتۇ، دوک قورقۇپ: "ئادم بارمۇ، كېلىڭلار! مائى
يازدەم قىلىڭلار" — دەپ ۋاقراپتۇ. ئىشەك يوغۇناب قورقۇنۇچلۇق
ھوکۈزگە ئايلىنىپتۇ، پۇتۇن سۈخانىنى ئىگەللەپتۇ. كېيىن ئۇ، ئادم
تىلىدا سوزگە كېلىپ: "ئەي دوک، لەندەت سائى، ئەي سەتلەرنىڭ
سەتى" — دەپتۇ، دوک قورقۇپ تىترەشكە باشلاپتۇ، قورقۇنىدىن
چىشلىرىنىڭ كاسىداشلىرى خېلى يەركىچە ئائلىنىپتۇ. "ئەي شۇم·

جاھاندا سائى باشقا قىز يوقىسىدى؟ مېنىڭ دىلىپرىمىنى نۇزەگە نىكاھ قىلىپ ئىلىپ، مېنى كوزۇڭكە ئىلىمای، نىمە قىلماقچىسىن؟ جاۋاپ بىر؟—دەپ يەندە ۋاقىراپتۇ. دوك قورقىنىدىن لاغىلداب-تىترەپ، جىم تۈرۈپتۇ. "ئەي لەنىتى، گېپىمكە جاۋاپ بىر دەيمىمن! بولمسا، جېنىڭنى ئىلىپ، تېنىڭنى توبىغا ئايلانىدۇرماهن"—دەپتۇ. قورىقىنىدىن تۈلۈكتەك قېتىپ قالغان دوك: "مەندە كۆنە كۆنە يوق، مېنى بۇ ئىشقا پادىشا زورلىغان، مەن بۇ قىزنىڭ هوکۇزدىن سۈيگىنى بار ئىكەنلىكىنى بىلمەپتىمەن! تۇۋا قىلدىم، بىر قوشۇق قېتىمىنى تىلىدە. مەن!"—دەپتۇ. "ئەگەر كۆن چىققىچە سۇخانىدىن چىقمالىققا، قىزنىڭ ئۇيىگە قاراپ قەددمە باسمالىققا ۋە تېغىز ئىچىپ بىلجر-لىماسىلىققا قەسم قىلىساڭ، سېنى ھازىر تۈلتۈرۈمەن"—دەپتۇ، دوك قەسم بېرىپتۇ. دىۋە شۇ ھامان دوکنى كوتۇرۇپ بېسىپ، پۇتىدىن سۇخانىدىكى قۇدۇقنىڭ يۇقۇرسىغا ئېسپ قويۇپتۇ. "تاڭ ئېتىپ كۆن چىققىچە مانا شۇ يەردە قىمىرىلىمای تۈرمەن! مەن سېنى ساقلاپ تۈرمەن!"—دەپتۇ دىۋە.

ھەسەن بەدرىدىن چىمىلدىق ئىچىگە كىرىپ تۈلتۈرۈپتۇ. بىر قېرى خوتۇن يەڭىگە بولۇپ قىزنى ئىلىپ كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن كىرىپتۇ. قىزنىڭ ئېتى سىتتۈلەھىن ئىكەن. قىز ناھايىتىمۇ كۆئلى يېرىم ھالدا كىرىپ نۇز-ئۇزىگە: "تۈلتۈرۈمەن! مەن ئۇ دوکنى تەر قىلىپ نۇزەمگە يېقىن يولاتىماسمىن!"—دەپتۇ.

كېپىن ئۇ، قارسا، توشەكتە ھەسەن بەدرىدىن تۈلتۈرۈمەك. "ئەي سۈيۈملۈگۈم،—دەپتۇ قىز،—تېخىچە تۈلتۈرۈپىسىن، مەن سېنى دوکنىڭ ئافسىنىسىكىن دەپ تۈرىلىغان ئىدىم. شۇڭا،

سېنى بۇندا كورۇش خىيالىسىمەن كەلىمگەن. "قانداق قىلىپ دوك ساتا ئەر بولۇپ يېقىلاشىۇن. قانداق قىلىپ ئۇ مېنىڭ يىگىت قولدىشىم بولسۇن. ئۇ كىم، بىلەمىسىن؟ مېنىڭ ئات باقارلىرىسىدىن بىرى"—دەپتۇرەسىن بىلدىن بەدرىدىن مەغۇرۇلىنىپ. "ئانداق بولا، مېنىڭ ئېرىم كىم؟—دەپتۇرەسىن بىلدىن بىلەنى ياكى ئۇ؟"

"ئەي سىتتۇلھوسن،—دەپتۇرەسىن بەدرىدىن،—بىز بۇ ئىشنى ئاتايىن دوکنى مەسخىرە قىلىش ئۈچۈن قىلغان. سېنىڭ يۈزۈڭە يامانلارنىڭ كۆزى تەكىسىۇن! دەپ ئاتاڭ بىلەن كېلىشىپ، دوكتا ئون تىلا پۇل بېرىپ ياللاپ ئېلىپ، شۇنداق قىلغان، شۇڭلاشقا ئۇ، وەزىپىسىنى تۈركىتىپ كېتىپ قالدى."

قىزىنىڭ يۈزىگە كۆلگە بۈگۈرۈپتۇ. "سەن مېنىڭ مەھرىنى كۈچەيتتىڭ"—دەپتۇرەسىن بەدرىدىنىڭە قىز. كېيىن ئۇنىڭ قۇچىغىغا ئۆزىنى تاشلاپتۇ. ئۇلار بىر-بىرى بىلەن ھەشقى-پىچەك چىرماشقاندەك چىرىمىشىپتۇ. بۇ ھالنى سوزۇمنلەر كورۇپ قالمىسىۇن ئۈچۈن، چىمىلىدىقنىڭ پەردىسىنى تاشلاپتۇ وە بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

بۇ كېچە لېۋى شېكىر يار ئالدىدىمەن،
ئۇتقا چۈشۈپ كويۇشتىن يەمەسىدىن غەم.
ئىككىمىزنىڭ ئارىسا پەرددۈر كويىنەك،
بۇمۇ كوتىرىلىپ، بولسام ئىدمەمەرمەم.

بىر شائىرنىڭ تۈۋەندىكى شېرىمۇ ئىككىنىڭ شۇ ۋاقتىنىڭ
ئەھۋالغا ناھايىتى باپ كېلىدىكەن:

چۈچۈپ ھەسەت خورلاردىن ياردىن ئۆز اقلاشما!
پىراق دەردىدە يېنىپ كەزمە، دەشتۇ- تاغ ئاشما!

چۈشىن، ھەسىتكە ئورۇن بىرى ئىشىي مەرىھىپىدە،
ھەسىتكە دەرىمە سەر ئىشىي سىلەن ئىداالاشما
وەقىب نەنسىدىن فورىمما، ئىسالما بىقىرىدى بول،
چىدا، ئاز - خۇلقىغا قاناتتىقلىك، زەمىنلىكى چاچىما
مۇھەببە تىشكە بۈركى تېغىر، كونە، مەككە ئەر كېرىك،
ئەگەر جاننى ئايار بولساڭ، كۆپىرسەن ئوتىن ئوبىنىشما!
ئىككىس مۇز ادىغا بىتىشپ، شۇنداق شەرىن ئۆيىقىدا ياتقاندا،
جىن دىئۇگە: ۋاقت يېقىنلىشىپ قالدى. ئالاڭ بىرۇشتن ئىلگىرى
بۇنى جايىغا ئاپرىپ قويۇش كېرىك - دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
قاتقىق ئۆيىقىدا ياتقان چىغىدا، دىۋە ئۇنى كوتۇرۇپ ئۆچۈپتۇ.
حىنمۇ بىللە ئۆچۈپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن كۆينە كچان ئىكەن. ئالاڭ
ئاتماستا دەممەشق شەھرىگە كەپتۇ. دىئۇگە ھار غىنلىق يېتىپتۇ. ھەسەن
بەدرىدىنى دەممەشقىنىڭ بىر دەرۋازىسغا يېقىن بىر ھۆبىلىشىك ئىشـ
گىگە قويۇپ ئۆچۈپ كېتىپتۇ. تالاڭ يورۇپ، ئىشكلەر تېچىلىپ، كۆچىغا
چىققان كىشلەر بۇ كۆينە كچان يېكىتىنىڭ كۆچىدا ئۆيىقىدا ياتقىنىنى
كۈرۈپتۇ. ئۇ، ئۆزاق ۋاقت ئۆيىقىدىن قالغان كىشىدەك قاتقىق
ئۇخلاۋاتىقىدەك. بىر كىشى: "بۇ كېلىشكەن يېكتى بىلەن بۈگۈن
كېچە قانداق بەختى - ساڭادەتلىك قىز بىللە بولغانىدۇ؟" دىسە،
ئىككىنچىسى "بۇ بەئۇاش، كېچىسى قەھەۋەخانىدا مەس بولۇپ، شۇ
يەردە ئۇخلاپ قالغان ئوخشىدۇ!" - دېيىشىپتۇ. ئۆچىنچىسى: "بۇنى
دۇشىمەنلىرى ھۆشىز قىلىپ تاشلىغان" - دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
ئۆيىقىنىپ قارسا، ئۇزى بىر ئىشك ئالدىدا ياتقىدەك. ئەتقىراپغا
ئادەملەر توپلىشىپ تۈرگىدەك. ئۇ، بۇ ئىشقا ئەچەپلىنىپ:
"ماڭا نىمە ئۆچۈن توپلىشىپ ئالدىڭلار، بىرەر ھادىسە بولدىـ
مۇ؟" - دەپ سوراپتۇ، ئادەملەردىن.

“مازىق مۇشىز يەردە بېتىپىمن، سېنىڭىز بېشىڭىغا چۈشكەن
ئىشتىن خەۋىرىمىز يوق، نۆزەك تېيتىقىن، ئاخشام قەيدەرددە ئۆخلە-
مان؟”—دىيىشىپتۇ ئادەملەر.

ھەسەن بەدرىدىن: “ئاخشام ئىدل ئۇيىقىغا كەتكەندە قاھرىدە
ئىدىم”—دەپتۇ. تۈرگانلاردىن بىرى: “سەن ئاخشام كۆكتار
ئىچكەنمۇ ياكى نەشىتە چەكەنمۇ؟”—دىسە. يەلە بىرى: “ياڭىاق
ئۆزىدە يانقانمۇ؟”—دەپتۇ. تۈچىنچى بىرسى:

“بۇ ساراڭغا ئۇخشايدۇ؟—دەپتۇ.—ئۆزەڭ ئۆپلاپ كورا! بۇ
يدىنى دەمدەشق دەيدۇ. ئاخشىمى قاھرىدە ئۆخلىغان كىش ئەتسى
دەمەشقە ئۇيىغىنىپتۇ دىسە، كىممۇ ئىشىندۇ؟”—دەپتۇ. ھەسەن
بەدرىدىن سوزگە كىرىشىپ:

“خۇداھەققى راست تېپتۈۋاتىمەن، ئەي ياخشىلار، ئاخشام قاھرىدە
بولدۇم. تۈنۈگۈن كۈندۈزى بەسىرىدە ئىدىم”—دەپتۇ. شۇندَا بىرسى:
“ئىست، شۇنداق چىراىلىق ياش بىر يىكتىپ سارالا بوب
قاپتۇ”—دەپتىپتۇ. تۈرگانلاردىن يەلە بىرى:

“ھۇشۈڭىسى يىغ، توغرىسىنى سوزلە!”—دەپتۇ.

“كېچە قاھرىدە كۈيۈغۈل ئىدىم”—دەپتۇ ئۇ.

“بەلكى چۈشۈڭدە شۇنداق بولغاندۇ؟”—دىيىشىپتۇ ئادەملەر.
ھەسەن بەدرىدىن قانچىلىك ۋاقت دوک بىلەن بىللە ئۇلتۇرغەننى،
كېيىن يالغۇز ئۆزى قىلىپ كىيمىلىرىنى يەشكىنىسى، قىز بىلەن
بىللە بولغىنىنى، ئالىتلۇلىرىنى يوشۇرغانلىرىنى ئەسلىپ: ياق، بۇ
ۋەقەلەر چۈشۈمە بولغان ئەمەس، بەلكى ئۆكۈمدا بولغان دەپ
ئۇپلاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ. كوجىلارغا قاراپ يۈرۈپتۇ. بالىلار
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ، ھەر نەرسىلىرىنى دەپ زاڭلىق قىلىپ

مېگىپتۇ. تۇنىڭغا ھەر تۈرلۈك نەرسىلەرنى ئېتىشىپتۇ. تۇنىڭغا ئاتقان بىرەر نەرسىسى تەگى، مەسخىرە قىلىشىپ كۈلۈشۈپتۇ. تۇ، بىر ئاشىپەزنىڭ دۈكىنغا كىرىپتۇ. ئاشىپەز ھېۋەتلىك، كەۋدىلىك، كىملا كورسە ئەيمىنىدىغان، ئەمما دىلى يۈمىشاق كىشى ئىگەن. ھەسەن بەدرىدىن تۇنىڭدىن پانا تىلەپتۇ. تۇنىڭ ئارقىسغا كىرىگەن چوڭ - كىچىك بۈنى كورۇپ تارقىشىپتۇ. ئاشىپەزنىڭ ھەسەن بەد - رىدىنگە دىلى تېرىپ، ئاتىلارچە غەمغۇرلۇق قېپتۇ وە:

"ئى تۇغلۇم، قەيدەردىن سەن؟ ۋەقەنى سوزلە! مېنىڭ قارىشمە جە، سەن دانا كورۇنىسىن!" - دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن بېشىغا چۈشكەن ۋەقەن باشتىن - ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ.

"ئى ياخشى يىگىت، - دەپتۇ ئاشىپەز، - تارىخىڭ خېلى قىزىق ئىگەن. ئاجايىپ ۋەقەلەرنى بېشىدىن تۇتكۈزۈپسەن. لېكىن بۇ ھىكاىيەتنى سەن 'سەر' قىلىپ ساقلا! ھىچكىمگە ئېيتىما! مۇشۇ يەردە مەن بىلەن بىللە تۈر. مېنىڭ بالام يوق! سەن ماڭا تۇغۇل بول!"

"خوب ئاتا! " - دەپتۇ جاۋاپ تۇرتىدا ھەسەن بەدرىدىن. ئاشىپەز دەرھال بازارغا بېرىپ، ھەسەن بەدرىدىنگە قىممەتلىك كىيىم ئېلىپ كېلىپ كىيدۈرۈپتۇ. كېيىن تۇزى قازىنىڭ قېشىغا باشلاپ بېرىپ، ھەسەن بەدرىدىنى تۇغۇل قىلىپ ئالغانلىقىغا فازى - نى كۆۋا قېپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن دەمەشق شەھىدىكى ئاتاقلىق ئاشىپەزنىڭ تۇغلى بولۇپ تونۇلۇپتۇ. تۇ، ئاشىپەز دۈكىندا خىزمەتلىك ۋەزپىسىنى تۇتەپتۇ.

تاغىسىنىڭ قىزى سىتتۈلھوسن تالق ئەمدى يورۇغان چاغدا تۈيغىنىپتۇ. قارسَا، ھەسەن بەدرىدىن تۇرتىدا يوقكەن. تۈرۈپتۇ.

بىر ناز ۋاقت ئۇتكەلدىن كېيىن، بىردىن قىزىنىڭ ئاتىسى كىرىپ كەپتۇ. ئۇ، قىزىنىڭ ئات باقار دوكتا زور لاب بېرىلگىنىڭ ئاهايىتى خاپا ئىكەن. "ئەڭىر قىزمىم شۇ ئىپلاس ئات باقار دوكتا بويىسۇنغان بولسا، ئۇنىڭ ماڭا كېرىنگى يوق! ئەلۋەتتە ئۇلتۇرىمەن."—دەپتۇ ۋەزىر. ئۇ، ئورۇندۇق يېنىغا بېرىپ: "ستىلەھوسن!" دەپ قىچقىدۇ. قىز ئاتىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاخىلاب: "لەببەي!" دەپ، خوشال ئاتىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. ئاتىسىغا ئىككى ئىكىلىپ تازىم قىپتۇ. قارسا، قىزىنىڭ يۈزى يەنمۇ پارلاپ كورۇنۇپتۇ. قىزىنى شۇنداق خوشال كورىگەن ۋەزىر غەزىئىگە پايلىماي: "ئەي لەنتى! سەن شۇ ئاتباقار دوكتا چۈشكىنىڭ شۇنچە خوش بولامىن؟!"—دەپتۇ. قىز كۈلۈپتۇ، "بەس قىلىڭ، —دەپتۇ قىز ئۆز ئاتىسىغا. —كېچە دوكتىنى ئۇستىدىن ئادەملەرنى كۈلدۈرگىنىڭمۇ يىتەر. تېرىمىنىڭ ئېلىپ تاشلىغان تېرىمىغا ئەرزىمەيدىغان ئۇ دوكتىنى بۈگۈن يەنە نىمە قىلىپ تىلىڭىزغا ئېلىپ يۈرسىز؟ ئاخشامقىدەك ياخشى ئەرنى مەن چۈشۈمىدىمۇ كورىكىنىم يوق! مېنى ئارتۇرۇچە مەسخىرە قىلىپ كۈل. مەڭ، دوكتىنى ئىككىنچى تىلىڭىزغا ئالماڭ! خوتۇنلارنىڭ، سېنىڭ ئېرىلەپ شۇ! دەپ كۈلگىنىمۇ يىتەر!" ۋەزىرنىڭ غەزىئى يەنسىمۇ نورلەپتۇ. كوزلىرى چانغىدىن چىقىپ كەتكىدەك بۇپتۇ. قىزىغا ۋاقراپ: "بۇ يالغان كەپنى قەيدەردىن تاپتىڭ؟ ئىست، ساقا بەرگەن تەرىبىيم! ئاتباقار دوك بىلەن بىللە بولغۇنىڭنى يوشۇرامىسىن؟!" ماڭا ئۇ لەنتى دوكتى ئەسلەتمەڭ. ئەمدى ئۇنداق چاقچاق قىلىماڭ!—دەپ ئاچچىلىنىپتۇ قىز. "ئات باقار دوكتى ئۇن تىللاغا كۈلکە ئۇچۇن ياللغان ئىكەن. شۇ ۋاقتىنىڭ ئۆزىدىلا ئۇ كېتسىپ قالغان. مەن چىمىلدەرقا كەرگەن كىشىنى كوردۇم. ئۇسۇلچىلار

تۇنى ماتا ئالدىدىن كورستىكەن شىدى. ئۇ، ئاللىنلارنى سقىملاپ
 تورىدى، سورۇنىدىكى سازچىلار، تۈسۈلچىلار ۋە باشقىلارنىڭ يارى
 چۈغىنى ئاللىن بىلەن توشقازدى. بۇ كېچە مەن شۇ كۆزەل يىكىت
 بىلەن بىللە بولدۇم” — دەپتۇ. “ئانائىنىڭ كۆزىگە دۇنيا قارائىغۇ
 بولۇپ كورۇنىۋاتىدۇ، ئەي بەختى قارا! — دەپتۇ ۋەزىر غەزەپ
 بىلەن، — سەن نىمىلەرنى بىلەجىراۋاتىسىن! ئەقلەڭ جايىدىسىمۇ؟”
 “ئەي ئاتا، مېنىڭ دىلىمىنى ۋەيران قىلىماڭ، ئەزمەڭ! نىمىشقا
 شۇنچىلىك بىلەسلەكە سالىز. مېنىڭ ئېرىم كۆزەل يىكىت. ئۇ،
 ئېھتىمال سۇخانىغا چىققاندۇ” — دەپتۇ. ۋەزىر ھەيران بولۇپ،
 سۇخانىغا بېرىپتۇ. قارسا، ئۇ يەردە ئاتباقاار دوكتىڭ بېشى تۆۋەن،
 ئايىغى تورۇسقا ئېسقىلىق تۈرۈغىدەك. ۋەزىر ھاكى — تالق بولۇپ
 تۈرۈپ قاپتۇ. “ئەي دوك” — دەپتۇ ۋەزىر تۇنىڭغا، دوك تۇنى دىۋە
 دەپ، قورقۇپ جاۋاپ بەرمەپتۇ.
 قىسە شۇ يەرغە يەتكەندە تالق ئاتىسى، شەھربىزاد ھىكاىيىسىنى
 توختاتىسى.

— ئەي بەختىلىك شاھ. — دەپ داۋام قېپتۇ
 شەھربىزاد ھىكاىيىسى.

دوك قورقۇپ جاۋاپ بەرمەپتۇ. ۋەزىر غە -
 ۋەپلىپىپ: “سوزلە! سوزلىمىسىمەڭ، مانا مۇشۇ
 قىلىچ بىلەن كاللاڭنى ئالىجەن!” — دەپتۇ.
 “دىۋىلەرنىڭ پادشاھى، — دەپتۇ ئاتباقاار دوك،
 يىگىرمە ئىككىنىنىيى - شۇ يەرغە ئېسپ قويۇپ كەتكىنىڭدىن بېرى
 كېچە بېشىمنى كوتەركىشم يوق! رەھىمە قىل، ناھا-

يىتى ئازاپلاالدىم. "بۇ سوزنى ئائىلاب ۋەزىر: "لىسە دەپ ۋالاخ لايىمن؟ مەن دىئو نەمەس، قىزىلخ ۋاتىسى"— دەپتۇ. "ئانداق بولما بىنى مۇشۇ نەھۋالغا سالغان دىئو كەلمەستىن بۇرۇن، يۈلۈڭىغا ماڭ! — دەپتۇ دوك. سەمبىنى ھۆكۈزلىك سۈيگىنىڭنىڭ سىكاھ قىلدا. دۇرۇپ قويغان كىشىنىڭ ۋە بۇنى ئويلاپ تاپقان كىشىنىڭ ئاتە. سىغا لەندەت! ماڭ، بۇ يەردەن چىق! ئىلدامراق كەت!" ۋەزىر ئەجەپلىنىپ: "سېنى كىم بۇ حالغا سالدى؟ سوزلە!" — دەپتۇ. دوك ئاخشىنى ئۇيدىن چىقىپ سۇخانىغا كەلگەندىن كېيىن بولغان ۋەدقە. ئاخشىنى سوزلەپتۇ ۋە: "مەن دىئو دىن كەن ئەمەس. ئۇ، ماڭا: 'كۈن چىققاندا سەن ئۇز يۈلۈڭىغا كەت' دىكەن. كۈن چىقتىمۇ ياكى ۋاقتى بارمۇ؟ چۈنكى مەن كۈن چىقىچە بۇ يەردەن مەدىر. لىماسىلىقا قىسمە بەرگەن!" — دەپتۇ دوك. ۋەزىر ئۇنىڭىغا بېقىن بېرىپ، دوكتىنى ئېسلىغان جايدىن بوشتىپتۇ. دوك كۇنىنىڭ چىققان. چىقىمىغانلىقىغا قاراپ تۈرمىي، شاهنىڭ قېشىغا قېچىپ بېرىپتۇ. بولغان ھادىسىنى ئۇنىڭىغا بىر - بىرلەپ تېيتىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭىغا قايىتىپ كىرىپتۇ. قىزى بىلەن بولغان ۋەقدە دىن ئەجەپلىنىپتۇ:

"ۋەقەنى ئېنىقراق يايىن قىل!" — دەپتۇ ئۇ قىزىغا. كېچە ماڭا كورسەتكىنىڭز، — دەپتۇ قىز سوز باشلاپ، — چۈرايدىلىق يىگىت. ئۇ كېچىدىن مەن بىلەن بىللە بولدى. ئىشەنمسىڭز، مانا يېنىڭىزدا ئۇنىڭ سەللە، تونلىرى تۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ ئاستىدا، بىلەسىم، نىمىدۇر يار، خالتسىمۇ تۈرۈپتۇ. "ۋاتىسى قىزىدىن ئۇ سوزنى ئائىلاب، چىمىلدىققا كىرىپ، سەللىنى قولىغا ئاپتۇ. "مەۋسى-

لىىدە ئىشلەنگەن بۇ سىللە ئەلۋەتتە ۋەزىرلەر سەللىسىدۇر" دەپتۇ
ۋەزىر ئۆز - ئۆزىگە. ئورالغان نەرسىنى ئېلىپ، بىر بىرلەپ ئېچىپ
كۈرۈپتۇ. كېيىلەر ئارمىسىدىن بۈلدان تېبىلىپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە
ئىككى مىڭ تىلا پۈل بار ئىكەن. ئۇنىڭ بىلەن بىلەل كېمىدىكى
مال توغرىسىدىكى خاتىرسۇ بار ئىكەن. شەمىسىدىن قەھەزلى ئوقۇ -
ۋېتىپ ھۇشىدىن كېتىپتۇ. بىر ۋاماندىن كېيىن ھۇشىغا كەپتۇ.
بولغان ۋەقەنى چۈشىنىپتۇ.

"ئاخشامقى يىگىتىن بىلدىگىمۇ؟" - دەپتۇ شەمىسىدىن قىزىغا
قاراپ. "ياق!" - دەپتۇ قىز.

"ئۇ، - دەپتۇ ۋەزىر شەمىسىدىن چىرايىن ئېچىلىپ - سېنىڭ تاغالا
يدىنى مېنىڭ ئۆكامنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن ئىكەن. ئەپتۇ -
كى، بۇ ۋەقەنى مەن بىلەمەي قاپىتىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن ۋەزىر
ھەسەن بەدرىدىنىڭ چاپىشنى مىجىغلاب باقا ئۇنىڭ ياقىسىدىكى
تۈگۈنچەكە قولى ئۆرۈلۈپتۇ. ئۇنى سوکۈپ قاراپتۇ. ئۇ بەردىن
بىر تۈمار چىقىپتۇ. ئېلىپ ئوقۇسا، ئۇرىدىنىڭ ۋەسىيەتنامىسى
ئىكەن:

خاتىرىنى كورۇپلا ئېرىپ ئاقتىم،
ئۇ ياشىغان يەر نەدە تاۋاپ قىلام،
ئايىرىدىڭ ئۇنى مەندىن سوراپ ياقتىم،
يەترەنەنۈپ يولىنى بىلىپ باقام.

شەمىسىدىن ئۇنى ئوقۇشقا كىرىشىپتۇ. ئۇنىڭدا بەسرە ۋەزىرىنىڭ
قىزىغا ئويلىنىش تارىخىدىن باشلاپ ۋاپاتىنچە كەچۈرگەن كۈنلەر،
توغلى ھەسەن بەدرىدىنىڭ تۈغۈلۈش تارىخى مۇكەممەل يېزىلغان
ئىكەن، ئەجهەپلىنىپتۇ. ناھايىتى خوشلۇغىدىن تىتەشكە باشلاپتۇ.

بۇ تارىخلارنى نۇز تارىخغا سېلىشتۈر، وې چىقىپتۇ. نۇلا، نىڭ نىكام
كۈنلىرى، بالىلىرىنىڭ تۈغۈلغان كۈنلىرى بىر بىرىشكە توختاش
ئىكەن. خەتنى ئېلىپ شاھ هوزۇرسا بېرىپتۇ. بولۇپ نوتىكەن
ۋەقەنى باشىن - ئاياق سوزلەپ، شاھنى بۇ تىشتن خەۋەردار
قېپتۇ. شاھ ھېران بويتۇ. دەرھال ۋەقەنى يېرىشقا بۇيرۇپتۇ.
ۋەزىر نۇكىسىنىڭ ئوغلىنى كەچكىركىچە كۆتۈپتۇ. لېكىن نۇ
كەلمەپتۇ. ئەتسى، نۇگۇنى، ئىندىنىمۇ ئىش قىلىپ بىر ھەيتىكىچە
كۈتۈپتۇ، كەلمەپتۇ. ۋەزىر نۇزىچە قانداققۇر ھادىسلەرنى حىيالىغا
كەلتۈرۈپتۇ.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتى، شەھرىزاد ھىكاىيىنى
توختاتى.

— ئىي يەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزاد ھىكاىيىنى.

ھەسەن بەدرىدىنىڭ دېرىگىنى ئالالىغان
دىن كېيىن ۋەزىر نۇزىچە نۇيىلىنىپ قولغا
قەغەز - قەلەم ئاپتۇ: "مەن بىر ئىش قىلای!"
دەپ سىتتۇلەوستىنىڭ نۇيىدىكى نەسۋاپ - جابر
يىگىرمە تۈچىنجى دۇقلارنى بىر بىرلەپ يېرىپتۇ. شۇ ئاخشىمى
ئويىدە بولغان نەرسىنىڭ ھەممىسىنى نۇز جاي - كىچە

جايسىدا خەتكە يېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ تون وە
سەلىلىنى قولغا ئېلىپ ئالىتۇنلار بىلەن قوشۇپ ئاراشقا
تاپشۇرۇپتۇ. ئارىدىن كۈنلەر توتۇپ، ئايلار ئوتۇپ قىزىنىڭ ۋاقتى -
ئائىتى توشۇپ ئايىدەك بىر نۇفۇل تۈغۈپتۇ. نۇ، خۇددى ئاتىسغا

ئوخشاش شەھلا كوزلۇك، يۈمىلاق يۈزلىك نىكەن، ئۆنىشىنا
”ئەجىب“ دەپ ئىسم قوييۇپتۇ. ئۆنى ئىسىل يوگە كىلەرگە ئوراپ
ئىنىڭتائىسغا بېرىپتۇ. ئۆنىڭ ئۆچۈن كۈن ئايىدەك، ئاي يىلدەك
بەر كەكتلىك بولۇپ تۈزۈلۈپتۇ. يەتنە ياشقا كىركەندە ۋەزىر ئۆنى
مۇئەللەمگە تابىۋۇپتۇ، تەربىيە قىلىشنى - ئۆكتىشنى بۈرۈپتۇ.
ئەجىب توت يىل مەكتەپكە قاتنابتۇ. باللار بىلەن تۇرۇشۇپتۇ،
سوقۇشۇپتۇ. باللار ئۆنىڭدىن بىزاز بويىتۇ. ئۇ، باللارغا ماختىنىپ:
”كىم ماذا تەڭ كېلەلمىدۇ. مەن مىسر ۋەزىرىنىڭ ئۇغلىمەن“ -
دەيدىكەن. خالغان كىشىنى تۇرۇپ - تىللاپ بوزەك تاپىدىكەن.
باللار يىغلاپ خەلپەتكە شىكايدەت قېپتۇ. خەلپەت ئۇلارغا:

”مەن سىلەرگە بىر گەپ ئۆكتىپ قوياي. ئۇ. يەنە شۇنداق
بوزەك قىلا، ئۆنىڭغا ئېيتىشلار مەكتەپكە كېلەلمەيدىغان بولىدۇ!
ئۆنىڭدىن قۇتۇلىسلەر،“ - دەپتۇ.

”تېزىرەك ئېيتىڭ!“ - دەپتۇ باللار چۈرۈلدىشىپ.
”ئەتە كەلگەندە، - دەپتۇ خەلپەت - بىر ئويۇن ئۇينماقچى
بولۇپ ئۆنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىڭلار. بۇ ئويۇنغا ئاتىسىنىڭ، ئانىسى -
نىڭ ئىسمى ئېيتىپ بەرگەنلەر قاتىشىدۇ دەپ شەرت قوييۇڭلار.
ئاتا - ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى بىلەك تىلەر ھارىسىدۇر. ئۇلارنىڭ بىز
بىلەن ئويىناشقا شەرتى توشايدۇ“ دەڭلار. تالا ئاتقاندىن كېپىن
باللار مەكتەپكە كېلىشتىپتۇ. ئەجىپمۇ كېپتۇ. باللار ئۆنىڭ
ئەتراپىغا توپلىنىپتۇ. بىز ئويۇن ئويىنايمىز! لېكىن بىز بىلەن
ئاتىسى. ئانىسى ۋە ئۆزبىنىڭ ئىسمى ئېيتىپ بەرمىگەنلەر ئويىندى -
يالمايدۇ“ - دەپتۇ. بۇ كېپىن كېپىن بىرى:

”مېنىڭ ئىسمى مېجىت، ئاتامىنىڭ ئىسمى ئەزىزدىن، ئانامىنىڭ

ئىسى ئالا ئۆزىيە" - دەپتۇ. ئىككىنچىس ۋە باللارنىڭ ھەممىسى شۇنداق بىر بىرلەپ ئاتا - ئانلىرى ۋە ئۈزىنىڭ ئىسلاملىرىنى ئېيتىپتۇ. لووهت ئەجىپكە كەپتۇ. تۇ: "ئىسىم ئەجىپ، ئانامنىڭ ئىسىم سەتتۈلەوسن، ئاتامنىڭ ئىسىم ۋە زىر شەمسىدىن" - دەپتۇ. باللا، قاقاقلاب كۈلۈشۈپتۇ:

"شەمسىدىن سېنىڭ ئاتاڭ ئەمەس بۇۋالا! — دىيىشىپتۇ. ئەجىپ "ئاتام" دەپ تۈرۈۋاپتۇ. باللار يەنە كۆلۈشكە باشلاپتۇ. تۈنىڭغا بۇ نىش ئەلم قېپتۇ.

“سەن ئاتاڭى بىلەمە ئەلا بىزنىڭ ئارمىزدا تۇرما، كەت! بىز
بىلەن ئاتىسىنىڭ ئىسمى بىلەمگە نەلەر ئويىنمایدۇ” — دەپلا، ئۇنى
تاشلاپ نېرى كېتىشىپتۇ. ئەجىپنىڭ يۈرۈگى سقلىپتۇ. هوڭىرەپ
يىغلاپ تاشلاپتۇ. خەلپەت ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: “سائى نىمە بولدى،
نىمىشقا يىغلايسەن؟” — دەپ سوراپتۇ. ئەجىپ باللارنىڭ سوزىنى
دەپ بىرلىپتۇ. خەلپەت ئۇنىڭغا:

"ئۇ سېنىڭ ئاتاڭ ئەممىس، ئاتاڭ سىتتۇلۇسىنىڭ ئاتىسى، سېنىڭ بۇۋالق. ئاتاڭنى سەنمۇ بىلمەيسەن، بىزمۇ بىلمەيمىز. چۈدە-كى شاھ ئاتاڭنى ئاتباقار دوکقا بەرگەن. تو يى ئاخشىمى دىۋە كېلىپ ئاتاڭ بىلەن ياتقان. سېنىڭ ئاتاڭنىڭ تايىنى يوق!"—دەپتۇ. ئەجىپ خەلپەتسىن بۇ سوزنى ئاڭلىخان ھامان ئويىگە قايتىپ ئانىسى سىتتۇلۇسىنىڭ ئاسىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. يىغلاپ تۈرۈپ مومىسغا ھەسرەت تو كۈپىتۇ. ئەجىپنىڭ يىغا بىلەن ئېيتقان بۇ سوزنى مومسى ياخشى ئۇقالماپتۇ. ئەمما سىتتۇلۇسۇن ئوغلىنىڭ يىغىسىدىن يۈرىگى قىسىپ نۇڭى ئۇچۇپتۇ:

”ئىشقا شۇ ئېچلا تېلىقىپ يېخلايسەن؟ نۇچۇغراڭ گەپ قىل!“ —

دەپتۇ. ئەجىپ باللاردىن ۋە خەلەپتىن ئاڭلىغان سوزلىرىنى بىرمۇ-
 بىر ئېيتىپ كېلىپ، ئاتىسىنلەك كىملىكىنى سوراپتۇ.
 "ئاتاڭ مىسر شاهىنىڭ ۋەزىرى" ،— دەپتۇ سىتتۇلھوسن. "يالغان
 ئېيتىما! تۇ مېنىڭ ئاتام ئەمەس، سېنىڭ ئاتاڭ. ئەگەر داشتىن
 ئېيتىمساڭ، مانا شۇ خەنچەر بىلەن ئۆزەمنى نولتۇرىمەن!"— دەپتۇ.
 بۇ سوزنى ئاڭلاش بىلەن تاغىسىنلەك ئۇغلى ھەمنى بىدرىدىن
 سىتتۇلھوسىنىڭ كۆز ئالدىدا كەۋدىلىنىپتۇ. سىتتۇلھوسن ئۇنىڭ
 كوركەملىكىنى، ھوسنى— جامالىنى ئەسلىپ بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

خىالىمدا سەن بار ھازىرىقدەك،

يولۇقغا تەلىپۇنەر تەشنا يۈرەك.

سەن بولساڭ يېنىمىدا دوزاخىمۇ بوتستان،

قارانغۇ كورۇنەر سەنسىز كەڭ جاھان،

بولساڭ سەن قۇچاڭىمدا كەم،

ھەرقانداق شەرىنلىك تېتىدۇ زەھەر.

ئارقىدىن بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

پۇتۇن زەھىمىش ئېلىپ تۇ، ئۇزاق كەتتى،

پالغۇز قالدىم مەن ئۇندَا ئىشتىاق كەتتى.

بېقىن يەتكىنىمەدە مەن يار ۋەسلىكە،

قوىيۇپ مېنى پىراقىغا تۇ پېرائى كەتتى.

كۆزۈمىدىن ئۇيىقۇن قاچىش، تېنىمەدە يوق حالاۋەت،

بېرىشكە جان-دەلىنى جانىجالۇ- ئۇلاق كەتتى.

دىشىشكە ئالى- زارىمىنى كۆزۈ تەرىمىسىدە كىم،

كۆزۈمىنىڭ يېش ئېقىپ، راۋان بىر ئۇلاق كەتتى.

كۆزۈمىدىن ئۇچىش قاچان ئاق بىددەن، قارا كۆزۈڭ،

توكۇلدى ئەڭ يۈرۈن كۆھەر، كېپىشىچە ئۇ، ئاق كەتتى.

ئايالسەر، ئەجىپتە ئۆزىنى توختىتالماي ماتىمىدار كىشىدەك يىغلىشىپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر شەمسىدىن كىرىپ كەپتۇ. — بۇلارنىڭ يىغلاۋاتقانلىشنى كورۇپ ئۇنىڭ سەۋىئۇنى سوراپتۇ. سىتتۇلۇسۇن ئەجىپ بىلەن مەكتەپ بالىلىرى ئوتتۇرسدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى سوزلەپتۇ. ۋەزىر شەمسىدىن ئۆكىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئوغلىنى ئەسلەپ ئۆزىنى توختىتالماي يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۇ، ئۆكىسىنى ئەسلەپ، بۇدۇن ئارملىرىدا بولۇپ ئوتتەن ماجرانى، قىزىنىڭ ۋەقەسىنى خاتىرىلەپ، بۇنىڭدا نىمە سر پارلىغىنى بىلەلمى قاپتۇ. شۇ زامانلا ۋەزىر شاهنىڭ هوزۇر سغا كىرىپ بولغان ۋەقەنى تېتىپتۇ. شەرقە — بەسرە تەرىپىگە بېرىپ، ئۆكىسىنىڭ ئوغلىنى تىزلىش ئۆچۈن رۇخسەت سوراپتۇ. شاھتنى ئۇنى قەيدىرە تاپا تېلىپ كېلىش ئۆچۈن ھىچكىم قارشىلىق كورستەلىرىنىڭدەك قىلىپ، ھەممە شەھىر باشلىقلرى ۋە ھاكىملارغا تەۋسىيە خەت قىلىپ بېرىشنى سوراپتۇ. شاھ ئالدىدا ئۇ، ئۆزىنى توختىتالماي يەنە يىغلاپ كېتىپتۇ. شاهنىڭ رەھى كەپتۇ. شاھ بازىچە مەملىكتەن ۋە شەھىر باشلىق لىرىغا، ھاكىملارغا قارىتىپ مەكتۇپ يېزىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر خۇشلۇ. غىدىن دەرھال شاھ بىلەن خوشلىشىپ سەپەر تەبىيارلىقىنى قىلىشقا باشلاپتۇ. تەبىيارلىقىنى تۈگىتىپ، قىزىنى ۋە ئەجىپنى ئۆزى بىلەن بىلە تېلىپ يولغا چىقىپتۇ. يول يۈرۈپ شەھىر ئارملاپ، مول يۈرۈپ، دەمشق شەھرىگە يېتىپ كەپتۇ. شەھرىنىڭ ئاۋات ۋە چىرايلىقلىغى، سۈيىنىڭ كوب ۋە راۋانلىقى، دەرەخلىرىنىڭ تۈرلە رىشقا كوبلۇكى، خۈزمىلىرىنىڭ خىللەنلىقى ئۇلارنى سەپەر ئەقىدىن قالدىرۇپتۇ ۋە شائىرلارنىڭ دەمشق ھەققىدە يازغان بۇ ئىككى شېرىنى تىختىيار سز ئەسلىرىگە ئاپتۇ:

چىسىنلەر چورسىگە دەرمەخلىق، بوبىتىز كۈل،
دەرمەخلىق نۇستىندە سايرىشۇر ھۆلبۈل،
بۇ شەھىر ئېرىۋەر كۆزەل وە داۋان،
پەمىشكە نۇخشىعاي دەمشق شۇئان.

* * *

دەمشق شەھىردى، كىم مېنىڭدەك سايابەت قىلار،
بولەك شەھەرگە يارسا ئۆز، قانداق تاقىت قىلار،
دەسم بېگىدىن تۇغۇلدۇم، بۇ قەسم بولار،
تۇغۇلسان كىشى بۇندَا كوب نادامەت قىلار،
ۋېجىر - ۋېجىر قىلىدۇ شەھىر دەرمەختە يېزىلەپ قوش،
يۇمناڭ ھاۋادا بۇندَا جانۇ - تەن كەڭ راهەت ئالار،
شامال كىتاب تۇقۇشقا يوپۇرماق ۋاراڭلايدۇ،
سەھەردى كۈل نىشىدا بۇلۇللار قىدائت قىلار،
لەقىشلىك كورۇنىشلىر كۆز فاماشتۇرار باقىلا،
قارساڭا شۇنچە كوب زەۋق - شەۋق سارامەت قىلار.

ۋەزىر خىزمەتچى ۋە قۇللىرىغا: "بۇ يەردە ئىككى كۈن تۇرۇپ
دەم ئالىمىز" - دەپ، "ھىباد" ناملىق بىر مەيدانغا چۈشۈپ چىدىم -
لىرىنى تىكشىپتۇ. خىزمەتچى - قۇللار شەھەرنىڭ مەھەللە، بازار،
مەسجىد، مەدرىسلەرنى كورۇشكە كېتىشىپتۇ. بەزىلىرى نەرسە -
كېرىك ئېلىشىپتۇ. بەزىلىرى ئارتۇق نەرسىلىرىنى سېتىشىپتۇ. بەزىم -
لىرى ھامىماڭا بېرىشىپتۇ. بەزىلىرى دۇنيادا تېڭى يوق بەنى
نۇمىمېيىه^① يادكارلىقلەرنى تاماشا قىيتۇ. ئەجىپمۇ دېۋان بېگى ۋە
قۇل - خىزمەتچىلىرى بىلەن شەھىر كورۇشكە چىقىپتۇ. ئۇلار شەھىر

^① بەنى نۇمىمېيىه - 720 - يىلى شامىنى مەركەز قىلىپ قۇرۇلغان
خەلپىلىك.

تۈزۈلۈشكە، شەھەر تەرىتۈنگە ھەپىران قاپتا. ئەجىپ ئالدىدا، دەۋاىان بېكى بىلەن خىزمەتچى، قۇللار كەينىدە مېڭىشىپتۇ. ئەجىپكە يول ئېچىپ، يېقىن كەلگەن توگىنى تۇرۇش تۇچۇن بىر قول قولغا قامىچا ئېلىپ ماڭان نىكەن. ئەجىپنى كورگەن دەمدەشقلەclar ئۇنىڭدىن كۆزىنى تۇزەلمەپتۇ. تىكىلىپ قاراشقىنىجە تۇرۇپ قېلىشىپتۇ. بىزىلىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەكشىمە مېڭىشىپتۇ. ئەجىپ قولى بىلەن كېتۈپتىپ. تۇشتۇرمۇت ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئاشخانىسىغا كۆزى جۈشۈپ، ئۇنىڭ ئالدىدا توختاتا. ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئوولغا كۆزى چۈشۈپ، ئاتىلىق مەھرى-مۇھەببىتى قوزغىلىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تاتلىق ئانار شەرۋىستىدىن تۈرلۈك دارى-دەرمان بىلەن قىلىنىدىغان "ھۆبىئۇل رۇمىمان"^① ئاتلىق تاماقنى ھازىرلاۋاتقان ئىكەن. تۇزىنى ئاران توختىتىپ، تىختىيارسىز ئەجىپنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ.

"ئې ھورەتلىك مەھمان، مېنى ئىشتن توختاتقان يىگىت،— دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن،— دۈكىنىمغا مەرھەدت، قەددەم تەشرىپ قىلىڭ! تاماقلىرىمدىن بىر ئاز يەپ، ئەلمەللىك كۆڭلۈمنى داۋالاڭ" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، كېيىن تۇ بۇ نىكى مىرانى تۇقۇپتۇ؛ يەتمىگىي دەخلى، قەدرى يادىشاھىغا، تىلتىپات قىلا كەمەرىن كادايىغا.

تۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش ئايلىنىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن بۇرۇن گىم بولغىنىنى، ھازىرقى ئەھۋالنى ئەسلىپ كۆز ياشلىرىنى توختى. تالاپتۇ. ئەجىپنىڭ تۇنىڭغا رەھى كېلىپ، يۈرەكلىرى تېپىچە كەلەش.

^① ھۆبىئۇل رۇمىمان — تاتلىق ئانار شەرۋىسى، قايماق، قەلەمپۇر، قارا ۋە ئاقمۇش قوشۇپ تېتىلىدەغان تاماق.

كە باشلاپتۇ. قۇلغۇ قاراپ:

بۇ بىچارىمۇ بىزگە ئۇخشاش دەرتىمن كورۇنۇدۇ. كەل!
ئۇنىڭ دۇكىنىغا كىرىپ بىر ئاز دەم ئالايلى! تاماق يەپ، ئۇنىڭ
كۈلىنى تېچلاندۇرالى" دەپتۇ.—قۇل ئېتىراز بىلدۈرۈپ:
”ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا ئاشخانىغا كىرىپ تاماق يىيىش ياراشمايدۇ.
مەن بىرەم ھادىسى يۈز بەرمىسۇن دەپ قولۇمغا قامجا سۈتۈپ
يۈرەمەن. بۇ يەركە كىرىشكە زادى بولمايدۇ”—دەپتۇ. بۇ سوزنى
ئائىلاب، ھەسەن بەدرىدىن ھەيران بويپتۇ: ”كىرسە نىسە بولىدۇ؟
سلەر بىردىم ئارام تېلىۋالىسىلەر، مەندۇ خۇرسەن بولىمەن! ئەي
قارا تەنلىك، ئاقكۈشۈل ئىنان! نىمىشقا مېنىڭ يۈز خاتىرىمىنى
قىلمايسەن؟”—دەپتۇ. قۇلغۇ ۋە ئۇنىڭغا قاراپ بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

قارايغان يۈزۈڭ بىزگە ئېتىندۇ،
ئەممەمەن مۇقەدرەر ھەممە ئىشتا خام.
خاملق دۇنیادا ئەيمىپ ئىش ئىكەن،
ۋە لېكىن ئۇ، ئالغان ياخشى نام.

كېيىن ئۇ يەنە مۇنۇ شېرىنىمۇ ئوقۇپتۇ:

ھەمىشە ياخشىلىق ھورمىتىدىن،
شاھىنشام يېنىدا ئۇ باقى بولدى.
كېلىشكەن قامىتى ۋە سەلتىدىن،
كاھى سازەندە، كاھى ساقى بولدى.

—قۇل ھەيران بولۇپ ئەجىپ بىلەن دۇكائىغا كىرىپتۇ. ھەسەن
بەدرىدىن پىشورغان تائامىلار ئىچىدىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھۇبىجۇل
رۇمىاندىن بىر تەخسىگە سېلىپ، يۈزىگە شىكەر بىلەن بادام سېپىپ
تېلىپ كەپتۇ.

”ئاشخانىغا كىرسى، مېنى ناھايىتى خوش قىلدىڭلار، قېنى
مەرەمدەت قىلىپ فىزادىن ئېلىڭلار“—دەپتۇز ھەسەن بەدرىدىن.
ئىككىسى تاماققا كىرىشىپتۇ. كېيىن:

”سۆزمۇ ئولتۇرۇپ بىز بىلەن تاماق يەڭى!—دەپ كەكلىپ
قېپتۇ ئەجىپ،—بىزمۇ ئىزلىكىن كىشىمىزكە يۈلۈقساق ئەجىپ
تەممىس، بىر بىر كىشىس تىزىلەپ، سەركەردان بولۇپ بۇ يەركە
كېلىپ قالدۇق.“

”ئەي ئۇغلىم ياشقىنا تۈرۈپ سەئىمۇ جۇدالىق دەردىگە
موپىتلامۇسەن؟“—دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

”شۇنداق دەپتۇ ئەجىپ،—مەن ئاتامدىن ئايىرلىغانىم، كۆئى
لۇم ئۇنىڭ پېراقىدا كىريان، دىلسەم ئۇنىڭ ئىشتىياقدا ۋەپەران.
مەن بۇۋام ۋە ئاتام بىلەن بىلە شەھەر كېزىپ ئۇنى ئىزلىپ
يۈرۈمىز، بۇ شەھەر كەمۇ ئۇنى ئىزلىپ كەلدۈق. ئاه...مەھربان
ئاتام بىلەن قاچان كورۇشۇشكە نىسب بولار؟“ ئۇنىڭ يەغىسغا
ھەسەن بەدرىدىننمۇ قولشۇلۇپ يەغلاپتۇ. ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ دەردى
يېشىلانغاندەك بىلىنىپتۇ. ئۆمۈ ئاتا—ئائىسىنى ئەسلىشكە باشلاپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىننىڭ كۆز ياشلىرىغا قولنىڭمۇ رەھى كېلىپ، ئۆمۈ
يەغىسغا قولشۇلۇپتۇ. ئۆلار، يەغلىساج، تاماقنىمۇ ناھايىتى توپۇپ
يەپتۇ. كېيىن خەپەرىلىشىپ دۇكاندىن چىقىپ، كەلگەن يولىغا قاراپ
مبىتپىتۇ. ھەسەن بەدرىدىننمۇ ئۇنىڭدىن ئايىرلىغۇسى كەلمەي ئۇر-
نىدىن تۈرۈپ كېتىپتۇ. ئۆز ھۇشنى يوقتىپ، جېنى چىقىپ تېنى
قالغاندەك بولۇپتۇ. تاقەتسىزلىنىپ، ئۆزىنى تۈتالماي كارالا
بولۇپ قاپتۇ. ئاخىرى ئولتۇرمائى، دۇكانغا قولشۇپ ساپتۇ. ئۇلارنىڭ
ئارقىسىدىن مېتىپتۇ. تېخى ئۆلار چوڭ دەرۋازىدىن چىقىپ كەتمى-

گەن ئىكەن، ھەسەن بەدرىدىن يېتىپ كەپتۇ.

"ئىمىشقا بىزنىڭ ئارقىمىزدىن كېلىۋاتىسىن؟" — دەپ سوراپتۇ
قول ئۆتىگىدىن. ،

"شەھر تاشقىرسىدا ئازداق ئىشىم بار ئىدى. سالاركە
ھەمرا بولۇپ بارايى دەپ چىقتىم" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، بۇ
كەپتى ئائلاپ قۇلنىڭ ئاچىجىنى كەپتۇ.

"من شۇنداق ئىش چىقىشتىن قورقان ئىدمىم، — دەپتۇ ئۇ،
ئەجىپكە، — ئۇيىلغىنىمەك بولۇپ چىقتى. بۇ نەسىنگ تامىغىنى
يەيمىز دەپ، ئۆزىمىزنى بىرام قىلىدىغان بولۇدقى ئەمدى بۇ
بىزنىڭ كەپتىنىڭ چۈشتى." ئەجىپ قۇلغا خاپا بولۇپ:

"كارىڭ بولىسۇن، مەيلىكە قوي، كېلىۋەرسۇن، — دەپتۇ، — ئۇ
ئەگەر ئۆز ئىشىغا بارماي، تۈرار جايىمىزغىچە كەلسە، ئۇ چاغدا
ھەيدەيمەن. سەنمۇ شۇ چاغدا ئۆز بىلگىنىنى قىل!"

ئۇ چاغدا ھەسەن بەدرىدىن بۇ ئىكەن سرا شېرىنى ئوقۇپتۇ:

مەيلى قىل ئىلتىبات ۋە ياكى قىل غەزەپ،

قاچىغىاي ھالۋىدىن باشا ھىچ تەرىپ.

ئەجىپ بېشىنى سېلىپ مېڭىۋېرىپتۇ. قۇلنىڭ ئاچىجىنى كەلگەن
بولىسۇن، ئەجىپتى خاپا قىلىپ قوپۇشتىن قورقۇپ، ئۆتىڭ كەپتى.
دىن ئىزمۇ — ئۇز يۈرۈۋېرىپتۇ. ئۇلار چىدىرىلىرىغا يېقىنلىشىۋېرىپتۇ.
لېكىن ئاشىپەزمۇ ئۇلاردىن ئاييرىلىپ قالماي مېڭىپتۇ. ئەجىپ ئاچ-
چىقلۇنىپتۇ. قول "ۋەقەنى بۇۋامغا ئېيتىپ قويمىغىدى؟" دەپ
خاتىرچەمىزلىنىپتۇ. ئەجىپتى يۈرۈگى قىسىلىپ ئاشىپەزگە غەزەپ
بىلەن تىكلىپتۇ. ئاشىپەزنىڭ كوزى خۇددى ئاتىسىنىڭ كوزىسىدەك
يېقىلىق كورۇنۇپ ئىندىمەپتۇ. بىراق ئەجىپنىڭ تەشۈشى ئېشىپ،

ھەسەن بەدرىدىنىڭ كۆزىنى خىيانەتكار بىر كۆزدەك ھىس قىپتۇ.
ئۇ، قولغا تاش ئاپتۇ. ئۇز ئائىسى ھەسەن بەدرىدىنىڭ قارىتىپ
تاشنى تېتىپتۇ. تاش ھەسەن بەدرىدىنىڭ توغرا كېلىپ، پىشانىسىگە
تېكىپ، يېرىپ تاشلاپتۇ. ئۇ يەردەن تۈرگۈپ قان چىقىپتۇ، قان
تېقىپ يۈزىگە چۈشۈپتۇ. كۆزىگە ئالىم قارانغۇلۇغى تىقلېپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن سەللەسىدىن يېرىتىپ تېلىپ، پىشانىسىنى تېكىپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن قىلغان ئىشىغا، سەۋىرسىزلىكىگە پۇشايمان قىپتۇ.
ئۇزىنى - ئۇزى كايىپ دۈكىنغا يېنپىتۇ. ئۇز ئاتا - ئائىسىنى، بەس-
ردىنى ئەسلىپ، يىغلاپ تۈرگۈپ بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

مېرىپىلىق شامىدا كۈل بولۇپ مەن كوبىي،
بۇ غۇرۇبەتنى ئۆزۈم بەخت دەپ سۈبىي،
يۈدت وە يار ئۈچۈن قىلای نالە - زار،
بۇ جايدا يوق ماتا ئىچ كۆپەر، خەمگۈزار.

كېيىن بالىنى "بىكارلا خاپا قىلىپ قويىدۇم. ئۇزەم سەخ خۇددىي
يامان نىيەت بىلەن ئۇنىڭ كېيىنگە چۈشكەن كىشىدەك تەلۋىلەرچە
ئۇنىڭ پېيىگە چۈشتۈم،" دەپ ئۇپلاپتۇ. دۈكىنغا يېرىپ ئىلسىم -
سېتىم بىلەن مەشغۇل بويتۇ. كۆڭلى بۈزۈلۈپ بۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

زامان ئىساۋىغا كۆڭلۈشىنى قويمىا،
نادامەت بىرلە كېيىن كۆڭلۈشى ئويمىا،
زاماندا بولسا ئىساب سەن توباتىنىڭ،
قانانەت قىلىپ توي مەيلى توبىما.

ھەسەن بەدرىدىنىڭ تاغمىسى ۋەزىر شەمسىدىن گەسىلدە بۇ
شەھىردا ئىككى كۈن تۈرماقچى بولغان ئىكەن. لېكىن كۆڭلىگە
يېقىپ بىر كۈن ئارتاپ تۈرگۈپ قاپتۇ. كېيىن ھىسىگە قاراپ
مېڭىپتۇ. يولدا قەيدەرگە چۈشىسە شۇ يەردەكى كىشىلەردىن ھەسەن

بەدرىدىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. موردىن، مەۋسىل، دىيار بەكىرى
 شەھەرسىرىدىن ئوتۇپ، بەسىرگە يېتىپتۇ. ۋەزىر يۈكلىرىنى بىر
 يەركە جايلاپ قويۇپ، شاھ ھۆزۈرىغا بېرىپتۇ. شاھ بىلەن كورۇ-
 شۇپتۇ. شاهىمۇ تۈنىڭغا ھورمات كورۇستىپتۇ، كورۇشۇپتۇ. توردىن
 جاي بېرىپتۇ. ۋەزىردىن بۇ يەركە كېلىش سەۋىسنى سوراپتۇ،
 ۋەزىر ۋەقانى بايان قىپتۇ. نۇردىنىڭ تۈزىنىڭ بىر تۈققان
 تۈكىسى ئىكەنلىكىنى سوزلەپتۇ. شاھنىڭ تۈنىڭغا رەھىم كېلىپ:
 "بۈنچىدىن ئون بەش يېل بۇرۇن تۇ، مېنىڭ ۋەزىرمى تىدى.
 مەن تۇنى ناھايىتى ياخشى كورەتتىم. تۈنىڭىدىن بىر بالا قالغان
 تىدى. تۇ، شۇ يەردە تىدى. ئاتىنىڭ تۈلۈمىسىدىن ئىككى ئاي
 كېپىن تۇ، غايىپ بولدى. ھازىر قىيەردەلىكىنى ھىچكىم بىلەيدۇ.
 تۈنىڭ ئانسى شۇ يەردە، تۇز تۇمىدە تۈرۈدۈ" — دەپتۇ. شەمىسىدىن
 تۈكىستىڭ ئايلىنىڭ ھاياتلىغىنى بىلىپ خۇرەمن بۇپتۇ.

"ھورەتلىك شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر شەمىسىدىن، — تۈكىام
 نۇردىنىڭ ئايلىنى كورۇشكە رۆخسەت بەرسىڭىز!" — دەپتۇ. شاھ
 دۆخسەت قىپتۇ. شەمىسىدىن تۈكىستىڭ تۈمىگە بېرىپتۇ. تۈكىستىڭ
 قەدىمى چۈشكەن جايلارنى سۈيۈپ تاۋاپ قىپتۇ. تۈكىسى نۇرم-
 دىنىنىڭ شۇ يەرلەردە غېرىپ بولغىنى ئەسلەپ، يىغلاپ تۈرۈپ،
 بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

يارىدىن خالى كورەرەمن تۈشۈ ئايۋانىنى شۇدەم،
 كۈلەدىن خالى كورەرەمن تۇشۈ بىستانى شۇدەم،
 باهار پەمىلى ئوتۇپ، كېپتۇ كۆز پەسىلى غازالە ئاشلاپ،
 بۆلۈل نورىدا كورەرەمن سېغىزخانىنى شۇدەم.

تۈنىڭغا تۈلاپ بۇ شېرىنىمۇ تۇقۇپتۇ:

پاشاب نۇتكەن بۇ يەرلەرده ئىئىم قىلىپ ھامان سەپلى،
تامىلىرىدىن كوزلىرىمىنى مەن نۆزۈپ ئالالمايمەن،
ئاى ئەممىس ۋايا ھەقىق، نىشقى تۈپەيلى،
ھورمەت بىلەن كوز ياش قىلماي تۈزۈمالايمەن.

"مېنىڭ ھورمەتىم ۋە مۇھەببىتىم بۇ تۈپەيلەردا ياشىغانلارغا تېگىشتى.
لەك" دەپ مېڭىپ چوڭ ھويلىغا چىقىپتۇ. تۇ يەردىن ھەر تۈرلۈك
نەقشلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن كۆمبىز شەكلىدىكى بىر ئىشىككە
كوزى چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئىجىكىرىسىگە كېرىپتۇ. تامدىكى ئاللىقۇن
ھەل بىلەن چىرايلىق قىلىپ يېزىلىغان ئۆككىسىنىڭ نامىغا كوزى
چۈشۈپتۇ. ئۇنى نۇوقۇپتۇ. خەتنى سۈپۈپ، تۈتۈپ تۈرۈپ يىغلاپتۇ.
ئۆككىسىدىن ئايرىلەخىشنى ئەسلىپ، قاينۇلۇق ھالدا بۇ شەپىنى نۇوقۇپتۇ:

سۈرایەن ھالىڭىنى چىقا قۇياشتىن،
تامىلىرىنىڭدىن كوزلىرىمىنى ئالالماستىن،
ئامانلىق تىلىمەن ھەممىد يەرددە،
سالامەتلىك تىلىمەن ھەر قىدەممە،
ئەزىز دوستلارنى تىلىمەن ياتاردا،
سەھىرددە، چۈش مەھەلدە، ئالاق ئاتاردا،
ئاي بىلەن قۇياشتا مېنىڭ نە ئىشم بار،
كۆنۈلەدە يەككە - يالغۇز تەشۈشىم بار،
ھەسەل يىسم تېتىيدۇ ماڭا زەھىردىكە،
ئۇنىڭىز كوز يېشىم توکۇلە، سەلەدەك،
جۈدالقىتن بۇ يېزەك بولدى پارچە،
ئاۋاپ قىلاي قەددەم جايىش يانا شۇنىجە،
ئۇنىڭىز ھىچقاچان مەمنۇن ئەممىسىمەن،
پاكس خەت تىچىدە مەزمۇن ئەممىسىمەن،
ماڭا ئۇنىڭىز بولماس تەسىلى،
مېنى ئاشلاپ كەتكەن ئىشىغا بەللى.

ئۇنىڭدىن ئۇتۇپ ئۇكىسىنىڭ ئايالى تۈرغان نويىگە كىرىپتىز.
 ئۇكىسىنىڭ ئايالى بالىسىنى يوقاتقاندىن بېرى كېچە - كۈندۈز يىغلاپ
 يۈز - كۈزىنى تاتىلاپ يارا قىلىۋەتكەن. كېيمىلىرىنى پارچە - پارچە
 قىلىپ يىرتۇۋەتكەن ئىكەن. بىر قانچە ۋاقت ئۇتكەندىن كېيىن ئۆز
 ئۆز ئوغلىغا ئاتاپ، ئۇينىڭ ئۇتۇرسىغا قەۋەر قىلدۇرۇپتۇ. ئۆز
 ھەركۈنى ئەتە - ئاخشامدا شۇ قەۋۇنىڭ يېنىدا ئۇلتۇرۇپ يىغلايدى
 دىكەن. ۋەزىر شەمىسىدىن بۇ ئۇينىڭ ئىشىگە يېتىپ كەلگەندە
 ئايال بىر نەرسە نوقۇۋاتقان ئىكەن. ئاشلاپ، ئىشىك تۈۋىكە
 كېلىپ قۇلاق سالا، بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

ئەي كۆز ئۇرۇم، ئىشى ئۆزەتكە ئاسان ئەيلدىك،
 قوپىزپ غەم نويىگە مېنى ئەجەب سارسەن ئەيلدىك،
 ئاهىم كوركەن كىشى بولغا يېم سۈيسم كۆزىنى،
 بەرمىدىك ماڭا خۇمۇر كۆئلۈمىنى ۋەيران ئەيلدىك.

شۇ چاغدا ۋەزىر شەمىسىدىن ئىچىكىرى كىرىپ ئۇكىسىنىڭ
 ئايالىغا ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. بولۇپ ئۇتكەن ۋەقلەرنى ئېتىپ
 بېرىپتۇ. ھەستا ئايالنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن ئۆز قىزى
 سىتۇلھوسن بىلەن نىكاھ كېچىسى قوشۇلغانلىغىنى، شۇ كېچىسى
 ئەتىگەندە يەنە غايىپ بولغا ئىلىغىنى، ئۇنىڭدىن بولغان بالىنىڭ
 ساق - سالامەت تۈغۈلغانلىغىنى، بالىغا "ئەجىپ" دەپ ئىسم قوپۇلـ
 ئانلىغىنى، ئۆز، بالىنى ئۆزى بىلەن بىلە ئېلىپ كەلگەنلىگىنى
 سوزلەپ بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئانسى بۇ كەپنى ئاشلاپ،
 ئوغلىنىڭ تىرىكلىگىنى بىلىپتۇ. ھۇشدىن كېتىپ يىقلىپتۇ. كېيىن
 ئۇ ئۇرىنىدىن تۈرۈپ، ئۆزىنى شەمىسىدىن ۋەزىرنىڭ ئايىغىغا تاشـ
 لاب، قوللىرىنى سۈيپ تۈرۈپ بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

سوپۇچ بولۇن تەي كۆئۈل ساتا خۇدانىڭ پەزىدىن،
تۇشۇچ چاغ ئىلىپ كەلدى ماتا يېراتىن خۇشخەۋەر،
مەن بۇ كارۋان يولغا تەشنا تىدم شامۇ - سەھەر،
ھەمدۇللا ماڭا نۇ كىشىدىن كەلدى ئاۋاز ۋە خەۋەر،

ۋەزىر شەمىدىن ئەجىپنى ئىلىپ كېلىشنى بؤيرۇپتۇ. ئەجىپنى
ئىلىپ كېلىشتىپتۇ. ئايال نەۋەرىسىنى مەھكەم قۇچاقلاپ يېغلاپتۇ.
”هازىر، - دەپتۇ شەمىدىن، - يېغىنىڭ ۋاقتى تەممىس. سىز
بىز بىلەن بىللە قاھىرىگە - مىسرغا بېرىشنىڭ تەبىارلىغىنى قىلىڭ،
تەممىد پەرشاڭلىقىمىزنى خوشاللىققا ئايالاندۇرۇشنىڭ ۋاقتى.“
نۇرۇدىنىڭ ئايالىس ”خوب“ دەپ، شۇ زامانلا نۇرنىدىن تۇرۇپ،
نەرسە - كېرىملىرىنى يېغىشتۇرۇپتۇ. شاه ۋەزىر شەمىدىنىڭ ۋە
مسىر شاھىغا ئاتاپ قىمەتلىك سوغىلارنى تەقدىم قىلىپتۇ.
شەمىدىن يولغا چىقىپ، دەھەشق شەھەرگە كېلىپ چۈشۈپتۇ.
”بىز بۇ يەردە، - دەپتۇ شەمىدىن يېننىكىلەرگە قاراپ، -
بىر ھەپتە تۇرىمىز، شاھىمىزغا قىمەتلىك سوغىلارنى ئالىمىز!“
ئەجىپ. قولغا:

”شەھەرگە بارايلى. ئېشىنى يەپ، بېشىنى يارغان ئاشىپەزىنىڭ
ھالىدىن خەۋەر ئىلىپ كېلىلى!“ - دەپتۇ. ”خوب!“ دەپتۇ قول.
ئەجىپ قول بىلەن كۆچىغا چىقىپتۇ. ئاشىپەزىنىڭ دۈكىنىغا يېتىپ
بېرىپتۇ. كۆن ياناي دەپ قالغان چاغ تىكەن. ئاشىپەز يەنە ھۆببۈل
رۇمىمان ناھىلىق تاماق ئېتىۋاتقان تىكەن. ئەجىپ ئۇنىڭغا يېقسراق
بېرىپ قارما، تاش تەككەن يەردە ھەلسەم يارسىنىڭ تىزى باو
تىكەن. ئەجىپ سالام بېرىپتۇ.

”ھەممە ۋاقت، - دەپتۇ نۇ، - پىكىرى - خىيالىم سەندە بولدى.“

هەسەن بەدرىدىن ھاباجانلۇغىنىدىن تىلى سۈزگە كەلمەي، بېشىنى
تۈۋەن سالقىنجە تۈرۈپ قاپتو. كېيىن بۇ مىسىزلىرىنى تۇقۇپتۇ:

قارا چاج ئوغۇلۇم كېلىپىن ماڭا.
 سوراپ ھالىمىنى خوش قىلدىڭ يانا.
 بۇ خاراپ ئويىنىڭ مەھىمىنى تۈزەڭ،
 ئەقلەمىنى لال - بىۋوش قىلدىڭ يانا.

ئۇ ئاللا قانداق بىر ھالەتتە ئەجىپكە تىكلىپ تۈرۈپ قاپستۇ.
 يەندە بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

كەلگىشتىدىن خۇۋەر كەلدى مەن بىچارىگە،
 يوق بىۋەك پارچىلانغان يېز پارىگە.
 ئارزۇنى سوزلىمەككە يوق مەندە كۈچ،
 تىبىلىماس سەۋىرى - تاقىت مەندەك زارىگە.
 نەچچە دەپتەر بولدى ھەسرەت ھېجراڭ قىسىسى،
 نى ھەۋەستۈر بۇ مېشىڭەك بىر ئاۋارىگە.

بۇ شېرىدىن كېيىن ھەسەن بەدرىدىن ئۇلارغا:
 "ئىچكىرى كىرىڭلار، تاماق يەڭلار، ئەي ئوغۇلۇم، ئوتىكەن
 نوۋەت مەن قەستەن سېنىڭ ئارقاڭغا چۈشكىنىم يوق. ئۇزەمنى
 تۇتالماي، ھۆشۈمىنى يوقتىپ گارالە بولغان ھالدا ماڭان يۈلۈمدىن
 ئېزىپ مېڭىپتىمەن" - دەپتۇ.

"سز بىزگە بولغان دوستلۇغىڭىزنى نىمە بىلەن كورسەتمە كچە.
 سز ئىدەپ سوراپتۇ ئەجىپ، - بەرگەن ئازغىتنا تامىغىڭىزنى
 دەسمىايدە قىلىپ، كەينىمىزگە كىرىپ، بىزنى شەرمەندە قىلماقچى
 بولدىڭىز! بىز يەندە كىرىپ تامىغىڭىزنى شۇ شەرت بىلەن يەيمىزكى،
 ئىككىنچى قېتىم كەينىمىزدىن چىقىپ تەكشۈرۈپ يۈرەيىز. ئەگەر

ئىزىمىزدىن ماشىڭىز، ئىككىنىچى قېتىم بۇ يەركە قەددەم باسمايمىز.
بۇ شەھەردە خېلى كۈن تۈرىمىز، چوڭ دادام شاھقا ئەزىزىكۈدەك
سوغات تايقىچە خېلى ۋاقت تۇتۇدۇ. بىز شۇ ۋاقت تىچىدە يەندە
كېلىمىز.

"مەرھەمدەت، — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، — ئېيتقىنىڭلار دەك
بولۇن!" نۇ يەندە تاماق قىلىپ كەپتۇ.

"ئۆزىتىزمۇ ئولتۇرۇڭا!" — دەپتۇ ئەجىپ، ھەسەن بەدرىدىن
خوش بولۇپ نۇلار بىلەن سىللە ئولتۇرۇپ، ھۇبىزلى دۆمان يىيشكە
باشلاپتۇ. نۇ، تاماق يەپ تۇرۇپ كۈزىنى ئەجىتنىن ئالىمايتۇ.
نۇ، پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن ئەجىپكە قىزىقىسىپ قاراپ ئولتۇرۇپ
تاماق يەپتۇ.

"سىز — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئەجىپ، — مائىا قارا اوپىرىپ
چىشىغا تېگۈواتىسىز. مەن باشتىلا تولا قاراپ زېرىكتۈرمەلىكىنى
سىزگە شەرت قىلىپ قويغان تىدىم. لېكىن يەنلا نۇز بىلگىنىڭىزنى
قىلىۋاتىسىزا مەندىن كۈزۈڭىزنى ئۆزىمەيۋاتىسىزا" بۇ سۈزى
ئائلاپ ھەسەن بەدرىدىن بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

مۇھەببىتىم سەرىنى ساقلىدىم يۈزىكىمەدە،
گوھەرلەنى ساقلىغاندەك خەزىنەمەدە.

خەزىنە سەرىنى ھىجىكمەگە پاش قىلماسمەن،
تۇمۇر تۇتەر شۇ خىل ۋىسالغا يېتىلمەسىمن.

چەراي - ھوسنۇڭە يەنسىمۇ قىلىپ يەندە،
بەندىلىكتە قىلىداڭ ئايىنى شەرمەندە.

مەن ئاي ئەمەسىمن، ئادەم، ئىتايىت قىل!
مۇرۇۋەت تىليلە مائىا چەۋرىمىنى نەيایەت قىل!
ۋىسالىڭ مائىا چەننىت، لەۋىسىنىڭ كەۋسەر،

لېۋەڭ خىالى دائىم تەشنىڭىمى كېسىر.

ھەسەن بەدرىدىن ئۇلا رغا ھۆبۈل رۇمانانى نوۋەتىمۇ - نوۋەت
يىگۈزۈپتۇ. ئاخىرى تۈكىتىپتۇ. ئۇلار قوزغىلىپتۇ. ئاپتۇزىدا سۇ
ئىلىپ كېلىپ، قوللىرىنى يۈيۈشۈپتۇ. تۈستى - بېشىغا ئەترە چېچىپ-
تۇ. ئۇلار ئىتتىك چىقىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئەجمىپ مومسىنىڭ يېنىغا
كىرىپتۇ. مومسى ئەجىپنى كورۇپ ئۇنىڭ پىشانسىدىن سۈپۈپتۇ.
ئۇز ئۇغلى ھەسەن بەدرىدىن توغرىسىدا ئۇزاق خىالغا كېتىپتۇ وَ
خىالىدا شائىرنىڭ بۇ شىبرىنى نۇقۇپتۇ:

مەن تۆمىت قىلدىم ۋىسالىڭ، تەركى جان بولدى قىين،

ۋىسالىڭ مېھرىدە بولماق يەختلىك بولدى قىين.

يا ئۆمىدىم ئۆزىمىدىلەك، ياكى بەزەمە ئۆزىمىدىلەك،

بىلەمىدىم نا مەھربان، يا مەھربان؟ بولدى قىين.

"قەيدەرگە باردىڭ قوزام؟" - دەپ سوراپتۇ مومسى ئەجىپتىن.

"دەمەشق شەھرىنىڭ بازار مەسجىدلەرىنى ئايىلاندىم" -

دەپتۇ ئەجمىپ، مومسى بىر قاچىدا ھۆبۈل رۇمان ئىلىپ كەپتۇ.

"قېنى، سەنمۇ يېقىن كەل! غوجالە بىلەن بىلە ئولتۇرۇپ

غىزىلان" - دەپتۇ ئەجىپنىڭ مومسى قۆلغا. قۇل بىر چەتكە ئۇتۇپ

ئولتۇرۇپ:

"قوسغىم توق!" - دەپتۇ.

ئەجىپنىڭ قوسغى بەكمۇ توپغان ئىكەن، شۇنداق بولسىمۇ،

مومسىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىر كاپام ئىلىپ: "بۇ ناھايىتى تەمىز

ئىكەن؟" - دەپتۇ.

"مەن پىشۇرغان ھۆبۈل رۇمانانى ياراتمايۋاتىمەن، بۇنداق

تاماقنى ئېتىشنى، - دەپتۇ مومسى ئۇقتۇرۇپ، - مېنىڭدىن وَ

سېنىڭ دادالق ھەسەن بەدرىدىندىن باشقا ھېچكىم بىلەمەيدۇ. "بۇ ھۆببۈل رۇمان كۆئۈلىنى ئايىنتىقدەك ناھايىتى تەمسىز بويىتۇ" — دەپتۇ ئەجىپ. — "بىز دەمەشقەتە بىر ئاشىپەز تەبىارلىغان ھۆببۈل رۇماناندىن يىدۇق. ھۆببۈل رۇمان دەپ ئەنە شۇنى دىسە بولىدۇ." مومسى غەزەپلىنىپ قۆلغا بۇرۇلۇپتۇ. ئاچىغىي بىلەن: "سەن بالامنى ئاشخانىغا ئۆكىتىپ بۇزۇپىمن!" دەپتۇ ئۇ، بوغۇلۇپ - قېقلىپ. قۆل قورقۇپ، ئاشخانىغا كىركىنلىدىن تېنىپتۇ. "بىز ئاشخانىنىڭ يېنىدىنلا ئۇتىق" — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ.

قىسە شۇ يىرگە يەتكەلde تاكى ئاتتى، شەھىزىدە ھىكاىيىسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھىزىدە ھىكاىيىسىنى.
"بىز ئاشخانىغا كىرىپ غىزانلىدىق، ئۆنىڭ
ئەتكەن تامىغى سېنىڭكىدىن نەچچە ھەسە
ئارتۇق. شىرىن ۋە لەززەتلىك" — دەپتۇ ئەجىپ.
ئايال بېرىپ ۋەقۇنى ۋەزىر شەمىدىنىڭ ئېيتىپتۇ.
پىغىرمە توتنىچى
ۋەزىر قۆلنىڭ بۇ ئىشقا ئاچىقلانىپتۇ، ئۇنى
كېچقىرىپتۇ: "بالىنى نىسە ئۈچۈن ئاشخانىغا ئېلىپ
كىردىڭ؟" — دەپ سوراپتۇ. قۆل قورقىنىدىن تاتىرىپ ئاستا:

"ئاشخانىغا ئېلىپ كىرمىدىم" — دەپ جاۋاب قېپتۇ.
"بىز كىردۇق، توپىغىچە ھۆببۈل رۇمان يىدۇق. ئاشىپەز بىزگە ئابى ناۋاتمۇ تۈتىسى" — دەپ ۋاقىراپتۇ ئەجىپ. ۋەزىر ئۆنىڭدىن

بەتىھەر غەزەپلىنىپتۇ. قول ھامان تېنسىپ تۈرمۇپ بېپتۇ.
 "ئەگىر دە، - دەپتۇ ۋەزىر قولغا، - سوزۇڭ توغرا بولسا،
 بۇ يەركە كەل! خوجاڭنىڭ يېنىغا ئوتۇپ نۇلتۇر. كۆز ئالدىمدا
 تاماق يە!" قول ۋەزىر كورسەتكەن يەركە ئوتۇپ نۇلتۇرۇپ،
 تاماقنى يىمەكچى بويپتۇ. براق، يىمەلمەپتۇ.
 "من تۈنۈگۈنىدىن بېرى توقىمن!" - دەپتۇ نۇ. ۋەزىر
 ئاشخانىدا ئۇنىڭ تاماق يىگىنىسى بىلىپ، ئۇنىڭغا جازا بېرىشنى
 بۈرۈپتۇ. ئازاپلانغان قول:
 "مېنى تۈرمائىلار! من راستىنى ئېيتىاي!" - دەپتۇ. تۈرۈشتىن
 توختاپتۇ.

قول: "بىز ئاشخانىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتۋاتاڭ، ئاشپەز
 ھۆبىيۇل رۇمىمان ناملىق تاماق ھازىرلاۋاتقان ئىكەن، بىزنى تەكلىپ
 قىلىپ، ئالدىمىزغا شۇ تاماقتنى بىلىپ كەلدى. تۇنداق لەززەتلىك
 تاماقنى من تۇمرۇمە يىمىگەن ئىدمىم. نۇ، بۇنىڭدىن بەك
 تەملىك" - دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئانسى غەزەپلىنىپتۇ.
 "ھازىر ئاشخانىغا بارسەن، - دەپتۇ نۇ، - ئاشپەزنىڭ ھۆبىيۇل
 رۇمىانىدىن بىر قاچا بىلىپ، خوجايىنىڭغا يىگۈزىسىن. قايىسى
 شىرىن ئىكەنلىكىنى نۇ كىشىنىڭ ئۆزى ئېيتىسۇن." "خوب!" دەپتۇ
 قول. ئایال ئۇنىڭغا قاچا بىلەن يېرىم تىلا پۇل بېرىپتۇ. قول
 دۈكانغا قاراپ چېپپىتۇ. ئاشپەزنىڭ يېنىغا بېرىپ:
 "تۈيدىم ھۆبىيۇل رۇمىمان قىلغان ئىكەن. بىز سىزنىڭ ئەتكەن
 تامىغىنىڭ تەمىنلىك ياخشىلىغى توغرىسىدا ئۇزاق تالاش -
 تارتىش قىلدۇق. مانا بۇ يېرىم تىلاغا ھۆبىيۇل رۇمىانىڭىزدىن
 بېرىلەك. لېكىن، ئېھتىيات قىلىپ، ياخشىراق قىلىپ بېرىلەك! بۇ

توغۇرۇدا بىگەن كالىھەلىرىنىڭ ئاغرىغۇر ھەلىمە بەدىنەمىدىن كەت. كىنى يوق!" دەپتۇر قۇل. "بۇنداق تاماقنى مەن ۋە مېنىڭ ئانامدىن باشقا ھېچكىمە قىلالىابتى. بۇ قانداق كەپ؟ ئانام بولسا خېلى يىراقتا" — دەپ تۈبلاپتۇر ھەسەن بەدرىسىن. كېيىن ئۇ، قۇلنىڭ قولىدىن قاچا بىلەن پۇلنى ئېلىپ، ھۇبىزۇل رۇمان ئۆسۈپ بېرىپتۇ. كۆپ ئۇتىمەي. قۇل تاماقنى ئېلىپ يېتىپ كەپتۇر، ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئانىسى تاماقنى تېتىپ كورۇپتۇ. ئۇ، ناھايىتى ياخشى پىشۇرۇلغان. تەمى شىرىن، ئۇزى لەززەتلەك، بۇنى كىم پىشۇرۇغىنىنى بىلىپتۇ. ئاه ئۇرۇپ ھۇشىدىن كېتىپتۇ، يېقلىپتۇ. ۋەزىر ئالدىرىپ — تىندىپ دورهال سۇ سېپىتىز. يېر ئازادىن كېيىن ئايال ھۇشغا كېلىپ:

"ئەگەر مېنىڭ ئوغۇرمۇ تىرىك بولسا، بۇنى ئەلۋەتتە شۇ نەت. كەن، ئۇنىڭدىن باشقا كىشى بۇ خىل تاماقنى بىلەيدۇ، بۇنداق پىشۇرالمايدۇ. چۈنکى، بۇنى بىرلا مەن بىلەتتىم. مەلسۇ بۇنى ئوغۇلمىغا ئۆگەتكەن" — دەپتۇر. بۇ كەپنى ۋەزىر ئاخلاپ خوش بولۇپ: "ئۇ كامىنىڭ ئوغلىنى كورىدىغان كۆئىم بار ئىكەن" دەپتۇر ئۇ مۇز - ئۇزىكە. دورهال ئۇ ئۇزىنىڭ قۇللىرىنى ئالدىغا قىچقا. وپىتۇ. "يىگىرمە كىشى بېرىپ ئاشخانىنى بۇزۇڭلار، ئاشېزنىڭ ئاياق - قوللىرىنى بافلاب بۇ يەركە ئېلىپ كېلىڭلار! لېكىن ئۇنىڭغا ئازار بەرمە ئىلار!" دەپتۇر. قوللار: "خوب!" دېيىشىپتۇ. ۋەزىر ئاتلىنىپ دەھشق ھاكىيەغا بېرىپ ۋەقەنى ئېتىپتۇ. ئۇنىڭغا مىر شاھىنىڭ قەغىزىنى كورىستىپتۇ. ھاكىم قەغەزنى ئېلىپ كۆزىكە سۈر ئۆپتۇ:

"سىزنى ئاۋارە قىلغان كىشى قەيدەدە؟" — دەپ سوراپتۇ

هاکىم.

"ئۇ بىر ئاشخانىدا ئاشىپەز؟" — دەپتۇز ۋەزىر شەمىسىدىن.
هاکىم دەرھال ئۇنى ئېلىپ كېلىشكە كىتى نەۋەنىپتۇ. نۇلار بېرىپ
قارسا ئاشخانا بىزۇلغان. ۋەزىرىنىڭ قۆللەرى شۇ زامانلا دۈكائىنى
بۈزۈپ. ھەسەن بەدرىدىنى باعلاقاپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. ۋەزىرىنى
كۈتۈشۈپ تۈرۈپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئۆزىجە: "تاماقتىن بىرەر
نەرسە چىقىپ فالدىمىكىن؟ يَا باشقا ئىش بولدىمىكىن؟" دىگەن
خىالالغا كېتىپتۇ. ۋەزىر قايتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئۆز چىدىرىغا كىرسىپ
ئاشىپەزنى قىچقىرىپتۇ. ئۇنى سەللىسى بىلەن باغلغان حالدا ئېلىپ
كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تاغىسىنىڭ ئالدىدا قاتىقى يېغلاپتۇ:

"ئەي خوجام، مېنىڭ گۇنايسىم نىمە؟" — دەپ سوراپتۇ.

"ھۆبىيۇل رۇممانى سەن پىشىردىڭمۇ؟" دەپتۇز ۋەزىر. "خوش،
ئۇنىڭدا باشنى ئالغۇدەك بىرەر نەرسە تېپىلدىمۇ؟" "بۇ ئەڭ
يەڭىل ۋە ئەڭ ياخشى قىساس" دەپتۇز ۋەزىر غەزەپ بىلەن.
"گۇنايسىنى تېيتىمامىز؟" دەپ سورىسا، ۋەزىر "ھازىر" دەپ،
توكىلىرىنى تەبىيارلاشقا قۆللەرىنى قىچقىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنى
ساندۇققا سېلىپ، توگىكە ئارتىپ يۈرۈشكە بۈيرۈپتۇ. قۆللار
بۈيرۈقنى تۈرۈندىپتۇ، ئۇنى توگىكە يۈكىلەپ يولغا چۈشۈپتۇ.
كەچكىچە يول مېڭىپتۇ. كەچقۇرۇن بىر ٹوھىڭىكە كېلىپ قونۇپ،
تاماق يېيشىپتۇ. كېبىن يەندە ساندۇققا سېلىشىپتۇ. ھەسەن
تاماق يېگۈزۈپتۇ. كېبىن يەندە ساندۇققا قىلىشىپتۇ.

بعدرىدىن غوغما قىلىپ سوراپتۇ.

"مېنى نىمە كۇنا ئۈچۈن بۈنداق قىلىسىلمى؟"
"مېنىڭ قىلغان گۇنايىلەك شۇكى، ھۆبىيۇل رۇمماangu قارىمۇچىنى

ئاز قوشۇپىسىن!"

"مېنىڭ بۇ كۈتايىمغا شۇنداق قىلىش لازىمىكەن؟"

"ه... تەلۋەتنە، بۇ ئاز، سېنى دارغا ئىش لازىم." ھەسەن بەدرىدىن جىم بوبىتۇ. ئۇلار توكلىرىنگە يۈكلىرىنى ئارتىشپ يولغا چۈشۈپتۈ. قەمەرى دىگەن جايىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنى ساندۇقتىن چىقىرىشىپتۇ.

"ھۆبىيۇل رۇممانى راست سەن پىشۇردىڭىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ.
ۋەزىر.

"ھە...ئە، مەن!—" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەزىرگە ھەسەن بەدرىدىن.

"يەنە باغلاڭلار!"— دەپتۇ ۋەزىر. بۇرۇنقىدەكلا باغلاپ يەنە ساندۇققا سېلىشىپتۇ. يولىنى بىسب قاهرىنگە يېتىپ كەپتۇ. ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىنى ساندۇقتىن چىقىرىشقا بۇيرۇپتۇ. ياغاچىنى قىچىقىرىپ: "ياغاچىنى قورچاق ياسا!"— دەپ بۇيرۇپتۇ ۋەزىر ئۇنىڭغا.

"ئۇنى نىمە قىلىسىز؟"— دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"سېنى قورچاققا يوپۇشتۇرۇپ مخلالىيمەن، شۇ حالدا پۇتۇن قاھىرە شەھرىنى ئايلاندۇرمەن" دەپتۇ ۋەزىر.

"نىمە ئۇچۇن مېنى بۇنداق قىيىنايسىز؟"— دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"ھۆبىيۇل رۇممانى قەلمەپۇرسىز پىشۇرغىنىڭ ئۇچۇن." دورا- دەرىمىگى كەم يولىنى ئۇچۇن شۇنداق قىلىش لازىمىكەن؟ شۇنچە قىينىغىنىڭز، ھەركۈنى بىر ۋاقت تاماق بەرگىنىڭز يەتمەمدۇ؟"— دەپتۇ ئۇ.

بىز ساڭا يەنە مۇشۇنداق ئىش قىلىماسىلىغىك نۇچچۇن، بۇنىڭ
دىنمۇ ئارتۇغرات جازا بېرىشىمىز مۇمكىن!" — دەپتۇر ۋەزىر،
— ئەرەزىسگەن بۇ ئىش نۇچچۇن ماڭا بەرگەن بۇ جازالىرىنىز
مېنى ھەددىدىن ئارتۇق قىيناش بولۇپ ھاسپالانمايدۇ؟" — دەپتۇر
ھەسەن بەدرىدىن.

"مەن ساڭا شۇنى يەنە بىر قېتىم ئېيتايىكى، سېنى دارغا ئېش
كېرىمك" دەپتۇر ۋەزىر شەممىدىن. شۇ چاغىدا ياخاچى قورچاقنى
پۈتكۈزۈپ تېلىپ كەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ھەيران بۇپىتۇ. كەچ
بۇپىتۇ. ۋەزىر قورچاقنى ساندۇققا ساپتۇ. ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىن.
ئىلە ئۆخلىشنى كۈتۈپ نۇلتۇرۇپتۇ. ئۇ، ئۆخلاپتۇ. ۋەزىر ھەسەن
بەدرىدىنى ساندۇققا سېلىپ، قىزىنىڭ ئويىگە تېلىپ كېلىپ،
قىزى سىتتۈلەوسىنگە: "نىكاھ ئاخشىمى ساڭا قوشۇلغان تاغائىنىڭ
ئوغلىنى تېپىپ كەلدىم" دەپتۇر ئۇ، "ئۇرنىشدىن تۇر! ئۇيدىكى
ساندۇقنى تېچىپ مەن يازغان خاتىرسىنى ئال! شۇنىڭغا قاراپ
چورىلىرىنىڭ بۇيرۇق قىل! ئويىنى نىكاھ كېچىسىدىكىدەك جابدۇ.
سۇن! كېيىن نۇزەڭمۇ نىكاھ كېچىسىدىكىدەك كىيم كىيىپ، ئۇرۇن
، راستلا!"

قىز ئۇرنىشدىن تۇرۇپ شامىنى يېقىپ، دادىسىنىڭ خاتىرسىگە
قاراپ، ھەممە نەرسىنى نۇز جايىغا قويۇپتۇ. بۇ ئويىگە بۇرۇن
كىرگەن كىشى بۇ يەرنىڭ شۇنچە ۋاقتىن بېرى ئازرا قىمۇ نۇزگەر-
مەكەنلىكىنى كورۇپ ھەيران قالغۇدەك حالغا كەلتۈرۈپتۇ. ۋەزىر ئىلە
قىزىمۇ خۇددى شۇ كېچىدىكى كىيملىرىنى كىيىپ چىسىلىدىققا
كىرىپ نۇلتۇرۇپتۇ.

"تاغائىنىڭ ئوغلى ئالدىڭغا كىرسە، — دەپتۇر ۋەزىر، — مېنى

شۇچە كۆتۈرۈپ، تاشلاپ كېتىپ، قەيدىلەردە يۈزدىڭىز؟ دىگىن.
ئەركىلەپ سوزلىشپ كور، تالڭى ئاتقاندىن كېيىن خەتنى كورىستى-
مەز."

ۋەزىر ساندۇقتىن ھەسەن بەدرىدىنى چىقىرىپتۇ. تۈستۈشلىرىنى
پېشىپ تېلىپ، پەقەت كۆئىلەكچان قويۇپتۇ. شۇنىڭدىمۇ ھەسەن
بەدرىدىن ھىچ نەرسىنى سەزمەي تۇخلاۋېرىپتۇ. كېيىن بىر يېنىغا
ئاغىدورلۇپ، كۆزىنى ئېچىپ، ئۆزىنى يورۇقچۇلۇقتا كورۇپتۇ.
"قانداق مەس - ئەلەسلەرچە خىمال بۇ؟" دەپ ئوبىلاپتۇ ئورىتىدىن
تۇرۇپ ھەسەن بەدرىدىن. كىكىنچى ئىشىكىچە بېرىپتۇ. قارما،
بۇ ئوي نىكاھ كېچىسىدىكى ئوينىڭ تۇزى، تۇنىڭ كىيمىلىرى،
سەللەلىرى تۇزى قويغان ئورۇندا تۇرۇپتۇ. بۇنى كورۇپ گۇمانىد-
نىپتۇ. "چۈشۈمۈ، ئۇچۈمۈ؟" دىگەن خىبالغا كەپتۇ. پىشانىدىن
چىققان تەرنى ئېرىپتۇ. يەنىمۇ ھەيران بويىتۇ: "بۇ - ھىچ كۆمان-
سىز شۇ ئوي. مەن ساندۇقتا ئەممىسىدىم" ئۇ، شۇ ئوي بىلەن
ئۇز - ئۆزىگە سوزلەپتۇ. سىتتۈلەوسۇن قوزغىلىپ چىمىلدەقىنەك بىر
چېتىنى ئېچىپتۇ.

"كىرمەمىز، قاچانغىچە كۆتۈپ ئولتۇرمەن؟" - دەپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن بۇ ھالدىن ئەجەپلىنىپتۇ، كۆلۈپتۇ. "ھەققەتتە،
بۇ، شىرىن بىرخىمال بولسا كېرەك" دەپ توبلاپ، ھەر تۇرلۇك
پىكىرلەرگە چۈشۈپتۇ. نىمە بولغىنىنى چۈشىنەلمەي ئەقلى چېچىلىپتۇ،
سەللەلىرىنى، كىيمىلىرىنى، پۈل خالتسىنى كورۇپ ھەيراللىغى
يەندە ئېشىپتۇ. شۇ چاغدا سىتتۈلەوسۇن:
"مەن سىزنى تاخشام كورگەندىكىدەك خوشال ئەممەس،
ئەكسىچە خىياللارغا چومىگەن حالدا كورۇۋاتىسىمۇ!" - دەپتۇ.

هەسەن بەدرىدىن كۈلۈپ:

"مېنىڭ سىزدىن ئايىرلاغىشىمغا قانچە ۋاقت بولىدى؟" — دەپ سوراپتۇ.

"ھېقانچە ۋاقت بولغىنى يوق، — دەپتۇ سىتتۈلۈوسن، — نىمىدىن كۆمانسراپ تۈرىسىز. نىمىشقا يېڭىلىشىز؟ ھازىرغىنا سىرتقا چىققان ئىدىڭىزغۇ؟" هەسەن بەدرىدىن ئەجەپلىنىپ:

"تۇغرا ئېپتىسىز، مەن دەرىزە سىرتىدا تۈرۈپ چۈش كورىم كېرىك، چۈشۈمە دەمدەشق دىگەن شەھەرگە باردىم. تۇز يەردە ئۇن يىلدىن ئارتۇق ھايات كەچۈرددۇم. ئاشپەزلىك قىلدىم. بىر كۈنى دولەت ئەرباپلىرىنىڭ باللىرىدىن بىر بالا كەلدى. ئۇنىڭ يېنىدا قۆلسمۇ بار ئىدى" — دەپ بولۇپ تۈتكەن ۋەقەنى بىرمەء— بىر سوزلەپ كېلىپ، قولى بىلەن پىشانسىنى سلاپ كورۇپتۇ. كۆچ بىلەن تۈرۈلغان تاش تېگىپ يارغان ئىز بىلىنىپ تۈرۈغىدەك.

"ئەي مەلىكەم، بۇ، چۈش ئەمسى، نۇڭۇم، چۈنكى، نۇ بالا تاش بىلەن تۈرۈپ پىشانەمنى يارغان ئىدى. ئىزى ھىلىمۇ تۈرۈپتۇ. ھە، راست، بۇ نۇڭۇمدا بولغان ئىش. سىز بىلەن قوشۇلغان كېچە مەن دەمدەشقە باردىم. كىيمىلىرىم شۇ يەردە قالغان ئىدى. مەن ئاشپەزلىك قىلدىم" — بىرئاز توختاپ يەنە سوزلەپتۇ. "مەن ھۇببۈل رۇمىان ناملىق ئاش ئەتكەن ئىدىم. ئۇنىڭغا دورا— دەر— مەكتىن ئازراق سالغان ئىكەنەم... بەلكى مەن دەرىزە سىرتىدا تۈخلاپ قېلىپ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈمە كورۇۋاتقاندىمەن." "چۈشىڭىزدە بۇلاردىن باشقا يەنە نىمىلەرنى كوردىڭىز؟" — دەپتۇ سىتتۈلۈوسن.

"ئەگەر ئويغىنىپ قالىغىشىمدا، — دەپتۇ هەسەن بەدرىدىن،"

ئۇلار مېنى ياغاج قوچاققا مىخلاپ بىزتون فاھرىنى سازايمە قىلىپ
ئايلانىدۇرۇپ كەلمەكتىرى تىدى.
”نىمىشقا؟“

”ھىلىقى تاماقنىڭ دورا - دەرمىگى كەم بولىغىنى ئۈچۈن، شۇغا
ئۇلار دۆكىتىمىنى بىۋىدى. نەسۋاپلىرىمىنى سۈندۈردى، ئۆزەمىنى
ساندۇققا سولىدى. دارغا ئاسماقچىمۇ بولدى. قودچاقچىنى قىچقىدە.
رەپ ياغاج قورچاچ ياساشقا بۇيرۇدى. عىلسەمۇ ياخشى، بۇلارنىڭ
ھەممىسى چۈشۈم ئىكەن“ - دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن. ستۇلۇسون
كۆلۈپ ئېرىنىڭ كۆكىنگە بېشىنى قویىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
ئايالىنىڭ بېشىنى سلاپ تۈرۈپ ئويلاپتۇ: ”بۇ ۋەقە چۈشكىمۇ
ئوخشىمايدۇ. ئۆزۈمغا تېخىمۇ ئوخشىمايدۇ...“ ئۇ، بۇنىڭدا نىمە
”سر“ يارلىغىنى چۈشىنلەمەي. ھېران بولۇپ، خىال قىلىپ
تۈرغاندا، بۇ ئىشلارنىڭ كېتىپ بېرىشىنى كۆزىتىپ تۈرغان ۋەزىر
شەمىسىدىن كىرىپ كەيتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئەجەپلىنىپ:

”مانا بۇ كىشى، - دەپتۇ ئۇ ئايالىغا “ھۆبۈل رۇمىمانغا قەلەمپىئور
بىلەن قارمۇچىنى ئاز ساپىمەن، دەپ مېنى دارغا ئاسماقچى بولغان.“
”ئىي ئوغۇلۇم، سر ئېچىلدى. ھەقىقت ئاشكارا بولدى. سەن
ھەقىقتەنم ئۆكامنىڭ ئوغلى ئىكەنەن. بۇنداق ئىشنى قىلىشىمدىن
ھەقىقت ئىكاھ كېچىسى قىزىم بىلەن بىللە بولغانلىغىنى ئېنقلاش
تىدى. ئەمدى گۇمانىم بېشىلدى. ئىكاھ كېچىسى قىزىم بىلەن
بىللە بولغان سەن ئىكەنەن. سەن بۇ ئويلهرنى، ياتقان جايىلە.
وېڭىنى، سەللە - تونلىرىڭىنى، ئۆز قولۇڭ بىلەن يېزىلغان خەتنى،
ھەممىسىنى تونۇدۇڭ، ئېنقلاب تەستقلىدىڭ. ھەن سېنى بۇرۇن
كۈرمىگەن، تونۇمایتىسم. ئاناڭنىمۇ بەسىرىدىن بىللە ئېلىپ

کەلدىم" — دەپ ھەسەن بەدرىدىنىنى قۇچاقلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىنىمۇ خوشلىخىدىن نۇزىنى تۇتالماي تاغىنى
قۇچاقلىخىشچە يىغلاپتۇ.

"بۇ مىشلارنىڭ سەۋىئى، ئاتاڭ بىلەن مېنىڭ ئارامدا بولغان
ماجرادۇر" — دەپتۇ، يەنە ۋەزىر ئۆكىسى بىلەن ئارىسا بولۇپ
ئوتىكەن ۋەقەنى ئەسلەپ. كېپىن ۋەزىر ئەجىپنى چاقىرتىپتۇ.
"مانا مېنى تاش بىلەن تۇرغان بالا" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىد
دىن. "بۇ سېنىڭ نۇز تۇغلۇڭ ئەجىپ" — دەپتۇ ۋەزىر تۇنۇشتۇرۇپ.
ھەسەن بەدرىدىن بالىنى قۇچىغىغا تېلىپ بۇشىرىنى تۇقۇپتۇ:

ھايات تاراقاق تىدى، توپلاش تۇنى ئاندىن تىدى مۇشكۈل.
مۇيەسىر ئەيلىدى تەڭىرم مۇناجاھاتىم تېتىپ معقىپول.
يېتىپ كەلدى ئۇغۇل، بېرقدەت سوزىنى تىلغا ئالمايمەن،
كۆزۈمىدىن ياش تېقىپ ئەمدى ئىگىشىمىمۇ قىلغاس ھول.
ئەگەر مەن يىقلسام زەۋقۇ - سۈيپەنۈشىمىدىلا يىغلايمەن،
مۇباذا يىقلسام قاھ - قاھ تۇرارەمن ئەمدى مەن مىڭ بول.

شۇ ئارىسا ئۇنىڭ ئانسى كىرىپ كەپتۇ. بۇ شىرىلى تۇقۇپتۇ:
بويىنغا تېلىپ تۇرۇپ، بۇ شىرىلى تۇقۇپتۇ:

شۇم پەلەك قىيناش تۈچۈن ئاۋال قىسىميات ئەيلىدى.
ئەندى تۇ شىاباقا كەلدى، ئازاراق مېنى شات ئەيلىدى.
ئاچىرىتىپ تۇغلۇمىدىن ئاۋال قويىدى پەرزەلت داغىغا،
ئاخىر كېلىپ كۆڭۈمىدىكى داغلارنى بەربات ئەيلىدى.

ئانسى كېپىن بېشىدىن ئوتىكەن سەرگۆزەشتىلەرنى تۇغلىغا
سوزلەپ بەردى. ھەسەن بەدرىدىنىمۇ نۇز بېشىدىن ئوتىكەنلەرنى
باشتىن - ئاياق ئانسىغا سوزلەپ بېرىپتۇ.

ۋەزىر شەمسىدىن ئىككى كۈندىن كېيىن، شاھ ھوزۇرىغا بېرىپ تازىم قىلىپ منىتەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ، شاھ خۇرسەن بولۇپ كورگەن - بىلگەنلىرىنى سوزلەشكە ئۇندەپتۇ. ۋەزىر شەمسىدىن كورگەن ۋەقەللىرىنى سوزلەپ بېرىپتۇ. "ئىزلىكەنلىرىنىڭ تېببىھە سەن، زىيان - زەخىمەتسىز ئېلىپ كەپسەن. مەن ئۇنى، ئەلۋەتتە، كورۇشۇم كېرەك، ئەتلىككە دەۋانغا بىللە ئېلىپ كەل!" - دەپتۇ شاھ. "قۆللۇق، ئەتلىككە ھوزۇرىنىزغا ھازىر قىلاي!" - دەپتۇ ۋەزىر شەمسىدىن.

ئەتىسى ھەسەن بەدرىدىن تافسى بىلەن شاھ ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. تازىم قىلىپ سالام بېرىپتۇ. شاھ ئۇنى تۇلتۇرۇشقا ئىشارەت قىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تافسىنىڭ يېنىغا ئۇتۇپ تۇلتۇرۇپتۇ. شاھ ئۇنىڭ ئىسمى سۇراپىتۇ. "كېمىنىڭىزنى بەرسىلىك ھەسەن بەدرىدىن دەپ ئاتايىدۇ" - دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇنىڭ جاۋاۋى شاھقا غايىت تۇرۇنلۇق كورۇنۇپتۇ. شاھ ئۇنىڭغا بىر مۇنچە سوئاللارنى بېرىپ سىناب كورۇپتۇ.

"ھوسننىڭ ئايىرم خۇسۇسييەتلرى نەسلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالدى՞؟" دەپتۇ شاھ.

"ھوسن كوب نەرسىلەرگە مۇناسىۋەتلىك ۋە كوب تەرەپلىم - لىكتۈر، - دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، - نەسلەن، كىشىنىڭ يۈزىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ھوسن كىشىنىڭ يۈزىنىڭ يېقىمىلىق كورۇنۇشى، ئېتىنىڭ يۈمىشاقلىقى، بۇرۇن پىچىمىنىڭ كېلە - شىمىلىگى، كۆزىنىڭ جەزبىدارلىقى، ئاغزىنىڭ كىچكلىگى ۋە باشقى ئەزاغا مۇناسىپلىقى، تىلىنىڭ نازۇكلىقى، لېۋىنىڭ تاتلىقلۇغۇ باغلۇق تەرەپلىرى، مانا مۇشۇلارنىڭ ھەمىسى مەلۇم دەرىجىدىكى چىrai

بەلگىلىرىدۇر.

شاھ ھەسەن بەدرىدىنگە ئەدەپپەت ساھەسىدىن يەلە بىرنىچە سوئال بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ جاۋاپلىرى شاھقا ماقول بويىتۇ. شاھ بارىكاللا ئېيىپ، تۈنى نۆز سارىيىغا خىزمەتكە ئاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن جەپەر ۋە زېر ھىكايسىنى تۈگىتىپتۇ. خەلپە ھارۇن دەشىد بۇ ھىكايسىگە قىزىقىپ قولنىڭ قېنىدىن كېچىپتۇ. بۇ ھىكا يىنى خاتىرىگە تېلىپ خەزىندە ساقلاشقا بۇيرۇپتۇ.

"شەھرىزاد بۇ ھىكايدە ماشىتىچى، دوك، جوھۇد ۋە نىسارالار ھىكايسىدىن قىزىق ئەمەس" — دەپتۇ. شەھرىيار:

— ئۇ ھىكايدە قانداق؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز ھىكايسىنى باشلاپتۇ.

ماشىنجى، دوك، جوھۇد، ئاشىھەز، ئىسارلازىلەتھەكايپارى

— ئەي بەختلىك شاد، — دەپ شەھرىزاد باشلاپتۇ، — ئاڭلىشىچە قەدىمىقى زامانلاردا چىن شەھەرلىرىدىن بىرىدە بىر ماشىنجى بولۇپ، تۇ، شائىخو-چاخچاقنى ناھايىتى ياخشى كورىدىكەن، ئۇنىڭ بەختىگە يارىشا ھال-ئوقىتى ياخشىلىنىپ شات-خورام كۈن كەچۈرۈپتۇ. تۇ، بەزىدە خوتۇنى بىلەن شەھەرنى ئارىلاپ كۆئۈل تېجىش ئۈچۈن كۆچىلارغا چىقىدىكەن، بازارلارىنى كورىدىكەن. تۇ، بىر كۈنى شۇ ئادىتى بىلەن ئەتكەن تۈرۈپ، خوتۇنىنى تېلىپ تامايشغا چىقىپتۇ. تۇلار كۈن بويىن تاماشا قىلىپ ئاخشىمى ئويىگە قايىتىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ بىر دوكنى تۈچۈرتىپتۇ. ئۇنىڭ كورۇنۇشى ھەرقانداق خاپىلىق تارتقان كىشىنى شەختىيارسىز كۆلدۈرۈۋېتىدىكەن، ماشىنجى خوتۇنى بىلەن ئۇنىڭ يېنىسغا بېرىپتۇ، بىر دەم زاڭلىق قىلىپ تۈرۈپتۇ. تۇلار غەزەپلەنگەن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كۆئۈلىنى خوش قىلىۋاتقانلىغىنى كورۇپ، چاخچاقلىشىپ كۆئۈل كوتىرىش مەفسىدىدە دوكنى ئوز ئويلىرىگە تەكلىپ قىلىشىپتۇ. دوك رازى بويىتۇ. تۇلار بىلە مېڭىشىپتۇ. ماشىنجى كېتىۋېتىپ بازاردىن نان، قورۇلغان بېلىق گوشى، لىمۇن ۋە باشقا تاتلىق-تۈرۈم نەرسىلەرنىمۇ ئاپتۇ. ئويىگە بېرىپ دوكنى تاماڭ جوزسىغا تەكلىپ

قېپتۇ. بېلىقنى دوكتىناف ئالدىغا ئېلىپ قويۇپستۇ. ھەممىلىرى
 ئولۇرۇپ يىيىشكە باشلاپستۇ. ماشىنجىنىڭ خوتۇنى چۈڭ بىر
 پارچە بېلىق گوشىنى ئېلىپ دوكتىناف ئاغزىغا ساپتۇ. قىزىقچىلىق
 قىلىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى بىر قولى بىلەن بېكىتىپ تۇرۇپ: "سەن بۇنى
 چايىمىاستن براقلالا يۇتىمساڭ ئاغزىنى قويۇپ بەرمەيمەن" —
 دەپتۇ. دوك ئۇنى چايىمىاستن براقلالا يۇتۇپستۇ. بېلىقنىڭ چۈڭ
 بىر قىلىرىنى دوكتىناف تامىغىغا بېرىپ قادىلىپ قاپتۇ. ئارىدىن
 ئانىچە كوب ۋاقت ئوتىمەي دوكتىناف نەيمەس ئېلىشى توختاپتۇ.
 قىسىم شۇ يەركە يەتكەندە تالاڭ ئاتتى، شەھىزىزدە ھىكايسىنى
 توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
 شەھىزىزدە ھىكايسىنى.

دوك ئۇلۇپستۇ. ماشىنجى ھەيران ۋە سەرسان
 بويۇتۇ. ماشىنجىنىڭ خوتۇنى: "ئەمدى بولىدىغان
 ئىش بولدى. سۈسلۈق قىلىپ بۇنىڭ ئىشىنى
 ئەتكە قويىمىاستن بۈكۈنلا تۈكىتش كېرەك،
 يېگىرمە بەشىچى چۈنكى ئۆز ئىشىغا سۈسلۈق قىلىپ كەينىگە
 سۈرگەن كىشىلەر توغرىسىدا شائىر مانا مۇنداق
 دىگەن دەپتۇ:

كۆتىسەق ئەتىدىن ياخشى ئۆمىت،
 پەريشان ئوتىسىن كېچە ۋە كۈندۈز.
 ئوتىنى تەلۋىدەك تۈتىسىن سەزمەي،
 كىرىك قاقمىاستن سانايىن يۈلتۈز.

فېنى بوشاتقىل كۈڭۈئىنى خەمدىن.
لەسە ئۈچۈن مەھرۇمىسىن شۇ ياخشى دەمدىن.
بۇكۈنكى تىشكىنى قوبىساڭ ئەتكە،
كۆڭۈزۈڭ بوشامدۇ. تەشۈش - تەلمىدىن؟"

"قانداق قىلىمىز؟" — دەپتۇ ماشىنجى خوتۇنغا قاراپ. "يېپەك رۇمالغا ئورايمىز، — دەپتۇ خوتۇنى، — سەن كوتىرىسىن. مەن ئالدىڭدا ماڭىسىن. ئەگەر بىرەرسى كورۇپ قىلىپ سورسا، توغلۇم كېسەل بولۇپ قالغان، ئانسى بىلەن تۈپىقا ئېلىپ كېتۋاتىمىز" دەيسەن. "كۆچىلار قاراڭىۋ، ھىچكىم سەزمەيدۇ." ماشىنجىغا بۇ پىكىر ماقۇل كەپتۇ. ئۇ، دوكتىنى چوڭ يېپەك رۇمالغا ئوراپتۇ، كوتۇرۇپ مېڭىۋېرىپتۇ. خوتۇنى ئۇنىڭ يېنىدا: "ۋاي بالام، قەيرىلە ئاغرىيىدۇ؟ تۈپىنىڭ دورىسى پايدا قىلىدىمۇ؟ نىمىشقا بىرام بولىسىن" — دەپ كېتۋېرىپتۇ. كورگەنلەر: "بالىسى كېسەل ئىكەن، تۈپىقا كورسەتكىلى كېتۋاتىقان بولسا كېرەك" — دەپ تۈيلە. شىپ، تۈپىقا تېزراق يېتىپ بېرىش ئۈچۈن يول بوشىپ بېرىپتۇ. ئۇلار يولدا ئۇچرىغانلا كىشىدىن تۈپىنىڭ ئۇينى سېرۋاشتۇرۇپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى يېقىندىكى جوهۇد تۈپىنىڭ ئۇينى كورسەتىپ قويۇپتۇ. ئۇلار بېرىپ ئىشىكىنى تاقىلدىتىپتۇ. بىر قارا چورە چىقىپ ئىشىكىنى تېچىپتۇ. قاردا كېسەل بالىنى كوتىرگەن ئەر - ئايال تۇرغىندا:

"ئىمە ئىشىلار بار؟" — دەپ سوراپتۇ چورە. "تۈپىقا كېسەل ئۇغلىمىزنى كورسەتىش ئۇچۇن تېلىپ كەلدۈق. مانا بۇ يېرىم تىللانى خوجايىنىڭغا بېرىپ، بىزنىڭ ئىلتىسماسىمىزنى يەتكۈزىسەلە!

بىز بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇمىز. تۈن قاراڭىۋ ئىكەن. تۈپىنىڭ

ئۈزى چۈشکەن بولسا" - دەپتۇ ئايال.

چوره خەۋەر قىلىش نۇچۇن بالىخانىغا چىقىپ كېتىپتۇ. ماشىنىڭ ئايالى ئېرىشكە: "دوكتىنى ئىشىكە يولەپ قوي. بىز چېنىمىزنى قۇتۇلدۇر اىلى!" - دەپتۇ. ماشىنجى دوكتىنى ئىشىكە يولەپ قوييپتۇ. ئەر - خوتۇن ئالدى - ئارقىسىغا قارسىي تىكىۋە - تىپتۇ. چوره تۈپىنىڭ ئالدىغا چىقىپ: "ئىشىك ئالدىدا ئاللا قانداقتۇ بىر ئەر - خوتۇن كېسەل بالىنى كوتۇرۇشۇپ تۈرۈپتۇ. ئۇلار سىزگە مانا بۇ يېرىم تىللانى يەردى. تۆۋەنگە چۈشۈپ كېسەلىنى كورۇپ دورا بېرىشىڭىزنى تىلتىمسىز قىلىدۇ" - دەپتۇ. يېرىم تىللانى كورۇش بىلەن تىۋىپ خوش بولۇپ ئالدىرىپ - تىنەپ پەسكە چۈشۈپتۇ. يول قاراڭىغۇ ئىشىن، ئالدىرىشلىقتا ئىشىكى ئاچقان ئىشىن، دوک قاتىق سوقۇلۇپ كېتىپتۇ. دوک قېقلىپ يەركە يېقلېپتۇ. تىۋىپ تۇتۇپ قارسا. ئۇ، ئولۇپ قالغان ئىشىن. "بۇ قانداق هادىسە، - دەپ ۋاقىراپ تاشلاپتۇ تىۋىپ" - مەن كورمەي كېسەلگە تېگىپ كېتىپتىمەن. ئاران تۈرگان كېسەل ئولۇپ قاپتۇ - تىۋىپ ھولۇقۇپ - ھومۇدۇپ كەتكىنى نۇچۇن نىمە قىلىشنى بىلمەي دوكتىنى كوتۇرۇپ ئويىگە ئېلىپ كىرىپتۇ. خوتۇنغا بولغان ۋەقەنى سوزلەپ بېرىپتۇ. "ئىمكە قاراپ تۈرسەن؟ ئەگەر بۇ ئولۇك تالاڭ ئاتقىچە ئويىدە تۈرۈپ قالا. مۇسۇلماڭلار بۇ هادىسىدىن خەۋەر تېپىپ قالقۇدەك بولسا. سەن بىلەن مېنىلا حالاڭ قىلىپ قالماي. جوھەددۇ تۇخۇمىنى قۇرۇتۇدۇ. بۇنى ئايىرىپ ھەقەمايمىز مۇسۇلماڭ ئاشىمەزنىڭ تېمىغا يولەپ قويىاىلى. ئۇ، خاننىڭ ئاشىپىزى، ئۇ، ئويىگە ياغ - گوشلەرنى ئېلىپ كىلىدۇ. تولا چاغلاردا ئۇنىڭ بۇ نەرسىلىرىنى ئۇغرى مۇشۇك، ئىست -

چاشقانلار توغرىلايدۇ. ئۇنىڭ ئوگزىسىدىن ئىت ئوكىسىمەيدۇ" — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، جوهۇد بىلەن خوتۇنى ئىككىسى دوكتى كوتۇرۇپ، تامدىن هەقەمىايىسى بولغان ئاشىپەز مۇسۇلماننىڭ هوپلىسىغا چۈشۈپتۇ. ئولۇكىنى تامغا يولەپ قويۇپ، ئۆزلىرى ئۇيلە-رىگە چىقىپ كېتپتۇ. ئۇلار تېخى ئۆپلىرىگە يېتىپ كەلگىچىلىك ۋاقت ئۇتىكەن ئىكەن. خۇشىسى تىشكىن ئېچىپ هوپلىغا چىقىپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا پانؤس بار ئىكەن. قاراپ ئاشخانىنىڭ بۇرجىگىدە موکۇپ تۈرغان ئادەمگە كوزى چۈشۈپتۇ. "نەرسلىرىمىزنى ئوغىر-لىغلى كەلگەن ئۇغىرى شۇ بولسا كېرەك" — دەپ ئۆيلاپتۇ. ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپتۇ. "ھەي، — دەپتۇ ئۇ، ۋاقىراپ، — گوشلىرىمىزنى سەن ئوغىرلاپ تۈگەتكەن ئىكەنسمەن. مەن ئۇنى مۇشۇك بىلەن ئىتتىن كورۇپ يۈرۈپتىمەن. كۆچسالاردىكى ئىت - مۇشۇكلىرىنى قويىماي قىرىپ بىرمۇنچە كۈنانى ئۇستۇمكە ئارتۇۋاتىمەن. تامدىن يەنە چۈشەمسەن - يوق؟! "ئاندىن قولىغا يوغان توخماقنى ئېلىپ دوكتىڭ قىلىدا دىۋەيلەپ كەپتۇ. چەنلەپ تۈرۈپ توخماق بىلەن دوكتىڭ بېقىنغا، كۆكىرىگە كېلىشتۈرۈپ ئۆرۈپتۇ. قارسا دوک تىن تارتىماپتۇ. يېقىن كېلىپ قارسا، ئىككى موڭ بولۇپ ئولۇكتەك يانقىدەك. ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ ئىشىدىن ئوكۇنۇپتۇ: "ئىمە نەس يېسىپ، بۇ كىشىنى تۈرۈپ تولتۇرۇپ قويدۇم. قولۇمنى ناھىق ئادىم قېنىغا بويىدىم" — دەپتۇ — دەپ، يېقىن بېرىپ قارسا ئۇ، دوک ئىكەن. "دوكلۇغۇڭ يەتىكەندەك گوش - يافسالارنى ئۇغۇرلىغىنىڭ نىمىسى؟ شۇ ھالىڭغا ئوغىرلىق قىلغىچە كومىچىنى يىسە ئىجۇ؟" — دەپ يانېشىغا ئېلىپ كوتۇرۇپ ئۆيىدىن چىقىپتۇ. بازار بېشىغا ئېلىپ بېرىپ، بىر دالان يېنىدىكى دۇكانغا يولەپ

قویوپتۇ. نۇزى ئۇيىگە قايتىپ كېتىپتۇ. شۇ ۋاقتىدا لالىق
قلىپ يۈرگەن بىر نىسرا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ، مەس ئىكەن، سەن-
تۈرۈلۈپ، ئىغاڭلاپ دوكتىڭ يېنىغا كېلىپ قالغىنى ئۆزسۈ-
سەزمەي قاپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا بىر ئادەم مۇكچىسىپ قاراپ تۈر-
غىدەك، مەس بولغىنى ئۈچۈن يۇتۇنلەي باشقا خىاللار بىلەن
كېلىپ: "سەن تېخى مېنىڭ قالبىغىنى ئوغىلاب قاچماقچىمۇ؟
بولسا نىمەمگە قاراپ تۈرسەن؟"— دەپ كېلىشتۈرۈپ بىر مۇش
تۈرغان ئىكەن، دوك يېقلىپ چۈشۈپتۇ. نىسرا ۋاقىراب كوجا
ساقچىسى قىچقىرىپتۇ. مەلسىكتە ئۇ، دوكتىڭ ئۇستىگە دومىلاب
چۈشۈپ، دوكتى يوغۇشقا باشلاپتۇ. كوجا تەكشۈرۈپ يۈرگەن
كېجلىك ساقچى كېلىپ قارسا، بىر كىشى يەنە بىر كىشىنىڭ
ئۇستىگە مىنسىپ تۈرۈپ تۈرۈۋاتقان. "نىمە كەپ؟"— دەپتۇ
ساقچى. "قالبىغىنى ئېلىپ قاچماقچى بولغان ئىدى، تۈتۈۋالدىم"—
دەپتۇ نىسرا. "تۈر ئورنۇڭدىن!"— دەپتۇ كوجا ساقچىسى. نىسرا
ئورنىدىن تۈرۈپتۇ. ساقچى يېقىن بېرىپ قاراپ كورسە دوك
ئولۇك ياتقىدەك. "نىسرا، مۇسۇلماننى ئولتۇرۇپ قويىدى!"—
دەپ ۋاقىرابتۇ كوجا ساقچىسى، كېيىن ئۇ، نىسانىڭ قولىنى
قايرىپ باغلاب ھاكىمىنىڭ ئۇيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. "مۇشنىڭ زەر-
بىدىن ئولىگەندىدۇ؟"— دەپ ھەيران بوبۇن ئىسرا، ئۇنىڭ كېيىن
تارقىلىپتۇ. تۈرۈك— تۈمەن خىاللارغا چوکۇپ كېتىپتۇ. نىسرا
ئالىق ئاتقىجە ھاكىمىنىڭ ھۆكمىنى كۆتۈپ تۈرۈپتۇ. ھاكىم كېلىپ
ۋەقەنى ئاخىلاپ دەرھال جاللاتنى قىچقىرىپتۇ. قاتىلىنى دارغا
ئېشىقا بۇيرۇپتۇ. دار ھازىرىنىپتۇ. نىسرا دار ئاستىدا ئېسلىشقا
تەبىيارلانغان ئىكەن، بىردىن ئالدىراب— قىسىپ ئادەملەر توپىنى

يېرسپ ئاشىھەز چىقىپ: "ئۇنى ئاسماڭلار!" دەپ ۋاقىراپتۇ، كېيىن دوکنى نىسرا ئەمەس، مەن ئولتۇرگەن" - دەپتۇ. "ئىمىشقا ئولتۇردىڭ؟" - دەپتۇ ھاکىم: "ئاخشام - دەپتۇ ئاشىپەز، - مەن ھۆيىلغا چىقام، ئۇ تامدىن چۈشۈپ نەرسلىرىمىنى توغرىلاۋاتقان ئىكەن. كۆكىرىگىكە بىرىنى ئۇرۇغان ئىدمىم، شۇ ئاندەلا تىن تارتىماي ئولدى. ئۇنى كوتۇرۇپ بازار بېشىغا باردىم. ئۇ يەردە بىر دالان يېنىدىكى دۇكانغا يولەپ تۈرگۈزۈپ قويۇپ يانغان ئىدمىم. مەن بىر مۇسۇلمانى ئۇز قولۇم بىلەن ئولتۇرۇپ قويغۇنۇم يېتىر، مېنىڭ كۇنايم بىلەن يەنە بىر نىسرانى ئولۇمگە تۈتۈپ بېرسپ، ئۇنىڭ قىنسىغا زامن بولۇش مەن ئۈچۈن ئارتۇق كۇنا. قانى ئۇنىشدىن ئەمەس، مېنىڭدىن ئېلىڭلار!" بۇ سوزدىن كېيىن ھاکىم نىسرانى بوشۇتۇشقا بۈيرۈپتۇ. جاللاتقا ئۇز تىقرارى بىلەن ئادەم ئولتۇرگەنلىكىنى بويىنغا ئالىغان ئاشىپەزنى دارغا ئېشىقا بۈيرۈپتۇ. جاللات نىسرانىڭ بويىندىن ئارغا مەچىنى ئېلىپ ئاشىھەز-نىڭ بويىنغا ساپتۇ. جاللات ئۇنى دارنىڭ ئاستىغا ئېلىپ كېلىپ ئاسماقچى بولۇپ، ھاكىمىنىڭ ئىشارىتىگە قاراپ تۈرۈپتۇ. شۇ ۋاقتىدا تۈپ چوھۇد ئادەملەر ئارسىدىن: "ئۇنى ئاسماڭلار، ئاخشام ئۇنى مەن ئولتۇرگەن، - دەپ جار سېلىپ چىقىپ كەپتۇ، ۋەقە مانا مۇنداق بولغان دەپتۇ، - كەچقۇرۇن مەن ئويىدە ئولتۇرسلام، بىر ئەر ۋە بىر ئايال ئىشىكىنى چەكتى. ئۇلار شۇ دوك كېھەلنى ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. چوره چىقىپ ئىشىكىنى ئاچتى. ئۇلار چورىدىن ماڭا يېرىم تىللانى كىرگۈزۈپ بالىخانىدىن چۈشۈپ كېھەلنى كۈرۈشۈمىنى ئىلتىماس قېپتۇ. چوره چىقىپ ماڭا بۈلنى بەردى. ۋەقەنى بايان قىلدى. قاراڭىخۇ ئىدى. مەن كېھەلنى

کورۇپ بېقىش تۈچۈن بەسگە چۈشۈپ، تىشكىنى ئېچىۋىتىپ
كېلگە تۇرۇنۇپ كەتتىم. شۇنىڭ بىلەن تۇ، تىشكىنى ئاچقاңدا
پەلەمپەيگە يېقىلىپ چۈشۈپ تىن تارتىماي ئولدى. بىز ئەر-
خوتۇن تۇنى كوتۇرۇپ ھەقەمىسىمىزنىڭ ئوكىزىگە ئېلىپ چە-
تۇق. ئاشخانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ تامغا يولەپ قويىدۇق. تۇ،
بۇنى "ئوغرى" دەپ ئوپلاپ، تو خماق بىلەن تۇرۇپىتۇ. شۇنىڭ
بىلەن تۇنى مەن ئولتۇردىم دەپ ئوپلاپتۇ. تۇقۇشماستىن بىر
مۇسۇلماننى ئولتۇرگىنىمۇ يېتىر، بېلىپ تۇرۇپ ناھق يەنە
بىرىنىڭ ئولتۇرۇلۇشىدەك بۇ يېڭى كۇنانى ئۆستۈمكە ئالالمايمەن.-
ھاکىم جاللاتقا ئاشىپەزنى ئازات قىلىشقا، ئۇنىڭ ئورنىغا جوهۇدىنى
دارغا ئېشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. جاللات جوهۇدىنىڭ بويىنىغا ئاغام-
چىنى سېلىپ ئاشىپەزنى بوشتىپتۇ. تۇنى دارغا ئېشقا ھازىرلانغان
ئىكەن. بىردىن ئادەملەر ئارىسىدىن ماشىنسچى چىقىپ كەپتۇ:
"جوھۇدىنى ئاساڭلار! ئازات قىلىڭلار، دوكتى ئۇ ئەمس، مەن
ئولتۇرگەن، - دەپ ۋەقەنى سوزلەشكە كىرىشىپتۇ، - تۇنۇڭۇن
خوتۇنۇم بىلەن تاماڭغا چىقىپ كەچ ئويىگە قايىتىپ كېلىۋاتقان
ئىدىم. كۆزۈم كۆچىدىكى دوكتا چۈشتى. تۇ، مەس ئىدى. ئۇنىڭ
 قولىدا چالغۇ ئەسۋاوى بار ئىدى. مەن تۇنى ئويىگە ئېلىپ باردىم.
بېلىق ئالغان ئىدىم. داستخانغا ئولتۇرۇشتۇق. بېلىقتىن تېتىدۇق.
خوتۇنۇم چاخچاق قىلىپ بىر لوخما بېلىقنى ئۇنىڭ ئافزىغا سالدى.
دوك تۇنى يۇتقان ئىدى، تامىغىغا قىلىتىرق تۇرۇپ قىلىپ، شۇ
زاماتلا تىن تارتىماي ئولدى. بىز ئەر-خوتۇن تۇنى كوتۇرۇپ
تۇپ جوهۇدىنىڭ ئويىگە ئېلىپ باردىق. بىر خوتۇن چىقىپ
ئىشك ئاچتى. مەن ئۇنىڭغا: "خوجايىنىڭغا ئېيت، بىر ئەر-ئايدال

ئاغرقى بالىسىنى قىلىپ كەپتۇ. شۇنى كورۇپ بېرىدىكەنسەن" — دىگىن. شۇنىڭدىن كېيىن خوجايىنغا دەپ يېرىم تىلا پۈلۈمۇ بەر- دەم. چوره خوجايىنغا خەۋەر قىلىش تۇچۇن كىرىپ كەتتى. مەن دوکنى ئىشىككە يولىپ قويىپ قايتىپ كەتتىم. جوهۇد ئىشىكى ئېچىپ ئۇنى يېقىتىۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، تۇزىچە: دوکنى مەن يېقىتىپ ئولتۇرۇپ قويىدۇم دەپ ئوبىلغان. توغرىمۇ؟" — دەپ سوراپتۇ ماشىنجى جوهۇدتن "توغرىا!" — دەپتۇ جوهۇد چاۋاب بېرىپ.

هاكىم ماشىنجىغا قاراپ، كېيىن جاللاتقا نەزەر ساپتۇ. ماشىنجى ھاكىمغا: "جوھۇدىنى ئازات قىلىڭ، ئۇنىڭ تۇرۇنغا مېنى ئېسافا!" — دەپتۇ. ھاكىم يەنسۇ ھېزان بوبىتۇ: "بۇ ھەقىقەتتە، — دەپتۇ ھاكىم، — ئالىمكە داستان قىلىپ تارقاتقىدەك ۋەقە ئىكەن." ھاكىم جاللاتقا: جوهۇدىنى ئازات قىلىپ، ماشىنجىنى ئېساشنى بۇيرۇپتۇ. جاللات: "باغلا، ئاس، ئۇنى ئاسما، بۇنى ئاس!" دىگەن بۇيرۇق- لاردىن بېزىپ تۈرغان ئىكەن. "بىرىنى ئاس، بىرىنى ئازات قىل" — دىگەن قۇرۇق بۇيرۇقتىن باشقا ئىش يوق! دەپ تېرىكپ كېلىپ توغرىلاپ تۈرۈپ ماشىنجىنىڭ بوبىتىغا ئاغامىچىنى ساپتۇ. مەلۇم بولۇشىچە، دوك خاننىڭ قىزىقىچىسى ئىكەن. خان ئۇنىڭدىن ئايىلمايدىكەن. دوك مەسى بولۇپ قىلىپ شۇ ئاخشامدىن بېرى كورۇنىڭگەن ئىكەن. ئىككىنچى كۆنى چۈش ۋاقتىدا خان ئۇنى سوراپتۇ. ھازىرلا بىرىكىم دوکنى ھاكىمغا ئولۇك حالدا ئېلىپ كېلىشكىنى ئېيتتىپتۇ. ھاكىمنىڭ قاتىلىنى ئېشقا بۇيرۇق قىل- ئىنى، لېكىن قاتىلىنى ئېش ئالدىدا ئىككىنچى، تۇچىنجى قاتىللارىنىڭ پەيدا بولغىنىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى: "قاتىل ئۇ

ئەمەس، دوکنى مەن ئولتۇرگەن" دەپ قانداق قىلىپ ئولتۇر-
كەنلىگىنى سوزلىگەنلىگىنى بايان قېپتۇ. خان دەرھال دەرۋازىۋەتنى
قىچقىرىتىپتۇ: "بار، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى مېنىڭ ئالدىغا تېلىپ
كەل!" دەپ بۈرۈپتۇ. دەرۋازىۋەن بارسا ھاكم ماشىنجىنى تېش
ئالدىدا ئىكەن. "توختاڭلار!" دەپتۇ دەرۋازىۋەن. ھاكمىغا خان-
نىڭ بۈرۈغىنى يەتكۈزۈپتۇ. ئۇلارنى خاننىڭ ئالدىغا تېلىپ
كەپتۇ. ھاكم خاننىڭ ئالدىدا تازىم قىلىپ تۈرۈپ ۋەقەنى سوز-
لەپتۇ. خان بۇ ئاجايىپ ۋەقەگە ھېرمان قىلىپ: "بۇنى ئالىتۇن
ھەل بىلەن يېزىش كېرەك—دەپتۇ، كېيىن ئۇ ئالدىدا ئولتۇرغان-
لاردىن سوراپتۇ، — سىلمەر بۇنىڭدىن قىزىقراق ھىكايسىنى ئائىل-
خانمۇ؟" خاننىڭ خىتاب قىلىپ سورىغىنى كورۇپ نىسارا ئورنىدىن
تۈرۈپ تازىم قىلىپ: "مەن، — دەپتۇ ئۇ، — بۇ يەركە، سىزنىڭ
قول ئاستىڭىزغا كېلىشتىن بۇرۇن كورگىنىمى تېيىتىپ باقاما!
خان: "سوزلە!" — دەپتۇ.

نسارانىڭ ھىكايسى

"مېنىڭ كورگەنلىرىم دوكتىڭ ۋەقسىدىن قىزىقراق، دەپ
ئوبىلايمەن. مەن سىزنىڭ قول ئاستىڭىزغا كوب مال بىلەن كەلگەن
ئىدم. ئۆزەم قاهرىلىكىمەن. شۇ يەردە تۈغۈلۈپ ئوسكەن يەرلىك
كىشىلەرنىمەن. شۇ يەرنىڭ ئۆزىدە تەربىيەنگەنەمەن. ئاتام
دەللاال ئىدى. مەن بالاغەتكە يېتىپ ئادەملىر قاتارىغا قوشۇلغە-
نمەدىن كېيىن ئاتام ئولدى. ئۇنىڭ ئورنىنى بېسىپ مەنمۇ شۇ
كەسپىنى قىلدەم. بېر كۇنى بازاردا تولتۇراتىم، ناھايىتى چىرايلىق
بىر يىگىتكە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ، ناھايىتى ياخشى كىيىنگەن. مەن

كۈرۈپ سالام بەردىم. ھورەت يۈزىسىدىن تۈرۈمىدىن تۈرۈدۈم· ئۇ يىگىت قويىندىن ياغلىقىتا تۇرالغان كۈنجۈت چىقىرىپ مەندىن: "بۇنىڭ بىر پاتىمىنىڭ باهاسى قانچە يۈل بولۇۋاتىسى" دەپ سورىدى. "يۈز تەڭىگە!" دەپ جاۋاپ بەردىم. "بۇلما بۇنىڭغا خېرىدار تېپىپ بايۇن ناسىر كۆچىسىدىكى جەۋۋالى سارىسىغا بار. مەن شۇ يەردە تۈرمەن!" دىدى. ئۇ، ياغلىقىتكى كۈنجۈتنى ماڭا بېرىپ تۈزى كەتتى. كۈنجۈتنى ئالغۇچىلارغا كودسەتتىم. بىر يۈز يىگىرە تەڭىگىدىن سوزلەشتىم. توت ھاماھالى تېپىپ، ئۇ ئېتىقان جايىغا باردىم. ئۇ، ساقلاپ تۈرغان تىكەن. مېنى كودۇش بىلەن تۈرنىدىن تۈرۈپ ئامبارنى ئاچتى. كۈنجۈتنى تارتىتۇق، ئەللىك ئەردەپ چىقتى، پۇلى بەش مىڭ تەڭىگە بولدى. يىگىت ماڭا سېتىپ بەرگەن بىر ئەردەپ كۈنجۈت تۈچۈن ئۇن تەڭىگىدىن بۇل بەرمەكچى بولدى. ئۇ: "بۇلنى كۈنجۈتنى ساتقان كىشىلەردىن ئۆزەڭ يىغىۋال! ماڭا توت مىڭ بەش يۈز تەڭىگىسىنى ئايىرىپ ئېلىپ قوي! مەن باشقا ئىشلىرىمنى تۈركەتكەندىن كېسىن كېلىپ سەندىن بۇلنى ئالىمەن" دىدى. "خوب!" دەپ قولىغا سۈيدۈم. ئۇيىگە قايتتىم. مەن شۇ سودىدا ئالغۇچىدىن يىگىرە تەڭىگە، ساتقۇچىدىن ئۇن تەڭىگىدىن يىغىپ بىر سائەتتە بىر مىڭ بەش يۈز تەڭىگە پايدا ئالدىم. راسا بىر ئاي ئوتىكىندا يىگىت كەلدى. بۇلنى سورىدى. مەن تۈرنىمىدىن دەس تۈرۈپ ئۇنىڭ بىلەن سالماشتىم. بۇلنى هازىرلاپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويىدۈم: "ئەڭىر ۋاقتىڭىز يەتسە ماڭا بىرتاڭ مەھمان بولۇپ ئويۇمكە قەدمەم تەشرىپ قىلىشىز" - دىدىم. "هازىر ۋاقتىم يوق! ئىشىم كوب، بۇ بۇللار يەنە سېنىڭ قولۇڭدا تۈرۈپ تۈرسۈن! مەن لازىم بولغاندا كېلىپ

ئالىمعن!“ دەدى. كېتىپ ئىككى ئاي غايىپ بولدى. مەن ھامان
ئۇندىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم. ئىككى ئاي بولدى دىگەندە، ئۇ شاھرا-
دەلەردىك قىممەتلەك كىيىملەرنى كىيىپ، خۇددى شائىر:

كەلدى مەھامىدەك يىرىكتەر تەرەب جەۋلان قىلىپ،
مەن تەرەب قويىدى قەددەم چىراي تېجىپ، خەندان قىلىپ،
دەڭى - دوپىسى بويىغا بۇ كۆڭلۈ بولدى ئەسرى،
دىلىنى مەھكەم باقلەدى تۈرغان يېرىم يوستان قىلىپ.

دىگەندەك كۆزۈمگە كورۇندى. پۈلنى سوردى. دەرھال
ئالدىغا ئېلىپ قويدۇم. مەھامان بولۇشقا ئىلتىماس قىلدىم. پۈلنى
يەنە ماڭا قايستۇرۇپ بەردى: “پۈلنى لازىم بولغاندا ئالىمعن،
ئىشلىرىم تېخى تۈكىگىنى يوق. مەن ئۆز - ئۆزىمگە: “بۇ يىگىتىنىڭ
قولى ۋە كۆڭلى ناھايىتىمۇ ئۈچۈق كىشى ئىكەن. بۇ قېتىم كەلە
مەن چوقۇم ئۇنى مەھامان قىلاي، ياكى هوپلامغا تەكلىپ قىلىپ
بىر زىياپەت قىلاي. چۈنكى مەن ئۇنىڭ پۈلنى ئىشلىتىپ كوب
پايدا ئالدىم” دىدىم. بۇ نوۋەت ئۇ، يىل ئاخىرسا يەنسىمۇ
قىممەتلەك كىيىملەرنى كىيىگەن ھالدا كەلدى. ئۇ كېلىشكەن
يىرىكتەر بولۇپ، خۇددى ھازىرلا تۈغۈلغان ئايىدەك ئىدى. ئۇ،
شائىر ئېيتقاندەك:

ئاي ۋە كۈنىنى بىر كۈنده تېخى مىچىكم كورمىشكەن،
ھەر ئىككىس قول نوتۇشۇپ كوك ئۆستىدە يۈرمىشكەن.
ئەجەپلىنىپ ياقا نوتۇپ تىكلىگەنچە قالدىم مەن،
تالاڭ ئاتقىچە كۆز يۈمىدىم تەلمۇرۇپ بەك ئالدىم مەن،
خىالىمنى نوغىرلىدى ھەر ئىككىس شۇ كۈنده،

ئىككى كوزۇم كامىن بۇلۇدا، بەزى بولدى ئاتا بىلدى.

كۈركەم بولۇپ كورۇنىدى. كورگەن ھامان مەن تۇرۇمدىن تۇرۇپ قولىنى سۈيدۈم، تۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدىم. "پۈلسىڭىزنى ئالىامىز ياخشى يىگىت" دىدىم. "ئالدىراشىڭ ھاجىتى يوق، — دىدى ئۇ، — مەن ئاواڭ تۇزەمنىڭ ئىشلىرىنى تۈگىتىي، كېيىن ئالاي" دىدى. مەن ئويۇمكە تەكلىپ قىلدىم. "خوب!" — دىدى ئۇ، كېيىن "مېنى پەقفت ئۇز بۈلۈمدىن خىراجەت قىلىپ مەمان قىلاق بارىمەن" دىدى. مەن تۇنىڭ پىكىرىنى قوبۇل قىلدىم. تۇنى مەمانخانامغا باشلاپ ئېلىپ كردىم. تۇنىڭغا لايىق ئاتام. لارنى تەبىيارلىدىم، بىللە تاماق يىسىدۇق. بۇرۇن مەن سەزىمىگەن ئىكەنيدىن، قارسام ئۇ، تاماقنى سول قولى بىلەن يىسىدى. تاماق يەب بولۇدق. قولىغا سۇ قۆيۈپ لوڭىكە تۈتۈم. كېيىن سوھېتىكە تۈلتۈرۈدق. "ھورەتلەك مەمان، — دىدىم مەن تۇنىڭغا قاراپ، — تاماقنى چەپ قولىنىزدا يىگىستىز ئۇچۇن مەن بىرئاز ئەجەپلەنەدەم. قولىنىز ئاغرىمىدۇ؟ ياكى باشقا سەۋەپ بارمۇ؟ ماڭا بىلدۈرۈشنى خالسىڭىز ئېيتىپ يەرسىڭىز." يىگىت ئاه تۇرۇپ بۇ ئىككى مىرا شېرىنى تۇقۇدى:

دوستۇم، سوراپ يارامنى قىلب تۇتنى ياندۇرۇدۇڭ،
ئەسکە سېلىپ تۈتكەننى يېڭى غەمكە قالدىرۇدۇڭ.

كېيىن ئۇ، قولىنى يېڭىدىن چىقىرىپ كورسەتتى. قولى جەينىگەن كېلىگەن ئىكەن. كورۇپ ھېيران بولۇرمۇ. ئۇ: "ھېiran بولما! بۇنىڭمۇ بىر سەۋىئى بار. ئۇ ناھايىتىمۇ دەھىشەتلىك" — دىدى. "خوش، بولمسا ئائىلايلى!" — دىدىم. "مەن باگداد لەقەن، — دەپ باشلىدى ئۇ سوزىنى، — ئاتام باگدادنىڭ ئاتاقلىق

کىشىلىرىدىن تىدى. مەن سەپىاھلار ۋە مىسرلىقلاردىن مەسىرىنىڭ
تەرىپىنى كوب ئائىلغان تىدىم. دىلىمدا بۇ شەھەرنى كورۇش
ئازىزى پەيدا بولدى. ئاتام نۇلگەندىن كېيىن خېلى كوب پۈل
ۋە تۈرلۈك ماللاردىن ھازىرلاپ مەۋسۇغا كەلدىم. ئۇ يەردىم
سەزىنىڭ بۇ شەھەرنىڭكە كەلدىم. بۇ يەرگە ساق - سالادەت يېتىپ
كەلگە ئىلىكىم ئۆچۈن خۇرۇسەن تىدىم" - دەپ بۇ شەھەرنى ئوقۇدى:

قۇددۇس گۈلشىنى بۈلۈپلى تىدىم، ئۆزىنىدىن ئاجىرىدىم
مۇپىتلا بولۇم ھەۋەسکە بۈزىدا كەلدىم مەن شۇ ئان.
مەن يەرىشته تىدىم، جەتنەت تىدى ئۇ جاي ماڭا،
ھەزىرىنى ئادەمگە ئوخشاش جايىم بولدى بۇ جامان.

* * *

تۇفسا كورلار يېقلىمايدۇ ئۆيمانغا،
ئۆچۈق كۈزلۈر ئازگاللارغا يەقلار،
 يول قويىمىغا يەزەن نادان ئۇقاڭغا،
بۇ خاتانغا گاهى ئاقىل تىقلار،
مۇشەققەتنىن ھەر قانداق شىش تۈغۈلار،
خىيانەتكار بەزىدە دەۋر سۈرمەدۇ.
پۇلاڭ بايلقلار تاپقان بولسا ئۇغىملار،
خىيانەتنىن ئەممەس بەختىدىن كورددۇ.

شەھەرنىڭكە يېتىپ كېلىپ ماللارىمنى خان سارىيغا چۈشوردۇم.
ئۇلارنى ئىچىكىرى كىركۈزدۈم. خىزمەتچىگە تاماق ئېلىپ كېلىشنى
بۈيرۈدۈم. ئۇيىقۇزدىن تۈرۈپ تاماق يىدىم. كېيىن بەينەل قەسىرى
كۈچىسغا ماڭىدىم. ئايلىنىپ كېلىپ ياتتىم. ئەتىگەن تۈرۈپ
ماللارنىڭ بىر قىسىنى بازارغا ئېلىپ بېرىپ كورستىشكە نىيەت
قىلىدىم. بىر ئاز مالنى خادەمگە كوتۇرتىپ بازارغا ماڭىدىم.

جارجىس بازىرىغا بىتىسىم. ئۇ يەردە مېنى دەللااللار ياخشى كۈتۈـ
ۋالدى. مېلىمنى ئېلىپ بازارغا سالدى. لېكىن مالنىڭ ياهاسى
ئۇز قىمىستىگە يەتمىدى. تىچىم پۇشتى. شۇ چاغدا دەللاـ
لارنىڭ ئاقساقلۇ يۈلۈقتى: "ساتا پايدىسلق بىر يول بار، ئۇ
بولسىمـ. دىدى ئاقساقال كېپىمنى ئائىلاپ بولۇپـ. ماللىرىمىنى
باهاسىغا يەتكۈزۈپ پۇختا هوچجەت بىلەن سات. مەلۇم مۇددەت
بىلگىلە. كېيىن هەر پەيشەنبە، دۇيىشەتبە كۈنلىرى نېسى يىغىـ
تەڭىگە ئىككى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇرقاراق پايدا كورىسمەن. باشقانـ
كۈنلىرى قاھىرە شەھرى ۋە ئۇنىڭ نىل دەرياسىنى تاماشا قىلىپ
يۈزۈگىنـ. "بۇ ياخشى مەسىلەتـ" دىدىمـ. مەن دەللاـل بىلەن بىللەـ
سارايىغا قاراپ ماڭدىمـ. ماللارنى بازارغا ئېلىپ سارايىغا ياندىمـ. بىرنەچەـ
سېتىپ كېرەكلىك هوچجەتلەرنى ئېلىپ سارايىغا ياندىمـ. بىرنەچەـ
كۈن شۇ يەردە تۈرۈپ قالدىمـ. هەر كۈنى ئەلۋەتتە شاراپ ئىچەـ
تىمـ. قوي كوشىدىن تاماق قىلدۇرۇپ يەيتىتىمـ. شەرۋەتلەرنى
تىچەتتىمـ. قىلىدىغان ئىشم هوچجەتكە مۇۋاپىق ھەپتىدە ئىككى
كۈن پۈل يېغىشتىن ئىبارەت ئىدىـ. بازارغا باردىمـ. بايلارنىڭـ
دۇكىنى ئالدىدا ئۆلتۈراتتىمـ. سەرراپ ۋە دەللااللار چۈش ۋاقتىدا
پۈل ئېلىپ كېلەتتىـ. مەن پۈلنى ساناب ئېلىپ خالتامغا سالاتتىـ.
سارايىغا قايتىپ كېلەتتىـ. كۈنلەردىن بىر كۈنى ھامىماغا بېرىپـ
سارايىغا قايتىـ. شاراپ بىلەن غىزا يەپ ئۇيىقىغا ياتتىـ. ئۇيىقىـ
تۈخۈ گوشى يىدەمـ. كېيىن زېرىكىپ بەدرىدىن بۈستانى دەپـ
ئاتالغان تونۇش بىر باينىڭ دۇكىنىغا كىرسىپ ئۆلتۈرۈدۈمـ. ئۇنىڭـ
بىلەن سالاملىشىپ بازار قىزىغىچە سۈزەشتىـ. شۇ چاغدا بوبىـ
كېلىشكەنـ، چوڭا سۈپەت بىر خانىم يېتىپ كەلدىـ. بىردىنلا سالامـ

قىلىدى. باي جاۋاپ قايىتۇردى ۋە سوزلىشىپ كەتتى. ئۇنىك سوزلىرى ماتا يېقىلىق تۈيۈلدى، مۇھەببىتى دىلىمەغا ئورۇنلاشتى. ئۇ، زەرياب كىيمىلىك بولسا كورستىشنى سورىدى. بەدرىدىن مەندىن ئالغان ماللاردىن بىر كىيمىلىك كورسەتتى. خانىمغا ئۇ يارىدى. بىر مىڭ ئىككى يۈز تەڭگىگە كېلىشتى. "مەن بۇنى ئېلىپ كېتسپ پۈللىنى ئويىدىن ئەۋەتىپ بېرىدەي" — دىدى خانم. "ياقا! — دىدى بەدرىدىن، — ماتا مالنىڭ ئىگىسىمۇ شۇ يەردە، مەن پۈللىنى ئۆز ۋاقتىدا تاپشۇرۇشۇم كېرىدەك." "ئىست ساتا، — دىدى خانم، — مەن هەر قېتىم سەندىن مال ئالىمەن. باهاسىنى كوب تالاشمايمەن. پۈللىنى دائىم ئۆز ۋاقتىدا ئويىدىن ئەۋەتىپ تۈرىمەن، شۇنىڭغا قارسماي بۇ قېتىم ھەجەپ قىلىق قىلدىساڭ؟" "تۇغرا! — دىدى دۇكاندار، — ئۇ باشقا ۋاقتى ئىدى. مەن ھازىر مۇشۇ تولتۇرغان خوجايىنغا پۈل تولۇشۇم كېرىدەك." ئايال ئاچىچىنى بىلەن كىيمىلىكىنى بەدرىدىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى، رەنجىگەن بىر ئاھاڭدا: "سۇدىگەر- لەردىن ھېچقاچان كىشىنىڭ قەدرىتى بىلدىغان ئادەم چىقمايدۇ. سىلمىرگە ئادەم ئەمەس، پۈل كېرىدەك" — دەپ تۇرىسىدىن تۈرۈپ ئارقىسىغا يېنىپ، ئاستا — ئاستا قەدەم تاشلىدى. ماتا، مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ بىلەن بىلەن كېتىۋاتقانىدەك تۈيۈلدى. ئورۇنمۇدىن تۈرۈپ: "ئادەمنى رەنجىتمەي بۇ تەرمەپكە كېلىڭ" — دىدىم. "سز ئۇچۇن قايىتىم" — دىدى ئۇ، قايرىلىپ كېلىپ. "ئۆزىشز قانچىگە ئالغان ئىدىڭىز؟" — دىدىم بەدرىدىنىڭ. "بىر مىڭ بىر يۈز تەڭگىگە!" — دىدى ئۇ.

"ساتا يەنە يۈز تەڭگە پايدا قوشۇلىسۇن. ماتا قەغەز، قەلمۇ بەر، مەن شۇ باھاغا تىل خەت يېزىپ بېرىدەي" — دىدىم. كىيمىلىكىنى

قولغا ئېلىپ بەدرىدىنىڭە تىل حەت يېزىپ بەردىم. كىيىمىلىكىنى خانىمغا نۇز قولۇم بىلەن تەقدىم قىلىپ: "بۇنى ئېلىپ كېتىۋېرىڭە، بۇ مەندىن سىزگە ھەدىيە"— دىدىم. "قۆللۈق" دەپ مىننەتدارلىق بىلدۈردى ئايال. "بۇلا نەممىس، يەنە بىر كىيىمىلىك بېرىھى، يەقتى يۈزىڭىزنى بىرلا ئېچىپ كورستىڭا"— دىدىم. نۇ، يۈزىنى ئاچتى. تىلىم تۈتۈلدى، نەقىلىدىن ئازدىم. ئايال يۈزىنى يېپىپ، كىيىمىلىكىنى قولغا ئالدى. كېتىۋېتىپ: "قەدەرلىكىنىڭ ئۆچۈن رەخىمەت" دەپ يولغا چۈشتى. مەن دۈكاندا خېلى تۈلتۈردىم. ئۆنىڭ مۇھەببىسى قىلىمىنى ئىگەللىكەن تىدى. مۇھەببىت ماڭا غالپ كەلدى. سىرنى يۈشۈرۈپ تۈردىم. نۇ خوتۇن توغرىسىدا مەن بەزى نەرسە لەرىنى سورىدىم. نۇ چۈلگە بىر نەمرىنىڭ قىزى ئىكەن. ئاتىسىدىن ئۇنىڭىغا ناھايىتى كوب دۇنيا مىراس قالغان ئىكەن. باي بىلەن خەيرلىشىپ سارايغا قاراپ مائىدىم. خىزمەتچى تاماق ئېلىپ كىردى. لېكىن مەن ھامان ھىلىقى خوتۇن توغرىسىدا ئۈبۈلاتىتم. شۇ ئەج ئەرسە يىمەي ئۆخلاشقا ياتىم. بىراق ئۇيقۇم كەلمىدى، تاكا ئاتىتى. كىيىمىنى ياخشىلاب ئۆزگەرتىپ كىيدىم. بىر ئاز تېچىلىك ئېچىپ ئازراق تاماق يىدىم، يەنە شۇ دۈكانغا باردىم. سالاملىشىپ ئۆلتۈردىم. ئانچە ئۆزۈن ۋاقت ئۆتىمەي، نۇ ئايال يەنە كەلدى. نۇ، ئۇنىڭۈنكىدىنىم ياخشىراق كىينىگەن تىدى. يېنىدا بىر چورە قىزمو بار تىدى. نۇ، باي بىلەن نەممىس، مەن بىلەن سالاملاشتى. "بىر مىڭ ئىككى يۈز تەڭىنى ئېلىپ كېلىش ئۆچۈن ماڭا بىرەر كىش قوشۇپ بېرىھەلمەمىز؟"— دىدى نۇ، ئۆنىڭ سوزلىرى ئۇنىڭىسىدىن مۇلايىمراق، تاتلىغراق، يېقىمىلىغراق تىدى. "ئىمىشقا مۇنچە ئالدىرىايىز؟"— دىدىم مەن. ئۆلتۈرۈپ ئۆنىڭ بىلەن سوز-

لەشىم، بىر ئىشارەت قىلغان نىدىم. مەقسۇدىمىنى چۈشىنپ ئورنى دەن تۈردى، خۇدىكىرىدى. مېنىڭ كۆڭلۈم ئۈنىڭىغا قاتىق باغلانغان نىدى. مەن ئۇنىڭ ئىزىدىن يۈرۈپ بازاردىن چىقتىم. خانىم مېنى يېنىغا قىچقىرىپ مۇنداق دىدى: "ئەي سۈيۈملىكۈم، سىزنى مەنمۇ ياخشى كورۇپ قالدىم. تۈنۈگۈنىدىن بېرى مەندە ئۇيقوق يوق، ئارامىء يوق. يىيىش - ئىچىشتىن قالدىم، پەقدەت سىزنى ئۈيلايمەن" - دىدى. "سىزنى كورگەندىن بېرى، - دىدىم مەن، - كۆزۈمىنى يۈمغۇنۇم يوق. مېنىڭ قايغۇم سىزنىڭىدىن ئارتۇق ئىكەنلىكىنى رەڭى - روپۇمدىنمۇ بىلسىڭىز كېرەك. ئەي سۈيۈم - لۇكۈم، سىزنىڭىكىگە بارا يىلىمۇ ياكى بىزنىڭىكىگە بارا يىلىمۇ؟" - دىدى. "مەن بۇ شەھەرگە مۇساپىرەمەن. سارايدىن باشقا بارا جايىم يوق، نەڭكەر ئېغىر كەلمىسى سىزنىڭىكىگە بارساق" - دىدىم مەن. ئايال: "ناهایىتى ياخشى!" - دىدى. دەرھال تۈرغان يېرىنى بايان قىلدى. "ئەتكەنلىكە ئۇلاققا مېنىڭ مەشھۇر ئەلخەبىانىيە كۆزىرىگە بېرىپ ئۇبۇل بەرىكەت ئەقىپ ئويىنى سوراڭ، ئۇ كىشىنىڭ لەقىمى ئەبۈشىمما، بۇنى بىلەمەيدىغان كىشى يوق. مەن شۇ يەردە بولىمەن، لېكىن كېچىكمەسلىكىڭىزنى سورايمەن. مەن يولىڭىزغا قارايمەن!" دەپ كەتتى. مەن خوشلىغىدىن شۇ كېچە سارايدا ئۇخالىيالىسىدم. بېركېچە بىر يىلدەك تۈرىلەدى. تۈننى ئۇيقوسز ئاران ئوتتۇزۇدۇم. تائىنىڭ ئاتقىنىغا ئىشەنەيتتىم. ئەتكەن تۈرۈپ يېڭى كىيىملەرنى كىيدىم. بىر ياغلىققا بەش يۈز تىلا پۇلنى چىكپ سارايدىن چىقتىم. كارۋان ئىشىكىگە بېرىپ بىر خېچىرىنى كىراغا ئېلىپ مەندىم. ئۇنىڭ ئىكىسىدىن ئەلخەبىانىيەكە ئاپسۇپ قويۇشنى ئوتتۇندۇم. بىر دەمە تۇ مېنى ئەلمۇنکەرى دىكەن كوچا بېشىغا

ئېلىپ كەلدى وە "يېتىپ كەلدۈق" — دەپ شۇ يەردە توختىدى.

مەن ئۇنىڭغا ئەبۈشىمە لەقەملەك نۆبۈل بەرىكەت دىگەن كىشى.

ئىڭ ئۇيىسى سوراپ بىلىشنى ئىلتىماس قىلدىم. تۇ سۈرۈشتۈرگىلى كەتتى. بىرئازدىن كېيىن قايىتىپ كېلىپ: "شۇ يەردە ئىكەن، چۈشۈڭ!" دىدى ماتا. "سەنمۇ شۇ ئويىگە بىللە بار، كورۇپ قوي!

ئەتە ئەتىگەن خېچىرنى ئېلىپ كەل! " دەپ ئۇنىڭغا توت تىلا ئالىتۇن بەردىم. تۇ، پۈلنى ئېلىپ كەتتى. مەن ئىشىكىنى تاقىلداتىم. بويىغا يەتكەن ئىككى چرايىلىق قىز چىقىپ ئىشىكىنى ئاچتى.

"مەرھەممەت، — دىيىشىتى ئۇلار، — بىزنىڭ خانىمە سىزنى كۆتۈپ تۈدۈپتۇ. سىزنىڭ تېزىرەك كېلىشىشىزنى ئويلاپ كېچىچە تۆخلى.

مىدى. " مەن يەتتە ئىشىكتىن تۇتۇپ، ئىچىكىرى هوپىلغا كەردىم. ئۇينىڭ چواڭ باققا قارىتىپ ئېچىلىدىغان قاتار دەرمىزلىرى ناھايىتىمۇ چرايىلىق ئىشىنگەن، باغ ھەر تۈرلۈك مۇسلىرى، شىلدەرلاپ ئېقۇواتىقان سۇلىرى بىلەن كۆئۈلنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇدەك دەرەجىدە كېلىشىكەن ئىدى. تۈرلۈك رەڭدىكى قۇشلار تىنماي سايراپ تۈراتتى. ئويلىرى سۈلتانى ئاھاكلىرى بىلەن ئاقارتىلغان، ئامىلىرى ئادەمنىڭ ئەكى كورۇنىڭىدەك قىلىپ پاقرىشىلغان.

ئۇبۇقلۇرىغا بەكمۇ ئالاھىدە نەقىشلەر ئويپۇلغان، ئۇنىڭغا ئالىتۇن ھەل بېرىلگەن، ھەر تۈرلۈك خەتلەر يېزىلغان. يەركە مەرمەر تاشلار يانقۇزۇلغان، ھوپىلا ئوتتۇرسىغا كول ياسالغان، كولنىڭ توت بۇرچىكىگە ئالىتۇندىن ياسالغان تۈرلۈك قۇشلار وە توت ئىلان تۇر.

ئۇتۇزۇلغان، ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن چاچما سۇ ئېلىپ چىقىپ تۇرغان. ئويىدىكى ھەر تۈرلۈك يېھەك گىلەملىر كىشىنى ھېرمان قالدۇرىدۇ، ئۇنى توقىغان سەنەتكارلارغا كەشى شەختىيارسز حالدا

"بارىكاللا" ئوقۇيدۇ. تېغى ئولتۇر غۇچىلىكىمۇ بولىغان نىدم،
ئۇ، ئاي يۈزلىك كىرسپ كەلدى.
قىسىم شۇ يەركە يەتكەندە تاك ئاتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتى.

— ئى بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

ئۇ ناھايىتى ئاجايىپ چرايسلىق كېيىنگەن
ئىدى. مېنى كورۇش بىلەن بەكمۇ خوشال
بولدۇ. بىز قانداق كورۇشكىنىمىزنى سەزىدى
قالدۇق. ئۇ ماڭا تىكلىپ: "مېنىڭ ئۇيۇمگە
كەلگىنىڭز داستمۇ؟" — دەيتتى. مەن بولام
كېچە بۇ كورۇشكە ئىشەنەمەيتتىم: "سەزىنىڭ
 قولىڭز مەن" — دىدىم ئۇنىڭغا. ئۇ ماڭا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ،
كەلگىنىڭ ھەشقاللا ئېيتتى: "سەزگە يېتىشىدىغان كۆنمۇ بار
ئىكەن. سەزنى كورگۈنۈمىدىن بېرى كۆزۈمde ئۇيىقۇ يوق." مەن
ئۇيانقىنىمىدىن بېشىمنى توۋەن سېلىپ تۈرددۇم. دەرھال داستخان
سېلىپ ئەلا لەززەتلىك تاماقلارنى ئېلىپ كەلدى. گوش، ھەسەل
بىلەن ئىشلەنگەن ئالاھىدە تائاملار، توخۇلار ئىچىگە سېلىپ
پىشىرۇلغان تۈرلىك — تۈمەن خىلدىكى يىسەكلىكلەر بار ئىدى. بىلە
يېيشتىق. قولۇمىنى يۈدۈم، كېيىن يۈزلىرىمگە ئىپپار سۈبىي قوشۇلغان
كۆل سۈبىنى سەپتى. سوھەتلىشپ ئولتۇردۇق. ئايال بۇ شەپىنى
ئوقىدى:

تەشىرىپ تەيلىكەن چېقىڭىدا كۆتىمىم لازىم بولۇر،
چۈنكى بۇ كوز كەۋەرىم يولۇڭغا پايەندازىم بولۇر.
پەتكۈزۈپ بىشىم پەلەكتىڭ تۇستىگە كۈل تاجىدەك
قۇيا بودلۇق تۇستىگە شەۋۇق سەر تەپرازىم بولۇر.
مال - دۇنيا توهىبە قىلماققا يەنكىدى ھال - قۇدۇمىم.
جاننى تۆتسام سەن قوبۇل تەتسەڭ ساتا تازىم بولۇر.
بەزىمە ۋەسىلەتە مۇغەلىنى يولىسۇ لازىم تەممىس،
يىغىدىن تەۋجىم قولۇمدا ھاسىدىن سازىم بولۇر.

ئۇ، ماڭا نۇزىنىڭ بېشىدىن ئوتىكە نەھارنى شىكايدەت قىلىپ بەردى.
مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆز ۋەقەللىرىمنى سوْزلىدىم. ئۇنىڭ مۇھەببىتى مېنى
تاماامەن ئۆزىكە تارتىتى. پۇل مېنىڭ نەزىرىسىدە هىچ نىمىگە ئەرزىد
مەيتىتى. بىز ئۇيناشتۇق، كۈلۈشتۇق. كەچ بولدى، قىزلار ئىچىلىك
ئېلىپ كېلىشتى. يېرىم كېچىكىچە تىچىشتۇق. كېيىن بىللە ئۆخلىسىدۇق،
ئەتىنگەن نۇرنۇمىدىن تۈرددۈم. ئۇمرۇ مەدە بۇنداق كېچىنى يېرىنچى
كۈرۈشۈم ئىدى. پۇل چىكىلىكەن ياغلىقىنى نۇرۇنىڭ تېڭىكە
قويدۇم. ئۇنىڭ بىلەن خەيرلىشىپ كۆچىغا چىقتىم. ماڭىدىم. ئۇ:
”مۇبارەك بىۋازىڭىزنى قاچان كورىمىن“ - دەپ يېغىلىدى. ”كەچ-
غۇرۇن كېلىدىن“ - دىدىم. سرتاتا خېچىرچى مېنى كۆتۈپ تۈرغان
ئىشكەن. مىنلىپ سارايغا كەلدىم. ساراي دەرۋازىسىدا خېچىردىن
چۈشۈپ يېرىم تىللا كىراكەشكە بەردىم. كۈن بېتىش ئالدىدا كېلىشى-
نى بۇيرۇدۇم. ئۇ: ”خوب“ دىدى. سارايغا كىرىپ ناشتا قىلىپ
نىپسى يەقىلى كەتتىم. كوب تۇتىمەي سارايغا فايىتىم. كوش، شىرىنى-
لىكلىر ئالدىم. كۈن پاتقىچە ئۆز ئىشىم بىلەن بولۇدۇم. كۈن پاتقازان-
دىن كېيىن ھامىالىنى قىچىرىدىم. ئالغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى
سېۋەتكە سېلىپ ھامىالغا بەردىم. ئۇنىڭ ھەققىنى بەردىم. ئايالنىڭ

ئۇيىنى نىشانلاب ماڭدىم. خېچىر بىلەن ناھايىتى تېزلا ئويىگە بااردىم. ئىچىكىرى كىردىم. ھەممە ياق سۈپۈرۈلگەن، سۇ سېپىپ تازىلماغان. شاملار يېقىلغان. ئاياقلار هازىرلماغان. مەن كىرسى بىلەن سۈپۈملۈزگۈم ۋوينىزماغا ئېسىلىدى ۋە بۇ ئىككى مىرا شېرىنى ئوقىدى:

تىرىكىلەك سەددىز ماشا بولدى دەشوار،
بولدۇمەن شاراپتەك ۋە سلىڭە خۇمار.

"مەن بەك سېغىندىم" — دىدى ئۇ، ئافرىنغان ئاۋازدا. داستخان سېلىنىدى. ھۆزۈرلىنىپ توپىچە تاماق يىدۇق. قىزلار داستخاننى يىسغىپ، بىزگە ئىچىملىك تېلىپ كەلدى. يېرىم كېچىكچە ئولتۇرۇشۇپ ئىچىشتۇق. كېپىن ياتاققا كىردىق. تالق ئاتقىچە بىلە ياتتۇق. ئەتىگەن تۈرۈپ ياغلىققا چىكىلگەن ئەللىك تىلا پۇلنى بەردىم. خەيرلىشپ چىقىپ كەتتىم. تاشقىردا خېچىرچى تۈرغان ئىكەن، خېچىرنى منىپ سارايغا قايتىپ كەلدىم. بىر ئاز ئۆخلىدىم. كېپىن تاماق هازىرلاشقا كىرىشتم. تۈرلۈك مېغىزلار، شىرىنلىكلەر، تاماققا ئوخشاش قۇۋۇھتلەك ھەر تۈرلۈك مۇولەر هازىرلىدىم. ھام-مالدىن ئۇلارنى ئەۋەتتىم. ئويىگە كەرىپ ئەللىك تىلا پۇلنى تېلىپ ياغلىققا چىكدىم. كۈندىكىدەك خېچىرغا منىپ ماڭدىم. ئىچىكىرى كىردىم، سالاملاشتۇق. ئىچىشتۇق، يېيىشتۇق، تالق ئاتقىچە بىلە بولۇشتۇق. سەھىر تۈرۈدۈم، ئەللىك تىلا بىلەن ياغلىقنى قويۇپ سارايغا ماڭدىم. شۇ يوسۇندا بىر قانچە واقت ئوتىسى. پۇلۇم تۈركىدى. ئەقەلى بىر تىللاادەك نەرسە قالمىدى. شۇ كېچە ئۆخلىماي تالق ئاتقۇزدۇم. "ئازغان ئىكەنسمىن" دىدىم، قىلغان ئىشىغا پۇشايمان قىلدىم. خاتىرەمگە تۈۋەندىكى شېرى كەلدى:

سەۋىرىم تاز ھەر كۈنى نىشقم ئارىزق،
يائىچۇغۇم بوش، دىلمىم مۇڭغا لىق تولغان.
پۈلسز ئاشقىنىڭ ئېتىۋارى يوق.
قۇرۇق سوز قۇلاققا مۇشتكى ئۇرۇلغان.

* * *

كەمبەغەللىك كىشىنىڭ زەقى ئۇرمى سۈندۈرەر،
كۆن پاتقاندا ئۇنىڭ ئۇرى خىرەللىپ كەتكىنەك،
كەمبەغەللىك كىشى مۇشەققەتكە كوندۇرەر،
ئارزوٰلا رىنى قانچە يازسا تولماسى كۆئۈل دېپتەرەك.

كۈرۈتىسە بېقرى ئادەم ھىجىكم تۇنى يوقلىماسى،
خايس بولۇن ئۇ يا يوق، ھىچكىنىڭمۇ ئىش يوق.
حالى يەردە يەڭلار ئۇ، "ئاع" تارتار ھەنەپەس،
قېرىنداشمىء يات ئاثا، كۈرۈنىڭكۈچى كىشى يوق.

سارايدىن چىقتىم، بەينەل قەسرەين كوچىسغا قاراپ ماڭدىم.
زۇۋەيلا دەرۋازىسىغا يەتتىم. ناھايىتى كوب ئادەم توپلىنىپ
تۇرۇپتۇ. ئادەملەرنىڭ كوبلىگىدىن دەرۋازىنىڭ يولى توسلۇپ
قالغان. يېنىمدا توبىدانقىنا كېينىگەن بىر سپاھ كىشى تۇراتتى.
ئىختىيارىسىز ئۇنىڭغا چاپلىشىپ قالدىم. قولۇم ئىختىيارىسىز ئۇنىڭ
يائىچۇغۇغا چۈشتى. يائىچۇغۇدا پۇلدان، ئۇنىڭدا تازقىنا تىللا بار-
لىنى سېزىلدى. دەرھال قولۇمنى تارتىم. شۇ ھامان ئۇ كىشى سەز-
دى. يائىچۇغۇنىڭ يەڭىللەكىنى بىلىپ، قولىنى سالدى. يائىچۇغۇ
قۇرۇق، هىچ نەرسە يوق ئىدى. ئۇ، ماڭا تىكىلدى. ئۇ كىشى
قولىدىكى تايىسىغى بىلەن بېشىمغا تۇردى. يەركە يەقلدىم. بەزى
ئادەملەر قارىشىپ قېلىشتى. كىمدۇر بىرسى: "ئادەم شۇنچە كوب

تۇرسا، پۇتسى قوبىخىدەك يعى يوق-لەغىنى كورۇپ تۇرۇپ بىر
گۇناسىز كىشىنى تۇرۇپ نۇلتۇرمە كېچىمۇ سەن؟" دەپ ۋاقىراپ
سپاھ كىشىنى ئېپىلەشتى. ئۇ: "ساقچى، بۇ لەنتى تۇغرى ئىكەن!
يېنىمىدىن پۇلۇمنى تۇغىرىلىدى!" دەپ غوغا كوتىردى. ھۇشومغا
كەلدىم. بەزىلەر: "بۇ چىرايلق يىگىت حىچ نىمە ئىنى ئالغىنى يوق"
دىم، يەنە بەزىلەر: "ئالدى" دېيشتى. گەپ - سوز تۈلغايىدى.
ئادەملەر مېنى ئۇ سپاھنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا تۇرۇناتىسى.
بىردىن دەرۋازا يېنىغا حاكم ۋە مىڭ بېكىلەر كېلىپ قالدى. مەن
بىلەن ئۇ، سپاھنىڭ يېنىغا ئادەملەر توپلىشىپ قالغىنى كودۇپ
قېلىشتى. بىزگە يېقىنلاپ كەلدى. "ئىمە كەپ؟" - دىدى حاكم.
ھورەتلىك حاكم، - دىدى سپاھ، - بۇ تۇغرى ئىكەن. ئادەمنىڭ
جىقلەخىدىن پايدىلىشىپ، مېنىڭ يېنىمىغا سېلىپ قويغان پۇلدىنىمى
يېڭىرمە تىلا بىلەن تۇغىرىلىدى". "يېنىڭدا يەنە باشاڭا كىشى بارمە-
دى؟" - دىدى حاكم. "يوق!" - دىدى سپاھ. حاكم مىڭ بېكىگە
مېنى ئاختۇرۇشنى بؤيرىدى. كېيمىلىرىمىنى يەشتى. پۇلدان كويىنە.
گىم ئىچىدىن چىقىتى. پۇلداننى حاكمىغا بىردى. حاكم پۇلداننى
ئېچىپ ئىچىدىكى تىللانى سانىدى. يېڭىرمە تىلا بار ئىكەن. سپاھنىڭ
سوزنىڭ توغرىلىسى ئىسپاتلاندى. حاكم غەزەپلىشىپ لەشكەر-
لىرىنى قىچقىردى. ئۇلار مېنى حاكمىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بىلەن
"تۇغرىسىنى ئېيت، ئەي يېگىت! - دىدى حاكم غەزەپ بىشىنى
ماشا قاراپ، - پۇلداننى ئالغىنىڭ راستمۇ؟" مەن بېشىنى
تۆۋەن سېلىپ ئۆز - ئۆزەمگە دەيىتىم: "ئالدىم دىسمىم، پۇلدان
قوينۇمىدىن چىقىتى. ئالدىم دىسمىم ئازاپلايدۇ، - دەپ تۈپلىپ،
بېشىنى كوتۇرەلمەي - ئالدىم" - دىدىم. حاكم بۇ سوزنى ئائىلاپ

پىكىركە چومدى. نۇج - توت كىشىنى قىچقىرىدى، نۇلار كۈۋا
بولدى. ھاكم جاللاتقا بۇيرۇق قىلدى. جاللات نۇاق قولۇمنى
كەستى. سېباھنىڭ كۆئىلى تىنچىسى. ھاكم نۇز يولىغا كەستى.
ئادەمەر چورەمنى ئوراپ ئالغان نىدى. ماڭا بىر ئاياقتا شاراپ
تۈقتى. سېباھ بۇلداننى ماڭا بىردى: "ياخشى يىگىت كورۇنىسەن،
ھەر قانچە بۇلدىن قىلىڭىمۇ، نۇغرىلىق قىلاماسلىغىشك كېرەك
نىدى"— دىدى. مەن بۇ شېرىنى نۇقۇدۇم:

دوستلار، نۇفرى تەممىسىن ۋە يا يانچۇقچى،
مەلسەن خىسالىمىنى نۇغرىلاتقانىمىن...
زامانىنىڭ كۈلىتى مېنىمۇ باستى،
سز نوتىكەن يول بىللەن مەننىمۇ ماڭعاىمىن.
غەمکىنىلىك، ۋەمۇسىھ، نامراڭلىق تېشىپ —
بېكىلىدىم، تەڭرىنىڭ قىلغان قەھرى بۇ.
بۇ نۇق بېشىدىن نۇچۇردى تاجىمنى،
ئېلىپ كەتتى، قالدى ماڭا غەم - قايىدۇ!

كېيىن نۇ، نۇز يولىغا كەتتى. قولۇمغا لاتا ئورالغان حالدا مەننى
يولىغا چۈشتۈم. تەھۋالىم نۇزىگەرگەن، رەڭىم سارغايدىغان، كەپپىم
قاچقان، شۇ حالدا ئايالنىڭ ئويىگە بېرىپ نۇزەمنى ئورۇنىغا
تاشلىدىم. مېنى بۇ تەھۋالدا كورۇپ ئايال ھەيران قالدى.
"ئىمە بولدى، تەرىڭىز ئاغرىيدۇ. نىمە مۇنچە پەرەشانىز؟"
دىدى نۇ ماڭا. "مىچەزىم يوق، بېشىم ئاغرىيدۇ. مېنى تولا سوزگە
قىستىماڭ" — دىدىم مەن. نۇ خاپا بولدى، بىارام بولۇپ تەمتىرەپ
كەتتى. "دىلىمىنى ئورتىمىدەك — دىدى نۇ — ئولتۇرۇپ سوزلەق،
قارسام بۇرۇنقى ئەپتىشىز يوق. بۇگۈن سزگە نىمە بولدى؟"

"قویوڭاق، سورىماڭا!" — دىدىم. تۇ، يېغلىدى: "ئەمدى مېنىڭدىن كۆكلىڭىز سوۋۇزپ قالغان تۇختايدۇ، — دىدى، — بىلپ سوزلەۋاتىدۇ، سىز تامامەن ئۇزگۈرۈزپ قالغانداك تۈرىسىز!" مەن كەپ قىلىدىم. تۇ، مەن بىلەن سوزلىشىنى تىستەيتتى. كەچ بولدى، تاماق ئېلىپ كېلىشتى. "مەن چەپ قول بىلەن يىم بىلپ قالىسۇن" دەپ تاماقنى يىمەي قايستۇردىم. "تېبىتىڭا! — دىدى تۇ، — بۇگۈن سىزگە نىمە بولدى؟ نىمىگە بۇنچىلىك خاپىسىز؟ — نىمىشقا دىلىڭىز سۈنۈق؟" تۇ، يەنە يېغلىدى. "هازىر تېبىتىمەن!" — دىدىم تۇنىڭغا. تۇ ماڭا تىچىملىك تۈتۈپ: "بۇنى تىچىلەك، قايغۇ— شىزنى بېسىك! قولۇمنى قايستۇرمائى تىچىلەك! ماڭا بولغان ۋەقەنى سوزلەڭا!" — دىدى. "سوزلىشىم زورۇرمۇ؟" — دىدىم مەن. "ئەلۇھىتتە!" دىدى تۇ. "تېبىتىشىم زورۇر بولسا، — دىدىم مەن تۇنىڭغا— ئۇز قولىڭىز بىلەن تىچكۈزۈڭ." تۇ، ئاياقنى تولدو رۇزپ تىچكۈزدى. تىكىكىنچى قېتىم تۈتى، تۇنى مەن سول قولۇم بىلەن ئالدىم. كۆزۈمىدىن ياش توختىمای ئاقاتتى.

"نىمىشقا بۇنداق يېغلاپ دىلىمىنى ۋەيران قىلىسىز؟ نىمىشقا بۇ ئاياقنى سول قولىڭىز بىلەن ئالىسىز؟" "قولۇمدا جاراھەت بار" دىدىم مەن. "چىقىرىڭ، تۇنىڭ دورىسىنى قىلai!" — دىدى تۇ. "هازىر ۋاقتى ئەمەس، قولۇمنى چىقىرالمايمەن" دەپ يەنە ئاياق سورىدىم. تۇ، مەس بولغىچە قويۇپ بەردى. مەس بولۇپ ئۇخلاپ قاپتىمەن. شۇ چاغدا تۇ مېنىڭ قولۇمنى تىچىپ كورۇپتۇ. يېنىمىدىكى پۇلداننى، تۇنىڭ تىچىدىكى ئالتۇننمۇ كورۇپتۇ. قاتىق خاپا بوبىتۇ. ئەتىمال، دۇنيادا ھىچكىم بۇنچىلىك خاپا بولىغاندۇر. بىجارە ئايال مەن تۇچۇن تالك ئاتقىچە ئازاپلىنىپتۇ. ئويغىنىپ قارىسام،

тот توخۇ كوشىدە شورپا قىپىتۇ. تىچىملىك ۋە باشقا تاماق ئېلىپ كېلىشتى. يىدىم، تىچىتم، يۈلدانى قويۇپ كەتىمكچى بولغان تىدىم. "نه كە بارىسىز؟" — دىدى تۇ. مەن نۇلتۇرۇدۇم. "ماڭا بولغان مۇھەببەتىنىڭ يۈتون پۈللەرىنىڭنىڭ تۈكىشىگە ۋە ھەتتاڭى قوللىڭىزنىڭ كېلىشىگە سەۋەپىجىسى بويتۇ. سىزنى تىشەندۈرۈپ تېپيتايىكى. — دىدى تۇ — مەن سىزدىن ئايىرلا ئايىمەن. ھازىر سوزۇمىنىڭ راست لىغىنى تىپيات قىلاي." شۇنىڭدىن كېيىن تۇ. قازى بىلەن كۆۋالارغا كىشى تەۋەتتى. قازى ۋە كۆۋالار كېلىشتى. "مېنى شۇ يېگىتكە نىكاھلاب، تۇنىڭ راستلىقى نۇچۇن بەختتە يېزىڭلار. تۇنىڭدا كىرەكلىك ھەدقىقى مېھرىمنىمۇ ئالغىنىمى كورستىڭلار" دىدى. تۇلار نىكاھ توقۇپ بەختتە يېزىشتى. "سلەر، كۆۋا بولۇڭلار، — دىدى تۇ، — مانا مۇشۇ ساندۇقتىكى پۈللار، تىختىيارىمىدىكى قوللار، چورىلمىر ھەممىسى بۈكۈندىن باشلاپ مانا شۇ يېگىتكە تېكىشلىك." تۇلار كۆۋالىققا رازى بولۇشتى. مەن تىئاملارىنى قويۇل قىلدەم. كۆۋالارغا تېكىشلىك ھەق تولىدۇم. تۇلار قايتىپ كېتىشتى. ئايال مېنىڭ قولۇمىدىن تۇتۇپ هوجرىغا ئېلىپ كىرسپ چوڭ بىر ساندۇقتىنى تاچتى.

"قاراپ بېقىك نىمە بار ئىكەن؟" — دىدى تۇ. مەن قارىمىدىم. چوڭ ساندۇق ياغلىققا چىكىلگەن تىللارار، بىلەن لق تولۇپتۇ. "بۇلارىنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ پۈللىڭىز. قانساق قويغان بولىشىز شۇ پېتىجە ساندۇققا سېلىپ قويغان تىدىم، — دىدى تۇ، — بۇ پۈللەدە وىڭىزنى نۇز قوللىڭىزغا ئېلىڭىز! بۇ پۈللار نۇزىڭىزنىڭ. بۈكۈن سىز پۈللۈق باي، مەن نۇچۇن ئازاپلاندىڭىز. ئوكە قوللىڭىزدىن ئايىرلا دىڭىز. مەن سىزنىڭ ھەدقىشىزنى ئادا قىلىشتن يىراق. جېنىمىنى

قۇربان قىلامىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. قېنى ماللىرىڭىزنى نۇزقولىڭىزغا
ئېلىلە!

مەن ناھايىتى شاتلاندىم. غەملەرمى تۈگىدى. ئابالىمنى سۈيدۈم
ۋە نۇنىڭغا: "رەخىمەت!" دىدىم. نۇزىنىڭ مال - مۇلکىنىمۇ ماڭا
بېغىشلىدى. بۇ ھەقتە تولۇق قىلىپ يېزىلىغان بىر ھوجىھەتنىمۇ
مېنىڭ قولۇمغا تۈتقازىدى. كېچىجە بىللە بولۇدق. مەن پۇتۇن
ۋەقەنى سوزلەپ بەردىم. شۇخىلدا بىر ئاي نۇتكىنى يوق ئىدى.
ئۇ، ئاغربى قالدى. كېلى بارغانىبىرى كۆچەيدى. ئەللىك كۆنگە
يېتەر - يەتەي ۋابات بولدى. مەن جىنازا رەسمىيەتنى نۇتۇدۇم.
يەتتە كۆن ماتەم تۈتۈم. گۈمىبەز ياساتتىم. نۇنىڭ ھەققىغە كوب
ماللارنى سەدىقە قىلدىم. تەزىيە ۋاقتى تۈكىگەندىن كېپىن بىلەم
نۇنىڭ مال - مۇلکى ھەر تۈرلۈك، ئاشلىق ئامبارلارى ناھايىتىمۇ كوب
ئىكەن. مېنىڭ سىزگە ساتقان كۈنجۈتۈم شۇنىڭ ئاشلىق ئامبارلار
نىڭ بىرسى. باشقۇ ماللارنىمۇ سېتىش ئازارچىلىغىدا بولۇپ
قىلىپ، سىزنىڭ يېنىڭىزغا كېچىكىپ كەلدىم. ھىلىمۇ كىشىلەردىن
مال ساتقان پۇلنى يىغىپ تۈگە تكىنىم يوق. سىز قارشى چىقماقا
قىلغان زىياپىتىڭىز نۇچۈن سىزدىكى كۈنجۈتىنىڭ پۇلنى نۇزىڭىزگە
ھەدىيە قىلدىم. - نۇڭ قولۇمنىڭ يارامىز بولۇپ، سول قولۇم بىلەن
تاماق يېكىنىنىڭ سەۋىئى مانا شۇ. ماڭا قىلغان مەماندارچىلى
خىڭىز نۇچۈن "رەخىمەت" - دىدى ئۇ. "مەن بىلەن بىللە بىزنىڭ
يۇرىتىمىزغا بارمامسىز؟ مەن قاھىرە ۋە ئىسکەندىرىيە ماللىرىدىن
ئالدىم" - دىدى. مەن نۇنىڭغا: "ئەگەر ئېلىپ بارسىڭىز ناھايىتىمۇ
خوش بولىمەن" - دەپ ئېيتىم، بىللە باغدادقا بېرىشقا رازى بولۇش-
تۇق. بىر ئايىدىن كېپىن يۇرۇشكە قارار قىلىشتۇق. نۇمۇ قوللىرى-

دىكى بار ماللدرىنى سېتىپ نۇ ياقتا بازىرى بار ماللادىنى ئالدى.
بىللە سەپەر قىلدۇق، بىرنەچچە زامان ئۈنىڭ بىلەن باىدادتا
تۈرددۇم، "دوك ۋەقىسىدىن، — دەپتۇ، — نىساخانغا تازىم قىلىپ،
بۇ ۋەقە قىزىق نەمەسمۇ؟" "ياق! — دەپتۇ خان، — قىزىق نەمەس
ئىكەن، شۇنىڭ تۈچۈن توئىتلارنى دارغا ئاسىمن!"
قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتنى، شەھرسزاد ھىكايسىنى
توختاتنى.

— ئەي بەختىلەك شاه، — دەپ داۋام قىپتۇ
شەھرسزاد ھىكايسىنى،

ئاشپەز ئۇرىسىدىن تۈرۈپتۇ. خاننىڭ ئالدىغا
بىرىپ يەرگەچە ئىگلىپ تازىم قىپتۇ: "نەگەر
رۇخىست قىلسلا، — دەپتۇ تۇ، — مەن دوکقا
 يولۇقۇشتىن بىرۇن كورگەن ۋەقەلىرىنى تېپتىپ
يىگىرمه يەتنىچى باقىام، بۇ ۋەقە دوكتىف سەرگۈزەشتىسىدىن
كېچە قىزىق بولسا بىزنىڭ قېنىمىزدىن ئوتسلە."
"ياخشى، سوزلە!" — دەپتۇ خان.
ئاشپەز سوز باشلاپتۇ:

ئاشپەزنىڭ ھىكايسى

"ئوتىكەن كۆنى مەن بىر توب قارىيلار ئارىسىدا بولدۇم. ئۇلار
خەتمە قۇرئان قىلىشتى. ئۇ يەردە شەرىئەت موللەلىرى ۋە باشقا
ئالىملارمۇ بار ئىدى. قۇرئان ئۇقۇلۇپ تامام قىلىندى. داستخان
سېلىنىدى، تاماق تارتىلىدى. تاماقلار ئارىسىدا زەرباچە ئىسىلىك

بىز خىل ئاشمۇ بار ئىسىدى. بىز تۈنىڭدىن يېيىشىكە باشلىدۇق.
پەقدەت بىر كىشلا قول تۈزاتىمىدى. زورلىساقاڭ ئونىمىدى تۇڭكىش.
”بۇنى يەپ تارتاقان كۈلىپتىمە ئاز ئەممەس، زورلىماڭلار“ —
دەپ مۇنۇ شېرىنى تۇقۇدى:

بۇ ئاشتنى يەتكەندۇر ماڭا زور زىيان،
شۇنىڭلىقنى بىسىرىن تۇنى مەن هامان.

* * *

تەڭرى دۈجىار قىلا، بولسا هەركىنى بەختىزلىككە،
كۆزمنى كور، قۇلغىنى كاس، بېۋىتىس توکۇر قىلىز،
لەت بوب قۇلاق، كۆز تېچىلىپ، تىلىمۇ شىرىن سوزىلە،
ئاستا - ئاستا تۇيغىنلىپ ھاۋاپىن - ھەۋەسىمۇ قورقۇلىز.

بىز تۈنىڭدىن زەرباچىنى يىمىھىلىك سەۋىئىسىنى يەنە
 سورىدۇق.

”مەن بۇ تائامىنى يىمىھىمەن. ئەگەر يېيىش زورۇر بولسا قولۇمنى
قىرىق قېتىم شاخار بىلەن يۈيۈپ، قىرىق نوۋەت سوپۇن بىلەن، قىرىق
مەرتىۋە رەيمان سۈپى بىلەن چايقاب، ئاندىن يەيمەن“ — دىدى
تۇ. كۆتكۈچى قولىنى قىچقىرىپ، سۇ ۋە شاخار، سوپۇن، رەيمان
كەلتۈرۈشكە بۈرۈۋىدى. تۇ، تۇزى تېيتقاندەك قىلىپ قولىنى
يۈدە. قورقۇپ قول تۈزاتى. بىز ھەيران بولدۇق. تۇنىڭ قول
لەرى تىترەيتتى. دىققەت قىلاق ئۇنىڭ باشمالداق قولى كېلى
گەن ئىكەن.

”باش بارمسىغىزغا نىمە بولغان؟ تۈغۈلۈشتىن شۇنداقمۇ ياكى
بىرەر ھادىسگە تۈچۈرەنامۇ؟“ — دەپ سورىدۇق بىز.
”بۇرادەرلەر، پەقدەت مۇشۇ قولۇملا ئەممەس، سول قولۇم، تۇڭ

وە سول پۇتلۇرىمنىڭمۇ باشمالتاقلۇرىنىڭ ھەمىسى شۇنداق!" دەپ
بارماقلۇرىنى كورسىتىپ قويىدى. بىز كورۇپ ھېران بولدۇق.
"ئىمە بولغان؟" دىدۇق بىز.

"مېنىڭ ئاتام، — دىدىي يىگىت، — خەلپە ھارۇن رەشد زامانىد.
سدا باغدادنىڭ ناھايىتى چوڭا بايلىرىنىڭ بىرسى ئىدى. تۇ
ئىچىلىككە ناھايىتى بېرىلگەن بولۇپ، ساز وە ناخشىنى بە كەمۇ
ياخشى كورەتى. تۇ، تولگەندە تۇنىڭدىن هىچ نەرسە قالىسىدی.
مەن تۇنى ئورۇپ — ئادەتكە مۇۋاپق قىلىپ كومۇمۇم. كۆپ ۋاقت
تۇتىمەي ئاتامنى ئەسلەپ يېلىدىم. كېيىن تۇنىڭ دۈكىنىنى ئاچ-
تىم. دۈكىاندا تۈرۈنگىدەك نەرسە يوق ئىدى. ئاتامنىڭ بولسا
خېلىلا قەرزى بار ئىدى. قەرز ئىكلىرىگە موھىلت بېرىشنى
تىلىتىمسا قىلدىم. تۇلار دەن كوندى. سودا قىلىشقا باشلىدىم. پەقدەت
جۈمە كۆنلا دۈكىان ئاچىمايتىم. كۆنلەر تۇتى. قەرزلەردىن قۇتۇل-
تولەشكە باشلىدىم. بىر قانچە ۋاقت تۇتۇپ، قەرزلەردىن قۇتۇل-
دۇم، تېشىنغاڭالىرىم دەسمايكە قوشۇلۇشقا باشلىدى. كۆنلەردىن
بىر كۆنى دۈكىاندا تولتۇرغان ئىدىم. تۇزاقتنى كېلىۋاتقان چىراي-
لمق ياش بىر ئايالغا كوزۇم چۈشتى. تۇمرۇمە مەن بۇنداق
كۆزەل ئايالنى كورىمگەن ئىدىم. تۇ، ناھايىتىمۇ قىيمەتباها كېيمە-
لمەرنى كېيىگەن، خېچىر مىشپ ئالغان ئىدى. تۇنىڭ ئەتراپىنى
قۇللار مۇھابىزەت قىلىپ كېلەتتى. خېچىرنى بازارغا كىرىشتىكى بىر
دوخەمۇشتا توختىسىپ يەركە چۈشتى. بازارغا كىردى. تۇنى كوزۇ-
تىپ يۈرگەن تاۋبىشى بۇنداق دىدى:

"مەلىكىم بازارغا كىركەندە، تېھتىيات قىلىڭ. يەنە بىرسىز!
تونۇپ قالمىسۇن، بولمىسا ھاياتمىزغا تۇت قويىسىز!"

قۇل خېچىرنى قاڭتۇرۇپ قويىدى. ئايال دۇكالىلارنى ئارىلاپ
 كورۇپ، مېنىڭ دۇكىنىمى ياختۇرۇپ دۇكىنىمغا كەلدى. قۇلىمۇ
 نۇنى كۆزىتىپ كەلدى. ئالدىمغا ئوتۇپ سالام بەردى. مەن نۇمرۇمدا
 بۇنداق شىرىن وە بۇنداق نازۇك سوزنى ئاڭلىمىغان ئىدىم. نۇ،
 يۈزىنى ئاچتى. "پاھ...پاھ..." ئادەمەمۇ شۇنداق كوركىم بولامدۇ؟
 بىر كورۇش بىلەن ئاللا قانداق خىباللارغا چومىدۇم، دىلىمغا ئىشقى
 نورىسىدى. مەن پات-پات ئۇنىڭ يۈزىگە قارايتىم. ئۇنىڭ ئايدەك
 يۈزىنى كورۇپ نۇزەمنى تۇتالماي، بۇ شېرىپى پارچىلارنى تۇقۇدۇم:

يۈزۈڭنى يايىساڭ بۇ چىراي بىلەن،
 ئىبادەتنى ئاشلىغاي سېنى كورگەنلەر،
 يېقىرىنىڭ ھالىنى بىر سوراب كورگىن،
 ئاز ئەمس ئىشىنىدا مەندەك كويىگەنلەر.

* * *

يېبەككە نورالغان جاپاکەش ياردىن،
 بوز كېيگەن، ۋاپادار بولسۇن ساقا يار.
 مۇرۇۋانلىق كەلە ساقا ناچاردىن
 نۇنداق ۋاپادىن قاج! كېلىدۇ ئالە-زار.

بۇنى ئاڭلاپ نۇ تۈۋەندىكى شېرىنى تۇقۇدى:

سۈيگۈڭ بىلەن تاقتىمىنى بولمە، يوقاتى!
 كۆزۈم چۈشە باشقىقا ئولەي جان بېرمى.
 ئۇنتۇرمىدىم سېنى ئوبلاپ چەكسىز شاتلىقتا،
 ساب سۈيگۈنىڭ شارابىنى سۈمۈرۇپ تىجەي.
 مۇھىببەتىنىڭ قاچىدا سەنسە ئىچەڭە مەي.
 بۇ جىئىمىنى ئېلىپ كەتكىن مەن ساقا بېرى.
 سەن توتىكەندە سوڭىم چىكەر ئالە بولۇپ نەي،

تلەگىنى بايان قىلىپ بۇزىنى سۈرگەي.

شېرىنى تۈكىتىپ "قىممەتلەك كىيمىلىرىڭىز يوقىمۇ؟" دەپ سۈردى. "مەلىكىم، — دىدىم مەن، — قۆللىڭىنىڭ قولى قىقاراڭ. بىر ناز سەۋۇرى قىلىڭ! بايلار دۇكانلىرىنى ئاچىدۇ. مەن سىزگە يارىغىدەك كىيمىلىرىنى بۇ يەركە ئېلىپ كېلەي." ئۇ، بۇ گەپكە ماقول بولدى. ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ تولتۇرۇم. مەن بارغانە-شېرى ئۇنىڭ ئىشلى دېڭىزغا چۈمىپ باراتتىم. ئەقلەمىدىن ئازاغان-دەك بولاتتىم. بايلار دۇكانلىرىنى تېپىپ كەلدىم. بەش مىڭ تەڭكىلىك مال يىخلەدى. خوتۇن مالالارنى ئېلىپ خىزمەتچىسگە بەردى. خېچىرىنى ئېلىشتى. ئايال مندى، ئۇلار بۇل ھەققىدە هىچ نەرسە دىمەي كېتىشتى. مەن بۇل سوراشتن ئۇيالدىم. ئۇنىڭ كەلە-گىنى، قەيەرلىك ئىتكەنلىگىنى بىلەمەيتتىم، شۇ پىتىچە قالدىم. بايلار مەندىن كىيمىلىكلىرىنىڭ پۇللەرىنى تەلەپ قىلىشتى. بەش مىڭ تەڭكىنى ئۆز ئۆستۈمگە ئېلىپ ئويۇمگە قايتتىم. ئۇنىڭ ئىشقا-مەسى ئىدىم. تاماق ئېلىپ كېلىشتى، ئازغىنا يىدىم. ئۇنىڭ چىرايى كۆز ئالدىمدىن نېرى كەتمەيتتى. ياتتىم، ئۆيقۇم كەلسىدى. پۇتۇن تۇن بوبى ئۇنى ئويلاپ چىقتىم. شۇ خىلدا بىر ھەپتە ئۇتى، بايلار پۇلنى سوراشقا باشلىدى. مەن ئۇلاردىن يەنە بىر ھەپتە موھىلت سۈردىم. بىر ھەپتەدىن كېپىن، كۆتكەندەك، ئۇ ئايال يەنە كېلىپ قالدى. ئاۋالقىدە كلا قۆللىرى مۇھاپىزەت قىلىپ كېلىشتى. ئۇ، دۇكانغا كېلىپ سالاملاشتى:

— پۇلنى ئۆز ۋاقتىدا بېرەلمەي كېچىكتۇق. ئەپۇ قىلىڭ.

هازىر سەردارپىنى قىچقىرىسپ بۇلنى ئېلىڭ! — دىدى. سەردارپ

كەلدى. قول نۇنىڭغا پۇلنى كېلىپ بەردى. دۇكانلار ئېچىلغىچە
نۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ ئولتۇردىم. دۇكانلار ئېچىلغاندىن كېسىن
ئۇ ماڭا بىرنەچىچە خىل كىيىملەرنى ساناب شۇلارنى تېسىپ
كېلىشكە بۈيرۈدى. مەن بايلاردىن نۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئېلىپ
كەلدىم، ئايال ئۇلارنى ئالدى. پۇل توغرىسىدا ماڭا يەنە مىج
نەمە دىمەي يولغا چۈشتى. ئۇ، كەتكەندىن كېسىن پۇشايمان قىلدىم.
”بۇ قانداق سۈيگۈ؟!“ دەيتىم ئۇز-ئۇزەمگە. ئۇ بەش مىڭ تەڭكە
پۇلنى بېرىپ مىڭ تىللاسىق مال ئالدى. ”بايلا، ئۇ ئايالنى
تونۇمايدۇ. ئۇلار بەقەت مېنىلا بىلىدۇ“ دەپ تەشۋىشلەندىم.
”بۇ ئايال ھىلىگەر خوتۇن ئىكەن. ياشلىغىدىن پايدىلىنىپ يۈزىنى
ئاچتى، مېنى ئالداب قاچتى. مەن نۇنىڭ كىيىلمىنىمۇ سورىمىدىم“
دەپ ئولتۇرالىي قالدىم: ئۇ، بۇ نوۋەت بىر ئايىغىچە كەلمىدى.
بايلار مەندىن پۇلنى سوراشقا باشلىدى. بېرىمىنى سېتىش ئۆچۈن
تىلان يازدىم. ھەر خىل بولىسغۇر خىياللارنى قىلىۋېرىپ بۈرىڭىم
قىلىدى. بىر كۆنى دۇكاندا خىيالغا پېتىپ ئولتۇرغان ئىدىم.
بىرىدىنلا ئۇ خوتۇن كېلىپ قالدى. ئۇنى كورۇش بىلەن خىياللىرىم
يەنە تارقالدى، تەشۋىشلەر ئۇنىتۇلدى. ئۇ مەن بىلەن شىرىن
سوھىبەتلىشىپ ئولتۇردى:

”سەرداپنى قىچقىرىڭ، پۇلنى ئېلىك!“ — دىدى، مالنىڭ نەر-
قىدىن ئارتۇغراتقىپۇل بەردى. مەن شاتلىقتىن تېرىمگە سەخماي
قالدىم.

”خوتۇنىڭىز بارمۇ؟“ — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن. ”يوق،
خوتۇن زاتى ماڭا يات!“ — دەپ يېغلاپ تاشلىدىم.
”ئىميشقا يېغلايسىز؟“

"بىرنه رسه تېسىمگە چۈشتى".

پۈلدىن بىرنه چىچە تىللانى ئۇنىڭ قۆللىغا سۈلۈپ، ئۇنىڭ ماشى ئاستىچىسى بولۇشنى سورىدىم. چورە ئايال كۈلۈپ مۇنداق دىدى: "ئۇنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتى سېنىڭكىدىن ئارتۇق، بۇ كېيمى-لىكىلەرنى سەن ئۈچۈن، ساڭا بولغان مۇھەببىتى ئۈچۈن ئالىدۇ. خالىغان سوزۇڭنى نوزەك بىمالال سوزلە! ئۇ، سېنىڭ سوزۇڭىگە قارشىلىق كورسەتىمەيدۇ!"

"من قۆلۈڭغا رەھىمە قىل! قۆلۈڭنىڭ ئاززۇسىنى رەت قىلما!" دەپ دىلىمدىكىلەرنى سوزلەشكە باشلىدىم. ئايال سوزلە، وىرىگە دازىلىق بىلدۈرۈپ قۆلغا:

"مېنىڭ خېتىمى بۇ يىگىتكە كورسەتكە! - دىدى. كېيىن ماشى قاراب، - كەل، ئېسینقاندەك ئىش قىل!" دەپ تۈرسىدىن تۈرۈپ كەتتى. تۈرىگە يول سالدى. مەن بايلارغا پۇللىرىمى تاپشۇرۇدۇم. ئۇلار خېلى ياخشى پايدىغا ئىگە بولۇشتى. لېكىن ئۇ كېتىش بىلەن مەن يەنە قايغۇغا چومدۇم. پۇتۇن تۇنىنى ئۆخلىمای هەر تەرەپكە ئېغىناب ئوتىكمىزدىم. بىرنه چىچە كۈندىن كېيىن قۆل كەلدى. مەن ناھايىتى هورمات بىلەن فارشى ئالدىم. ئەھۋال

سۈرىدىم:

"ئايال كېسل بولۇپ قالدى" - دىدى ئۇ.

"ساڭا ئېغىر كەلمىسە، ئۇ ھەقتە ماشى بىرئاز مەلۇمات بەر- سەلا؟" - دىدىم مەن قۆلغا. "خوب!" - دىدى - دە، ئۇ توۋەد- دىكىلەرنى بايان قىلدى:

بۇ قىز خەلبە ھارۇن رەشىدىنىڭ خوتۇنى سىتتۈزۈپ بېيدىنىڭ تەربىيىسىدە بولۇپ، ئۇنىڭ خاس كېنىزىگىدۇر. ئۇ، ئۇز خاھىشى

بىلەن سارايغا كىرىپ - چىقىش نۇچۈن رۇخسەت ئالىغان. هەتتا
ئۇ كېيىنكى كۈنلەر دە ئىش بېجىركۈچى مەنسۇتىكە تەينىلەنگەن.
ئوزى ھەرقانداق ئىشقا ئەبچىل - چاققان ۋە ھۇشيار قىز. ئۇ،
سېنىڭ توغرائىدا سىتتۆزۈ بەيدىكە ئېيىتىپ سائى تېگىشنى سورىغان.
سىتتۆزۈ بەيدىدە: "مەن ئۇزمۇ كۈرمىي، ئەگەر سائى مۇناسىپ بولسا
نیكاھلايمەن، بولىمسا يوق!" دەپ جاۋاپ بەردى. مەن سېنى
سارايغا ئېلىپ بېرىش نۇچۈن ئەلچىن بولۇپ كەلدىم. ئەگەر
سارايغا سالامت كىرسەلىسەڭ پايدا سېنىڭكى، ئىش پۇتۇدۇ.
مۇبادا سىر باشقىلارغا ئاشكارا بولۇپ قالسا، كاللاڭ
كېتىدۇ. ئەمدى ئەختىyar ئۇزەڭىدە، خالماڭ ئېلىپ بارىمەن"
دىدى.

"بارىمەن، مېنى بىلەل ئېلىپ بار، ھەرقانداق ئېغىچىلىقلارغا
چىدايمەن" - دىدىم. "ئانداق بولسا كەچ بولغاندا دەجلە دەر -
ياسى بويىدىكى سىتتۆزۈ بەيدىدە بىنا قىلغان مەسجىتكە بار" - دىدى
قول. "خوب!" - دىدىم. كەچ بولۇش بىلەن شۇ مەسجىتكە باردىم.
تالق ئاتار ۋاقتىدا قېيىقتا ئىككى تاۋىشى كەلدى. ئۇلار بىر بوش
ساندۇقنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى. مەسجىتكە كىرىشتە دىققەت
بىلەن قارسام ئۇلارنىڭ بىرسى دۇكىنىمغا قىز بىلەن بىلەل بېرىپ،
ئارمىزدا ۋاستىجىلىك قىلغان قول ئىكەن. بىرئاز ۋاقت ئۇتكەندىن
كېيىن سۈيۈملۈگۈم كەلدى، يېنىمغا كىردى، ئورنۇمىدىن تۈرۈپ
قۇچىغىمغا ئالدىم. سۈيدۈم. ئۇمۇ سۈيۈپ تۈرۈپ يېغلىدى. بىرئاز
سوزلەشتۈق. كېيىن مېنى ساندۇققا سېلىپ، ئۇنىڭغا قۇلۇپ سالدى.
ساندۇقنى قېيىققا سالدى. ئارمىدىن كۆپ ئۇقىمەي مەن ئۇزەمىنى
سىتتۆزۈ بەيدىنىڭ ھەرمەخانىسىدا كوردۇم. سارايدا تېخى مەن

ئەس - ھۆشۈمىنى يېقىۋچىلىكىمۇ بولىغان نىدمىم. بىردىنلا بىرقانچە ياش قىزلاр كېيمىم ئېلىپ كەلدى. بىرئاز ئوتتۇپ، يەنسىمۇ چىرايى- لمىراق يېڭىرىمە قىز ئوتتۇرىسىدا خەلبىنىڭ ئايالى سىتتۇزۇ- بېيدە كەلدى. ئۇ، كېيگەن كېيمىلەر، ئاسقان زىمنەت چابىدۇق- لەرىنىڭ ئېغىرلەخدىن ئاران يۈرەتتى. ئۇ كەلگەندە كېنzerەكلىرى ئۇنىڭ چورىسىدىن چەتىلەشتى. مەن ئۇنىڭغا يېقىن باردىم. ئالدىدا تۈرۈپ يەرنى سۈىدۇم. نۇلتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. يېنىدا نۇلتۇرۇدۇم. مەندىن ئاتام ۋە ئۆزەمنىڭ ئەسلى - نەسلەنى، كەسپىمنى سورىدى. سۇناللىرىغا ئوز لايمىدا جاۋاپ بەردىم. ئۇ، خوشال بولۇپ:

“بىزنىڭ تەربىيەمىز يېكارغا كەتسىگەن ئىكەن، — دىدى ۋە ماڭا قاراپ، — بۇ قىز بىزنىڭ ئوز پەرزەندىمىز ئۇرۇنىدىكى بالىمىز، ئۇنى سائى تاپشۇرىمىز”. مەن قۆللۇق قىلىپ تازىم قىلدىم. شۇنداق قىلىپ، سىتتۇزۇ بېيدە قىزنى مائىا نىكاھ قىلىشقا را زىلىق بەردى. مېنى ئون كۈن شۇ يەرددە قېلىشقا بۈيرۈدى. پەقدەت بىرلا كېنzerەك تاماق ئېلىپ كېلىپ تۈردى. سىتتۇزۇ بېيدە بىزنىڭ نىكاھىمىز توغرىسىدا خەلپە بىلەن كېلىشىكەن ئىكەن. خەلپە رۇخسەت قىلىپ، ئون مىڭ تىلا پۇل تارتۇق قېيتۇ. سىتتۇزۇ بېيدە قازى ۋە كۈۋاھلارغا كىشى ئەۋەتى، ئۇلار يېتىپ كەلدى. قىزنى مائىا نىكاھ قىلدى. نىكاھتىن كېيىن شىرىنىكلىرى بىلەن تاماق يىسۈدۇق. تاماقلارنىڭ تۈرى كوب نىسى. ئۇلار ئارىسىدا مۇشۇ ئالدىمىزدىكى زەرباچە دىگەن تاماڭىمۇ بار نىدى. مەن ھەممىسىدىنمۇ مۇشۇ تاماڭنى كوب يىدىم. قوسىخىم تويىدى، قولۇمنى تارتىسم، قولۇمنى يۈيۈش ئېسىم-

دىن چىقىپتۇ. قاراڭىغۇ چۈشكىچە ئولتۇرۇم. شام يېقىلىدى. ساز-لىرىنى كوتۇرۇپ ناخشىچىلار يېتىپ كەلدى. ئۇلار قىزلار بىلەن ھەممە ئوپىلەرگە بىرمۇ-بىر كىرىپ ناخشا ئېيتاتتى. ھەركىم قىزغا ئالتۇن-تىللارارنى ئىنتام قىلىپ بىرەتتى. ھەممە ئوپىلەرنى ئابىلە-نېپ چىقىشتى. كېيىن قىز بىلەن مېنى بىر ئوبىگە ئېلىپ كەلدى. كېيمىلىرىمىنى سالدۇردى. ئوپىدە مەن بىلەن قىزدىن باشقا ھېجىكىم قالىمىدى. مەن ئۆئىڭىغا يېتىشكەنلىكىمگە ئىشەنەمەيتتىم، قىزنى قۆچ-خىمغا ئالدىم. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن كېلىۋاتقان زەرباچە پۇرەغىنى سېزىپ قاتىققۇ ۋاقىرىدى. ھەر تەرەپتنى كېنىزەكلىر يېتىپ كېلىشتى. مەن قورقتۇم. "ئىمە ئىش بولدى؟" دەپ ھەيران قالدىم. كېنىزەكلىرمۇ: "ئىمە كەپ؟" دەپ سورىدى. "بۇ ساراڭىنى ئالدىمدىن ئېلىپ كېتىڭلار! مەن ئۆنى ئەقللىق ئادەم دىسمىم، "ئۇ بىر ساراڭى ئىكمەن!" - دىدى خوتۇنۇم. "ئىمە ساراڭلىق قىلدەم؟" دىدىم مەن. "ئەي دەۋانە، - دىدى ئۇ قاتىققۇ ۋاقىراپ، - زەرباچە يېڭىن ئادەم نەمە ئۆچۈن قولۇڭنى يۈيىمىدىڭ؟ ئۇزىسرايى خۇدا، "شۇ ئەقللىقلىغا، تېتىقىزلىغا ئۆچۈن سېنىڭدىن كەچتىم." كېيىن قامىچىنى ئېلىپ دۈمەمگە، بويۇنلارىمغا ئۆرۈپ كەتتى. قامىچىنىڭ زەربىدىن ھۇشۇمدىن كەتتىم. كېيىن ئۇ، كېنىزەكلىرىگە: "بۇنى شەھەر باشلىختىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشىلار، زەرباچە يەپ يۈيىمىغان قوللىرىنى كەسىن!" دىدى. مەن ھەيران بولۇمۇم. "زەرباچە يەپ قولۇمنى يۈيىمىختىم ئۆچۈن قولۇمنى كېمەدۇ؟" دەيتتىم ئوزئۇزەمگە ھەيران بولۇپ. كېنىزەكلىر ئۆئىڭى يېنىڭى كېلىشتى: "ھەي سەڭلىم، - دېيىشتى ئۇلار، - ئۇ بىرىنجى نوۋەت مۇنداق تەدەپسەزلىك قىلدى. بۇ قېتىم ئۆئىڭى كۇناھىدىن ئوت."

"بۇنىڭ بەدىنىدىن ئەلۋەتتە يېرەر يېرىنى كېسىمن" دىدى ئۇ.
 شۇ سوزلەرى دەپ نەگىدۇ ماڭدى. شۇ كەتكىنچە ئۇن كۈن
 غايىپ بولدى. ئۇن كۈندىن كېيىن كىرسپ كەلدى. "ئەي يۈزى
 قارا، — دىدى ئۇ، غەزەپ بىلەن، — مەن سائى زەرباچە يەپ قول
 يۈيىغانلىق جازاسىنى يېرىدىن." كېيىن كېنىز، كەلەرنى قىچقىرىدى.
 ئۇلار كېلىپ قولۇمىنى باقلىدى. قىز قولغا ئىستىك پىجاق تېلىپ،
 ھەر ئىككى قولۇم ۋە ئىككى ھەۋتۇمىنىڭ باشمالداقلىرىنى كېسپ
 تاشلىدى، ھۇشۇمىدىن كەتتىم. قان ئېقىپ تۇراتى. قانداقتۇ بىر
 خىل دورىنى سۈركەپ قانىنى توختاتى. مەن شۇنىڭدىن كېيىن
 قولۇمىنى يۈزىمىگىرمە مەرتۇۋ يۈيىغىچە زەرباچە دىگەنىنى يىسمە.
 لىككە ۋە دە قىلدىم. ئۇ، ماڭا بۇ سوزنى ئۆتۈمىسلىقنى تەكتىلىدى.
 بۇ يەردەنلىكى زەرباچە غىزاسىنى كورۇش بىلەنلا ئوتکەن ۋەقە كۆز
 ئالدىمغا كەلدى. رەڭىم ئۇنىپ قېنىم قاچتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە
 سىلمىر مېنى بۇ تائامىدىن يېيشىكە قىستىدىلار. ئەلۋەتتە، مەن
 بەرگەن ۋە دەمگە ئەمەل قىلىشىم لازىم ئىدى. "ئۇ قىز سېنىڭ
 قولۇڭنى كەشكەندىن كېيىن سائى، قانداق مۇئامىلە قىلدى؟" دەپ
 سورىدىم مەن. "مەن ۋە دە بەرگەندىن كېيىن كېنىز، كىنىڭ كۆڭلى
 تېچىلاندى. بىرەچچە ۋاقت بىلە ياشىدۇق. كېيىن خوتۇنۇم:
 "خلىپە سارىيىدا تۈرۈپ بىرىشىز ياخشى تەمسىس. بۇ يەرگە سەندىدىن
 باشقا ھېچكىم كەلمەيدۇ. سەن سىستۇزۇپ يەيدىنىڭ ئالجاناپلىقى
 سەۋۇنىدىن بۇ يەرگە كىرەلسدىڭ. بۇ يەردە بۇنىڭدىن ئارتۇق
 تۈرۈپ بىرىشىز ئۆز شىزىتىمىزنى يوقىشتىقا ئېلىپ بارىدۇ" دەپ ماڭا
 بەش مىڭ تىللا پۇل بەردى: "بۇ بۇلغَا ئۆزەڭنىڭ هوپلىسىنى
 ئۆزسەزگە خاس قىلىپ تۈزەت!" — دىدى. مەن بۇ بۇلغَا ئۆزەم.

ئىنەك ھويلىسىغا يەنە بىر كەڭ چايىنى قوشۇپ سېستېپلىپ ئىك.
كىسىنى بىر قىلىپ خوتۇنۇم بىلەن ھەممە نەرسلىرىمىنى ئېلىپ
كۈچۈپ چىقتىم. . باش بارىقىمىنىڭ كېلىلىش ۋە قەسى مانا شۇ،
دىدى ئۇ.

"ئۆمۈ دوكتىڭ ھىكايسىدىن قىزىق تەھەس ئىكەن، شۇنىڭ
تۈچۈن ھەممە ئىلارنى دارغا ئاسىمەن"—دىدى خان.

جوھۇد تۈپپىنىڭ ھىكايسى

جوھۇد تۇرندىدىن تۈرۈپ يەرنى سۈبۈپتۇ. "مۇھەترەم خانىمىز،—
دەپتۇ ئۇ،— رۇخەت قىلىڭىز مەن دوكتىڭ ھىكايسىدىنىمۇ
قىزىراق بىر ھىكايدى تېيتاتىم." "تېيتا!"— دەپتۇ خان.

جوھۇد سوز باشلاپتۇ: مەن ياش ۋاقتىمدىلا دەمەشقەتە
تۈپپىلىك قىلاتىم. يەنە بىر تەرىپتىن تۇقۇپتىم. كۈنلەردىن بىر
كۈنى تۈز تۈبۈمە ئولتۇرۇسام، دەمەشق ھوكۇمدارىنىڭ ساراي
خىزمەتچىلىرىدىن بىرى كىرىپ كەلدى. ئۇ: "سېزنى ناھايىتى تېز
كەلسۈن دەۋاتىسى" دىدى ماڭا. مەن تۇر ئۆمىدىن تۈرددۈم. شۇ
خىزمەتچى بىلەن بىلە ئوردىغا كىردىم. تىچكىرىسىگە قارىسام
تۈرلۈك مەرمەردىن ئىشلىنىپ، ئەتراپى ئالىتۇن ھەل بىلەن زىننەتـ
لەنگەن تەختتە بىر يىگىت كېسەل يېتىپتۇ. ئۇ كېسەللىككە
قارىسای ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئىدى. ئۆمرۈمە شۇنداق خۇش
قامەت يىگىتنى بىرىنىچى قېتىم كورۇشۇم ئىدى. مەن ئۇنىڭ
بېشى تەرىپىگە ئولتۇرددۇم. ئۇنىڭغا سالامەتلىك تىلىدىم. يىگىت
ماڭا كۆز ئىشارىسى بىلەن جاۋاپ قىلدى. " قولۇشنى بەرگىن"
دىدىم. ئۇ سول قولىنى چىقاردى، ھەپرەن بولىدۇم. "بۇ چىرايلىق

يىگىت مەندەپدار ئانلىشنىڭ پەرزەندى بولسىمۇ، تەرىبىيىسىز ئىكەن” دىكەن پىكىر كاللامغا كەلدى. ئۆنىڭ ئەدەپسازلىك قىلىپ ماڭا سول قولنى بېرىشى دىلىمغا ياقمىغان ئىدى. ئۆنىڭ تومۇرىنى تۈتۈم. دورا بېرىپ ئۇن كۈنگىچە كورۇپ تۈرددۇم. ئۇ، ساقايدى. ئوردا مەمۇر بىتى مائى ناھايىتى كوب مۇكابات بېرىپ، مېنى دەمەشقىكى خانلىق كېسىلخانىغا تۈپ قىلىپ تەينلىدى. مەن ئۇ يىگىت بىلەن ھامىماڭا باردىم. ھامىمانى تاماڭەن بوشى تىشقا بۇيرۇدۇم. خىزمەتچىلەر ئۆنىڭ بىلەن بىللە كىرىپ كىيمىم لەرىنى سالدۇردى. يالىتاج بولغىنىدا قارسام يىگىتنىڭ ئۆڭ قولى تېخى يېقىندىلا كېلىگەن ئىكەن. كېىل بولۇشنىڭ سەۋىئىمۇ شۇ ئىكەن. مەن بۇنى كورۇپ ھەيران بولدۇم. چرا يە لەق ياش يىگىتنىڭ بىر قولنىڭ يوقلۇغۇغا بېچىندىم. ئۆنىڭ بعدىنىدە قامچا ئىزلىرى بار ئىدى. مەن بۇنى كورۇپ تېخىمۇ ھەيران بولدۇم. يىگىت قامچا ئىزلىرى ئۆستىگە ھاراق سۈركىدى. بۇ ھال مېنى ئەجەپلەندۈردى. مەندىكى بۇ ھالت يىگىتكىمۇ سېزىلدى. ئۇ ماڭا قاراپ: ”ئەي تۈپ، مېنىڭ ھالىمغا ھەيران بولماڭا! ھامىامدىن چىقىپ بېشىمىدىن ئوتىكەن ھەممە ۋەقەنى سوزلەپ بېرىھىي“ — دىدى. ھامىامدىن چىقىپ ئويگە كەلدۈق، بىللە تاماق يىدۈق، دەم ئالدۇق. ”شىپائىغا جاي راسلاتام، بىر ئاز دەم ئالساق، كۆئۈل كوتەرسەك قانداق؟ قارشى ئەمە سۈزىز؟“ — دىدى ئۇ. ”قارشى ئەمە سەمن!“ — دىدىم. قوللىرىغا جاي تەيىيار لاش، قورداق قىلىش ۋە تۈرلۈك مۇئىلەر ئېلىپ كېلىشنى بۇيرىدى. بىللە تاماق يىدۈق. ئۇ، سول قولى بىلەن يەيتىتى. ”قولىڭىزنىڭ ۋەقەسىنى تېپىتىپ بەرمەمسىز؟“ — دىدىم.

ئۇ سوز باشلىسى: مېنىڭىز بىرئەنۇم مەۋسۇل، بۇدام ئۇلۇپ،
 ئۇنىڭدىن ئۇن ئوغۇل قالغان ئىكەن. مېنىڭ دادام بالسلارىنىڭ
 چۈشى ئىكەن. ئۇلار ئوسوب چولق بويىتۇ. ئويلىنىپتۇ. مەن تۈغۇ-
 لۇپتىمەن. ئاتامنىڭ باشقا ئۆكىلىرىنىڭ بالسى يوقىكەن. مەن
 تاڭلىرىم ئارسىدا بىرئۇپ چولق بولدۇم. ئۇلارمۇ مېنى ناھايىتى
 ياخشى كورەتى. مەن چولق بولۇپ كىشىلەر قاتارىغا قوشۇلدۇم.
 بىر جۇمە كۈنى ئاتام بىلەن مەسجىتىكە جۇمە نامازىنى ئوقۇغلى
 باردىم. ناماڙىنى ئوقۇپ بولۇپ، مەسجىتىن چىقىقۇق. ئاتام بىلەن
 تاڭلىرىم شەھەرلەرde بولۇپ ئوتىكەن ئاجايىپ هادىسلەر، نەرسە-
 كېرىھكلىر ۋە ئاۋات شەھەرلەر ھەققىدە سوزلىشپ ئولتۇرۇشتى.
 قاھىرىنى تىلغا ئېلىشتى. "بىر يۈزىدە بۇنىڭدەك چرايىلىق
 شەھىر يوق" دەپ ماختاشتى. تاغام: "بولۇپ كىشىلەر ئۇنىڭ تىل
 دەرياسىنى بىدك ماختايدۇ" — دىدى. "قاھىرىنى كورمىگەن كىشىنى
 دۇنياغا كەلىمكەن، تەگەر كەلىگەن بولسىمۇ دۇنيانى كورمىگەن
 دىسە بولىدۇ" — دىدى ئاتام. كېيىن ئۇ، قاهرە ۋە تىل ھەققىدە
 يېزىلغان شېرلاردىن ئوقۇپ بەردى:

ھىچ شەھەر قاھىرىدەك ئاۋاھ ئەممەس،

ھىچ دەرييا تىل سۈپىدەك ئاۋاھ ئەممەس.

كەمەر ئوزى، تەبىرى جەنلەت ماكان،

سۈپىن كەۋىسى، بېرى كۆزەل، كۈل - كۈلستان.

تىل دەرياسى كۆزىنى تارتىپ چەلب ئېتەر،

ئەسر قىلار قەلبىنى ئۆزىكە خاس.

بېرلىرىنى سۈغۈرۈپ قىمىتى ئۆسىر،

شۇ باها كۆپايە، تەرىپىكە مااس.

ئۇنىڭىز كەڭ سەھرا، قالىسز-دەرمالىسىز،
ئۇنىڭىز دىخانىلىق ئىشى دائىم "ئاها!..."
ئۇ بار، سەھرامۇ، خەلقۇ ئارمالىسىز،
بۇغا ئەشنا سەھرا چاتقاق، ئەل كۆۋا.

كېيىن ئۇلار مىسرغا ئۇۋە باشقا شەھەرلەرنى تەرىپىلەشكە نۇتى. مىسرى ۋە نىلىنى يەنە ماختاشتى. ئاخىرى سوزلىرىنى تۈكىتىپ ھەركىم ئۇز يولىغا كېتىشتى. لېكىن مىسرنىلىق تەرىپى مېنىڭ خاتىرىمە قالدى. كەچ بولدى، ئۇخلالش ئۇچۇن ياتىstem، ئۇخلىيالىمىدمۇ: پىكىرىمنى مىسر ھەققىدىكى خىيال توراپ ئالغان نىدى. تامىغىمۇ شۇ خىيالدىن ئىبارەت بولدى. بىرنهچە كۈن نۇتى. تاقلىرىم مىسرغا ئاتلاندى. مەن ئاتامدىن تاقلىرىم بىلەن بىللە مىسرغا ئۇۋەتىشنى سوراپ يىخلەدىم. ئاتام جىقلا باىنلارنى كورىستىپ تۇنىمىدى. مەنمۇ ئۇز رايىمدىن يانسای تۈرۈۋالدىم. ئاخىرى ئاتامنى ماقۇل قىلدىم. ماڭىمۇ ئۇ يەرگە ئېلىپ بېرىش ئۇچۇن مال ھازىرلدى. مەن ئۇلار بىلەن مىسرغا بارىدىغان بولۇم، ئاتام ئۇلارغا: "بۇنى قاھىرىگە ئېلىپ بارماڭلار، ماللىرىنى دەمەشقە ساتۇن" دەپ تاپىلىدى. ئاتام بىلەن خوشلاشتىم. يولغا راۋان بولىدۇق، مەۋسىلدىن چىقىپ، ھەلەپكە كەلدۈق. بىرنهچە كۈن ھەلەبىتە تۈرۈپ دەمەشقە ماڭىدۇق. دەمەشقىتكى شارقىرالپ ئەققۇاتقان سۇلار، بويى ئامساڭغا تاقاشا-قىدەك شىڭىز ئۇسکەن دەرەخلىر، ھەر تۈرلۈك مەۋسىلەر، قۇشلار، كۆئۈلنى ئۇزىگە تارتاتى. بىز بىر سارايغا چۈشتۈق. تاقلىرىم ئالدى - ساتى ئىشلىرىنى باشلىدى. مېنىڭ ماللىرىمىنىمۇ ساتتى. بىر تەڭىگىگە بەش تەڭىگە پايدا قوندى. بۇ چوڭقۇل پايدىنى كورۇپ

مەن ناھايىتى خوش بولدۇم. تاغىلىرىم مىسرغا كەتتى. مەن دەمەشقتە قالدىم. تىل بىلەن ئېيىتىپ تۈگىتىش مۇمكىن بولىغان دەرىجىدە بەكمۇ ھەشەتلىك چىرايسلىق بىر بىنادا تۈرددۇم. ئېيىغا ئىككى تىلا تولەيتىم، ياخشى يىدىم، ياخشى ئىچتىم، قولۇمىدىكى بېل تامام بولدى. بىر كۆنى ئىشكەتە ئولتۇرغان شىدمى. بىر ئايال كەلدى. ئۇ، ناھايىتىمۇ چىرايلق كىيمىلەرنى كىيىگەن شىدى. كۆزۈم بۇنىڭدەك زىننەتلىك كىيمىلەرنى تېخى كورمىگەن. مەن كۆزۈمنى قىستىم. ئۇ دەرھال ئىچىكىرى كىردى. مەنمۇ ئارقە سىدىن كىردىم. ئىشكەتى ياتىتىم، يۈزىدىن رومالىنى ئالدى. ئۇ، ناھايىتى چىرايلق ئىدى. ئىشقى دىلىمغا جايلاشتى. دەرھال يۈقۈرىغا تەكلىپ قىلدىم، داستىخان سالدىم: مۇسۇلەرنى ئېلىپ كەلدىم. بىلەل يىدۇق. ئويىنىشپ ئولتۇرددۇق. كېيىن ئىچىملەك ئىچتۇق. مەسى بولددۇق. تاك ئاتقىچە بىلەل بولددۇق. مەن ئۇن تىلا پۇلنى بەردىم. ئۇ: "ئىي سۈبۈملۈگۈم، ئۇزجۇزىنى كېيىن كۆن ئولتۇرغان ۋاقتىا، مەن يەنە كېلىمەن. مېنى شۇ يەردە كۆت!" دەپ پۇلنى قايتۇردى. مەن ئۇن تىلانى قايتا سۈنغان شىدمى. ئۇ، پۇلنى قولىغا ئالماي تۈرۈپ: "بۇنىڭغا شاراب ۋە بۇگۈنكىدەك ھەممە نەرسىنى تەيىشارلاپ قوي!" دەپ بۈيرۈدى. ئۇزى خوشلىشپ يولىغا كەتتى. لېكىن ئۇ ئۇزىلا كەتىمەي ئىقلى-ھۆشۈمنى بىلە ئېلىپ كەتكەندەك تۈرىزىلدى. ئۇزجۇزى ئوتۈپ دىگەن ۋاقتىدا كەلتىدى. بۇرۇنقىغا قارىغاندا، ئۇ يەنمۇ ئېسىل جابىدۇنۇپ كەلگەن ئىسىدى. مەن ئۇ كېلىشىن بۇرۇن كېرىڭ كلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى هازىرىلغان شىدمى. ئۇلتۇرۇپ بىلەل يىدۇق، ئىچىشتۇق. ئۇتكەنكىدەك تاك ئاتقىچە بىلەل بولددۇق. يەنە ئاۋاقدىدەك ئۇن تىلا بېل ئۇزاتقان

ئىدىم، قولغا ئالماي، ئۆزج كۈندىن كېيىن كېلىشكە ۋەدە بېرىپ،
بۇ پۈلنى تۈلتۈرۈشقا سەرب قىلىشقا بؤىرۇق قىلدى. مەن ئۇ
يېتىپ كەلكىچە ھەمىسىنى تەيىيار قىلدىم. ئۇ كەلدى. بۇ نوۋەت
يەنسىمۇ بىزەلگەن ئىدى. مەن دەرھال تۇرنۇمىدىن تۈرۈپ بۇ
ئىككى مسرا شېرىنى ئوقۇدۇم:

سەن ئېلىپ كەتكەن ئىدىك بۇ جانى سەن بەھۇش قىلىپ،
قايىتۇرۇپ كەلدىك تېنىڭە جىنىمى سەن بىر قۇش قىلىپ.
”مەن ھەققەتەن چىرايلىقىمۇ؟“—دىدى ئۇ ماڭا. ”ئەزىزىرىم
خىۇدا چىرايلىقىمۇ!“—دىدىم. يەنە بۇ ئىككى مسرا شېرىنى
ئوقۇدۇم:

يوقۇر كۈلزاردا سەندەك بىر چىمن.
يوقۇر جاھاندا سەندەك كۈل بەدمەن.

”ئەگەر دازى بولساڭ مەندىنىمۇ ياشراق ۋە مەندىنىمۇ چىراي-
لىقراق بىرسىنى ئېلىپ كېلەي، بولامدۇ،—دىدى ئۇ ماڭا.—
بىز بىلەن بىللە ئويىناپ، بىللە كۆلۈپ كۆڭلىنى ئاچىۇن. ئۇ
ناھايىتىمۇ زېرىكىپتۇ. خېلىدىن بېرى مېنىڭ بىلەن بىللە كېلىشنى،
كېچىنى مەن بىلەن بىللە ئوتكۈزۈشنى سۈرەپ يۈرەتتى.“
”مەيلى!“ دىدىم مەن. كېيىن بىز تۈلتۈرۈپ ئىچىشتۇق، تالق ئاتقىچە
بىللە بولدۇق. بۇ نوۋەت مەن ئەممەس، ئۇ، يېنىدىن ئۇن بەش
تىلا پۈلنى چىقاردى. ” سورۇنى كېلىدىغان قىزغا ئاتاپ كەڭرىرەك
قىلغىن!“ دىدى. نۇزى ئويىگە كەتتى. ئىككى كۈن ئوتتى. مەن
ئادەتتىكىدەك مەھماندارچىلىققا لازىم بولىدىغان نەرسەلەرنى
هازىرىلدىم. جاي تەيىيارلىدم. ۋاقتى يېتىپ ئۇ چوكان يېتىپ
كەلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە رومالغا پۇرکەنگەن يەنە بىر قىزمۇ

کەلدى. ئۇلار تىچكىرى كىرسپ ئولتۇرۇشتى. ناھايىتى خوشاللىق بىلەن قارشى ئالدىم. شامىنى ياقتىم. يۈزلىرىنى تاچتى. ياش قىز يەنمۇ گۈزەلرەك ئىدى. تېھتىمال، ئۇنىڭغا تەڭ كەلگىدەك جانان جاهاندا يوقتۇر. داستخان سېلىپ تاماق يىدۇق، تىجىشىق. مەن يېئى مەھماڭا كۆپرەك تەلىپۇنەتىم. تولىدۇرۇپ قۆيۈپ ئايال تۇقتۇم. دەسلەپكى ئايال غەزەپلىنىپ: "دىكىنئىم توغرىمىسىكىن؟ بۇ مەندىن چىرايلىقراق - ھە؟" - دىدىم. مەن "ھە" - دىدىم. "بۇ كېچە سەن بۇنىڭ بىلەن يات! مېنىڭ بۈگۈن تەلسۈئىم شۇ؟" دىدى. "خوب!" دەپ ئۇ قىز بىلەن ئورنۇمىدىن تۇردۇم. ئۇ، ئايال نورۇن سالدى. مەن تالاڭ ئاتقىچە شۇنىڭ بىلەن ياتتىم. تالاڭ ئاتقاندىن كېپىن ئويغاندىم. كۈن چىققان ئىدى. قارسام قوللىرىم قان. هەيران بولۇپ كوزۇمنى چوڭراق ئاچتىم. قىزنى ئويغانماقىچى بولدۇم. ئۇنىڭ بېشى تېنىدىن ئۆزۈلۈپ كەتكەن ئىكەن. بېشىم ئايلاندى. "بۇرۇنقى خوتۇن كۈنەدەشلىك قىلىپ ئولتۇرگەن بولسا كېرەك" دەپ ئوپىلدىم. تولىتۇرۇپ خىيالغا كەتتىم. كېپىن ئورا نۇمىدىن تۇرۇپ كېيمىسىنى سالدىم. ئۇينىڭ تىچىگە بىر ئورا كولدىم. قىزنى پۇتۇن قىمەتلىك كېيمىلىرى بىلەن زىنەت ئەسۋاپلىرىغا قوشۇپ ئورىغا كومدۇم. ئۆستىگە توبىا ياتقۇزدۇم. كېپىن يۈيۈندۈم. تازا كېيمىلىرىنى كېيدىم. قالغان پۈلۈمنى يېنىڭغا سېلىپ ئويدىن چىقتىم. ئوي ئىكىنىڭ يېنىڭغا بېرىپ، بىر يىللەق ئىجارىسىنى بىردىم. مەن: "قاھرىنگە تاغلىرىم يېنىڭغا بارىمەن" دىدىم. يولغا چىقتىم. قاھرىنگە بېرىپ تاغلىرىمىنى تاپتىم. ئۇلار خوشال بولۇشتى. ئۇلار ئۇزلىرىنىڭ ماللىرىنى سېتىپ بولۇشقان ئىكەن. "ئىمىشقا كەلدىڭ؟" - دەپ سوراشتى. مەن: "سەلمەرنى سېغىتىپ

كەلدىم!" دىدىم. يۈلۈمىنىڭ ئاز قالغانلىغىنى ئۇلارغا تېبىتىم. ئۇلار بىلەن بىر يىل قاھىرىدە يەنە تۈرۈپ قالدىم. قاھىرىنى تاماشا قىلىپ تويمايتىم. قايتىدىغان ۋاقت بولىغىچە قالغان يۈلۈمىنىمۇ خەجلەپ تۈگەتتىم. ئۇلار كېتىدىغان ۋاقتتا يوشۇرۇنۇپ، ئايىرىلىپ قالدىم. ئۇلار مېنى كوب ئىزلىپتۇ، لېكىن تابالىمايتۇ. ئاخىرى: "دەمەشقە كەتكەن بولسا كېرەك" دىكەن پىكىرىگە كەپتۇ. شۇ تەزەپكە قاراپ يول ئاپتۇ. مەن قاھىرىدە هىچ نەرسەم قالىغىچە ئۆزى يىل تۈرۈدۈم. ھەر يىلى دەمەشقە - ئوي ئىكىگە نىجارە يۈلۈنى ئۇھەتپ تۈرأتىم. ئۆز يىلدىن كېيىن قاھىرىدە يەنە تۈرۈشىغا تاقتىم قالىمىدى. يۈرۈگىم سقلىدى، يولغا چىقتىم. دەمەشقە كەلدىم. نىجارە تولىگەن ئۇيىگە چۈشتۈم. ئوي ئىكىسى مېنى كورۇپ خوشاڭ بولدى. ئوي مەن كەتكەن ۋاقتدا قانداق بېكىتىلگەن بولسا ھازىرمۇ شۇنداق ئىدى. ئىشكىنى ئېچىپ نەرسلىرىنى ئېلىپ كردىم. ئولتۇرۇلگەن قىز بىلەن بىلە ياتقان چۈشەك تېگىدىن قىمەتلىك تاشلار بىلەن بىزەلگەن نەقىشلىك ئالىئۇن نەسۋاپ چىقتى. قولۇمغا ئېلىپ قان داڭلىرىنى تازىلىدىم. ئېچىم سېرىلىپ يېغلىدىم. ئىككى كۈن شۇ ئويدە ياتتىم. ئۆچىنچى كۈنى ھامىاماڭا باردىم، كېيمىلىرىنى يەڭىۋەلىدىم. ھامىامدىن چىقتىم. يېنىمدا يول دىدارى قالىسغان ئىدى. ھىلىقى ئالىئۇن نەسۋاپنى ئېلىپ بازارغا باردىم وە ئۇنى سېتىش ئۆچۈن دەللاڭغا بىردىم. ئۇ مېنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، بىر ئاز بازار قىزىشنى كۆتىتى. كېيىن ئۇ نەرسىنى بازارغا سالدى. كورگۈچىلەر ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ قىمەتلىك نەرسە ئىكەنلىكىنى تېبىتىشپتۇ. ئىككى مىڭ تىللا باها قويۇزشۇپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن خۇۋەرسز ئىدىم.

دەلال مېنىڭ يېنىڭىچا كېلىپ: "بۇ بويۇن جابىدۇقى، تۈزج ئارملاشتىرىنىڭ لەغان ئىكەن. ساپ ئالىتۈن ئەمە سىكەن، سىكەن تىسلا باها قوييۇشىتى. نىمە بولسا بولسۇن، مەن ئېلىپ قويىاي دەپ كەلدىم" دىدى. "بۇ مېنىڭ خوتۇنۇمىنىڭ مىراسى، ئانداق بولسا ساتمايدىم مەن" — دىدىم مەن. "ساتماي نىمە قىلىسىن، سېتىپ پۈلسىنى ئال!" دىدى دەلال.

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى. شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇر
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

"سېتىپ پۈلۈڭىنى ئال!" — دەپتۇر دەلال.

سوزۇمدىن گۇمانلانغان ئىكەن. زىننەت تۈماردە
نى بازار ئاقاسافلىغا ئاپىرسىپ يېرىپتۇ. ئاقاسافال

ھاكىمغا ئاپىرسىپ يېرىپتۇ: "بۇ زىننەت تۈمارىنى
مەن يوقاتقان تىدىم" دەپتۇر ھاكىم. مەن كۆزۈمنى

سەكىزىنجى كېچە يۈمۈپ ئاچقىچە قاراۋۇللار ئوراپ ئېلىشتى.
ھاكىم زىننەت تۈمارى توغرىسدا سورىدى. مەن دەلالغا

ئېيتقان سوزۇمنى ئېيتتىم. ھاكىم كۈلۈپ تۈرۈپ:

"تۈغرا ئەمسى!" دىدى. — دە، غەزەپلىنىدى. بېشىنى كوتەر-

گچىلىك تۈتۈپ قامجا بىلەن تۈرۈشقا باشلىدى. قامچا ئۇتىسى.

مەن: "تۈغرىلىدىم" دىدىم قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئوپلاپ. ئەمما "بۇنىڭ

ئىگىسىنىڭ چەسىدى ئويۇمدە بار دەپ ھەركىزمۇ ئېيتىمايمەن"

دىگەننى ئوپلايتتىم. تۈغرىلىغىمىنى كۇنا بېزىپ قولۇمنى كەستى. ياغ

سۈرۈپ، داغلاب باغلىدى. مەن ھۆشۈمىدىن كەتكەن ئىدمىم. ماڭا بىر ئاياقتا شاراب بەردى. كوزۇمىنى تېچىپ قولۇمىنى تۇرالپ ئۇيۇرمىگە كەلدىم. "مەن ئۇغرىلىق بىلەن ئەيپەلىنىپەن، ئەمدى ئۇزەڭىھە باشقا يەردىن جاي تاب!" دىدى ئوي ئىگىسى. "ئوي ئىگىسى تاسقىچە بىر-ئىككى كۈن سەۋىرى قىل!" دىدم. ئوي ئىگىسى كونىگەندەك بولۇپ چىقىپ كەتتى. ئولتۇرۇپ ئۇبلاپ، توختىماي يىغلايتىم. "بۇ ئەھىوال بىلەن قانداق قىلىپ يۈرۈتۈمغا بارىمەن" دەپ ئۇبلايتىم. ئۇلار ئەيپەزلىكىنى بىلەمەيدۇ دەپ ئۇبلايدىم. ئىككى كۈن قاتىق ئاغرىسىم. ئۇچىنچى كۈنى بىر ئاز كوزۇمىنى تېچىپ ياتقان ئىدمىم. ئوي ئىگىسى بىلەن بازار ئاقاقلى، يەنە بىرقانچە كىشىلەر كىربىپ كېلىشتى. ئۇلار مېنى باغلىدى، بويىنۇمغا نىمە گەپ؟" دەپ سورىدىم. ئۇلار مېنى باغارلىدى، بويىنۇمغا تافق سېلىپ: "سبىندىن تېپىلغان زىننت تۇمارىنى دەمەشق شاهنىڭ ۋەزىرىگە قازىلار تېلىپ بېرىشقا ندا، بۇنىڭدىن ئۆز يىل بۇرۇن شاهنىڭ قىزى بىلەن يوقالغانلىقى مەلۇم بولدى" دېيىشتى. بۇ سوزنى ئائلاش بىلەن مەندە ئەقلى - ھۆشلا ئەمەس، بىلكى تېنىمە چېنىمۇ قالىغانداك بولدى. يۈرىگىم يېڭۈاشتن پارچىلانغا نداك بولدى. ئۇلۇشۇمگە گۇمان قالىمىدى. "پادىشاغا توغرىسىنى ئېيتىاي، خالسا ئولتۇرە، خالسا كەچۈرە" دەپ ئۇبلايدىم. شاهنىڭ ئالدىغا باردۇق، شاھ ماڭا كوز قىرىنى تاشلاپ تۇرغانداك بىلىنىدى. ئۇ كېيىن: "ھىلىقى ئۇغىرى دەپ قولى كېلىگەن يىگىت شۇمۇ؟" - دىدى. بۇ سوزنى ئائلاپ بىرئاز كوڭ-لۇم كوتۇرۇلدى. "ھورەمتلىك شاھ، مەن ئۇغىرى ئەمەس، مېنى بۇ چوڭا جىنايەت بىلەن ئەيپەلەپ بازار ئوتتۇرسىدا قامچا بىلەن

ساۋىدى، ئىقرار قىلىشقا مەجبۇرىنىدى. مەن قىلىمغان ئىشقا ئىقرار قىلدىم. قولۇمنى كەستى"—دىدىم. شاھ "سەندە كۈنا يوقا" دەپ بازار ئاقاقلىغا كايىپ، پۈلنى تولەشنى بۈيىرسىدى. بويىتۇمدىن تاقاقنى ئالدى. شاھ باشقىلارنى تۇردىدىن چىقىپ تۈرۈشقا بۇدۇرۇدى. پەقدەت مېنىلا ئېلىپ قالدى. شاھ ماڭا تىكىلىپ: "ئەي تۇغلىم، ۋەقەنىڭ راستىنى سوزلە! بۇ زىنتەت تۈمارى سېنىڭ قولۇشقا قانداق چۈشتى" دىدى. "ئەي شاھم،—دىدىم مەن،— سىلگە راستىنى ئېيتىي."—دەپ، بىرىنچى ئايال بىلەن بولغان ۋەقەنى، تۇ خوتۇن قانداق قىلىپ قىزنى ئېلىپ كەلگىنىشى، تۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى، ئارىدا بولۇپ توتىكىن كەپ—سوزلەرنى، تەتسىگەندە تۇرۇنۇمىدىن تۈرگانىدا كورگۈنۈمىنى، قىزنىڭ كاللىسى قانغا چىلانغان حالدا تۈرگانلىغىنى، بۇ ئىشنى كۈندە شىلگى بىلەن ھىلىقى ئايالنىڭ قىلىغانلىقىنى، بۇ ھەقتە مەندە كۈمان پەيدا بولغان لىغىنى ۋە باشقىلارنى باشىتنى—ئاياق سوزلىدىم. بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاھ بېشىنى چايقاب يىغلاپ تاشلىدى. تۇزىنى توختىتالىي يۈزىگە ياغلىق تۈتۈپ تۈرۈپ يىغلىدى. بىر ئازدىن كېپىن تۇ ماڭا تىكىلىدى. "ئەي تۇغلىم،—دىدى غەمكىن ئاواز بىلەن،— سەن ئېيتقان بىرىنچى ئايال مېنىڭ چوڭ قىزىم. مەن تۇنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ساقلىغان. بويىغا يەتكەندە قاهرىگە تۇۋەتتىم. تۇ تاگامنىڭ تۇغلىغا تەككەن ئىدى. ئېرى تولدى. يېنىڭىغا قايىتىپ كەلدى، قاهرىدىلا يۈزۈلغان تىكىن. سېنىڭ يېنىڭىغا توت قېتىم بېرىپتۇ. ئاخىرقى قېتىم تۇزىنىڭ كىچىك سېلىسىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىككىسىمۇ بىر ئانىدىن تۈغۈلغان، بىر—بىرىنى ياخشى كورەتتى. چوڭى بۇ يولغا كىرىپلا قالماي، تۇز سىرىنى

سەللىغا ئېيتىپ، ئۇنىمۇ قىزىقتۇرغان. كىچىكى بىللە بېرىشنى سورىغاندا، ئۇنى بىللە ئېلىپ بارغان. لېكىن شۇ كۈنىڭ ئەتسى بىر ئۇزى يالغۇز قايتىسى. مەن سەللىسىنى سوراشتۇرۇدۇم. ئۇ ماڭا "بىللە يەمنا" دەپ جاۋاپ قايتىۋىدى. كېپىن ئۇ، سەللىسىنى قانداق نولتۇرگىنىنى ئانىسغا سوزلەپ بېرىپتە. تىنماي يېغلىدىم. ئەمدى مەن نولكىچە يېغلايمەن، - دىدى شاھ، - سېنىڭ سوزۇڭ توغرى، ئوغلۇم، ئەڭەر سەن قارشى بولىساڭ مەن سائى ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك سەللىسىنى - كىچك قىزىمىنى بېرىمەي. بۇ قىزىم ئۇلارغا ھىچ تۇخىشمايدۇ. مەن سېنىڭدىن ئۇلارنىڭ مەھرى ھەققىگە ھىچ نەرسە ئالمايمەن. پۇتۇن توپىنى ئۇزەم قىلىپ بېرىسمەن. سەن ماڭا ئوغۇل بول!" ماڭا بۇنداق تىلتىپات نەدە تۈرۈپتە، شۇقا "ھىمىستىڭ ئۇچۇن رەخىمەت" دىدىم. شۇ چاغدا شاھ قازى، كۆزەلارنى قىچقىرىپ، قىزىمىنى ماڭا نىكاھ قىلىپ بەردى. قىزىنىڭ يېنىغا كىردىم. شاھ بازار ئاقاقلىدىن مېنىڭ پۇلۇمنى ئېلىپ بەردى. شاھنىڭ ئالدىدا ئابروپۇم ئوستى. شۇ يىلى ئاتام ئولدى. شاھ ئاتامدىن قالغان ماللارنى ئالدۇرۇش ئۇچۇن ئۇزى ئادەم شۇھەتى. شاھ ئۇھەتكەن ئادەم ئەلچى بولۇپ ئاتامدىن قالغان ماللارنى تولۇغى بىلەن ماڭا ئېلىپ كېلىپ بەردى. مەن هازىر ناھايىتى باي، ناھايىتى شاد - خورام ياشايىمەن. ماڭا بۇ مېنىڭ قولۇمىنىڭ كېلىش تارىخى" دىدى يىكىت. مەن ئەجەپلەندىم، ئۇچ كۈنگىچە يېكتىنىڭ يېنسىدا تۇردۇم. ئۇ، ماڭا رازى بولغىدەك يۈل بەردى. مەن ئۇ يەردىن سىزنىڭ شەھىرى - ئىزگە كەلدىم. تۈرمۇشۇم ياخشى نىدى. بۇگۈن كېچە تۈرىقىزلا دوكتىك ۋەقەسىگە يۈلۈقىتۇم.

"بۇ ۋەقە، دوكتىنلۇك ۋەقدىدىن قىزىق ئەمەسگەن، - دەپتۇ
 چىن خاقانى - شۇنىڭ نۇچۈن سىلدەرنىڭ ھەممىيە ئىلارنى بولۇپسىز
 بۇ ۋەقە گە بىۋاستە سەۋەپىچى بولغان ماشىنچىنى دارغا
 ئېشىم كېرەك. ئەگەر سەن دوكتىنلۇك ۋەقدىدىن قىزىقراق بىرەر
 ھىكاىيە ئېيتىپ بەرمىسىڭ چىنايىتىدىن تۇتمەيمەن" ماشىنچىس
 ئورنىدىن تۈرۈپ ھىكاىيە باشلاپتۇ.

ماشىنچىنىڭ ھىكاىيىسى

-ئەي خاقانىم! مېنىڭ ھىكاىيەم بۇلا رەنلىك ھىكاىيلرىدىن قىزىق.
 راق، - دەپ سوز باشلاپتۇ ماشىنچى - بۇ ھادىسىگە تۈچۈرۈفچە،
 ئەتىگەندە ھەمكەنسىپ بىر ئاغىنەمنىڭ تۈيىدە زىياپەتنە بولىدۇم.
 ئۇ يەردە ھەندىدىن باشقىمۇ ماشىنچىلار بار ئىدى. ھەمىسى بولۇپ
 بىز يىڭىرىمىگە يېقىن ھونەرۋەن تىدۇق. تۇلار ماشىنچى،
 ياغاچى، بوزچىلار ئىدى. كۈن چۈش بولغاندا بىزگە ئاش
 تارتىتى. شۇ ۋاقتىتا ئوي ئىگىسى بىر چىراىلىق ياش يىگىتى.
 نىمۇ باشلاپ كىردى. ئۇ، باغدادتنىن كەلگەن مۇساپىر ئىكەن.
 يىگىت ناھايىتى ياخشى كىيىنگەن ئىدى، پەقتى بىر ئاز ئاقايتى.
 بىز بىلەن سالاملاشتى، ھەممىمىز ئورنىمىزدىن تۈرددۇق، ئۇنى
 مەھمان دەپ يۇقۇرىغا تەكلىپ قىلدۇق. ئۇ، ئولتۇرماقچى بولغان
 ئىدى. ئازىمىزدا ئولتۇرغان سەترابىنى كورۇپ قايتىپ چىقىپ
 كەتمەكچى بولدى. بىزمۇ، ئوي ئىگىسىمۇ ئۇنى بۇ دايىدىن
 قايتىشقا تەكلىپ قىلدۇق. ئۇ، ئۆز پىكىرىدە چىڭ تۇردى. ئەڭ
 ئاخىرىدا ئوي ئىگىسى: "ئىميشقا كىردىڭ ۋە نىمە سەۋەپىتنى
 قايتىپ چىقىپ كەتمەكچى بولدىڭ؟" دەپ سورىدى. "ھورەتى-

لەك مەھماનلار، — دىدى تۇز، — قارشلىق قىلىاسلىغىڭلارنى سورايمەن. بۇ سورۇندى سەترابج بولسا مەن نۇلتۇرالايمەن!“ تۈي شىگى سۆزىنى ئاشلاپ ناھايىتى هەيران بولدى: “بۇ يىگىت باغدادلىق تۈرسا، نىمشقا بۇ سەتراچتن شۇنچە قاچىدۇ؟“ دىگەن خىبالغا كەلدى. بىز تۈنگىدىن بۇ ئىشنىڭ سەۋۇنىنى سورىدۇق. “ئىي تېزىز مەھماનلار، — دىدى يىگىت، — باغداددا مۇشۇ سەتراچنىڭ سەۋۇنىدىن ئېغىر كۈلپەتلەر كە يولۇقتۇم. نەتىجىدە ئايىضم ئاقساق بولۇپ قالدى. شۇنگىدىن بېرى بۇ سەترابج بىلەن ھىچ قىدەرە بىللە ئۇلتۇرماسلىققا، بىللە تۈرماسلىققا، ھەتاڭى تۇز بار يۈرتىسىمۇ تۈرماسلىققا قىسىم ئىچىكەن ئىدىم. شۇ سەۋەھېتىن ئۆز يۈرۈتۈم باغدادنىسىمۇ ئاشلاپ چىققان ئىدىم.“ بولغان ۋەقەتى ئېيت“ دەپ ئىلتىماس قىلدۇق بىز. سەتراچنىڭ رەئىگى سارغايدى. يىگىت سۆزىنى باشلىدى: “ئىي جامائەت، — دىدى تۇز— ئاتام باغدادنىڭ باي سوددە گەرلىرىدىن ئىدى. ئۇنىڭ معنەتىن باشقا ئوغلى يوق ئىدى. چوڭ بولۇپ بالاگەتكە يەتكىشىمە ئاتام ۋايات بولدى. تۈنگىدىن ماڭا كوب مال- دۆنیا، قول ۋە كېشىزەك قالدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ياخشى كىيىنپ، ياخشى يەيدىغان بولدۇم. نىمە تۇچۇندۇر خوتۇن جىنسىنى ياقتۇرمایتتىم. بىر كۈنى باغدادنىڭ بىر كۆچسدا كېتۋاتىم، ئالدىمىدىن بىر توب مەسلەر چىقىپ قالدى. ئۇلار مېنىڭ يۈلۈمنى توستى. مەن ئۇلاردىن ئۆزەمنى ئېلىپ قېچىپ بىنيدىستى دىگەن كۆچىغا كىرب قالدىم. بۇ كۆچىنىڭ ئاخىرسى يوق، خالتا كۆچا بولۇپ چىقتى. مەن بىر هوپلىغا كىردىم. بىر پانا جايىنى تېپىپ يوشۇرۇندۇم. تۇز يەردە بىر ئۇرۇندۇق بار

ئىكەن، شۇنىڭغا كېلىپ ئولتۇردىم. بىردىن سول تەرىپىمىدىكى بىر ئويشىڭ دېرىزسى تېجىلدى. نۇ، ئويده ناھايىتى چىرايسلىق بىر قىز ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭغا كوزۇم چۈشتى. نۇ خۇددى تولۇن ئايدەك ئىدى. بۇنداق گۆزمل قىزنى ئۇمرۇمدا كور- مىگەن ئىدىم. نۇ، دېرىزە ئالدىدىكى كۈلەرگە سۇ قۆيۈپ تۇراتى. نۇڭ- سولغا بىر قاراپ دېرىزىسىنى تېتىپ غايىپ بولدى. يۈزىگىمكە ئوت كەتى. پىكىرىتىنى شۇ ھەقتىكى خىباللار ئوراپ ئالدى. كۈن پانقىچە شۇ يەردە ئولتۇرۇپ، پەقەت شۇ قىز توغ- وسىدىلا ئوپىلدىم. خوتۇنلارغا بولغان ئوچىمەنلىكىم يوقاپ مەھرىۋانلىققا ئايلاندى. شۇ چاغدا يېنىدا مولازىلىرى بىلەن شەھەر قازاسى كېلىپ ئاتتنى چۈشتى. ھېلىقى ئويگە كىرسپ كەتتى. نۇ، قىزنىڭ ئاتسى ئىكەنلىكىنى بايقدىم. كويۇپ- پىشىپ ئويگە قايتىم. غەمكىن بولۇپ ئورنۇمغا ياتتىم. قۇللار، كېنىزە كلمەر كىرسپ ئەتراپىمىنى ئوراپ ئولتۇرۇشتى. مەن ئۇنىدىمەي ياتتىم، سوئاللارغا جاۋاپىمۇ بەرمىدىم. بارغانسەرى كېلىم تېغىرلاشتى. ئادەملەر يوخىلاپ كېلىشتى. بىر كۈنى بىر موماي كىرسپ كەلدى. كورۇنۇشدىن نۇ سىرنى سەزگەنگە ئوخشايتى. بېشىمغا كېلىپ يېقىن ئولتۇرۇپ ئىنتايىن يېقىمىلىق سوزلەرنى قىلدى. "ئىي تۇغلۇم، - دىدى ئۇ يېقىمىلىق ئاواز بىلەن، - نىمە سىرىلە بار، ماڭا تېيت! بەلكى مەن ياردەم قىلارمەن". مەن ۋەقەنلىق تېبىتىم. "جان تۇغلۇم، - دىدى ئۇ موماي - سەن كورگەن بافاداد شەھەر قازىنىڭ قىزى بولسىدۇ. سەن كورگەن ئوي قازىنىڭ ئوبىس. ئاتىنىڭ ئوبىس ئىچكىرىسىدە، ناھايىتىمۇ ھەشەمەتلىك، كېلىشكەن. قىز بولما سەن كورگەن ئويده يالغۇز تۇرۇدۇ. لېكىن ئاتسى

ئۇنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ساقلايدۇ. مەن نۇلارنىڭ ئويىگە ناھايىتى كوب كىرىپ تۈرسمەن. سەن تۇنىڭغا يەقەتلا مەن ئارقىلىق يىشىلەيىسىن. بىلەئىنى چىڭ بافلارا". تۇنىڭدىن بۇ سوزنى ئائىلاب بىرئاز تىتىكەلەشتىم. قېرىنداشلىرىم، تۇقانلىرىم سۈپۈلۈشتى. تەتسى مەن تامامەن دىكۈدەلە ساقايدىم. موماي قىزنىڭ ئويىگە باردى. لېكىن تۇنىڭ چىرايسى ئوزگۈرگەن حالدا قايتىپ كەلدى: "سېنىڭدىن ئايلىناي تۇغلۇم" دىدى - ده. كېپىن شۇك بولدى. قىز توغرىسىدا سورىخان ئىدم، "ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئوتىكەن كەپلەرنى، بولۇپسىمۇ تۇ قىزنىڭ دىگەن-لىرىنى سورىما، ئائىلاب نىمە قىلىسىن؟ قىسى، تۇ ھەقتە سەن كەپ سورىما، مەن ساتا ئېيتىماي" دەپ خورىنىدى. كېپىن سوزنى داۋام قىلىپ، تۇ قىز ماڭا: "ئەي قېرى، بۇنىدىن كېپىن يەنە شۇ ھەقتە ئېغىز ئاپالاڭ تەدىئۇنىنى بېرىسىن" دىدى. تۇنىڭ-دىن بۇ گەپنى ئائىلاب ئاياق- قولۇم بوشاشتى. قىزنىڭ ئالدىدىن قانداق قىلىپ يېشىپ چىققىنىمى بىلەيمەن، ئىككىنجى قېتىم مەن يەنە تۇنىڭ ئالدىغا بارىسىن".

بۇ گەپنى ئائىلاب كېلىم يەنە ئېغىرلاشتى. ئارىدىن بىرنهچ-چە كۈن تۇتۇپ موماي يەنە كىرىپ كەلدى: "ئەي تۇغلۇم سۈپۈنچە بىرإ" دىدى تۇ ماڭا. مەن تۇنىڭدىن بۇ سوزنى ئائىلاب خوشلۇغۇمىدىن چېنىم چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالدى: "نىمە دىسەڭ تەبىيەرإ" دىدىم مەن مومايىغا. مومايى مؤىنداق دىدى: "تۇنۇڭۇن قىزنىڭ ئويىگە مەن يەنە باردىم. كۆزۈم ياش، دىلىم غەش تىدى، قىز، نىمانچە غەمكىن سەن بۇۋى؟" دىدى. "مەن بىغلاپ تۈرۈپ: "ئەي مەلکەم، سېنى سوېگەن كىشى تەرىپىدىن كەلدىم.

ئۇ، سېنىڭ ئىشىنىڭدا ئولۇشكە ئاز قايتىۋ،" دىدىم. شۇ سوزدىن كېيىن بىرئاز كوئلى يۈمىشدى. "قەيدەرىلىك، كىم ئۇ؟" - دىدى قىز. "مېنىڭ ئوغۇلۇم، بېغىنىڭ مۇسى،" - دىدىم مەن، - ئۇ، "سېنى بۇنىڭدىن بىر نەچچە كۈن بۇرۇن، دېرىزىدە گۈلگە سۇ قۇيۇۋاتقىنىڭدا كورگەن ئىكەن. شۇنىڭدىن بېرى ئەس-ھوش سەندە. سەن بىلەن بىرىنچى قېتىم كورۇشكىنىمىزدە ئېيتقان سوزۇڭنى يەتكۈزگەن ئىدىم. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭ كېلى يەنە تېغىرىلىشپ كەتتى. هازىر ئۇ بېشىنى كوتىرەلمەيدۇ. ئەگەر بۇ ئەھۋال يەنە سوزۇلغىدەك بولسا، ئۇنىڭ ئولۇپ كېتىشى چوقۇم" دىدىم. ياش تامىچلىرى كۆزۈمىدىن مارجاندەك ئاقتى، قىزنىڭ دەڭىسى ئۆزگەردى. "مۇشۇنىڭ ھەممىسى مەن ئۈچۈنمۇ؟" دىدى ئۇ. "ئەلۋەتتە سەن ئۈچۈن" دىدىم. "ئانداق بولما يېكتىگە بار. مەندىن سالام دە! - دىدى قىز، - جۇمە كۈنى، جۇمە نامىزىدىن ئىلگىرى كەلسۈن. مەن ئۇنىڭغا ئىشىك ئاچىمەن، بىر ئاز ئولتۇرمىز. ئاتام ناما زىدىن قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن چىقىپ كەتسۈن!"

مومايىنىڭ سوزلىرىنى ئائىلىغاندىن كېيىن غەملەرىم تارقىدى، كوئلۇم يورىدى. مومايىغا كېيىم - كېچەك بەردىم. "غەم ئەندىشىنى تاشلا! كوئلۇڭنى شات، روھىڭنى ئۇستۇن تۈت!" دىدى مومايى. "مەندە ھېچقانداق غەم قالىمىدى" دىدىم مەن. قەۋىمى - قېرىنە - داش، يارۋا - بۇرا دەرىلىرىم مېنىڭ ساقىيىشىمىدىن ئۇمت كۆتۈپ شاتىلاندى. مومايى ئويىگە كەتتى. جۇمەنى كۆتۈپ ياتتىم. جۇمە كۈنى مومايى يەنە كىرىپ كەلدى، ئەھۋال سورىدى. مەن تامامەن ساقايىغىتىمنى ئېيتتىم. كېيىملىرىمنى كېيدىم، خۇشبۇي

ئەتلەرلى سەپتىم، ئادەملەرنىڭ نامازغا كېتىشىنى سەۋىرىسىزلىك بىلەن كۈتتۈم. شۇ ۋاقتتا موماي: "ھېلى تېخى ۋاقت بار، ھامىماغا بارساڭ، چېچىڭنى ئالدۇرساڭ ياخشى بولاتنى. يېڭىلا كېسەلدىن تۈرگانىسىن" دىدى. مەن: "ناھايىتى ياخشى تېپتىم. ئالدى بىلەن چېچىمىنى ئالدۇرۇپ، كېيىن ھامىماغا ئىز" دىدىم. ئالدى بىلەن چېچىمىنى ئالدۇرۇپ، "تۈزۈگەك، تېسل سۈپىت، باشنى ئاغرىتىمىيدىغان، قولى چاققاڭاراق بىر سەتراج تېپىپ كەل!" دىدىم. قول ئەندە شۇ پالاكت سەترابچىنى تېلىپ كەپتۈ. تۇ كىرىپ سالام بىردى، مەن جاۋاپ بىردىم. "دۇنيادا غەم ئەندىشە كورمە! قايغۇ ئەملەردەن خالى بول!— دەپ سوز باشلىدى تۇ.— چېچىڭنى ئالدۇرماسىن؟ ياكى قان ئالدۇرماسىن؟ تېبىنى ئابباس جۈمە كۈنى چېچىمىنى ئالدۇرغانلاردىن يەتمىش خەل كېسەل چىقىپ كېتىدۇ، دىگەن. يەندە مۇنداق رىۋايهەتىمۇ بار، ھەركىم جۈمە كۈنى قان ئالدۇرسا پۇرتۇن ئۇمرىدە كۆز ئاغرىغى كورمىگە يە باشقا كېسەللەردەنسمۇ خالى بولغا يى." تۇ ھە دەپ كەپىنى ئاۋۇتقلى تۈردى. مەن: "چوچە كەلەرنى ئاز سوزلەپ، چېچىمىنى ئال! مەن يېڭىلا كېسەلدىن تۈرگان ئادەم" دىدىم. قول ئۇغىدىن پەشتامىسىنى تېلىپ، تۇنىڭ تۇچىدىن تۇستىرلاپ^①نى ئالدى. تۇ يەتتە ئىدى. سەتراج تۇنى تېلىپ تۇينىڭ تۇتتۇردى سەغا كەلدى. يېشىنى كۆتىنىڭ نۇرۇغا توغرى كەلتۈرۈپ خېلى تىكىلىپ تۈردى. كېيىن يەندە كەپ باشلىدى. "بىلگىن، بۈگۈن يەنى جۈمە كۈنى هېجرى يېلىنىڭ يەتتە يۈز ئاتىش تۇچىنجى

^① تۇستىرلاپ — يۈلتۈزۈلار ھەركىتىنى كورسەتكۈچى ئەسۋاپ، رەمە چىلەرمۇ ئىشلىتىدۇ.

يىلى، سەپەر ئېيىنىڭ ئۇنىچى كۈنى، ئىسکەندەر ۋاقتىدىن يەتنە مىلە ئۆزجىچى يۈز يىگىرىمە يىلدىن كېيىنىكى مىرىرىخ يۈلتۈزىدىن سەككىز دەرىجە ئالىتە مىنۇت گوتتى. بۇگۈن مىرىرىخ يۈلتۈزى بىلدەن ئاتا رۇد يۈلتۈزى ئۇچراشقاڭ كۈنىدۇر. بۇ نەرسە بۇگۈن چاچ ئالدۇرۇشنىڭ ناھايىتى يۈقۇرى ۋە ھاپىز خاسىيەتكە ئىگە ئىسکەنلىكىنى كورستىدۇ. بۇ نەرسە پېقىرغا يەتنە بىر پالىنى كورستىدۇكى، بۇگۈن سەن يەتنە بىر كىشى بىلدەن ئۇچراشماقچە سەن، يەتنى ۋە دە كۈنۈددۈر. بۇ ئىش ناھايىتى كۆئۈلۈك، ياخشى بولىدۇ. ئىشنىڭ ئاقۇنىشنىڭ كەپ - سوزكە ئايلىنىشنى سوزلىمىكىنىم ياخشى.

"جېنىمىدىن تويدۇر دۇڭا، كاللامنى ئىلەشتۈرۈۋەتتىك. سېنى چېچىمنى ئالدۇرۇشقا قىچقىرتقان نىدىم. بۇ گەپلىرىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ چېچىمنى ئالغىنا!" دىدىم. "ئەزىزرايى خۇدا، - دىدى سەترابىج، - ئەگەر بىزىز بېشىڭىدا يەتنە نىمە كېيىنىڭ بارلىغىنى بىلگىنىشىدە بۇگۈن ھىچ نەرسىگە ئالدىرىماس نىدىلىك. مېنىڭ سوزۇمنى قۇلاق سېلىپ ئاشقان بولاتتىك. مېنىڭ مەسىلە - مېنىمىنى ئالغان بولاتتىك. مەن سائى يۈلتۈزلارىنىڭ تەقەززاسىغا مۇۋاپىق ئىش قىلىشنى مەسىلەت كوربۇاتىمەن. سەن مەندىن مىننتىدار بولۇشۇڭ، قارشىلىق قىلىماسىلىخىڭ كېرەك. مەن سائى ھەقىقتەن مىرىھۇانلىق قىلىۋاتىمەن. ئەگەر سوزۇمگە كىرسەڭ سائى يەتنە بىر يىلغىچە خىزمەت قىلىشقا تەبىيارمەن. نىمدى ئۆزەڭ بىر قۇر ياخشىراق ئۇپلاپ باققىنا. ئەگەر ماقول دىسەڭ بىر يىللۇق ھەقىقىنىمۇ ئالمايمەن." ئۇنىڭ سوزىنى ئاشلاپ تاقىتىم تۈكىدى. "بۇگۈن سەن مېنى بوغۇپ ئولتۇرگەندىن ئارتۇغراق قىينىدىڭا!

دىدىم.

قىسىه شۇ يەركە يەتكەلde تالق ئاتى، شەھrinزاد ھىكايىسىنى توختاتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قىپتو
شەھrinزاد ھىكايىسىنى.

“ساشا ئۇخشاش سىلىنى. نۈجۈمغا ماھىر سەتىدە.
راچنى ئومرۇمكە كېلىپ كورمسىگەن ئىدىم.
سېنىڭ سوزلۈرۈڭ بىر تىبىنگىمۇ ئەرزىمەيدۇ.
بۇل، قۇرۇق كەپىنى مەن ياخشى كورمەيمەن.
يىگىرمە تولقۇزىنىمى مەن سېنى چاچ ئالدۇرۇشقا قىچقىرتقان ئىدىم.
كېچە ھېلى ئۇ ياقتىن، ھېلى بۇ ياقتىن تايىنى
يوق سوزلەرنى بىلجىساوپىرىپ مېنى زىرىكتۈرۈدۈك. بۇ
قاداچ ئىش؟” دىدىم. “ئاجايىپ ئىش، — دىدى سەتراباج، —
كام سوزلىكىنىم ئۆچۈن، سوزگە بېخىلىغىمىدىن يەتسە تۈققان
ئۆكامنىڭ ئارسىدا پەقەت مېنىڭلا لەقىسىم “ئەسامىت” يەنى كام
سوز دىگەن ئىسم بىلەن مەشھۇر. ئەلا چولە ئۆكامنىڭ ئىسى
“ئەلەكبۈك” يەنى ئەزمە: ئىككىنچى ئۆكامنىڭ ئىسىمى “ئەلەددار”
يەنى ۋاقىرسىقاق: ئۆچىنچى ئۆكامنىڭ ئىسىمى “يەدقىق” يەنى
غەلۇنچى: تورتىنچى ئۆكامنىڭ ئىسىمى “ئەلقۇز زۇلىسانى” يەنى
ئافزى ئاچچىق، يەكچەشمە: بەشىنچىسىنىڭ ئىسىمى “ئەلەشار” يەنى
ئېلىپ قاچار؛ ئالتنىچى ئۆكامنىڭ ئىسىمى “شەفالۇق” يەنى پوچى.
سەتراباج سوزىنى ئۆلاپ كېپتۈۋاتقان ئىدى. يۈزىكىم يېرىلىپ
ئولۇپ قېلىشىمە ئەقلەم يەتتى. خىزمەتچىنى قىچقىردىم. “بۇنىڭغا

توت تەڭىگە پۈل بېرىپ يولغا سال! چاچ ئالدىر، سەيغان ۋاقت
تۈگىدى. ئەمدى چاچ ئالدىرۇشنىڭ حاجىسى يوق!" دىدىم. "بۇ
ئىمە گەپ؟—دەپ ھولۇقتى سەترابج،—مەن سائى خىزىت
قىلىمай ھەق ئالمايمەن! ئەلۋەتتە خىزىت فىلىشىم كېرەك. مەن
مېنىڭ قەدرىمكە يەتىسىڭە، مەن سېنىڭ قەدرىڭىگە يېتىمىن،
چۈنكى ئاتاك رەھىمەتلەك كۆپ ياخشى، قولى ٹۈچۈق، كۆپىنى كور-
گەن ئادەم ئىدى. نۇمۇ، خۇددى، شۇنداق مۇبارەك بىر كۈنە
ئادەم ئۇۋەتكەن ئىدى. كەلدىم. ئالدىدا بىرقانچە ئاغىنە-بىرا-
دەرىلىرى بار شىكەن، ماڭا قان ئېلىشنى مەسىھەت سالدى. مەن
دەرھال ئۇستىرلاپنى كوتۇرۇپ كوردۇم. قارسام يۈلتۈزلاو
ھىۋات ۋاقتى مۇۋاپىق ئەمەس، قان ئېلىش ۋاقتى ئەمەس
ئىدى. قازايىن ئىلىمى نۈجۈمنى ئاتائىغا ئېيتىم. شىخلاس قىلغىنى-
دىن لام-جم دىمىدى. ئىلىمى نۈجۈم ۋاقتى كەلگىچە سەۋىرى
قلدى. ئاز ۋاقتىن كېيىن نىجاتلىق سائىتى كەلگىنى مەلۇم
بولدى. قان ئېلىشقا باشلىدىم. مەرھۇم ئاتاك مىننەتدارلىق ئىزهار
قلدى. شۇ يەردە ئۇلتۇرغانلارمۇ خوش بولۇشتى. خىزىت ھەدقىقىم
ئۈچۈن رەھىمەتلەك ئاتاك يۈز تەڭىگە يەردى." "سەندە كەلەرگە
تۇرۇنسىز پۈل چاچقان ئاتام كورىدىمۇ تىنچىسىنۇ!" دىدىم.
سەترابج: "ئەستەغپەرۇللا، سۇبهاناناللا.—دەپ ھولۇقوپ سوزىنى
يەنە داۋام قىلدى.—مەن سېنى شەقىل ئىگىسى، شەرەكلىك،
پەمى بار، دەپ پەرەز قىلاتىم. سەن كېسەلىنىڭ تەسىرى بىلەن
بۇنداق ئۇرۇنسىز سوزلەرنى دەپ گۇنا قىلىۋاتامىسىن يى؟ ئۇنداق
بولا سەن بۇ كامىچىلىقىنى خالى. مەن ئۇنى ئەپۇ قىلىمەن. ئىمە
سەۋەپتن بۇنچىلىك ئالدىراۋاتقىنىنىسىمۇ چۈشۈنىمىن. مەرھۇم

ئاتالاڭ مەندىن مەسلىھەت ئالماي ھېچ نىشنى ئىشلىمەيتتى. چۈنكى
ھەدىس شەعرىپتە ئېيتىلغان مەسلىھەتنىڭ مەنپىھەتلەرنى ئاتالا
ياخشى بىلەتتى. سەن ياخشىراق ئۇيىلان! مەندىن باشقا داناراق
ئادەم تاپالمايسەن. مەن بېت تىرىھەپ تۇرۇپ خىزمەت قىلىۋاتىدە.
مەن، خاپا بولمايمەن، ئەمما سەن بولساڭ بىر يەردە ئۇلتۇرۇپمۇ
سقىلىۋاتتىسىن. ئاتاڭنى ھورمەت قىلغىنىم تۈچۈن، بۇ قىلغىنىڭخىمۇ
چىدايمەن. "ئەزىزىرى خۇدا! سوزنى يەندە ئۆزۈارتتىڭ. سېنىڭدىن
سۇرایىدىغان مەسلىھەت يوق ئىدىغۇ؟ چېچىمنى ئال-دە، يۈلۈڭغا
مالۇ! دىدىم. "بىلىمەن،— دىدى ئۇ گىپىنى يەندە باشلاپ،—
مەندىن قاتىق رەنجىدىڭ! لېكىن مەن ئۇنى ئۇزىمگە ئالمايمەن،
يەنلا كىچرىمەن. چۈنكى سېنىڭ ئەقلەتكە توشىغان، ھېلى
ياشىمەن، تېخى يېقىندىلا سېنى مورەمگە ئېلىپ مەكتەپكە ئاپىرىپ
قوىيغان ئىدىم. "خۇدا رازى بولسۇن!— دىدىم مەن ئۇنىڭغا.—
ئىشمىدىن قالدىم. سەنمۇ ئۆز يۈلۈڭغا مالۇ! مەنمۇ ئىشىمغا باراي!
شۇ چاغدىلا ئۇ قولغا ئۆستىرا بىلەن بۈلەينى ئالدى. ئۆستىرىنى
بۈلەيگە قايتىدىن بۈلەشكە كىرىشتى. تۇتۇپ كورۇپ بېقىپ يەنلا
بۈلەيتتى، ھېچ توختىمايتتى. بىر ئايىغىنى يەردىن ئېلىپ،
ئىككىنچى ئايىغىنى تىرىھەپ بۈلەشكە كىرىشتى. چېنىم بۇغىزىمغا
كېلىپ قالدى. ئاخىرى چېچىمغا ئۆستىرا سالدى. ئازىراق چۈشورۇپ
قوىيۇپ يەندە گەپ باشلىدى: "ئەي ئوغۇلۇم، كىتابلاردا ئالدىرىڭىز
خۇلۇق شەيتاننىڭ ئىشى" دىگەن شېرىر بار، ئائلا:

ئالدىدىن ئۇيىلاب ئىش قىلغان ئاخىرىدا ھولۇتساس،
شەپقەت كۆتسەڭ كىشىدىن ئۆزەئىمۇ رەھىم دەل بول!
زۇلۇم قىلىمساڭ كىشىگە زالىمارمۇ يۈلۈقىماس،

ئۇرۇق سالاڭ نىمىكى، ئالىمن شۇندىن هوسىل!

"مەن سېنى بىلىدۇ ۋە تونۇيدۇ، دەپ ئۇيىلايتىم. ئەپسۈكى مېنىڭ قولۇم يادىشا، ئەمەر، ۋەزىر، ھاكىم، ئالىم ۋە پۇخرالارنىڭ باشلىرىنى چۈشۈرگەنلىكىنى بىلەيدىكەنسەن. ماڭا ئوخشىغانلارنى شائىر مەدھىيىلەپ مۇنداق دىگەن:

قولۇمىدىكى بۇ ھۆنەرنى سەن ئۇيىلىما
ھۆنەرلەرنىڭ "پەسراتقى" دەپ، قېرىنداش،
بارچە كاسپ يېپقا تىزمىلخان مەرۋايمىت،
ئۇنىڭ ئىچىدە ئېزىزراقى سەتراباج.
ئىتقا چۈشۈر بولام ئەڭھەر ھەر ۋاقت،
تەسلم بولار، شاهەر، گاداي، قېرى-ياش.

كەپنى سوزغان ئىدى. "بۇ كەپلەرنى قويىڭچە، ئاتا، يۈزىگىم ئېزىلىپ كەتتى!" دىدىم. "پەممىچە ھازىرمۇ ئالدىراۋاتقاندەك تۇرسەن؟" دىھى سەتراباج. "ئاھ" دىدىم مەن غەزەپ بىلەن. "ئېغىر بول، بالام! — دىدى سەتراباج. — مەن ھېلىلا دىدىم، ئالدىراقانلىق شەيتاننىڭ ئىشى، ئالدىراقانلىق كىشىگە غەم — قايىغۇ ئېلىپ كەلمەدۇ. پەيغەمبىرسىز ئالدىراقانلىقنىڭ مەندە ياخشى نەتىجە بېرىدۇ" دىگەن. سېنىڭ ئالدىراقانلىقنىڭ كۈمان پەيدا قىلدى. ئىشىدىن مېنى خۇمەردار قىلاق. چۈنكى مېنىڭ مەسىلەتىم بىلەن قىلغان ئىشىڭ نەتىجىسىز قالباس دەپ ئۇيىلايسەن. ئۇ، ئۇستىرىنى يەركە قويىپ، ئۇستىرلاپنى قولغا ئالدى. ئۇينىڭ ئۇستىرلىرىغا بېرىپ، كۈنىنىڭ نۇرسىغا توغرە لىدى. بىردىم تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ: "ناماز جۈمەكە ئانداق — مۇنداقمۇ ئەمەس. توب توغرى ئۈچ سائىت ۋاقت قاپتۇ" دىدى.

"هە دەپ قۇرۇق گەپ قىلىۋېرىپ تىچىمى تىت - تىت قىلىۋەتنىڭ"
دىدىم مەن. ئۇ، يەنە سوز باشلىدى: "ۋەقەنى مائى ئېيتىڭ ئۆزەڭ
ئۈچۈنسمۇ ياخشى بولاتتى. چۈلکى ئاتاڭ مەرھۇممۇ. مەندىن
مەسىلەت سورىيە تۈرۈپ ئىش قىلىمايتتى. "بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ
ئىلاجى يوقلۇغىغا كۆزۈم يەتتى. "ناماز ۋاقتى يېقىنلىشپ قالدى.
مەن كىشىلەر نامازدىن چىقىماستىن بۇدۇن، بارىدىغان يېرىسگە
ئۇنىشۇم كېرەك ئىدى. بىر ئاز كەچ قالام ئىشىم بۇزۇلۇدۇ"
دەيتىم تىچىمەدە. "سوزنى قىستا قىل اەنلىسىز سوزلەرنى قوي!
بىر يولدىشىنىڭ ئوپىگە زىياپەتكە بارىمەن. ئۇنىڭغا بازاردىن
بىرەر نەرسىلەر ئېلىشىم كېرەك. قۇرۇق قول بېرىشقا بولمايدۇ.
ۋاقت بولسا قىتاب كەلىمەكتە" - دىدىم. "ھەجەپىمۇ ئېرىمەك
سالدىڭ، ئوغۇلۇم. سېنىڭ بۇ سوزۇڭ، - دىدى ئۇ، - نىمە ئۈچۈن
مۇبارەك بولدى؟ شۇنىڭ ئۈچۈننىكى، مەنمۇ بىرقانچە ئادەملەرنى
بۈگۈن ئوپىگە تەكلىپ قىلغان ئىدىم. لېكىن ئۇنىتۇلۇپ قېلىپ
ھىچ نەرسە ھازىرىلىماپتىمەن. ئەگەر سېنىڭ سوزۇڭ بىلەن ئەسلىدە
مىسىم تازىمۇ شەرمەندە بولىدىكەنەمەن. ئەمدى ئىش قىلايلى!

"خاتىرچەم بول! - دىدىم مەن، - ئەگەر مېنى تىزراق قۇتقازساڭ
مەمانلىرىڭغا كېتىدىغان يىمەك - تىچىمەكىنىڭ ھەممىسىنى مەن
بېرىي" "خۇدا سائى ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن. مەمانلىرىم ئۈچۈن
بەرىدىغانلىرىڭنى سوزلە! ئوپىڭدە نىمە بار؟ كۆئۈلۈم تىسىم
تايپۇن!" دەپ تۈرۈپلا ئالدى. "بەش خىل تاماق، ئۇن، تۈزلانغان
تۆخۈ، ھەر خىل شىرىنىڭلەر بار" دىدىم مەن. "شۇلارنى مائى
ھازىرىلا كورسەتىڭ كۆئۈلۈم تېخسۈ ئارام ئالسا!" دىدى ئۇ. مەن
خىزمەتچىسگە ئۇلارنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. خىزمەتچى

ھەممىنى ئېلىپ كەلدى. "شاراپ كام ئىكەن؟" دىدى نۇ بىر قۇر
قاراپ چىقىپ. "ئۆمۈ بار" دىدىم مەن. "شاراپنى كورسەت.
كۆئۈرمە ئەندىشە قالمىسۇن؟" دىدى نۇ. شاراپنى ئېلىپ كېلىشكە
بۈيرۈدۈم. خىزمەتچى ئۆزىمۇ ئېلىپ كەلدى. "ھاسپىز مىنتەدار-
مەن" دىدى نۇ كېيىن "تۇتۇرۇق بىلەن ئەترە يوق ئىكەن"
دىدى. مەن ئۆزىڭىغا ئەللىك ئەگىلىك ئەتىرىنى قۇتسى بىلەن
تۇتقازىدم. ۋاقت خۇددىي يۈگۈرگەندەك قىستاپ كەلەكتە ئىدى.
"خاتىرچەم بولۇڭىمۇ؟ بۇلارنى ئالىا تىز چىچىمىنى چۈشۈر" دىدىم.
"ھەممىنى نۇز قولۇم بىلەن بىرمۇ بىر ئېنىقلاب تۇتۇپ كورمىسىم
تىنچىمايمەن" دىدى سەتراج. خىزمەتچى ھەممى ئەرسىنى بىرمۇ
بىر ئېچىپ كورسەتتى. ئۇستىرىنى يەرگە قويىپ ھەممى ئەرسىنى
بىرمۇ بىر ئوتكۈزۈپ ئالدى. كېيىن ئۇستىرىنى قولغا ئېلىپ
چىچىمىنى يەنە بىر ئاز چۈشۈردى. "ئەي نۇغلىم، - دىدى نۇ
يەنە سوز باشلاپ، - مەن ساشا رەخىمەت ئېيتىلەمۇ؟ ئاتائىغا
رەخىمەت ئوقۇيمۇ؟ بۈگۈن زىيىپتىم بەقدەت سېنىڭ ياردىمىڭ
ئارقىسىدەلا ئوبىدان تەيىارلاندى. ئەمما مەھماڭلىرىسىمۇ شۇنىڭغا
ئەرزىيدىغان كىشىلمىدىن: مەسىلەن، ھامىماچى زەيتۇن سەئىد،
توكىچى گۈلەخ خېلىل، تېزەكچى ئۇبۇلقا سم، پۇقاق خەفتات،
قارىبىاي زېقىنە، سېلىم قاراۋۇل، بۇخت ئاتساباقار، ئۆكۈل كۆك-
ئاتاجى، بۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇينىيدىغان ئۆسۈل
لىرى، ئوقۇيدىغان غەزەلىلىرى بار. بۇلارمۇ پېقىرغە ئوخشاش
ئارتۇقچە سوز قىلىمايدىغان، دانىشىمن ئادەملەردىن. بۇلارنىڭ
ھەر بىرى بولەكچە بىر پەزىطەتكە ئىگە، ئۆزىنىڭ ئىچىدە خوشوھ-
پەت بىرسى بار، نۇ دائىما:

تاپاللار ئالدىدا سىرىنى ناچما!

دىگەن بىر مىرا شېرى بىلدەن ئەقلىلىق كىشىلەرنى ئوزىگە تارتىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرسىدە بار خۇسۇسييەت باشقا بىرسىدە يوق. مەسىلەن، بىرسى لەتىپىگە ئۆستا. ئەگەر بىزنىڭ سوھبىتىمىزكە بارساڭ بىز ئۈچۈنمۇ. ئۆزەڭ ئۈچۈنمۇ كۆئۈللۈك بولاتى. ھېلىقى ئېيتقان دوستۇنىڭ ئۇيىگە بۇگۈن بارما! چۈنكى سەندە ھېلى ئاغرىقىنىڭ تەسىرى بار. كۆپىنچە زىيابەتلەردە كىشى ئورۇنىز گەپلەرنى تولاراق سوزلەيدىغان كاسكى - ئەزمە ئادەملەرگە دۆچار بولىدۇ. ئەمما ئۇنداق ئادەملەر ساتا توغرى كەلمەيدۇ. سەن قىلىسەن، خاپىغان كېسىلى شۇنىڭدىن پەيدا بولىدۇ. "خۇدا خالسا باشقا بىر ۋاقتتا بارىمەن" - دىدىم مەن، "باق! - دىدى ئۇ - بۇگۈنلا بارغىن. ۋاقت غەنیمەت. ئۇلارنىڭ سوھبىتىدىن بەھرە ئالا!" شائىر ئېيتقاندەك:

خوش ۋاقت كەلە ساتا،
بىل غەنیمەت سەن ئۆنى،
ھېچكىم بىلەس سۈرۈلگەن
ئىشنىڭ ئاقۇنىنى.

* * *

بىر نەپەسىلەك خورسەنلىكىنى قولدىن بەرمە،
غەمگە چوکىمە، سېنى شاتلىق كۆتۈمەكتە.
تەشۈشلەرگە يوش كۆئۈلدىن جاي بەرمە،
دەم غەنیمەت، ئۇمرۇڭمۇ تېز ئۆتۈمەكتە.

"بۇگۈنكى كۆنۈڭنى ئەتىگە تاپالمايسەن!" دىدى سوزىنى داۋام قىلىپ ئۇ. ئاچىچىغىمغا چىدمىاي كۆلەتىم. "مەيىلى مەن بىر

ئامالالاپ بېرىپ كېلەرەمن. ئەمما سەن يولۇڭدىن قالىما دوستە.
لۇرۇڭ ئەنى كۆتۈپ تۈرۈشقاندۇر" دىدىم مەن. "يوق! - دىدى
ئۇ، - مەن سەنى ئۇلۇغ ئادەملەر بىلەن تونۇشتۇرماقچىمەن. تولا
ئادەملەر ئەزىمە كەپلىرىنى قىلىۋېرىپ دىققىتىنى ئاشۇرۇپ قويىدۇ.
لېكىن ئۇلار ماڭا ئوخشاش ئادەملەر بولۇپ، ئارتۇق سوزلىسىمە.
دىغان كىشىلەردۇر. ذورۇر جايىغا لازىم تاپسا ئىككى ئېغىزلا سۇز
قلسب بولدى قىلسە، بولىمسا يوق! ئەگەر سەن ئۇلارنى بىر
قېتىملا كورسەڭ باشقا ئۆلەتلىرىنىڭدىن كېچىمەن. "ئەلۋەتتە بىر
كۈنى بارىمەن" دىدىم مەن. "بۈگۈن بېرىشىنى خالايتىم، - دەپ
سوزلەپلا كەتنى ئۇ، - بولىمسا مەسلەھەت شۇكى، مەمانلىرىمىغا
بعدىگەن نەرسلىرىنى مەن ئۆزەم ئېلىپ باراي، سەنمۇ بىلە بار.
ئەگەر سەن ئۆز دوستلىرىم قېشىغىلا بارىمەن دەيدىغان بولساڭ
مەن بۇ نەرسلىرىمىنى ئويۇمگە ئېلىپ بېرىپ قويىاي. ئۇلا
ئۇزلىرى ئىشلىپ تۈرۈسۈن. يەپ - تىچىپ ئويۇنىنى ئوبىناۋەرىسۇن.
مەن قايتىپ كېلەي. سېنىڭ بىلەن بىلە سەن بارىدىغان جايىغا
باراي. مېنىڭ دوستلىرىمغا بۇ ئىش هىچ ئېغىر كەلمەيدۇ. دەرھال
قايتىمەن" دوستلىرىنىڭ يېنىغا بار. مەماندارچىلىقنى قىلسپ،
دوستلىرىنى خوش قىل! ماڭىمۇ دوستلىرىمىنىڭ يېنىغا بېرىشقا
 يول قوي! "مەن سەنى يالغۇز ئۇ يەرگە ئىۋەتىشكە راizi ئەمەس.
مەن، - دىدى ئۇ، - چۈنكى ھەر جايىغا بارساڭ سائى مېنىڭدەك،
دانا، ھۇشىار، ئىش كورگەن، كىڭىشىچى بىر كىشىنىڭ بولۇشى
لازىم. سەن مەندىن ياخشىراق، داناراق كىشىنى تاپالمايسەن."
مەن بارىدىغان جايىغا ئۆزەمىدىن باشقا ھەرقانداق ئەقللىق
كىشىمۇ سەغىمايدۇ" دىدىم. "پەرەز قىلىشىمچە، سەن بىر خوتۇن

كىشى بىلەن ۋەدىلەشكەن تۇخشايسەن، ئۇنىڭ ئالدىغا بارىدەم
خاندەك تۈرسەن، بولىسا مېنى نۇزىك بىلەن بىللە ئېلىپ بارا
ئىدىك. بۇ ھەقتە مەن باشقىلارغا قارىغاندىمۇ تەجىرىسىلىك مەن.
سائى ياردەم قىلىمەن، ئەندىشە قىلىمەتكى، مەن بىر يات خوتۇۋە
نىڭ يېنىغا بارىدىغاندەك تۈرسەن. ئۇنداق قىلاڭ بىكارغىلا
هالاك بولىسەن، بېشىك كېتىدۇ. بۇ، باغداد شەھرىدە ھېچكىم
بۇنداق دەھىشەتلەك كىشى ئىكەنلىكىنىمۇ، ئۇنىڭ ھورمىتى بار كىشى
ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىشىك كېرەك. كۆكتار مەستىلىرىنىڭ خىيالىدەك
خام ئىش قىلما! قوي بۇ ئىشىڭى! "ئەي شېيخ، نىمە گەپلەرنى
قىلىۋاتقانلىشىڭى بىلەمەن؟" دىدىم مەن غەزىپ بىلەن، ئۇزاق
ۋاقت جىم بولۇپ قالدى. ناماز ۋاقتى بولۇپ قالغان ئىدى،
چېچىمنى ئېلىپ تۈگەتتى.

"دۇستلىرىڭغا بۈلارنى ئېلىپ بار، مەن قايىتپ كەلگەچە مەن
مېنى كۆتۈپ تۈرمەن. كېيىن ئىكىمىز بىللە بارىمىز." دىدىم
مەن ئۇنى ئالدىپ يولغا سېلىش ئۈچۈن. "بىلىمەن، مەن مېنى
ئالدىپ يولغا سېلىپ، بارىدىغان يېرىڭىگە بىر ئۇزەڭ تەنها
بارماقىسىن. چارسز قېلىپ بالاغا ئۆچرىمىغىسى دەپ قورقە-
مەن.— دىدى ئۇ— ئەلۋەتتە مېنى كۆت! مەن بىلەن بىللە بېرىپ
چوقۇم سائى ياردەم قىلىمەن!" "ياخشى،— دىدىم مەن،— لېكىن
كۆپ كېچىكىپ مېنى ساخلىتىپ قويمىا! "ئۇ مەن بەرگەن ماللارنى
ئالدى، تاشقىرى چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنى "ئويىگە كەتتى" دەپ
ئوپلىسىم، ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئورئۇمىدىن تۈرددۈم.
كېيىلىرىمىنى كېيدىم. ئۇيدىن چىقىپ توپستۇغرى ئۇزمۇم كورگەن

تار كوجىغا باردىم. ئولتۇرۇپ دېرىزىگە كوز سالدىم. بۇرۇن بۇ كوجىغا كىرگەن چېسىدا كىرسىپ ئولتۇرغان جايىغا باردىم. موماي ئۇ يەردە مېنى كۆتۈپ ئولتۇرغان ئىكەن. موماي مېنى كورۇپ ئۇرسىدىن تۇردى. موماي مېنى قىز ئولتۇرغان ئويىگە ئىلىپ كىردى. ئۇ ياق - بۇ ياقلارغا كوز سالدىم. قارسام ئوي ئىگىس نامازدىن قايتى. ئويىگە كىردىم. ئىشىكىنى تاقدى. دېرىزىدىن قارسام، سەترابج ئىشك ئالدىدا ئولتۇرۇپتۇ. "بۇ لەنى ئەيدىر دىن ئۇچۇپ كەلدى؟" دەپ ئوپلۇدۇم. ئۇ، نەرسەلەرنى هامالدىن ئۇۋەتسپ، ئۇزى يوشۇرۇنچە كەينىدىن ماراپ ماڭغان ئىكەن. بەختكە قارشى شۇ ۋاقتىتا ئويىدىكى چورسلەردىن بىرسى خوجايىنسا گۇنا قىلىپ قويىغان ئىكەن. خوجايىن ئۇنى ئۇرۇشقا باشلىدى. قۇلى ئارىسىغا كىرسىپ ئاجراتماقچى بولغان ئىكەن. خوجايىن قۇلىنىمۇ قوشۇپ ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. چورسگە قوشۇلۇپ ئۇمۇ ۋاقراشقا باشلاپتۇ. بەختى قارا سەترابج ئۇزىچە "ئوي ئىگىس مېنى ئۇرمۇاتقان بولسا كېرەك" دىگەن ئويىغا كېپتۇ. بېشىنى يەزگە ئۇرۇپ: "ۋاي داد" دەپ غەۋغا كوتۇ - رۇپتۇ. باشقىلارنى ياردەمگە قىچىرىپتۇ. ئۇزىنىڭ ئەترابىغا توپلانغان كىشىلەركە: "قازىنىڭ ئويىدە مېنىڭ خوجايىنىم ئۇرۇپ ئۇلتۇرلىۋاتىدۇ!" دەپتۇ. بۇ خۇۋەرنى دەرھال ئۇلار قەۋمى - قېرىنداشلىرىغا يەتكۈزۈپتۇ. ئۇلار ھولۇقۇپ يىغىلاب غەزەپ بىلەن قازىنىڭ هوپلىسىغا كىرسىپ كەلدى. سەترابج ئۇلارنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ شاپاشلاپ يۈزەتتى. "ئەي بىچارە خوجىمىز؟ - دەپ ۋاقراشتى ئۇلار، - ئەپسۈس ئۇلتۇرۇپ قويىدىمكىن؟" دەپ بىر-بىرىدىن سۈرۈشتۈرەتتى. قىقاس - سۈرەن ئوي ئىگى -

كىمئۇ ئائىلاندى بولغاي. قۆللىرىدىن بىرسىگە: "ئىمە كەپ؟ نۇرقۇپ كەلكىن!" دەپتۇز نوي ئىكسى. قول بىزگۈزۈپ چىقىپ، ئەھۋالنى نۇرقۇپ، نوي ئىگىسىنىڭ يېنىغا قايتپىتۇ. "خوجام، — دەپتۇز قول قازىغا— ئىشىك ئالدىغا بىرقانچە ئەر- ئاياللار توبىلىنىپ قاپتۇ. بىزنىڭ نويگە قاراپ؛ ئەپسۈس قىلىشۇاتىدۇ، ۋاقىرىشۇاتىدۇ" قازى خەۋىپىرىپ دەرھال ئىشىك ئېچپىتۇ. توبىلىنىپ تۈرغان ئادەملەرنى كورۇپ؛ "ئىمە كەپ؟" دەپ سوراپتۇ قازى. كىشىلەر: "بىزنىڭ خوجىمىزنى ئىمىشقا نۇرۇپ ئۇلتۇرۇدۇڭ؟" دېيشپىتۇ. "كىمنى؟ ئىمە نۇچۇن ئۇلتۇرۇپتىمەن؟ سەلمەرنىڭ خوجايىنىڭلار قانداق كىشى؟ تۇ ئىمە كۇنا قىلغان، تۇ بۇ يەردە ئىمە ئىش قىلدۇ؟" دەپتۇز قازى.

قىسىم شۇ يەرگە يەتكەندە تالاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

"كىمنى كىم ئۇلتۇردى؟ تۇ ئىمە كۇنا قىلدا-
غان ئىدى؟ بۇنىڭ ئۇزى كىم؟" دەپتۇز قازى.
"ئىي مۇتەھەم قازى! قىلغان ئىشىدىن تانىماق-
چىمۇ سەن؟ — دەپتۇز سەترابجى— بۇنىڭدىن بىز
سانەت ئىلىگىرى، سەن قامجا بىلەن بىزنىڭ

تۇتۇز شىچى
كېچە خوجىمىزنى ئۇرۇدۇڭفو؟

"تۇنى مېنىڭ ئۇيۇمگە كىم كىرگۈزگەن؟ قەيدىدىن كېلىپ،
نەدىن كىرگەن؟" دەپتۇز ئاچچىسى بىلەن قازى. "تولا لاقىزلاشما!

دەپتۇ قازىغا سەترابج - سېنىڭ ئۇيۈڭە ئۇنىڭ كىرىش سۇۋۇنى
مەن بىلىمەن. قىزىل ئۇلى ناھايىتى ياخشى كورىدۇ، ئۇمۇ
قىزىتىنى سۈىدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن كىرگەن. قۇللىرىڭغا بۇيرۇپ
ئۇردۇردىڭ. ئۇزۇم كىرىپ تۇتۇپ تېلىپ چىقماستىن بۇرۇن خوجە-
مىزنى چىقىرىپ بەر. قېرىنداشلىرى تېلىپ كەتسۈن! بولما بېرىپ
خەلپىگە ئەرىزە قىلىشتىنە يانمايمەن. "قازى كىشىلەردىن خجا-
لەت بوبىتۇ. "سوزۇڭ راست بولما، - دەپتۇ ئۇ - ئۇزۇم كىرىپ
تېلىپ چىق!"

سەترابج ئىچكىرىگە كىردى. ئۇنىڭ كىرىگىنى كورۇپ مەن
يوشۇرۇنۇشقا ھەركەت قىلدىم. پانا بولغىدەك جاي تاپالماي
ئاۋارە بولدۇم. تۈرغان ئۇيۈمە چوڭ بىر بوش ساندۇق بار ئىكەن.
ساندۇقنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ ئاغزىنى ئەقتىم. نەپس ئېلىشىم تەس
بولدى. سەترابج ئۇيىگە كىرىپ مېنى داما ئىزدىگەن بولسىمۇ
تاپالماي بېشى قېتىپ تۈرغان ئىكەن. شۇ ۋاقتىتا ساندۇق قىرلاپ
قاپتۇ. ئەزايى بەدىنىم بوشىشىپ كەتسى. ئۇ ساندۇقنى كوتۇرۇپ
ئۇيدىن چىقىتى. مېنى ئۇنىڭ ئارام تاپتۇرما سىلىغىغا كۆزۈم يەتكەد-
لىكى ئۇچۇن، ساندۇقنىڭ ئاغزىنى تېچىپ ئۇزۇمنى يەرگە تاشلىدىم.
ئايىغىم سۇندى. ئىشىكە قارسام ئادەملەر ناھايىتى كوب ئىكەن.
مەن بۇنداق چوڭ يىغىلىشنى بىرىنچى قېتىم كورۇشۇم ئىدى.
يېنىمدا ئاز - تولا ئالتۇنۇم بار ئىدى. ئادەملەرنى پاراكىندا
قىلىش ھەكسىدىدە ئالتۇنلارنى چاچتىم. كىشىلەرنىڭ ئۇنى تېرىد-
مىز دەپ ئومىلاخمان بولغىنىدىن پايدەلىنىپ، ئۇدۇل كەلگەن كۆچىغا
قاراپ قاچتىم. لەنىتى سەترابج كەينىدىن قوغلاپ كېلەتتى.
"خوجامعا ئازاپ بېرىپ قىيىنماقچى ئىدى، ئۇلارنىڭ قولىدىن

سالامەت قۇتۇلدۇردىم" - دەيىتى نۇز يول بوبىش ۋاقىراپ، - نۇ.

تىپاتىزلىغىنى سەۋىندىن سېنى نەنە شۇنداق كۈلپەتكە يولۇقۇپ قالدى، دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم. - دىدى ئۇ ماڭا قاراپ، - هىلىمۇ ياخشى، مەن كېلىپ قىلىپ، سەن ساق قالدىك، بولىسا سەن ئۇ يەردەن ساق چىقمايتىنىڭ، ماڭا ئۇزۇن ئومۇر تىلە! سېنى ھەمىشە شۇنداق پالاکەتلەردىن قۇتۇلدۇرۇپ يۈرەي ھە!" مەن: "قىلغىنىڭنى ئاز دەپ، رەستىدە ئىمىلىرىنى دەپ ۋالاقلائىمن؟ مېنىڭ ئاز قارامدىن ئۇ يەركە كىرىپ نىمە قىلاتتىڭ؟" جېنىم چىقشقا ئاز قالدى. ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۇچۇن جاندىن ۋاز كېچىشكىمۇ راىزى ئىدىم. ئاخىرى رەستىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر سارايغا قېچىپ كىردىم. ساراي باققۇچىغا مېنى سەتراچتنىن قۇتۇلدۇرۇپ قويۇشنى ئۇتۇندۇم ۋە جاۋاۋىنى كۆتمەستىنلا ساراي ھۈجىرىلىرىدىن بىر سىگە كېرىۋالدىم. "بۇ لەنىتىدىن قاچان قۇتۇلار مەن" دەيىتىم ئۇز - ئۇزەمگە. ئۇنىڭ يۈزىنى كورۇشكە تاقىسىم يوق ئىدى. شۇ ھامانلا دەلالارغا كىشى تېۋەتتىم، قېرىنداشلىرىمىدىن بىر سىگە ۋاكالت خەت يېزىپ بېرىپ، كىشىلەردىكى ئېلىم - بېرىم ھەققىدە چۈشەندۈردىم. بۇ ئىشلارغا ۋەكىل تەينىلىدىم. ئۇلارغا ئۇي - جاي، يەر - سۈلىرىمىنى سېتىشقا بۇيرۇددۇم. شەھەرنى تاشلاپ كەتتىم، شۇ كۇنىدىن باشلاپ مەن بۇ دەردىسىرىدىن نېرسراق يۈرۈپ سايا - هەت قىلىشقا كېرىشتىم. بىر نەچچە كۇنىدىن بېرى مەن يول يۈرۈپ شەھرىشىزلىرىگە كەلگەن ئىدىم. بۇگۈن بۇ يەركە زىيابەتكە تەكلىپ قىلىدىلار، مەن كەلدىم. قارسام بۇ لەنىتى بۇ يەركە مېنىشىدىن بۇرۇن كېلىپ توردە ئولتۇرۇيىتۇ. ئەمدى بۇ يەردە ئۇنىڭ بىلەن يۈزىمۇ - يۈز قانداق قىلىپ تاقىت بىلەن چىداب ئۇلتۇرمەن" دەپ

ئۇ، بۇ نۇلتۈرۈشتن چىقىپ كەتتى. بىز سەتراچىن: "بۇ ۋەقە
 داستىمۇ؟" دەپ سوردۇق. "مەن، — دىدى سەتراج— بۇ
 ئىشلارنى نۇزەمنىڭ دانالىغىم، مەرتلىگىم، هىمايە پەرۋەرلىگىم.
 دىن، ئاتا كوركەن ياش يىكتىكە ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن
 قىلغانلىغىم راست. ئەگەر مەن بولماي، مېنىڭ نۇرنۇمدا باشقا
 ئادەم بولغاندا، بەلكى ئۇ، نۇلۇپىمۇ كېتتەتتى. ئۇنىڭ قۇتۇلۇشقا
 پەقەت مەنلا سەۋەپچى بولدۇم. ئۇ، يۇتۇم سۈنۈپ كەتتى. دىدى،
 جېنىنىڭ ئامان قالغانلىغىنى سوزلىمىدى. مەن ئارتۇق كەپ قىلماي
 ناھايىتى ئاز سوزلەيدىغان پەقەت ۋاقتى كەلگەندە بىر-ئىككى
 ئېغىزلا كەپ قىلىپ قويىدىغان ئادەم. ئەگەر مەن ئەزىمە ئادەم
 بولغۇنۇمدا ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىغان بولاتتىم. يەنە بېشىمىدىن
 ئۇتكەن ئاجايىپ قىزىق بىر ۋەقە بار، سوزلەپ بېرىي. شۇ چاغدىلا
 سىلەر مېنىڭ ئالته ئۆكام تۈچىدە پەقەت مېنىڭلا كام سوز، بېھۇدە
 كەپلەرنى قىلمايدىغانلىغىنى تەسىقلىايسىزلىر. مېنىڭ بۇ ھىكا-
 يەم بەكمۇ ئاجايىپ ۋە ناھايىتىمۇ قىزىق.

سەتراچىنىڭ ھىكايسى

— خەلپە ئەلمۇستەنسىرۇن بىلاھنىڭ زامانىسىدا مەن باگداددا
 ياشايىتتىم. ئۇ پىقرىلارنى، ھاجەتمەنلەرنى، ئالىملارنى دوست
 تۈواتتى. بىر كۈنى مەن دەجلە دورىياسى بويىغا چىققان تىدىم. بىر
 قېيىق كورۇنىدى. مەن قېيىقتىكىلەرنى كورۇپ نۇز-نۇزەمگە
 دىدىمكى: "بۇ كىشىلەر ئەلۋەتتە بىرەر يەركە مەھماندارچىلىققا
 بارىدىغان نۇخشايدۇ. ئەڭ ياخشىسى، مەنمۇ بۇلارغا ھەمرا بولۇپ
 قوشۇلۇپ بارايى" دەپ ھىچكىمىدىن سورىماي قېيىققا چىقىپ

ئۇبداللا جايلىشىپ ئۇلتۇرۇدۇم. ئەسىلەدە بۇ ئون كىشىدىن خەلپە
غەزەپلەنكەن ئىكەن. ئۇلارنى قېيىقتا ئېلىپ كېلىشنى ھاكىمغا
بۈرۈغان ئىكەن، ھاكىم ئۇلاردىن قېيىقتا سېلىپ ماڭغان ئىكەن.
مەن بۇ ۋەتەندىن خەۋەرسىز، يەپ - تىچىپ، ساياهەت قىلىپ
كېلىشنى ئۇبىلاپ ماڭدىم. بۇلارنىڭ ئارسىدا مەندىن باشقا كۆئۈل
ئاچقىدەك قىزىقىجىراق بىرەر كىشى يوق ئىكەن. قېيىق قىرغاققا
يەتكەندىن كېيىن ھاكىمىنىڭ خادىملىرى پەيدا بولدى. ئۇلار
كېلىپ قېيىقتىكىلەرنىڭ قوللىرىغا كويىزا، بويۇنلىرىغا تاقاقي سالدى.
ئۇلارنىڭ قاتارىدا مېنىڭمۇ بويىنۇمغا تاقاقي، قولۇمغا كويىزا سالدى.
مەن بىر ئېغىزىمۇ گەپ قىلىدىم. چۈنكى مەن ئورۇنىسىز سوز
قىلىمايدىغان ئادەملىكىنى ئۇلارغىمۇ كورسەتمە كچى بولدىم. مانا بۇ
مېنىڭ مەرتلىكىنىڭ يەنە بىر ئىپادىسى. ھەممىسىزنى چېتىپ خەلپە
ئەلمۇستەنسىرۇن بىللاھ ئالدىغا ئېلىپ كىردى. جاللات بىر چەتنى ئۇلارنىڭ
كىشىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا باشلاپ، پەقەت مەن قالدىم. خەلپە جاللاتقا بۇ ئون
كاللىسى ئېنىڭ بېشىنى ئالىدىك؟ دەپ سورىدى. "تاينىلانغان
ئون كىشىنىڭ بېشىنى ئالدىم" دىدى جاللات. "سەن توققۇزىنىڭ
بېشىنى ئالىدىك، بۇ كىشى بىلەن ئون بولۇدۇ" دىدى خەلپە. مەن
شۇ چاغدىمۇ "لام-مم" دىمىدىم. "ياق! - دىدى جاللات، -
كېلىگەن باش ئون بولدى. ئىشەنمىسىز ساناب كورشىڭىز
مۇمكىن!" كېلىگەن باشلارنى بىر - بىردىن خەلپە ھۆزۈرىغا ساناب
ئېلىپ كەلدى. ئۇلار، راست ئون ئىدى. خەلپە ماڭا قارىدى:
"ئىشقا جىم تۈرسەن؟ بۇ كۇناكارلار بىلەن بۇ يەركە ئىشىقا
كەلدىك؟ ئۇلارنىڭ ئارسىدا نىمە قىلىپ يۈرسەن؟" دىدى خەلپە.

ئىي خەلەپم، - دەدىم مەن، - مەن ئەسامىت، يەلى كام سوز دىگەن لەقىم بىلەن ئاتالغان كىشىمەن. مېنىڭدە ھىكمەتلەك ئىشلار كوب، ئەقلەمىنىڭ كۆپلىكىنى ئېيتىماسىز؟ زېرىكلىكىم، پەملىكلىكىنى دەمىمىسىز؟ كام سوزلۇكىزۈچۈ تېخسى! ئەمما مېنىڭ ھۇنىرىم سەتساچلىق. ئەتتىگەن ئۇيدىن چىقىپ كېتىۋاتاتىم. بۇ كىشىلمەرنىڭ قېيىقا ئۇلتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىغا كوزۇم چۈشتى. بۇلاز زېياپەتكە كېتىۋاتقان بولسا كېرەك" دەپ ئۇيلدىم. يۈكۈ- دۇپ بېرىپ ئۇلا رىنىڭ ئىچىكە قوشۇلۇپ ئالدىم. ئارىدىن كوب ئۇقىمىي قېيىق قرغاققا چىقتى. ھربى ۋە مەئمۇرلەر كېلىپ، بۇلا رىنىڭ ھەم مېنىڭ بويىتۇمغا تاقاقي. قوللىرىمىزغا كويىزا سېلىشتى. شۇ ۋاقتتا مەن بۇلا رىنىڭ گۇناكار ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئەمما ناهايىتى مەرتلىكىم ۋە كام سوزلىكىمدىن ھىچ نەرسە دىمىدىم، بۇ ئىشلارنى پەقەت مەرتلىمرىنىڭ مەرتلىرىملا قىلايىدۇ. شۇنداق قىلىپ، بىزنى ھۇزۇر بىڭىزغا تېلىپ كېلىشتى. سىز ئۇن كىشىنىڭ كاللىسىنى تېلىشتى بۈزۈردىڭىز. جاللات ئالدى. پەقەت كام سوزكۈلۈمىدىن مەنلا قالدىم. لېكىن، مەن ئۆزەمنى قۇتۇلدۇرۇش توغرىسىدا سىزگە بىر ئېغىزمۇ گەپ - سوز قىلىپ باقىمىدىم. "چېنىمىنى ئالسىمۇ مەيلى، كام سوزلۇك ھالىتىمە تۈرای دىدىم. مەرت ھرقانچە كام سوز بولسىمۇ مەنچىلىك بۇلا؟ مېنىڭ قىلغان ھەممە ئىشلىرىم مانا شۇنداق مەرتلىك، زېرىكلىك، كام سوزلۇكتىن تىبارەت. مەن ھەممە ئادەملەركە ياخشىلىق قىلىمەن. لېكىن، كىشىلمەر ئۇنىڭ بەدىلىكە ماڭا ناهايىتىمۇ ئەرزىمىيەيدىغان مۇكاپاياتلارنى بېرىدۇ" دىدىم. خەلپە مەرتلىكىمنى، كام سوزلۇكىزۇنى، دانالىغىمىنى دەرھال سېزىپ، قاقاھلاب كۈلۈپ كەتتى. "ئىي ئەسامىت، - دەپ سو-

ئال بىردى خىلىپە ماڭا قاراپ—ئالىتە ئۆكاشنىڭ ھەممىسى سائى
ئوخشاش ھۇشىيار، دانا، ئالىم ۋە كام سوزۇ؟“
“ئەزىزىرىي خۇدا، ئەي خىلىپە، ئۆكىلىرىمىنى ھەن بىلەن
تەڭلەشتۈرۈپ، مېنى يەر قىلدىڭىز! ئەگەر ئۆكىلىرىم مَاڭا ئوخشى-
خاندا ئىدى، باشقىچە كۈن كوچۇرەتتى. ئۇلار ھىچقاچان مَاڭا ئوخ-
شىمىسۇن ۋە تىرىك ياشىمىسۇن. يوق گەپلەرگە ئىشىنىپ ۋەھىمە
تەقلىشلىرى بىلەن خەلق ئارىسىدا مەشهۇر. ئۇلار ھەممە ئىشتا
كۈلکىگە قىلىپ يۈرۈشۈپتە. ئۇلارنىڭ بىرسى قىڭىزىر، بىرسى
كود، بىرسى كېكەچ، بىرسى دوك، بىرسى چولاق بىرسى
كەمشۇك. ئەي خىلىپەم، مېنى ئەزمە دەپ ئېپىپلىماڭ. چۈنكى،
ماڭا كەپنىڭ ئورنى كەلگەندە، ئۇلاردىن ھەرتىلىگىم، ئۇلاردىن
دانالىغىمىنى ئىسپات قىلىپ بېرىشىم زورۇر بولۇپ قالدى. ھەن
هازىر شۇنىڭغا مەجبۇر بولۇم. ئۇلارنىڭ ھەر بىرسىنىڭ ئۆزىگە
خاس ماجراسى، غەلۋىسى، يۈلۈقان بالالىرى ياردى. ئەگەر خالىسىڭىز،
ھەن سىزگە ئۇلارنى بىرمۇ بىر ئېپىتىپ بېرىسى.

سەتراچنىڭ بىرىنچى ئۆكىسى

“مېنىڭ قولىغى چولاق ئۆكام باغدادقا مەشهۇر ماشىتىچى،
ئۇنىڭ ئىسمى ئەلبەكبۈك يەتنى ئەزمە، — دىدى ئۇ گەپ باشلاپ، —
بىر باينىڭ دۈكىنىنى سىجارىگە ئېلىپ، شۇ دۈكەندا ئىش قىلاتتى.
ئۇنىڭ ئويىنىڭ يېنىدا تۈگەن بار ئىدى. باي ئۆزى بالخانىسىدا
ياشايىتى. بىر كۈنى ئۆكام دۈكەندا كېيم تىكىپ تۈرغاندا، بېشىنى
كوتۇرۇپ قاراپتۇ. شۇ چاغدا ئوي ئىگىسىنىڭ خوتۇنى دېرىزىسىدىن

بېشىنى چىقىرىپ ئەتراپقا قاراۋاتقان ئىكەن، ئۆكام قارسا ئۇ، بىر
چىرايلىق خوتۇن ئىكەن، ئۇنىڭغا كوزى چۈشۈش بىلەنلا، ئۇنىڭ
موسى - جامالىغا ئاشق بولۇپتۇ، ئىشنى يېغىشتۇرۇپ قويىپ، شۇ
خوتۇنغا بېرىلگەن حالدا كۈنىنى كەچ قېپتۇ. ئەتسىگە دۈكالىنى
ناهايىتى ئەتسىگەن تېچىپتۇ. يېئىنىڭ كوزىدىن بىر يېپ ئۆتكۈزۈپ،
دېرىزىدە قاراپ ئۆلتۈرۈپ بىرپىتۇ. يەنە خۇددى شۇ مەھىلدە خوتۇنغا
كوزى چۈشۈپتۇ، ئىشلى كۈچىپتۇ. بىر نەچجە كۈنگىچە شۇنداق
ئۇتۇپتۇ. بىر ياماقدا چۈشلۈق ئىش قىلىماپتۇ. بىر كۈنى ئادىتى
بويىچە دۈكانغا كېلىپ ئۆلتۈرغان ئىكەن، خوتۇن ئۆنمۈ كورۇپتۇ.
ئۇنىڭ ھەركەتلرىدىن ۋەقەنى چۈشىنىپتۇ. كۈلۈپ قاراپتۇ. ئۆكاممۇ
كۈلۈپ قاراپتۇ. بىراق خوتۇن دەرھال يوشۇرۇنۇپتۇ. خوتۇن
ئۆزىنىڭ چورسىدىن يېپەك كويىنەك چىقىرىپتۇ. چورە كىيمىلىكىنى
ئۆكامغا بېرىۋېتىپ: "خېنىم سىزگە سالام تېيتى. مانا شۇ رەختىن
كويىنەك پىچىپ، چىرايلىق تىكىپ بەرسۇن دەپ تاپىلىدى" دەپتۇ.
"جېنىم بىلەن" - دەپتۇ ئۆكام، كىيمىلىكىنى شۇ زامانلا پىچىپ تىكىپ
بېرىپتۇ. ئەتسى ئەتسىگەندە چورە خوتۇن كېلىپ: "خېنىم سىزگە
سالام تېيتى. كېچىنى قانداق ئۆتكۈزۈگە ئىلىگە ئىزىنى سورىدى.
خېنىمىنىڭ كوڭلى سىزدە بولۇپ ھېچ ئۆخلىيالىسى" - دەپتۇ،
ئارقىدىنلا يەنە ئالدىغا بىر كىيمىلىك ئەتلەس قويىپ، - خېنىم
مۇشۇ ئەتلەستىن بۈكۈن ئىككى ئىشتان تىكىپ بەرسۇن دەيدۇ"
دەپتۇ. "جېنىم بىلەن - دەپتۇ مېنىڭ ئۆكام - خېنىمىغا مەندىنىمۇ
سالام دەڭ. بۇندىن كېيىن ھەر قانداق ئىشى بولما من تەيىيار،
ھەرگىز تارتىنىسىۇن". ئۆكام دەرھال ئىشقا چۈشۈپتۇ، كېمىنى
تىكىپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن خوتۇن ئۇنىڭغا دېرىزىنى تېچىپ

قاراپتا، ئىشارەت بىلەن سالام بېرىپتۇ. بەزىدە قول بىلەن وە
بەزى كۆزىنى قىسىپ ھەر تۈرلۈك خۇلق قېپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن
خوتۇن ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ. چورە دۇكائىغا كىرىپتۇ. ئۆكام
ئىشتانلارنى ئۆنىڭغا بېرىپتۇ. چورە ئېلىپ چىقىپ كىتىپتۇ. كەج
بولغاندا ئۆكام ئۆيىگە كېلىپ يېتىپتۇ. براق ئۇ زادىلا تۈخلىمال
جاپتۇ، ھەر تەرمەپكە يۈمۈلىنىپ - تولعنىپ يېتىپتۇ. ئەتتىگەندە
ئورنىدىن تۈرۈپ دۇكىنىغا كېلىپ ئۇلىتۇرۇپتۇ. چورە كىرىپ:
"خوجام سىزنى قىچقىرىۋاتىدۇ؟" دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاشلاپ ئۇ
قاتىق چوچۇپتۇ. ئۆنىڭ بۇنداق قورقۇپ كەتكەنلىكىنى چورە
سەزىپ: "بەختلىك كىشى ئىكەنسىز! - دەپتۇ - خېنىم سىزنىڭ
ياخشىلىغىڭىزنى تېيتىپ خوجامغا تونۇشتۇرۇپ قويىمەن دەيدۇ. خوجام
بىلەن تونۇشۇپ ئالىس-ئىز، كۆئىلەئىزدىكى كېيىڭىزنى تېيتىپ
ئېلىشىڭىز ئۇشاي". ئۆكام سۈيۈنۈپ، چورە بىلەن بىللە كىرىپتۇ.
ھېلىقى خوتۇنىڭ تېرىسىنى كورۇپ سالام بېرىپتۇ. ئوي ئىگىسى
سالامغا جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ وە ئۆكامنىڭ ئالدىغا جىقىدە كىيمىلىك
قويرۇپ: "مۇشۇلارنى تىكىپ بېرىلەك!" دەپتۇ. "جېنىم بىلەن" دەپ
ئۆكام كىيمىلىكىلدەنى قولغا ئاپتۇ. كەچكىچە يېڭىرمىگە يېقىن
كويىنەك پىچىپتۇ. شۇنىڭضىچە هېچ نەرسە يەمدەپتۇ. "بۇنىڭ ھەدقىقى
قانچە تەڭىگە بولۇدۇ؟" دەپ سوراپتۇ باي. "يېڭىرمە تەڭىگە!" دەپتۇ
ئۆكام. "يېڭىرمە تەڭىگە ئېلىپ بەر!" دەپتۇ باي چورسىگە. خوتۇن
ئىشارەت بىلەن ئۆكامغا: "ھەق ئالىما!" دىگەتنى ئۇقتۇرۇپتۇ.
ئۆكام: "سىزدىن ھەق ئالمايمەن!" دەپتۇ - دە، كىيمىلىكىلدەنى
ئېلىپ يولغا چۈشۈپتۇ. "بۇلارنىڭ كىيمىلىرىنى تىزىرەك تىكىپ
بېرىھى" دەپ ئۇيلاپ، تۈزۈگەرەك تاماڭقا يەمدەپتۇ. چورە كېلىپ

"تەبىyar بولدىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. تۈكam: "تەبىyar بولدى!" دەپتۇ.
 چورە تىكلىپ بولغان كىيىملەرنى ئېلىپ تۈيىگە كىرىپ كېتىپتۇ.
 تۈنى خوتۇننىڭ تېرىدە بېرىپ، تۇزى قايىتىپ چىقىپتۇ. خوتۇن
 تېرىدە تۈكامنى تونۇشتۇرۇپتۇ. لىكىن بۇ ئىشلاردىن تۈكامنىڭ
 خەۋىرى يوقكەن. تەر-خوتۇن تىككىسى تىل بىرىكتۈرۈپ، تۈكامنى
 تەخىيمىق قىلىپ، كولدۇرلىتىپ. هەتقىكە پۇل بەرمىدی، كوب كىيمى-
 لمەرنى تىكىتۈرۈپتۇ. تۈكam تەتتىكەندە، تەمدى دۆكانغا كىرىپ
 ئولتۇرۇشغا، چورە خوتۇن كىرىپ: "خوجام سىزنى قىچقىرىۋاتىدۇ،
 سىز بىلەن يەنە سوژلەشمەكچى" دەپتۇ. تۈكam چورە خوتۇن بىلەن
 بىلەن يەنە باينىڭ تۈيىگە كىرىپتۇ. خوجايىن بىلەن سالاملىشىپتۇ.
 باي تۈكامنىڭ يېنىغا كېلىپ بىر قانجە پاختىلىق كىيم كېرىكلىكىنى
 ئېپتىپ يەش چاپان تىكىپ بېرىشىنى سوراپتۇ. تۈكam دەخت-
 پاختىلارنى قولتۇقلاب دۆكىنىغا كېلىپ، چاپانلىرىنى پۇتكۈزۈپ،
 جايغا ئېلىپ كىرىپ، تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. كىيم ئوي تىكىسگە ياراپتۇ.
 خىزمەتجىسگە "تەكچىدىكى بۇلدانى ئېلىپ بەر" دەپتۇ. تۈكam بۇلغان
 قولىنى تۈزۈتىش بىلەن، خوتۇن تېرىنىڭ ئارقىسغا كېلىپ، تۈكامغا
 قاراپ: "ھىچ نەرسە ئالمايمەن!" دىكىن دەپ تىشارەت قىپتۇ،
 "قويۇڭ، باي ئاكا!" دەپتۇ تۈكam بېرىم - ياتا هييجىپ، ئورنىدىن
 تۇرۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.

تۇ، ئىشەكتىن بەتتەر خورلىشىپتۇ. چۈنكى تۇ، بەش تەرەپتن
 قىسىلىدىكەن: سوېگۇ، چارچىغانلىق، ئاچلىق، بۇلسازلىق، خورلۇق
 بۇ بەشى بېرىلىشىپ، تۈنى ئېزىپ تاشلاپتۇ. تۈكam ئۇلارنىڭ
 ھەممە ئىشلەرنى قىلىپ بېرىپتۇ. ئۇلارمۇ ئىنساپلىق بىلەن
 خېلىلا ئىشلىشىپتۇ، كېيىن ھەلە قىلىپ، ئوزلىرىنىڭ چورسىگە تۈنى

نىكاھلىماقچى بوبىتۇ. خوتۇنىڭ قېشىغا كىرىدىغان كېچىسى نۇلار تۈكۈمغا: "بۇ كېچە تۈگۈمەندە ياتقىن، تۈرۈشۈڭ ياخشى بولۇدۇ!" دەپتۇ. تۈكۈم: "پايدىلىق ئىش بولسا كېرىك" دەپ ماقول بولۇپ، كېچىسى تۈگۈمەندە يېتىپتۇ. خوتۇنىڭ ئىرى تۈگۈمەنچىگە بېرىپ، تۈكۈمەن تۈگۈمەن تېشىنى سورەشكە مەجىبۈر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. يېرىم كېچىدە پوستەكىچى تۈكۈمەنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. "بۇ هوکۈز ناھايىتى ھورۇنلۇق قىلدۇاتىدۇ، ھازىر ئۇ. چوگۇلىمىدى تۈرۈۋالدى. ئەتكىچە ئۇن تەبىيار قىلىش كېرىك تىدى، تۈكۈت شۇ پىتىچە تۈرۈپتۇ" دەپ، تۈگۈمەنىڭ خاپىنىغا بۇغداي تولدورۇپتۇ. كېيىن ۋارغا مەچىنى ئېلىپ تۈكۈمەنىڭ بويىنىغا ساپتۇ. تۈكۈمەنىڭ بويىنىدىن باغلاب: "ھە، بول چاققان! تاشنى تېز ئايلاندۇر. سەن پەقدەت يەپ - ئىچىنى بىلدىكەنسەن!" دەپ ئۇن تارتىشقا كىرىشتىپتۇ. "تېز - تېز ئايلان!" دەپ قامجا بىلەن ساۋاپ تۈرۈپتۇ. تۈكۈم يېغلاب - داتلابىتۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ھېچكىم ياردىم قىلماپتۇ. تالق ئاتقاندا خاپاندىكى بۇغداي تۈگۈپتۇ، تۈگۈمەن توختاپتۇ. چورە ئايال كىرىپ كورۇپ: "مەن سېنىڭ ئەھۋالىغا بەكمۇ تېچىندىم. مەن بىلەن خىتىم سېنىڭ توغرائىدا غەم قىلىپ ئوبىلاپ چىقتۇق" دەپتۇ. لېكىن ناھايىتى چارچغانلىق - تىن، زۇۋان سۈركىدەك ئەھۋالى قالىغان تۈكۈم ھەج نەرسە دېيەل - جەپتۇ. كېيىن تۈكۈم تۈز تۈسىگە قايتىپتۇ. ئەمدىسلا ئولتۇرغان ئىكەن، بىردىنلا چورىگە تۈكۈمەنى ئىكاھ قىلىماقچى بولغان موللام كىرىپ كېلىپ، تۈكۈمغا سالام بېرىپتۇ: "ئاخشامدىن تالق ئاتقىچە لەز - زەت بىلەن خوتۇن قۇچاغلىماقچى بولۇپ تەبىيار لانغافانلارنىڭ يۈزلىرى شۇنداق نۇرلۇق بولۇدۇ!" دەپتۇ كۆلۈپ. "ئالدامىچىلار ئىككىلا دۇنيادا تىنجىمىسۇن! - دەپتۇ تۈكۈم موللامغا، - مەن ئاخشامدىن تالق

ئانقىچە هوكتۇز ئورنىدا تۈگىمن چورۇدۇم". "مەن نەدىن بىلەي،
 ۋەقەنى ئېيتى! " دەپتۇ موللام. تۈكام بولغان ۋەقەنى ئېيتىپ
 بىرپىتۇ. "بەس، مەلۇم بولدىكى، سېنىڭ يۈلتۈزۈڭ تۈنىك يۈلتۈزى
 بىلەن توغرى كەلىمەپتۇ. ئەكمەر خالساڭ، مەن نىكاھنى يېڭىۋاشتن
 تۇقۇپ قويابىي" دەپتۇ موللام. "سېنى قارا،— دەپتۇ تۈكام موللامغا،—
 يەنە باشقا ھىلەڭ يوقمۇ؟" موللام شۇ يەردە قېلىپ تۈكام چىقىپ
 كېتىپتۇ. تۈكام ناھايىتىمۇ ئاج، يانچۇغىدا يۈلەمۇ يوق ئىكەن.
 دۆكەندا ئولتۇرۇپ، ئادەملەرنىڭ ئىش ئېلىپ كېلىشىنى توت كۆز
 بىلەن كۆتۈپتۇ. بىر چاغدا چورە ئايال كىرسىپ كېلىپ: "خېنىم
 قىجرىرىۋاتىدۇ" دەپتۇ. "يۈلۈڭغا ماڭا! لولى، خېنىمىڭ بىلەن
 ئىشىم يوق!" دەپتۇ تۈكام ئاچىجىغى بىلەن پىشانلىرىنى تۈرۈشتۈـ
 دۇپ. چورە بىرپ خېنىمغا بۇ گەپنى يەتكۈزۈپتۇ. ئارىدىن ئانچە
 تۇتمەي، خېنىم دېرىزىگە كېلىپ كورۇنۇپتۇ. ئۇ، يىغلاپ تۈرۈپ:
 "ئەي قەدىرلىك سۈيگۈنۈم! نىمىشقا سېنىڭ مەن بىلەن ئىشاف
 بولمايدۇ؟— دەپ زارلىنىپتۇ، ئاندىن،— ياكى ۋەددەڭنى بۈزۈگىمۇ؟
 ۋاپاغا جاپا دىگەن شۇمۇ؟" دەپتۇ. تۈكام جاۋاپ بەرمەپتۇ. ئايال
 تۈگىمنىدە بولغان ئىشقا ئۆزىنىڭ هىچ ئالاقىسى يوقلىغىنى، شۇنىڭ
 تۈچۈن ئۆزىنىڭ تاماھەن ئەپىزىزلىكىنى تۇقتۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقتىتا
 تۈكام خوتۇنغا كۆز ساپتۇ. قارماسا تۈنىك هوستى يېقىمىلىق، سوزلىرى
 تۈنىك كۆڭلىدىكى تۈگۈننى يېشىپ تاشلىغاندەك بولۇپ تۈپۈلۈپتۇ.
 تۈكام دەرھال ئۆزىنى تۇزەشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى تۇنتۇپ
 قېلىپ ئۇ خوتۇنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. ئايال بىرئاز سوزلىشىپ
 خەيرلىشىپ كۆزدىن غايىپ بويپتۇ. تۈكام ئەمدىلا ئولتۇرغان ئىكەن،
 چورە خوتۇن يەنە كىرسىپ كەپتۇ: "خېنىم سزكە سالام ئېيتىسى."

بۇگۈن خوجىمىز مەماندار چىلىقتا بېرىپ شۇ يەردە قۇنۇپ قالىدۇ.
ئۇ كەتكەندىن كېيىن سىز بىزىتىكىگە كىرىپ تالاق ئاتقىچە خېنىم
بىلەن بىلە بولىدىكەنسىز" دەپتۇ.

خوتۇنىڭ ئېرى ئۆكامىنى خوتۇنىدىن قانداق يول بىلەن
كوشۇلىسىز لەندۈرۈشنى سوزلىكەندە، خوتۇنى: "ئۆزىم بىر نىلاجىنى
قىلىپ بۇ شەھەردىن ئۇنى قوغلاندى قىلىمەن" دىكەن تىكەن.
لېكىن ئۆكامىنىڭ بۇ ئىشتىن تامامەن خەۋىرى يوقىكەن، كەچ بوبىتۇ.
چورە خوتۇن كىرىپتۇ. ئۇ، ئۆكامىنى بىلە ئېلىپ كىرىپ كېتىپتۇ.
خوتۇن ئۆكامىنى كورۇش بىلەنلا: "مەن سېنى ئاهايىتى ياخشى
كۈرىمەن، سېغىنىپلا تۈرمەن" دەپ يۈزىدىن سۈپۈپ ئاپتۇ.
ئۆكامىمۇ ئۇنىڭ يۈزىگە سۈپىمەكچى بولۇپ لېۋىنى تەككۈزگۈچە.
لەتمۇ بولىغان ئىكەن. بىردىنلا ئېرى چىقىپ، ئۆكامغا ۋاقىراپ:
"سەن بىلەن پەقت شەھەر ھاكىمى ئالدىدىلا سوزلىشىمەن" دەپتۇ.
ئۆكام يېلىنىپتۇ. لېكىن ئۇ، قۇلاق سالىاي ئۇنى تىلاب ھاقارەت
قېپتۇ. ئاخىرى ئۆكامىنى ھاكىم ئالدىغا سورەپ ئېلىپ بېرىپتۇ.
ھاكىم ئۆكامغا بىرئەچىدە دەررە ئۇرۇش، كېيىن توگىگە تەتۈر مەن.
دۇرۇپ شەھەر كوچىلىرىدا سازايدە قىلىپ شەرمەندە - رەسۋاسىنى
چىقىرىشنى بؤىرۇپتۇ. ئۇنى توگىگە تەتۈر مىندۇرۇپ، بازار
كۈچلىرىنى ئايىلاندۇرۇپ سازايدە قىلغاندا جاڭاچى: "ئېرى بار
نامەھەرم خوتۇنغا ئېلىغاتنىڭ جازاىسى شۇ" دەپ ۋاقىراپتۇ. ئاخىرىدا
ئۆكامىنى شەھەردىن ھايداپتۇ. ئۆكام شەھەردىن چىقىپ نەگە
بېرىشنى بىلەمەي تىنەپ يۈرگەندە مەن ئارقىسىدىن ئىستەپ بېرىپ
ئۆكامىنى تاپتىم. ئۇنى ئۆز ئويۇمده ساقلاپ قېلىشقا ۋەددە بەردىم.
ھازىرغىچە ئۇنى ئۆز ئويۇمده ساقلاپ كېلىۋاتىمەن".

خەلپە مېنىڭ ھىكاىيەمنى ئاڭلاپ كۈلدى. "بەلىلى، كام سوز، دانما ئادىم" دىدى. مېنى يولغا سېلىپ قويۇشقا، ئالدى بىلەن ھەدىيە بېرىشكە بۇيرۇدى. مەن "باشقۇ بەش ئۆكامنىڭ ھەمىسىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى جانا بىشىزغا ئېيىتپ تمام قىلىمغىچە هىچ نەرسە ئالمايمەن. لېكىن مېنى نەزەمە، دەپ ئەپلىمە سىلىگىڭلارنى، مېنىڭ سوزۇمكە قۇلاق سېلىشىڭلارنى سورايمەن"— دىدىم.
خەلپە: "سوزلە!" دىدى.

سەتراچنىڭ ئىككىنچى ئۆكسى

"ئىككىنچى ئۆكامنىڭ ئىسمىنى ئەلەددار يەنى ۋاقىرىغاق دەيدۇ. ئۇ بىر كۈنى نۇز ئىشى بىلەن كوچىدا كېتىۋەتپ ئۇشتۇم- تۇتلا بىر بۇۋىكە دۈچ كېلىپ قاپتا. "بىر ئاز تۈرۈپ تۈرۈغىن، ئەي ياخشى كىشى،— دەپتۇ بۇۋى،— ساثا بىر ئاز كېپىم بار. ئەگەر ماقول كەلە قىلىپ بېرىرسەن، بولمىسا نۇزمەك بىلەرسەن." ئۆكام قۇلاق ساپتا. بۇۋى ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ: "مەن ساثا بىر كەپ قىلىمەن، شۇ ئىشنى قىلىشتا ئۆزىم يول كورستىمەن، پەقەت نەزەمە لىك قىلىمالىغىڭ ياكى كاژىلۇق قىلىپ ۋاقرىمالىغىڭ شەرت." قېنى ئېيت! " دەپتۇ ئۆكام.

"ياخشى ئويلىر، ياخشى جايilar، ھەر تەرمەپتە سۈلار شىر- شىر قىلىپ ئېقىپ تۈرغان، ھەر تۈرلۈك مۇئىلىر مەي باغلىشپ پىشىپ تۈرغان، شۇنداق باغ، شۇنداق جايىدا چىرايلىق قىزلارىنى ئاخشام- دىن تالاڭ ئاتقىچە قۇچا غلاب يېتىشقا ئەلۋەتتە خۇشتار بولالاڭ كېرەك دەيمەن. لېكىن مەن نىمە دىسمەم شۇنى قىلاڭ، ھەر كىز ئۆزىملىك قىلىساڭ، ئاندىن شۇنىڭغا ئۇلشالايسەن" دەپتۇ بۇۋى.

ئۇكام، "بۇۋى، بۇ نىش ئۇچۇن نىمىشقا پەقدەت مېنىلا تاللىدىلە؟"
 دەپ سوراپىتۇ . بۇۋى: "سەنگەدە ماڭا ياقىدىغان خۇسۇسىدەت بار
 ئىكەن، پەقدەت ئەزىم بولمىساڭلا بولدى دەپ ئېيتىمغا؟ جىم تۈر!
 ئىشنىڭ بۇ تەرىپىنى ماڭا قويۇپ بىر، سەن ئارقامدىن مېڭىۋەر!
 دەپتۇ ئۇ يولغا چۈشۈپ. ئۇكام بۇۋىنىڭ ئېيتقان ئەرسىلىرىدىن
 تاما قىلىپ، ئۇنىڭ ئارقاسىدىن مېڭىۋېرىپتۇ، بىر كەڭ هوپىلغا
 كىرىشىپتۇ. ئۇ يەردە قوللارمۇ بار ئىكەن. بۇۋى شوتىدىن
 بالخانىغا چىقىپتۇ، قارسا ناھايىتى ھەشمەتلىك بىر ساراي ئىكەن.
 نوي ئىگىلىرى ئۇكامىنى كورۇپ: "سېنى بۇ يەركە كىم ئېلىپ
 كەلدى؟" دەپ سوراپىتۇ. بۇۋى ئۇلارغا قاراپ: "قويۇڭلار، ئۇنىڭغا
 تەگىمەڭلار! چوچۇتەڭلار! بۇ خىزمەتكار، مەن ئۇنى ياخشى
 كورگەنلىرىدىن ئۇزۇم ئېلىپ كەلدىم. بۇ بىزگە كېرەك" دەپتۇ.
 ئۇكام بۇۋى بىلەن ناھايىتى زىننەتلىكىن بىر نويگە كىرىپتۇ.
 ئۇ يەردەن خوتۇنلار ئۇكامىنى كورۇپ، ئورۇنلىرىدىن تۈرۈپ سالام
 بېرىشىپتۇ. ئۆزلىرىنىڭ يانلىرىدىن جاي كورستىشىپتۇ. بىر ئاز
 ئۇتكەندىن كېسىن ئۇكامغا قاتىققىسى - سۈرمەن ئائىلىنىپتۇ.
 بىردىن بىر قانجە كېنىزەكلىر يىتىپ كېلىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارمسى-
 دىكى بىر قىز بەك كېلىشكەن، بە كەنمۇ چىرايلىق ئىكەن. ئۇكام
 ئۇنىڭغا تىكلىپتۇ، ئۇرىنىدىن تۈرۈپ ئىگىلىپتۇ، قىزمو ئۇنىڭغا سالام
 بېرىپتۇ. ئۇكام بىلەمىلىككە سېلىپ كېنىزەكلىرگە قاراپتۇ. قىز
 ئۇكامغا بۇرۇلۇپ: "ئىسمە ياخشىلىغىڭ، قانداق خىلىتىڭ بار؟"
 دەپ سوراپىتۇ. "ياخشىلىغىم ئىچىمە" دەپتۇ ئۇكام. قىز تاماق
 ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ كېلىشىپتۇ. قىز تاماق
 يىيىشىكە كىرىشىپتۇ، لىكىن كۆلۈشتىن توختىماپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭغا

فارغان نىكەن. قىز كوزىنى قاچۇرۇپ كېننەزه كلەرگە قاراپتۇ. كېيىن
 قىز نۇكامغا سۈيگۈ نىزهار قىپتۇ، چاخچاق باشلاپتۇ. پەمىز
 نۇكام قىزغا ناھايىستى بېرىلىپ كەتكەنلىكىدىن هىچ نەرسىنى
 شەزمەپتۇ: "قىز مېنى ياخشى كورۇدۇ. مەقسىدىمكە يېتىدىغان
 بولۇرمۇ" دىكەن نۇمىستە بويپتۇ. تاماقدىنى يەپ بولۇپ تىجىلىك
 كەلتۈرۈپتۇ. يەنمە چرايىلىق كېننەزكىتنى نۇنى پەيدا بويپتۇ.
 نۇلارنىڭ قوللىرىدا هەر تۈرلۈك سازلار بار نىكەن. نۇلار سازغا
 تەڭكەش قىلىپ يېقىمىلىق ئاۋازلىرى بىلەن ناخشا تېبىتىشقا باشلاپتۇ.
 نۇكام ھەيران بويپتۇ. قىزغا ئاياق تۈزۈپتۇ. نۇ تىچىپتۇ. كېيىن
 كېننەزه كلەر تىچىپتۇ. نۇكام نۇنى ئېلىپ تىچۈواتقانلارغا خو-
 شامەت قىلىپ: "سالامەتلىك نۇچۈن!" دەپتۇ. نۇلارنىڭ ھورمىتى
 نۇچۈن دەممۇ - دەم تىز چو كۈرۈپتۇ. كېيىن قىز نۇكامغا يەنە
 ئاياق تۈزۈپتۇ. نۇكام نۇنى ئېلىپ تىچۈواتقاندا. قىز نۇنلىق
 ئارقىسغا نۇتۇپ تەستك بىلەن تۇرۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن نۇكام
 يامانلاب چىقىپ كەتمەكچى بويپتۇ. بۇۋى كېلىپ كوزى بىلەن:
 "قايتى! دىكەندەك شەارت قىپتۇ. نۇ، قايتىپتۇ. قىز نۇلتۈرۈشقا
 بۇيرۇغان نىكەن، نۇ، نۇلتۈرۈپتۇ. نۇكام هىچ نەرسە سوزلىمەپتۇ.
 قىز يەنە مورىكىگە نۇرۇشقا باشلاپتۇ. بۇ، يەتمىكەندەك كېننەزكە-
 لىرىگىمۇ نۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. "بۇ يەردە سىز دىكەن ياخشىلىقنى
 كورەدىيەتىمەن ؟" دەپتۇ نۇكام بۇۋىگە. "تۇغىرى!" دەپتۇ بۇۋى.
 نۇلار نۇكامنى نۇرۇپ ھۇشىدىن كەتكۈزۈپتۇ. نۇكام ئاياقتىن
 قېچىپ ھاجەتكە چىقاچى بولۇواتقان نىكەن. بۇۋى: "بىر ئاز
 سەۋىرى قىل! مەقسىدىڭكە يېتىسىن" دەپ نۇنى قايتىرۇپتۇ.
 قاچانغىچە سەۋىرى قىلىمەن، شاپىلاق زەرىسىدىن ھەممە يېرىم

كۆكۈرۈپ كەتسى "دەپتۇ نۇكام." ئۇ، مەس بولما، - دەپتۇ بۇوي، - مەقسىدىڭىھە يېتىسىن، بىر ئاز سەۋرى قىل! "نۇكام نۇز جايىغا كېلىپ نولتۇرۇپتۇ، ھەممە كېنىزەكلەر نۇرۇنلىرىدىن تۇرۇپ-تۇ، قىز، كېنىزەكلەر نۇكامنى نىسقا تۇتۇپ يۈزىگە سېرىق بوياق سۈركەشكە بۈيرۈپتۇ، نۇلار شۇنداق قېتۇ، كېيىن قىز يەنە مۇنداق دەپتۇ: "سېنى خۇدا تېزىز قىلىسۇن، نۇيۈمكە كىرىدىك، شەرتلىرىمىنى نۇرۇنلىدىك، ماڭا قارشىلىق قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى ھايدىغان ئىدىم، كىم سەۋرىلىك بولما شۇ مەقسەتكە يېتىدۇ." ئەي مەلىكىم، - دەپتۇ نۇكام، - مەن سېنىڭ قولۇڭىمەن، "مەن خوش-چاقچاقلىقنى سۈبىمەن، ماڭا ئىتائىت قىلغانلار خالقىنى قىلدۇ ۋە ئالىدۇ" دەپتۇ قىز، ئاندىن پۇتۇن كېنىزەكلەرگە ۋاقىراپ تۇرۇپ؛ "باشلاڭلار!" دەپ ناخشا ئېيتىشنى بۈيرۈپتۇ، كېيىن يەنە بىر كېنىزەككە: "سەن بۇ كىشىنى ئېلىپ بېرىپ كېرى، كىلنىڭ ئىشىنى قىل! كېيىن مېنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەل!" دەپتۇ، كېنىزەك نۇكامنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئېلىپ كېتىپتۇ، بۇوي بولما نۇنىڭ ئارقىسىدىن بىلمەي ئارقىسىدىن مېڭۈپرېتۇ، بۇوي بولما نۇنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ؛ "سەۋرى قىل! ئازغىنا قالدى، مەقسىدىڭىھە چۈقۈم يېتىسىن!" دەپتۇ، بۇوي نۇنىڭ يېتىغا يەنە يېقىن كېلىپ؛ "يەنە بىر ئاز سەۋرى قىل! چۈقۈم مەقسىدىڭىھە يېتىسىن!" دەپتۇ كەن، "بۇ كېنىزەك مېنى نىمە قىلماقچى، ئېيت!" دەپتۇ نۇكام بۇۋىگە، "بۇ يەردە هىچ كوئۇلىسىز نىش يوق! كېنىزەك سېنىڭ قېشىگىنى بوياب، ساقال - بۇرۇتۇڭىنى چۈشۈرىدۇ!" دەپتۇ بۇوي، "بوياقنىغۇ يۈيَا چىقىپ كېتىدۇ، ساقال - بۇرۇتۇمىنى چۈشۈرۈش ئېغىر ئىش، مەن

خەلقى - ئالىم ئالدىدا قانداق بئۇرىمەن! " دەپتۇر تۈكام، "قارشلىق
قىلما! تۈنىڭ كۆڭلىسى سادا باقلانغان. ساقلىك بىلەن قىزنىڭ
قېشىغا بارساڭ، تۈنىڭ نازۇك يۈزىگە ساقلىك سانجىلا، يەنە
كۆچۈلسەزلىك پەيدا بولۇدۇا نۇ سېنى ساقالىسز كورۇشنى ئىستەيدۇ.
ئازاراق سەۋىرى قىل! تىشنىڭ جىقى تۈگەپ ئېزى قالدى. مەيلى
قېشىڭىنى بوياب ساقال - بئۇر تۈڭىنى چۈشورسە چۈشورسۇن! " دەپتۇر، شۇ
چاغدا قىز: " توغرا دىدىلەك. ئەمدى بىر نەرسە يەنى ساقال قالدى، نۇ
بولىسۇ بولمايدۇ. بئۇر تىننەمۇ قويمىاي چۈشورۇڭلار! نۇ ياش
بالىدەك ساقالىسز بولۇن! " دەپتۇر.

كېنىزەك تۈكامغا قىزنىڭ بئۇرۇشنى يەتكۈزۈپتۇ. تەخىەق تۈكام
بولسا، " ئادەملەردىن تەنە كەپ ئاڭلاب قانداق باش كوتۇرۇپ
بئۇرىمەن! " دەپتۇر. يۈزۈڭىدە تۈنىڭ يۈزىگە قادىلىدىغان بىر
نەرسە قالمالىقى نۇچۇن، نۇ بئۇرۇغان تىشنى ئادا قىل! ئەمدى
مەقسىدىڭىگە يىتىدىغان ۋاقتىك كەلدىقۇ؟ " دەپتۇر بۇۋى. تۈكام
كېنىزەك بوي سۈنۈپتۇ. ساقلىنى چۈشورۇپتۇ. كېنىزەك تۈنى
قىزنىڭ ئالدىغا تېلىپ بېرىپتۇ. قارسا قاشلىق ئىتلەگەن، ساقال -
بئۇرۇتلىرى چۈشورۇلگەن، يۈزى تۈرلۈك رەڭلەرde بويالغان. قىز
ئەجەپلەنگەنلىكىدىن كۆلۈپ بېرىپ يەركە دومىلاپ كېتىپتۇ. " چىراي -
لسق يۈزۈڭ بىلەن مېنى نۇزەڭىگە باغلادىلەك. ئەمدى بىر ئاز
ئۇينىپ بەرگىن! " دەپتۇر قىز. تۈكام نۇرنىدىن تۈرۈپ تۈسۈل
تۇيناشقا باشلاپتۇ. كېنىزەك تۈنىڭىغا ياستۇقۇمۇ، مۇئىمۇ، شو پۈكۈمۇ،
ئىش قىلىپ، نىمە نۇچىرسا شۇنى تېتىپتۇ. باشقا كېنىزەك كەرمۇ
 قوللىرىغا نىمە چىقا شۇ نەرسە بىلەن تۈكامنى تۈرۈپ تېسىنى
قويمىاپتۇ. بۇۋى تۈكامغا: " ئەمدى مەقسىدىڭىگە يەتىتىڭ، كورسەت-

مېگەن ھىچ قاداڭق ھۇنەر قالىسىدى. پەقدەت بىرلا ئىش بار، تۇز بولىسما مەسلەردەك ئىشتان - كويىنىڭىنى يېشىپ قىپ يالىڭاج بول! شۇنداق قىلىساڭ ئۇز ھىچ نەرسىگە ئۇنىمىايدۇ. قىز سېنى يىشىدە دۇرۇپ، ئوزىنى قۇچاغلاشقا بۇيرۇيدۇ. ئۇ ئالدىڭغا كېلىپ قاچىدۇ. سەن كەينىدىن يۈكۈرۈپ يۈزۈپ قوغلايسەن. ئەنەن شۇ چاغدىلا ئۇز، ساڭا بويىسۇنۇدۇ. كىيمىلىرىنى يەش، چاققان بول! " دەپتۇز، ئۇكام مەس ئىكەن، يۈتۈن كىيمىلىرىنى يېشىپ يالىڭاج بوبىتۇز.

قسە شۇ يەركە يەتكەنە تاك ئاتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتى.

- ئەي بەختلىك شاه، - دەپ داۋام قېپتۇز
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

ئۇكام كىيمىلىرىنى يېشىپ يالىڭاج بوبىتۇز، كېنىزەك ئۇكامغا: "ئارقامدىن قوغلا! مەن ئالدىڭدىن قاچىمەن. ئەگەر مەقدسىدىك ماڭا يىتىشش بولسا، قېنى شۇ ئىشىمۇ قىل!" دەپتۇز. ئۇزى ئالدىغا كىرىپ قېچىشقا باشلاپتۇز، ئۇكام ئارقىسىدىن قوغلاپتۇز. بىر ئۇيىدە خېلى ۋاقت قوغلاشقا ئەن كېيىن ئىككىنچى ئۇيىگە ئۇتۇپ قوغلىشىپتۇز. قىز بىر ئۇيدىن كىرىپ، ئىككىنچى ئۇيدىن چىقىۋېرىپتۇز. ئۇكام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ چېپپەپتۇز، شەھۋانى نەپسى قوزغىلىپ تامامەن بىر تەلۇسگە ئوخشاب قاپتۇز. شۇ ۋاقتتا ئۇكام يۈقىقا بىر تاختىنى دەسىپ سالغان ئىكەن، تاختا بىلدەن پەسکە -

ئۇتۇز بىرنىجى
كېچە

كوچىنىڭ نۇتۇر سىغا - ئادەملەرنىڭ ئارىسىغا قاشقىپ يېقلېپ
 چۈشۈپتۇ. نۇ يەر ئەلتىرىچىلەر بازىرى بولۇپ ئادەملەرنىڭ بىرس
 سېتىپ، بىرسى تېلىپ تۇرۇشقاڭ نىكەن. نۇكام ئادەملەرنىڭ
 نۇستىگە شۇنداق تېخىرلىق بىلەن چۈشۈپتۈزكى. بەزلىرىنىڭ بويىنى
 نۇزۇلۇشكە، بەزلىرىنىڭ بولا بىلى چىقىپ كېتىشكە تاس قاپتۇ.
 نۇكامىنى بۇنداق شەرمەندە قىياپەتسە يالىتىچ، يۈز - قاشلىرى
 بويالغان، ساقال - بۇرۇتلرى چۈشۈرۈلگەن حالدا كورۇپ، كىشىلەر:
 "تۈۋا" دەپ ياقىنى تىزتۈشۈپتۇ. نۇكام هۇشنى يوقتىپ يېقلېپتۇ.
 نۇنسىمۇ ئىشەككە تەتۇر منىدۇرۇپ ھاكىمىنىڭ ئالدىغا تېلىپ
 بېرىپتۇ. ھاكىم: "بۇ كىم!" دەپ سوراپتۇ. ئادەملەر: "بۇ تەنتەكتى
 بىزمە تو نۇمايمىز. بۇ ۋەزىرنىڭ نۇيىنىڭ نۇستىدىن ئەنە شۇ نە.
 ۋالدا تېرى - تەسەك بازىرىغا يېقلېپ چۈشتى. بىز بۇ يەركە تېلىپ
 كەلدۈق" دېيىشىپتۇ. ھاكىم نۇنى يۈز دەررە ئۇرۇپ، شەھەرىدىن
 قوغلاشقا بۇيرۇپتۇ. مەن ئارقىسىدىن بېرىپ تىستەپ تاپتىم، كىشى-
 لمىركە تۈيدۈرمائى هويلا ماغا تېلىپ كەلدىم. ھازىرغە نۇنىڭ
 ئاش - غىزا سىدىن خەۋەر تېلىپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ نۇكامىغا قىلغان
 بۇ مەردانلىقىمىنى قېنى قايىسى مەرت قىلالىغان!..."

سەتراچىنىڭ نۇچىنجى نۇكىسى

"نۇچىنجى نۇكامىنى سورىسىڭىز، - دىدىم خەلىپىگە، - ئىسى
 "بەققى" يەنى غەلۈچى بولۇپ، كوزى كور ئىدى: نۇ بىر كۆنى
 تىلىمچىلىك قىلىپ بىر هويلا ئىشىگىنى تاقىلدىتىپتۇ، تىچىكىسى-
 دىن: "كىم" دىكەن ئاواز چىقىپتۇ. نۇكام جاۋاپ بەرمەپتۇ. لىكىن
 هويلا ئىكىنىڭ ئىشىك تۆۋىگە كەلگىنى نۇكام سېزپتۇ. نۇيى

ئىگىسى ئىشىكىنى تېچىپ: "ئىمە دەيسەن؟" دەپ سوراپتۇ. "خۇدا-
ھەققى، بىرەر نەرسە سەدىقە قىلىسەنزا!" دەپ سوراپتۇ ئۆكام.
"سەن قارغۇمۇ؟" دەپتۇ ئوي ئىگىسى، "ھەنە" دەپتۇ ئۆكام.
"بۈلمسا قولۇڭنى بىدرا" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. ئۆكام "بىر نەرسە
بېرىدىغان ئوخشايىدۇ" دەپ قولىنى ئۆزىتىپتۇ. ئوي ئىگىسى تىلمىد.
چىنى قولىدىن تۆتۈپ. ئوپىشكە ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۇ يەردەن ئۆنى
تاختا شۇتا بىلەن ئەلا ئىگىز بالىخانىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۆكام:
"بىرەر ۋاخلىق ئاش - نان ياكى كىيىم بىرسە كېرەك" دەپ خۇر-
سەن بوبتۇ. يۈقۈرىغا چىققاندىن كېيىن: "ئىمە سورايسەن، ئەم
قارغۇ؟" دەپتۇ پىخشىق باي. "خۇدا يولىدا سەدىقە سورايمەن!"
دەپتۇ ئۆكام. "خۇدا بەرسۇن!" دەپتۇ پىخشىق باي. "بۇ سوزىڭىزنى
مېنى شۇنچە ئىگىزگە ئېلىپ چىقىپ تېيتىقچە، نىمە ئۈچۈن پەستە
چېقىمىدىلا دەمىدىڭىز؟" دەپتۇ ئۆكام ئۇڭۇپ. "ئىمە ئۈچۈن سەنمۇ
باشتىلا سەدىقە سورىماي، خۇددى مېنىڭ بىلەن ئېلىم - بېرىم
قىلغان كىشىدەك پەسكە چۈشۈرۈپ ئىشىكىنى ئاچقۇزۇپ، ئاندىن
تىلەمچىلىك قىلدىلە؟" دەپ كايىپتۇ پىخشىق باي. "ئىمە قىلماقا-
چىسىن!" دەپتۇ ئۆكام. "ئاشا بېرىدىغان هىچ نەرسەم يوق!"
دەپتۇ باي. "ئانداق بولسا مېنى شوتىدىن چۈشۈرۈپ قوي!"
دەپتۇ ئۆكام. "شوتا ئەنە ئالدىڭدا تۈرۈپتۇ، ئۆزەلا چۈشۈپ
كېتۈهرى!" دەپتۇ باي. ئۆكام تىندىپ - تەفتەرەپ، مىڭ مۇشەققەتتە
شوتىدىن چۈشۈشكە باشلاپتۇ. بىر نەچجە بالىداق قالغاندا ئايىغى
تېبىلىپ كېتىپ يېقلىپ چۈشۈپتۇ. بېشى ئىشىكىنىڭ يان ياغىچىغا
ئىگىپ بېرىلىپتۇ. ئۇ، كۆچىغا چىقىپ، نەگە بېرىشنى بىلەمەپتۇ.
شۇ چاغدا ئۆزىگە ئوخشاش بىر نەچچە كور توپۇشلىرى كېلىپ

قاپتاو. "بۈگۈن قانجه بېل تاپىتىق؟" دەپ سورىشىپتۇ ئۇلار، ئۆكام بولغان ۋەقەنى سوزلەپ: "بۈگۈن يېنىمدا قالغان بېلدىن بىر ناز خەجلەيمەن" دەپتۇ تونۇشلىرىغا. پىخسىق باي ئۇلارنىڭ ئارقىسى دىن ماراپ كېلىۋاتقان ئىكەن. ئۇلار باينىڭ كېلىۋاتقىنى سەزىمپتۇ. ئۆكام هوپلىسا كېلىپ توپىگە كىرىپتۇ. پىخسىق بايمۇ ئويگە بىلىندۈرمى كىرىپتۇ. ئۆكام ئوز تورنىغا ئولتۇرۇپتۇ، شەرىكلىرىنى كۇتۇپتۇ. بايمۇ بىر بۇلۇشقا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. شەرىكلىرىمۇ يېتىپ كېلىشپ ئويگە كىرىپتۇ. ئۇلار ئويگە كر-كەندىن كېيىن ئۆكام: "ئىشىنى ئېتىشلار، ئۇ ياق - بۇ ياقنى ياخشىلاب قاراپ سلاپ چىقىشلار. بىرەر غەيرى ئادەم كىرپ ئاشلىغاندىن كېيىن، ئۇرسىدىن تۈرۈپ تورۇستقا ئېسلىق تۈرگان بىر ئاغامىجغا ئېسلىۋاپتۇ. ئۇلار ئويىنىڭ ھەممە تەرىپىنى سلاشتۇرۇپ تىمىسىقلاب چىقىپتۇ. ھىچ نەرسە ۋە ھىچكىنى ئۆچراتماپتۇ. كېيىن ئۆكامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، يانلىرىدىن بۇللىرىنى ئېلىپ ساناشقا باشلاپتۇ. قارسا ئون مىڭ تەڭىدىن جىق ئىكەن. ئۇلار ئۆزلىرىگە ئارتاوغىنى قالدۇرۇپ، ئۇن مىڭ تەڭىنى ئويىنىڭ بۇرجەكلىرىگە كومۇپتۇ. قالغان قاتقان ئاللىرىنى ئېلىپ يىيىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۆكام ئويىدە يات كىشىنىڭ بارلىغىنى سېزىپ قاپتاو. شەرىكلىرىگە: "ئۇيدە يات سېپاپ ئىزلىشىكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا ئۆكامنىڭ قولى پىخسىق باينىڭ قولغا تىكىپ كېتىپتۇ. "مانا يات كىشى!" دەپ ۋاقراپتاو ئۆكام. ھەممىلىرى بېرىلىشپ باينى راسا دۈمىبالاپتۇ. قارغۇلار

ۋاقىرىشىپ: "بۇرادەرلەر، ياردىم قىلىڭلار! ئۆمىسىزكە ئۇغىرى كىرىپ پۈلەمىزنى تاپتۇ؟ ۋاي دات، ئوغۇرىنىڭ دەستىدىن دات!" دېيىشىپتۇ. دەرھال ئادەملەر توپلىنىپتۇ. "ئوغىرى" دەپ كۈرسىتىلە گەن پىخسىق بايىمۇ كوزلۇرىنى يۈمىزۈلىپ ھىچكىم شۇبەمەلە ئەمەن دەغان كور قىياپىتىكە كۈرسۈپتۇ. نۇ: "هازىر ھاكىمغا ياردىمن، ئەرمىزە قىلىمەن!" دەپ داتلاپتۇ. ئارىدىن كوب ئوقۇمەي، ھاكىمنىڭ چاپارمەنلىرى ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھايداپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. بۇلارنىڭ ئارىسدا ئۆكامىمۇ بار ئىكەن، ھاكىم يېقىنراق كېلىشكە بۇيرۇپ: "ئىمە كەپ؟" دەپ سوراپتۇ. "بىزنى ياخشىلاب قىيمىن - قىستاققا ئالىمغىچە سىرىنى ئېشقلىيالمايسىز، - دەپتۇ پىخسىق باي، - قىيمىن - قىستاق بىلەن سوراپ قىلىشنى ئالدى بىلەن مەندىن باشلاڭ، كېيىن مانا بۇ يول باشلغۇچىمىزنى تەكشۈرۈڭ" دەپ ئۆكامىنى كورستىپتۇ باي. ھاكىم پىخسىق باينىڭ دۇمىسىگە توب - توغۇرا يېز دەررە ئۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. ياساۋۇللاار ئۇنى يەركە ياتقۇزۇپ بىرنەچىچە دەررە ئۇرغاندىن كېيىن ئۇ بىر كوزىنى ئېچىپتۇ. بۇنى كورۇپ ئۇنى يەنسىۋ قاتىغراق ئۇرۇپتۇ. پىخسىق باي ئىككىنچى كوزىنىمۇ ئېچىپتۇ. "ھې لەنتى، بۇ ئىمە قىلغىنىڭ؟" دەپتۇ ھاكىم غەزەپلىشپ. "مېنى بۇ ئازاپىتن قۇتقا زاساڭ، بولغان ۋەقەتى ئېيتىپ بېرىي" دەپتۇ پىخسىق باي. ھاكىم ئۇنى بوشىشنى بۇيرۇپتۇ. "بىز توت كىشى، - دەپتۇ ئۇ، - ئۆزىمىزنى قارغۇلۇققا سېلىپ ئادەملەرنى ئالدىيمىز، ئۇپلىرىگە كېرىمىز. كېرەك جايىدا كوزىنى ئاچىمىز. خوتۇن - قىزلىرىنى كورىمىز. پۇرسەت تاپاق ماللىرىنى ئوغۇرلاپ ئالدىمىز، ئۆزلىرىنى پارا كەندىچىلىكە سالىمىز، يوغۇپمۇ تاشلايمىز. چاتاق

چىقا قارغۇ بولۇالمىز. شۇنداق قىلىپ، خېلىش جىقلا پۇل توپلىدۇق.
هازىرغىچە مۇ پۈلەمىزنىڭ ئون مىلە تەڭىدىن ئاشقانلىقى مەلۇم.
مەن شېرىكلىرىمكە، نۇز ھەسەمنى بەرسەڭلار دىسمەم، ئۇلار
مېنى ئۇغرى ا دەپ تۆتۈۋېلىپ ئۇردى. مەن سىزدىن ياردەم
سورايمەن. بۇلارنىڭ ھەر بىرىنى مېنىڭدىنمۇ فاتتىغراق ئازابلاپ
ئۇرسىڭىز كوزلىرىنى ئاچىدۇ. "ھاكم ئۇلارنى قىستاشقا باشلاپتۇ.
ئۇرۇشنى ئاۋال ئۇكامدىن باشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئېسى ئېغىپ ھۇشدىن
كەتكىچە ئۇرۇپتۇ. ئۇكام قارغۇ كوزىنى ئاچالماپتۇ. "توختاڭلار،
كوزىنى ئاچىۇن!" دەپتۇ ھاكم. لېكىن ئۇكامنىڭ كوزى ئېچىلمىپتۇ.
ھاكم: "تەي لەنىتىلەر، نىمە ئۇچۇن خۇدا بەرگەن ئۇرۇنى
كوزلىرىڭلارنى يوشۇرۇپ، قارغۇ قىلىپ، ئادەم ئالدىايىلەر!" دەپ
سوراپتۇ. ئۇكام دات پەريات قىلىپ نالە - زار قېپتۇ. "بەزىرىايى
خۇدا، مەن راست قارغۇمەن" دەپتۇ ئۇكام. ھاكم ئۇنىڭ فالغان
شېرىكلىرىنىمۇ ئۇرۇشقا بۈرۈپتۇ. پىخسىق باي: "كوزۇڭلارنى ئۇرۇدۇ،
ئۇخشاش ئېچىڭلار، ياخشىلىقچە ئاچىمساڭلار، سىلەرنى ئۇرۇدۇ،
قاتىق ئازاب بىلەن قىيىايىدۇ" دەپتۇ. پىخسىق باي يوشۇرۇپ
قويغان بۇلىنى ئېلىپ كېلىش ئۇچۇن ھاكم تەرىپىدىن كىشى
قوشۇشنى سوراپتۇ. "بۇلار بەرى بىر ئاسانلىقچە كوزلىرىنى
ئاچىايىدۇ. كىشلەر ئالدىدا سىرلىرى ئېچىلىپ رەسۋا بولۇشنى
خالمايىدۇ" دەپتۇ. ھاكم بۇلىنى ئېلىپ كېلىش ئۇچۇن پىخسىق
بايغا كىشى قوشۇپ ئۇھەتپتۇ. ئۇلار بۇلىنى ئېلىپ كېلىپ ھاكىمغا
بېرىپتۇ. ھاكم ئۆز مىلە تەڭىنى پىخسىق بايغا بېرىپتۇ. فالغان
ئۆز قارغۇنى يەنە ئازابلاپ كورۇپ، كوزى ئېچىلىغاندىن كېپىن،
ئاخىرى، نەتىجىسى يوق بۇ ئىشتنى زېرىكىپ، شەھەردىن قوغلاپ

چىقىرىۋېتىشكە بۇيرۇق بېرىپتۇ. مەن بۇ ۋەقەنى ئائىلاب نۆكايىنىڭ
كەينىدىن باردىم. يوشۇرۇن ھالدا ئۇنى شەھەركە قايتۇرۇپ ئېلىپ
كەلدىم. يىمەك - تىچىمەك، كىيم - كىچە كىلىرىدىن خەۋەر ئېلىپ
تۈرۈۋاتىمەن".

خەلپە بۇ سوزلەرنى ئائىلاب كۆلۈپ: "بۇنىڭغا مۇكاپات بېرىڭ.
لار، كەتىن! دىدى. مەن: "فالغان نۆكىلىرىنىڭ ۋەقەسىنى
تامامەن سوزلەپ بولىسقەچە هىچ نەرسە ئالمايمەن" دىدىم.

سەترىچىنىڭ توتىنجى ئۆكىسى

"توتىنجى ئۆكام، - دىدىم خەلىپىگە، - ئەلقۇززۇلىسانى يەنى
ئاغىزى - تلى ئاچىچىق، بىر كۆزلۈك بولۇپ، باғداد شەھىرددە
قاپاپلىق قىلاتتى. ئۇ، بۇ ھۇنرى يىلەن باي - باياتات ياشايىتى،
كوب دۈنياغا ئىگە شىدى. شۇنىڭ ئارقىسىدا ياخشى ئوي - جايلار-
نى سالدۇرۇۋالدى، ھال - ئۇقتى ياخشى شىدى. خېلى ۋاقتىقىچە
بىر خىلدا ئۇتتى. كۆنلەرنىڭ بىرىدە، بىر ئاقا قال كىشى كېلىپ
ئۇنىڭ دۈكىنىدا تۈرۈپتۇ. بىرقانچە تەڭگە بېل ئېرىپ، گوش
بېرىشنى سوراپتۇ. ئۆكام گوش تارتىپ بېرىپتۇ. ئاقا قال گوشنى
ئېلىپ كەلكەن يولىغا كېتىپتۇ. ئۆكام قېرىنىڭ بەرگەن پۇلسنى
كورسە، ئاپياق پارقراپ تۈرۈغىدەك. ئۇلا رىپ بىر چەتكە ئالاھىدە
قلېپ ئايىرسپ قوييپتۇ. ئاقا قال ھەر كۆنى گوش ئالغاندا،
شۇنداق يېڭى بېل ئېلىپ ئېلىپ بېرىپتۇ. بىش ئايىدىن
ئارتۇغراچ ۋاقت ئوتتۇپتۇ. ئۆكام قېرىنىڭ بەرگەن پۇلسنى ھامان
ئايىرم ساندۇققا سېلىپ مەھكەم ساقلاپتۇ. بىر كۆنى ئۇ، يىسغىپ
قويغان بۇ بېلغا قوي ئالماقچى بوبىتۇ. ساندۇقنى ئېچىپ قارسا،

ئۇ بېلەم ئەمسىن، ھەممىسى كېلىگەن ئاق قىدەز بولۇپ چىقىپتۇ.
ئۇكام ئۇزمىنى يەركە ئۇرۇپ يىغلاپتۇ، ۋاي سېلىپ، دات-پەربات
قىپتۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىغا كىشىلەر توپلىشىپتۇ. قاساپ ئۇكام بولغان
ۋەقەنى كىشىلەرگە چۈشەندۈرۈپ بېرىپتۇ. ھەممە بۇ ۋەقەگە
ھەيران بولۇپ، نىمە دىيىشلىرىنى بىلمەي، ئۇز ئويلىرىگە قايتىپ
كېتىشىپتۇ. ئۇكام يەنە ئاۋالقدەك قوي سوپۇپتۇ. ئۇز ئىشىنى
داۋام قىلدۇرۇپتۇ. ئۇكام شۇ گوش ئالغان كىشىنىڭ يەنە بىر
كېلىشىنى تەقىزىالق بىلەن كۆتۈپتۇ. ئاردىن ئانجە كوب
ئۇتمەي، قېرى گوش ئېلىش ئۇچۇن دۈكانغا كەپتۇ. ئۇكام ئۇنى
ياقسىدىن تۈتۈپ، ھاكىمىنىڭ ئالدىغا سورەشكە باشلاپتۇ. شۇ
چاغدا ئۇ ئادەملەرگە قاراپ: "بۇ ئوغرى قېرىنىڭ مەنى قوپۇپ
شىلىرىنى كورۇڭلار" دەپتۇ. قېرى: "ياخشىلىقچە مەنى قوپۇپ
بەر، بولىسا ئادەملەرگە سېرىڭىنى تېچىپ تاشلايمەن، شەرمەندە
قىلىمەن!" دەپتۇ. ئۇكام: "مەن سېنى شەرمەندە قىلىمەن،— دەپتۇ
قېرى ۋاقىزاب،— قوي گوشى دەپ ئادەم گوشى سانقاىلىغىنى
پاش قىلىپ رەسۋا فلىمەن". "يالغان سوزلىمە لەنىسى!—
دەپتۇ ئۇكام،— بۇ سېنىڭ ئىككىنچى قېتىم يالغان سوزلەپ، ئادەم
ئالدىغىنىڭ بولۇدۇ!". "بولىسا، ئادەم گوشى ئېسپ قويغان
دۈكان كىمىنىڭ دۈكىنى؟" دەپ سوراپتۇ قېرى. "ئەگەر داشت
شۇنداقلا بولدىغان بولسا، مېلەممۇ، جېنەممۇ— ھەممىسلا سېنىڭى
بولۇن!" دەپتۇ ئۇكام تېرىكىپ. "بۇرادەرلەر،— دەپتۇ. قېرى
ئادەملەرگە قاراپ،— بۇ نەس قاساپ ھەر كۆنى قوي گوشى
دەپ ئادەم گوشى ساتىدۇ. ئىشەنمە ئىلار دۈكىنىغا كىرىپ
كورۇڭلار!" ئادەملەر قاساپنىڭ دۈكىنىغا قارىسا، كانارىدىكى

ئېسفلق گوش قويىنىڭ ئەمەس، ئادەمنىڭ گوش ئىكەن، ھەممە بىردىن ئۆكامغا يېپىشىپتۇ. ئۇنى سورەپ ئېلىپ مېڭىپتۇ، مۇتىھەم، ئېلاس، شەرمەندە دەپ ھاقارەت قىلىشىپتۇ. ئۆكامنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلەرى بولسا: "سەن تېخى بىزگە قوي گوشى دەپ ئادەم گوشى سېتىپ يۈزگە ئىمىدىڭ؟" دەپ يۈز-كۈزلەرگە ئۇرۇپتۇ، تېپىپتۇ. قەرى كېلىپ ئۆكامنىڭ بىر كۆزىگە مولچەرلەپ ئۇرغان ئىكەن، ئۆكامنىڭ بىر كۆزى قۇيۇلۇپ كېتىپ، شۇنىڭدىن بىرى بىر كۆزلۈك بولۇپ قاپتۇ. كىشىلەر ئۆنملىق بويىنىغا كانارىدىسىكى ئادەم گوشىنى ئېسپ، ئۇنى شەھەر ھاكىمىنىڭ قېشىغا سورەپ ئېلىپ بېرىپتۇ. ھاكىمغا توغرىلاب: "بۇ مۇتىھەم، قوي گوشى دەپ بىزنى ئالداب ئادەم گوشى سېتىپتۇ!" دەپ، بولغان ۋەقدىنى سورەپ، ئەرىزە قىلىشىپتۇ. "داستمۇ؟ جاۋاب بىر!" دەپتۇ ھاكم غەزەپلىنىپ. ئۆكام ئۆزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنۇپتۇ. لېكىن، ھاكم گوشىنى كورۇپ، ئۆكامنىڭ سوزىگە قۇلاق سالماپتۇ. بىش يۈز دەررە ئۇرۇپ، ھەممە مال-دۇنياسى كوب بولىغاندا، ئۇرۇپ قىلىشقا بۈرۈپتىدىكەن. يۈل ۋە مېلى جېنىغا ئارا ئۇرۇپ، ئۇنى شەھەردەن سۈرگۈن قىلىشقا سەۋەپىجى بويىتۇ. نۇ، شەھەردەن چىقىپ نەكە بېرىشىنى بىلمەي قاپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ئاخىرى بىر چوڭ شەھەرگە بېرىپتۇ. ئۆزىچە ئۇيىلاب، باش قاتۇرۇپ، ئاخىرى ياماقچىلىق قىلىپ جان بېقىشى ئۆزىگە لايق كورۇپتۇ. شۇ مەقسۇت بىلەن، كېچىككىنە بىر دۈكان ئېچىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر ئىش ئۆچۈن، ياماقچىلىق دۈكىنىدىن چىقىپ بازارغا كېتۋاتقان ئىكەن، ئۆزىقتىن كېلىۋاتقان ئاتلارنىڭ ئاياق تؤوشى

ئاڭلىنىپتو. ئادەملەردىن: "ئىمە كەپ؟" دەپ سوراپىتۇ نۆكام. كىشىلەر، شاهنىڭ نۇتۇشىنى تاماشا قىلىپ تۈرگان نىكەن. شاهنىڭ كۆزى نۆكامغا چۈشۈپتۇ. نۇ، بېشىنى توۋەن سېلىپ تۈرگان نىكەن. شاه ئېتىنىڭ تىزگىنى تارتىپ، ئەسکەرلەر نۆكامنى قوغلاپ يۈرۈپ نۆكامنى تۈتۈشقا بؤيرۈپتۇ. نۆكام شۇ يەردىلا يەركە يېقىلىپتۇ. نۇلۇشكە نۇرۇپتۇ، قىيىناپتۇ. نۆكام شۇ يەردىلا يەركە يېقىلىپتۇ. نۇلۇشكە ئاز قاپتۇ. ئەمما بۇرۇنقى قاساب، ھازىرقى ياماقچى بۇ ئېتىنىڭ سەۋىدۇسىنى بىلەپتۇ. زورمۇ-زور نۇز ئويىگە قايتىپ كەپتۇ. نۇ، بولۇپ نۇتكەن ۋەقەنى شاهنىڭ خادەملەردىن بىرىگە ئېتىپتۇ. "شاد بىر كوزلۇك، بولۇپسىمۇ نۇڭ كۆزى يوق ئادەملەرنى بۇرۇن-دىنلا ياقتۇرمىدۇ. نۇ، بۇنداق كىشىلەرنى كورسە، نۇلۇغۇنى كورۇپ قويمىدۇ، ئىسىلە شاھىمىز ئىشكارغا ماڭغان نىدى. سېنى كورۇپ كوشلى غەش بولۇپ، ئىشكاردىن ياندى. سېنىڭ تاياق يېيشىنىڭ سەۋىتۇ مانا شۇ!" دەپتۇ شاهنىڭ خادىمى.

بۇ سوزنى ئاڭلاپ نۆكامنى غەم-قايفۇ بېسىپتۇ. باشقا شەھەرگە كېتىشكە قارار قىپتۇ، دەرھاللا باشقا شەھەرگەمۇ قېچىپ بېرىپتۇ. بىر كۆنى نۇ، تاماشا قىلىپ كېلىش ئۆچۈن كۆچىغا چىقىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان ئاتلارنىڭ تۈياق ئاۋازىنى ئاڭلاپتۇ. نۆكام قورقۇپ، موكۇۋېلىشقا جاي ئىزلىپتۇ، ئەمما ئەپلىك جاي تېپلىماپتۇ. قارسا قارشىسىدا يېپق ئىشك تۈرگىدەك. نۇنى ئاچماقچى بولۇپ، ئىشكىنى ئىتتەرگەن نىكەن، ئىشك نۇرۇلۇپ چۈشۈپتۇ. ئىچكىرى كىرىپ، ئىشكىنى تۈزەۋاتقان نىكەن، بىردىنلا ئىككى كىشى ئارقىسىدىن كېلىپ نۇنى تۈتۈپتۇ وە مۇنداق دەپتۇ: "سېنى نۇج كۆندىن بېرى ئىزلىپ يۇرۇپ ھالسىز قالىمىدى،

پۇتلۇرىمىزدىن ئاياق چۈشۈپ قالدى. سېنىڭ كاساپتىڭدىن بىز كوز يۈمۈپ تۇخلىغىنىمىزەم يوق. "مېنى شۇنجىلىك ئىزلىپ نىمە قىلماقچىدىڭلار؟" دەپتۇ تۈكام. "سەن بىزنى شەرمەندە قىلىپ، هىلە بىلەن ئوي ئىگىسىنى سويماقچىمۇ؟ بىزنى قورقۇنچىغا سالغان پىچىغىنى بىرا" دەپ. تۈكامنىڭ ياقىسىنى مەككەم تۆتۈپ تۈرۈپ، يېنىنى ئاختۇرۇپ ئىتۇ. بەلۇغىغا ئېسلىق چەم كېسىدىغان بىرەندە. سەنى تېپىپ ئاپتۇ. "شېرىكلىرىڭ بىلەن سائى ئۇنىڭ يۈللىرىنى توغۇرلاش يىتىشىگە نىمىدى؟" دەپتۇ تۇلار. تۈكام بۇلارغا قاراپ: "ناهایىتى قىزىق ۋە ئاجايىپ ۋە قەلەرنى باشتىن كوچۇرۇۋاتىمەن" دەپتۇ. "قانداق ۋە قەلەرنى باشتىن كوچۇرۇدۇڭ؟" دەپ سوراپتۇ تۇلار. تۈكام بېشىدىن ئوتىكەن ۋە قەلەرنى ئاڭلاپ، تىجى ئاغرۇپ، مېنى بوشاتسا كېرەك دەپ ئۇيىلاپ، ھەممە ۋە قەلەرنى ئېبىتىپ بېرىپتۇ. تۇلار بۇ سەركۈزەشتىلىرىگە ھەتتا ئېتىۋارمۇ قىلىماپتۇ. تۇلار تۈكامنى ياقىسىدىن بوغۇپ تۈرۈپ ئىتۇ. كېمىلىرىنى يەشتۇرۇپ، بەدەنلىرىدىكى دەررە تۈزلىرىنى كورۇپ: "ئىي لەنىسى، ئەگەر سەن توغرى ياكى مۇتىھىم بولماڭ، دۆمەڭىدىكى دەررە تۈزلىرى قانداق پەيدا بولغان؟" دەپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا سورەپتۇ. تۈكام تۈزىچە: "كونا گۇنايىم ئېچىلىپ قالدى. نەمدى ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارسا، ھاكىم بۇنىڭ تۈچۈن مېنى تۇلتۇرۇمەي قويمىايدۇ" دەپ ئۇيىلاپ يېغلاپتۇ. تۇنى ھاكىمنىڭ ھوزۇرۇغا ئېلىپ كىرىپتۇ: "ئىي مۇتىھىم، سەن بۇلارنىڭ ئويىگە كىشى تۇلتۇرۇشكە كىرىپسەن. كىشى تۇلتۇرۇشكە سېنى نىمە مەجبۇر قىلدى؟" دەپتۇ ھاكىسم غەزەپ بىلەن. "ئىي ھاكىم، نەزىرساىى خۇدا، مەن تۇ يەركە ئۇنداق مەقسەتتە كىرگىسىم يوق! — دەپتۇ تۈكام، — سوز-

لىرىمكە ئىخلاص بىلەن قۇلاق سېلىشىزنى، ماڭىمۇ دىققەت-
 ئېتىۋارىشىزنى بىرىشىزنى سورايمەن. "يىگەن تاياقلىرىشىڭ
 ئوزىمۇ ناھايىتى چوڭ جىنaiيەت قىلغانلىغىنى، ئوزەشىنىڭ چوڭ
 جىنaiيەتكار ئىكەنلىگىنى كورستىپ تۈرۈپتۇ. ئادەملەرگە خەپ
 سالغان كىشىنىڭ سوزىگە قۇلاق سېلىش ئېقليلق كىشىلمەرنىڭ
 ئىش ئەمەس" دەپتۇ ھاكم. ئۇ، ئۆكامىنى يۈز دەررە تۈرۈشقا،
 توگىگە تەتۈر مىندۇرۇپ سازايىن قىلىپ، شەھەرنىڭ ئىچى-تېشىنى
 ئايلاندۇرۇشقا بؤيرۇپتۇ. ياماقچى ئۆكامىنى توگىگە تەتۈر مىندۇ-
 رۇپتۇ. ئادەم كوگجۇم تۈرغان جايلاردا توختىپ چاكاچى: "مانا
 ئوغىرسلام ئۆچۈن ئەڭ كىچىك، ئەڭ يىنسىك جازا" دەپ جار
 ساپتۇ. ئاخىربىدا، ھاكم ئۆكامىنى شەھەردىن قوغلاشقا بؤيرۇپتۇ.
 ئۆكام شەھەردىن قوغلاندى بولۇپ چىقىپ، بېشى قايغان تەرمەپكە
 قاراپ مېئىپتۇ. بۇنى ئاشلاپ مەن ئۆكامىنىڭ ئىزىدىن ئىزلىپ
 يېنىغا باردىم. ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدىم. ئۆكام ۋەقەنى باشتىن -
 تاياق ئېيتىپ بەردى. مەن ئۇنى ئادەملەردىن يوشۇرۇپ شەھەرگە
 ئېلىپ كەلدىم. كېرەكلەك ياردىمىنى قىلىپ تۈرۈۋاتىمەن.

سەتراچىنىڭ بەشىنچى ئۆكسى

"بەشىنچى ئۆكامغا كەلگەندە - دىدىم خەلىپىگە، - ئۆلىڭ ئىسى
 ئەلەششار، يەنى ئېلىپ قاچار دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى
 قۇلغى كېلىگەن. ئۇ ناھايىتىمۇ كەمبىغەل ئىسى، تىلەمچىلىك
 بىلەن كۈن كوچۇرەتتى. بىزنىڭ ئاتىمىز قېرىپ مۇكچۇيۇپ،
 ماڭىدىغان يولىنى يەرق ئېتەلمەس ھەم ماڭالماس بولۇپمۇ قالغان
 ئىدى. ئۇ، بىر كۈنى ئاغرىمايلا ۋاپاپات بولدى. ئۇنىڭدىن بىزگە

يەقىتىه يۈز تەكىھ مىراس قالغان نىدى، ھەر بىرىمىز يۈز تەڭىدىن بولۇشۇپ نالدۇق. بۇ بىشىنچى ئۆكام مىراس تەكىدىن تەڭىنى قولغا ئېلىپ، نىمە قىلىشنى بىلەمەي تەمەتىرەپ قالدى: ئۇيلاپ - ئۇيلاپ، ئۆز، چىنە ۋە شىشە پۇرۇشلۇق قىلىماقچى بولۇپ، پۇلغا ھەر خىل چىنە ۋە شىشە قاچىلارنى نالدى. ئالغان ماللىرىنى بىر چوڭ سۆزەتكە سېلىپ، ئۇنىڭ ئۆستىگە بىر قۇر مال تىزىپ، ئادىم پەتنۇسىنى قويۇپ. ئۇنىڭ ئۆستىگە بىر قۇر مال تىزىپ، تەلە تولا ماڭدىغان تام توۋىدىكى قىرغاقتا ئولتۇرۇپ سېتىشقا كىرمە شىپتۇ. ئۆكام ماللىرىنى ئالدىدىكى سۈپىغا قويۇپ، ئۇزى تامغا يولىنىپ ئولتۇرۇپ خىالغا كېتىپ: "يۈز تەڭىگىھ چىنە ۋە شىشە قاچا ئالدىم. ئۇنىڭ ئىككى يۈز تەڭىگىھ ساتام، كېپىن ئىككى يۈز تەڭىگىھ چىنە ۋە شىشە قاچا ئېلىپ. توت يۈز تەڭىگىھ ساتام، بۇلۇم كوبىھىگە نىچە شۇنداق قىلام، جىق دەسمايسىغا ئىگە بولىدە كەنەمن. كېپىن بۇللارغان ئەڭ قىممەتباها ماللارنى ئالام، ئۇلاردىن يەنمىءۇ كوبىراق پايدا ئالىمەن، بۇ بۇلغا ياخشى قورۇ - جاي ئالام نىمە دىگەن ياخشى. ئۆز چاغدا قۇللار، ئاتلار سېتىپ ئالام، ئاتقا ئالتۇندىن ئىگەر جابدۇق ياساتام، ماڭا نىمە دىگەن ئابرۇي - ھە؟ ئۇنىڭغا يارىشا، ياخشى يىسم - ئىچىم: بۇنداق چاڭلاردا شەھرىسىزدىكى داڭدار سازچىلارنىڭ ھەممىسىنى قىيىقە - وىپ ئوينسام، بەزمە قىلام، ئولتۇرۇشلارنى باشقۇرسام، شۇنداقلا پۇلۇمنىمۇ كوبىھىتىپ يۈز مىڭ تەڭىگىھ يەتكۈزىم - ھە؟ ... " پەتنۇس ئالدىدا ئۆكام ئۆزىچە خىالىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ: "بۇلۇم يۈز مىڭ تەڭىگىھ يەتكەندىلا، شاھ ياكى ۋەزىرنىڭ قىزىغا ئەلچى ئىۋەت - سەم؛ ئائىلىشىچە ۋەزىرنىڭ قىزى ناھايىتىمۇ چىراىلىق، بەكمۇ

کېلىشكەن دەيدۇ. شۇنىڭغا ئەلچى ئۇۋەتىپ كورسەم - ھە؟ ئۇنىڭ
مەرى ھەققى ۋە تۈرسىغىدا دەپ مىڭ تىللا بەرسىم: ئەگەر
ئاتىس كۆنسە، ئىشىۋ ئاسالا يۈتەرە: كۆنمىسى، پۈلسىڭ كۈچى
بىلەن زورلاپ ئالام. شۇنىڭ بىلەن داڭقىمنى يەنە بىر ئاشۇر-
سام نىمە دىگەن ياخشى ئىش - ھە؟ تېخى ئۇ ئۈيۈمگە كەلگەندە
ئۇنىڭغا ياش چورە ئېلىپ بەرسىم: ئۇزەمگە شاهلار كىيىمىدەك
كېىمەلەر ئالام، تۈرلۈك قىممەتباها تاشلار ئورنىتلغان ئات -
جابىذۇق ئالام، تۈرلۈك قىممەتلىك كېىمەرنى كېىپ كوچىغا
چىققىسىدا، ئالدى تەرىپىمىدىسو، ئارقا تەرىپىمىدىسو ئۆلە ۋە سول
يانلىرىمىدىسو قوللىرىم بولسا، شۇلار بىلەن شەھەر ئايلاناسام:
ئادەملەر، ماڭا يول ئېچىپ، قول باغلاب، سەپ بولۇپ تۈرسا،
سالام بەرسە، شۇنداق داغىدۇغا بىلەن خوتۇنۇمىنىڭ ئاتىسى -
ۋەزىرىنىڭ ئالدىغا بارسام: ۋەزىر قوللارنىڭ ئارىسىدا مېنىڭ
شاهلاردىك تۈرگىنىمى كورۇپ، دەرھال ئورنىدىن تۈرۈپ مېنى
كۆتۈپ ئالا، مېنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى پەگاغا
چۈشتۈپ، 'خوش' دەپ قول قوشتۇرۇپ، ياش ئىكىپ تۈرسا:
ھەي - ھەي، يەنە مەن بىلەن بىلە بارغان ئىككى قوللىرىكى
يېبىك هەمياتىڭ ئىچىگە مىڭ تىللادىن يۈل سېلىنغان بولسا،
ۋەزىركە قىزىنىڭ يۈزى ئۈچۈن مىڭ تىللا بەرسىم، فالغان مىڭ
تىللانى ۋەزىرىنىڭ ئۆزىگە تەقدىم قىلام: مېنىڭ قولۇمىنىڭ
تۈچۈقلۈغىنى، پۈلدۈرلىغىنى. بۇنداق پۈللارنى ئەزىرىمىگە ئىلىمای-
دىغانلىغىنى ۋەزىركە بىر كورسەتىم. ئۆزۈ مېنى بىر كورۇپ
قويا، مەن ماڭا مۇشۇنداق قىلام - ھە! ... ئۇ، ئۇن ئېغىز كەپ
قىلا، مەن ئىككىلا ئېغىز سوز بىلەن جاۋاپ بېرىپ قايىل قىلام:

سوزىمۇ بوش كەلىمەم، كېيىن ئويگە قايتىپ كەلسىم، خوتۇنۇم تەرىپىتن بىرسى كەلەسە، نەللوهتتە، ئۇنىڭخىمۇ پۈل بەرسىم، كېيمىم-كېچەك كېيكۈزىمەم، نەكمەر ئۇ ماڭا بىرەر نەرسە ئېلىپ كەلگەن بولما، تەكەببۈرلۈغۈمنى كورستىش ئۆچۈن ئۇنى ئېلىپ كەلگەن كىشىنىڭ ئوزىگە ھەدىيە قىلام؛ كېيىن ئوزەمگە سولەت كىرگۈزۈپ يەرداز قىلام، شۇنىڭدىن كېيىنلا قىزنى يېنىمغا ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇق قىلام؛ ئۇبىلەرنىمۇ ناھايىتى قاملاشتۇرۇپ ياسىداق قىلام، قىز بىلەن كورۇشۇش ۋاقتىدا نەڭ قىمىتىباها كېيمىلەرنى كېيىپ، قەۋەت-قەۋەت ئەتلەمنىن كورىسلەرنىڭ ئۇستىگە چىقىپ غادىيىپ، كېرىلىپ ئولتۇرۇم؛ ئەقلەمنىڭ كوبىلىگىدىن، پىكىرىمنىڭ ئوتكۈرلىكىدىن ئوزەمگە تەمدەننا قىلىپ، نوڭ ۋە سولغا مت قىلىپ قارساي ئولتۇرۇم؛ خوتۇنۇمۇ ئالدىمدا قىمىتىلىك كېيمىلەرنى كېيىپ، ھەر تۈرلۈك ڏىنىنت-جايدۇق-لىرىنى تاقاپ، ئايىدەك ياستىپ، قول باغلاپ تۈرسا؛ مەن تېخى ئۇنىڭما پەروقا قىلىمغانلىغىمىنى بىلدۈرۈش ئۆچۈن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي قويىام؛ ئەتراپىمدا تۈرغانلارنىڭ ھەممىسى：“ئەي ھورەتلىك كۈيۈغۈل، ئالدىئىزدا كېنىزىگىڭىز كۆتۈپ تۈرۈپ قالدى، سىزگە قاراپ كۆزلىرى تېشلىي دىدى، ئاياقلىرى تالدى...” دەپ قايتا-قايتا ئىلتىماس بىلەن يەرنى سۈيگەندىن كېيىن، بېشىمىنى كوتۇرۇپ بىر قاراپ قويىام بولدى. شۇنىڭ ئۇزى يېتەرىلىك ئەمەسمۇ؟ مەن يەنە بېشىمىنى تۆۋەن سېلىۋالام، ئۇنى ياتىدىغان ئويگە ئېلىپ كرسە؛ مەن ئۇستۇمىدىكى كېىمەم؛ خوتۇنى تاشلاپ، يەنمۇ قىمىتلىكەك كېيمىلەرنى كېىمەم؛ يېنىمغا ئېلىپ كەلگەندە، يەنە بىر ئەچجە فېتىم ئىلتىماس قىلىم-

ضجه قارسای قویسام، پەقەت کوب قېتىم ئىلتىماس قىلغىندا ۋە
يېلىنىخىنىدىلا بىر قارسام، يەنە بېشىمى تۈۋەن سالام، قىز
كۈرۈش تمام بولغضەچە شۇنداق ئۆلۈغۈۋار سۈپەتتە تۈرسام، ئۆنس
يەڭىلىرى يەنە ياساپ تۈزۈشتۈرسە ...
قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قىپتۇ
شەھرىزاد ھىكايسىنى.

ئۇ خىبالنى داۋام ئەتتۈزۈپتۇ: "كېيىن قول
لاردىن بىرسىگە بەش يۈز تەڭگە بۈل ئېلىپ
كېلىشنى بؤيرۇسام، بۇ بۈلنى قىزنى ياساپ-
بېزىگۈچى يەڭىلىرىگە بەرسىم، كېيىن خوتۇ-
ئۇمنى ئالدىمغا ئېلىپ كىرىشنى بؤيرۇسام، ئېلىپ
كىرگەندە ئۆنىڭغا يەنە قارسای قویسام: مېنىڭ
تۆلۈغۈۋارلىغىنى بىلدۈرۈش نۈچۈن، ئۆنىڭ بىلەن پەقەت
كوز قىرى ئارقىلىقلا تونتۇشام: قىزنىڭ ئانسى كەلسە، پشا-
نەمدىن سۈپە، "ھورەتلىك كۈيۈغۈلۈم، مەرھەممەت قىلىپ
چۈرەڭىگە قاراپ قوي! ئۇ سايى يېقىنلىشىنى ئىستەيدۇ، ئۆنىڭ
دىلىغا داۋا قىل! ئۇ خېلىدىن بېرى سايى تازىم قىلىپ تىك
تۈرۈپتۇ. ئۆنىڭغا رەھىم قىل!" دەپ كېلىپ قول - بۈتلەرىمىنى
سۈپە ۋە يېلىشا، مەن لام - جىم دىمەي تۈرسام: ئانسى يەنە
كېلىپ بىرنەچچە قېتىم ئايىغىمىنى سۈپە، "ئەي ھورەتلىك
كۈيۈغۈلۈم، قىزم جەننەتتىكى ھورگە ئوخشاش چىرايلىق، ئۇمرىدە

تۆتۈز تىككىنجى

كېچە

ئەركەك چۈنگىمۇ كۆزى چۈشىگەن. سېنى بۇنداق ھالدا كورۇپ، ئۇنىڭ نازۇك كۆئلى سىندى. ئۇنىڭغا قارا، ئۇنىڭ بىلەن سوزلەش، ئۇنىڭ كۆئلىنى ئال! مېھرىۋانلىق كورسەت!" دەپ كېلىپ، ماڭا شاراب سۇنا ۋە قولسغا ئاياق تېلىپ لق تولدۇرۇپ، نىكى قوللاپ تۇتسا، ئاياقنى ئالساي، خېلىغىچە ئۇنى كۇتتۇرۇپ تىك ئۇرغۇزۇپ قويام: ئۇزەم سېتىپ ئالغان تور ياستۇققا يولەنكىنچە تۈرۈھەسم-ھە؟ بۇ مەن ئۇچۇن ئۇلۇق دەرىجە ئەمەسمۇ؟ ئۇ، ئۇزىچە: "بۇ قانداق چوڭىلىق-ھە" دەپ، ماڭا قاراپ تىكلىپ: "بۇ قېرى چورىڭىزنىڭ قولسىدىكى ئاياقنى قايتۇرماك، قانداقلا بولىسۇن، مەن سىزنىڭ قېيىنى ئانىڭىزەمن" دىمىگىچە، مەن تەكەببۈرلۈق بىلەن ئۇنىڭغا قارىسما، ئائىلماسلىققا سېلىپ تۈرۈھەسم، شۇ چاغدىسمۇ مەن ئۇنىڭغا ھىچ نەرسە دىمىسمە: "چورىڭىزنىڭ قولنىنى قايتۇرماكا!" دەپ قىستاب كەلە، ئاغزىمغا تەڭلەپ كېلىپ، لېۋىنگە تەككۈزىسىمۇ تىچەمەي، قولۇم بىلەن نېرى ئىشتەرەسم، مانا شۇنداق قىلىپ ئايىقىم بىلەن كېلىشتۇرۇپ تەپىسم" دەپ، پەتنۇسى سۈھەت بىلەن قوشۇپ بار كۈچى بىلەن تېپىپتۇ. پەتنۇس بىلەن سۈھەت سۈپىدىن شىھە - چىنە قاچىلىرى بىلەن ئاغدۇرۇلۇپ چۈشۈپ، ھەر تەرەپكە چېچىلىپ سۇنۇپ پارچە - پارچە بويپتۇ. پەتنۇس بىلەن سۈھەتىكى قاچىلاردىن بىرەر سەمۇ ساق قالماپتۇ. ئۆكام داتلایپتۇ. "بۇ مېنىڭ ئاچىقىمىنىڭ يامانلىغىدىن ۋە تەكەببۈرلۈغۈمدىن بولدى!" دېپتۇ. تۈنچۈقۇپ كەتكەنلىكىدىن، كېيمىلىرىنى يېرىتىپ يېغلاپتۇ، ئۇزىنى ئۇرۇپتۇ. ناماڭغا ئالدىراپ كېلىۋاتقان كىشىلەر توختاپ، بەزىلىرى ئۇنىڭغا ئېچىنىپتۇ، بەزىسى كۆئىلەدە: "جىق پايدا كۆزلەپ،

قىيمىت ساتقاتىنىڭ، كىشىگە زىيان كوزلىكە تىنلىق ئاقبىئىسى شۇ... ”
دەپتۇ. ئۆكام بىچارە نىمىشقا يېغلىمىسىزۇن؟ خىيالدىكى پايدىنغو
ئۇ ياقتا تۈرسۇن، قولسىدىكى نەق پۇلدىننمۇ ئاجراپتۇ. شۇنىڭدىن
كېيىن شۇ يەردە خېلىقىچە يېغلاپ تۇلتۇرۇپتۇ. يېغلاۋېتىپ قارسا،
ناهايىتىسمۇ چىرايىلىق بىر خوتۇن زىمنىھە تىلەك ئىكەرلەنگەن بىر
خېچىرىنى مىتىپ ئۇتۇپ كېتىۋاتقىدەك. ئارقىسىدىن بىرقانچە
قۇللار ئۇنى مۇھايدىزەت قىلىپ مېكىپتۇ. ئۇ، ئايال ئۇتۇشى بىلەن،
ھەممىھ تەرمىپىنى ثېپبار - ئەتىرىنىڭ خۇشجۇزى بېسپىتۇ. خوتۇن
ئۆكامنىڭ يېنىدا سۇنۇپ ياتقان قاچا - قۇچىلارنى، ئۇنىڭ يېنىدا
غەم - قايغۇ بىلەن يېغلاپ تۇلتۇرغان ئۆكامنى كورۇپ رەھمى
كېپتۇ. توختاپ ئەھۋال سوراپتۇ. ئۆكام ئەس - ھۇشنى يوقىتىپ
قويىپ، تىلىمۇ قولاشماي فالغان ئىكەن، كەپ قىلاسماپتۇ.
”بىچارە ئېغىر كۈلبەتلەرگە ئۆچراپ، چىدىيالماي يېغلاۋاتىدۇ“
دىيىشىپتۇ يېنىدىكىلەر. خوتۇن ئۇز قۇللارنىدىن بىرىنى قىچقىرىپتۇ:
”يېنىدا بار يېلۇنىنىڭ ھەممىسىنى بۇ بىچارىگە بەر!“ دەپتۇ قۇلغىغا.
قۇل ئۆكامغا بىر خالتا يېل بېرىپتۇ. ساناب كورسە، بەش يېز ئالىتۇن
ئىكەن. ئۆكام بۇ يېلنى قولغا ئېلىپ، خوشلىغىدىن ئۇزىنى يوقىتىپ،
چېنى چىققۇدەك ھودۇقۇپ قاپتۇ. ئۆكام ئۇ خوتۇنغا نىمە دەپ
منىنە تدارلىق بىلدۈرۈشنى بىلمەي تۈرۈپلا قاپتۇ. باي بولۇپ
ئۇيىگە قايتىپتۇ. يەنە خىيالغا پېتىپ تۇلتۇرغان ئىكەن، بىردىن
ئىشىك قېلىپتۇ. بېرىپ ئىشكىنى ئېچىپتۇ. قارسا، كورمىڭە نلا
بىر قىرى بۇۋى ئىكەن. ”ئەي ئۇغۇلۇم، — دەپتۇ ئۇ، — ناماز ۋاقتى
ئۇتۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئويۇمكە يەتكىچە ناماز قازا بولىدىغاندەك.
ئەگەر زۇخسەت قىلاڭ، ئويۇڭدە تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇپ

ئالام." تۈكۈم: "ەرمەممەت، خالىخىشىڭىزنى قىلىغا" دەپ، بۇۋىنى نويىگە ئېلىپ كرىپىتۇ. بۇۋى كرىپىتۇ. تۈكۈم تۈنىڭغا تاھارەت ئېلىش تۈچۈن ئاپتۇۋىدا سۇ ئەكېلىپ بېرىپىتۇ. بېرىپ ئۆزىنىڭ ئورىنىغا ئولتۇرۇپىتۇ. قولىدىكى تىللانىڭ كوبىلىرىدىن تېرىسىگە سەمىاي قاپتۇ. تۇلارنى يۈلدۈنغا سېلىپ كورۇپىتۇ. يەندە ئېلىپ خالتىغا سېلىپ چىڭ بافلاتپىتۇ. ئۇ. يۈللىنى سەرمەمجاڭ لاشتۇرۇپ بولغىچە. بۇۋىسۇ تاھارەت ئاپتۇ. كېيىن تۈكۈم تۈلىتۈر-غان جايىغا كېلىپ ناماڭ تۇقۇشقا باشلاپتۇ. بۇۋى نامىزىنى تۈكتىپ، تۈكۈمغا تۈزۈقتىن - تۈزۈق دۇئا قېپتۇ. تۈكۈم بۇۋىنىڭدىن شىككى تۈچۈن رەخىمەت ئېيتىپتۇ. خالتىغا قول سېلىپ تۈنىڭدىن شىككى تىللا ئېلىپ بۇۋىگە بېرىپىتۇ. "من سېنى ياخشى كورۇپ دۇئا قىلام، سەن مېنى گادايى كورۇپ. ماڭا بۈل بېرىۋاتامىمن؟ ئال بۈلۈڭنى! تارت قولبۇنى! ماڭا بۈل كېرەك ئەمەس. من بۇ دۇنىيادىن قول ئۆزگەن كىشىمەن. ئۆزەئىنىڭ يانچۇغۇنىغا سېلىپ قوي! - دەپتۇ بۇۋى، - ئەڭىر سەن بەك باي بولماڭ، بۇ يۈللىنى ئۆزىنىڭ ئىگىسە قايتۇرۇپ بەر! شۇ يۈللىنى بەرگەن خوتۇن بىلەن كورۇشۇنى خالىقا، تۈنىڭ بىلەن كورۇشتۇرۇپىسۇ قويد. من. ئۇ ئايال مېنىڭ نەڭ يېقىن كىشم بولۇدۇ. "تۇنى تېپىش تۈچۈن قازداق قىلىش كېرەك، ئىي ئانا؟" دەپتۇ تۈكۈم. "تۇغلۇم، - دەپتۇ بۇۋى، - ئۇ باي، قولى ئۆچۈق، چىرايلىق ئايال. ئۇ، يۈللىق ئادەملەرنى ياخشى كورۇدۇ. ھەممە يۈلۈڭنى ئال! مېنىڭ ئارقامدىن ماڭا من ئېلىپ بارىمەن. سەن تۈنىڭ بىلەن تۈچۈراش-قىنىڭدا، قولبۇنى كەلگىنچە يېقىملەق، شىرىن، تائىلىق، ئەركىلەتكۈچى سوزلەرنى كوب قىل! شۇ چاغدا تۈنىڭ جامالىغىمۇ،

ۋىسالىغىمۇ يېتىشىن، قوللىرىغىمۇ ئۇزەڭىڭىدە بولىسىن!" نۇكام
ئۇزىنىڭ ھەممە ئالىتۇنلىرىنى ئېلىپ ئورنىدىن تۈرۈپىتى، بۇۋى
بىلەن يولغا چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىۋىپەپتۇ، بۇۋى بىر
چوڭ دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ، ئىشكىنى قاققان ئىكەن،
رۇملۇق بىر چورە چىقىپ ئىشكىنى تېچىپتۇ، بۇۋى كىرىپتۇ،
ئۇكامغىمۇ بىللە كىرىشنى بۇيرۇپتۇ، ئىچكىرى كىرىشپتۇ، چوڭ
ھويلا ئىكەن، بىر چوڭ ئويگە كىرىپ بېرىپتۇ، ئوي ناھايىتىمۇ
قۇبدان جابىدۇلغان ئىكەن، يېپەك گىلمەملەر بىلەن بىزەلگەن
ئۇيىدە نۇكام ئولتۇرۇپ ئالىتۇنلىرىنى ئالدىغا، سەللىسىنى تىزىغا
قوپۇپتۇ، تېغى ئەتراپىنى كورۇپ بولىغان ئىكەن، بىر چرايىلق
قىز كىرىپ كەپتۇ، ئۆ ناھايىتى ياخشى كېينىگەن ئىكەن، نۇكام
ئۇنى كورۇپ ئورنىدىن تۈرۈپ بۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

كىرسەڭ قايسى ئىشكىننى شۇنىدىن كىرەر بەختىمۇ،
بۇ مۇباراك يۈزۈلە بىلەن كېلىر تاجۇ - تەختىمۇ.

قىز كۈلۈپتۇ، نۇكامدىن ناھايىتى خۇرسەن بوبىتۇ، كېينى
ئولتۇرۇپ، نۇكامغىمۇ ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىپتۇ، كېنسەزە كە
ئىشكىنى يېپىشنى بۇيرۇپ، ئوزى كېلىپ نۇكامنىڭ قولىنى
تۇتۇپتۇ، ئۇلار ئىككى بىرلىشىپ، بىر چەستىكى خالى ئويگە
كىرىپتۇ، بۇ ھۈجىرىغا ھەر خىل كورپىلەر سېلىنغان ئىكەن، نۇكام
كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئۆ قىزىمۇ نۇكامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.
بىر ئاز ئوينىشىپ قىز ئورنىدىن تۈرۈپتۇ، نۇكامغا: "مەن قايتىپ
كەلگىچە ئورنىڭىزدىن مىدىرىلىمالا!" دېپتۇ، ئىشكىنى تېچىپ
قاياقدىر چىقىپ كېتىپتۇ، ئۇ تاشقىرىدىن خېلى ۋاقتىقىچە
كىرمەپتۇ، نۇكام بىر ئوزى يالغۇز ئولتۇرۇپ بېرىپتۇ، ئاخىر، ئىكەن،

كۈدەلىك بىر قارا قول كىرىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا يالىچىلانغان
قىلىج بار نىكىن. "هوي نولۇم كەلىمگەن، - دەپتۇ نۇ ئۆكامغا. -
سېنى بۇ يەركە كىم ئېلىپ كەلدى؟ بۇ يەردە نىمە تىش قىلىپ
نۇلتۇرسەن؟" ئۆكامدا جاۋاپ بەرگىدەك ماجال قالماپتۇ، ئالىل.
قاچان هۇشىنى يوقىتىپ قويغان نىكىن، تىلى تۇتۇلۇپ سوزلىيەل.
مەي قاپتۇ. قول ئۆكامنىڭ كېيمىلىرىنى سالدۇرۇپ نۇرۇشقا
كىرىشىپتۇ. كالتك زەربىدىن ئۆكامنىڭ جېنى تۇمىشۇغا كېلىپ
يىقلېپتۇ. رەھىمىز قول "ئۇنى نۇلتۇرۇم" دەپ نوپىلغان نىكىن.
تۇز ئېلىپ كەلكەن كېنىزەكىنىڭ "تۇ قېنى؟" دىگەن سوزىنىمۇ
ئۆكام ئاشلاپتۇ. كېنىزەك قولنىڭ ئالدىغا بىر قاچىدا تۇز قوييپتۇ.
قول ئۆكامنىڭ بەدىنىدە تاياقتىن پەيدا بولغان ياردىلىرىغا تۇز
چېچىپتۇ. ئۆكام قولدىن قورقۇپ، ئۇزىنىڭ تىرىك ئىكەنلىكىنى
بىلدۈرەسلەك ئۇچۇن مىدىرىلىماپتۇ. چىشىنى - چىشىغا چىشىلەپ
جم يېتىپتۇ. چورە چىقىپ كەتكەندىن كېپىن قول يەنە ۋاقىراپتۇ.
ئۆكامنىڭ قېشىغا بايىقى بۇۋى كىرىپ كەپتۇ. ئۆكامنىڭ قولدىن
تارتىپ - سورەپ، ئۇزىگە ئوخشاش نۇلۇكلىر ياتقان بىر جايغا
ئاپرىپ تاشلاپتۇ. ئۆكام تۇ يەردە راسا ئىككى كۈن جان تالىشپ
يېتىپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى بەدىنىدىكى جاراھىتىگە تۇز سېپلىكەن
ئىكىن، ھاياتىنى شۇ تۇز ساقلاقاپ قاپتۇ. چۈنكى، تۇز قانلىرىنى
توختىتىپ، ئۆكامغا جان كىرگۈزۈپتۇ. ئاستا قىمرلايدىغان
بوبىتۇ. ياتقان يەرنىڭ ئۇستىدىكى قاپقاقنى كوتۇرۇپ، تۇ يەردىن
چىقىپ ئاپتۇ. تالق ئاتقىچە قاراڭغۇ بىر جايدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپتۇ. تالق
ئېتىشى بىلەن لەنتى بۇۋى يەنە ئۇۋ ئىزلىش مەقسىدىدە كوچىغا
چىقىپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن ئۆكاممۇ ئۆكام چىقىپ مېڭۈپرپتۇ. لېكىن،

بۇۋى بۇنى سەزىمەپتۇ. ئۆكام ئۆز ئۆسگە كېتىپتۇ. يارىلىرىنى
 تۈۋپىلارغا كورىستىپ، دورا تىجىپتۇ. ئۇ، بۇۋىنىڭ قانداق قىلىپ
 ئادەملەرنى ئالدىپ قولغا چۈشۈرۈشىنى كۆزىتسىپ يۈرۈپتۇ. ئەمما،
 ئۆكام بۇ سىرنى ھىچكىيگە بىلدۈرمەپتۇ. تامامەن باقىيىپ كوچىغا
 چىقىپتۇ. ئۆكام بىر كۆنى لاتىدىن بۈل خالتىسى تىكىپتۇ. ئۆنئىغا
 چىنە - ساپاللارنىڭ سۈنۈقلەرنى تولدىرۇپ ساپتۇ. بەلۋىنغا
 تېرىپتۇ. كېيىن ئۇ، ئۆزىنى كىشىلەر تونۇپ قالمىسۇن دەپ،
 ئەجەمچە كېيىنپ، تۆسىنى ئۆزگەرتىپتۇ. نوتکۈر بىر خەنچەرنى
 چاپىنىڭ ئىچىگە تىقۋاپتۇ. بۇۋىنىڭ يولىغا چىقىپ، ئۇنى
 كۆزىتسىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇۋىنى كورۇپ ئۆنئىغا باشقىجە ئاواز
 بىلەن: "ئەي ئانا، - دەپتۇ ئۇ، - مەن مۇساپىرمەن، بۇگۈن بۇ
 شەھىركە كەلدىم، ھىچكىنى تونۇمايمەن. سەندە تووقۇز بۇز تىلا
 كوتىرەلەيدىغان تارازا يوقىمۇ؟ بۇنىڭ ئۇچۇن سايى ياخشى ھەق
 بېرىمەن". مېنىڭ ئوغلووم سەردار، ئۇ، تۈيىدىن دەستىگە چىقىپ
 كەتكىچە ئالىتۇنلىرىنىڭ تارتىپ بەرسۇن" دەپتۇ بۇۋى. "قېنى
 ئەمە، مالقا!" دەپتۇ ئۆكام بۇۋىگە. بۇۋى ئالدىدا، ئۆكام ئۆنئىڭ
 كەينىدە مېڭىپتۇ. چوڭ دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ ئىشكىنى
 قېقىپتۇ. ئۆكامغا تونۇش بولغان دەملۇق چورە ئىشكىنى ئىچىپتۇ.
 بۇۋى قىزغا قاراپ كۈلۈپ: "مەن بۇگۈن سىزلىرگە ناھايىتى
 سېمىز ياغلىق گوش ئېلىپ كەلدىم" دەپتۇ پىجرىلاپ. قىز ئۆكام.
 نىڭ قولدىن تۈنۈپ يېتىلەپ، بۇرۇن كىرگەن ئوبىگە ئېلىپ
 كىرىپتۇ ۋە يۈرۈنقىدەك ئازراق ئۇيۇن - چاچقاق قىلىشىپ. كېيىن
 قىز تۇرۇپ: "مەن كىرىمكىچە قىمىرىمالاڭ. مېنى كۆتۈپ ئولتۇ.
 رۇقا!" دەپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئارىدىن كوب ۋاقت ئوتسمىي. قارا

قۇل قىلىچىنى يالىتاقلاپ كوتۇرۇپ كىرىپتۇ. "ئورنىڭدىن تۇر، لەنتى؟" دەپتۇ ئۆكامغا. ئۆكام نورنىدىن تۇرۇپتۇ. قۇل ئالدىدا، ئۆكام ئۆنىڭ ئارقىسىدا مېڭىپتۇ. ئۆكام يولدا كېتىۋېتىپ تونىشقا تىچىدىن خەنچەرنى ئاپتۇ. قۇلنى خەنچەر بىلەن تۇرۇپ كاللىسىنى ئۇزۇپتۇ. ئايىغىدىن سورەپ بۇرۇنقى ئۆيگە ئېلىپ بېرىپتۇ. "تۇز قېنى؟" دەپ ۋاقراپتۇ ئۆكام. قىز بىر قاچىدا ئازداق تۇز ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۆكامنىڭ قولدىسکى قىلىچىنى كورۇش بىلەن يۈرىشكى يېرىلىپ كەتكىدەك بولۇپ. قوپۇپ قېچىپتۇ. ئۆكامىمۇ ئۇنى قوغلاپ بېرىپ تۇتۇپتۇ. قىلىج بىلەن چېپپە ئۆنىڭمۇ كاللىسىنى ئاپتۇ. ئۆكام: "بۇۋى قىدەردە؟" دەپ ۋاقراپتۇ. بۇۋى كېپتۇ. "مېنى تونىمىسىن؟ نېي جىنايدەتچىلەرنىڭ باشلىغى!" دەپتۇ ئۆكام بۇۋىشكە غەزەپ بىلەن قاراپ. "ياق!" دەپتۇ بۇۋى تىترەپ - قاخشاپ. "مەن دەپتۇ، - ئۆكام بۇۋىشكە قاراپ. - ئۇيۇمكە كىرىپ تاھارت ئېلىپ ناماز ئوقۇش ھىلىسى بىلەن مېنى بۇ يەركە ئېلىپ كەلگەن سەن بۇۋىنىڭ پۇلدارىتەمن." بۇۋى يېلىنىشقا باشلاپتۇ. لېكىن ئۆكام ئۆنىڭ سوزىگە قۇلاق سالماپتۇ. قىلىج بىلەن تۇرۇپ توت بولەك قىلىپ تاشلاپتۇ. كېپىن ئۇ، قىزنى ئىزلىشكە كىرىشىپتۇ. قىز ئۇنى كورۇش بىلەنلا ئۇزىنى يوقىتىپ "مېنىڭ كۇنايمىدىن تۇت!" دەپ يېلىنىپتۇ. ئۆكام قىزنىڭ كۇنايمىدىن تۇتۇپتۇ. "سېنى بۇنداق قىلىشقا كىم مەجبۇر قىلدى؟" دەپتۇ ئۆكام قىزغا دەھىتە - لىك حالدا تىكلىپ قاراپ. "مەن بىر سودىگەرنىڭ قىزى ئىدمىم، - دەپتۇ قىز، - بۇ دەللاڭ قېرى بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ مەن بىلەن دوست بولدى. بىر كۇنى ئۇ ماڭا: "بۇگۈن بىزنىڭكىدە چوڭ توپ بولۇدۇ. سەنمۇ بارغان! بىز بىلەن توپ - تاماشا كور-

گن ا" دىدى. "خوب دىددم مەن، ئەڭ ياخشى كېيىسلەرىنى
 كېيدىم. قىممەتلىك زىننەت - جابدۇقلەرىنى تاقدىم. يۈز تىلا
 پۇلۇمىنى يېنىمغا سېلىپ بیۋى بىلەن يولغا چۈشتۈم. تو مېنى
 باشلاپ مۇشۇ ئويگە ئېلىپ كەلدى. كېلىشىم بىلەن قارا قول مېنى
 خوتۇنلۇقتا ئالدى. نۇج يىلدىن بېرى كاساپەت بۇۋەنسىك ھاسى
 بىلەن مۇشۇ يەرده شۇ ئەھۋالدا كۈن كوربۇاتىمەن." "بۇۋەنسىك
 ئويىدە بار نەرسىنى ماڭا كورسەت!" دەپتۇر ئۆكام. قىز: "بۇۋەنسىك
 نەرسىنى ناھايىتى كوب. ئەگەر ئېلىپ كېتەلەڭ، ئېلىپ كەت!"
 دەپ، بۇۋەنسىك ساندۇقلەرىنى تېچىپ كورستىپتۇ. ساندۇقتا كوب
 خالتا بولۇپ، ئۇنىڭدا تىلا ئار ئىكەن. ئۆكام ئەجهەپلىنىپتۇ.
 "مەن قاراپ تۈردى - دەپتۇر قىز، - سەن بېرىپ بۇنى كوتۇرۇشكە
 وە ئېلىپ كېشىكە ئادەم باشلاپ كەل!" ئۆكام كوچىغا چىقىپ،
 ئونچە ھامىال باشلاپ كەپتۇ. قارسا، ھوپلىنىڭ ئىشىگى ئۇلۇق
 ئۈچۈق تۈرگىدەك. تىچكىرى كىرىپ قارسا، قىز يوق، ئىستەپتۇ،
 لېكىن تاپالماپتۇ. ساندۇقا قارسا، ئۇنىڭدىكى خالتسىلارمۇ يوق.
 پەقتە بىر ئازغىنا كەزمەل تۈرگىدەك. ئۆكام قىزغا ئالدانغالىغىنى
 چۈشىنىپتۇ. بىراق، ۋاقتى ئوتىكەن، پايدىسى يوقلىغىنى ئوپلاپ،
 قالغان - قاتقان نەرسىلىرىنى ئاپتۇ. هۇجرىغا كىرىپ، ئۇ يەردىكى
 قاتتنىق - قورۇقلارنىمۇ يېغىشتۇرۇپ، ئۇنى ئوزىنىڭ ھوپلىغا
 ئېلىپ كەپتۇ. كېچىنى خوشال ئوتىكۈزۈپتۇ. تالك ئاتقاندا قارسا،
 ئىشىك ئالدىدا يېگىرمىگە يېقىن ئەسکەر تۈرگىدەك. ئەسکەرلەر
 ئۇنىڭ قولدىن تۈتۈپتۇ. ئۇلار: "سېنى ھاكىم قىچقىرىپۋاتىدۇ!"
 دەپتۇر وە ئۆكامنى ئېلىپ كەتىمەكچى بىپتۇ. ئۆكام ئۇلارغا خېلى
 يېلىنىپ بېقىپتۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنىماپتۇ. ئۆكام ئۇلارغا كوب پۇل

بېرىشنى تېتىپتۇ. بۇ سوزكە ئۆلار قۇلاق سالماپىتۇ. ئەسکەرلەر ئۆكامنى نۇراپ ئاپتۇ. ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. يولدا بىر دوستى كورۇپ قاپتۇ. ئۆكام دوستىدىن ياردىم سوراپتۇ. "ئۇنىڭ نىمە كۈنايىش بار؟" دەپتۇز ئۆكامنىڭ دوستى ئەسکەرلەرگە قاراپ. "بىز بىلمەيمىز، ھاكىم بۇنى تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇغان، بىز تۇتۇپ ئېلىپ كېتىپ بارىمىز!" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئەسکەرلەر، "ئۇ سلەرگە بەش يۈز تەڭىگە پۈل بەرسۇن، سلەر ھاكىغا، ئۇنى ئۇيىدىن ئىزلىپ تاپالىمىدۇق، دەپ جاۋاپ بېرىڭلارا" دەپتۇ ئۆكامنىڭ دوستى. ئەسکەرلەر ئۆكامنىڭ دوستىنى سوزىنى دەت قىلىپ، ئۇنى چىڭ تۇتۇپتۇ. ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

"بۇ پۈل بىلەن ماللارنى قەيدەردىن ئالدىلۇ؟" دەپتۇز ئۆكامغا ھاكىم، "مېنى ئازات قىلسالىڭ تېتىسمەن" دەپتۇز ئۆكام ھاكىغا، ھاكىم ئامانلىق خېتىنى بېرىپتۇ. بۇنى كورۇپ ئۆكام ۋەقەنى باشتىن - ئاياق ھاكىغا سوزلەپ بېرىپتۇ. ھاكىم پۇتۇن ماللارنى تارتىپ ئاپتۇ. كېيىن بۇ كەپلەرنىڭ پادىشانىڭ قۆللىغىغا يېتىپ قىلىشىدىن قورقۇپ، ئۆكامغا ئاز - تولا پۈل بېرىپ: "كۈزدىن تېز يوقال! بولىسا سېنى شاشقا مەلۇم قىلىپ دارغا ئاستۇرسەمن" دەپ شەھەردىن قوغلاپتۇ. ئۆكام قورقۇپ كېتىپ "خوب" دەپلا يېنسىپ چىقىپتۇ. ئۇ، بۇ شەھەردىن چىقىپ ئۇمرىدە كورىمگەن باشقا بىر شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولدا ئۆكامغا قاراچىلار ئۈچۈرلەپ، ھۈجۈم قىلىپ، كېيىم - كېچە كلىرىگىچە قويىمای ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇزىنى ئولگىدەك نۇرۇپتۇ. شىككى قۆللىغىنى ئەنە شۇ يەردە كېسپ، يالىتاج قىلىپ نورىغا تاشلاپ كېتىپتۇ. مەن بۇ خەۋەرنى ئائىلاپ، ئۆكامنى ئىزلىپ تاپتىم. ئۇنىڭغا كېيىم - كېچە كېيىكۈرۈپ ئېلىپ

كەلدىم. ھازىرمۇ نۇز قولۇمدا تەرىبىسىلەپ كېلىۋاتىمەن.

سەتىراچنىڭ ئالىنسىچى ئۆكىسى

ئالىنسىچى ئۆكامنى شەقالۇق يەنى پوچىسى، دەيدە. ئۇنىڭ شىككى كالبۈگى كېلىگەن. نۇزى ناھايىتى بېقىر ئىدى. كۈنلەر-دەن بىر كۈنى نۇ ئاخىرى كورۇنىمىيەدىغان، نۇزۇن بىر كۆچمەدا كېتىۋەتىپ قارنى شۇنداق ئېچىتتۇ. كوزلىرى قارائىغۇلشىپ ماڭىددە-غان يولىنىمۇ كورەلمەي قاپتو. بىردىن ئالدىدىكى بىر ئىمارەتكە كۆزى چۈشۈپتۇ. ئىشك ئالدىدا ئادەملەرنىڭ كىرىپ-چىقىشىنى كۆزەتكۈچىسى مەخسۇس دەرۋازىۋەتلەر بار ئىكەن. ئۆكام ئۇلارنىڭ بىرسىدىن: "بۇ هويلا كىمنىڭ؟" دەپ سوراپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى: "بۇ شاهزادىلاردىن بىرسىنىڭ هويلاسى" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. گاداي ئۆكام دەرۋازا يېنىغا بېرىپ "سەدىقە" سوراپتۇ. "ئىچكىرى كىر، سورايدىغان تەرسىنى بىزنىڭ خوجايىنىمىزنىڭ نۇزىدىن سورا، بەلكىم بىزەر تەرسە بېرەر" دەپتۇ ئۇلتۇرغانلاردىن بىرسى. ئۆكام ئىچكىرى كىرىپتۇ، نۇزۇن مېڭىپتۇ. ناھايىتىمۇ چرايىلق، هەشەمەتلىك، ئۇتتۇرىسى ېاغ، ئەتراپى دەرەخلەر بىلەن ئورالغان بىر هويلاسى كىرىپتۇ. قارىسا، مەنزىرىسى بەكمۇ كېلىشكەن ئىكەن. ئويىگە كىرىدىغان پەلەمەپلىرى مەرمەردىن ئىكەن. ئىشك-دېرىزىلىرىگە پەردىلەر ئېلىغان. گاداي ئۆكام ئۆمرىدە كورمىگەن جايلارىنى كورۇپ تەمنىرىپ قاپتو. قاياققا بېرىشىنى بىلەلمەي كاشىگىراپ كېتىپتۇ. ئۇيىلاب-ئۇيىلاب ئاخىرى توردىكى ئويىگە قاراپ مېڭىپتۇ. نۇ يەرددە ساقلى ئۇزىگە ياراشقان سولەتلىك شاهزادە سۈپەت بىر كىشىنى

كورۇپتۇ. ئۇ كىشىنىڭ كۆزىمۇ ئۇڭامغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئورنىدىن تۈرۈپ ئۇڭامغا سالام بېرىپتۇ، ئۇنىڭ حال - نەھەسىنى سوراپتۇ. ئۇڭام ئۇز حاجىتىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇ كىشى ئۇڭامنىڭ موزىنى ئاڭلاپ، قولى بىلەن ياقىسىنى يېرىتىپ تۈرۈپ: "مەن مۇشۇ شەھىرde، ھايات تۈرۈپ، سېنىڭ ئاج قېلىشىغا قانداق قىلىپ چىداپ تۈرایي ۋە قانداق قىلىپ تاقت قىلai!" دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۇ، ئۇڭامغا نۇرغۇن نەرسىلەرنى بېرىشنى ۋەددە قېيتۇ: "مەن ئەلۋەتتە تۈز ھەققىنى ساقلىشىڭ كېرەك" دەپتۇ. "مەن ھازىر ئاچىمن، ئازىرا قىمۇ سەۋىرى قىلىشقا تاقتىم يوق" دەپتۇ ئۇڭام. "ئەي بالا، دەرھال ئاپتۇوا بىلەن چىلاپچىنى ئېلىپ كەل! بۇ كەشنىڭ قولغا سۇ قوي!" دەپتۇ ئوي شىگىس. ئۇڭام قول يۈيۈشقا ھازىرىنىپ، بىلەكلىرىنى تۈرۈپ تۈرۈپتۇ. لېكىن، ئاپتۇوا بىلەن چىلاپچا كەلمىپتۇ. ئوي شىگىسى ئۇنىڭ ئالدىدا تۈرۈپ خۇددى قولىنى يۈيۈۋاتىقاندەك بىر خىل ھەركەت قېيتۇ. "داستخان سال" دەپتۇ ئوي شىگىس. ئۇڭام هىچ نەرسىنى كورماپتۇ. ئوي شىگىس "قېنى ئۇيالاستىن ئېلىۋەر - دەپتۇ، تۈزى خۇددى تاماق يىگەن كىشىدەك ھەركەت قېيتۇ، - نىمىشقا بۇنچە ئاز يەيسەن؟ تارتىنماي، قولۇڭنى تارتىماي ئېلىۋەر. مەن سېنىڭ ئاچلىغىتىنى ياخشى بىلىمەن. ئاچلارىنىڭ قەدرىگە بەك يېتىمەن" دەپتۇ يەنە ئوي شىگىس. ئۇڭاممۇ ئوي شىگىسىنى دوراپ، ئۇزىنى تاماق يىگەندەك قىلىپ كورستىپتۇ. "يە، ئاال، قارا، بۇ قانداق مېزىلىك نان - ھە؟ ئاچلىغىنى دىمەم - سەن؟" دەپتۇ ئوي شىگىس. ئەمما ئۇڭام هىچ نەرسە دىمەپتۇ ۋە هېچ نەرسىنى كورماپتۇ. ئۇ: "بۇ ئوي شىگىس كىشىلەرنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىشنى ياخشى كورسە كېرەك..." دەپ

ئۇييلاتۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇ: "ئەي تورم، مەن ئۇمرۇ مەدە بۈنىڭـ دىن ئاق، بۇنىڭدىن تەملىك نان كورىمگەن ئىدىم" دەپتۇ. "بۇ ناننى ئالته يېز تەڭىگىھە سېتىپ ئالغان چورم ياققان" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. "بىرىنچى تاماققا گوشلۇك ساما ئېلىپ كەل! كوش ياغلىق بولۇن، مېسى تېمىس تۈرسۈن!" دەپ بۇيرۇپتۇ ئوي ئىگىسى. ئارقىدىنلا: "ھە، ئېلىپ كەلدىڭمۇ؟ ھەي مەھمان، سەن ئۇمرۇڭدە شۇنداق ياغلىق سامىنى يەپ كورگەنيدىڭ؟ مېنى خورسەن قىلىمەن دىشك، تارتىنىماي يەۋەر. ھەي بالا، زىرسە سېپىلگەن ياغلىق غازگوشى ئېلىپ كەل! ئەي بالا، بول چاققان" دەپتۇ ئوي ئىگىسى يەندە قىچقىرىپ. "يەۋاتامىسىن؟ مەھمان، سېنىڭ قارنىڭ ئاج، سەن بىر تويۇپ ئال، تارتىنىما!" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. ئۆكام جاۋاغا يىلىرىنى قىمىرىلىتىپ، قوللىرىنى ئاغزىلىرىساخا ئېلىپ بېرىپ تۈرۈپ بېرىپتۇ. ئوي ئىگىسى بولسا، تاماق ئۇستىگە يېڭىدىن تاماق بۇيرۇۋېرىپتۇ. لېكىن، ھىچ قانداق تاماقنىڭ نەق ئۆزى كەلمەپتۇ. ئەمما بۇنىڭغا قارسای، ئۆزى بۇيرۇغان تاماقنى تېز - تېز يېشىشكە، جىق يېشىشكە، تارتىنىماي يېشىشكە تەكلىپ قىلىپ تۈرىدىكەن. "ئەي بالا، - دەپتۇ ئوي ئىگىسى بىرىدىنلا، بىر نەرسىنى ئېسىگە ئېلىپ، - دەرھال پىستە مېغىزى بىلەن بېقىلغان چۈچىنىڭ كاۋاپلىرىدىن ئېلىپ كەل! خۇدانىڭ ئۆزى بىلدى، مەھمان، بۇنداق تاماقنى سەن ئۇمرۇڭدە يېش ئۇياقتا تۈرسۈن، هەتا ئىسىنىمۇ ئاخلىسىغان بولغىدىڭ؟ مەن بۇ چۈچىلەرنى كاۋاپ قىلىپ يېش ئۇچۇن مەخسۇس جايىدا پىستە مېغىزى بىلەن باققان. ئۇيالىما، تارتىنىما، ماڭا قارسای جىق - جىق يە!" "بۇ چۈچە كاۋىپى ناھايىتىمۇ مېزىلىك، بەك ياخشى، ئېغىزى قورۇپ

تۈرگىدەك نۇيدان پىشىپتۇز دەپ، ئاڭىزىنى تامىشپ قويۇپتۇز نۇكam. نۇي نىگىس نۇز قولى بىلەن نۇكامنىڭ ئاغزىغا تاماق ئېلىپ بېرىپ يىگۈزگەندەك قىلىدىكەن. "ئاج ئاغزىمۇنى، مانا بۇنى يە، يۇرتۇۋەت" دەپمۇ قويىدىكەن. نۇ، تۇرۇپلا تاماقلارنىڭ خىلى بىلەن تۈرسى ساناب بېرىدىكەن، ماختايىدىكەن، "ئاج قوساققا شامال كاپ ئەتنى" دىگەندەك، ماختاشلار نۇنىڭ قوسىغىنى پىياز پوستىدەك شارا خىلىتىۋېتىپتۇز. نۇ نۇزىچە "كاڭىنى شۇ نىمى ئۆلۈغ، سۈپىرسى قۇرۇق، نىمى بار، جىسى يوق تاماقتنى شۇ تاپتا ماڭا بىر بۇردا زاغرا نان بولسا ئىدى. مەنمۇ مىلەت مەرتىۋ شۇكى قىلاتىم، نىمە دىگەن ياخشى بولاتى - ھە؟" دەپتۇز. "شۇنداق تاتلىق تاماقلارنى ئومرۇڭدە كورىگەنەم سەن؟" دەپ سوراپتۇز نۇي نىگىس. "يوقۇ، كورىگەن ئىدىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇز نۇكam. "ئال، يە، تارتىنما، نۇز ئويۇڭدىكىدەك يە!" دەپتۇز نۇي نىگىس. "ناهایىتى كوب يىدىم. تاماقنىڭ كۆپلىكىدىن، ئىسىنىڭ جىقلەندىدىن، قوسىغم تاراقلاپ كەتنى" دەپتۇز نۇكam. "داستىخاننى يېغىنلەر، شىرىنىڭ ئېلىپ كېلىڭلەر!" دەپ بۇيرۇپتۇز نۇي نىگىس. "مانا بۇنىڭدىن ئال! بۇ بەك تاتلىق حالىۋا، مانا بۇنى سۈبى قاچماستا يە، چاپسان بول، ئال! هىچ بولمسا تەمىسى تېتىپ كور. خالغاننى يە" دەپ تەكرا لاؤ بېرىپتۇز نۇي نىگىس. "سېنىڭدىن ئۇيالمايمەن ۋە تارتىنىمايمەن توردم، — دەپتۇز نۇكam، — بۇنىڭغا فانچىلىك خۇشپۇر اقلقى دورا سالغانسەن؟ بەكمۇ يۇراغلىق ئىكەن" دەپتۇز نۇكam. "ئادىتىم بويىچە، بۇنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم مىقالىدىن كوب، بىر مىقالىغا يەتكۈزۈپ دورا - دەرمەك سالىمن" دەپتۇز نۇي نىگىس جاۋاپ بېرىپ. نۇكam بېشىنى قىمىرىلىتىپ قويۇپ،

قوۋۇزىنى بىر نەرسە چايىنغاىدەك قىلىپ مىدىرىلىتىپتۇ، چىشلىرى
كىرىشكەندەك بوبىتۇ. "مېغىزدىن ئال! نۇيالما!" دەپتۇ نۇي ئىگىسى،
"مەن ناھايىتى كۆپ يېدىم تورۇم، — دەپتۇ نۇكام، — بىر لوقيمىغىمۇ
جاي قالمىسى! "ئاج قالمىغىن يەنە!" دەپتۇ نۇي ئىگىسى.
"شۇنداق تاماقتىن يەپ تۈرۈپ، يەنە قانداق ئاج قالىدۇ كىشى؟"
دەپتۇ نۇكام. نۇ نۇزىچە: "سېنى شۇنداق بىر ئېلەيىكى، بۇنىڭدىن
كېيىن ئادەملەرنى بۇنداق ئەخىمەق قىلاماسلىققا توۋا قىل!" دەپ
ئۇبلاپتۇ. نۇي ئىگىسى: "شاراب كەلتۈرۈڭلار!" دەپ بۇزىرۇپتۇ.
خىزمەتچىلەر خۇددى مەي قاچىلىرىنى يوتىكىنەندەك ھەركەت
قلىشىپتۇ. نۇي ئىگىسى نۇكامغا ئاياق تۇتۇپ: "بۇ شاراب قانداقـ
كەن، ياخشى پىشقاىمۇ؟ تېتىپ كور!" دەپتۇ. "پۇرەنى ياخشىـ
كەن، — دەپتۇ نۇكام، — ئەمما مەن كام دىگەندە يىگىرمە يىل ساقـ
لانغان شاراپنى تىچىشكە ئادەتلەنگەن". "مانا بۇ ئاياقنى تېتىپ
كور، سەن بۇنداق ياخشى شاراپنى تىجمىكەن بولغىدىلە؟" دەپتۇ
نۇي ئىگىسى. "سېنىڭ سالامەتلىكىڭ ئۆچۈن تىچەي" دەپتۇ
نۇكام، گوياكى تىجىۋاتقاندەك ھەركەت قىلىپ. "ياخشى، تىلىگـ
شىدەك سالامەتلىككە يېتىمن!" دەپتۇ نۇي ئىگىسى وە نۇزىمۇ
قۇيۇپ تىچىكەندەك ھەركەت قېپتۇ. كېيىن ئىككىنچى قېتىم
قۇيۇپ ئاياقنى تولىدۇرۇپ قايتىلاپ نۇكامغا تۇتۇپتۇ. نۇكاممىۇ
تىچىكەندەك ھەركەت قېپتۇ. ئاستا مەسلمەردەك تەۋرىنىشكە وە
ئىغاڭلاشقا باشلاپتۇ. شۇندىن كېيىن نۇكام نۇزىنى تۆزەپ تۈرۈپ،
نۇي ئىگىسىنىڭ يۈزىگە كالاشـ گۈلۈش مؤش نېتىپتۇ. تورىنىڭ
گەردىنى قىڭىزىپ كېتىپتۇ. تورە نۇزىنى ئۇئلاشقا ھەركەت
قىملۇواتقىنىدا، يۈزلىرىسگە نۇرۇپتۇ. "بۇ، نىمە قىلغىنىڭ، ھەيـ

ئەخىمەق گاداي؟" دەپتۇ تورە خاپا بولۇپ. "مېنى باشتا ياخشى قارشى ئالدىڭىز، ئويسىڭىزكە ئېلىپ كىرىدىڭىز. تۈرلۈك - تۈمدەن ئائىلمىغان تاماقلارنىڭ نىمى بىلەن مەھمان قىلدىڭىز، شاراب تىچۈردىڭىز. كەيىبىم ئاشتى، قىزىدەم. سىزنىڭ شارابىڭىز ھەققە. تەن كۈچلۈك ئىكەن، مەس بولۇپ قالدىم، ئەدمەپىنى بۆزدۇم. شارابىڭىزنىڭ كۈچىنى سىزگىمۇ كورستىپ قويدۇم. لېكىن، سىز مېنى كەچۈرىدىغان ئالىجاناپ ئادەمسىز!..." دەپتۇ ئۆكام. بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، ئوي ئىگىسى قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتپىتۇ. "مەن خېلىدىن بېرى ئالدىمغا تىلەمچىلىك بىلەن كىرگەن ئادەملەرنى شۇ خىلدا ئالداب، كولدۇرلىتىپ، زاخلىق قىلىپ كېلىۋاتىمەن. شۇ كۈنگىچە ساڭا ئوخشاش ھەربىر ھەركىتىمگە زېرىكمەي ئەگىشپ كەلگەن كىشىنى كورمىگەن ئىدمىم. شۇنىڭ ئۆچۈن مەن سېنىڭ قىلىمىشىدىن ئوتتۇم. ئەمدى سەن مېنىڭ دائىمىلىق ئۆلىپىتىم بول! مەندىن ئايىرلەما!" دەپتۇ ۋە يوقۇردا ئىسمىلىرى ئېيتىلغان ھەر خىل تاماقلارنى ئېلىپ كەپتۇ. ئۆكام ئوي ئىگىسى بىلەن توپىجە يەپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مەيخانىغا كىرىشىپتۇ. بىردىنلا ئۇ يەردە قىزلار پەيدا بويتۇ. ئۇلار ياخشى ساز، نازۇك ئاۋاازلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىشىپتۇ. مەھمان ۋە ساھىپخان بىللە ئىچىشىپتۇ، كەيىبى ئېشىپتۇ. ئوي ئىگىسى ئۆكام بىلەن كەيىچىلىكتە ئاكا - ئۆكىدەك دوست بولۇشۇپ سىرىدىشىپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىنى ناھايىتى ياخشى كورۇپ قىلىشىپتۇ. ئوي ئىگىسى ئۆكامغا ئىنتاملا، بېرىپتۇ. ئالا ئاتقاندىن كېيىن بۇلار يەنە يېيىش - ئىچىش بىلەن بويتۇ. ئۆكامغا يېڭىۋاشتنىن كىيمىم - كىچەك بېرىپتۇ. بۇلار يېكىرمە يېل چامسىدا شۇ يوسۇندا كون كۆچۈرۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى توي شىكىسى ۋاپات بويىتۇ. تۈنىڭ
 مىراسخورلىرى بولىغانلىقتىن سۈلتان تۈنىڭ مال-مۇلكىنى
 خەزىنىڭ ئاپتۇ. تۈكۈمانلىق يېنىدا بىر ياماقمۇ پۇلى يوقىكەن. تۇ،
 كوچىغا چىقىتۇ. تۇ يەردىن چوڭ بىر شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ.
 ئەتتىياتىزلىق قىلىپ چوڭ بىر يول تۇتۇرسىدا كېتىۋاتقان
 شىكەن، كوچمه نەلر تۈنىڭغا هوجۇم قىلىپ باغلاب قوييپتۇ. تۇلار
 تۈكۈمانى تۇز سارايلىرىغا ئىلىپ بېرىپتۇ. تۈنى قولغا چۈشۈرگەن
 كوچمنەن تۈكۈمانغا ئازار بېرىپ: "پۇل تولەپ، جېنىڭنى سېتىپ
 ئال! بولىسا تۇلتۇرسىمن!" دەپتۇ. تۈكۈم يىغلاپ: "هىچ نەرسەم
 يوق، تۇرغان تۇرقۇم شۇ، مەن سېنىڭ قولۇڭدىمىن، هىچكىمنىمۇ
 تونۇمايمەن، خالىغىنىنى قىل!" دەپتۇ. كوچمنەن پىچىغىنى ئىلىپ،
 "مانا نەمسە!" دەپ تۈكۈمانلىق كالبۈگىنى كىسىپتۇ. كوچمنەن يەنمىءۇ
 ئارتۇغراق تەلەپ قوييپتۇ، ئازاپلاۋ بېرىپتۇ. كوچمه نىڭ چىرايلق
 خوتۇنى بار شىكەن. كوچمنەن تۈيدىن چىقىچە، خوتۇنى شوخلۇق
 قىلىپ ئالاقە قىلىش مەقسىدیدە، تۈكۈمانى تۇز يىنسىغا قىچقىرىپتۇ.
 تۈكۈم تۈنىماپتۇ. تۈكۈم تۈنىڭ بىلەن تۈيناشقا كىرىشىپتۇ. بىر كۈنى تۇ،
 ئازدۇرۇپتۇ. تۈكۈم تۈنىڭ بىلەن تۇلتۇرغان شىكەن، تۈيۈقىزلا ئېرى
 كىرىپ قاپتۇ. كوچمنەن تۈكۈمانى بۇ حالدا كورۇپ: "ئۈلۈم كەلىسگەن
 لەنىتى، تېخى سەن مېنىڭ خوتۇنۇمىنى يولدىن چىقىرىۋاتامىسىن؟"
 دەپتۇ ۋە يېنىدىن پىچىغىنى چىقىرىپ تۈكۈمانلىق جىنى ئەزاستى
 كېسىپ، ئاختا قىلىپ تاشلاپتۇ. توگىگە ئارتىپ، بىر تاققا ئىلىپ
 بېرىپ تاشلاپ كېتىپتۇ. تۇ يولدىن يولۇچىلار تۇتۇپ تۇردىكەن.
 كورگەنلەر تۈنىڭغا نان، چاي بېرىدىكەن، يوقلايدىكەن.

بىلدىغانلار بۇ ۋەقەنى ماڭا يەتكۈزۈپ كېلىشتى. مەن تۈنىڭ قېشىغا باردىم. تۇنى يوشۇرۇن شەھەرگە ئېلىپ كەلدىم. يىمەك - ئىچىمەك بىلەن تەمىنلىدىم. ئىدى خەلپە، مېنىڭ ئالىتە تۈكامىنىڭ هىكايسى تۈگىدى. سىزنىڭ ئالدىئىزغا ئاران بىر كەلگەندە بۇ ۋەقەلەرنى دىمەسىلىك، شۇبەسىزكى، خاتالىق بولاتتى. ھازىر ئۇ ئالىتە تۈكامىنىڭ ھەممىسى ماڭا قاراشلىق. تۈلاრنىڭ ھە بىرىگە مەن غەم خورلۇق قىلىمەن”.

خەلپە مېنىڭ سوزىلىرىنى ئائىلاب كۈلدى. ”ھەققىتەن سەن ناھايىت كام سوز ئىكەنسەن. سەن ھازىرىنىڭ تۈزىدىلا بۇ شەھەر. دىن چىقىپ كەت!“ دەپ مېنى باغدادتىن ھايدىدى. باغدادتىك چۈلە شەھەردىن قوغلاندىم. كوب شەھەرلەرگە باردىم. خەلپە ئەلمۇستەنسىرۇن بىللاھ ئولدى، ئورنىغا باشقا كىشى خەلپە بولدى، دەپ ئائىلىدىم. يەنە ئۇز شەھەرىمكە كەلدىم. تۈكىلىرىم ئۆلگەن ئىكەن. كېيىن بۇ يىگىتكە يۈلۈقۈپ قالدىم. تۈنگىغا كوب ياخشىلىق قىلدىم. ئەگەر شۇ كۈنى شۇ يەردە مەن بولىسام، بۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى جەزەمن ئىدى. ئۇ مېنى ئاهىق قارمالا-ۋاتىدۇ. ئۆلتۈرۈشتا مېنىڭ ھەققىسىدە ئۆزىم، كەپ ئوتتىمى يىدىغان كىشى، دەپ قىلغان شىكايسى پۇتۇنلىي بوهستان. بۇ يەرگە تۇنى ئۈچۈراتقىچە خېلى ئازاپلاندىم. مەن شۇ يىگىتىنى دەپ قانچىلىغان شەھەرلەرنى ئايىلىشپ چىقتىم، مۇشەققەت تارتىتىم. بۇ مېنىڭ كامالەتكە يەتكەن ياشىلغۇم كەتقى، دىگەن گەپ تەھەسمۇ؟ بۇ رادەرلەر، بۇنىڭغا كىم ئاغىرىنىايىدۇ؟“ دىدى ئۇ. بىز سەترابچىنىڭ گەپنى مۇنداق سوزسۈپ بىرىشدىن ئۇ يىگىتىنى نەسىلىككە ئۈچۈراتقانلىقىغا ئىشەندۈق. سەترابچى باغلاب قاماب

قويدۇق. يىگىتىنى تىنچتىپ، ئارىمىزدا ئولتۇرغا زۇردۇق. زىبائەت قىزىپ، شۇنىڭ بىلەن كەچكىچە سوزۇلىدى. كېيىن مەن ئويىگە قايتىم. ئويىمكە كىرسىم، ئايىلىم: "مەن خوشال بولۇپ يۈرۈۋەر. مەن ئويىدە ئاچلىقتىن بېزىرىپ ئولتۇرماي. كۆتىنىڭ قالغىنى مەن بىلەن بىلە ئوتكۈزۈمىدىكەنەن، خېتىمىنى ئالىمەن" دىدى. خوتۇنىنى رازى قىلىش تۇچۇن، ئەگەشتۈرۈپ كوچسغا چىقتىم. شەھەرنى ئايلىنىپ تاماشا قىلدۇق. كەچقۇرۇن ئويىگە قايتىپ كېتتە. ۋانقىنىدا، يولدا مەسى بولۇپ قالغان دوكقا يولۇقتۇق. ئۇ، بۇ شېرىنى ئوقۇيىتى:

بۇ گاداي سالامنى كىم يەتكۈزۈر ئەل شاهىغا؟
مەن غېرىپتىڭ هالىنى كىملەر دىكىي دەركاھىغا
سوپىلىقىڭ ۋاقتى ئوتى، زاھىدا كەتكىن شۇ دەم،
مەن يولۇنى توغرىلا! بولما شېرىك كۇناھىغا.

مەن ئۇنى ئويىگە تەكلىپ قىلدىم. بازاردىن قورۇلخان بېلىق سېتىۋالدىم. بىز ئولتۇرۇشۇپ بېلىق يىدۇق. خوتۇنۇم بىر پارچە بېلىقنى دوكىنىڭ ئاغزىغا سالدى. دوك يۈتمەن دىكەندە، كېلىغا قىلىتىرق تۇرۇپ قېلىپ ئولدى. مەن ئۇنى ھەلە بىلەن تىۋىپ. نىڭ ئىشگىگە تاشلاپ قاچتىم. تىۋىپ ئاشپەزنىڭ ئويىگە تاشلاپتۇ. ئاشپەز ئۇنى رەستىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلاپتۇ. مانا مېنىڭ كورگەندى لىرىم. بۇ ۋەقە دوكىنىڭ ھىكايسىدىن قىزىق ئەممەسىمۇ؟" چىن خاقانى بۇ سەرگۈزۈشىنى تاشلاپ، بېشىنى لىشتىپتۇ ۋە: "سەتراج بىلەن يىگىت ھىكايسى ھەقسىتەن دوكىنىڭ ۋەقسەسىدىن قىزىق ئىكەن" دەپ قۇللرىدىن بېرىنى قىچقىرىپتۇ. قولغا ماشىنجى بىلەن بىلە بېرىپ سەتراچنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. "مەن

ئۇنىڭ سوزلەرنى ئادلايمەن—دەپتۇ خان—بەلكى ئۇنىڭ ھىكاىيە.
لەرى سىلەرتى قوتۇلدۇرۇشقا سۆھپ بولارا كېپىن دوكىنى كومۇپ
ئۇلىڭىغا قەۋۇر، ياسايمىز. چۈنكى، شۇنچە ھىكايىلەرنى ئاخلىشىمغا
مۇشۇ دوك سەۋەپچى بولدى....

ئارىدىن بىرقانچە ۋاقت ئوتۇپ، سەتراچىنى، قول بىلەن
ماشىنىچىنى قاماقتىن چىقىرىپ ئېلىپ كەپتۇ. خان سەتراچقا نەزەر
سایتۇ. ئۇ، توخان ياشلاردىن ئاشقان، قارامتۇل، بۇغداي
ئوچلۇك، ئاقا قال، قاشلىرى ئاپياق، قوللەرى ئۇستىرىدا كېلىپ
تاتۇق بولۇپ ساقايىغان، بۇرنى ئۆزۈن، قاتمال بىركىشى تىكەن.
قىزىقىچىلىغى بىر كورۇنۇشىدە مەلۇم بولۇپ تۇرغىدەك. خان ئۇنى
كودۇپ كۈلۈپتۇ. "ئېيتىشلىرىغا قارىغاندا، سەن،—دەپتۇ خان،—
كام سوز كىشى تىكەنسەن. لېكىن، بىزگە ئۆز سەرگۈزۈشتەڭدىن
بعزى بىر نەرسىلەرنى سوزلەشتىن تارتىنىساىن." "ئەي خانلار—
نىڭ خاقانى،—دەپتۇ سەتسراج،—ئاۋال بۇ ئادەملەرنىڭ
تارىخى، بۇ يەركە يېلىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ سەۋىئى، بۇ دوكتىڭ
فانداق ئولگەنلىگى، بۇ يەردە يېتىشنىڭ سەۋىئىنى بىلسىم." "بۇنى
نمىشقا سورايسەن؟ سائى نىمە كېرىگى بار؟" دەپتۇ خان. "مېنىڭ
كام سوزلۇكۇمنى، ئەزمە ئەمىلسىگىمنى، ئۆزۈم قىزىقىغان نەر-
سىنى سورمايدىغانلىغىمنى، سورالغان سوئالغا زورمۇ—زور جاۋاب
بىرىدىغانلىغىمنى بىلىپ قېلىڭلار، دىگەن معقىلتە سوراوا ئىسمەن.
مەن پايدىسىز نەرسىنى ھەرگىز سورمايسەن. چۈنكى، مېنىڭ
لەقىم ئەسامىت، يەنى كام سوزدۇر، شائىرنىڭ لەقىم توغرىسى—
دىكى بۇ شېرىنى ئاخلىمىغان ئەسىلەر؟

ھەر بىر لەقىم ئىگىكە ئولجىب تىكەن كېسىدەك.

گىمىنەق خۇپىسى لەقىسىگە چاپلاشما ياتىۋ بىلەمدىك.

خان ئۇلارنى سەترابچقا ۋەقەنى سوزلەپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ.
ئۇلار سوزلەپ بېرىپتۇ، سەترابج بېشىنىلىڭىشتىپ: "ھەققىستەن
ئاجايىپ ئىكەن، ئەمدى دوكتىڭ يۈزىنى تېچىڭلارا" دەپتۇ.
سەترابج دوكتىڭ ئۆستىگە بېرىپ، ئۇنىڭ بېشىنى نۇزىنىڭ تىزىغا
تېلىپ قويۇپتۇ. يۈزىگە قاراپ، قاقاھلاپ كولۇپ كېتپىتۇ. "ھەر
قانداق ئولۇممۇ، شۇبەسىزكى، ئاجايىپ بولىسىدۇ. لېكىن، بۇ
دوكتىڭ ئۇلۇمى بەكمۇ ئاجايىپراق ئىكەن، — دەپتۇ سەترابج.—
بۇنى تارىخ بىتىگە ئالىتۇن سىيا بىلەن يېزىش كېرىڭكە."

ئۇلتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى سەترابچىنىڭ قىلقىلىرىغا ھەيران
بولۇشۇپتۇ، خانمۇ ئەجهەپلىپتۇ. "كۈلۈشۈڭىنىڭ سەۋىئىنى تېبىت
بىزكە، ئەي كام سوز كىشى" دەپتۇ خان. سەترابج: "ئەي ئۇلۇغ
خان، بۇ دوكتىڭ ھازىر تېخى جېنى بار! — دەپتۇ ۋە يېنىدىن
بىر قۇتسىنى چىقىرىپتۇ. قۇتسىنى ئاغزىنى تېچىپ، ئۇنىڭ تىجىدىن
ياغ سېلىنغان بىر قاچىنى ئاپتۇ. ياغنى دوكتىڭ بويىنىغا بۇركەپ،
خېلى ۋاقتىقىچە ئۈگىلاپتۇ. كېيىن قولىغا ئۆز قىلىق ئىككى
قىساق تومۇرتى ئاپتۇ. ئۇنى دوكتىڭ بوغىزىغا تىقىپ، بېلىقنىڭ
قىلىتىرىغىنى تارتىپ ئاپتۇ. دوك چۈشكۈرۈپ، دەس ئورنىدىن
تۈرۈپتۇ. خانمۇ، باشقا ئۇلتۇرغانلارمۇ ئۆز كۆزلىرى بىلەن كورگەن
بۇ ۋەقەدىن ھەيران بويپتۇ. خان تېغىنالاپ - تېغىنالاپ كۈلۈپتۇ.

"مانا بۇنىسى ھەممىدىن قىزىق بولدى، — دەپتۇ خان، — مەن
نۇمرۇمدا بۇنىڭدىن ئاجايىپراق ۋە بۇنىڭدىن قىزىقراق ۋەقەنى
كورمەكەن ئىدىم. بۇ قانداق كەپ؟ ئەگەر سەترابج بولىسا، دوك
ئۇلۇپ كېتەتتى. بۇنى بۇ پالاكەتكە دۇچار قىلغانلارمۇ جازالىناتى.

ھەممىنىڭ چېنىنى سەتراچ ساقلاپ قالدى.^۲ خان بۇ ۋەقەنى
ئالىنۇن ھەل بىلدەن يېزىپ ساقلاشتقا بۈزۈپتۇ. بۇ ۋەقە يېزىللىپ.
خاننىڭ خەزىنەسەنگە تاپشۇرۇلۇپتۇ. خان چوھۇدۇقىم، نىسارا غەمۇم،
ئاقا قال ئاشىپەزكىمۇ. ئىش قىلىپ، شۇ ۋەقەكە مۇناسىۋەتلەك
ھەممە كىشىگە ئىنتام بېرىپتۇ. قىمەتلىك كېيمىلەرنى كىيگۈ.
زۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىنى ئوبىلىرىكە قايتىشقا دۆختەت قېپتۇ.
ئۇلار قايتىپتۇ. كېيىن خان ماشىنجىغا ئىنتام بېرىپ، ئۇنى نۇز
سارىيىدا كېيىم تىكىش خەزمىتىگە ئېلىپ قاپتۇ. ئۇنى دوك بىلدەن
ياراشتۇرۇپ قويىپتۇ. دوك قىمىم قىمەتلىك كېيمىلەر بېرىپ، ئۇزىگە
تۇلپىت قىلىپ، مۇناش بەلكۈلەپتۇ. سەتراچنى سارايدا سەتراچ.
لمق قىلىشقا بەلكۈلەپتۇ. ئۇلار ئومەمىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق
بەختلىك تۈرمۇش كوچۇرۇپ ئۇتۇشۇپتۇ. شەھرىزىاد بۇ ھىكايسىنى
تامااملاپ:

- ئىي بەختلىك شاه، بۇ ھىكايدە ئىككى ۋەزىر بىلدەن ئەندى.
- سۈلەجەلس ھىكايدىدىن قىزىق ئەمسى. — دەپتۇ.
- قىزىق بولسا، شۇنى سوزلە! ئاثالىاي... — دەپتۇ شاه.
- خوب! — دەپتۇ شەھرىزىاد.

ئۇشكى ۋەزىر بىلەن عەنسۈچەلىسى حىكايىسى

— بىسىر شەھرىدە بىر سۈلتان بار ئىكەن، — دەپ باشلىدى شەھرباز حىكايىسىنى، — ئۇنىڭ ئىسمى مۇھەممەت ئىبىنى سۈلايمان ذەيىنى ئىكەن. ئۇ، پېقىرلارنى دوست تۈتىدىكەن. ئۇ، ئۇنىڭ مۇھىممەتنى پۇخرالا رىنىڭ تېچلىغىنى ئۈچۈن سەرپ قىلدىكەن. بۇنىڭ ئىكى ۋەزىرى بار ئىكەن. بىرسىنىڭ ئىسمى مۇئىن ئىبىنى ساۋى، يەنە بىرسىنىڭ ئىسمى فەزلى ئىبىنى خاقانى ئىكەن. فەزلى ئىبىنى خاقانى زامانىنىڭ ئالجاناپ كىشىلەرىدىن ئىكەن، ئۇنى ھەممە ئادەم ياخشى كورۇپ، ھورمات قىلدىكەن. ئۇنىڭ مەسىلەھە تىلىرىگە ھەممە كىشى قولاق سالدىكەن. قولنىڭ ئۈچۈقلۈغىدا تەڭىدىشى يوق ئىكەن؛ ئۇنىڭغا كىشىلەر ھەر دائىم ئۆزۈن ئومۇر تىلەپ دۇئا قىلە دىكەن. ئۇ، ئادالەتسىزلىكىنى تۈگىتىپ ئادالەت ۋە توغرىلىقىنى ئورنىتىشقا ھەركەت قىلدىكەن. بۇ ھەفتە بىر شايسىر مۇنداق دىكەن ئىكەن:

قدىمىدىن ئۇنىڭ ماں - دۇنياسى كوب،
سەرپ نەقىنى ئەلكە زەرنى نوكۇپ.

بۈكۈن ۋەزىرلىك كەلگەندە ناتىا.
قۇلداك نىتلەدى تەرمىتى توکۇپ.

ئىككىنجى ۋەزىر مۇئىن ثېبىنى ساۋىنىڭ ياخشىنى كورۇشكە كۆزى، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا مەيىلى يوق ئىكەن. ئۇ، بەقەت يامانلىق تەرەپتارى بولۇپ، تۈرلۈك يوللار بىلەن ياخشى كىشىلەرنى دارغا ئىسپ، يامان ئىشلارنى قوزغاڭاشقا ھەركەت قىلىدىكەن. ياخشىلارنىڭ ياخشىلىقلەرنى كورەلمەستىن، ئۇلارغا يامانلىقنى چاپلاب بوهتان قىلىشنى ئۈزىكە كەسپ قىلۇفالغان بېخىل، بەس، كۆزى كىچىك، قارتى توبىمايدىغان كىشى ئىكەن. شائز ئۇنىڭدەك لەرگە ئاتاپ مۇنداق شېرى يازغان ئىكەن:

بىخىللەقتىن ھېجىكىمكە بەرمىدۇ مال،
”ئالىقىچە دەيدۇ مالنى جېتىمى ئال.“
شىڭىز تاغنى قويسا بىخىل فارسغا،
ئوتتۇنۇپ بەرمىگەتى بېشىنى باشقۇغا.

* * *

ئۈزى ئىنان، ئۇنىڭ قىلقىز ئىش،
لەپەرت - ھافارەتنى ئائلاپسو توبىماسى،
دۇنياغا شۇنداق تۈغۈلەغان كىشى -
خەلقنىڭ قېنىنى شوراپسو توبىماسى.

ساۋىنى خەلق قانچىلىك يامان كورسە، فەزلىنى خەلق شۇنچە -
لەك ياخشى كورىدىكەن. ئىززەت قىلىدىكەن. بىر كۆنى سۈلتان
مۇھەممەت ثېبىنى سۈلايمان زەينى ئادەتسىكىدەك تەختىدە ئولۇتۇ -
رۇپىتۇ. ۋەزىرسىلىرى ۋە بارچە دولەت ئەرباپلىرى ئۇنىڭ ھۆزۈرەغا
هازىر بويتۇ.

سۇلتان، فەزلى ئىبىنى خاقانىنى قىچقىرىپ ئۇنىڭغا: "مەن زامانە-
سىزدا هوسى - چىراي جەھەتنىن تەڭدىشى بولىغان، ساپ ئەخلاقا-
لەق بىر كېنىزەك ئېلىشنى خالايمەن. ئۇ، ھەر تەرىپتن، مەسىلەن،
هوسى - جامالدا، بويى تۈرقىدا، تەرىپسىمىدەمۇ ماختىمىدەك كوركەم
بولسۇن. باهاسى قانچە بولما مەيلى" دەپتۇ. بۇنداق كېنىزەكىنى
ئۇن مىڭ تىلاغا تېپىپ ئېلىش مۇمكىن" دەپتۇ ئۇلتۇرغانلار.
سۇلتان خەزىندارنى قىچقىرىپ فەزلى ئىبىنى خاقانىغا "ئۇن مىڭ
تىلا بەر" دەپ بۇيرۇپتۇ. خەزىندار بۇيرۇقنى نورۇندايپتۇ.

ۋەزىر قوللار بازىرغا بېرىپ ۋەقەنى دەللالالغا باشتىن - ئاياق
ئۇقتۇرۇپتۇ. مىڭ تىلادىن ئارتۇق باهاغا يەتكەن كېنىزەكلىرىنى
ۋەزىرگە كورسەتمەي تۈرۈپ ساتماسلىقنى بۇيرۇپتۇ. دەللالالار بازارغا
كەلگەن كېنىزەكلىرىنى ۋەزىرگە كورستىپ تۈرۈپتۇ. ھىچتايسى
ئۇنىڭغا ياقماپتۇ. بىر قانچە ۋاقت شۇنداق ئۇتۇپتۇ. كۆنلەرنىڭ
بىرىدە ۋەزىر فەزلى ئىبىنى خاقانىنىڭ ئویىگە بىر دەللاال كىرسى
كەپتۇ. ئۇ، ۋەزىرگە تازىم قىلىپ دەپتۇ: "جانابى ئاللىرى بۇيرۇ-
غان ئىشنى ئادا قىلدىم. كېنىزەكىنى ئېلىپ كەلدىم". "قېنى
ئېلىپ كر، كورەي!" دەپتۇ ۋەزىر، دەللاال دەرھال كۆزدىن
غايىپ بوبىتۇ. بىر دەمدىلا ئۇ كېنىزەك بىلەن بىللە ۋەزىرنىڭ
قېشىغا كىرسى كەپتۇ. قىز ناھايىتى كېلىشكەن، بويى بەرنا، كۆكىرى
كوتىرىلگەن، بۇ، ئۇنىڭ قامىتىگە قۇيۇپ قويغاندەك ياراشقان.
كۆزلىرى يۈلتۈزدەك يېنىپ تۈرغان، يۈزى شىرمان ناندەك، ھەر
بىر ئەزاسى بىر - بىرسىدىن ئېشىپ چۈشكىدەك قاملاشقان،
كىيىملەرمۇ شۇ ۋاقتىنىڭ ئەڭ ئالى رەخلىرىدىن تىكلىگەن
ئىكەن. شائىرنىڭ تۈۋەندىكى شېرىلىرى ئەلۋەتتە شۇ قىز ھەقىدە

ئېيتلىغان بولسا كېرىك:

گۈل بەدەندۇر ئۆل پەرى، گۈللەر ئاتا رەشك گەپلىكىي،
ھوسنگە ھەپران قېلىپ، ئاي ۋە كۈن نۇر تىلىكىي.
نازىنلىار نالىمەدە يوق ئۇنىڭدەك خۇشچىراي،
ئۆل تېرىۋەر كوياكى ئىنساندىن تۇغۇلغان بېڭى ئاي.

* * *

ھوسن ئايدەك ئۆل پەرىنى چورگۈلەر كوب سەبىيارمەر،
خالى باركى يەتنە ئىقلىمىدا مۇپتىلا بىچارمەر.
كىمكى كورسە هوور سۈپەتنى قالغۇسىدۇر ھالق - ھالق،
ئاز ئەمەس جېنىشى بەرگەن ئاشقى يەرۋانىلەر.

بۇنى كورۇپ ۋەزىر ھالق - ھالق بولۇپ تۈرۈپلا قاپتو. شۇ چاغدا
ۋەزىرىنىڭ يادىغا مۇنداق شېرى كەپتۇ:

بارچە نازۇكىنىن ئېلىراق كەۋەر بوبىن ئاق ئۇنىجىدەك،
سوزى شەرىندۇر ئۇنىڭىك، ئاغزى ئېچىلغان غۇنىجىدەك.

”باھاسى قانچە؟“ دەپ سوراپتۇ ۋەزىر. ”ئۇن مىڭ تىللا، —
دەپتۇ دەللال، خوجىسىنىڭ ئېيتىشچە، بۇ ئۇن مىڭ تىللا ئۇنىڭىك
يىىگەن چۈچىلىرى، كىيىگەن كېمىلىرى، تەربىيەلىك گۈچىلىرىكە
سەرپ قىلىنغان پۇلنىڭ ئورنىنى تولدۇر المايدىكەن، بۇ قىز كوب
نەرسىلەرنى تۇقۇغان: ھوسنى خەت، ئىلى فىقە، دىن ئىلىمى،
چىراىلىق تەلەپىۋۇز قىلىش قائىدىلىرى، مەسىلەرنى يېشىش
ئۇسۇللىرى، تىبابەتچىلىك مەلۇماتى، مۇزىكا ۋە باشقۇ تۈرلۈك
ئويۇنلارنىمۇ ياخشى ئوزلەشتۈرگەن ئىكەن.“ ۋەزىر: ”ئۇنىڭىك
خوجىسىنى ئېلىپ كېلىڭلار!“ دەپ بۇيرۇق قېپتۇ. دەللال قىزنىڭ
خوجىسىنى باشلاپ ئېلىپ كىرىپتۇ. خوجىسى ئەجەملەك بولۇپ

ئاللغاچان يېشىنى ياشاب، يەيدىغىشىنى يەپ بولغان قىرى كىشىكەن، بىراق دۇنيا ئۇنىڭغا رەھمى قىلىپ ئوز قۇچىسىدا ئاسراپ كەلگەن ئىكەن. خۇددى شاير ئېيتقاندەك:

تىرتىستەر دائىم بەدهەنلى، بۇ زامان تىرتەتمىس،

چۈنكى جەم بولغان زامانغا كۆچ- قۇۋەتىز ھەممىسى.

ۋەزىر ئۇنىڭدىن: "سۇلتان مۇھەممەت ئىبىنى سۇلايمان زەينىگە بۇ كېنىزەكتى ئۇن مىڭ تىللاغا بېرىشكە رازىمۇ سەن؟" دەپ سوراپتۇ. "كېنىزىگىمنى سۇلتان سورىغان بولسا، يۈلسز ھەدىيە قىلىشقا رازىمەن" دەپتۇ ئەجەملەك. وەزىر بۇنىڭ ئېلىپ چىقىشنى بۈرۈپتۇ. بۇل تەبىارلىنىپ ئەجەملەككە تۇتقۇزۇلۇشتۇ. كېيسىن دەلاللە ئۆزىر يېنىغا كېلىپ: "رۇخەت بولسا بىر كېپىم بار ئىدى؟" دەپتۇ. "سۇزە؟" دەپتۇ وەزىر. "پىكىرىمچە، - دەپتۇ دەلاللە، - بۇگۈن قىزنى سۇلتان ئالدىغا ئېلىپ بارمىشىز. چۈنكى ئۇ، بۇگۈنلا سەپەردىن كەلدى. بىرىنچىدىن هاوا ئوزگۈرىشى، ئىككىنى چىدىن ئۇنىڭدا سەپەر ھارغىتىلىشى بار. مېنىڭچە بولغاندا، ئۇنى ئۇن كۆنسىز ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ. سىز ئۇنى ئوز سارىيىشىزدا ساقلىسىز، قىز ئەلۋەتتە ھالىغا كېلەر. كېيسىن ئۇ ھامما ماما ئېلىپ بېرىدۇ. ساقلىنىڭ كېيىندۇرۇلسى، شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۇ سۇلتاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىلسا. ئەندە شۇ ۋاقتىلا سىزنىڭ يۈزىشىز ئوچۇق- يورۇق بولىدۇ. وەزىر دەلاللىنىڭ پىكىرىنى مۇۋاپىق كورۇپ. قىزنى ئوزنىڭ سارىيىغا ئېلىپ كېرىپتۇ. ئۇنىڭغا ئالاھىدە ئوي ئاجرىنىپ بېرىپتۇ. ھەر كۆنى تۈرلۈك نازۇ- نىمەتلەر بىلەن تەمىنلەپ تۈرۈپتۇ. قىز شۇ تەرقىىدە بىر نەچچە كۈن وەزىر سارىيىدا تۈرۈپ قاپتۇ. وەزىر فەزلى ئىبىنى خاقانىنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن، ئۇنىڭمۇ

قىددى - قامىش كېلىشكەن، چىراي - شەكلى بويىغا لايق تىكەن.
ئۇنى كورگەن كىشى بىر تىكلىمەي توتىلمەيدىكەن. شانسۇ ئۇنىڭغا
ئاتاپ مۇنۇ شېرىنى يازغان تىكەن:
كىرىپىكى توق، قېش يار، چېچى كەمدەن،
ئالىم تەھلى بۇ يىكىتكە بەك زوقەن.

* * *

ئۇنىڭ سىياقى كۈلۈدۈر، كورسە كىم كوزىگە نۇر تولساي،
تۇ، بىر خورما كىم، هوسىن يوپۇرماقتكە عەيرى توستاندۇر،
قايسى كوز تىكلىسب ئۇنىڭغا جۈزىتمىت بىلەن باققاي،
دەقىيلەر قېش قانچە مەرتلەر قېشنى توکكەندۇر،
پېشىمەك ئۈچۈن ئاشا قانچىلار نۇز باغرىنى قان قىلغان،
ۋاپاسىزلىق قىلب چىن مەشۇقى قەددىنى پۇككەندۇر،
چىرايى نازۆكلىغىنى نازۆك دىلغا كوب ئوخشاتىسىم،
چىرايمىنى كىم كورۇپ، نازۆك دىلغا كىم يۈلۈقاندۇر،
ۋەزىرنىڭ ئوغلى سارايدا كېنzer كىشىڭ ياشاب يۈرگىنىدىن
خەۋەرسىز تىكەن، وەزىر قىزغا مۇنداقى دەپ نۇقتۇرۇپتۇ: "قىزمىم،
سېنى سۇلتان مۇھەممەت ئىبىنى زەينىگە خاس سېتىپ ئالدىم. بىر
شوخ ئوغلووم بار. ئۇ كوزىگە كورۇنگەن هەر بىر قىزغا سوز تاش-
لىماي قويىمايدۇ. ئۆزەڭىگە ئەھتىيات بول! ئۇنىڭغا كورۇتسە. كور-
سە ئىمۇ گەپ قىلما!" قىز: "خوب، ياخشى بولۇدۇ!" دەپ وەددە
قېپتۇ. بىر كۆنى قىز ئۇيىدىكى ھامىماغا چۈشۈپتۇ. كېنzer كەلەر-
دىن بىرى ئۇنىڭغا ياردەملەشتىپتۇ. يۈيۈنۈپ بولغاندىن كېپسە يېڭى
كىيىملەر كېپتۇ. هوسىنگە هوسن قوشۇلۇپ، وەزىرنىڭ خوتۇنى
يېنىغا بېرىپتۇ. "ھامىم قانداق تىكەن، ياقتىمى؟" دەپ سورايتى
ۋەزىرنىڭ خوتۇنى. "ناھايىتى ياخشىكەن، ھامىمانىڭ ئىچىگە سىز-

نىڭ بىلە كىرىمگە ئىلگىتىز كە، ئۇنىڭ ئىچىنى نۇزىڭىزنىڭ جامالى
 بىلەن يورۇتىغانلىقىتىزغا تولىمۇ ئېچىندىم" دەپتۇ قىز. شۇ چاغدا
 ۋەزىرنىڭ خوتۇنى: "يۈرۈڭلار، ھاما ماما بارسىز" دەپتۇ. باشقۇ-
 لارمۇ: "خوب بولۇدۇ!" دېيشىپ قوزى غىلىشىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى
 قىز تۇرغان ئۇينىڭ ئىشىگىكە ئىككى ياش قىزنى پايدا قىچى قىلىپ
 قويۇپ، ئۇلارغا ھېچكىنى بۇ ئويگە كىرگۈزمەلىكىنى بۈيرۈپتۇ.
 قىز ئۇيدە ئۇلتۇزغان ئىكەن. كۆچدىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى كىرسى
 كەپتۇ. ئۇنىڭ ئىسى ئىلى نۇردىدىن ئىكەن. پايدا قىچى قىزلا ردىن
 ئانىسىنىڭ قەيدەردىلىكىنى سوراپتۇ. "ھاما ماما كەتتى!" دېيشىپتۇ
 قىزلار. ئەنسۈلچەلىس تۈرۈپ ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىلى نۇردىنىنىڭ
 سوزىنى ئاخلاپتۇ، ئۇ، نۇزىگە: "كۆچدىن ئوتىكەن قىزلا رغا چاخ-
 چاق قىلماي ئوتىمىيدىغان بۇ يېگىتىنى—ۋەزىرنىڭ شوح ئوغلىنى
 بىر كورۇپ باقايىچۇ! قانداقغراق ئىكەن؟" دەپ نۇردىدىن تۈرۈپ
 ئىشك يېنىغا كەپتۇ. قارسا ناھايىتىسى كېلىشكەن، چرا يىلىق بىر
 يېگىت ئىكەن. ئۇنىڭ هوشىگە كوزى چۈشۈپتۇ. شۇ ھامان "ئاه"
 تۈرۈپ مۇنۇ شېرىنى توقۇپتۇ:

من ئاتا شەيدا، ئۇنىڭ لېۋى شېكەر،
 گۈلەدەن، شۇققار يېگىتكە جاشى بېرىي.
 بىر كورۇپ بافلاندى دەل، بولۇمۇ ئەسر،
 ماڭا بىر قىلا نەزەر مەلەك نوركەلەي.

ئىلى نۇردىنىنىڭ بۇ شېرىنى توقۇغان قىزغا كوزى چۈشۈپتۇ.
 ئۇنىڭ سۈمبۈلدەك قارا چاچلىرىغا يۈرۈگى باغلانىپ بۇ شېرىنى
 توقۇپتۇ:

ئاي يۈزۈلە، جادۇ كوزۇلە، گۈلەنە بىدەن،

بىر كورۇپ ھوسنلىنى ناي بولدى چاكار،
 بۇ زامان ۋەسلەق تىلەب قىادىم بىغان،
 كويىدۇرۇپ تىشق توتىدا سەن قىلما خار.

ئېلى نۇردىن چېنىنى قويىدىغان جاي تاپالىماي، پايلاچى
 قىزلا رغا بىر ۋاقىرىغان نىكەن، نۇلار قورقۇپ قېچىپ كېتىپتو وە
 پانا جاي تېپىپ يوشۇرۇنۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ نۇغلى نىشكىنى ئېچىپ
 كېرىپتۇ. قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قارسا خۇددىي پىشىپ يىتلەكەن
 مئۇدەك چرا يىلىق بىر قىز تۈرگان. "ئاتام مەن ئۆچۈن سېتىپ
 ئالغان كېنىزەك سەنمۇ؟" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇردىن. "ھ..."
 دىگەن جاۋاپنى بېرىپتۇ نەنسۈلەجەلىس. يىگىت قىزنىڭ يېنغا
 بېرىپتۇ. تۇ بىر ئاز مەس نىكەن. پايلاچىلار ياش خوجا يىنىڭ
 قىزنىڭ قېشىغا كىرگىنىنى كورۇپ ۋاقىرىشتۇ. بىراق يىكىت
 پۇرسەتىنى غەنیمەت بىللىپ ئۆزىنىڭ نىشنى قىلىپ قوپۇپتۇ.
 كېيىن ئاتىسىدىن قورقۇپ يوشۇرۇنۇش ئۆچۈن جاي ئىزلىھ چىقىپ
 كېتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى پايلاچىچى قىزلا رىڭ ئاۋاازىنى ئائىلاش
 بىلەنلا ھاما ماددىن يۈكۈرۈپ چىقىپتۇ. ئۆتىك بەدىنىدىن تەر تېخى
 ئېقىپ تۈرگان نىكەن. "ھوي ئولكۈرلەر، نىمكە ۋاقىراشتىلار؟"
 دەپ سوراپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى پايلاچىچى قىزلا ردىن. "ئېلى
 نۇردىن غوجام كىرىپ بىزنى نۇرۇشقا باشلىدى، ئۆزىمىزنى ئېلىپ
 چەتكە قاچتۇق. تۇ، نەنسۈلەجەلىنىڭ يېنىغا كىردى. ئۇنى
 قۇچاغلاب كوتۈرۈپ باستى، ئۆنئىدىن كېيىن، ئۆنئىدىن كېيىن..."
 "ھ، ئۆنئىدىن كېيىن نىمە بولدى؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىرنىڭ
 خوتۇنى. "نىمە بولغانلىغىنى بىلەلمىدۇق! بىز شۇنىڭغا ۋاقىرىغان
 ئىدۇق. يىگىت نىشنى تۈكىتىپ قېچىپ چىقىپ كەتتى..." ۋەزىرنىڭ

خوتۇنى قىزلا ردىن بۇ سوزنى ئاشلاپ نەنسۈلچەلىنىڭ قېشىغا
 كىرىپ: "ئىمە ئىش بولدى؟" دەپ سوراپتۇ نۇنىڭدىن، "ئەي
 مەلىكىم، — دەپتۇ نەنسۈلچەلىس، — ئۇيدە ئولتۇرغان نىدىم، بىر
 چىرايلىق يىگىت كىرىپ كەلدى. ئاتام مەن ئۇچۇن سېتىپ ئالغان
 كېنىزەك سەنمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن ھە— ئە... دىدىم. ئەز—
 بىرايسى خۇدا، مەن ئۇنىڭ سوزنى چاچقاچ دەپ نۇبلاپتىمەن.
 شۇ ھامان تۇ كېلىپ مېنى... "ئوغلىنى ۋەزىرنىڭ ئۇرۇپ ئولتۇرۇپ
 قويۇشدىن قورققان ئانا "ئاه" ئۇرۇپ يىغلايتۇ. چوره خوتۇنلارمۇ
 قوشۇلۇپ يىغلەشتىتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر كىرىپ كەپتۇ. "ئىمكە
 يىغلايسىلەر؟" دەپتۇ تۇ ھېران بولۇپ. "مېلى مەن رازى"
 ۋەدە بېرىلە! " دەپتۇ ۋەزىر خوتۇنى. "مېلى مەن رازى"
 دەپتۇ ۋەزىر. خوتۇنى ئېلى ئۇرۇدىنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى
 بىرمۇ بىر ئېتىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر غەزەپلىنىپتۇ، ياقلىرىنى يېرتىپ
 ئۆزىنى ئۆزى كاچاتلاپتۇ، ساقاللىرىنى يۈلۈپتۇ. "ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز
 ھالاڭ قىلىماڭ! — دەپتۇ خوتۇنى ئېرىگە، — مەن ئۆز پۇلۇمىدىن
 ئۇنىڭ باهاسى — ئۇن مىڭ تىللانى بېرىھەي." ۋەزىر خوتۇنىغا
 تىكلىپ قاراپ: "بىرىكاللا سېنىڭ ئەقلەڭگە، گەپ ئۇنىڭ يۈلەدا
 نەممەس، مېلىمىدىمۇ نەممەس. مېنىڭ بېشىم كەتمىسى دەپ
 قورقىمعەن" دەپتۇ. "ئىشقا شۇنجە قورقىسىز؟" دەپتۇ خوتۇنى.
 "چۈشەنسە ئىچۇ! ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋى مېنىڭ ئەڭ نەشەددى،
 ئەڭ ياؤۋۇز دۇشىنىم. ئەتكەر ئۇ، بۇ ۋەقۇنى بىلىپ قالغۇدەك بولسا
 توب — توغرا سۈلتۈنغا بېرىپ مېنىڭ ئۇستۇمىدىن شىكايمىت قىلىدۇ."
 قىسە شۇ يەرگە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھىززاد ھىكايىسىنى
 توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ

شەھرىزادەنىڭىسىنى،

مۇتىن ئىبىنى ساۋى بۇ ئىشنى بىلىپ قالا
سۈلتانغا بېرىپ مېنى چىقىپ، مانا ماختاب
بۇرگەن ۋەزىرنىڭ فەزلى ئىبىنى خاقانىنىڭ
قلغان ئىشى. ئۇ، سەندىن نۇن مىڭ تىلا
ئوتتۇز تۈچىنچى پۇلسى ئىلىپ دۈنیادا تەڭدىشى يوق بىر چىرايدى
كېچە لەق كېنىزەكىنى سەن تۈچۈن سېتىپ
ئالدى. كېنىزەك شىنتايىن چىرايلق بولغاننى تۈچۈن، ساتا ئىلىپ
كېلىپ بېرىشكە كوزى قىيىماي، تۈغلەسغا بۇ قىزنى سەن ئال!
سۈلتانغا قارىغاندا بۇئىڭىغا سەن لاپىغىراق! دىدى. تۈغلى ئۇنى
خوتۇنلۇقا ئالدى. كېنىزەك توغرىسىدىكى خاشىتىنى بۇلغاب
سېنى ئاياق ئاستى قىلدى دەپ ئىغۇا تارقاتا، مەن تىمە دەيدى
من. سۈلتانىنى بۇ ئىغۇاغا ئىشەنەسلەكى مۇمكىن. ئەمما ۋەزىر:
دۇخىدت قىلسىڭىز، كېنىزەكىنى مەن ئىلىپ كېلىي، دىسە سۈلتان
قىزنى ئىلىپ كېلىشكە بۇيرۇيدۇ. قىزنى زورلاپ مەجبۇر قىلغاندىن
كېپىن قىز بولغان ۋەقەنى ئىپتىماي قويىمايدۇ. شۇ چاغدا مۇتىن
ئىبىنى ساۋى: ئەي سۈلتانىم. ھەققى دوستۇق، سەممى مەسلىھەت
چىك مانا مەن. ئەمما سەن مېنىڭ سوزۇمكە ئىشەنەي كەلدىلە.
شۇقا سېنىڭ ئالدىڭىدا مېنىڭ قىلچىمۇ نايروپۇم بولماي كەلدى
دەيدۇ. سۈلتان مېنى ئادەملەر ئارسدا شەرمەندە قىلىدۇ، ئادەم
لەر ماڭا ھېرإن قالىدۇ. مېنىڭ بېشىم كېتىدۇ. — “ئۇنداق بولما،
دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى، — بۇ ئىش تېخى ھىچكىمكە مەلۇم بولمى
دى. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بۇ ئىشنى يوشۇرۇن تۈتىسىز.” ۋەزىر

ئۈزىش بىرئاز ئوقشاب ئاپتۇ.

ئېلى نۇرمىدىن ئاتىسىدىن قورقۇپ چىقىپ كەتكىنچە يېتۈن كۈنى باغلاردا ئوتكۈزۈپتۇ، ئويگە نامايتى كەج قايتىپ، ئانسىنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۆخلاپتۇ. ئەتتىگەن سەھىر دە تۈرۈپ چىقىپ كەت كىنىش مەچكىم كورەپتۇ. ئېلى نۇرمىدىن ئاتىسغا بىر ئايىشچە كورۇنىمىي قېچىپ يېرۈپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئېلى نۇرمىدىنىڭ ئانسى ۋەزىرگە: "ئەگەر بۇ ئىش يەنە شۇنداق سوزۇلۇپ كېتىمەر- سە، ئوغۇلنىسىءۇ، قىزىسۇ ئاسالا كېرەكتىن چىقىرۇمالىمىز. ئۇمۇ مۇشۇنداق قېچىپ يېرۈپ ئاخىرى باشقا تەرەپكە كېتىپ قېلىشى مۇزمىكىن" دەپتۇ. "ئىمە قىلىش كېرەك؟" دەپتۇ ۋەزىر خوتۇنىغا. كېچىسى ئۆخلىماستىن ئۇنى كۆتۈك. ئۇ كەلسە چىرايلق ئول ئۆرۈپ سوزلىشىلە. ئۇ ئىككىسىءۇ بىر - بىرسىگە ئامراق. كېنzerەك شەق پۈلەنى سىزگە مەن تولەپ بېرىي. ئۇلارنى بىر - بىرىگە قوشۇپ قوياىلى! " دەپتۇ خوتۇنى. ۋەزىر شۇ كېچىسى ئوغلىنى كۆتۈپ ئۆخلىماپتۇ. بىر ۋاقتا ئېلى نۇرمىدىن كەپتۇ. ۋەزىر ئوغلىنى تۇتۇپلا غەزەپ بىلەن يەركە يېقتىپتۇ. ئۇنى سوپۇپ تاشلىماقچى يوپتۇ. بۇ ۋەقەنىڭ ئۆستىگە خوتۇنى كېلىپ: "ئىمە قىلىۋاتىسىز؟" دەپتۇ ۋەزىرگە قىترەك ئاواز بىلەن يېلىنىپ. "بۇنى سوپۇپ تاشلايمەن!" دەپتۇ ۋەزىر بوغۇلۇپ. "مېنىڭ ياش جېنىمغا رەھىمە قىل! - دەپتۇ ئوغلى زارلىنىپ - يېلىنىپ. - ئەي ئاتا، مەن سېنىڭ قولۇڭىمەن، يالغۇز جىڭكەر - پارەڭىمەن، كۆز نۇرۇڭىمەن: هازىر قولۇڭدا ئەسر مەن. مېنى ئولتۇرۇشكە ئالدىراپ كەتمە. قاچانلا ئولتۇرساڭ بولىدۇ." ۋەزىرنىڭ كۆزىگە ياش تولۇپتۇ، ئاچىچىنى يېنىپ، رەھىمە كېلىپ ئوغلىنىڭ مەيدىسىدىن چۈشۈپتۇ. "ئەي ئوغلۇم! ئىمىشقا سەن مېنى

ئايماي پۈلۈمە، بېشىمە كېتىدىغان تىشنى قىلىسىن؟" دەپتۇز
ئاتىسى. "شائىرىنىڭ بۇ شېرىرىگە قۇلاق سالغىن!" دەپتۇز ئېلى
نۇرۇدىن.

كۈنايمىم بار، يا كەچكىن كۈناھىم،
ساشا قىلدىم هاۋالىه پادشاھىم.
ئاداۋەت قىلىپ قېنىمىنى توڭكىن،
ئادالەت بىرلە بولقۇن پاناهىم.
كۈناكارمۇن قولۇمدا هىچ نىمم يوق،
مېنى يوقلار ھەمىشە تارتاقان ئاھىم.

"ئىي نۇغلۇم، سېنىڭ كۈناھىمدىن نۇرتۇزم" دەپتۇز ۋەزىر، بىراق
ئۇ ھاياجاندا ئىكەن، نۇغلى نۇرۇدىن دەس تۈرۈپ ئاتىسىنىڭ
قولىنى تۈتۈپ يۈزىنى سۈبۈپتۇ. "ئىي نۇغلۇم، — دەپتۇز ۋەزىر، —
ئەگەر سېنىڭ ئەنسۇلجه لىسا مەيلىك بارلىغىنى بۇرۇنراق بىلگىشىم.
دە، ئۇنى ئاللىقاچانلا ساشا بېرىۋەتكەن بولاتىم." "ئۇنىڭغا
قانداقىمۇ كويىدى؟" دەپتۇز ئېلى نۇرۇدىن. "ياخشى كورگەن بولالا
ئۇنى ساشا شۇ شەرت بىلەن بېرىمەن، بىرىنچىدىن، نۇمى بازارغا
ئېلىپ چىقىپ ساتمايسەن، ئىككىنچىدىن، ئۇنى تاشلىمايسەن وە
ئۇنىڭ ئۇستىگە باشقا خوتۇن ئالمايسەن" دەپتۇز ۋەزىر.

"بۇنىڭدىن كېيىن باشقىغا قارمايىمەن وە قۇنىڭدىن باشقىسىنى
ئالمايمەن ھەم ئۇنى ھەرقانداق ۋاقتىمۇ بازارغا ئېلىپ چىقىپ
ساتمايسەن" دەپ ئەھدى قېپتۇ ئېلى نۇرۇدىن. ۋەزىر كېنzerەكىنى
نۇغلۇغا بېرىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئېلى نۇرۇدىن قىز بىلەن
قوشۇلۇپ بىر يىل بىللە ئومۇر كوچۇرۇپتۇ. شۇ كۈنلەردە مۇكىن
تىبىنى ساۋىنىڭ قۇلىقۇغا بۇ خەۋەر يېتپتۇ. لېكىن ئۇ سۇلتانىدىن

قورقۇپ شىكايىت قىلىشنىڭ يەيتىنى كۆتۈپتۇ. سۈلتانمۇ بۇ ئىشنى
 ئۇلتۇپ قىلىپ كېنzerەك توغرىسىدا ئېغىز ثاچمايتىۋ. بىر كۇنى
 فەزلى ئىبىنى خاقانى ھامىماغا بېرىپ يۈيۈنۈپتۇ. ھامىمادىن چىقىپ
 ئىسىق - سوغۇققا چىلىنىپ، شامالداب قاپىتۇ. ئاچىزلىشىپ نورۇن
 تۈتۈپ يېتىپتۇ. كۇندىن - كۇنگە نەھۇالى ئېغىرلىشىپتۇ. شۇ ۋاقتىنا
 ئۇ، ئوغلى ئېلى نۇردەننى يېنىغا قىچقىرىپتۇ. "ئەي ئۇغلو، -
 دەپتۇ ۋەزىز، - ئۇلچەملەك رىزق، ساناقلىق كۇن تۈكىكەندە كىشى
 ئولەي قالمايدۇ. ئۇلۇمدىن قېچىمۇ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. جان بار
 يەردە قازامۇ بار. قۇلاق سال، ئەنسۈلچەلسەقا ھەمىشە ياخشىلىق
 قىل! بېشىنى سلا، بىپەرۋالق قىلىپ تاشلاپ قويىما!"

"ئەي ئاتا، - دەپتۇ ئېلى نۇردەن، - دۇنيادا ساڭا ئوخشاش
 ھەمىشە باشقىلارنىڭ غېمىسى يەپ مەھرىۋانلىق قىلىدىغان كىشى
 يەنمۇ بارمىكىن - تاڭ؟ سەن پەقفت ياخشى ئىشلارغىلا تۇغۇلغان
 سەن ۋە شۇنىڭ بىلەن خەلققە تونۇلغاسەن. سېنى ئېچىشلىق
 ئۇلۇم بۇ دۇنيادىن ئېلىپ كېتىپ بارىدۇ. خۇدا، ئۇلارنىڭ ناله -
 زارىغا قۇلاق سېلىپ، دۇئالىرىنى ئىجابەت قىلغاي. سەن بىزنى
 ۋە شۇ غېرىپ - مىكىنلەرنى تاشلاپ ئارىمىزدىن كەتمە. بىزنى
 يىتىلىككە سالما!..."

ۋەزىرنىڭ نەھۇالى كۇندىن - كۇنگە يامانلىشىپتۇ، كېلى ئېغىر-
 لىشىپتۇ. تۇ ئايەت ئوقۇشقا تەمشىلىپ تۈرۈپ، بىردىن قاتىق ۋاقدى-
 راپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى يۇتۇن ساراينى قاپلاپتۇ، ۋەزىر جان
 ئۇزۇپتۇ. بۇ خەۋەر دەرھال ھەر تەرمىكە تارقاپتۇ. پاديشالار ۋە
 سۈلتاندىن تارتىپ كادايىغىچە ئۇنىڭ ۋاقتىسىز ئۇلۇمكە قايىغۇرۇپتۇ.
 مەدرىسە تالپىلىرىمۇ قارىلىق باغلاب مانىم تۈتۈپتۇ، چوڭ - كىچىك

ھەممە يېغلىشىپتۇ، ئېلى نۇردىن ئاتىسىنىڭ ماتىم مۇراسىمىغا تەبىء.
 يارلىنىپتۇ، جىنازىسىنى ئەمەرلەر، ۋەزىئەرلەر، پۇتۇن ساراي ئەھلى،
 جىسى شەھەر خەلقى، تۈل خوتۇن، يىستىم ئوغۇل، يىتىم قىز،
 غېرىپ - غۇرۇا، مۇسائىر - مۇجاپىر ھەممىسى يېغلىپ - يېغلىشىپ
 ئايلىنىپتۇ، ئۇلارنىڭ ئارسادا ۋەزىر مۇتىن ئىبىنى ساۋىسمۇ بار
 ئىكەن، تاۋۇتنى تۈيدىن كوتۇرۇپ ئېلىپ چىققاندا كىمڈۈر بىرسى
 يۇقۇرى، ئەمما ناھايىتى يېقىملق تاۋاز بىلەن بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

بىر كىم يازغان بۇ شېرى يادىمغا چۈشتى،
 پەيشەنبە كۆزى روھ يوقلۇقا تۈچتى.

ۋەلااشاقچۇن ھەممە يېغلىدى،
 ۋاقتىز ئولگىنىڭنى ھەممىسى تۇقتى.

ئىشكنىڭ ئۆستىگە باغانلىدى قارا،
 بۇ ئەھۋال يۈرەكتى كوب قىلدى يارا...

نەمە قىلا قىمرىماي چىم تۇرسەن،
 بولما سەزگۈز قانداقچە كورسەن.

كېنىڭ تون كىيدىم كېيمىگەن بۇدۇن،
 تىرىكىلەر ئۇنى سۈيىمگەن بۇدۇن.

يامان كورگەن كىشىم ماڭا كويپۇندى،
 ياخشى كورگەن دوستۇرمۇ ھازىر سۈپۈندى.

كىرسىپ تاۋۇتقا چىقتىم مۇرەلەرگە،
 تىرىكىلەتكە چىقاالمىغان مەن ئۇ يەرگە.

بېرىپ مەسچىتكە، ھەممە تۈردى ناماڭا،
 دىدى: — ئاللاھۇ ئەكىم، — ئىمام ئۇلارغا.

ئولۇرماستىن نۇقولدى تېز ۋە چاققان،
كۆتۈپ قالغان نۇختايدۇ گۇياكى "مەمانا"

شېرى بىلەن ئەقلى - هوشۇم نۇچىنى،
يەنە قايىتىپ كېلىپ نۇرنىغا چۈشتى.

ۋەسىھەت باشلىدى تىل ئالدىراش،
پېتىپ كەلمەي بۇ نۇلۇم يەنە قاتشى باش.

بېشىغا قويىما غەسال سوغۇق سۇ،
كېتىردى دۇنيادىن مەن ئەمدى مەڭىن.

توكىزم يېشىنى مەن شۇ سوز كېبايدى،
كېندىن نۇزىگىسى بولىغاي سايىدە.

چەسىدمۇ تۈپەراق قويىندا فالۇن،
بېرىپ ئىتىشىخىلەرگە كۆزدىن يوقالۇن!

رەقىبلەر گور قىزىپ نەۋەمەدە تازا،
مېنىڭ ئۆستۈمىدىن ئاچقاندى هازا.

بۇگۈن لەھەتە ماڭا تۈپەراق منىدى،
"ئلاها شۇكىرى" دەپ كۆئۈلۈ تىندى.

ۋەزىرىنى يىخا - زارە بىلەن كومىگەندىن كېمىن، دوستلىرى،
قېرىنداشلىرى، نۇرۇق - تۇقانلىرى ئىلى نۇردىدىن بىلەن نۇيىگە
قايىتىپ كەپتۇ. ئۇ، ناھايىتى غەمكىن بولۇپ ئاتىسى نۇچۇن نۇزاق
ماڭىم تۈتۈپتۇ.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئىلى نۇردىدىن نۇيىدە يالغۇز نۇلتۇرغان
ئىكەن، بىر كىم ئىشىكىنى قىقىپتۇ. ئىلى نۇردىدىن نۇردىدىن تۇرۇپ
ئىشىكىنى ئېچىپتۇ. ئۇ، ئاتىسىنىڭ يېقىن كىشىلىرىدىن بىرىسى

نىكەن، سالا ملىشىتىو. ئۇ كىشى ئېلى نورىدىنىڭ قولىنى سخىجىپ
 نورۇپ، "ئاتىسى تولىرىكەن كىم بار؟ ئولكەنلەرنىڭ قايىسى يىرىدىن
 پىشىدەك ئوغۇل قاپتۇ؟! ئوزەئىنى تۈتۈپ ئال! خاتىرچەم يۈول!
 ئابىزنى ئاشلا!" دەپتۇ. ئېلى نورىدىن تۇ كىشىنىڭ سۆزى كىرىپتۇ.
 ئوزەئىنى تۈختىتىپ، كەلگەن كىشىنى مەھماڭخانىغا باشلاپ كەمرپتۇ.
 داستخان ساپتۇ. خونچىلاپ تاماق ئېلىسپ كەپتۇ. يۇرۇلىق دەستقىدا
 ئۆنكەن باشقا دوستلىرىمۇ بىر بىرلەپ كېلىس قوشۇلۇيىتۇ. ئېلى
 نورىدىنىڭ بۇ دوستلىرى زەردارلا دىشك باللىرى بولۇب. حەممىسى
 ئۇن كىشى ئىسکەن. ئۆلستۈرۈشىنى تۈزۈنغا سوزۇپ يىمىتىتىپ،
 ئىچىشىتىپ. ئېلى نورىدىن تېز-تېز داستخان يەڭۈشلەپ قۇردۇپتۇ.
 ئۆنكەن بىخىلىغى تۈتۈپ، ئىتايىن ئوچۇق قول بولۇپ كېتىتىپ.
 بىر ۋاقتىا ئېلى نورىدىنىڭ ئەڭ يېقىن ۋە خەبىخۇر كىشى
 ۋە كىل كىرىپتۇ.

"ئېي هورەمتلىك يىگىت، — دەپتۇ ئۇ، — كىرمىن جىلەن مىاپ
 لاشماي پۇل چىقم قىلغانلار تېز پۇرسەتتە يوقۇلۇقىغا، كادايدا
 لمققا چۈشۈپ قالىدۇ دىكەن ماقالانى ئاقلىمىقانىو سەت ئە شائىرىنىڭ
 بۇ شېرىكە قۇلاق سال:

پۇل ساقلىدىم قىلىچ — قالقان نورىغا
 مىايىدا پۇل قىلىجىتنى نوتىكۈردىقى

پۇلىنىڭ مىدى يەتى دۇشىن بۇرىنىغا
 ھۈشىز بولۇر دورا يەي بۇرۇندى

پۇلۇم بولماج تىلىم نوتىكۈرەن بۇرۇندى
 يامان سوزۇم ياخشى بولۇپ ئالما

هاكملارمۇ ماقا بىقىن، مۇلايم،
دۇشەتلرىم چاڭلىرىمغا پۇز كۈنۈر.

"پۈلۈمنى ھەرقانداق شۇم نىيەت، يەيلى يامانلاردىن، بۈزۈقلار-
دىن ساقلايمەن، قەدرلەيمەن" دەپتۇز تېلى نۇردىدىن.
"بایلىغى يوق كىشىلەر، - دەپتۇز ۋەكىل، - قۇياشتىك ئۆلۈغۋار-
لەقلارغا، ئالى جاناب خىسلەتلەركە ئىگە بولسىم خارلىنىدۇ."
"بۇ سوزلىرىنىڭ قۇلاق سالمايمەن. شائىرنىڭ بۇ شېرىنى ئادى-
لىمىغانىمۇ سەن؟" دەپ تېلى نۇردىدىن مۇنۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:
ھېچىر بېخىل بېخىللىقتىن ماختانماس،
بېخىللىقتىن كم ئۆلۈپتۇ؟ كورىسىدم!
ئاغزىم مايماق، ئەمما بۈلۈم بولما بەس،
ھىكمىشنى ھىجكىمىدىن مەن سورىسىدم.

"ئەي ۋەكىل، - دەپتۇز يەتكە تېلى نۇردىدىن، - ئەگەر سەندە
بۇگۈنكى چۈشلۈك تاماققا يېتىرلىك نەرسە بولسا، كەچقۇرۇنلۇق
تاماقنىڭ غېمىسى يەپ بېشىنى قاتۇرۇپ ئازارە بولما!" ۋەكىل
ئۇز يولىغا كېتىپتۇ. تېلى نۇردىدىن شۇ بېخىللىغىنى قويمىپتۇ،
بەلكى قولىنى يەنئۇ ئېجۇرماق ساخاۋەت قىلىپ، بەزمە - ئۇلتۇرۇش
نى كويىتىپتۇ. ئۆلپەتلرىدىن قايىسى بىرسى: "بۇ نەرسە ياخشى
ئىكەن دىسە"، تېلى نۇردىدىن: "سائى ياققان بولسا ئال، بەردىم"
دەيدىكەن. باشقا بىرسى: "پالانى ئوي ياخشى جايىغا سېلىنىپتۇ"
دەپ قويسا، ئۇ: "ئۇ ئوي سائى ياققان بولسا ھەدىسيه قىلدىم"
دەيدىكەن. "پالانى باغ ھاۋالىق" دىسە، "ئال ئۇنى سائى يەردىم"
دەيدىكەن. تېلى نۇردىدىن شۇ يوسۇندا ئۇزىشك دوستلىرىغا ھەر
كۈنده بىرنەچە قېتىم داستىخان سېلىپ، ئىنثام بېرىپ، بەزمە -

تۇلتۇرۇش بىلەن داسا بىر يىلىنى تۇتكۈزۈپتۇ. كۇنلۇردىن بىر كۆنى
ئېلى نۇردىدىن تۈلپەتلەرى بىلەن بەزمىدە تۇلتۇرغان تىكەن، تۇنىڭ
مۇزىسى كىرىپ كېلىپ. ئېلى نۇردىنىنىڭ قۆللىغا ئاستا پىچىرلاپ;
“مەن ھازىر غىچە نىمىدىن قورققان بولام. ھازىر شۇنىڭ تۈزى
بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلدى! — دەپتۇ، — ھازىر خەزىنىمىزدە بىر
تەڭىگە بېلۈمۇ قالىدى ياكى بېلۇنىڭ بەدىلىكە لايىقراق بىرەر
نەرسىمۇ يوق. ھەممىسى تۈگىدى.” ئۇ، قانداق كىرگەن بولما
شۇنداق يېنىپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئېلى نۇردىدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ،
بېشىنى توۋەن سېلىپ نەندىشىگە چۈشۈپتۇ. تۈلپەتلەرنىڭ ھەممىسى
مۇزىنىڭ بۇ كېبىدىن، ئېلى نۇردىنىڭ تۇلتۇرۇشىدىن “سەرتى”
چۈشىپتۇ. تۇلاردىن بىرى دەرھال نۇردىدىن تۈرۈپ، بۇ سوردۇن-
دىن چىقىپ كېتىشكە رۇخەت سوراپتۇ. ئېلى نۇردىدىن: “لەم
تۈچۈن كېتىسەن؟” دەپ سوراپتۇ. “مېنىڭ خوتۇنۇمنىڭ بۇ كېچە
ۋاقتى-سائىنى توشاشتى. مەن ئۇنى بۇ تۇغۇفتى تەنها تاشلاپ
قوياالمايمەن” دەپتۇ. ئېلى نۇردىدىن رۇخەت بېرىپتۇ. تۇنىڭ
ئارقىسىدىن يەنە بىرى تۈرۈپ رۇخەت سوراپتۇ: “مېنىڭ ئاکام
بۈگۈن تۇغلۇنىڭ خەتىمە تويىنى قىلىماقچى نىدى. مەن بېرىپ
قارىشىپ بەرمىسمۇ بولمايدۇ” دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ھەر بىرى
بىردىن بانا تېپىپ، رۇخەت سوراپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ خىالىدىن بېشىنى كوتۇرۇپ،
نۇردىنىنىڭ يالغۇز تۈزىلا قاپتۇ. ئۇ خىالىدىن بېشىنى كوتۇرۇپ،
ئەنسۈلچەلىنى يېنىسا قىچىرىپتۇ. “ئىي گەمگۈزارىم، سەن
بىلەمسەن، مەندىن قانداق چوڭا خاتالىق ئوتتى؟” دەپ سوراپتۇ.
“بۇ توغرىلىق مەن بۇرۇنراق ساڭا ئۆز پىكىرىمىنى تېيتىشنى
خالىغان ئىدمىم، لېكىن، سەندىن ھەمىشە مۇنداق شېرلارنى ئاڭلاپ

كېپ قىلالىمىم" دەپ، ئېلى نۇرىدىن تۇقۇپ بەرگەن مۇنىڭ شېبر-
لارنى تەكراڭلاپتۇ:

كەل ئىي ساقى، قىقى شاراپىش، ئۇمرىمىز ئۆتىئۇن خوشال،
قالىسا مەيلى قولۇمدا ئالقۇن - كۈمۈش، دۇنيا ۋە مال،
بۈل ئەگەر تۈرسا قولۇڭدا، قەلىشىنى ۋەيران قىلغۇچى،
سەرب قىل، خەجلە شاراپقا، بۈل كۆتۈلىنى ئاچقۇچى.

* * *

دۇنيا ساتا بەخت بەرسە، سەنئۇ قايىتۇر ۋاقتىدا،
تېزراققىنا قەرزىدارلىق تەشۈشىدىن بول حالاس،
بۇ دۇليانىڭ كەسىن شۇدۇر، تۇ، تۇرمایدۇ سوزىدى،
ئۇز ئەهدىدە تۈرەغىستىدا مۇشكۇلۇڭدىن بول حالاس.

دەسایىنى دۇنيا دەر خەلق، دۇنيا ئۇزى دەسایى،
دۇنيا تالاش قىلغان شاعلار تولۇر سام دەر خەزىتەم،
ياردەم قىلاڭ ۋاقتىدا قىل، دەۋەلتىنىڭ بارىدا،
ئاج كۆزلەرنى تويىرالماس ياردەملەرنىڭ بولسا كەم.

"سېنىڭ بۇ گېپىتىنى ئاثلىغاندىن كېپىن، — دەپتۇ ئەنسۇلەجە-
لىس، — چىشىنى چىشىلەپ يۈرۈۋەردىم." "ئىي ئەنسۇلەجەلىس، —
دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — ساتا مەلۇم، مەن قولۇمدا بار دۇنيارىمىنى
پەقدەت دوستلارغا بېغىشلىدىم. ئۇلا رەمە مېنى قۇرۇق قول قويىمسا
كېرەك، دەپ تۈيلايمەن، ھازىز مەن ئۇلا رىنىڭ تۈيىگە بارىمەن.
ئۇلا ردىن بىرەر نەرسە تۇندۇر سەم، ئۇنى دەسایى قىلىپ سودى-
گەرچىلىك قىلىمەن. ئەمدى تۈيۈن - كۈلکەنى تاشلايمەن." شۇ
سوزىنى قىلىپلا ئېلى نۇرىدىن نۇرىنىدىن تۈرۈپتە. توب - توغرى
دوستلىرى تۈرىدىغان كۆچىغا بېرىپتۇ. ئونچە ئۇلپىتىنىڭ ھەممىسى

پۇلدارلارنىڭ بالىلىرى بولۇپ، بۇلار بىر كۆچىدۇ خۇۋارىدىكەن. نۇ، بىرىنچى ئىشىنى چېكىپتۇ. بىر چوره خوتۇن چىقىپ ئىشىنى تېچىپتۇ. نۇ خوتۇن: "سەن كىم" دەپ سوراپتۇ - ئېلى نۇرۇسىن چالىدا، جاۋاپ بېرىپ: "خوجايىنىڭغا نېيت، ئېلى نۇرۇسىن چىشكەن ئەندىم ياخشىلىق كۆتۈپ تۇردى دىكىن" دەپتتۇ. چوره خوتۇن ئېنىڭدىن ئەندىم ياخشىلىق خوجايىنىڭغا بۇ كەپلەرنى تېچىپتۇ - كېسىن دەرھال قايتىپ كېلىپ: "خوجايىن نۇيىدە يوق!" دەپ جاۋاپ بېرىپتە. ئېلى نۇرۇسىن: "بۇ فانداق كەپ؟ بۇكۇن ئۇنىڭ خو تۇنى تۇخماقچى ئىدىغۇ؟ نۇ، مەن نۇنى يالغۇز قالدۇرالمايمەن" دەكەن ئەمە سىدى، دەپ ئۇيىلاپ، كۆئىلى يېرم بولۇپ، بۇ ئىشىنىڭ قايتىپتۇ . يۇلدا كېتىۋېتىپ: "نۇ بېخىلىق قىلىپ مەن بىلەن كۆر ئۇشقاڭىن باش تارتىنى، باشقىلىرى ئۇنداق قىلىماسى" دەپ ئۇيىلاپ. تىكىنچى ئۇلىپتىنىڭ ئىشىنى قىقىپتۇ. بۇ ئاكىنىڭ ئوغلىنىڭ خەممىسى قىلىدىغان، توپقا ياردەملىشىدىغان كىشى بولۇپ . خۇمۇ خەقىمە توپ بولىدىغان نۇيىدە يوق چىقىپتۇ. ئېلى نۇرۇسىن حۇنۇ ئىككى سرا شېرىنى تۇقۇپتۇ:

كەلگىندە، كاۋاپ بىلەن مەمان قىلغان دوستلىرىم،

مەن كەلگەندە يوق بولۇپ چىقى نۇيىدە خەممىسى،

لەكە كەتنى ياخشىلىق، نەكە كەتنى دوستلىخىم،

ئىشكەن ئەندىم ئۇيىدە يوق" دەپ تۇردى دەپتتۇ.

ئېلى نۇرۇسىن ئۇلارنىڭ خەممىسى سىنامىپ كۆرۈپ بېقىقا نېيدىت قىپتۇ. "بەلكى، - دەپتۇ نۇ تۇزىجە، - بۇ لە دىنلە ئات سىدىن خەممىسىنى ئۇرىنى باسىدىغان بىرۇرسى چىقىپ ئالا"! ئېلى نۇرۇسىن شۇ نۇمى بىلەن، خەممىنىڭكە بىر قۇرۇدىن سوقۇرۇپ

چىقىپتۇ. بىراق ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا ئىشىك ئاچىماپتۇ.
سانلاپ قوي گوشى يەپ، بەزمە ئۇينىغانلاردىن بىرەرسىمۇ كاڭچانان
سۈندۈرۈشقا يارىماپتۇ:

بەختى قايتا، غازالق چۈشىر پەلىدەك،
پالتا چۈشىر شۇ دەرىخنىڭ شېخىغا.
بەختى قاچسا، ھەممە بېرىدەك كەتكىدەك،
كۈرۈپ - ياستۇق تاشتىك پاتار بېشىغا.

تاشلاپ كېتىر بىللە دەۋران سۈرگەنلىر،
يالغۇز قېلىش. شۇمۇ ساڭا يېتىرلىك.
سوز ئۇينىتىپ، شىرىن سوھىت قىلغاللار،
سەندىن قاچار سېنى بىلىپ خەتەرلىك.

بۇ زامانلىق بالىلىرى شۇنداق شۇم،
زامانلىق خۇددى ئۆزى نا ئىنساب.
دۇچ كەلگەندە قۇلاقنى ئەت، كۆزىنى يۇم،
ئەگەر بولسا ھەققىتىن قەلىلىق ساب.

قايغۇ - ھەم دەرياسىغا غەرق بولغان ئېلى نۇردىن بۇ شېرىنى
ئۇقۇغاندىن كېيىن، ھېچكىمگە قارىماي. ئەنسۇلجهلىنىڭ قېشىغا
قايىتىپ كەپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. "بۇلارنىڭ
ھىچ بىردىن نەپ تەگىمەيدۇ، دەپ ئېيتقان ئەمەسىدىم" دەپتۇ
ئەنسۇلجهلىس. "ئاجايىپ ئىش، - دەپتۇ ئېلى نۇردىن، -
ئۇلارنىڭ ھەمىسلا خۇددى مەسىلەھە تلىشۇالغاندەك مېنىڭ ئالدىمغا
چىقىشىن باش تارتىسى. بىرەرسى چىقىپ توت ئېغىز بولسىمۇ
ياخشى گەپ قىلىشقا پېتىنمىسى - ھ؟" "خاپا بولما! - دەپتۇ

ئەنسۈلچەلس، — نوي سايمانلىرىمىزنى ساتاقيمۇ خېلى كۆنگىچە ياشاييمىز، ”ئېلى نۇردىن بۇ كەپ بىلەن نوي سايمانلىرىنى ئېلىپ چىقىپ سېتىشقا باشلاپتۇ. نۇلار نوبيدە بار نەرسلىرىنىڭ ھەممىي- سىنى سېتىپ تۈكىتىپتۇ. قاققان قوزۇق، تۈكىمن تۈكۈچىنىمۇ قويىمای سېتىپتۇ. ”ئەمدى نىمە قىلىمىز؟“ دەپتۇ ئېلى نۇردىن ئەنسۈلچەلسقا تەلىمۇرۇپ قاراپ، ”ئىي ھورەتلىكىم، — دەپتۇ ئەنسۈلچەلس، — مەسلىھەتىم شۈركى، ھازىر نۇرۇشىدىن تۇر! مېنى يىتلەپ بازارغا ئېلىپ بېرىپ سات! ئاتالاڭ مېنى نۇن مىلخ تىللاغا ئالغانلىغىنى ياخشى بىلىسەن. ھازىر مۇشۇ باهاغا يېقىتلىشپ قالام كېرەك. قولۇڭغا پۇل كىرگەندىن كېيىن، تىجارەت قىلىپ كورسەڭ، بەختىڭ ئۇشىدىن كېلىپ، يەنە بىلە بولۇشقا يول ئېجىلىپ قالا ئەجەپ ئەمس...“

”ئەنسۈلچەلس، — دەپتۇ ئېلى نۇردىن، — مېنىڭ سەندىدىن بىر سەنۇتمۇ ئاييرلىشقا كوزۇم قىيمىайдۇ.“ ”بۇنداق بولۇشى ماڭا ئاسان دەپ ئۇيلاامىن؟ — دەپتۇ ئەنسۈلچەلس، — لېكىن ھازىر بىزگە بۇنىشىدىن باشقىا چاره يوق!“ شائىر دىكەندەك:

چارىزىلىق دائىم باشلار كىشى،
ئەخلافىزلىق - بۇزۇقلىق يوللارغا.
قىلىش ئۆچۈن ئەتىياجلىق ئىشنى،
سېنى باشلار چولكە، سەمرا - تاغلارغا.

چارىزىلىق يۈكى ئىپر، مۇرمۇنى -
ئەككەندىمۇ غىك قىلىشقا تىلىڭ يوق،
چارىزىلىق قىلا يېپر دۆمەڭنى،
ئىتتىلىمەڭ، توختاب قالاڭ، پۇلۇڭ يوق.

چارمسىزلىق شوجۇق كۈزىس كور قىلغاي،
كۈرۈنەيدۇ ساتا دوستلە قەدردان.
چۈمىلىنى داڭلىق شىرىدىن زور قىلغاي،
پۈلسەق كۆچى كام ئاشكارا گا پىنهان.

ئېلى نۇرىدىن كۈزلىرىدىن ياش قۇيۇلغان ھالدا ئورنىدىن
تۈرۈپتۇ. ئەنسىؤلجهلىسى كەينىگە سېلىپ كۆچىغا چىقىپتۇ. قىزنىڭ
كۈزىدىن ياش يامغۇردەك توکۇلۇپ تۈرۈپتۇ. خىيال ئارسلاش
بۇ شېرلارنى ئۇقۇپتۇ:

توختا!...ماشا...تۈرۈپ ماشا قىيا باق،
تايىرىلىش دەردىگە بەرسۈن تەسللى.
لۇتپى ئېبلە، قىشىدىن كەتمىگىن مىج باق،
سەن چىغماي چېنىمۇ چىقىغاي ھېلى.

سەن ھايات يامغۇرى، مەن تەشتا يەندە،
قىنى ئىشىپ سەندىكى، قىنى شۇخ دىلىڭ؟
مەن يۈرسەم كەينىدە، قان يۈتۈپ تۈندە،
كېتىمەن دېشكە كەلدىغۇ تىلىڭ!

ئېلى نۇرىدىن ئەنسىؤلجهلىسى قوللار بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ،
دەللاڭغا تاپشۇرۇپتۇ. "ئەي حاجى ھەسەن، بۇنىڭغا باها قوي!"
دەپتۇ ئۇ. "خوجام ئېلى نۇرىدىن،— دەپتۇ دەللاڭ حاجى ھەسەن،—
بازار قائىدىلىرىنى كۈزدە تۈتۈپ، بۇ كېتىزەكى ئاتاقغا ئۇن مىڭ
تىللاغا ئېلىپ بەركەن ئىدىم. بۇ ئەنە شۇ ئەنسىؤلجهلىس ئەممە—
حۇ؟" "ھەن، شۇ!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. دەللاڭ بايلارنىڭ يېنىغا
بېرىپتۇ. لېكىن ۋاقت ئەتتىگەن بولۇپ، ئۇلار تېخى يېلىمىغان

ئىكەن. ئۇلارنىڭ كېلىشىنى كۆتۈپ تۈزۈشۈپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن، بازار تۈرلۈك - تۈمەن قۆللار، كېنىزەكلەر بىلەن تولۇپتۇ. ئۇلار ئارسىدا ھەر تۈرلۈك تىلدا سوزلىشىدىغان تائىپىلەر، كەركەسلەر، ھەبىشلەر، كۈرجىستانلىقلار، دۆملۈقلار، تۈركىلەر وە باشقىلارمۇ بار ئىكەن. ھەممىھ بايىلار توپلىنىپتۇ. دەللاڭ تۈرغان يېرىدىن ئىكىزىزەك بىر يەركە چىقىپتۇ: "نىي سودىگەرلەر، نەي پۈلدار بايىلار! ئائىلمىدىم دىمەڭلار، يۈمىسالق نەرسىنلەك ھەممىسلا ياخاڭ بولۇرمەيدۇ. ھەر بىر ئۇزۇنچاق نەرسە قوغۇن، ھەر بىر قىزىمل نەرسە گوش ياكى ئانارمۇ بولمايدۇ. ھەر بىر ئاق نەرسە ياخ، ھەر بىر ئۇتقاشتەك قىزىل سۇ شاراب بولمايدۇ. ھەر بىر تاتلىق نەرسە خورما بولالمايدۇ. مەندە بىر گوھەر باار، بۈنئىغا قانچە بااما قويۇشۇم كېرىك." "توت مىڭ بەش يۈز تىللا" دەپتۇ بىر باي. جاكاچى ئۇنىڭ باهاسىنى تورت مىڭ بەش يۈز تىللادىن باشلاپ كۆپەيتىشكە كىرىشكەن ئىكەن. تېخى بىرىنچى قىتىم قىچقىرمىيلا، مۇئىسىن ئىمىنى ساۋى پەيدا بويىتۇ. ئۇنىڭ كوزى ئېلى تۈرسىدىنغا چۈشۈپ، ئۇزىچە ئاۋال: "ئانىسىدىن قالغان دۇنياسىغا كېنىزەك ئالىلى كەلگەن بولسا كېرىك" دەپ ئوبىلاپتۇ. ۋەزىر نەترايىغا كۆز سېلىپ، جاكاچىنى كورۇپتۇ. ئۇنىڭ نەترايىغا بايىلار توپلىشىپ ئالغان ئىكەن، بۇ ھادىسىنى كورۇپ، ۋەزىرىنىڭ پىكىرى ئۆزكۆزۈپتۇ: "بەلكى ئۇنىڭ هىچ نەرسىسى قالماي، كېنىزىگى نەنسۈلەجەلىسىنى ساتقىلى ئېلىپ كەلگەندۇر. نەگەر شۇنداق بولسا، مانا بۇ كۆئۈلدىكىدەك ئىش بولدى، ئۇ جاكاچىنى قىچقىرىپتۇ. جاكاچى كېلىپ ۋەزىر كەسالام بېرىپتۇ، تازىم قىلىپ تىز چوكۇپتۇ. "بۇ كېنىزەكىنى مەن

ئالىمن" دەپتۇ ۋەزىر، "ناھايىتى ياخشى" دىگەن جاۋابىنى بېرىپتۇ
جاڭاچى. ئۇ، كېنىزەكتى ئېلىپ كەپتۇ. ئەنسۈلچەلىنىڭ شىرىن
سوزى ۋەزىرنى چىرماب ئاپتۇ. "بۇ كېنىزەكتىڭ باھاسى قانچە
بولدى؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىر دەلالدىن. "سۇدىنى ئېچش ئۇچۇن
توت مىڭ بەش يۈز تىلانى مانا مەن بېرىمەن، مەندىن ئالىنۇن!
مىڭ بەش يۈز تىلانى مانا مەن بېرىمەن، مەندىن ئالىنۇن!
دەپتۇ ۋەزىر، بايلار ۋەزىرنىڭ بۇ سودىغا ئارملاشقانلىقىنى كورۇپ،
بىر تەڭكىمۇ نۇرلىيەلمەپتۇ. تەتۈرسىچە، ھەممىسى ئۇزلىرىنى
چەتكە ئېلىشىپتۇ. مۇئىن تېبىنى ساۋى دەلالغا قاراپ ۋاقراپ:
يەنە ئىمكە قاراپ تۇرسىن. خوجىسىغا بېرىپ مېنىڭ نامىدىن
تۈرت مىڭ بەش يۈز تىلانى ئېلىشنى تەكلىپ قىل! بۇنىڭ بەش
يۈزى ئۆزەقىگە!" دەپتۇ.

دەلال ئېلى نۇردىنىڭ يېتىغا بېرىپتۇ: "ئىي ھورمەتلىك
ئوغلووم! كېنىزىگىڭ بىكار كەتتى" دەپتۇ. "ئىمشقا؟" دەپ سوراپ
ئۇ ئېلى نۇردىن. دەلال سوز باشلاپتۇ:

"ئىنپاپىز ۋەزىر مۇئىن تېبىنى ساۋى بازار ئايلىنىپ يۈرگەن
ئىكەن. ئالدىسىزغا كېلىپ، ئەنسۈلچەلىنى كوردى. ۋەزىرگە
كېنىزەك ياراپ قالدى. ماڭا: مېنىڭ نامىدىن توت مىڭ بەش يۈز
تىلاغا كوندۇر. بەش يۈز تىلاسىنى سائىا بېرىمەن، دىدى.
كېنىزەكتىڭ سېنىڭ ئىكەنلىكىنى ۋەزىر بىلگەن بولسا كېرىڭكە. ئۇ
ئاتايىن قىتاۋاتىدۇ. ئۇ، پۈلنى نەق بەرسىمۇ مەيلى ئىدى. مەن
ئۇنى ياخشى بىلىمەن، سائىا پۈل بەرمەيدۇ. پەقفت بېرىستى كور-
ستىپ قەغەز يېزىپ بېرىدۇ. ئارقىسىدىن "ئۈنىڭغا ھىچ نەرسە
بەرمىسۇن!" دەپ كىشى ئۆھەتىدۇ. پۈلنى سوراپ بارساڭا "هازىر

بېرىمىز" دەپ سنى كولدۇرىتىدۇ. ھەر كۈنى سېنى قاتىرىتىپ
هارغۇزۇدۇ. ئاخىرى سەندىن زېرىكىپ قەغەزنى سورايدۇ.
بعرسەك تېرىكىپ كوز ئالدىڭدا ئۇنى يېرىتىپ تاشلايدۇ. شۇنىڭ
بىلەن كېنىزەك ئۈچۈن ئالدىغان پۈلۈڭ ئامامەن يوققا چىقىدۇ.
"ئىمە قىلاي؟" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن مەيۇسلەنگەن حالدا. دەللاڭ
سوز باشلاپتۇ: "ئىنپايسز، زالىم ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋىنىڭ
 قولغا كېنىزەكىنى چۈشۈرمەسىلك كېرىمك. مېنىڭ پىكىرىمچە مانا
بۇنداق قىلىسەن: مەن بازار ئۇتۇزىسىدا تۈرغان ۋاقتىمدا سەن
بارىسەن. كېنىزەكىنى قولۇمدىن تارتىپ ئالىسىن. يۈزىگە شابلاق
بىلەن ئۇرۇپ دۇق قىلىسەن: "سېنى بازارغا سېلىپ جاكارچىغا
باھايىتىنى تېنىقلاتماچى شىدمى. مەن قىلغان سوزۇمنى ئۇرۇنداد
دەم. دىمەك سېنى بازارغا سالدىم. بىلىپ قوي! سېنىڭ باھايىڭ
توت مىڭ بەش يۈز تىلا ئىكەن" دەپ كېنىزەكىنى ئالدىڭغا
سېلىپ ماڭىسىن. ۋەزىرمۇ، باشقىلارمۇ: "ھە، بۇنىڭ باھاسىنى
بىلىش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىپ بازارغا سالغان ئىكەن" دىكەن چۈشەن
چىكە كېلىدۇ. "ناھايىتى ياخشى مەلسىھەت" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن.
دەللاڭ دەرھال بازارغا بېرىپ كېنىزەكىنىڭ قولىدىن تۈرۇپ تو.
رۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىن دەللانىڭ يېتىغا كەپتۇ. شۇ چاغدا دەللاڭ
ئۇنى ۋەزىرگە كورىستىپ تۇرۇپ: "ئىي ھورەتلىك زات، مانا بۇ
كېنىزەكىنىڭ خوجايىنى كېلىۋاتىدۇ" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن كېلىپ
دەللانىڭ قولىدىن كېنىزەكىنى تارتىپ ئېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە بىر
تەستىك ئۇرۇپتۇ: "ئىي لەنتى، ئەمدى ئەمدىمىنى ئۇرۇندىدىمۇ؟
ماڭ ئوېگە، ئىككىنچى مەن بىلەن باھايىڭ توغرىسىدا يەسلىشپ
كەپ تالاشما!" دەپتۇ. مۇئىن ئىبنى ساۋى بۇ سوزنى ئاثىلاب:

"بىنىڭ كېنىزەكتىن باشقا ساتىدىغان يەنە نىمە ئاق قالدى؟" دەپتۇغەزەپ بىلەن قوشۇمىسىنى تۈرۈپ. ئېلى نۇرىدىنى تۈتۈپ تۇرغىسى كېستۇ. تۇرغانىلار ئېلى نۇرىدىغا قارىشىپ قاپتۇ. "بۇ كىشىنىڭ قوباللۇغىنى ھەممە ئىلار كوردوڭلار" دەپتۇغەزەپ ئېلى نۇرىدىن ئادەملەرگە قاراپ. "ئەگەر سىلەر بولىمىغان بولماشىلار، — دەپتۇغەزەپ، — بۇ ھارامزىدىنى شۇ يەرنىڭ تۇزىدىلا تۇجۇق تۇرۇۋېتىدەتىم." قارىشىپ تۇرغانلار ئېلى نۇرىدىنىغا كۆز ئىشارىتى بىلەن "بوش كەلمە!" دىگەتنى تۇختۇرۇۋېتۇ. "ھىچ قايىمىز سىلدەنىڭ ئاراڭلارغا چۈشىمەيمىز" دىيشىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ۋەزىرىنىڭ سوزىنى ئاشلاپ تېرىكىپ، ۋەزىرىنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن باتۇر، قىددىي-قامىتى كېلىشكەن، سۈرلۈك، يۈرۈگى چوڭ، ھەر قانداق ئىشىن يانمايدىغان ۋە ھەرقانداق كىشىدىن تەپ تارتىمايدىغان يىگىت ئىكەن. تۇ، ۋەزىرىنى ئات ئۇستىدىن كاپلا قىلىپ يۈلۈپ ئاپتۇ ۋە شۇ ھامان يەركە تۇرۇۋېتۇ. ۋەزىر تۇڭدىسچە لايىغا يېقلىپ چۈشۈپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئۇنى راسا پېتىغىداپتۇ. چۈماقتەك يوغان مۇشتى بىلەن تۇدۇل كەلگەن يېرىگە تۇرۇۋېرىپتۇ. بىر مۇش ئۇنىڭ جاۋىغىيغا تېكىپ كالپۇڭىنى سۈرۈپ، چىشلىرىنى قانغا بويابىتۇ، ساقاللۇرىنى قانغا مىلىپتۇ. ۋەزىرىنىڭ يېنىدا ئۇنغا يېقىن قوللىرى بار ئىكەن. ئۇلار بۇ ئەھۋالنى كورۇپ قوللىرىنى قىلىچىنىڭ سېپىغا يۈكۈرتۈپتۇ. ئۇلار قىلىچلىرىنى يالىتاجلاپ ئېلى نۇرىدىنىغا ھوجۇم قىلىماقچى بولغان ئىكەن، ئادەملەر ئۇلارغا: "بىرى ۋەزىر، يەنە بىرى ۋەزىر زادە، بۇلار ھازىر تۇرۇۋەشقان بىلەن بىلگى يەنە يارىشىپ قېلىشار. سىلەر تۇچۇن ياخشى مەسىلەھەت شۈكى، بۇلار-نىڭ ئىشلىرىغا ئارىلاشماشىلار. مۇبادا ئۇلارغا قىلغىچ بىلەن زەخىمە

يەتى، سۈلتان كاللاڭلارنى ئالىدۇ. ھازىر ھەققىت نېلى نۇرمى دىن تەرىپىتە، بىكار سىلەر لەت بولۇپ قالىسلەر" دەپتۇز. نېلى نۇرىدىن نۇرۇشتىن توختاپتۇ. ۋەزىرنى چالا نۇلۇك قىلىپ ياتقۇزۇپ قويۇپ، نۇزمىنكى كېشىزىكىنى نېلىپ نويىكە كېتىپتۇ. ۋەزىر نۇرتىدىن ئىنجىقلاب تۇرۇپ مېكىپتۇ. نۇمىنكى كىيمى لاي ۋە قانغا مىلەنگەن تىكەن. شۇ نەھۋالدا سۈلتاننىڭ ئالدىغا مېكىپتۇ، "ماڭا زۇلۇم قىلدى" دەپ دات - پەريات كوتۇرۇپتۇ. نۇنى سۈلتاننىڭ قىشقا نېلىپ بىرىپتۇ. سۈلتان نۇزەر سالا، ئالدىدا تۇرغان باش ۋەزىر ئىبىنى ساۋى تىكەن. سۈلتان: "سېنى كىم بۇ نەھۋالغا چۈشۈزۈپ قويىدى؟" دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر كوز يېشىنى توکۇپ ياقلىرمى خى پارە - پارە قىلىپ، مۇنۇ شەرنى نۇقۇپتۇ:

خەم كۆئۈلىق قىلدى ۋەزىر، ئىي جىنى تاتلىق،
چەتكە ئالدىغا نۇزەئىنى. جىنسىغا معەرمەم بولىدىلە.
كۈرمىسىم سەندىن ۋاپا، يَا بىر ياخشىلىق،
سۇندى كۆئۈلۈم، بۇ كۆئۈلەك دورا - مەلەم بولىدىلە.

"ئىي ھورمەتلىك سۈلتان، - دەپتۇز ۋەزىر، - سېنى دوست تۈنۈپ قۇللىق قىلغۇچىلارغا شۇنداق جەۋرى - زۇلۇم ۋە ھاقارت قىلا بولامدۇ؟" سائاق نىمە بولدى؟ كىم سېنى شۇنداق قىلدى؟ سېنىڭ ھورمەتلىك مېنىڭ ھورمەتىم، سائاق قىلىنغان ھاقارت ماڭا قىلىنە خان ھاقارت نەممەسى؟" دەپ ۋاقىراپتۇ سۈلتان. "مەن بۈگۈن، - دەپتۇز ۋەزىر، - بازارغا بىر كېنىزەك نېلىش تۈچۈن چەققان تىدىم. نۇ يەردە ناھايىتىمۇ چىرايلىق بىر كېنىزەك بار تىكەن. بۇنداق چىرايلىق ئايالنى مېنىڭ بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈم تىدى.

ئۇنى جانابى ئاللىرى نۈچۈن سېتىپ ئېلىشقا نىيەت قىلغان ئىدمىم.
دەللالدەن كېنzerەكىنى ۋە ئۇنىڭ ئىگىسىنى سۈرۈشتۈزۈدۈم. دەللال
ماقا بۇ كېنzerەك فەزلى ئىبىنى خاقانىنىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىنىنىڭ
ئىكەنلىكىنى ئېيتى. جانابىلرىغا مەلۇم، ئۆزلىرى بىر ۋاقتىدا ئۇنىڭ
ئاتىغا ناھايىتى كېلىشكەن بىر كېنzerەك سېتىپ ئېلىش نۈچۈن
ئۇن مىڭ تىللا بېۋل بەرگەن. ۋەزىر خاقانى شۇ بېلغا ناھايىتىن
چەرايلىق بىر كېنzerەك سېتىپ ئالغان ئىدمى. بۇ كېنzerەك ئىنتايىم
كۆزەل بولغىنى نۈچۈن ئۇنى فەزلى ئىبىنى خاقانى جانابى ئاللىرىغا
لایق كورمەي، ئۆز ئوغلى ئېلى نۇرىدىنىغا نىكاھلاب بەرگەن
ئىدى. ئاتى ئۆلگەندەن كېيىن خاقانىنىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىن
ھەممە باز - يوقىنى سېتىپ يىدى. قولىدا هىچ نەرسىي قالىغاندىن
كېيىن بۇگۈن بازارغا شۇ كېنzerەكىنى ئېلىپ چىقىپ سېتىش نۈچۈن
دەللاغا تاپشۇرغان ئىكەن. دەللال بازارغا ساپتۇ. بايلار ئۇنىڭ
باھاسىنى توت مىڭ بەش يېز تىللاغا يەتكۆزۈپ سودملاشقان
ئىكەن. "باشتىلا ئۇنىڭ ھەققىنى سۈلتانىمىز بەرگەن، بېۋل ئەمدى
ئۆز ئىگىسگە ياندى" دەپ سۈپۈنگەن ئىدمى. شۇنداق بولسۇ ئېلى
نۇرىدىنىغا "توت مىڭ بەش يېز تىللاس ئال!" دىدەم. بۇ سوزنى
ئائىلاب ئېلى نۇرىدىن ماڭا: "ئەي ئەخىمەق قېرى، - دەپ
ۋاقىرىدى - بۇ كېنzerەكىنى ساڭا ساتقىچە جوھۇدقا ساتىمەن!" "مەن
ئۆزەمكە ئالمايمەن! سۈلتانىمىز نۈچۈن ئالىمەن!" دىدەم. ئۇ
تېخىمۇ غەزەپلەندى. مېنى ئاتقىن تارتىپ يېقتىپ، مۇشلاب
لایغا مىلۇھەقتى. ئاخىرى مانا مۇشۇ ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدى.
مەن بۇ ئازاپلارغا پەقەت سىز نۈچۈن ۋە سىزگە كېنzerەك سېتىپ
ئېلىش نۈچۈنلا يۈلۈقتۈم." ۋەزىر شۇ سوزلەرنى دەپ، بولالماي

ئۈزىنى يەركە تاشلىدى، كۆزىدىن مولدۇردىك ياش توكتى. نۇ،
تىترەپ پۇت - قوللىرىنى نىلىكدىمالا يى قالدى. ۋەزىرنى بۇ نەھ
ۋالدا كورگەن سۈلتان فەزەپلىنىپ چاۋاڭ چالدى. بىردىن قىلغى
يالىڭچىلغان قىرقى كىشى ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى. "هازىر
ئېلى نۇرىدىنىنىڭ ئويىگە بېرىڭلار! - دەپتۇ سۈلتان ئۇلارغا
بۇيرۇق قىلىپ، - ئويىنى ئاختۇرۇڭلار! بۇزۇڭلار. ئېلى نۇرىدىن
بىلەن كېنلىرىگىنى تۈتۈڭلار! قوللىرىنى باغلاب ئالدىمغا ئىلىپ كە-
لمىلار!" ئۇلار: "خوش!" دەپ شۇ ئاندەلا ئېلى نۇرىدىنىنىڭ
ئويىنى تەرەپكە مېڭىپتۇ. سۈلتاننىڭ ئالاۋىدىن سەنجەر ئىسىلىك
بىر ساراي خىزمەتچىسى بار ئىكەن. نۇ، ئىلگىرى ئېلى نۇرىدىن-
نىڭ ئاتىسى فەزلى ئىبىنى خاقانىنىڭ يېقىن كىشىلىرىدىن بىرى
بولۇپ، نۇ، خاقانىنىڭ ياخشىلىغىنى كوب كورگەن ئىكەن. خاقان-
نىڭ ئاپاتىدىن كېيىن سۈلتان ئۇنى ساراي خىزمىتىگە ئالغان
ئىكەن. ئالاۋىدىن سەنجەر بۇرۇنىقى تۈزىنىڭ خوجاينى فەزلى
ئىبىنى خاقانىنىڭ توغلى ئېلى نۇرىدىن توغىرسىدىكى سۈلتاننىڭ
پەرمائىنى ئاشلاپتۇ. ساقچىلارنىڭ ئۇنى ئولتۇرۇشكە تەبىيارلىنى-
ۋاتقا نەلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كورۇپتۇ. دەرھال ئېلى نۇرىدىن
تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىنىنىڭ هوپلىسغا يېتىپ كېلىپ
ئىشىكىنى قېقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن چىقىپ ئىشىكىنى ئېچىپتۇ. نۇ،
ئالاۋىدىن سەنجەرنى ياخشى بىلىدىكەن وە ياخشى كوردىكەن.
نۇ تېچلىق - ئامانلىق سوراشقا باشلىغان ئىكەن. "ئەي ھورەتلىك
ئىشم، - دەپتۇ ئالاۋىدىن سەنجەر ئېلى نۇرىدىنىغا، - ھازىر
تېچلىق - ئامانلىق، ھال - نەھۋال سورىشىدىغان ۋاقتى
ئەممەس."

"ئىمە بولدى؟ ئىمە ئىش، ئەي سەنچەر ئاكا؟" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "ئورنىڭدىن قوز غال! ئۆزەڭىنىمۇ، كېنىزىكەڭىنىمۇ ئولۇمۇ دىن قۇتۇلدۇر! مۇئىن ئىبىنى ساۋى ئىككىشلارغا تۈزۈق قۇردى، قولغا چۈشۈرۈش بىلەن ئىككىشلارنى ئولتۇرىدۇ. سۇلتان سىلەرنى تۈتۈپ كېلىش ئۈچۈن قىرقى كىشىلەك ياساۋۇل ئۇھەتسى. ئۇلار يولدا كېلىۋاتىدۇ. دەرھال باشقا شەھەرگە بېشىڭلارنى ئېلىپ كېتىڭلار" دەپتۇ ئالاۋىدىن سەنچەر، ئاندىن كېپىن ئۇ، يانجۇغىغا قولنى سېلىپ قىرقى تىلا پۇل ئېلىپ بېرىپتۇ. "مېنىڭ يېنىمىدا بار پۇلشىڭ ھەمىسى شۇ ئىكەن. ئەگەر بولسا بۇنىڭدىن جىقراق بېرىتتىم، بۇنى ئال. ھازىر ئارتاۇق سۇزىنىڭ ۋاقتى ئەممەس، تىز بول، ئۇلار كېلىپ قالىدۇ." ئېلى نۇرىدىن كېنىزەكىنىڭ يېنىغا كىرىپ ۋەقۇنى بايان قىپتۇ. ئىككىسى شۇ ھامان، شۇ پېتى ئۇيدىن چىقىپ دەريا قىرغىنغا قاراپ مېڭىپتۇ. بەختىگە يارشا كېمە تەبىyar ئىكەن. كېمىچى كېمە ئۇتتۇرىسىدا تۈرۈپ: "كىنىڭ قانداق ئىشى بولسا تۈگەتىن. ئۇتتۇلغان نەرسلىرى بولسا ئالسۇن، كېمە ماڭىدۇ" دەۋاتقان ئىكەن. "باشقا ئىشىمىز يوق" دېيشىپتۇ كىشىلەر. دورغا كېمە قاراۋۇلغا: "چاققان بول! قوزۇقنى تارت! ئاغامچىنى قويۇپ بىر!" دەپ ۋاقراپتۇ.

"كېمە ئەگە بارىدۇ، ئەي دورغان" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇردە دىن، "بაغداد شەھەرگە!" — دەپتۇ دورغا ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ. قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھەربىزىد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئىدى بەختلىك شاھ. — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھرىزادە ھىگايىسىنى.

ئېلى نۇردىن يىلەن كېنىزەك تەنسۈلچە.
لەس كېمىگە چىقىپ جايلىشىپتۇ. يەلكەن قويۇپ
بېرىلىپتۇ. كېمە قوزغىلىپ خۇددى قاناتلىق
قۇشتەك تەۋىرىنىپ، ئالغا — با Gundاد تەرەپكە قاراب
مېڭىپتۇ. يۇ كورۇنۇشنى شائىر ناھايىتى ياخشى
كىچە تەسۋىرلەپ مۇنۇ شېرىنى يازغان نىكەن.

قارىفسىن كېمىگە. كورۇنۇش قانداق ساز.
ئىختىيارنى تارتىسى هامان نۇزىكە.
نۇزۇپ بارار سۇ تۇستىدە خۇددى غاز.
كەلا يوشلۇقتىن چۈشكەندەك سۇ يېزىكە.

بۇ نۇزۇشتە "شامالدىن معن تېزا!" دەيدۇ.
بىلەيدىكى دەريا چاپسان ئاقماقتا.
كۆئلۈم مېنىڭ: "شۇ كېىدە كەز!" دەيدۇ.
ھېجران نۇمى يۈرسىكمە يانماقتا.

سۈلتان ئۇۋەتكەن قىرقى كىشى ئېلى نۇردىنىنىڭ نۇيىگە^{كېلىپ، ئۇنىڭ ئىشىك - دەرۋازىلىرىنى بۇزۇپتۇ. ئىچكىرى كىرپ}
تىقىتىمىگەن يېرى قالماپتۇ. لىكسىن ئۇلارنى تاپالمايتۇ. نۇيىلىرىنى
ۋەيران قىلىپ، ھەممە ۋەقەنى سۈلتانغا كېلىپ يەتكۈزۈپتۇ. سۇل-
تان: "ئۇلارنى قىيەردە بولسا شۇ يەردىن تېپىتلارا!" دەپ خىتاب
قېپتۇ. "خوب!" دەپتۇ قوللار. شۇنىڭدىن كېيىن سۈلتان مۇئىن
ئىبىنى ساۋىغا ئالاھىدە تون كېيگۈزۈپتۇ. ۋەزىرىنىڭ كوڭلى تىنچىپ-
تۇ. سۈلتان ئۇنىڭغا: "ئوچۇنى ئۇزمۇم ئېلىپ بېرىسەن. سەن

کوب هەسرە تله نىمە!" دەپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭغا ئۆزۈن ئومۇر تىلەپ
 دۇئا قىلغىنچە ئويىگە قايىتپتۇ. سۈلتان شەھەركە جاكاچى چىقدا
 رىشقا بؤيرۈپتۇ. جاكاچى چىقىپ مۇنداق دەپ قىچقىرىپتۇ: "ئەي
 خالايىق، ئائىلىمىدىم، ئۇقىمۇدۇم دىمەڭلارا كىمددە - كىم فەزلى
 ئىبىنى خاقانىنىڭ ئوغلى ئېلى نۇردىن توغرىسىدا خەۋەر ئېلىپ
 كەلسە، سۈلتان ئۇ كىشىگە مىڭ تىللا پۈل، بىر قۇر كىيم بېرىدۇ.
 ئەگەر ئۇنى ئوز قانىتى ئاستىغا ئېلىپ ساقلىما ياكى كورسەمۇ
 كورمەلىككە سېلىپ يوشۇرغۇچى بولسا، تەكشۈرۈپ تېپىلا
 ئۇنداق كىشىنى سۈلتانىمىز قاتقىق جازالايدۇ". ئېلى نۇردىنىنى
 خىلى ئىزدىشىپتۇ. لېكىن ئۇلار ھەقىقىدە ھىچقانداق
 خەۋەر بەرمەپتۇ. ئېلى نۇردىن ساق-سالامەت كېنىزىگى بىلەن
 باگداد شەھىگە يېتىپ كەپتۇ. دورغا ئۇلارغا: "ئاۋات، تېج باگداد
 شەھىگە خەتەرسىز يېتىپ كەلدۈق" دەپ جاكاپتۇ. بۇ يەردە
 قىش كېتىپ باهار كەلگەن، كۆللەر ئېچىلىپ دەرەخلىر كوكىرگەن،
 شېرىق - ئوستەڭلەر دە سۈلەر ئوركەشلىپ ئېقۇواتقان، قۇشلار باهار
 قوبىنىدا چورۇلدىشىپ - سايىرىشپ ئۇچۇۋاتقان چاغ ئىكەن. ئېلى
 نۇردىن دورغۇغا كېمە كىراسى ئۇچۇن بەش تىللا پۈل بېرىپ
 كىمىدىن چۈشۈپتۇ. ئازراقلار ماڭغان ئىكەن، ئۇ بىر ئاجايىپ
 باقنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەپتۇ. باع هوپىلىنىڭ ئالدىغا سۇ سېپىلە
 كەن، ئىككى ياندا مەرمەردىن سۇپا ياسالغان: يوللىرىغا ئورۇندۇقلار
 قويۇلغان، ئەمما باقنىڭ ئىشىگى ئىتىكلىك ئىكەن. "بە كىمۇ كېلىشە
 كەن، ناھايىتى چىرايلىق جاي ئىكەن!" دەپتۇ ئېلى نۇردىن
 كېنىزىگە قاراپ. "بىر ئاز ئولتۇرۇپ دەم ئالساق قانداق؟"
 دەپتۇ كېنىزەك. ئۇ، كۈرسىدا ئولتۇرۇپتۇ. سۇ بويىغا بېرىپ

بۈز-قوللىرىنى بىزىپىتۇ. دەم نېلىپ مۇڭدىشىپتۇ. غۇرۇلداب نۇچۇپ
ئوتۇۋاتقان شامال نۇلارغا يېقىمىلىق نۇيىقۇ نېلىپ كەپتۇ. نۇلار بىر
ئاز نۇخلالاپتۇ. بۇ ياغ "شادىلىق" ياغ دەپ ئاتىلىدىكەن. ياغ
ئىچىگە خەلپە ھارۇن وەشىد تەرىپىدىن بىنا قىلىنغان شەۋەكەت.
لەك چۈلە ساراي جايلاشقان ئىكەن. خەلپە ئىچى پۇشقان
چاغلاردا كۆئۈل نېچىش نۇچۇن شۇ باغدىكى سارايغا كېلىپ دەم
ئالدىكەن. ساراي ئەتراپىدا سەكىن دېرسزه بولۇپ،
دېرىزىلەرنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئۇستىگە بىردىن شامدان ئېلىغان
ئىكەن. بۇنىڭ ئىچىدە ساراينىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىغان ئالىتۇن
شامدان كىشىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىقىدەك دەرىجىدە كۆزەمل
ئىكەن. خەلپە سارايغا دەم ئېلىشقا كەلگەندە، قۆللارغا دېرىزىنى
ئېچىشنى بۇيرۇيدىكەن. خەلپە بۇ باققا قىزلار بىلەن كەلگەندە
ئىھاق ئىپىنى ئىبراھىم مەۋسىلىگە ناخشا ئېيتقۇزۇپ، ساز چالدۇ.
وەدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ غەم-قايغۇلىرىنى بېسىپ ۋاحد
تىنى خۇش ئوتكۈزۈدىكەن. بۇ باققا شېيخ ئىبراھىم دىكەن بىر
قەرى باغۇمن قارايدىكەن. ئېلى نۇرۇدىن بىلەن كېنلىرىنى ئەندى
سۈلەلىس كەلگەن ۋاقتتا، بۇ باغۇمن بىر ئىش بىلەن باغنىڭ
چىقىپ كەتكەن ئىكەن، كوب ئۇتىمەي قايتىپ كەپتۇ. ئۇ باغنىڭ
ئىشىگىدىكى شام سۈپىدا ئىككى كىش كىيمىلىرىنى ئاستىغا سېلىپ
مۇخلاۋاتقىسىنى كورۇپ غەزەپلىنىپتۇ. خەلپە باغۇنگە: "ياغ
ئەتراپىدا يۈرگەن غەيرى كىشىلەرنى كوزۇم كورمۇسۇن، ئۆزىلەك
بىر تەرەپ قىل! ئەگەر كورۇپ قالғۇدەك بولام سېنىمۇ شۇلارغا
قوشۇپ خالخىنىمىنى قىلىمەن!" دىكەن ئىكەن. شۇنىڭ نۇچۇن شېيخ
ئىبراھىم ھەمشە كۆزىتىپ يۈرۈدىكەن، "بۇ يەركە كەلگەنلەرنى

نولتۇرۇشكە ماتا بۇبرۇق بەرگە ئىلگىنى بۇ بىچارىلەر بىلمىسى كېرىك،
 بۇلار مۇساپىر، فېرىپىلەردىن بولسا كېرىك" دەپ ئۇيلاپتۇ. بۇندىن
 كېيىن بۇلارنىڭ باغ دەرۋازىسى ئالدىغا ياكى ئەتراپىغا وە ئۇنىڭغا
 يېقىن جايىلارغا كېلىپ قالماسلىقلرى ئۇچۇن ئۇلارنى ئازاپلاپ
 ئاندىن قويۇپ بېرىشنى نىسيت قىلىپ، ئۇلارنىڭ يېنىڭىغا كەپتە.
 ئۇلارنىڭ يېنىڭىپ ياتقان كىيىملەرنى تېلىپ، يۈزلىرىكە قاراپتۇ.
 ئىككى دوستىنىڭ ئالجاناب كىشىلەر دەك قۇچاغلۇشىپ ياتقىنىسى
 كورۇپتۇ. هەيران قېلىپ نەزەر سالا بىرى - بىرىدىن ياخشى،
 بىرى - بىرىدىن قىلىشىغىدەك چرايلىق كىشىلەر ئىكەن. جازالاش،
 ئۇرۇش ئۇياقتا تۇرۇن، بۇ ئىككى ياشنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى
 كورۇپ كۆزىكە لىققىدە ياش كەپتۇ. ئۇزىچە: "بۇلارنىڭ ھال -
 ئەھۋالنى سۈرىمای تۇرۇپ، ئازار بېرىش مۇسۇلمانچىلىققا توغرا
 كەلەس، بەلكى بۇلار بۇ يەركە تامامەن مۇساپىر دۇر ياكى سايابا -
 ھەتچىدۇر. ھىچ بولسا بىرەر يەركە تامامەن مۇساپىر دۇر ياكى سايابا -
 يەردە دەم تېلىپ ياتقاندۇر." شىيخ جازالاش - ئازار بېرىش پىك -
 وىدىن يېنىڭ ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى يېنىپتۇ. ئېلى نۇردىنىنىڭ
 ئاياق تۇرپىكە ئوتۇپ، قولدىكى ئاياق بىلەن ئۇنىڭ پۇتىدىن
 ئاستا تۇرتۇپتۇ. ئېلى نۇردىن كۆزىنى تېچىپ قارماسا، ئاياق
 تەرىپىدە بىر ئاقا قال كىشى تۇرغان، ئېلى نۇردىن ئاياق تەرە -
 پىدە تۇرغان كىشىنى كورۇپ پۇتىنى يېغىپتۇ. نۇردىن تۇرۇپ
 خىجالەت ئارملاش سالام بېرىپ كورۇشۇپتۇ. ئېلى نۇردىن ئاقا قال
 كىشىنىڭ قولىنى سۈپۈپتۇ. "قەيدىرىن سىلەر؟" دەپ سوراپتۇ
 ئاقا قال كىشى. "بىز مۇساپىرمىز!" دەپتۇ ئېلى نۇردىن كۆزىكە
 ياش تېلىپ. "تۇرۇڭلار، بۇ يەردە ياتماڭلار. باغ ئاھايىتى چرايىھ"

لەق، ئايىلىنىپ كورۇڭلار، تاماشا قىلىپ كۆئۈڭلارنى تېچىڭلار،
”كىرىپ دەم ئېلىڭلار“ دەپتۇ باغۇمن شېيخ ئىبراھىم، ”ئاتا، بۇ كىمنىڭ
بېسى؟“ دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇرىدىن، ”بۇ خەلىپىنىڭ بېسى دەپ
داستىنى ئىبىتام بۇلا ردا قورقۇنج پەيدا بولىسۇن“ دىكەن خىال
بىلەن ”بۇ باغ ئاتامدىن ماڭا مىواس قالغان“ دەپتۇ باغۇمن شېيخ
ئىبراھىم، شېيخىنىڭ بۇ سوزمىنى ئاڭلۇغان ئېلى نۇرىدىن ئۇنىڭغا
دەخىمەت تېيتىپتۇ، شۇ چاغدا نەرسۇلجهلىسمۇ نۇرىدىن تۇرۇپتۇ.
شېيخ بۇلارنى ئۆزى باققا باشلاپ كىرىپتۇ، دەرۋازا ئۆستىگە
ئۇرىنىتلغان چىرايلىق گۆمبىزىدەك قۇبىا تەڭدىشى يوق دەرىجىدە
زىمنەتلەنگەن ئىكەن، دەرۋازا ئالدىغا چىرايلىق قىلىپ ئالاھىدە
كوردۇنىشلۇك شىپاڭغا توختاش ئايۋانچە ياساتقان ئىكەن، بۇ،
باققا كىرگەن كىشىنىڭ كۆزىگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇرىدىكەن،
باغدىكى قاپقارا چاراس، سېرىق ياغدەك پىشىدىغان سايىۋى، مۇناقى
ئۆزۈمىلىرى كۆزىنى قاماشتۇرغىدەك خىل ئىكەن، ئۇلار يەنسىمۇ
تېچكىرىرىڭ كىرىپتۇ، ئۇ يەردە بىر ياندا بىر تۈپتىن نەچچە خىل
مۇئە بېرىدىغان دەرەخلەر، يەنە بىر ياندا بىر خىل مۇئە بېرىدىغان
دەرەخلەر كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرىدىكەن،
دەرەخ شاخلىرىسا ۋە گۈللەر ئارىسا سايىرىشۇراتقان تۇرلۇك -
تۇمن قۇشلارنىڭ يېقىملق ئاۋازلىرى، گۈلدەن - گۈلگە ئۆچۈپ
يۈرگەن دەشىمۇ - دەڭ كېپىتەكلەر كىشىلەرنىڭ كۆئىلگە ئارام بېغىشتى
لايدىكەن، خۇددى شائىر ئېيتقاندەك:

تېجىلغان لالە - سۈمىيۇل ھەرتەرەپتە،

سايىرىشۇر قۇشلىرى قىزىغىن ھەۋەستە،

قىزىل كۆل شېخىدا بولىيۇل چالاد سازە،

خۇنجلەر كۈلۈشۈپ ئاتا قىلاр ناز.
مۇسى بەكىم خىل مىالى چەنتەت.
كىم كودسە بۇ باغنى باغلار مۇھەببەت.

بۇ باغدا شاپتاولا دەمسز، تۈرلۈك، رەئىمۇ - رەڭ - ئالمىسلارىنى
دەمسز، ئامۇت، نەشپۇت دەمسز، جىنەستە، گىلاس دەمسز،
تۈرلۈك، ئاللۇچە دەمسز، ياقاڭ، ئېيلسۈن دەمسز ياكى پىستە -
بادام دەمسز، ئىش قىلىپ دۇنيادىكى بار مۇسالەرنىڭ ھەممىي
تۈرسىدىن بار ئىكەن، تۈلارنىڭ ھەر بىرى نوز قاتارى بىلەن
تىكلىگەن وە پەرۋىش قىلىنغان ئىكەن. مەخسۇس كۈلزارىدا بارلىق
كۈلەرنىڭ ھەممىي خىل - خىلى بىلەن، تۈر - تۈرى بىلەن بار
ئىكەن، تۈلار، نۇزىنىڭ چىچە كىلىرىگە مەس بولۇپ، يۈمىشاق شامالدا
گىرەلىشپ سۈيۈشۈپ تۈرىدىكەن. تۈلارنىڭ ھەممىي نۇز لايسىدا
ئوستۇرۇلە ئىلىكتىن، گوياڭى قول بىلەن تىزىلغان كۈلدەستىلەردەك
بافقا كۆزەللەك بېقىتلەپ تۈرىدىكەن. كىشى بۇ كۈلەردىن نۇزاق
ۋاقتىقچە كۆزىنى ئالالماي قېتىپ تۈرۈپ فالدىكەن.

شىيخ تىبراھىم تۈلارنى ئەڭ ئىڭىز قىسىرىگە ئېلىپ چىقىپتۇ.
ئېلى نۇرسىدىن سارايىنى كورۇپ ھەيرانلىق دېڭىزغاچو كۆپتۇ، يۈقۇ -
رمىدا ئېيتىلغان دېرىزلىر ئۇستىدىكى شامدانلارنى يېقىندىن
كۈرۈپتۇ. "مانا بۇنى ساراي دىسە بولۇدۇ!" دەپتۇ ئېلى نۇرسىدىن.
تۈلار ئولتۇرۇشۇپتۇ. شىيخ تىبراھىم تاماق ئېلىپ كەپتۇ، تۈلار
غىزلىنىپتۇ. تاماقتىن كېپىن قوللىرىنى يۈيۈپتۇ. ئېلى نۇرسىدىن
دېرىزلىردىن بېرىنىڭ يېنىغا بېرىپ كېنىزىگىنى قىچقىرىپتۇ. تۈلار
شۇ يەردە ئولتۇرۇپ تېخى پىشىپ يېتلىمكەن دەرىختىكى مۇسالەرنى
تاماشا قېپتۇ. ئېلى نۇرسىدىن شىيخ تىبراھىمغا ئىكىلىپ تۇرۇپ:

بىزىز ئېچىمىلىكىمىز يوقىمۇ ئاتا؟ — دەپ سوراپتۇ، — ئۆزىڭىز
بىلسىن كېرىك، تاماقتىن كېسىن ئادەملەر ئېچىمىلىك ئېچى
دىغۇ؟" شىيخ ئىبراھىم مۇزدەك سوغۇق سۇ ئېلىپ كىرىپ بېرىپتۇ.
ئەي ئاتا، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — مەن سىزدىن بۇنداق ئېچىمە
لەكىنى سورىغىنىم يوققۇ؟" سەن مەندىن مۇسەللەس سوراۋاتامىسىن
دەپتۇ شىيخ ئىبراھىم، "ھەئە" دەپ، ئېلى نۇرىدىن مۇزداق
شىبر ئوقۇپتۇ:

شاراب بىلەن ئاياق بولسا قېيدىرددە،
ئاشقلار ئاهىنىڭ كانى شۇ يەردە،
شاراپتىن ئىشقىمىز بولۇر ئاشكار،
بۈرەككە باشقىسى قىلغايىدۇ هىج كار.

"ئەستەغپىرۇللا، — دەپتۇ شىيخ ئىبراھىم، — مەن ئۇن ئۆزج
يىلدىن بېرى شاراپتىن قول ئۆزۈپ، توۋا قىلىپ كېلىۋاتىسىمن.
چۈنكى پەيغەمبەرىمىز ئۇنى ياسىغۇچى، ئىچكۈچى وە سانقۇچىغا
ئەپەرت بىلەن قارىغان". "ئاتا؟" — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، "ئىككى
تېغزى سوزۇم بار ئىدى". "سوزلە!" دەپتۇ شىيخ ئىبراھىم، "سز
ئۇنى تەعیارلىمىسىز، ئېچىمىسىز، ساتىمىسىز، سز ئۆچۈن زىيىنى
بارمۇ؟" "يوق!" دەپتۇ شىيخ، "بىلسا مانا بۇ ئىككى تىللانى وە
ئىككى تەڭىگە بۈلۈنى ئېلىپ ئىشەككە منىڭ، ئېچىمىلىك دۈكىنىدىن
يىراغراق تۈرۈپ، شاراب سانقۇچىنى ئالدىنىڭغا قىچقىرىڭ، ئۇنىڭغا
манا بۇ ئىككى تىللاغا شاراب ئېلىپ كېلىپ، ئىشەككە تېڭىپ بەر؛
شۇ ھەقىقىڭ ئۆچۈن مانا بۇ ئىككى تەڭىگىنى ئال دەلغا سز ئال
خۇچىمۇ بولمايسىز، ئېلىپ كەلگۈچىمۇ بولمايسىز، بۇنىڭ سزىكە
ھىج بىر زىيىنى بولمايدۇ". شىيخ ئىبراھىم ئېلى نۇرىدىنىڭ

بۇ كېيىكە كۈلۈپ: "سېنىڭدەك تۈچۈق سوز ئادەمنى مەن تۈغۈل-.
 ئاندىن بىرى كورگۇنۇم يوق" دەپ تۇنىڭ تەكلىۋىنى تۇرۇۋ-.
 داپتۇ، ئېلى نۇرىدىن شىبيخقا "رەخەمەت" ئىتىپتۇ ۋە: "بىز سىزنىڭ
 ئىختىيارىڭىزدىكى مەھمان، قائىدىغا ئەمەل قىلىپ بىز بىلەن
 تۈلپەتچىلىك قىلغىنىڭز تۆزۈك، بىزكە شاراپ تىجىش تۈچۈن
 ئاياق كېرەك" دەپتۇ. "ئويۇمكە كىرىپ، خالقىنىڭنى ئېلىپ چىق.
 ئۇ يەردە تىستىگەن نەرسە ئىنلىق ھەممىسى باار" دەپتۇ شىيخ تېراھىم.
 ئېلى نۇرىدىن شىيخ تېراھىمىنىڭ ياتىشقا كىرىپتۇ. ئۇ يەردە
 ئالىتۇندىن، كۆمۈشتىن ياسالغان ھەر خىل، ھەر شەكىلدىكى مەي
 ئاياقلىرى باار ئىكەن. ئۇ، ئالىتۇن ئاياقنى ئېلىپ چىقپ مەي
 قۇيۇشقا باشلاپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ناھايىتىمۇ خوشال ۋە گۈللەردىن
 يىگىت ئىكەن. شىشيخ تېراھىم تۇلارغا مۇئىلەردىن ۋە گۈللەردىن
 ئېلىپ كېلىپ بېرىپتۇ. ئۇزى چەترەك بىر يەركە بېرىپ ۋولتۇ-
 دۇپتۇ. تۇلار تىجىشكە كىرىشىپتۇ. ئارىدىن كوب ئوتىمىي،
 ئىچىملىك ئۇز تەسىرىنى كورستىپتۇ. كەيىپلىك قاراشلار باشلىنىھى-
 تۇ. چاچلىرى چۈۆلۈپ، رەڭلىرى ئۇز گۈرۈپتۇ. شىشيخ تېراھىم
 گۈزچە: "ئىمە تۈچۈن مەن شۇنداق ھۇر سۈپەتلىك مەھمانلار
 يېنىدىن چەتلەپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرمەن. بۇنىڭدىن كېيىن
 يەنە بۇنداق خاس ئولتۇرۇش بۇ يەردە بولامدۇ؟" دىگەن ئوي
 بىلەن تۇلارغا تىكىلىپتۇ. ئېلى نۇرىدىنىمۇ تۇنىڭقا قاراپ كۆئىلىدە-
 كىنى تاپقاندەك: "ئىي ھورمەتلىك ئاتا، يېنىمىزغا كېلىف" دەپ
 كەكلەپ قىپتۇ. شىشيخ تېراھىم كەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئاياقنى
 تولدۇرۇپ تۇنىڭقا تۈتۈپتۇ. "ئىي ئاتا، تەمىنى بىر تېتىپ بېقىنلە!"
 دەپتۇ. شىشيخ تېراھىم: "خۇدانىڭ ئوزى ساقلىسۇن، يەنە بىر

قىسىم ئېيتايمى، مەن نون نۇچ يىلدىن بېرى بۇ نىشنى قىلغىنىم
يوق!" دەپتۇ، بۇ كەپنى ئائىلاپ تېلى نۇرسىدىن نۇزىنى مەسلىكىنە
سېلىپ يېتىپ ناپتۇ. شۇ ۋاقتتا نەرسۈلچەلىس شېيخ ئىبراھىمغا
تىكلىپ: "ئۇنىڭ قىلغان نىشنى كورۇڭ ناتا!" دەپتۇ. "ئىم
بولدى؟" دەپ سوراپتۇ شېيخ ئىبراھىم. "ئۇ، دائىم ماڭا شۇنداق
مۇناسىۋەت قىلىدۇ، ئازغىنا ئىچىپ ئالدىم. بۇلدى بىسى
يالغۇز قويۇپ نۇزى ئۇخلايدۇ. بىر نۇزمم قالىمىن، مەن بىلەن
بىلە سوزلىشپ نولتۇرىدىغان، ئىچىدىغان، ئاياققا تەكلىپ
قىلىدىغان، ناخشا ئېيتىدىغان كىشى بولمايدۇ. يالغۇزلىقتىن
يۈرىكىم ئېزلىدۇ، سقىلىدۇ، دەپتۇ دەپتۇ نەرسۈلچەلىس. بۇ سۇزىنى
ئائىلاپ شېيخنىڭ كۆڭلى يۈمىتىپتۇ. قىزغا ئىچى ئاغرىپ: "بۇ
بولىغان ئىشىقۇ؟" دەپتۇ شېيخ. ئەرسۈلچەلىس ئاياقنى تولدو روپ،
شېيخ ئىبراھىمغا قاراپتۇ: "قېنى، ئىچىڭ ئاتا، قولۇمنى قايتۇرمالا،
كۆڭلۈمنى سىندۇرمالا" دەپتۇ سورۇنۇپ. شېشيخ ئىبراھىم ئاياقنى
تېلىپ ئىچىپتۇ. قىز ئىككىنجى قىسىم قويۇپ تولدو روپ، ئاياقنى
شامدا ئىنىڭ قېشىغا قويۇپتۇ. "ئەي ھورمەتلىك ئاتا، — دەپتۇ قىز
شېشيخ، — ئەمدى بەس قىلغىنىم تۈزۈك." بۇنى ئىچىمىش قانداق
بولىدۇ. بۇنى مەن غېرىپنىڭ يۈز خاتىرىسى نۇچۇن ئىچىڭ!
دەپتۇ ئايال. شېشيخ ئىبراھىم ئاياقنى ئاپتۇ، بۇرۇنقىغا قارىغاندا
ئاستاراق ئىچىپتۇ وە بۇ شېرىنى نۇقۇپتۇ:

شۇ قول بىلەن تۈتا ئاياقنى ساقى،
سوپىلق قالىغا ئىلىڭىدا باقى.

قىز شىيخ تبراهىمغا نۇچىنىڭ ئاياقنى تولىدۇرۇپ تۈتۈپستۇ.
 شىيخ تبراهىم ئاياقنى ئاپتۇ. ئەمدى شىچەكچى بولغان ئىكەن،
 ئېلى نۇرسىدىن نورسىدىن قوزقىلىپ تۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ.
 قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تاك ئاتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
 توختاتنى.

—ئەي بەختلىك شاه، —دەپ داۋام قېپتۇ
 شەھرىزاد ھىكايسىنى.

ئېلى نۇرسىدىن: "ئەي شىيخ تبراهىم، بۇ
 قانداق كەپ؟ مەن شۇنچە ئىلتىمساس قىلام،
 سز بۇنى ئاغزىمغا ئالىمىغلى ئون نۇج يىل
 بولدى. مەن توۋا قىلىۋەتكەن دىگەن بانا
 گۇوتۇز بەشىھى بىلەن، تىچىش نۇ ياقتات تۈرسۈن، قولىڭىزغىمۇ
 كېچە ئالىمىدىڭىز. ئەمدى نۇ قىلغان تۈۋەتىز
 نەگە كەتسى؟" دەپتۇ. "ئىپپەن مەندە ئەمەس، —دەپتۇ خىجا-
 لەت بولۇپ شىيخ تبراهىم، —ھەمرايدىك كۆپ نۇتۇنۇپ مېنى
 تەشلىككە سالدى. ئىلاجىز تۈۋامىنى سۈندۈرۈپ شىچتمى ئېلى
 نۇرسىدىن كۆلۈپتۇ. ئۇلار نۇچى بىرلىشىپ يېڭىۋاشتنى تىچىشكە
 كىرىشىپتۇ. ئەنسۈلچەلىس خوجايىنغا كۆز قىسىپ، شىيخ تبرا-
 هىمغا بۇنىڭدىن ئارتۇق ئىچكۈزە مىلىكىنى ئىشارەت قېپتۇ. نۇ
 قولىدىكى مەينى خوجايىنغا نۇزىستىپتۇ. خوجايىن ئېلىپ تىچىپ
 قايتتۇرۇپتۇ. ئۇلار شۇ يوسۇندا بىر - بىرىشكە ئاياق تۈتۈۋەرىپتۇ.
 شىيخ تبراهىم ئۇلارغا قاراب: "ئۇلېتچىلىك شۇنداق بولامدۇ؟
 مەنمۇ سلەركە ئۇلپىت ئەمەسمۇ؟ نىمىشقا ئاياقنى ماڭا سۇنماي-

سلەر؟" دەپتۇر دەنچىپ. ئۇلار شىيخ تىبراھىمنىڭ سوزىنى ئاشلاپ كۈلۈشۈپتۇ. ئۇنىڭىمۇ ئاباق سۈنۈشقا باشلاپتۇ، ئولتۇرۇش خېلى ۋاقتقا سوزۇلۇپتۇ. كېنzerەك شىيخ تىبراھىما: "بۇ شامدانلاردىكى شامنى يېقىشقا رۇخسەت قىلىڭىز، مەن تۇرۇپ ياندۇرسام" دەپتۇ. "مەيلى ياندۇرساڭ بىر ئالدىنلا ياندۇرغىن!" دەپتۇ شىيخ تىبراھىم شۇنىڭ بىلەن، قىز بىرىنچىسىدىن تارتىپ سەكىنىچىسگە ئالا قويىماي يېقىپ بولۇپ، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئېلى نۇردىنىمۇ بىردنەچە ئالىنى يېقىپ كورۇشنى سوراپتۇ: "مەيلى سەنمۇ بىردىن يېقىپ قوي!" دەپتۇ شىيخ تىبراھىم. ئېلى نۇردىدىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۇمۇ بىرىنچىسىدىن باشلاپ سەكىنىڭ چىكىچە يېقىپتۇ. ساراي بىناسى يورۇپ كېتىپتۇ. شىيخ تىبراھىما مەي تەسر قىپتۇ: "سلەر مەندىنىمۇ ئوقۇر بەڭۈاش ئىكەنسلەر" دەپ ھەممە دېرىز سەرەنى ئېچۈپتىپتۇ. ئۇلار يەقە ئىچىشنى باشلاپتۇ، كېيىن ناخشا، قوشاق، غەزەل ئوقۇشۇپتۇ. شۇ چاغدا خەلپە ئاي يورۇغىدا، دەجلە دەرىيانسا قارىغان دېرىزىسىدىن دەرىيانى تاماشا قىلىپ تۈرگان ئىكەن. ئۇ، دەجلە كەچۈشكەن قەندىل ۋە شاملارىنىڭ شولىسىنى كورۇپ قاپتۇ. خەلپە دەرھال ۋەزىرى جەپر بەرمەكتى قىچقىرىپتۇ. ئارىدىن ئانچە ئۆزۈن ۋاقت نۇتمەي، ۋەزىر خەلپە ئالدىغا كېلىپ تىز چوکۇپ ئولتۇرۇپتۇ.

"ئىي تىرىك تاپ! - دەپتۇ خەلپە ئاچىچىغى بىلەن، - مەن باش ۋەزىر تۇرۇپ نىشقا ئۇز ۋەزپەئىگە مۇنداق سۈلۈق قىلىسىن. باگداد شەھرىدە بولۇواتقان ۋەقە ھادىسلەردىن ھېنى ئۇز ۋاقتىدا خەۋەردار قىلىپ تۇرۇش سېلىڭ ۋەزپەئە ئەممەسەمۇ؟"

قىز شىيخ شبراھىمغا ئۆچىنچى ئاياقنى تولىدۇرۇپ تۈتۈپستە.
 شىيخ شبراھىم ئاياقنى ثاپتۇ. نەمدى شىچىمەكچى بولغان ئىكەن،
 ئېلى نۇرىدىن نۇرىدىن قوزغىلىپ تۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ.
 قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تاك ئاتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
 توختاتتى.

— نەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
 شەھرىزاد ھىكايسىنى.

ئېلى نۇرىدىن: "نەي شىيخ شبراھىم، بۇ
 قانداق كەپ؟ مەن شۇنچە ئىلتىماس قىلام،
 سىز بۇنى ئاغزىمغا ئالىمسىخلى ئون ئۆج يىل
 بولدى. مەن توۋا قىلىمۇتىكەن دىگەن بانا
 تووتۇز بەشىنجى بىلەن، شىچىش نۇ ياقتا تۈرسۈن، قولىڭىزغىسىمۇ
 كېچە ئالىمىدىئىز. نەمدى نۇ قىلغان توۋىشىز
 نەكە كەتسى؟" دېپتۇ. "ئىپپە مندە نەمەس، — دەپتۇ خجا-
 لەت بولۇپ شىيخ شبراھىم، — ھەمرايدىك كوب تۇتۇنۇپ مېنى
 تەئىلىككە سالدى. ئىلاجىسىز توۋامىنى سۈندۈرۈپ شىچىتم "ئېلى
 نۇرىدىن كۈلۈپتۇ. ئۇلار ئۆچى بىرلىشىپ يېڭىۋاشتن شىچىشكە
 كىرىشىپتۇ. نەنسۈلەجەلس خوجايىنغا كوز قىسپ، شىيخ شبرا-
 ھىمغا بۇنىئىدىن ئارتۇق شىچكۈزە مىلىكىنى ئىشارەت قېپتۇ. نۇ
 قولىدىكى مەينى خوجايىنغا نۇزىتىپتۇ. خوجايىن ئېلىپ شىچىپ
 قايتۇرۇپتۇ. ئۇلار شۇ يوسۇندا بىر-بىرىشكە ئاياق تووتۇۋېرىپتۇ.
 شىيخ شبراھىم ئۇلارغا قاراب: "ئۆلەتچىلىك شۇنداق بولامدۇ؟
 مەن نۇ سىلدەرگە ئۆلپەت نەمەسىمۇ؟ نىمىشقا ئاياقنى ماڭا سۈنەيـ

سلە؟" دەپتۇر دەنچىپ. ئۇلار شىيخ تېبراھىمناڭ سوزىنى ئاشلاپ كۆلۈشۈپتۇ. تۇنىڭىشقا ئاباق سۈنۈشقا باشلاپتۇ، ئولتۇرۇش خېلى ۋاقتىقا سوزۇلۇپتۇ. كېنزرەك شىيخ تېبراھىمغا: "بۇ شامدانلاردىكى شامنى يېقىشقا رۇخسەت قىلىڭىز، مەن تۇرۇپ ياندۇرسام" دەپتۇ. "مەيلى ياندۇرساڭ بىر ئالدىنلا ياندۇرغىن!" دەپتۇ شىيخ تېبراھىم. شۇنىڭ بىلەن، قىز بىرىنچىسىدىن تارتىپ سەكىنچىكىچە ئالا قويمىاي يېقىپ بولۇپ، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئېلى نۇردىنەم بىردىن يېقىپ قوي! " دەپتۇ شىيخ تېبراھىم. ئېلى نۇردىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. تۇمۇ بىرىنچىسىدىن باشلاپ سەكىنچىكىچە يېقىپتۇ. ساراي بىناسى يورۇپ كېتىپتۇ. شىيخ تېبراھىمغا مەي تەسر قېپتۇ: "سلەر مەندىنەم ئۇتمە بەڭۈاش ئىكەنسىلەر" دەپ ھەممە دېرىزىلەرنى بېچۈپتېپتۇ. ئۇلار يەنە چۈشىنى باشلاپتۇ، كېيىن ناخشا، قوشاق، غەزەل ئوقۇشۇپتۇ. شۇ چاغدا خەلبە ئاي يورۇغىدا، دەجلە دەرىياسىغا قارىغان دېرىزىلەسىدىن دەرىيانى ئاماڭا قىلىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ، دەجلەگە چۈشكەن قەندىل ۋە شاملارىنىڭ شولىسىنى كورۇپ قاپتۇ. خەلبە دەرھال ۋەزىرى جەپەر بەرمەكتى قىچقىرىپتۇ. ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ۋاقت ئۇتمەي، ۋەزىر خەلبە ئالدىغا كېلىپ تىز چوکۇپ ئۇلتۇرۇپتۇ.

"ئەي تېرىك تاپ! — دەپتۇ خەلبە ئاچىچى بىلەن، — سەن باش ۋەزىر تۇرۇپ ئىمىشقا ئۇز ۋەزىپەئىگە مۇنداق سۈملۈق قىلىسەن. باگداد شەھىرىدە بولۇغانقان ۋەقە هادىسلەردىن مېنى ئۇز ۋاقتىدا خەۋەردار قىلىپ تۇرۇش سېنىڭ ۋەزىپە ئەمە سەمۇ؟"

"خەلپەم، ئاللىرىنىڭ نىمە توغرىسىدا ئېيىتلىرىنى چۈشىدە."
مىدىم "دەپتۇ ۋەزىر، "باغداد شەھرىنى مەندىن تارتىپ ئالماي
تۇرۇپ، — دەپتۇ خەلپە، — "سەئىت سارىيغا شام يېقىشنى كم
بۇيرۇدى؟ ئۇنىڭ دېرىزلىرىنى كەمنىڭ رۇخسەتى بىلەن كەملەر
تېچىشتى؟ خەلپىلىك مەندە تۇرۇپ، مېنىڭدىن رۇخسەتسەز
يېغىمدا بۇ ئىشلارنى قىلغان كم؟ بۇنداق جىنايدىت ئوتکۈزۈشكە
زادى كم چۈرۈت فىلىدۇ؟" خەلپىدىن بۇ سوزنى ئاشلاپ ۋەزىر
جەپەرنىڭ ھەممە ئازايى تىترەپتۇ. وەڭگىدىن قان قېچپتۇ. "سەئىت
سارىيىنىڭ شاملرى يېقىلىدى، دېرىزلىرى ئېچىلىدى دەپ كم
تېيىستى؟" دەپتۇ جەپەر خەلپىگە. "يېتىمغا كەل، ئۆز كۆزۈلە
بىلەن كور!" دەپتۇ خەلپە. جەپەر خەلپىنىڭ يېتىمغا كېلىپ
باڭچە تەرمەپكە قاراپتۇ. ھەققەتەنمۇ سەئىت سارىيى يوپ - يورۇق
بولۇپ كەتكەن. ۋەزىر ئۆزىچە "بۇ شى شىيخ ئىبراھىملىك
رازىلىنى بىلەن بولغان. ئۇ، بىرەر مەنپىدىت يۈزىسىدىن بۇ ئىشلار-
نى قىلغان بولما كېرەك" دەپ ئۇپلاپتۇ. باڭزەن شىيخ ئىبراھىمى
ئاقلاش، ئۇنى خەلپىنىڭ غەزىمۇدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش مەت-
ستىدە، جەپەر ۋەزىر سالىياق ئاواز بىلەن كەپ باشلاپتۇ: "ئۆتكەن
ھېپتە شىيخ ئىبراھىم ماڭا: ئەي ۋەزىر خوجام جەپەر، جانابى
خەلپىمىز ۋە سېنىڭ دولىتىڭدە مەن ئۇغۇللىرىنىڭ خەتىمە
توبىنى ئۆتكۈزۈش ئاززۇسىنى قىلىۋاتىمەن، دىگەن ئىدى. سائى
نىمە كېرەك؟ دىسمەم، باللىرىنىڭ توبىنى سەئىت سارىيىدا
ئۆتكۈزۈش ئۇچۇن، خەلپىدىن رۇخسەت ئېلىپ بەرسەڭ دىگەن
ئىدى. خاتىرجەم بولۇپ ئىشىنى قىلىۋەر، تەيىيارلىق قىل! مەن
خەلپىدىن سەن ئۇچۇن سارايىنى سوراپ قويىمەن، دەپ جانابە

لەرىنلەق ئىلىتپاتلىرىغا ئىشىپ رازىلىق بەرگەن ئىدىم. ئۇ، ماڭا
 ئىشىپ كېتىپ قالغان. مەن بۇ ئىشنى جانابى ئالىلىرىغا خەۋەر
 قىلىشنى ئۇلتۇپ قاپتىمەن. "ئەي چەپەر، - دەپتۇ خەلپە، -
 مېنىڭ ئالدىمدا سېنىڭ سارايىنى دۆخىسى تىز بەرگەن بىرلا
 جىنaiيىتلىق بار ئىدى. ئەمدى ئۆتۈغەقلەخىلەق قوشۇلۇپ جىنaiيەت
 ئىككى بولدى. ئۇنىڭ ئۆستىگە سەن شىيخ ئىبراھىمنىڭ بۇ سۈزىنى
 ئېيىتىشتىكى مەقسىدىنى چۈشەنىمىگە نىدىن! ئۇنىڭ مەقسىدى
 يالغۇز سارايىسلا سورااش ئەمەس، ئۇنىڭ ئاساسى مەقسىدى بىر ئاز
 ياردەم ئېلىش. سەن ئۇنى چۈشەنىمىگە نىدىن كېيىن بىرەر ئەرسە
 بەرمەپىمەن. قۇرۇق سارايىنى بېرىش بىلەن ئىش تۆكىمەدۇ؟ ئۇنىڭغا
 ئاز - تولا سوغا بېرىش كېرەك ئەمەسىدى؟" - "مەن بۇ ئىشنى
 تۈيلەپتىمەن!" دەپتۇ چەپەر بېشىنى سېلىپ. "مەن، - دەپتۇ
 خەلپە، - قالغان كېچىنى ئۇنىڭ يېنىدا توبىغا قاتىشىپ ئۇتكۇ.
 زىدىن. شىيخ ئىبراھىم ئاهايىتى ئىنساپلىق كىشى. قېرملار، پىقرلار،
 مۇساپىرلار، غېرپىلار، قەلەندەرلەرنى يەك ھورەت قىلىدۇ. ئۇلار
 بىلەن ئۆچرىشىپ تۈرۈدۈ. ئۇلارنىڭ بىرەرسىنىڭ حاجىتنى ئادا
 قىلىپ كۆئلىنى ئالىڭا. دۇئا قىلىدۇ. شۇ دۇئاسىنىڭ بەرىكتىدىن،
 شاراپىتىدىن بىزنىڭمۇ ئىككى دۇئيايمىز ئاۋات بولسا، بىزنىڭ بېرىد
 شىمزىدىن ئۇنىڭ ئوزى، ئۇنىڭ دوستلىرىمۇ خۇرسەن بولسا، بۇمۇ
 بىز ئۇچۇن ياخشى ئىش ئەمەسمۇ؟" ئەي ھورەتلىك خەلپە، -
 دەپتۇ چەپەر، - ۋاقت بىر يەركە بېرىپ قالدى. ئۇلارمۇ تارقىلاي
 دىگەندە. خەلپە: "چوقۇم بارىسىز" دەپ ئۆقتۈرۈپتۇ. چەپەر
 سۆز قىلالىمىي جىم بولۇپ قاپتۇ. خەلپە دەجلە دەرىياسىنىڭ
 قىرغىزىدىن ئايىنىڭ شولىسىدا باغچە سارايىنىڭ شاملىرىنىڭ

يورۇغىنى ئېنىق كورۇپىتۇ. خەلپە شۇ زامان ئورنىدىن تۈرۈپ
 يولغا چۈشۈپىتۇ. جەپەر بىلەن مەسۋۇر جاللاڭ خەلپەنىڭ ئالىدە.
 لىرىدا مېڭىپتۇ. ئۇلار قىياپىتنى نۇزىكەرتىش نۇچىزون سودىگەرلەرچە
 كىيىنگەن ئىكەن. خەلپە قەسىرىدىن چىقىپ كۆپ نۇتسەمى
 باغچە سارايغا يېتىپ كەپتۇ. قارسا بافنىڭ ئىشىگى ئۇچۇق ئىكەن.
 خەلپە ئىچكىرى كىرسىپ هەيران قاپىتۇ. "بۇنى قارا، - دەپتۇ
 خەلپە، - بافنىڭ ئىشىگىمۇ ئۇچۇق قالغان. شىيخ ئىبراھىم
 نىمىشقا شۇ ۋاقتىقىچە بافنىڭ ئىشىگىنى ئۇچۇق قويغاندۇ. ئۇنىڭ
 بۇنداق ئادىتى يوق ئىدىغۇ؟" ئۇلاز ئىچكىرى كىرسۋېرىپتۇ.
 بافنىڭ ئوتتۇرمسا كېلىپ قەسىر يېنىدا توختاپتۇ. "ئەي جەپەر، -
 دەپتۇ خەلپە، - مەن ئىچكىرى كىرمەمى تۈرۈپ مۇشۇ يەردىلا
 قەسىرىنىڭ ئىچىگە قارسا قىچىمەن. يۇگۇن باغچىدا قانداقلا بولمى.
 سۇن باشقىچە بىر ئەھۋال يۈز بەرگەن. ئىشكەلر ئۇچۇق، بىز
 شۇ يەركىچە يېتىپ كەلدۈق. ھىچقانداق بىر ئاۋازدىن دېرىك
 يوق." خەلپە قەسىرىنىڭ دېرىزىسىدىن ئىچكىرى كورۇنىدىغان
 ئىكىز بىر دەرەخنىڭ نۇستىگە چىقىپ، قەسىرىنىڭ ئىچىگە قاراپتۇ.
 ئۇ يەرددە خۇددى ئۇن توت كۈنلۈك تولۇن ئايىدەك بىر چىرايلق
 چوكان بىلەن كېلىشكەن بىر يىگىت ئولتۇرغان. ئۇلارنىڭ كەپىي
 جايىدا، بەزمە قىزىغان، كۆئلى خوش ئىكەن. ئۇلارنىڭ قېشىدا
 شىشيخ ئىبراھىم قولدا ئاياق، بىر معىگە، بىر ئۇلارغا قاراپ كەپىي
 سۈرۈپ ئولتۇرغان، ئۇ قىزغا قاراپ: موزىكىسىز ئىچكەن مەينىڭ
 قىزىغى يوق، دېگەن شېرىنى ئائىلغا نىمۇ؟" دەپ، شائىرىنىڭ شېرى -
 دىن ئىكى بەنت ئۇقۇپىتۇ:

ساقى ئابىلاندۇرغان ئەش ئاياقنى.

ئاي ئېلىپ نىجىب يەلە تۈتىقىتا،
چاڭ - دۇتار قاپلىشۇن ھەممىي ياقنى،
بەزىمە خوشاللىنى بىزنى قۆچىقاتا.

* * *

كۆچىمير ئىشلى باهاار يەسلىدە،
شاراب بىلەن كۈلىنىڭ پۇراقلىرىدىن،
زوق بېرەر سەھىر دە چېلىنى نەغىمە،
دىللار ياشرار قوشاقلرىدىن.

خەلپە شىيخ ئىبراھىمىنىڭ بۇ جىنایىتىنى كورۇپ ناھايىتى
غەزەپلىنىپتۇ. ئۇ، دەرەختىن چۈشۈپ، جەپەرگە قاراپ: "مەن
بۈگۈن تىكچە ئەۋەلىپلارىنىڭ بۇنداق كارامەتلەرنى كورىگەن ئەمەس
ئىدىم. سەنە دەرەخقە چىقىپ ماشايىخلارنىڭ ئۇلۇغ پەزىلەتلەرنى
كورۇپ، قىياپىتىنى تاماشا قىل! بۇ قىزىقچىلىقنى كورەلمەي
ئارماندادا قالما!" دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاشلاپ جەپەر ھەيران بوبىتۇ.
ئىمە قىلىشىنى ۋە نىمە دىيىشىنى بىلەمەي قاپتۇ. جەپەر بىر
دەرەخقە چىقىپ ئېلى نۇردىن بىلەن شىيخ ئىبراھىمىنى ۋە
كېنzerەكىنى كورۇپتۇ. شىيخ ئىبراھىمىنىڭ قولدىكى ئاياقتا مەي
بار ئىكەن. جەپەر پەشكە چۈشۈپ خەلپە ئالدىدا قول باغلاب
تۈرۈپتۇ. "ئەڭ ياخشىسى، تەرىقەتنىڭ ھېلىگەرلىكلىرىگە قارىماي،
شەرىئەتنىڭ ئۆچۈق قائىدىلىرىغا مۇۋاپىق قىلىپ ئىش كورىمىز"
دەپتۇ خەلپە. ئىنتايىن ھەيران بولغان جەپەر بىر ئېغىزىمۇ سوز
ئاچالماي تۈرۈپ قاپتۇ. بۇ ئىشقا خەلپىشنىڭ ئەقلى ھەيران بولۇپ،
ئەجەپسىنىپ: "بۇلارنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلگەندۇ؟ كىم
مېنىڭ مەخۇس باغچە سارسىيىغا ئېلىپ كەرگەندۇ؟ بۇنداق

چرا يالق يىگىت وە شۇنداق كۈزەل قىزنى مېنىڭمۇ ئۆمرۈمىدە
 تېخى يىرىنچى قېتم كورۇشۇم. ئەتىمال بۇلارغا تەڭلەشكىدەك
 ھۆسىدار تېخىچە تۈغۈلىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن؟" دەپتۇ.
 "ھەقىقتى سوزىلىدىتىز" دەپتۇ جاۋاپ ئورنىدا جەپەر. جەپەر
 خۇرسەن بويتۇ. ئۇ، خەلپىنىڭ ئاچىچىغىنىڭ يانغاتلىغىنى، ئۆلارنى
 كېچىرم قىلىشقا كۆئلىنىڭ مايدىل بولۇشانلىغىنى سېزىپ ئىشەتچى
 تۈغۈلۈپتۇ. "ئىي جەپەر، — دەپتۇ خەلپە، — تېخى سەن
 ئوبدان كورمۇدۇڭ، مانا بۇ شاخقا چىقىپ قارىغىن". ھەر ئىككىمەمۇ
 بىر دەرەخقە چىقىشىپتۇ. دېرىزىگە يېقىن وە ئۇدۇل ئوسمەن
 شاخقا ئوتۇشۇپتۇ.

"ئىي ھورمەتلەك! شاراب ئىچىشتىن تارتىنىش ئۆتىرۇدىن
 كوتۇرۇلدى، — دەپتۇ شېيخ شبراھىم، — شاراب بىلەن سازلانغان
 چالغۇ تارىلىرىنىڭ ئاۋاازى فالىس لەرزان چىقدۇ. مانا مەن شۇنىڭ
 ئۈچۈن تەقۋادارلىغىدىن، سوبىلىغىدىن كېچىپ، سەلەرگە تۈلپەت
 بولدۇم. تەسبىھ تۈتقان قولۇمغا شاراب قۇيۇلغان ئاياقنى ئالدىم،
 ئەمدى بىز بەزمىمىزنى قىزىتىدىغان نەغمىسى باشلىق. "ئىي
 شېيخ شبراھىم، بىزنىڭ بەزمىمىزگە سز دىگەندەك ساز ئارىلاشا
 بەكمۇ ئىسل بولانتى. ئەپسۇسى، چالغۇ ئەسۋاپىن يوق!" دەپتۇ
 ئەنسۇلجلىس. شېيخ شبراھىم سەكىرەپ تۇرۇپتۇ. خەلپە
 جەپەرگە: "قارىغىنا، شېيخ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ، ئەمدى ئىسمە
 قىلىدىكىن؟" دەپتۇ. جەپەر "بىلىمدىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. شېيخ
 شبراھىم بىرتاڭ ۋاقت كۆزدىن غايىپ بولۇپ، قولىدا ساز كوتۇرۇپ
 كىرەپ كەپتۇ. خەلپە دىققەت بىلەن قاراپ بۇنىڭ ئەبۇ ئىسماق
 شىبىنى شبراھىم مەۋسىلىنىڭ ساتارى ئىكەنلىكىنى بىلپىتۇ. خەلپە

جەپەرگە: "ئەگەر قىز سازنى ياخشى چالىمسا ياكى چالالىمسا،
 ھەممە ئىنى چارمىخقا تارتىمەن، مۇبادا ياخشى چالالىسا، يالغۇز
 سېنى ئولتۇرىمەن ا" دەپتۇ. "خۇدايا، ئۇنىڭ چالغان سازىنىڭ
 ھەممىسى خەلپەمنىڭ كۆئىلگە ياقمىسۇن" دەپتۇ جەپەر، "ئىمىشقا؟"
 دەپ سوراپتۇ خەلپە. "ئەگەر ئۇنىڭ سازى سىزگە ياقمىسا، -
 دەپتۇ جەپەر، - سىز ئۇچ كىشىنى ماڭا قوشۇپ، مېسىڭ بىلەن
 توت ئۇلىپتۇ قىلىپ چارمىخقا تارتىسىز. يالغۇز تارتىلغاندىن كورد
 كۆپچىلىك بىلەن تارتىلغان تۈزۈك. چۈنكى، بىز بىر - بىرىمىزگە
 تەسەللى بولىمىز". خەلپە ئۇنىڭ سوزىدىن كۆلۈپتۇ. قىز سازنى
 قولغا ئېلىپ تارلىرىنى تەڭىھپ توغرىلاپ چاپتۇ. ئۇنىڭ نەغمىسى
 كىشىنىڭ دىلىنى ئېرىتىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغىدا ئۇ بۇ غەزەلىنى
 تۇقۇپتۇ:

ئاشقىغا رەھىم ئەيلە، ئىي گۆزەل دەلىدار بىلەر،
 سورىساڭ تەھۋالىنى سەندىن بولۇر بىر ياخشىلىق،
 ئاچىقلساڭ خوش بولىدۇ، قارا نىيەت شەرمەندىلەر،
 مەرھەمەت قىلساڭ ئۇنىشقا سەندىن يېتىر غەملىخور لۇق.

* * *

ساز چېلىپ نازۇك بەدمەن تەۋەرنىڭ بارماقلىرى،
 جانىزغا جان كىركۈزۈپ بۆلۈلۈنى شوخ سايىرتا،
 كۆپلەسە ناخشا - مۇقام، تەڭىھىش قىلىپ ئۇلىپتلىرى،
 قىرىلىپ ئولكەن يېرىدىن قايتىپ كېلىپ ساز يائىرتا،

* * *

چەرايىلقلار ئىشىدىن بەزمە يۈيى باهار كېلەر،
 شاراب ئىچىپ سۈنى بويلاپ، يارى بىلەن نىڭار كېلەر،
 بەڭ يېقىملەق تالاڭ سەھەر چېغىدا قىلغان نەغىمە - ساز،

قۇلۇقىمغا چالاڭ ۋە داب، سادايمىن دۇتار كېلەر.

"ئەزىزرايمى خۇدا، — دەپتۇ خەلبىه، — مەن ئەقلىمكە كەلگەندىدىن بېرى بۈنىڭدەك ئاهائىنى ۋە بۈنىڭدەك يېقىمىلىق ئاۋازىنى ئاڭلىمە خانىمەن". "ئەي خەلبىه، غەزبۇئىڭىزكە هاي بېرىشىڭىزنى سورايمىن" دەپتۇ جەپەر، "خوب!" دەپتۇ خەلبىه، خەلبىه جەپەر بىلەن دەرىمەختىن چۈشۈپتۇ. خەلبىه جەپەركە: "مەن ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىپ بىللە ئۇلتۇرمەن ۋە ئاۋازىنى يۈزۈمۈ— يۈز تۈرۈپ ئاڭلايدى— مەن" دەپتۇ.

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تاڭ ئاتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى توختاتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ شەھرىزاد ھىكايسىنى.

خەلبىه: "قىزنىڭ سازىنى، ئاۋازىنى ۋە ناخشىنى، ئۇنىڭ ئۇزۇنىڭ ئالدىدا ئۇلتۇرۇپ ئاڭلايمىن" دەپتۇ. "ئەي خەلبىه، — دەپتۇ جەپەر، — ئەگەر سز ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسى ئۇتتۇز ئالىنىچى ئىز ئۇلارنىڭ كۆئۈلۈك ئۇلتۇرۇشنىڭ بۈزۈ— كېچە لۇشقا زامن بولسىز. شىيخ تىبراھىم سىزى كورۇشى بىلەن قورقۇپ كېتىپ ئۇنىڭ يۈرىگى يېرىلىنىدۇ، ئۇلتۇرۇش بۈزۈلدى، سازمۇ، ناخشىمۇ توختايىدۇ." "ئانداق بولسا، ئۇ يەركە كىرىپ، بۈگۈنكى ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش تۈچۈن بىرەر چارە تاپ!" "يۈرۈلە بولما—" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر، ھەر ئىككىسى دەجلە دەرىياسى بويىغا بېرىپتۇ. يېراققىن قارسا دەرىيا

بويىدا بىر بېلىقچىس بېلىق تۈتۈۋاتىقان تىكەن. ئىلگىرى خەلبە شېيخ ئىبراھىمغا دەجلە دەرىياسىنىڭ باغچە ساراي ئەتراپىدىكى جايلرسدا بېلىقچىلار بېلىق تۇتىمىزۇن دەپ بۇيرۇق قىلغان تىكەن. شۇنىڭدىن كېپىن ئۇلاو بۇ تەۋەپكە كېلىپ بېلىق تۇتىماش بولغان تىكەن. شۇ كېچىسى كېرم دىكەن بىر بېلىقچى تۇتۇپ كېتىۋېتىپ قارسا، ياغىنلۇق تىشكى ئۇچۇق تۇرغىدەك. ئۇ، ئۇزىچە: "هازىر تازا بېلىق تۇتىدىغان ۋاقتى تىكەن. شېيخ ئىبراھىم ئىشکەدرىنى ئېتىشنى تۇتۇپ قالغان بولما كېرمك. پۇرسەتىن پايدىلىنىپ بېلىق تۇتۇپ ئالاىي" دەپ، تورنى ئەمدى دەرىياغا سېلىپ تۇرۇشىغا ئاياق ئاۋازى ئاخلىنىپتۇ. بېشىنى كوتۇرۇپ قارسا، تۇستىدە خەلبە تۇرغان. ئۇ، خەلبە ئەمدى دەرىياغا خەلبە ئۇنى تونۇيدىكەن: "ھە، كېرم!" دەپتۇ خەلبە. كېرم هۇشىنى يوقتىپ كائىگىراپ قاپتۇ. "ئەزىزرايسى خۇدا، — دەپتۇ ئۇ خەلبىگە قاراپ تازىم قىلىپ تۇرۇپ، — مەن بۇ يەردەن بېلىق تۇتقۇنۇم ئۇچۇن ئېبىلىك. مەن بۇ ئىشنى سىزنىڭ بۇيرۇغىنىڭغا خىلاپلىق قىلىش ئۇچۇن ئەمسى، بەلكى ئىشتايىن ئاچلىق وە مۇھتاجلىقتىن قىلدىم". "ئانداق بولما، — دەپتۇ خەلبە، — مېشىڭ بەختىمگە ئاتاپ تور تاشلا!" كېرم خوش بولۇپ يېغۇغالان تورىنى تاشلاپتۇ، بىر ئاز تۇرۇپ تورنى تارتىپتۇ. قارسا، ھەر خىل بېلىقلار توردا تولۇپ تۇرغىدەك. خەلبە خورسەن بوبتۇ. "ئەي كېرم، — دەپتۇ خەلبە، — بېلىقلارنى دەرھال توردىن ئېلىپ، دەستار كېيمىلىرىنى سەن كېىگىن". خەلبىنىڭ كېرمگە يېشىپ بۇ كېيمىلىرىنى سەن كېىگىن. خەلبىنىڭ كېرمگە يېشىپ بەرگەن ئىككى تونىنىڭ بىرسى ئىسکەندەرى، يەنە بىرى بەلە

بىكىنى تىكەن، كېرەم بېلىقنى توردىن يەركە توکۇپتۇ. نۇزىنىڭ سەلله - كېيمىسىنى سېلىپ بېرىپ، خەلپىنىڭ سەلله - تونلىرىنى كېيىپتۇ. كېرەمنىڭ چاپىنىڭ يۈز يېرىكە ياماق سېلىنغان، نۆزج يىلدىن بىرى يۈزۈلمىغان، قاسماق، قوبال، يېرىك، ئېغىر ئىكەن، تۇنلىڭ سەللىسىنىڭ نۇرالقىشقا نۆزج يىل بويىتىكەن، ئەچچە يىلدىن بۇيان نۇچىرىغانلا لاتىلارنى سەللىسگە قوشۇپ نۇرآپ تولىمۇ كېلە ئىز قىلىپ قويىغان ئىكەن. خەلپە بېلىقجىنىڭ كېىسى وە سەللىسىنى كېيىپتۇ. يۈزىنىڭ بىر قىمىنى بىلۋاغ بىلەن نۇراپتۇ. "ئەمدى يولۇڭغا ماڭ!" دەپتۇ خەلپە بېلىقىچىغا، بېلىقچى خەلپىنىڭ ئايىغىغا يقللىپ رەخىمت ئېيتىپ، مۇنۇ شېرىنى نۇقوپتۇ:

میشله هایاتمنی قلادله باپاشات،
میسلمه نومؤر بردمله نهی ثانا.
میزده کلر بهختگه مهڈگو بول هایات،
مدوؤ سود، عدم کورمه، خوش-خزدام باشا.

شپر تېخى تۈگۈزە يلا خەلپىشىڭ بەدىنىدە پىتىلار نۇغلاق تارتىشقا باشلاپتۇ. نۇ، بويۇنلىرىدىن كاھ نۇڭ قولى بىلەن، كاھ سول قولى بىلەن پىتىلارنى تېرىپ ئېلىپ تاشلاشقا باشلاپتۇ. خەلپە كۈلۈپ: "شۇ نەرسىلەر بىلەن تۈلىمەي تىرسىك ياشاب كەپسەن. بۇنىڭ قوسىغىنى تويىدۇر ئۇشۇ ساڭا ئىسان توختىمىغاندۇر؟" دەپتۇ. "ئى ھورمەتلىك خەلپە، — دەپتۇ كېرمەم، — سىزنىڭ بەدىنىڭىز تۈلا رىنى ھازىرلا كورۇواتىدۇ. ئەگەر بىرمر ھەپتە بىلەل تۈرىسىنىز، سىزنىڭ بەدىنىڭىز مۇ تۈلا رىنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. تۈلا رىنى خىيا-لىڭىز غىيمۇ كەلتۈرمەيسىز". "ئانداقتا يۇ نەرسىلەرنى مەن دائىم

بىدىنىمە كوتۇرۇپ يۈرىدەكەنەن وە باقىدىكەنەن، شۇنداقمۇ؟" دەپتۇ خەلپە كۈلۈشنى داۋام قىلىپ، "بىر نەرسە درىمە كېچى ئىدىم" دەپتۇ بېلىقچى ھىيجىپ، "ئىمە درىمە كېدىك، ئېيتا" دەپتۇ خەلپە "پايىدىلىق بىرەر ھۇنار ئۆگىنىڭ قويۇش ئۇچۇن، بېلىق تۇتۇشنى خالغان بولسڭىز، سىز ئۇچۇن بۇ كېچە تېپىلمايدىغان كېچە بولۇپ قالىدۇ." خەلپە بېلىقجىنىڭ سوزىكە قوشۇلۇپ كۈلۈپ. شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى خەلپە بىلەن خوشتىشپ، تورنى كوتۇرۇپ ئويىگە كېتىپتو. خەلپە بېلىقتنىن بىر نەچىنى ئېلىپ جەپەرنى ئايىلىپ قالغان يېرىدىن ئىزلىپ مېڭىپتۇ وە ئۇنى تېپىپ يېنىغا بېرىپتۇ. جەپەر ۋە زىر ئۇنى كېرمەن بېلىقچىسى دەپ ئوبىلاپ قورقۇنج بېسىپتۇ. "ئىي كېرمە، — دەپتۇ ۋاقراپ جەپەر، — بۇ يەردە نىمە قىلىپ يۈرسەن؟ تېزداق يوقال! خەلپە هازىر مۇشۇ يەردە، باغدا، ئەگەر ئۇ سېنى كورۇپ فالغۇدەك بولسا، بېشىنى ئالىدۇ!" خەلپە جەپەر ۋە زىرنىڭ سوزىنى ئائىلاپ كۈلۈپ. جەپەر كۈلگەن كىشىنىڭ ئۇزى خەلپە ئىكەنلىكىنى سېزىپ خىجل بويىتۇ. "ھە... سىز... موھترەم خەلپىمىز ئىكەنسىزغۇ؟" دەپتۇ جەپەر. "ھە سەن ۋەزىرەم تۈرۈپ مىنى تونۇيالسىغاندىن كېيىن، — دەپتۇ خەلپە، — شىيخ ئىبراھىم قانداقمۇ تونۇسۇن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنىڭ ئۇزى هازىر ساق ئەمەس، مەسىلىگىدىن كوزلىرى قىزارغان. سەن مۇشۇ يەردە تۈرۈپ تۇر. مەن ھايال بولماي قايتىپ چىقىمەن." شۇنداق دەپ خەلپە قەسر تەرەپكە كېتىپتۇ، قەسىرىنىڭ ئىشىگە بېرىپ، ئاستا ئىشىكىنى قېقىپتۇ، ئېلى ئۇرىسىدىن شىيخ ئىبراھىمغا قاراپ: "ئىشىكى بىرسى قېقۇاتىسىدۇ!" دەپتۇ. "كىم سەن؟" دەپتۇ شىشيخ ئىبراھىم ئورنىسىدىن قوزغالماي. "ئىي شىشيخ ئىبراھىم، مەن، —

دەپتۇ خەلبىه، — مەن كېرىم بېلىقچى، سېنى مەھىسى بار دەپ تاڭلاپ، بىر ئاز بېلىق ئېلىپ كەلدىم. ياخشى بېلىق". بېلىقنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ ئېلى نۇرسىدىنىمۇ، ئۇنىڭ كېنلىرىگىمۇ خوشال بولۇپ ئۇزىنى تۇتالماي قاپتۇ. ئۇلار بېلىقنى ناھايىتى ياخشى كورىدىكەن. "ئەي شىيخ تىبراھىم، ئىشكىنى ئاج، بېلىقنى ئېلىپ كىرسۇن" دېبىشپىتۇ ئۇلار، شىيخ تىبراھىم ئىشكىنى ئېچىپتۇ. خەلبىه بېلىقچى كىيمىدە تىچكىرى كىرىپتۇ. شىيخ تىبراھىمىغا سالام قىپتۇ. "ۋەئەلەيکۈم نەسالام، ئەي توغرى، قىمارۋاز، — دەپتۇ شىيخ تىبراھىم، — قېنى بىزگە ئېلىپ كەلگەن بېلىغىنى مەن بىر كورەي". خەلبىه ئۇلارغا ئۇزى تاللاپ ئېلىپ كەلگەن بېلىقلارنى كورىستىپتۇ. قارما بېلىقلار تېخسى تىرىك، تىپرلا- ۋانقان. كېنلىك خىتاپ قىلىپ: "ئەي ھورمەتلىك بېلىقچى، — دەپتۇ، — بۇ بېلىق شەكسىز ياخشىكەن. بۇنىڭ ئۇچۇن سىزگە كۆپتنى - كۆپ رەخмет. لېكىن قورۇپ، پىشورۇلا تېخسۇ ۋىدان بولانتى!" ناھايىتى توغرى، — دەپتۇ شىشيخ تىبراھىم. كېيىن ئۇ، خەلبىگە قاراپ، — نىمىشقا بۇنى قورۇمای تىرىك ئېلىپ كەلدىك؟ بار، قورۇپ كەل! " دەپ بۇيرۇپتۇ.

"مانا ھازىر، مەن سىزلەرگە قورۇپ نەكلىمەن" دەپتۇ خەلبىه. "بۇل تىزى!" دەپتۇ ئۇلار، خەلبىه بۇگۈزگىنچە چىقىپ كېتىپتۇ. سىرتقا چىقىپ جەپەرنى قىچقىرىپتۇ. جەپەر ۋەزىر: "ئەمە خىز- مەت بار" دەپ بۇگۈزۇپ يېتىپ كەپتۇ. "ئۇلار ماڭا بۇ بېلىقنى قورۇپ ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى" دەپتۇ خەلبىه. "ماڭا بېرىساف ئەي خەلبىه، مەن قورۇپ بېرىدى" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. "بۇنى ماڭا قورۇشنى بۇيرۇدى. ثاتا - بۇ سىلىرىمىنىڭ ھورمىتى ئۇچۇن،

بۇنى مەن نۇز قولۇم بىلەن قورۇيىمن" دەپتۇ خەلپە. باغۇھەنىڭ
 ھۇجىرسىغا كىرىپتۇ، ئۇ يەردە زىخ، ساپلىق، تاۋا. كاۋاپدانلار تەبىyar
 ئىكەن، بېلىقنى تازىلاپ، ياخشىلاپ قورۇپ، بىر قۇر تۈز سېپپتۇ.
 تەبىyar بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئاتقۇلاق يوپۇرماقلىرى ئۆستىگە
 قويۇپ، باچىسىدىكى لىمۇن ۋە دورا - دەرمەكلىرىدىن سېپپتۇ،
 بېلىقنى ئېلىپ كىرپ مەھماڭلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئېلى نۇرمە
 دىن، كېنىزەك ۋە شېيخ ئىبراھىم يېقىن تولتۇرۇپ يىيىشىكە كىردا
 شېپتۇ. يەپ بولۇپ قوللىرىنى يوپۇپتۇ. ئېلى نۇرمىدىن بېلىقىسىغا
 مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ: "بۇ كىشى بىزگە ناھايىتى چوڭ خىزمەت
 قىلدى، - دەپ، قولىنى يانچۇغا سېلىپ ئۆز تىلا ئېلىپ بېرىپ.
 ئۇ ۋە سوزىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ. - ئەي بېلىقىجي، ئەي قىلىڭ،
 ئەگەر ئاۋالقى ئەھۋالىم بولغاندا سىزنىڭ قىلغان بۇ خىزمەتىڭىز
 تۈچۈن پېقىرلىق ئازاۋىدىن خالاس قىلاتىم. ھازىرقى ئەھۋالىمغا
 يازىشا بەرگەن بۇ تەرزىمىس يۈلۈمنى ئېلىڭ!" خەلپە بۈللىنى
 ئېلىپ رەخەمت ئېيتپتۇ. خەلپىنىڭ مەقسىدى كېنىزەكىنىڭ ناخـ
 شىسىنى ئائلاش ئىكەن. ئۇ، ئېلى نۇرمىدىنغا: "مەرھەمىتىڭىز
 تۈچۈن كوب رەخەمت. لىكىن مەن چەكىز ئىلىتپاڭىزنى
 كۆتۈپ، بۇ قىزنىڭ يەندە بىر قېتىم ناخشا ئېيتىپ بېرىشىنى
 سورايتىم" دەپ ئىلىتىماس قىپتۇ. "ئەي، ئەنسۈلچەلسى، -
 دەپتۇ ئېلى نۇرمىدىن، - بېلىقىجي ناخشاشىنى ئائلاشنى خالايدىكەن،
 بۇ كىشىنىڭ خوبىلۇغى ۋە مېسىنىڭ يۈز خاتىرمە تۈچۈن بىزگە
 يەندە بىر ناخشا ئېيتىپ، ساز چېلىپ بەر. " كېنىزەك شۇ ھامانلا
 سازنى قولغا ئېلىپ تارلىرىنى تەڭشەپتۇ. كېيىن سازنى چېلىپ مۇنۇ
 غەزەلىنى توقۇپتۇ:

تۈر، ئەم سەنەم شوخ پەدىگە چالىقنا،
ناخشاڭ بىلەن دەسى:

— كۈڭلۈم ئالىقنا،

سەنەتلىك ياخشىسىدۇر ناخشا - ساز،
مەي بەرگەندەك دىلىنى خوشال قىلغىنا.

* * *

ساز ئۆستىدە يورغىلىسا ئاپياق، نازۇڭ بارمىقلاد،
قلىدەك تارلار سايرار خۇددى قەلىمىدىكى تۈزىپىزدەك،
نازلاو بىلەن كۆزلەر قىسب ئۇينىسا قاش - قاپىعىلەك،
جاننى ئالار تىلەتكە، ساتا قارار تۈيغۇدەك.

ھەر پەدىنى باشقىنىدا ئاعىش باشقا چىقار،
نم پەدە مەرغۇللرى ئېلىپ فاجار خىالانى...
تەلپۈنسەن كۆز ئۆزەمەستىن ئىلاچىز ئەنلىك،
كۆزلىرىنىڭ كۆزۈم چۈشە، تىترەك ياسار بۇ جاننى...

ھەزىلىنى ئاثلاپ قىلىپ، ئەمدى قالدىم بالاغا،
شۇندىن بىرى نەسەھەتىۋ هىچ كىرمىدى قۇلاققا،
كۆڭلۈمىنى قاپىتۇرما كوب، بارى ئۆچىنى هاۋاغا،
ئېيت ناخشائىنى، ئېيت بەندە مۇشۇ ئىككى مۇشتاققا.

ئۇنىڭدىن كېيىن دىلىنى ئۆزىگە تارىدىغان "ياقام پارە" دىگەن
پەردىگە يوتىكەپ چاپتو، ئەقلىنى ئۇغرىلاپ، كىشىلەرنىڭ شرسىن
جانلىرىنى تۈيدۈرەماي ئالغۇچى بۇ سازغا قوشۇپ مۇنداق غەزەل
تۇقوپىتۇ:

شەھرىئىزگە كەلگەن كۆنى قىزىق خەۋەر ئاثلىدىم؛
"شەھرىئىلەك كېچىس ئايىز بورۇق، سەھەردەك."

بۇ خەۋەرنىڭ مەنسىنى سىزنى كورۇپ چۈشەندىم،
سز سز بولماس تىدى بۇ يەر، ئايىز يورۇق شەھەردەك.

كۈندۈز تۇخلاپ، تۈنده قىلغاج سەپىل نەتراب - باغلارىنى،
بۈزىڭىزدىن باغ يورىدى، نۇرغا تولدى شەھەرمۇ!...
تۇنلىق بۈزى قارا تىدى، بۈزىدەڭىز سز داغلارىنى،
بۇ شەھەردىن تۇن يوقالدى، سۈزۈلدى تالقا - سەھەرمۇ!...

خەلپە هەيراللىق تىجىدە ھاياجانلىنىپ، خوشلۇغىدىن: "ياخشى،
ياخشى... خۇدا ھەققى ياخشى..." دەپ، توختىماي تالقىشلاپتۇ. ئېلى
نۇرسىدىن: "ئىدى بېلىقچى، بۇ كېنىزەك ۋە تۇنلىق ناخشا - سازى
سزگە ياقىتمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. "ئىزبىرايس خۇدا، ياقتى"
دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ خەلپە. ئېلى نۇرسىدىن: "ياققان بولما، بۇ
كېنىزەك مەندىن سزگە سوۋۇغا بولسۇن. بۇرۇندىن تارتىپ ھەدىيە
قىلىنغان ندرسە قايتمايدىغان ئادەت بار، مەنمۇ قاينۇرۇپ ئالماي-
مەن" دەپتۇ. شۇ زامان نۇرسىدىن تۇرۇپ بېلىقچىغا قىزنى ئېلىپ
كېلىپ تۇتقۇزۇپتۇ ۋە بىللە ئېلىپ كېتشنى بۈيرۈپتۇ. تەنسۈلچە-
لىس ئېلى نۇرسىدىغا قاراپ مەيۇسانە بىر قىياپەتنە: "ئىدى
ھورەتلىك خوجام، خوشلاشماستىن كېتەمسەن؟ ئەگەر بۇ
مەجبۇرى بولما، توختاپ تۈرگىن، مەن سەن بىلەن خوشلىشىپ
بۈرەك سوزۇمنى ئېيتىپ ئالايم" دەپ مۇنۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:
تەجەب قاتىق تۈزۈلدى بۇ جۇدالىق،
ئىدۇق ھەر ئىككىمىز بىر جۇپ خۇمالىق.
فانىسم سۈندى شۇ دەم قايرىلىشتىن،
ئولۇم نارتۇق ماڭا بۇ ئايىرىلىشتىن.

* * *

ئۇتىش ئىشق تېپسانىسى مېنى ئىزەر ھەر دايىم،
بىچارىلەر مەندەك نادەم، مەندەك ئاشق دەر بەدەر،
سەن تېيتىقىنا، تېپسانىنى توقوغانلار ئۆزى كىم؟
ئاشقلارنى مۇبالىقە قىلغان توهىمەت شۇ قەدەر!...

كۆز يېشىدىن دەريا ياساب ئاققان ئاشق كىم ئىكەن؟...
تېقىپ پۈزىسە كۆز باش بىلەن ئاقمىسىدىم مەن ئۆزەم،
كۆز يېشىنى مارجان قىلىپ ئاسقان مەشۇق كىم ئىكەن؟...
كۆز ياش قېنى؟ بىر كۆلۈپەن باقالىسىدى كۆل يۈزۈم.

ئەي شاهزادەم، ئۆلۈغۈلەققا، زور ھورەتكە مالىك زات،
سەن مېنى دەپ قۇلدەن بەردەك تاج - تەخت مەراسىنى...
مەن يېنىڭدا يوق نەمدى، ساڭا تىلەپ بەخت - هايات،
كۆلۈرۈمگە سۈرتەي سېنىڭ بېسىپ ئوتىكەن ئىزىتىنى...

تارتۇق قىلدىلەك بىر كىشىگە مېنى مەيدىلى مەن دازى،
ئۆمىدىم بار؛ "ئۇ بۆزۈك زات، غېرىپ باشنى سلا" دەپ،
مۇھەببەتلىك قەلبىم بىلەن ساڭا قىلاي تۆمۈزۈ،
ئۆزاق يەردىن ئەرمىز قىلىمەن مېنى ئۆزى بىلەر، دەپ.

بۇ شېرىنى ئائىلغاندىن كېيىن، ئېلى ئۇردىن كېنىزە كە شېرى
بىلەن جاۋاپ قايتۇرۇپۇن:

ئەي سىرىشىم، سەندىن جۇدا بولۇم شۇ دەم،
يىغىلار كۆزۈم ئەتە - ئاخشام ھىجربەك بىلەن،
سەنسىز باسار نەمدى مېنى كۆلپەت - ئەلەم،
ياخشى كۆنلەر يوقتۇر ماڭا دەردەك بىلەن.

* * *

جۇدا بولۇش كۆس يار مەن بىلەن ئىدالاشتى،
دەدىي ئەمدى قانداق بولار سېنىڭ ھالىق؟...
دەدىم ئەنەن - يۈكۈشۈل ئەمدى باغلاشتى،
بېرىپ ساقلاش ئۈچۈن لەز، يۈزدىكى خالىق.

خەلسە قىزىنەق مىرالرى ئارىسىدىكى: "تارتۇق قىلدىڭ
مېنى بىرلىكى" دىكەن قۇرغىنى نەسلەپ، بۇلادىنى بىر - بىرىدىن
ئايىرىش ناھايىتى ئېغىر ئىش ئىكەنلىكىنى سېزپىستۇ. كېپىن ئۇ
يېگىتكە قاراپ: "بۇ قىز ھازىر ئۆز مىرالرىنىڭ بىرىدە، قىزىنى
دەپ شاھلىقتىن، مىراسىدىن ۋاز كەچكىنگىنى ئېيتتى. ماڭا
راستىنى ئېيتقىن: كىم بىلەن دۆشىمەنلەشتىڭ؟ كىم سېنىڭ ئار-
قاڭدىن نىمە ئۈچۈن تىزلىيدۇ؟ ياكى بىر جىنايەت بىلەن ئەيمە-
لىنىپ يۈرۈتۈگىدىن ئايىرلاغانمۇ؟" "ئەي بېلىقچى، ئاجايىپ بىر
مۇشكۈل ئىشنى سوردىڭ، - دەپتۇ ئىلى نۇرسىدىن، - بىزنىڭ
بېشىمىزغا كەلگەن ئىش باشقىلارنىڭ بېشىغا چۈشىملىون". "شۇ
سەركۈزەشتىنى ئېيتىپ، بىزنى ئەھۋالدىن خەۋەردار قىل! چۈنكى،
بىرەر ئاسانلىق ياكى بىزدىن بىرەر ياخشى مەسىلەت چىقىپ قالا
ئەجەپ ئەمەس. مەسىلەت بىلەن يامانلىقتىن ياخشىلىققا ئايىلانغان
ئىش كويقۇ؟" دەپتۇ خەلسە. ئىلى نۇرسىدىن بېلىقچىغا قاراپ:
"شېرى بىلەن ئېيتىپ بېرىسىمۇ ياكى نەسىرى سوز بىلەن ئېيتىپ
بېرىسىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. "چىچىلغان نۇرتۇق سوزدۇر، تىزىلغان
نۇرتۇق دۇردۇر" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ خەلسە. ئىلى نۇرسىدىن
بېلىقىدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ، بېشىنى توۋەن سېلىپ، كېپىن شېرى
بىلەن ۋەقەنى توۋەندىكىچە ھىكاىيە قېپتۇ:

سوراپ قالدىڭ بېشىمىدىن ئونكەن ئىشنى.

- سېتىڭ مېنى سىز!

پىتە كەلەپ سۈيىگۈنۈمىنى بازارغا كەلدىم،

گۈناشتىز بارنى من دارغا ئەكەلدىم.

مېنىڭ ھالىمىنى تەسۈپرلەشكە تىلىم يوق،

ئۈزۈم بولدا ئۆه لېكىن ئەفلى ھۇشۇم بوقا
بىستىلەپ يارنى من بازارغا كىردىم،
كۈزۈم ئالدى فاراققۇ غارغا كىردىم،
كۈزۈم ئاچىام ئۆ يەرددە قاتار خېرىدار،
سوز ئاچقۇچە پۈل تولەپ ئالماقا نەيىيار،
كېلىپ دەللاڭ بېقىن، ئۆتۈق تۈلۈمىدىن،
مېشىڭىزۇن بولدى ئۆ، ئارتۇق تۈلۈمىدىن،
بازار ئەھلى ھەممىسى بولدى ھەمنى،
ئۇنىڭ باھاسىنى قىلماقچى بېىتى،
شۇ چاغدا بىتىپ كەلدى بىر قىرى ھەككار،
بۇ قىزىنى ئۆ كورۇپ بولدى خېرىدار،
بۇنى كورۇپ بازارنىڭ كەيىس سۈندى،
بۇ قىزىنىڭ تىزدا يېرمىس باھاسى تىندى،
كېلىپ دەللاڭ بېقىن، دىدى ئاستا،
ئۇنىڭغا ساتما، بۇنى بۈلھىماستا،
تۇرۇپ من ئىگارنىڭ يۈزىگە تەستىك،
تېلىپ ماڭىدمى بازاردىن خۇددىي مەستىك،
بىتىپ ماڭا تىل سالدى قىرى ئەبلەخ —
سۈلتۈنىڭ ۋەزمىرى ئىدى ئۆ بەدېخ،
ئېلىپ ئۇنى من ئاتىنى يېقتىم،
مىلاب لايقا، قان قىلىپ، مۇشنى تېتىتىم،
بېرىپ ئۆ، سۈلتۈنغا مېنى چىقىپتۇ،
ئارىدا بولغان ئىشنى ئاشا تېتىتۇ،
تېلىپ كەلدىم بۇ قىزى ئوبىگە شۇنان،
بىتىپ كەلدى سارايدىن بىر قەدردان،
ئاتامىنىڭ دوستى ئىدى ماڭا ھەممىم،
ۋاپادارلىق قىلىپ ھالىمغا يەپ غەم،

دىدى!

تىز قاچمىڭ بولىدىن ئەگەرددە
هاياتىڭ قالغۇس خەۋىپۇ - خەندەرددە.
ئەمرى قىلىدى سۈلتۈن تۈتۈقىقا سېنى.
مېلىڭىش ئىلىپ، دارغا ئاسماقا سېنى.
كۈن چىقىماي تۈزۈپ تۈزۈلە چىقىپ كەت!
تۈزە ئىنى بۇ بالادىن تىز خالاس تەمتا!...
ئىككىسىز تۈنۈدە قىچىپ بولىدۇق راۋان.
قار بولىدى بىز ئۈچۈن بۇ كەڭرى جاھان.
بۈرۈپ بافسادادقا كەلدۈق تاڭ ۋە، هار غىن،
تۈنۈشكە جاي تاپالىماي بىز ئىككى مىسکىن.
كۈچۈردىق ياقا بۈرۈتتا بىز ئېغىر كۈن.
چىقىرىپ "ئاه" دىن ئوت، فەمدىن تۈتۈن.
تىز بىز دوستۇم، ساتا دەلىدىن ئەرزىم:
دىكىن راستىنى ماڭا، بولسا قەرزىم.
شۇ قەرزىمكە بۇنى ئال ياكى ئالسا.
ماڭا قىلغان خىزمىتىكە ئارماندا ئالما!
كېنىز ئەمەس بۇ ماڭا تەندىسىكى جان.
ساتا قىلدىم ھەدىيە بۇ جانىنى شۇئان.
 قولۇمدا فالقىنى شۇ سۈپۈمىلۈك پار،
ساقايدى ئاچلىقتىن بولغاندى بىمار.
بۇ تەقدىر ئەزدى شۇنداق مېنى قىلىپ خار،
جاھانىڭ كارى شۇنداق، بەزمىدە تار.

ئېلى نۇرىدىن شېرىنى تۈگىتىپتۇ. خەلبە تۇقىتۇغا: "ئەي ھور-
مەتلىك ئېلى نۇرىدىن، ماڭا ئەسىلى تەرجىمە ھالىڭىنى يەنسەم
تۈچۈغراچ قىلىپ ئېپتىپ بىرا!" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئەسىلى -
ئەسىلى ۋە تارىخىنى تۈچۈر - بۈچۈر بىخچە سوزلەپ بېرپىتۇ.

خەلپە ۋەقدىڭ تېگىگە يېتىپتۇ.

"هازىر قاياققا ماڭدىڭ؟" دەپ سوراپتۇ خەلپە.

"خۇدانىڭ يېرى كەڭ، شەھەرلىرى نۇرۇغۇن، بېشىم قاياققا قايسا، شۇ تەرمىكە ماڭىمن" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "بۇل مسا، — دەپتۇ خەلپە، — مەن سائى بىر خەت بېزىپ بېرىمەي، سەن ئۇنى بىسىرە سۈلتانى مۇھەممەت ئىبنى سۈلايمانۇززەينىڭ بەرا! ئۇ خەتنى ئوقۇپ كورىگەندىن كېيىن، سائى ھېچقانداق زىيان يەتكۈزۈمىدۇ، سېنى رەنجىتمەيدۇ..."

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ثاتتى، شەھەربىزاد ھىكارىسىنى توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قېپتۇ
شەھەربىزاد ھىكارىسىنى.

ئېلى نۇرىدىن: "بىللىقچىنىڭ سۈلتانغا خەت بېزىشى بۇ چاققىچە قۇلاقى ئاثىلىغان بىر گەپ!" دەپتۇ. "سوزۇڭ توغرى، — دەپتۇ خەلپە، — لېكىن مەن سەۋىسونى ئېپتاي. مەن ئۇنىڭ توتتۇز يەتتىنى بىلەن بىر مەكتەپتە ئوقۇغان. بارا-بارا ئۇنىڭغا كېچە ئۇنىڭغا ياردىم قىلاتتىم. بارا-بارا ئۇنىڭغا تەلەي يار بولۇپ، سۈلتانلىققا يەتتى. مەن بولىام، بىللىقچىلىق كەسپىمىنى قىلدىم. مەن نىمە دەپ خەت يازسام، ئۇ، ئەلۋەتتە ئورۇنىدايدۇ. ئەڭەر بىر كۆندە مىڭ پارچە خەت يازسام، ئۇ خەتنىكى تەلەپلەرنى ئىجرا قىلىشتىن باش تارتىمايدۇ. چۈنكى، بۇ چاققىچە مەن ئۇنىڭدىن بىرەو نورسە سورىغىنىم يوق!" قېنى

كۈرمىز، يېزىلەك بولما! " دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، خەلپە قولغا
قەفسەز - قەلم ئېلىپ، بىسلاپدىن كېيىن، تۆۋەندىكىلەرنى -
يېزىپتۇ:

خەلپە هارۇن دەشىد تېبىنى مەھدىدىن:

"مەرھىستىم سايىسىدە، شەھەرلىرىدىن بىرى بولغان بەسىرددە
ماڭا نائىپلىق دەرىجىسىگە يەتكەن چاتابى مۇھەممەت تېبىنى
بۇلايمان ئۆززەينىگە! بۇ خەت مەرھۇم ۋەزىرلىك تېبىنى خاقانىنىڭ
تۇغلى ئېلى نۇرىدىن ئارقىلىق ساڭا يەتكەن ھامان، سەن ئۆزەڭىنى
خزمەتسىن ئازات قىلىپ نورىڭغا ئېلى نۇرىدىنىنى تەينىلە.
پەرمانغا قارشىلىق قىلما! ۋەسالام". خەلپە خەتنى ياخشىلاب
نوراپ ئېلى نۇرىدىنە بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن خەتنى قولغا
ئېلىپ سۈبۈپتۇ ۋە سەللەشكە قىستۇرۇپ، شۇ زامان قالغانلار
بىلەن خوشلىشپ يولغا چىقىپتۇ. شىيخ تىبراھىم بېلىقى كېيمە-
دىكى خەلپە قاراپ: "ئەي بېلىقچىلارنىڭ تەسکىسى. - دەپتۇ
ئۇ، - سەن يىگىرمە تېينىگە توختىمايدىغان بىر چۈپ بېلىقىنى
ئېلىپ كېلىپ. ئۇچ تىلا بېل ئالدىلە. ئۇنىڭ ئۆستىگە، بۇ
قىزىسمۇ ئالامىن تېخى؟" خەلپە بۇ سوزنى ئاشلاپ ئۇنىڭغا
ۋاقىراپتۇ. مەسىرۇنى كورىستىپ ئۆزىنى تونۇتۇپتۇ. شىيخ تىبرا-
ھىما لەندەت ئوقۇپتۇ. جەپەر ۋەزىر خەلپە كېيمەلەر
ئېلىپ كېلىش ئۇچۇن ئۇردىغا كىش ئۆھتىپتۇ. ئۇ ئادەم كېيمە-
لەرنى ئېلىپ كېلىپ، خەلپەنىڭ ئالدىدا تازىم قىلىپ ئىگلىم
تۇرۇپتۇ. خەلپە ئۆستىدىكى جەرىدە كېيمەلەرنى سېلىپ تاشلاپ
ئۆزىگە ئېلىپ كەلگەن يېڭى كېيمەلەرنى كېىپتۇ. شىيخ تىبراھىم
تۇلتۇرغان بېرىدە ھاڭقىيىپ قېتىپلا قاپتۇ. خەلپە ئۇنىڭ ھالىغا

نەزىم تاشلاپتۇ. قارسا رەئىگىنىڭ قېمىن قېچىپ، ئەقلى ئېغىپ،
 بىر قىسا بولۇپ، ھەدەپ قولىنى چىشىلەپ، ئۇزىسى تۇتالىماي
 قاپىتۇ. "بۇ مېنىڭ چۈشۈمىمۇ ياكى ئۆكۈمىمۇ؟" دەيدىكەن ئۇ
 ئۇز - ئۇزىگە. "سائى سىمە بولدى؟ ... ئەي شىيخ ئىبراھىم!" دەپتۇ
 خەلبە. شىشيخ ئىبراھىم ھۇشىنى يېغىپ ئۇزىسى يەركە ئېتپتۇ.
 كېپىن مۇنۇ شېرىنى ئوقۇپتۇ:

مەسىك بىلەن بىخۇتلىق مېنى بۈلغىدى،
 مەندىدىن كەتنى ئەقل بىلەن بەخت تامام.
 جازا بىرسەڭ ماڭا لايمىق يەنە سەن ئۇز، لە —
 ئەپۇ قىلاقا ئەختىيار، مېنى ئەي خوجام.

ۋەزىپىدۇر بىز ئۆچۈن ئەپۇ سوراش،
 باش ئىكش خوجىسغا بۇ تۈزۈم قانۇنى:
 ئاياق تايىدى، بېش قايىدى ئاشقا تېكىپ،
 گۇنايىدىن كېچىڭ خوجام قىينىماي قولىنى.

خەلبە ئۇنىڭ گۇنايىدىن ئۇتۇپتۇ. قىزنى سارايىغا يەتكۈزۈپ
 قويۇشنى بۈرۈپتۇ. ئەنسۇلەجەلىسىقا خەلبە سارايىدىن ئالاھىدە
 ئورۇن، ئوي ۋە مەخسۇس خىزمەتچىلەر بەلگۈلەپ بېرىپتۇ.
 "سېنىڭ خوجائىنى، — دەپتۇ خەلبە، — ئۇز شەھرى يەسرىگە
 سۇلتان قىلىپ ئۇۋەتتىم. تېز ئارىدا ئۇنىڭغا شاھانە كېيمىلەر
 ئۇۋەتتىمەن. سېنىڭ شۇنىڭغا قوشۇپ يولغا سالىمەن". ئېلى ئۇرۇدىن
 خەلبەنىڭ ياغىسىدىن چىقپلا يولغا چۈشۈپتۇ. خېلى ئۇرغۇن
 يول يۈرۈپتۇ، ئىكىز - پەس دەسمىمى، مول يۈرۈپتۇ. بەسىر
 شەھرىگە يېتىپ كېلىپ، سۇلتان ئوردىسغا كېرىپتۇ، ۋاقىراپ

قىچقىرفان تىكىن، سۈلتان ئاىلاب، ئۇنى نۇز ئالدىغا كىرىشكە رۇخەدت قېيتۇ. ئېلى نۇرسىدىن سۈلتاننىڭ قېشىغا كىرىپ، ئالدىغا بېرىپ تازىم قېيتۇ. كېيىن سەللسىدىن خەتنى ئېلىپ سۈلتانغا سۈنۈپتۇ. سۈلتان خەتنىڭ باش قىمىنى كورۇش بىلدەنلا بۇ خەتنىڭ خەلبە ھارۇن دەشىدىنىڭ خېتى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئالدىراپ نۇرسىدىن تىك نورۇپتۇ. خەتنى نۇزج قاتار سۈپۈپتۇ ئوقۇپ چىقىپ، نۇزىچە: "خەلپىنىڭ ئەمرىگە بوي سۈنمەق بىزدە كەلەرگە پەرز ھەم قەرز" دەپتۇ. شۇ ھامان توت قازىنى، ئەمر ھەم ۋەزىرلەرنى قىچقىرپىتۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا نۇزىنىڭ ۋەزپىدىن ئازات قىلىنغانلىقىنى ئېلان قىلماقچى بوبىتۇ. شۇ چاغدا بىردىنلا مۇئىن تېبىنى ساۋى كىرىپ كەپتۇ. سۈلتان خەتنى ۋەزىرگە بېرىپتۇ. ۋەزىر خەتنى ئوقۇپ چىقىپ، پارچە - پارچە قىلىپ يېرىتىپ تاشلىۋېتپىتۇ. "لەندەت سائى، - دەپتۇ سۈلتان غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ، - بۇنداق جىنايدەتى قىلىشقا سېنى نىمە مەجبۇر قىلدى؟" "ئەزبىرايى خۇدا، - دەپتۇ ۋەزىر، - بۇ دار ئاستىدىن قاچقان مەككار ئۇغىرى تۈرسا، نەدە يۈرۈپ خەلپىنىڭ موھرى ئۇنىڭ ۋەزىرىنى كورەلسۈن؟ قىيمەدىندۇر، خەلپىنىڭ موھرى بېسلىغان بىر قەغەزنى قولغا چۈشورگەن - دە، نۇز مەقسىدىگە يىتىش نىيىتىدە مۇشۇ خەتنى ياساپ سىزگە ئېلىپ كەلگەن. خەلبە ئۇنى جانابى ئاللىرىنىڭ ۋەزپىسىگە تەين قىلىغان. چۈنكى، ئۇنى ئەنلىق بۇ ۋەزپىسىگە لاياقتى ۋە بىلىمى يوق. بۇ، خەلپىگە ئۇچۇق - ئایان، شۇنىسىمۇ باركى، ئەگەردە خەلبە بۇ ئىشنى تختىيار قىلغان بولسا، بىرەر ۋەزىرىنى، هىچ بولىغاندا ساراي خىزمەتچىلىرىدىن بىرسىنى قوشۇپ ئۆھتەكەن بولاتتى". "نىمە

قىلىش كېرەك؟ دەپتۇ سۇلتان، "بۇ يىگىتنى ماقا تاپشۇرۇڭ، مەن
 كىشى قوشۇپ خەلپىنىڭ ئالدىغا نۇھەتى. نەكمەر بۇ كەپ راست
 بولسا، ئىشەنچلىك بۈيرۇق ئېلىپ كەلۈن. مۇبادا يالغان بولسا،
 ماقا ئەلسى نۇتكەن بۇ ئېلاسنىڭ جازاسىنى نۇزمم بېرىھىي"
 دەپتۇ. سۇلتان ۋەزىرنىڭ سوزىنى لايىق كورۇپ. قوللىرىنى
 قىچقىرىپتۇ. ئېلى نۇرمىدىنى باغلاب ۋەزىرگە تاپشۇرۇپ بېرىشنى
 بۈيرۇپتۇ. ۋەزىر ئېلى تۇرمىدىنى ئۇزىشلىق ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ.
 قوللىرىغا بۈيرۇپ، ئۇنى ھۆشدىن كەتكىچە نۇرغۇزۇپتۇ. ئاياد
 لمىرىغا ئېغىر كىشىن، بويىنغا تاقاق سېلىپ، زىندانغا ئېلىپ
 بېرىپتۇ. ئۇزى كىرىپ، زىندانغا چۈشۈپ، زىندان باشلىغىنى
 قىچقىرىپتۇ. زىندان باشلىغى ۋەزىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلىپ
 تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئىسى قەتتىشكەن. "ئى قەتتى، - دەپتۇ
 ۋەزىر ئۇنىڭغا كېدىپ، - بۇنى ئەڭ چوڭقۇر وە ئەڭ دەھەتەتلىك
 زىندانغا تاشلا! كېچە - كۈندۈز ئەڭ ئېغىر ئازاب بىلدەن قىسنا!"
 "خوب!" دەپتۇ زىندان باشلىغى قەتتى. كېپىن ئۇ، ئېلى نۇرمى
 دىنىنى زىندانغا ئېلىپ چۈشۈپ ئىشىنى تاقاپتۇ. زىندان باشلىغى
 قەتتى ئېلى نۇرمىدىنغا ئىشىڭ ئارقىسىدىكى سۈپىسى سۈپۈرۈپ
 تازىلاب، جاي قىلىپ بېرىپتۇ. ئېلى نۇرمىلاشتۇرۇپ، دەم ئېلىشقا
 لمىرىنى ئېلىپ، ئۇنى سۈپىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، دەم ئېلىشقا
 بۈيرۇپتۇ. ئۇنىڭغا ياخشى قاراپتۇ. ۋەزىر ھەر كۈنى قەتتىكە كىشى
 نۇھەتىپ، ئېلى نۇرمىدىنى قىيىناشنى ئەسلىتىپ تۇرمىدىكەن. قەتتى
 بولسا هامان ئۇنىڭغا قولىدىن كېلىشچە ياخشىلىق قىلىپ تۇرمىددە
 كەن، نەرسە - كېرەكلىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىدىكەن، ئېلى نۇرمىدىنى
 ئاۋايلاپ ساقلايدىكەن. شۇ يوسۇندا قىرقىن كۈن نۇتۇپتۇ. قىرقىن

بىرىنچى كۆنى خەلپىدىن كىيمىم - كېچەك. تىئاتىملار كەپتۇ. بۇنى
كۈرۈپ سۈلتان ھەيران بويستۇ. نۇ بۇ توغىرىدا ۋەزىر ۋە باشقا
يېقىتلەرى بىلەن سوھبەتلىشىپتۇ. نۇلاردىن: "بۇ ھەدىيە كىم
تۈچۈن؟" دەپ سوراپتۇ. كىمىدۇر بىرى: "بىلكەم بۇ كىيمىم -
كېچەك ۋە تىئاتىملار سۈلتانسىزنىڭ نۇرىسغا يېڭىدىن سۈلتان
بولغان ئېلى نۇرىدىنىڭ بولسا كېرەك" دەپتۇ. باشقىلارمۇ توغرا،
دىيىشىپتۇ. بۇنى ئاقىلاپ ۋەزىر بۇنى كوبىگەن توخۇدەك تۈرالاي
كېتىپتۇ. نۇ، سۈلتانغا قاراپ: "ئەڭ ياخشى، ئۇنىڭ كاللىسىنى
ئېلىپ، كۆزدىن يوقىتىش كېرەك. شۇندىلا تىنچىيىمىز" دەپتۇ.
"دەخىمەت، — دەپتۇ سۈلتان، — نۇنى سەن ماڭى ياخشى ئەسلىتتىڭا
بار، ئەمدى نۇنى زىندانىدىن چىقىرىپ كاللىسىنى ئال!" ۋەزىر
سۈيۈنۈپ: "خوب، ئەمما مېنىڭ بىر تىلىم بار ئىدى، — دەپتۇ
قوشۇمچە قىلىپ، — نۇنى نۇلتۇرۇش ھەققىدىكى سۈلتانسىزنىڭ
پەرمانىنى پۈتۈن شەھەركە جاكاچى ئىلان قىلا كۆڭلۈم كوتۇرۇ-
لۇپ، روھىم نۇسۇپ، دۈشمەنىدىن كۆڭلۈدىكىدەك ئىنتقىام
ئالغان بولاتىم". "خالىغىنىڭنى قىل!" دەپتۇ سۈلتان. ۋەزىر
خوشال بولۇپ نۇرىدىن چىقىپتۇ، ھاكمى ئىدارىسغا كېرىپتۇ. نۇ
ھاكمىغا ئېلى نۇرىدىن ئىبنى خاقانىنىڭ سۈلتان تەرىپىدىن نۇلۇمكە
بۈيرۈلغانلىغىنى، نۇنى تاماشا قىلغۇچىلارنى نۇردا ئالدىغا يەخشى
تۇغىرسىدا جاكاچىنىڭ جار سېلىشى لازىملىغىنى تۇققىتۇرۇپتۇ.
جاكاچى ئىلان قىپتۇ. بۇ خۇمۇنى ئالدىغا تۆپلىنىپتۇ. نۇلارنىڭ
يېغىلىشىپتۇ. كىشىلەر نۇردا ئالدىغا تۆپلىنىپتۇ. بىلە كېلىش تۈچۈن زىندان
بەزىسى ئېلى نۇرىدىن بىلەن بىلە كېلىش تۈچۈن زىندانغا چۈشۈپتۇ.
ئىشىگىھ تۆپلىنىپتۇ. ۋەزىر نۇن قول بىلەن زىندانغا چۈشۈپتۇ.

"ئۇنى نىمە قىلىماقچىسىز؟" دەپ سوراپتۇ ۋە زىرىدىن زىندان باشلىقى قەتتى. "ئاۋال ئۇ مەلئۇنى ئېلىپ چىقا ئاندىن كېيىن سىلسەن ا" دەپتۇ ۋە زىرى. "مەن ئۇنى ناھايىتى قاتىققى ئۇرۇغۇنۇم ئۈچۈن، ئۇ، ھازىر ئىنتايىن تېغىر ئەھۋالدا يېتىپتۇ" دەپتۇ قەتتى. كېيىن ئۇ، ئېلى نۇرىدىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن قەتتىنى كورۇپ، مۇنى شېرىنى ئوقۇپتۇ:

دۇستلىرىم بولماس يولىداش، ئىشلىرىم بەكىمۇ قىىن،
كىمك، باش ئەكىم، ماڭا ئۇنىڭدىن ئازار بېتىر،
ئىي جاھان خەلقى - خالايمىق، ھالىمغا سەنمۇ ئېچىن،
ئاراقلاردىن ياخشىلىقى كىم ماڭا ئىزھار بېتىر.

ئابىرىلىش دەشتىنى كەزمەكتىن تۈگىدى بۇ تاقتىم،
ھىچ تىنسىز دەرت - تەلەمدىن بۇ تېنىڭ ئاعىر بېتەر،
ياخشى شېرى ۋە كۆزەل يار، چىمەندىن يوق ئۇمىدىم،
ئازىز - تىلەك ھەم ھەم سەلەر ھەممىسى بىكار كېتىر.

كىم يارا كۆكلۈم ئۈچۈن سوزلەر ۋىساڭ - يارىدىن،
ئەسىلىرىن چىنىمى قىيناب، تۈچ ئېلىپ، ئاندىن كېتىر،
ئىي خۇدا، رەھىمە ئەيلىكىن، ماڭا رەمۇلۇڭ ھورىمىتى،
ئال مېنىڭ چېشىمىتى، ئەن ئازاپ بىلەن چىرىپ بېتەر.

ئېلى نۇرىدىن شېرلارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، زىندان باشلىقى. قەتتى ئۇنىڭ ئۇستىدىكى ئېسىل كېيىمەرنى سالدۇرۇپ، ئۇستىگە كىر ئىككى كويىنەك كىيىگۈزۈپتۇ ۋە ۋەزىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن قارىسا، كۆز ئالدىدا ئۇنى ئولتۇ. رۇشكە قەستلەپ يۈركەن دۇشمەنى - مۇئىن ئىبىنى ساۋى ئۇرغىدەك.

ئۇ ۋەزىرىنىڭ خوشال تۈرغانلىقىنى كورۇپ، كوزلىرى ياشقا لىق تولۇپتۇ: "سەن بەد بەختىن ئامانلىق تىلەيمەنم؟" دېپتۇ ئېلى نۇرىدىن ئۇز - ئۇزىگە، ئاندىن ۋەزىرگە قاراپ غەزەپلىنىپ: "ئەي ۋەزىر، سەن ھەمىشە ھىلە - مىكىر، جەبىرى - زۇلۇم بىلەن ياشاب كەلدىك. سەن ئۇزەڭ بۇ ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئىيمەنمەمن؟" دەپ، مۇنۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

بۇ جاهان باغىدا كوب ئەر دەۋرى - دەۋران سۈرۈشتى.

كىدى تاج ھەم سەلتەندە تەختىگىمۇ ئولتۇرۇشتى.

كەتتىلەر نامۇ - نىشانىز، تاجۇ - تەختى قالدى بوش.

باشقىلار بۇ سەلتەندە تەتىشى - ئىشىت سۈرۈشتى.

"مېنى بۇنداق سوز بىلەن قورقۇتالمايمەن!" دېپتۇ ۋەزىر ھەم ياندۇرۇپ مۇنداق شېرى تۇقۇپتۇ:

دۇشىمىدىن كەرچە قالىام يەنە بىر سائىت ئامان.

ماڭا ئارتۇق ئاشۇ ۋاقت نەچجە مىڭىپ بىلدىن ھامان.

"بۇگۈن مەن سېنى پۇتۇن بىسىرە شەھرى خەلقى ئالدىدا دارغا ئاسىمەن. باشقا ھىچ ئەرسىنى ئۆيلىمايمەن، كېيىن تەقدىر نىمىنى بۇيرۇسا شۇنى كورىمەن. مەن سېنىڭ بۇ ھېۋەڭىگە قاراپ قورقۇپ تۈرمائىمەن. مەن شائزىنىڭ مۇنۇ شېرىگە ئېتىوار قىلىمەن:

دۇشىنىڭ نولگەن كۆنى دوستۇڭ ئۇچۇن بايرام بولۇر،

دوستىدىن ئايىپلا ھەر كىم كۆئىلگە پىغان تولۇر.

شۇ سەۋەپىش دوست بىلەن شوتىكەن كۆنئىنى ياخشى كۆت!

ئۇيدان ئوتىكەزىسەڭ ئومۇردىنى دوستۇڭ ساڭا مەھمان بولۇر."

كېيىن ۋەزىر قۇللىرىغا ئېلى نۇرىدىنىنى خېچىرغا ئارتىشنى بۇيرۇپتۇ. قۇللار بۇ ئىشنى قىلغىلى ئۇنۇماپتۇ. ۋەزىر قۇللىرىغا

ئاپچىغلەنىپتۇ. قۇللار ئىشارەت بىلەن ئېلى نۇرىدىنىغا، "سەن دۆخىت قىلاڭ، بۇ قېرى تۈلکىنىڭ ئۆزىنى تاش بىلەن ئۇرۇپ، بېشىزغا كەلكەنتى كورەيلى!" دەپتۇ. "ھەركىز ئۇنداق قىلماڭ- لار!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، كېيىن ئۇ سىلمىر "شائىرنىڭ مۇنۇ شېرىنى ئاڭلىغانمۇ؟" دەپ، شېرى ئۇقۇپتۇ:

كۈنۈم يار، ھاياتىمۇ باردۇر ھېلى،
بەخت دەپتىرىنى شېرىم بىلەن تولدۇرای،
بېنسىپ ئوچكۈنچە شېرى مەشلى،
شولسىدا قەلەمدىن ئىز قالدۇرای،
ئۆزەمگە تىكلەپ شېرىدىن مۇنار،
كىشىلەر قەلىيدە مەڭۈ ياشىتاي.

ئېلى نۇرىدىنى بەسرە كۆچلىرىدىن سازايسى قىلىپ ئۇردا دەرۋازىنىڭ ئېلىپ بارغىچە، جاكاچى: "خەلپىدىن سۈلتانىمىزغا ساختا خەت ئېلىپ كەلگۈچىنىڭ جازاسى شۇدۇر..." دەپ قىچقە- رىپتۇ. كىشىلەر يۈلنىڭ ۋە كۆچىنىڭ ئىككى چېتىدە تۇرۇپ كېلىشىپتۇ. ئاخىرى ئۇلار قەسىر پەنجىرىنىڭ تېگىگە يېتىپ كېلىشىپتۇ. جاللات ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: "ئەي ھورەتلىك ۋە زېر- نىڭ ئۇغلى، مەن بۇ ئىشنى تىختىيارىز قىلىمەن. ئەگەر بىرەر ھاجىتىڭ بولما ئىيىت! مەن ئۇنى ئۇرۇندادى. چۈنكى، سېنىڭ ھاياتىڭ ناھايىتى ئازلا قالدى. سۈلتان كېلىشى بىلەن دارغا ئىسىلسەن" دەپتۇ. ئىيى نۇرىدىن پۇتۇن ئەتراپقا كوز يۈگۈر تۈپتۇ. ھەممە تەرمەپكە ئازەر سېلىپ چىقىپ، بۇ شېرىنى ئۇقۇپتۇ:

تۇتۇپ جاللات قىلغىنى بېشىمدا تۈرسا،
ئاماشاچىسلار تىزلا يۈزىنى نورسگەي.

مېنلىق نولىمەكلىرىڭم خەقىقە ئاماشا،
توبىلشىپ كەلكەنلەر مېنلا كوركەي.

دىمەس ھەچكىم بۈنلىق نىمە كۆنماھى،
بولاالماس هىچ كىشى ناشق پانماھى...
كېلىڭ، كىم بار ماڭا سۇ نىچىزۋۇشكە؟...
كۆنماھىم يوقلۇغىنى بىلۇر ئلاھى.

جاسارەت قىلالماس ھەچكىم بۇ نىشقا،
قلىچ چۈشكىچە خۇرسەن بولۇشقا.
ۋاپاسز ماڭا سەن سۇنى نۇزاتقىن،
نەزەر سال بويىنغا تۇرغان قىلچقا.

كىشىلەر ئۇنىڭ ئەھۋالغا يىغلىشىپتۇ. جاللات نۇردىن تۇرۇپ،
ئېلى نۇردىنغا بىر پىيالە سۇ ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. ۋەزىر جال
لاتنىڭ قولىدىن پىيالىنى تارتىپ ئېلىپ، تۇرۇپ سۇندۇرۇپتۇ.
جاللاتقا ئۇنىڭ بويىنى نۇزۇشنى بؤيرۇپتۇ. جاللات ئېلى نۇرماد
دىنلىق كوزلۇرىنى باغلاپتۇ. توبىلانغان كىشىلەر ئىبىنى ساۋىنىڭ
بۇ ھەركىتىدىن نارازى بولۇپ، چۈقان كوتۇرۇشۇپتۇ. ھەر خىل
غەۋغا چىقىپتۇ. شۇ ئارىدا بىردىن نۇزاققىن چالاڭ - تۇراك كوتۇرۇ -
لۇپتۇ. سۇلتان نۇردىدا ئولتۇرغان ئىكەن، يەر ۋە كوكىنى قاپىلغان
بۇ تۇماتنى كورۇپ ھەيران بويىتۇ. تۇ، ۋەزىرنى ئالدىغا قىچقىرتىپتۇ.
دەرھال بۇ كوتۇرۇلگەن چالاڭ - تۇماتنىڭ سەرىنى ئۇقۇپ كېلىشكە
بؤيرۇپتۇ. ۋەزىر باهانە كورىستىپ: "ھازىر بۇنىڭ بېشىنى ئالايدى
لى!" دەپتۇ. سۇلتان: "ئاؤال بۇ تۇماتنىڭ كوتىرىلىش سەۋۇتىنى
بىل، ئۇ ھىچ نەگە كېتىلمىيدۇ" دەپتۇ غەزەپ بىلەن. قارسا،
ئۇ تۇراك خەلسىنىڭ ۋەزىرى جەپىر بىرەمەكى بىلەن ئۇنىڭ

يېنىدىكى پاسۇانلىرىنىڭ ئاتلىرى ئايىغىدىن كوتۇرۇلگەن تۇمان
ئىكەن.

ئېلى نۇرىدىن كەتكەندىن كېيىن، نۇتتۇز كۈنگىچە، ئۇ خەلە-
پىنىڭ تېسگە كەلمەپتۇ. باشقلارمۇ بۇ ھەقتە ئەسلامەپتۇ. بىر
كېچە خەلپە ئەنسۇلجهلىنىڭ ئوبىگە توغرى كېلىپ قاپتۇ. قارسا،
ئۇ يىعلاپ تۇرۇپ، شەپر ئۇقۇۋاتقان ئىكەن:

من سەن بىلەن ياشغايمەن،
يا ھازىر بول، يا غايىپ.
ئەمدى بىلدىم ئىشق دەردىنى،
بۇلدىكەن ئۇ ۋاجايىپ.

ئۇيۇرمدىم، كۆڭلۈمىدىم،
داڭىم سېنى ئەسلەيمەن.
تۈلتۈرغاندەك تۈيۈلسەن،
سېنى ھېچىر كورەلەيمەن.

ئۇنىڭ يەغىسى يەنە كۈچىپتۇ. خەلپە ئىشىنى ئېچىپ
تجىكىرى كېرىپتۇ. يېغلاپ تۈلتۈرغان ئەنسۇلجهلىس خەلپىنى
كورۇپ گائىگىراپ قاپتۇ. خەلپىنىڭ ئايىغىغا يېقىلىپ، مۇنۇ شەپرنى
ئۇقۇپتۇ:

ئىي ھايات نەشىمىسى، نازۇ-ئىجەتس،
ترىكىلىك مەلبىسى، پەزلى-ھىكىمىش.
بۇزدۇڭ ئۆز ۋەدەئىنى ئىسکە ئالىدىلىق،
مۇسى پىشماستىن كۆز بولدى بېضلىق.

بېبىلدى بۇزۇمكە سېنىڭ دەرۋازەلە،

قېنى سېخالىغىڭ، داڭىلەك، ئاۋازىلەك.
كوب يۈزدۈم، كورمۇدۇم بەختىن نىشانە.
سەزدىم مەن ئۆ خىمال، ئۆ بىر ئەپانە.

“سەن كم؟ نىمە ئۆچۈن مۇنچە يېغلايسەن؟” دەپ سوراپتۇ
خەلپە، “مەن، — دەپتۇ ئەنسۈلچەلىس، — ئېلى نۇرىدىن ئىبنى
خاقانىنىڭ سايى تۇتقان سوغىسى... ئۆنلەق قېشىغا مېنى قىمەتتە.
لەك كىيىم ۋە شىئاملار بىلەن ئۇتىشنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ.
ۋاقت يەتكەن بولما، مېنى ئۇۋەتلىكىنى سورايمەن، يېلىنىپ
ئىلتىماس قىلىمەن، چۈنكى، بۇ يەردە ئۇتتۇز كۈندىن بېرى كوزۇمكە
ئۇيىقا كەلمىدى...”. خەلپە جەپەرنى قىچقىرتىپ ئۆنلەق شۇنداق
دەپتۇ: “ئۇتتۇز كۈندىن بېرى ئېلى نۇرىدىن ئىبنى خاقانى هەق-
قىدە خۇۋەر يوق، مۇھەممەت ئىبنى سۈلايمانۇززەينى ئۇنى ئولتۇ-
رۇشىمۇ ئېتىمىال، ئىي جەپەر، مەن بۇۋىلىرىم ھەققىدە قىسىم
قلېپ، شۇنى ئېتىمەنكى، ئۆنلەق زىيانكىشىڭ قىلىشقا بولما.
ئۆنلەق سەۋەپچى بولغان كىشى مېنىڭ ئالدىمدا ھەر قانچە ھور-
مەتلىك بولسىمۇ، مەن ئۆنلەق بېشىنى ئالىمەن. سەن ھازىر
 يولغا چۈش، سۈلتان مۇھەممەت ئىبنى سۈلايمانۇززەينىدىن ئېلى
نۇرىدىن توغرىسىدا خۇۋەر ئېلىپ كەل! ئەگەر كىچكىڭ،
ئۇ چاغىدا مەندىن رەنجىمە، ئېلى نۇرىدىنىنىڭ ئىشى ھەققىدە
مۇھەممەت ئىبنى سۈلايمانۇززەينىڭ ئۆز قەلىسم بىلەن يېزىپ
ئېلى نۇرىدىنىغا تاپىشۇرغان چىتىمىنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋەردار-
مۇسىن؟ — دەپ سۈزىنى داۋام قېپتۇ خەلپە، — مەن ئۇنى سۈلتان
مۇھەممەت ئىبنى سۈلايمانۇززەينى ئورنىغا يېئىدىن سۈلتان قىلىپ
بەلگىلىگەن. بول، تەلەپ قىلغان ۋاقتىن كېجىكمەي بۇيرۇقنى

ئورۇندا". جەپەر ۋەزىر: "خوب!" دەپتۇ. شۇ ئاندېلا ھازىرىنىپ، بىسىركە قاراپ مېشىپتۇ. جەپەر ۋەزىر بىسىركە كېلىپ نۇردىغا كېتىۋېتىپ، نۇردا ئالدىدا توپلانغان كىشىلەرنى كورۇپ ھەيران بويپتۇ ۋە: "بۇ نىمە قىقاىس - سۈرەن" دەپتۇ تۇ. شۇ يەردىكىلدەردىن بىرسى ئۇنىڭغا ئېلى نۇرىدىن ئىبىنى خاقانىنىڭ ۋەقەسىنى سوزلەپتۇ. جەپەر ئالدىراپ مۇھەممەت ئىبىنى سۈلايمان ئۆزۈزەينى ئالدىغا كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپتۇ. نىمە سەۋەپتن كەلگەنلىكىنى ئۇنىڭغا بايان قىپتۇ. "ئەگەر، - دەپتۇ، - جەپەر ۋەزىر، - ئېلى نۇرىدىن بىرەر ھادىسگە يولۇققان بولسا، خەلپە ئۇنىڭغا سەۋەپچى بولغانلارنىڭ ھەمىسىنى ئاياب قويمايدۇ، دارغا ئاسىدۇ..."

جەپەر ۋەزىر ئېلى نۇرىدىنىنى ئازات قىلىپ، خەلپىنىڭ بۇيى رۇغىنى نۇرۇندىسغان سۈلتان مۇھەممەت ئىبىنى سۈلايمان ئۆزۈزەينى ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرىنى زىنداڭغا ساپتۇ. ئېلى نۇرىدىنىنى سۈلتان مۇھەممەت ئىبىنى سۈلايمان ئۆزۈزەينى نۇرىنىغا سۈلتان قىلىپ كوتۇ. دوستلار رۇپتۇ. جەپەر بەرمەكى ئۇچ كۈن بەسىرە نۇرۇپ، دوستلار زىياپىتىدە بويپتۇ. تورتىنجى كۆنى ئېلى نۇرىدىن جەپەر ۋەزىر كە ئۇزىنىڭ خەلپىنى كورۇش ئازارۋىسى بارلىغىنى ئىتىپتۇ. جەپەر ۋەزىر ئېلى نۇرىدىنىنى يېسغا ھەمرا قىلىپ ئېلىپ، سۈلتان مۇھەممەت ئىبىنى سۈلايمان ئۆزۈزەينى بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى مۇشىن ئىبىنى ساۋىنى ئالدىغا سېلىپ، باىدادقا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ۋەزىر باىدادقا كېلىپ، خەلپە ھۆزۈرىغا كىرىپتۇ. جەپەر ۋەزىر ئېلى نۇرىدىنىڭ بېشىدىن ئۇتكەن ۋەقەلەرنى، ئۇنى دار ئالدىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئېلىپ كەلگىنى خەلپىگە سوزلەپ بېرىپتۇ. "بۇ

قىلىچنى قولۇڭغا ئال! — دەپتۇ خەلپە غەزەپ بىلەن ئېلى نۆردە دىنغا قاراپ، — مالە، دۇشمىنىڭنىڭ كاللىسىنى ئال! ئېلى نۇرىدىن قىلىچنى قولۇغا ئېلىپ، مۇئىن تېبىنى ساۋىنىڭ قېشىغا كەپتۇ. مۇئىن تېبىنى ساۋى ئېلى نۇرىدىنغا تەلمۇرۇپ قاراپ: "مەن ھەر ئىش قىلام، ئۇز خاھىشىم ۋە كۈچۈم بىلەن قىلدەم. باشقىلارنىڭ نالە - زارسۇقا قۇلاق سېلىشنى خالىمىدەم. شۇنىڭ نۇچۇن خاتا قىلدەم. سېنىڭ ياخشىلىق بىلەن نامىڭ چىققان. ماڭىمۇ ياخشىلىق قىلىپ بېشىدىن، قېتىمىدىن كېچىشىنى تۈمىست قىلدەم. مېنىڭ كۇنايمىدىن ئوت!" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن قولىدىكى قىلىچنى يەركە قوپۇپ خەلپىگە قاراپتۇ: "ئۇنىڭ كۇناھىدىن ئوتۇڭ خەلپىم" دەپتۇ. خەلپە ئېلى نۇرىدىنغا قاراپ: "ئۇ سائىا ھەلە ئىشلىتۋاتىدۇ!" دەپتۇ. كېيىن مەسرۇر جاللاتقا قاراپ: "تىغىڭنى ئال! مېنىڭ پەرمائىمنى يېرىتىپ تاشلىغان بۇ ئېپلاسنىڭ كاللىسىنى ئال!" دەپ بۇيرۇپتۇ. مەسرۇر جالات بېرىپ بۇيرۇقنى نۇرۇندادىپتۇ. "يەنە قانداق تىلىگىڭ بار?" دەپ سوراپتۇ خەلپە ئېلى نۇرىدىنىدىن، "ئى مۇھىتىرمە خەلپە، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — بۇ ياخشىلىغىڭىز نۇچۇن ئۇمرۇ ئىز ئۇزۇن بولسۇن! مەن بەسىرگە سۈلتان ياكى شاھ بولۇشنى ئارزو قىلمايمىدىن. ئۇز يېنىڭىزدىن بىر كىشىلە خىزمەت سورايمەن. ماڭا ئۇز تەربىيەئىزىنى كورۇپ تۇرۇپ خىزمەت قىلىشتىن ئارتۇق خوشلۇق، لەززەت يوق...". "ناھايىتى ياخشى، — دەپتۇ خەلپە، ئۇ بەسىرگە باشقا كىشىنى سۈلتان قىلىپ بەلگۈلەپتۇ. كېيىن ئەنسۈلچەلىسىنى ھازىر قىلىپ، ئۇنى ئېلى نۇرىدىنىڭ قولغا تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. خەلپە ئۇ ئىككىسىگە جىق ئىنتىام بېرىپ،

باغدادىنىڭ ئەڭ ئېسىل ۋە كوركەم سارايلرىدىن يېرىنى
مۇلۇكلىرى بىلەن ھەدىيە قېپتۇ. خەلسەپە ئېلى نۇردىن ئېنى
خاقانىنى تۈزۈنىڭ ئەڭ يېقىن ئۆلپەتلرىدىن قىلىپ بەلگۈلەپ،
شۇنىڭغا مۇۋاپىق خىزمەت بېرىپتۇ. ئېلى نۇردىن خەلسەپ قېشىدا
بىر تۇمۇر ھايىات كوچۇرۇپتۇ.

“ئەي بەختلىك شاھ، — دەپتۇ شەھرىزاد، — بۇ ھىكايدە سودىگەر
ئايپۇنىڭ باللىرىنىڭ ھىكايدىدىن قىزىق ئەممەس.”
— قېنى ئەممە شۇ ھىكاينى باشلا، ئاخلاي! — دەپتۇ شەھرىيار.

سۇدىگەر ئايپۇشانچ ئوغلى غەنمىڭىز ھىكايسى

— قىدىمىقى زاماندا ئايپۇپ تىسىلىك بىر چوڭ سۇدىگەر بار ئىكەن. ئۇنىڭ مال - دۇنياسى، يەر - زىمىنى ئىنتايىن كوب شىكەن. ئۇنىڭ ئۇن توت كۈنلۈك تولۇن ئايىدەك چىرايىلىق بىر ئوغلى، كۆزەللەتكە جاھاندا تەڭدىشى يوق بىر قىزى بار شىكەن. ئۇغلۇنىڭ ئىسى غەنم بولۇپ، ئۇ ناھايىتىمۇ يېقىمىلىق سوزلەيدىكەن. ئۇنىڭ قىزنىڭ ئىسى پىتنە شىكەن. ئۇنى كورگەن ھەر قانداق كىشى تىختىيارىز ئۇنىڭغا تەلمۇرۇپ، ئۇزىنى يوقتىپ قويىدىكەن. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئۇنى پىتنە دەپ ئاتىغان ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئاتىسى ئايپۇپ سۇدىگەر ۋاپات يوپتا. ئۇنىڭ مال - دۇنياسى، يەر - زىمىنى شۇنداقلا باللىرىغا مىراس بولۇپ قاپتا.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تاك ئاتى، شەھربازاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ.

شەھربازاد ھىكايسىنى.

سۇدىگەر ئايپۇشانچ باللىرىغا قالغان مىرا -
لارنىڭ تىچىدە يۈز توگلىك يېپەك رەختىلە -
مەخىمەل، ئەنبەر، ئىپسار قاتارلىقلار بولۇپ
باغدادقا تەبىyar لاب قويۇلغان، سىرتىغا تامغا
ئۇزۇلۇپ، باغدادقا ئىلىپ بېرىلىدىغان مال دەپ
بىزىلغان ئىكەن. سۇدىگەر ئايپۇپ بۇ ماللارنى كېچە

ئۇتۇز سەككىزىنجى

تېز ئارىدا باغدادقا ئېلىپ بېرىش ئاززوسىدا ھازىرسغان
ئىكەن. ئېپسۈكى، مىرادىغا يېتەلمەي ۋاپات بوبىتۇ.
غەنم ئاتىسىنىڭ تەزبىسىنى تۈگەندىن كېپىن، ئانسى ۋە
تۇرۇق-توققان، تەل-بۈرت، خۈلۈم-خۇشىلىرى بىلەن خوشلە-
شىپ، ماللىرىنى ئېلىپ، تەۋەككۈل قىلىپ باغدادقا قاراپ يولغا
چىقىتۇ. ئۇ زاماندا ھارۇن رەشدە خەلپە ئىكەن، غەنم ئامان -
ئېسەن باغدادقا يېتىپ بېرىپتۇ. غەنم ياخشى بىر ھۆبىلىنى ئىجارىگە
ئاپتۇ. ئۇنىنى قىممەتلەك بىسات بىلەن جابدۇپتۇ. ماللىرىنى جايلاپ
ئالغاندىن كېپىن، ھۆزۈرلىنىپ دەم ئاپتۇ. باغداد سودىگەرلىرى ۋە
باگدادلىق چوڭ - كىچىك سودىگەرلەرنىڭ دەللاللەرى كېلىشىپ،
تۇنىڭدىن ھال - ئەھۋال سوراپتۇ. كېپىن ئۇ، ئۇن توب ئەڭ
ئەپس، ئەڭ نازۇك كىيمىلىك ثورالغان بىر تۈگۈتنى ئېلىپ بازارغا
بېرىپتۇ. سودىگەرلەر تۇنى تىزىزەت ۋە ھورمات بىلەن قارشى
ئېلىپ، بازار ئاقاقلىنىڭ دۈكىنىغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئاقاقال،
كىيمىلىكلەرنى سېتىشقا ياردەم قېتۇ. بۇ مالدا بىرگە ئىتكى پايدا
كۈرگىنى ئۈچۈن، غەنم بەك خوش بوبىتۇ. شۇ يۈسۈندا ئۇ،
ماللارنى بېرىنىڭ كەينىدىن يەنە بېرىنى چىقىرپ، سېتىشقا
باشلاپتۇ. ئۇ، بىر يىلىنى شۇنداق تۇتكۈزۈپتۇ. يېڭى يىلدىن
كېپىنكى بىر كۈنى غەنم ئادەتتىكىدەك بازارغا بېرىپ قارسا،
بازار قۇۋۇغىس تاقالغان، ئادەملەر يوق. ھېران بولۇپ، بۇ
ھالنىڭ سەۋىئىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. بىر كىشى: "سودىگەرلەردىن
بېرىنىڭ تولگىنىنى، باشقا سودىگەرلەرنىڭ ھەمىسى تۇنىڭ
نامىزىغا كەتكىنىنى، قەلەندەرلەرنىڭمۇ ئەمدى تەبىيارلىنىڭ ئاقالىلغىنى،
ئۇلارنىڭمۇ بارىدىغا ئىلىغىنى" تېيتىپتۇ. ئۇزىنىڭمۇ ھەمكەسپلىكىنى

ئەسلەتىپ، ئۇنىڭمۇ بېرىشىنىڭ لازىلىغىنى ئۇقتۇرۇپىتۇ. غەنەمگە بۇ تەكلىپ ماقۇل كەپتۇ. غەنسىم ئۇنىڭدىن نامازنىڭ قەيدەر دىلىگىنى سورىغان ئىكەن. ئانچە يېراق ئەممە سلىكىنى ئېيتىپ بېرىپىتۇ.

غەنسىم ئادەملەر بىلەن بىللە يولغا چۈشۈپتۇ. كىشىلەر تاۋۇتنى مورسىگە ئېلىپ مەسجىتكە كەپتۇ. مىيت نامىزى چۈشۈرۈلۈپتۇ. كېيىن شەھەر تاشقىرىسىدىكى كورۇستانلىققا ئېلىپ چىقىشىپتۇ. ئولگەن كىشىنىڭ تۇققانلىرى ھازىرلانغان قۇرۇر ئۇستىگە چىدىرسى تىكەن، شام يېقىلىپ گۆللەر تىزىلغان، ئەترە سېبىلگەن ئىكەن. مۇردىنى كومۇپىتۇ. قارىيلار قىراڭەتنى باشلاپتۇ. ھەممە ئادىم يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپىتۇ. غەنەمگە ئادەملەردىن ئاييرىلىپ قبلىشنى ئەپ كورىدى. ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇپىتۇ. كەچ بولۇپ حالۇا تارتىلىپتۇ. ئادەملەر تاماقلىنىپ، قوللىرىنى يۈيۈپ، يەنە ئۆز ئورۇنلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشۇپىتۇ. غەنەمىنىڭ كۆڭلى غەش بويىتۇ. ئۇ، ئۇيىدىن، ماللىرىدىن ئەنسىرەپ: "مەن مۇساپىر تۈرسام، ئۇيۇمدا مالنىڭ كۆپلىكى ھەمىگە مەلۇم تۈرسام، ئۆزىم بۇ يەردە قالام، ئۇغرىلار بار- يوقۇمنى ئېلىپ كەتە قانداق بولۇدۇ؟" دەپ تەشۈرشلىنىپتۇ. ئاخىرى ئۆززەر ئېيتىپ، يولغا چىقىپتۇ. يېرىم كېچىدە شەھەر قۇۋۇغىغا يېتىپ بېرىپىتۇ. يېراق، قۇۋۇق تافالا-غان ئىكەن، قۇۋۇق ئەتراپىدا ھىچكىم يوق ئىكەن. كېچە قاب قاراشقۇ بولۇپ، يېراق- يېقىندا ئىتلارنىڭ ھاۋاشۇشلىرى، بور-لمەرنىڭ ھۇلاشلىرىدىن باشقا ئاۋااز ئائىلانىپتۇ. غەنسىم تېخسەم قورقۇمسىرەپ: "سۈبەنانالا، سەل بۇرۇن مەن مېلىمدىن قورققان ئىدىم، ئەمدى چېنىمىدىن قورقىمن" دەپ، بىر پانا جاي ئىستەپتۇ،

پانا جاي كورۇنمهپتۇ. كەلدى - كەتكۈچىسى كوزىگە چېلىقماپتۇ.
 غەنمىنى ئەمدى جان قايغۇسى بېسىپتۇ. نا ئىلاج ئارقىسغا قايتىپتۇ.
 بۇ كىچىنى ئوتىكۈزۈش ئۆچۈن باشپانا بولغىدەك جاي ئىزىلەپ
 يۈرگەندە، كوزىگە توت ئەتاراپ تام بىلەن قورشالغان، دەرۋازىسى
 ئۆچۈق بىر قەۋەستەنلىق كورۇنۋېپتۇ. كۆمبىز ئىچىگە كىرب ئۆخىلە-
 ماقچى بۇپتۇ. لېكىن، نىمە ئۆچۈندۈر كوزىگە ئۆيىقۇ كەلمەپتۇ.
 قورقۇنچىسى بارغانىپرى كۈچىپپتۇ. ئورنىدىن قوزغلېپتۇ. بۇ
 يەردىن باشقا يەركە چىقىپ كېتىش مەقسىدىدە دەرۋازا ئۆزۈگە
 بېرىپتۇ. شۇ چاغدا شەھىر قۇزۇوغۇ يېنىدىن ئاللا قانداققۇ بىر
 يۈرۈقلۈق كورۇنۋېپتۇ. قاراپ تۈرسا، بۇ يۈرۈقلۈق توب توغرى
 قەۋەستەنلىققا قاراپ كېلىۋاتقىدەك. غەنمىنىڭ كۆئىلەك ئەندىشە
 چۈشۈپتۇ. دەرھال قەۋەستەنلىقنىڭ دەرۋازىسى يېپپتۇ. ئۇزى
 ئالدىراپ كېلىپ، قەۋەستەنلىقنىڭ سەيناسىدىكى دەرەخنىڭ
 ئۆستىگە چىقىپ ئاپتۇ. شۇ يەردىن تۈرۈپ يۈرۈقلۈقنى كۆزىپپتۇ.
 يۈرۈقلۈق ئاستا - ئاستا قەۋەستەنلىققا يېقىنلاپ كېلىپ، دەرۋازىدە-
 نىڭ ئۇزىگە تاقلىپ توختاپتۇ. قارسا، بۇ كەلگەنلەر ئۆزجۇق قول
 ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئىككى ساندۇق، ئۆچۈنچىسى بىر قولغا پانوس،
 دولىسغا كەتمەن ئالغان ئىكەن. ئۇلار دەرۋازا ئالدىسغا
 كېلىپ توختاپ تۈرۈپتۇ. ئۇلاردىن بىرى ساندۇق كوتىرگەن يەنە
 بىرىگە قاراپ: "ئەي ساۋاپ، ئىمىشقا ئىچىكىرى كىرمەيسەن!"
 دەپتۇ. "ئەي كاپۇر، بىز كەچكىچە شۇ يەردە بولۇپ، دەرۋازىنى
 ئاتاين ئېچىپ قويغان ئىدۇق. يىز كەتكەندىمۇ ئۆچۈق قالغان"
 دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ ئىككىنچىسىڭە قاراپ. "قانداق هۇشى يوق
 ئادەملەرسىلە؟ - دەپتۇ پانوس كوتىرگىنى، - باغدادلىقلار باغلارغا

چىقىپ بەزەن قىلىدۇ. كەج قالغانلاردىن سىز ۋە سىزگە تۇخىشىغا.
لمىرى بىزدە كىلەرنى قورۇپ يىمىسۇن، باشقىلار زىيانكەشلىك
قىلىمۇن دەپ، بىز دەكىلەردىن قورۇقۇپ، بۇنىڭ تىچىكە كىرپ
دەرۋازىنى تېتىپ ئالغان. "تۇغرى تېيتىسىن نەي ئالماس،— دەپتۇ
كاپۇر بىلەن ساۋاپ تەڭلا،— نەقلىڭە رەخىمەت. هەققىتىمن بىزنىڭ
ئارىمىزدا سېنىڭدىن نەقلىسىزدەك ئادەمنى تايقىلى بولمايدۇ."

"سلەر مېنىڭ سوزۇمگە يەنلا ئىشەنەيسلىر، قەۋەستانلىققا
كىرسىپ بىرەز كىشىنى تۇتۇپ چىقىام، قانداق دەيسلىر؟—
دەپتۇ ئالماس،— مېنىڭ پىكىرىمچە، ئۇ، پانؤنىڭ يورۇغىنى
كۈرۈش بىلەنلا قورقۇپ ئاللىقاچان چىقىپ دەرۋازىنى تېتىپ،
دەرەخنىڭ ئۆستىگە چىقۇالغان بولۇش مۇمكىن". بۇ سوزنى
ئاشلىغان غەنم ئۆزىگە ئۆزى: "لەندەت ساتا ۋە سېنىڭدەك مەككار
هارامزەدىنى تېپىپ چوڭ قىلغان ئاتائىغا!" دەپتۇ، كېيىن: "ئەمدى
بۇلاردىن قانداق قىلىپ قۇتۇلۇش كېرەك" دىگەن ئويغا
چۈمۈپتۇ.

"ئۇنداق بولا،— دەپتۇ ساندۇقنى كوتۇرۇپ كەلگەنلەر،— بىز
ساندۇقنى كوتۇرۇپ كېلىپ بويىنىمىزنى ئالالمايدىغان حالا كېلىپ
قالدۇق، هاردۇق-چارچىدۇق. سەن تامىدىن ئارلىقلىپ چۈشۈپ
دەرۋازىنى ئاج! سېنىڭ بۇ خىزمىتلىك ئۈچۈن بۇ يەردە قولغا
چۈشۈرۈلگەن كىشىدىن بىرەرسىنى ياخشىلاپ كاۋاپ قىلىپ بىرەيلى،
قانداق؟ كۆئۈلە ئارتامدۇ؟ ئالماس!" "مەن بۇ سوزنى نەقلەمىنىڭ
كاملەمىدىن قىلىدىم. توغرىسى بۇ يەركە ئۇغۇرلار كىرگەن بولا
كېرەك. كىم بىلدۇ، هازىر ئۇلار تېپىپ كەلگەن ئولجىلىرىنى
بولشۇۋاتقاندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇ يەركە يالغۇز كىرىشتىن

قورقۇپ تۈرىمەن، ئەڭ ياخشىسى، بىز تۈچىمىز ساندۇقنى تامىنىڭ
 ئارقىسىدىن سېرىلدۈرۈپ تاشلىساق، قانداق؟ "بۇ بىزنىڭ بايلىك
 خىمىز، ساندۇقنى تاشلىساق سۈنۈدۈ. بايلق ئاشكارىلىنىپ قالىسىدۇ"
 دىيىشىپتۇ ئۇلارنىڭ ئىككىسى. "بۇ يەركە راستلا ئوغرى كىرگەن
 بولما بايللىخىمىزدىنمۇ ئاييرلىپ قالمايلى! دەپ قورقىسىمن" دەپتۇ
 ئالماس. "ئەقلەك يوق، دوت نىمە ئىكەنسەن، بۇ يەركە ئۇلار قورقا-
 جاي قانداق كېلەلەيدۇ؟" دىيىشىپتۇ ئىككىسى. ساندۇقنى كوتىر-
 كەنلىر تامىدىن چۈشۈپ دەرۋازىنى تېچىپتۇ. ئالماس ئۇلارنىڭ
 ئالدىدا پانۇسىنى كوتۇرۇپ تۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ بىر قولىدا كەتمەن
 بىلەن خالىتىدا ئازراق ھاكىم بار ئىكەن. دەرۋازىنى قايتىسىدىن
 تاقاپ- قولۇپلاپ دەم ئېلىشقا ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى:
 "شۇنچە يول يۈرۈدۈق، يۈك كوتىردىق، يەر كولىدۇق، تامىدىن
 چۈشۈپ دەرۋازىنى ئاچقىچە، بەك چارچىدۇق. ھازىر بىرسى
 كېچىھە بولدى. يەرنى يەنە كولاپ ساندۇقنى كومىگىدەك
 ماغدۇر يوق. ئىككى ئۆچ سائىت ئارام ئېلىپ، كېيىن
 ئىشمىزنى قىلىمىز. بۇ ۋاقت ئىچىدە بىزنىڭ ھەر بىرسىز
 ئۈزىمىزنىڭ سەركۈزەشتىمىزنى، ئاخىتا قىلىنىشىمىزنىڭ سەۋىر-
 ۋىنى باشتنى - ئاياق سوزلەشىدەك، ۋاقتىمىزىمۇ تېز ئۆتىدۇ،
 دەممە ئالىمىز". دەپتۇ. "بولىما سوزلە" - دەپتۇ پانۇس
 كوتىرگەن.

قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
 توختاتتى. 3

— ئىي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ.

شەھر بازاد ھىكاىيىنى،

“ئەم سە ئازال مەن باشلاي” دەپ پانۇس
كۆتۈركەن ئالماس ئىسىلىك سوزگە كىرىشپتۇ.
“سوزلە!” دەپتۇ، — كاپۇر بىلەن ساۋاب. “ئىي
بۇ ادمىرلەر، — دەپتۇ پانۇس كۆتۈركەن ئالماس
ئوتتۇز توقۇزىنجى ئىسىلىك قۆل، — مېشىڭ بېشىمىدىن ئوتتەن
كىچە تىشلار مۇنداقى: مەن بەش يېشىمدا ئۆز
شەھرىمىدىن ئايىرسلىپ، باغدادقا كەلتۈرۈلدۈم. قۆل
ساتقۇچى مېنى ئەقىپ ئىسىلىك بىر ھەربىگە ساتى. ئۇنىڭ مەن
بىلەن يېشى تەڭ بىر قىزى بار ئىدى. ئۇ، ئوقۇيىتى، مەن
ئۇينايىتىم. كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇينىپ، كۆلۈپ ھەربىيم.
لەندىم، ئۇنى زېرىكتۈرمەسىلىك ئۆچۈن، ئۇيۇن قىلىپ، ناخشا
ئېيتىپ بېرىتتىم. ئۇنىڭ ئاتا - ئانلىرى مېشىڭ قىزىق ھەركەت.
لىرىمىدىن زۇقلۇناتى، بىز ئۇن ئىككى ياشقىچە بىللە ئۇستۇق.
كېيىن مەندىن ئۇنى يوشۇرۇشتى. كۆنلەرنىڭ بىرىدە مەن
قىزنىڭ يېنىغا كىردىم. ئۇ، بىر ئويىدە يالغۇز ئولتۇرغان ئىكەن.
ئۇ، ئادەتتىكىدىن باشقىچە ياسىنۋاپتۇ، ھازىرلا ھامىمامىدىن چىققاز.
دەك كورۇنىدۇ، يۇزلىرىنىڭ قىزىلى قىزىل، ئېقى ئاق، يالىتىراپ
تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن ئەترە پۇرەقى كۆپۈلدەپ كېلىپ تۇرىدۇ.
بىز يەنە بۇرۇنقىدە كلا بىر - بىرىمىز بىلەن ئۇينىشپ كەتتۈق.
ئىككىمىزلا قىزىشپ كەتتۈق. ئاخىرى ئۇنىڭ قىزىلغىغا دەخلى
يەقتى. بۇ ئىشنىڭ ئاققۇتسىدىن قورقۇپ بىر يولدىشنىڭ ئويىگە
قېچىپ كەتتىم. ئانسى قىزنىڭ ئەھۋالىنى ئۆقۇپ قېلىپ، ھۇشدىن

كېتىپتۇ. لېكىن ئۇ، ئىهتىيات قىلىپ، بۇ سىرىنى قىزنىڭ ناتىسغا ئېيتىماپتۇ.

ئىككى ئايىچە ھېچقانداق ئەھۋال يۈز بىر مىدى. ئۇلار ھەر ۋاقت مېنى ئويىگە قىچقىرىپ، بۇرۇنىقىدە كلا ياخشى مۇنامىلە قىلدى. ئاخىرى مېنى تۈرغان بىرمىدىن تۆتۈپ ئېلىپ كېلىپ ئىشقا سالدى. قىز مېنى ياخشى كورگە ئىلىكتىن بۇ سىرىنى تېخچىلا ئاتىسغا ئېيتىمغان ئىدى. كېيىن ئانسى قىزىنى ئېرىشك بېشىنى چۈشۈرۈپ يۈرۈدىغان سەتراباجقا بىردى. قىزنىڭ توپىلۇغۇنى ۋە ھەققى مەھرىنى، توي خىراجىتىنى ئانسى ئۆز يېنىدىن چىقىرىپ قىلدى. شۇنىڭىچە قىزنىڭ ناتىسى بۇ ۋەقدىن خەۋەرسىز ئىدى، ئۇلار توي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى. نىكاھ ئوقۇلدى، توي تۆكىدى. بىر كۆنى مىنى تۈيۈقىسىز تۆتۈپلا پىچىپ تاشلىسى، ساقايغاندىن كېيىن قىزغا خىزمەتچى قىلىپ قوشۇپ ئۆھەتتى. قىز قەيدىرگە بارسا مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن باراتتىم، سىرىنى ھېچكىمە ئېيتىمىدى. نىكاھ كېچىسى بىر كەپتەرنى ئۇلتۇرۇپ، شۇنىڭ قېنى بىلەن ئىشنى تۆكەتتى. مەن ئۇنىڭ يېنىدا خېلى ۋاقتىقىچە شۇ خىلدا كۈن كوچۇرۇدۇم. ئۇ، كوكىر كىلىك ئىدى. ئىرى يوق ۋاقتىلاردا ياش ۋاقتىمىدىكىدەك كىرسىپ ئويىنىشاتتىم. بىرىنىڭىچە ۋاقت ئوتتى. بىرىنىڭ كەپتەرنى يەنە بىرى قىزنىڭ كەپتەرنى ئانسى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئانسى، ئېرى ئولدى، مەن ئىگىسىز مالغا ئايلىنىپ، سلەرگە كەلتۈرۈلۈپ قوشۇلدىم. مېنىڭ بېشىدىن ئوتکەنلەر ۋە ئاختا بولۇپ قېلىشىمنىڭ سەۋۇرى ئەنە شۇ.

شۇ چاغدا بۇلارنىڭ ئىككىنچىسى سوز باشلاپتۇ: "مەن، — دەپتۇ ئۇ، — سەككىز ياش ۋاقتىمدا ئۆز شەھرىدىن ئايىريلدىم. قول سو-

دىگەرلىرى مېنى بىر سودىگەرگە ساتتى. مەن خوجايىشىمىنى ھەر يىلدا بىرلا قېتىم يالغان كەپ بىلەن ئالدىتتىم. بىر كۆنى مېنىڭ يالغان كېيىمدىن ئاچىغىلانغان خوجايىشى مېنى دەللاڭغا تاپشۇردى. تەيئۇمىنى ئېيتىپ سېتتۈشتىنى بۇيرۇدى. "تەيئۇي نىمە؟" دەپ سورىدى دەللاڭ. "يىلدا بىر قېتىم يالغان سوزلەپ ئادىم ئالدى دۇ؟" دىدى خوجايىشىم. دەللاڭ مېنى بازارغا سالدى. تەيئۇمىنى ئېيتىپ خېرىدار چىللەدى. "شۇ تەيئۇي بىلەن باهاسى قانچە؟" دەپ سورىدى دەللاڭدىن بىر سودىگەر كىشى. "ئالىتە يۈز تەڭىگە!" دىدى دەللاڭ. سودىگەر دازى بولۇپ مېنى سېتىپ ئالدى. دەللاڭغا ھەققى تۈچۈن يىكىرىمە تەڭىگە بېرىشنى ۋەده قىلدى. دەللاڭ سودىگەردىن يۈلنى ئېلىپ بالدۇرقى خوجايىشىغا تاپشۇردى. مېنى يېڭى باي سودىگەر تۇيىگە ئېلىپ باردى. دەللاڭ خوجايىشىدىن ھەققىنى ئېلىپ تۈز يولغا كەتتى. سودىگەر مائى قوللارغا خاس كىيم كېيىگۈزدى. مەن يېل ئاخىرىغچە تۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدىم. مۇبارەك يېڭى يېل كىردى. بۇ يېل باشقا يىللاردىن ياخشى كەلگەن ئىدى. ھوسۇلۇ مول بولغان ئىدى. بايلار چاي قىلىشتى. زىيابەتنى خوجايىشى تۈز تۇستىگە ئېلىپ، شەھەر تاشقىرسدا تۇتكۈزۈشكە تەبىارلاندى. شەھەر تېشىدىكى بىر بېندىدا ھازىرلىق كېتىپ باراتتى. كېرەكلىك نەرسەنلىك ھەممىسىنى شۇ باققا ئېلىپ كېلىشتى. مەمانلارنىڭ ھەممىسى يېغلىپ تاماققا كىرىشتى، چۈش ۋاقتى ئىدى. بايانا بىر نەرسە كېرەك بولۇپ قالدى. خوجام مېنى تېزلىك بىلەن شەھەردىكى هوپلىسىغا بېرىپ خوتۇنىدىن لازىم بولغان نەرسىنى ئېلىپ كېلىشتى بۇيرۇدى. "خوب!" دىدىم، خېچىرنى مىتىپ هوپلىغا قاراپ ماڭدىم. هوپلىغا يېقىنلىشىپ دەرۋا-

ڈنگا کە لگىچە داتلاب ۋاي سېلىشقا باشلىدىم. كوزلرىمىدىن توختىماي ياش نېقىشقا باشلىدى. ئەتراپتىكى نۇلۇغ - نۇششاق خوشىلارنىڭ ھەممىسى يېنىمغا توبلاندى. باينىڭ خوتۇنى، قىزىمۇ ئاۋازىمنى ئائىلغان ئىكەن، دەرۋازىنى شېچىپ كوچىغا چىقىپ، مېنى كورۇپ يېنىمغا كېلىشتى. "ئىمە بولدى؟" دەپ سورىدى مەندىن.

"باي مەھمانلار بىلەن بىر كونا لاپاسنىڭ ئاستىدا سايىداب ئۇلتۇ- رۇشقان ئىدى. لاپاس نۇلارنىڭ ئۇستىگە ئورۇلۇپ چۈشۈپ ھەممى- س فازا قىلدى. بۇ ئىشنى كورۇپ ئىمە قىلىشنى بىلمىي خېچىرنى منىپ چاپقىشىمچە سزىلەركە خەۋەر ئېلىپ كەلدىم" دىدىم مەن. مەندىن بۇ سوزنى ئاشلاپ، سودىگەرنىڭ خوتۇنى، قىزى ياقلىرىنى يېرىتىپ يىغلاشقا باشلىدى. نۇزلىرىنى نۇزلىرى كاچات- لاشتى. نۇلارنىڭ يېنىمغا خوشىلىرى يېغلىپ كېلىشتى، سودىگەر- نىڭ خوتۇنى كوزىگە كورۇنگەن نەرسىلىرىنى يەركە ئېتىپ سۆز- دۇردى، دېرىزلىرىنىڭ ئىينە كلىرىنى چاقتى، پەردىلىرىنى يېرتى، دەرۋازىنىنى چاقتى. ئۇ ماڭا: "يېنىمغا كېلىپ جاۋەندىكى چىنە- قاچىلارنى سۇندۇرۇشقا ياردەملەشىڭچۈ؟" دىدى ۋاقراپ - بوغۇ- لۇپ. مەن دەرھال ئورۇنىداشقا كىرىشتىم: كوزىگە كورۇنگەن، قۇنغا ئىلىنتىغان، ئايىخىمغا پۇتلاشقان ھەممىه نەرسىنى چاقتىم - بۇزۇدۇم، پۇئۇن بىنادا ساق نەرسە قالىغىچە تەر توکۇپ ئىشلىدىم. "يەنە ئىمە بۇيرۇيسىز؟" دىدىم مەن سودىگەرنىڭ خوتۇنىغا. ئۇ بېشىغا كىچىك بىر يېھەك چۈمبەلنى ئارتىپ كوچىغا چىقتى. باللىرىسى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى. نۇلار: "سەن ئالدىمدا يۈرۈپ بىزنى باي نۇلگەن لاپاسنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار! - دېيشتى، كېمىن دىمىنى ئېلىپ، - ئۇنى لاپاسنىڭ ئاستىدىن چىقىرۇنىپ، ئۇيىگە ئېلىپ

كېلەيلى! يۈيۈپ - تاراپ نامىزىنى چۈشۈرۈپ دەپىنە قىلايلى!
 مەن ئالدىغا چۈشۈپ يىصلاب مېڭمۇردىم. ئۇلار ئارقامدىن ۋايى -
 داتىلىشپ چۈقان كوتۇرۇپ مېڭىشتى. كۆچىدا بىزنى كورگەن
 ئاياللار يىغىمىزغا قۇلاق سېلىپ. كېرىن قوشۇلۇپ يىغلاشتى.
 بەزىلىرى خېلى يەركىچە بىز بىلەن نەكىشپ مېڭىشتى. ئۇلارنىڭ
 كۆئىلىگە قاراپ شۇ خىلدا بۇتون شەھەر كۆچىلىرىنى ئايلاشدىم.
 كىشىلەر ۋەقەنى سورسا ئۇلار مەندىن ئاڭلىغان سوزنى دەپ
 بېرىتتى. بەزىسى: "خۇدايا، توقۇناتق بالا، ئىلىمك قازادىن
 ئۇزەڭ ساقلا!" دەپ ياقىنى تۇتۇپ كېتتى. قايىسى بىرى:
 "پىشانىغا يېزىلغان، كوركۈلىكىدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ!"
 دەپ تەسەلىلى بېرىتتى. قايىسى بىرى: "بۇ ئەلۋەتتە ئۇلۇغ
 كىشى بولسا كېرەك، بۇ ۋەقەنى شەھەر ھاكىمغا يەتكۈزۈش كېرەك!"
 دەيتتى. ئۇلار بۇ سوز بىلەن ھاكىمنى بۇ ۋەقەدەن خەۋەردار
 قىلىش ئۈچۈن ھاكىمنىڭ تىشكىگە قاراپ ماڭدى. بىزمو ماڭدۇق.
 قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالاڭ ئاتتى، شەھىزىدە ھىكايسىنى
 توختاتتى.

- ئىي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ

شەھىزىدە ھىكايسىنى.

ھاكىم بۇ ۋەقەنى ئاڭلاب، بىر قانچە كىشكە
 كەتىمەن، كۈزەك، زەمبىل كوتەرتىپ باققا قاراپ
 ماڭدى. ئۇلار مېنىڭ كەينىمدىن كېلىۋاتاتتى.
 مەن يىغىدىن توختىمايتتىم. بېشىمغا توپا
 قىرغىنچى كېچە چېچىپ يۈزلىرىمكە ئۇراتتىم. شۇ ھالدا ئۇلارنىڭ

ئالدىدا باققا يىتىپ كەلدىم. سودىگەر مېنى بۇ ھالدا كورۇش بىلەن دەڭىنى شۇزگۈرۈپ يۈزىدىن قان قاچتى. مەن: "ئەمدى تۇنى نەدىن تايىمەن، تۇنىڭ تۈچۈن مېنىڭ جېنىم پىدا ئەممىسىدى؟ ۋاي ئىست خوجام" دەپ ۋاقىرايتتىم. سودىگەر ئالدىر اپ ئالدىمىغا كېلىپ: "ئەي كاپۇر، نىمە ئىش بولدى؟" دەپ سورىدى ھودۇقۇپ. "مەن تۇرىگە كىرىپ قارىسام.— دىدىم يىغا ئارىلاش.— ھوپلىنىڭ ڈەرۋازىسى تۇرۇلۇپ، باللىرىڭىزنى بېسىۋايتۇ؟" "خوتۇنۇم ساقمۇ؟" دىدى ئۇ تۇزىنى تۇتالماي. "ھېچكىم ئامان قالماپتا؟" دىدىم. "كېچىك قىزىمچۇ؟" دىدى ئۇ ھودۇقۇپ. "يوق!" دىدىم. "خېچىرىمچۇ؟!" دىدى. "يوق، ھورەتلىك باي، ئەزىزرايسى خۇدا،— دىدىم مەن،— ئوي، بالخانا، مال ئېغىللەرنىڭ ھەممىسى يېقلىپ چۈشكەن، هەمتتا توخۇ كاتەكلەرنىڭچە بۆزۈلغان. ئادەملەر ئولگەن، جەسەد— لەرنى كۆچۈكلىر تارتىشپ بۇرۇپتۇ؟"

سودىگەرنىڭ كوز ئالدى فارانغۇلاشتى، يۈرىگى يېرىلىغۇدەك بولدى. دۇنيا تۇنىڭغا تارلىشپ قىسپ كېلىۋاتقاندەك تۈبۈلدى. ھوشىدىن كېتىپ، كېيمىلىرىنى يېرتىپ، سەللىلىرىنى يەركە ئىتىپ تۇرۇپ: "ۋاي بىچارە خوتۇنۇم، ھەي نارىسىدە باللىرىم، كىشىگە شۇنداقمۇ مۇسىبەت كېلەمەدۇ؟" دەپ دات— پەريات بىلەن يېغىلىدى، ساقاللىرىنى يۈلدى. بەزمىدە خوشال— خورام ئولتۇرغانلارنىڭمۇ كەپىي بۆزۈلۈپ، سودىگەر كەنجىنى ئاغرىتىپ يېغلاشتى. شادلىق بەزمىسى ماتەم مۇراسىمغا ئايلاندى. سودىگەر ھودۇقۇپ بېغىدىن چىقتى. ئۇ، بېشىغا چۈشكەن بۇ تېغىر مۇسىبەت سەۋىۋىدىن نىمە قىلىشنى بىلەمەي گائىگەرايتتى. باشقىلارمۇ تۇنىڭ ئارقىسىدىن چىقىشتى. يېراقتن باققا قاراب ئاسماغا كوتىرىلگەن چالا— توزالا

بىلەن كىشىلەر توبىسى كېلەتتى. بۇ بىر كۈزۈۋە ئادە مىلەرنىڭ
قسقاس - سورەنلىرى يارغان سىپەرى يېقىنلىشىپ ئۆلغا يىدى. قارسا
شەھەر ھاكىمى كەتسەن - كۈرەك، زەمبىل كوتىرگەنلىر، بىلەن
كېلىۋاتقان ئىكەن. ئۆلا دىنىڭ ئارقىسىدا باينىڭ ئائىلىسى، خۇلۇم -
خۇشنىلىرى كېلەتتى. بىر نېچى بولۇپ باينىڭ كوزى خوتۇنى بىلەن
بالىسىرغا چۈشتى. باي ھودۇقۇپ: "ئىمە ئىش بولدى؟" دەپ
سورىدى خوتۇنىدىن. ئۆلا ر باينى كورۇپ ئىنتايىن خوش بولدى.
بالىلار ئۆزلىرىنى ئاتىسىنىڭ قۆچىغىغا ئاتى، بويىنىغا ئېسلىدى.
"پالاکەتن قانداق قىلىپ ئامان چىقىتىلار؟" دىدى خوتۇنى ئېرىگە.
"سلەر قانداق ئامان قالدىڭلار، ئۆيىدە ئىمە ۋەقە بولدى؟" دىدى
باي خوتۇنىغا قاراپ. "بىز ئۆيىدە ساق - سالامەت. تېچقىنا ئارام
ئىلىپ ئولتۇرغان ئىدۇق، قۇللىرى يۈزلىرىنى تاتىلىغان، كېيمى -
لىرىنى يېرىتىقان حالدا يالاڭ باشتاق يېغلاپ كىرىپ كەلدى.
سلەنى ۋە دوستلىرىنى لاباس بېسىپ ھالاڭ قىلغىشنى ئېيتتى
دىدى خوتۇنى. "بىزمۇ بۇ يەردە، تېج ۋە خوشال - خورام بەزمە
قىلىۋاتقان ئىدۇق، - دىدى سودىگەر خوتۇنىغا قاراپ تۇرۇپ، -
ئۇشاق - چۈشكەن نەرسىلەرنى ئىلىپ كېلىش ئۆچۈن مەن ئۇنى
سەھىگە ئۇۋەتكەن ئىدىم، تېخى يېڭىلا يېغلاپ - فاخشاپ كېلىپ
ھەممە ئىلارنى تام بېسىپ ئولتۇرگەنلىگىنى ئېيتتى. بەزمە ماتەمگە
ئايالاندى. ئەقلەمىنى يوقۇتۇپ قويدۈم".

بۇ ئەھۋالدىن كېيىن خوجايىنىمىز بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرمادا
يەندە ئىمە ۋەقەلەر يۈز بېرىشنى ئۈيلىسىدىم. چۈنكى بۇ ئۆزە ئىلارغا
مەلۇم بولغىنىدەك ئۈيلىيدىغانمۇ ئىش ئەمەستى. مەن تېخىچىلا
"ۋاي ئىست خوجام" دەپ يېغلايتتىم. سودىگەر ماڭا قارىسى،

ەر دې بىلەن ؟ ئەي لەئىتى، بۇ نىمە كەپ ؟ — دەپ مەندىن سورىدى، كېيىن، — تېرىڭى سوپ، ئۇستىخانلىرىنىڭ كوشىڭدىن ئايىپ، قولۇڭغا تۈتقۈزىمەن ! " هېچ ۋەقەسى يوق باي، — دىدىم مەن بىغامنى توختىپ، — چۈنكى مېنى سز يىلدا بىر قېتىم يالغان سوزلەيدىغان ئېيۇم بىلەن سېتىپ ئالغانىز، بۇنىڭغا دەلاللار باشلىق بىرگۈرۈم كىش كۈۋا، بۇ تېخى مېنىڭ قىلىدىغان يالغان چىلغىمىنىڭ پەقدەت يېرىمى، قالغان يېرىمىنى يىل ئاخىر لاشقاندا قىلىمەن، "

" ئەي بەختى قارا، — دىدى خوجام تېرىكىپ، — بۇ قىلغانلىرىڭ ئىڭ ھەممىسى تېخى يىلدا بىر قىلىدىغان يالغاننىڭ يېرىمىسى ؟ يەنە قالغان يېرىمى بار دەمسىنا ؟ مەن كۈلۈپ تۈرۈپ : " ھە تېخى يېرىمى بار " دىدىم، باي تېخىمۇ غەزەپلىنىپ تۈرۈپ كەتتى: كەچتىم سەندەك قۆلدىن، بار، كۆزۈمىدىن يوقال ! " سز كەچكەن سەلن مەن كەچمەيمەن، مەن سىزنىڭ قېشىڭىزدىن كەتىم، جوقۇم ئاج قالىمەن، مېنىڭ باشقا ھۇنررم يوق " دىدىم، ئۆزۈمىنى تۇنالماي كۈلەتتىم، مۇشۇ سوز تۇستىگە ھاكم خادىملىرى بىلەن كېلىپ قالدى، خوجام بۇ ۋەقە بىلەن مېنىڭ قىلغىنىنى ھاكىمغا ئې تىپ ئەرمىز قىلىدى، ھاكم باشلىق شۇ يەركە يېغىلغانلارنىڭ ھەممىسى مېنى قاغاب تىللاشتى، مەن يەنلا كۈلەتتىم، بىزىمە بۇزۇلدى، ھەممە ئوپلىرىگە قايتىشتى، مەنمۇ: " باي مېنى هېچ نەرسە قىلالمائىدۇ، چۈنكى مېنى باي مۇشۇ ئېيۇم بىلەن سېتىپ ئالغان، " دىگەن ئويىدا باي ۋە ئۆنىڭ بالا - چاقلىرى بىلەن قايتىپ كەلدىم، باي ئويىدىكى ۋەيرانچىلىقنى كورۇپ: " بۇنى كىم قىلىدى ؟ " دەپ سورىدى، سودىگەرنىڭ خوتۇنى: " بۇنى

كابۇر سۈندۈردى، چاقىنى دەپ بېرىدىن ئېلىپ كورسەتىش.
 ھەقىقىتەلەم مېنىڭ قىلغان زىيانىكەشلىگىم جىق ۋە باهاسرىز ئىدى.
 سودىگەر بۇلارىنى كورۇپ: "مەن تۇمرۇمكە كېلىپ بۇنداق ئىنساپ-
 سىز لەنىتىنى كورمىگەن. ئەگەر بۇ يالغانچىلىغىنىڭ فالغان يېرىمىنى
 سوزلىسى بېزىنلەك بېشىمىزغا يەندە قانداق كۆنلەر كېلەر. بۇ شەھەرگە
 توت قويىغىدەك" دەپ غەزەپكە چىدىماي. ھاكىمغا بېرسپ قايىتا
 ئەرىزە قىلدى. ھاكىم مېنى ئالدۇرۇپ باقلالپ دەرۋە نۇرغۇزدى.
 كېيىن سەتراتچى قىچقارتىپ ئاختا قىلدۇردى. شۇ چاقدا ماڭا
 قاراپ باي: "سەن مېنىڭ ئەڭ ياخشى، باھالق نەرسلىرىمىنى
 ۋە بىران قېيىمن. مەنمۇ شۇنىڭ بەدىلىگە سېنىڭ ئەڭ نازۇك
 ئەزايىشنى يوقاتىم!" دىدى. كېيىن مېنى بازارغا ئېلىپ بېرسپ
 ساتتى. قولدىن- قولغا نۇتۇپ خەلىپنىڭ قولغا چۈشكىچە يالغان
 كەپ بىلەن كىشىلەركە زىيان بېلىپ كەلدىم. خەلىپكە نۇتۇپ
 سلىرگە قوشۇلغاندىن كېيىنلا، بىشىنىڭ كېتىشىدىن قورقۇپ
 بۇ ئىشتىن كەچتىم.

ئالماس بىلەن ساۋاپ قاقاھلاپ كۆلۈشۈپتۇ. كېيىن تۈزىنى
 توختىپ: "سەن ئادەملەرنىڭ ئەڭ نەسکىسى ئىكەنەن!" دەپتۇ.
 كېيىن ئۇلارىنىڭ بىرسى ساۋاپقا قاراپ: "تەمدى نۇۋەت ساڭا
 كەلدى. سەنمۇ ئاختا قىلىنىشىتىنى سۈزلە!" دەپتۇ.

"ئەي بۇرادەرلەر، - دەپتۇ نۇ، - مېنىڭ بېشىمىغا چۈشكەن
 كۈن سىزلىرىنىڭدىن ئېغىرداق ۋە قىزىقراق. سىزلىرىنىڭكى هىچ
 نىمسىگە ئەزىزىم يىدىغان ۋە قە ئىكەن. ئۇنىڭ ئۆستىكە مېنىڭ
 دەيدىغىتىم نۇزۇن. بۇ مېنى سېتىپ ئالغان باي بىلەن خوتۇنىغا
 باقلانىشلىق ۋە قە. ھازىر تالق يورۇشقا ئازلا ۋاقت قالدى."

شۇنىڭ ئۈچۈن مېنگىكىنى باشقا ۋاقتقا قالدىۋىساق. بىز تۈرۈپ
هازىرى ساندۇقنى جايلىساق. بولىما شەرمەندە بولۇپ بېشىمىز
كېتىدۇ.

ئۇلار ساندۇقنى كوتۈرۈپ توت قەۋىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىشىپتۇ.
ئالماس پانۇس تۈتۈپ تۈرۈپتۇ. ئىككى توت قەۋىرىنىڭ
ئوتتۇرىسىدىن ساندۇق پانقىدەك قىلىپ قازغان تۇرىنى يەنە
كولاپتۇ. ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇغى ئادەم بويىغا يەتكەندىن كېيىن
ساندۇقنى تۇرىغا چۈشورۇپ، ئۆستىگە توبىا تاشلاپتۇ. ئىشلىرىنى
تۈركىتىپ: "ئەمدى بىز سارايغا قايتىمىز، مېنگىكىن ئۇنى شۇ
يەردە ئاخىلائىلار!" دەپتۇ ساۋاپ. ئۇلار دەرۋازىدىن چىقىپ ئۇنى
يېپىپ قويۇپ كېتىپتۇ. قەۋىستان ئادەملەردىن بوشقاىاندىن
كېيىن غەنئىم ئىبىنى ئايىپ دەرەختىن چۈشۈپ ساندۇقتا نىمە
بارلىغىنى بىلىش ئۈچۈن توبىنى تارتىپتۇ. قەۋىرنى ئېچىپتۇ. تالا
خىرە - شەرە يورۇۋاتقاندا ساندۇقنى چىقىرىپتۇ. قاربا ساندۇققا
قۇلۇپ سېلىنغان ئىكەن. قۆلۈپنى تاش بىلەن تۈرۈپ چېقىپتۇ.
ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قاربا ئىچىدە بىر چرايىلىق ياش قىز
ياتقان. ئۇ، نەشە بىلەن ھۇشىز لاندۇرۇلغان بولۇپ، ئاستا دەم
ئالدىكەن. قوللىرى بىلەن كوكىرىگى بازاردىن بۈلغا تاپقىلى
بولمايدىغان قىممەتلەك زىبۇ - زىننەت بىلەن تولغان. غەنم ئۇنى
ھۇشىغا كەلتۈرۈش چارىسىنى ئىستەپتۇ. ھەر خىل شەكىللەرددە
ياتقۇزۇپ يەلىپتۇ، سۇ پۇر كۈپتۇ؛ ئاستا قىزنىڭ بەدىنى
ھەركەتلىنىپتۇ. ئاخىرى بىر چۈشكۈرگەن ئىكەن، قىزنىڭ ئاغزى -
دىن بىر يارچە نەشە چۈشۈپتۇ. بۇ نەشە پىلغا پۇراتا ھۇشىدىن
كەتكىدەك كۈچلۈك ئىكەن. قىز كۆزىسى ئېچىپ توت ئەتراپىغا

قاراپىتۇ. يۈمىشاق ئاۋاز ۋە ئۇچۇق چىراي بىلەن: "ئىست ساڭا، ئىي شامال! قېنى سەندىكى چاڭىخانلارغا تۈسۈزۈق بېرىش ۋە ئۇلارنى ھۆزۈرلەندۈرۈپ نويىنتىش ماھارىسى، — دەپتۇ قىز، كېيىن يەلە، — زەھرەرۈبىستان!" دەپ قىچقىرىپىتۇ. لېكىن ھىج بىر جاۋاب بولماپتۇ. ئارقىسىغا قاراپ قاتىق ئاۋاز بىلەن يەنە بىر قانچە كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قىچقىرىپىتۇ. "شەجەرە، تۈتۈدۈر، نۇرۇل-بۇدا، نەجىمەتتۈسۈبىنى، دۇنيادا بارمۇ سىلەر؟ — ھىچكىم يوقىمۇ؟ نەگە كەتتىڭلار؟ نەزەت، خلىۋەت، نازاكەت، زەرسە. قېنى سىلەر؟ نىمىشقا ئۇنىڭلار چىقمايدۇ، سوزلىمەسلىر؟" ھىچكىم كۆچۈرۈپتۇ. جىق نەرسىلەرنى خىيالىدىن تۇتكۈزۈپتۇ. "ئەپرۇس" دەپتۇ ئۇ. شۇنىڭىفچە غەنسىم ئۇنىڭ ئەپنەدا ئۇنجۇقىماي تۈرۈپتۇ. "ئىي پەربىزات، — دەپتۇ غەنسىم ئاخىرى، — بۇ يەردە جامالىڭىنى كورۇپ، ئۇنىڭغا تەلمۇرۇپ قاراپ تۈرغان غەنسىم ئېنى ئايپۇتن باشقا سېنىڭ يېنىڭىدا ھىچكىم يوق. مەن سېنى ھازىرلا بۇ يەركە كومۇلگەن مۇشۇ ساندۇقتىن ئالدىم. تەڭرى سېنى بۇ كۆلپەتنى قۇنقۇزۇپ مەقسىدىڭىگە يەتكۈزۈش ئۇچۇن مېنى بۇ يەركە ئۇۋەتى كەن. سەن ئۆزەڭ كم؟ قايىسى چىمەتىڭ گۈل، قايىسى بۇستاندىن ئوغىرلاغان بۈلۈل؟" بۇ سوزنى ئائىلغان قىز غەنمىگە تىكلىپ قاراپ ئەدەپ بىلەن منىنەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. قوللىرىنى غەنمىنىڭ مورىسەكە قوپۇپ تۈرۈپ: "مېنى بۇ يەركە كىم ئېلىپ كەلدى؟ بۇ يەر قىدەر؟" دەپ يېقىمىلىق ئاۋاًدا سوراپتۇ. "ئىي پەربىزات، — دەپتۇ غەنسىم، — كېچە سېنى ئۆز نەپەر ئاختا قىلىنغان قارا قۇل شۇ ساندۇققا سېلىپ بۇ يەركە ئېلىپ كەلدى"

دەپ غەنیم كورگەنلىرىنى باشتن - ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ
 تېزلىك بىلەن قۇتقازىمىغىنىدا يەنسىمۇ يامانراق ۋە قىنىق بىز
 بېرىشىنى ئەسىلىتىپ، قىزنىق ۋە بۇ ئىشنىڭ تارىخىنى سوراپتۇ.
 ئۇ، ئەتراپىقا قاراپ ئۆزىنى قەۋىستانلىقتا كورۇپ: "ھېلىمۇ
 ياخشى مەن ساتا يولۇقۇپىمەن، — دەپتۇ قىز سوزىنى داۋاملاشتىرۇپ،
 دەرھال مېنى يەندە شۇ ساندۇققا سال! ئافزىنى يىكتىپ كراکەش
 تېپىپ كەل! ساندۇق بىلەن مېنى كىرا قىلىپ ئويۇڭكە ئېلىپ
 بارغىن. مەن بېشىغا كەلگەن ئىشنى ئويۇڭدە سوزلەپ بېرىي.
 سەن مەندىن كۆپ ياخشىلىق كورسەن. بۇ ئىشنىڭ ئاقسۇتى
 ياخشىلىققا ئېلىپ بارىدۇ." غەنیم خوشال ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزنى
 ساندۇققا ساپتۇ. ئافزىنى تېپىپ كوچىغا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا كۈن
 چىققان، كوچىدا تىرىكچىلىك باشلانغان شىكەن. غەنیم بىر
 خېچىرچى كراکەشنى ئېلىپ كەپتۇ. ساندۇقنى خېچىرغا ئارتىپتۇ.
 ئۇنىڭ يېنىدا غەنیم يولغا چۈشۈپتۇ. "قىز، شەك يوقكى، ئۇن
 مىڭ تىللاغىمۇ تېپىلمايدىغان ئولجا. ئۇنىڭ زىننەت ئەسۋاپلىرى
 ئۆزىدىنە ئارتۇرقاراق باهاغا ئىگە" دەپ ئويلاپتۇ غەنیم كېتىپ
 بېرىپ، ئۇ، تېپىپ تۈگەتكۈسز ناھايىتى چواڭ خوشلۇق بىلەن
 قىز سېلىنغان ساندۇقنى ئويىگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ، ئويىگە كىرسىپ
 كېتىۋېتىپ بۇ ئىشقا ئىشىنەلمىدى، چۈشۈممۇ، ئۆزۈممۇ؟ دەپ
 قويىدىكەن. ئويىگە كىرسىپ قىزنى ساندۇقىن چىقىرپتۇ.
 قىسە شۇ يەركە يەتكەندە تالاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھەكايسىنى
 توختاتتى.

—ئەي سەختىلىك شاھ، —دەپ داۋام

قىپتو شەھرىزاد ھىكايسىنى.

پەرمىزاد ساندۇقتىن چىقىپ توت نەترابىغا
نەزەر ساپتۇ. قارىما، ھەشمەتلىك بىر بىتنا،
دەئدار گىلمەلەر بىلەن تولغان، تاي-تاي
ماللار ھۆبىلىشىڭ سەيناسا قويۇلغان نىكەن.

قىرقى بېرىنجى ئۆينىڭ ئىچى ھەر تۈرلۈك قىممەتباها مۇلۇكلىر
كېچە بىلەن زىننەتلەنگەن. قىز غەنەنەنىڭ چوڭ
بايلىغىنى سەزىپتۇ. يۈزىنى ئېچىپ، غەنەنمگە دىققەت
بىلەن قاراپتۇ، تىكىلىپ كۆزىتىپتۇ. غەنەنم ياش ۋە شۇنداقلا
چىرىايلىق ئىكەن. بىر قاراش بىلەن قىز ئۆنىڭغا ئۆزىنى
ئالدىرۇپ قويۇپتۇ. "يىگۈدەك بىرەر نەرسە تىپلەمدە؟" دەپ
سۈرپتۇ قىز غەنەندىن. "بار، ھازىر تەبىyar قىلай!" دەپتۇ غەنەنم
ۋە دەرھال بازارغا قاراپ مېڭىپتۇ. نۇ، بازاردىن توغراب قىسا
قىلىنغان، دارى سېلىنىپ قورۇلغان گوش، ھالۇا، شاراب، شام،
قىممەتلىك قەن - كىزەك، قۇرۇق - بول يىمىش، كۆل ۋە باشقەن-
لارنى ئېلىپ كەپتۇ. قىز بۇلارنى كورۇپ خوش بولۇپ كۆلۈپتۇ.
دەرھال بېرىپ قولىدىكى نەرسەلەرنى ئېلىپ، جاي - جايغا
قويۇپتۇ. يېقىملىق سوزلەرنى قىپتۇ، غەنەنەنىڭ كوشلىنى ئايپتۇ.
غەنەنمگە قىزنىڭ، قىزغىمۇ غەنەنەنىڭ مۇھەببىتى ئېشىپ بېرىپتۇ.
ئۇلار قىزغىن كەيىپىياتتا تاماق يېيىشىپتۇ. ئۇلار ياشىمۇ،
چىراي - شەكىلدەمۇ بىر - بىردىن قىلىشىمىغىدەك كۆزەل نىكەن.
مۇھەببەتنىڭ كۆچى ئۇلارنى بىر - بىرىگە تۈرىدۈرمائى قاراشقىچە
ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىگە قارىغانلىرى قارىغۇسى كېلىدىغان

ھالغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىنىڭ ھوئىنى - جامالىغا قاراپ
 تويمابىتۇ. كەچ كېرىپتۇ. غەنیم ئۇرىندىن تۈرۈپ شامداشلارغا شام
 قاداب يېقىپتۇ. ئىشكىنى مەھكەم تېتىپتۇ. قەن - گىزەك ۋە
 ئىچىملەكلەرنى ئېلىپ كەپتۇ. غەنیم مەي قۇيۇپ قىزغا تۈتۈپتۇ.
 قىز ئېلىپ تېجىپتۇ. كېيىن قىز نۇۋەتنى ئېلىپ، مەي قۇيۇپ غەنەمگە
 تۈتۈپتۇ. ئىككىسى ئىچىشىپتۇ. شاراپ تەسر قىلىپ، يۈزلىرى
 قىز بىرىپتۇ. بىر - بىرىدىن تارتىنىپ تۈرۈپ ئازىسىپ چاقچاق
 باشلىنىپتۇ. كۈلۈشۈپتۇ. غەنیم تۈرۈپ، قىزنى سۈيۈش ئارزۇسى
 بارلىغىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە: "ئىي، پەرسات، دۆخىست قىلاڭ،
 لېۋەنىڭ شارابىنى بىر تېتىپ كورسەم" دەپتۇ ۋە مۇنۇ شېرىنى
 ئۇقۇپتۇ:

بىرۇق كېچە، ئەجەپ جىمىلىق، شۇلداق تىنىق،
 شۇ كېجىدە سېنىڭ بىلەن ئۆخلاي دەيمەن.
 ئۇلنى يېرىپ چىققان ئايىدەك كۈل يۈزۈنگە،
 مەن غېرىپمۇ شۇ يۈزۈمنى ياقايى دەيمەن.

"بۇ ئىشنى قىلىش ئاسان ئەمەس" دەپتۇ قىز غەنەمنىڭ رايىنى
 قايتىزۇپ.

تالاڭ ئاتاي دەپ قالغان ئىكەن، ئۇييقۇ غالىپ كېلىپ ھەر ئىككىسى
 بولەك - بولەك ئۆخلىشىپتۇ. تالاڭ تېتىپتۇ. غەنیم بازارغا چىقىپ،
 ياخ، گوش، مىۋە ۋە باشقا يىمەكلىك بىلەن مەي ئېلىپ كەپتۇ.
 ئىككىسى بىرىلىشپ تاماق يېشىپتۇ، مەي ئىچىشىپتۇ. يەنە
 خوشال - خورام كۆن ئوتکۈزۈشۈپتۇ. يۈزلىرى قىزىرىپ، كېپلىك
 قاراشلار باشلىنىپتۇ. غەنەمە ئاخشامقى تىلەك يەنە قوزغىلىپتۇ.
 "ئىي پەرىلەرنىڭ شاهى، پېقىرغا دەھىمە قىلىپ، بىرىنى سۈيۈشكە

دەپتۇز قىل! يېسنىپ كويۇۋاتىقان يۈرەكتىناف نۇرى سوۋۇسۇنْ
دەپتۇز غەلەم قىزغا مەيىسانە قاراپ.

بىرئاز كۆت، مەي نۇز كۆچىنى كورسەتسۇن. شۇ چاغدا سەن
ماڭا سەزدۇرمىي سۈپۈپ نالىڭ بولار" دەپتۇز، كېيىن قىز نورىنى
دەن تۈرۈپ، بىر قەۋەت كېيمىنى سېلىپ، يوققا كىسىم بىلەن
تۈلتۈرۈپتۇ. غەنەمىنىڭ ھەۋسى كۆچىسىپتۇ، نۇنىڭ تەلىپۇنىشى
تېخسەن ئېشىپتۇ. "مېنىڭ تەلىپۇنىنى تۈرۈنلاشقا يول ئېچىپ
بەرمەسىن ئىي چىرايىلقلارنىڭ تاجىدارى؟" دەپتۇز غەنەم
ئىككىنچى قېتىم، "ساڭا بۇ نىش ياراشمايدۇ، — دەپتۇز قىز نالىڭ
قانداق بىر قىياپەتنە، — چۈنكى مېنىڭ كېيىلىرىمەنىڭ بوقۇچلىرىغا
ناھايىتى چوڭا بىر كىشىنىڭ تامىقسى بېسىلغان..." غەنەمىنىڭ
يۈرسىگىڭ پىچاق سېلىنغاندەك بوبىتۇ. بىراق، ھېرىلىق وە
ئامىراقلىغى يەنمە ئېشىپتۇ. خاھىنىڭ تۈرۈنلىنىشى قىيىن بولغان
لمىغىنى سېزىپ، بۇ شېرىنى نۇرقۇپتۇ:

تېبىب پەيتىنى سۈيگۈنۈمگە قىلدىم ئىزهار:
جاراھەتلەك دىلىمغا بەرمە ئازار.
لۈئىدىن بىرىنى سۈيدۈر، مەن ساقىبىي،
جىبىم ئالىۇن راھەت، سەندىن ۋاپادار.
دەدى؛ ئاسان ئەمەس، بىرىنى سۈيەك،
نىكاھىز لۈئىنى يۈزۈمگە ياقما!
هارامىنا نۇمۇس ئەھلى ئاچىغاى لە،
ھالال قىل، يولنى ئاچىماي ماڭا يانها! ...
سوزلە ئاۋال ماڭا نۇزەلة كەلىگىڭنى،
سەبىاھمۇ ياكى يۈرتىڭ بەگلىگىڭنى! ...
دەدىم مەن؛ سوز بىلەن، "ئوبلا" دەلىر،

مۇھىبىيەتنىڭ ھەممىگە تەڭلىرىنى.

دەدى: بۇ دوق بىلەن سۈيىمك قىيىندۇر.

دەدىم: نازىمالق ماڭا يەكمۇ شىرىندۇر.

دەدى: بۇ ناز ئەمەس، سەن ئۇپلا ئۇمىدان،
تەپەككۈر قىل، نەپس سوزلى دەمەك قىيىندۇر.

قىز: "ئىي غەنئىم، مەن سەندىن بۇرۇنراق سائى ئىسىر بولغانى
مەن. لېكىن، مەن بىلەن بىللە بولۇش سائى ئۆزەتنىڭ ئويلىخـ
نىدەك ئاسان ئەمەس، سەۋرى قىل! "دەپتۇ. "نىسمە سەۋەپىتىن
مەن سائى يىستەلمەيسەن" دەپتۇ غەنئىم. قىز: "ئۇزىزم بار، مەن
ئۇنى ۋاقتى كەلگەندە ئېيتىسىم! ھازىر مەسى قىيىنىسا!" دەپ
غەنئىگە مېھرۇۋاتلىق بىلەن فاراپتۇ. غەنئىمە ئۇنىڭغا ھورمات
بىلەن تىكلىپتۇ. بىر- بىرىنىڭ ئىشىدا ۋاقت ئوتکۈزۈپ بىرپىتۇ.
ھەر ئىككىنىڭ خىاللارىمۇ دېڭىزدەك دۇلۇق ئۇنىۋېرپىتۇ. بىراق
قىزىمۇ ئۇزىنىڭ پاكلىغىنى ساقلاشنى داۋام قىلدۇرۇپ بىرپىتۇ. كەج
بولغاندا ئىككىسى ئايىرم - ئايىرم ئۆخلىشىپتۇ. كۆندۈزى بولسا
بىر- بىرىنى كۆتۈشۈپتۇ. ئارىدىن بىر ئاي ئەندە شۇنداق ئۆتۈپتۇ.
ئىشىقىڭ مۇپتىلاسى، ئاي يۈزۈ ئىنىڭ بەندىسى بېقىرىڭغا رەھىم
قىل! سەندىن باشقىغا مەن دىلىمنى بۇنچىلىك چىڭ باغلمايىتىم
ۋە بۇنچىلىك ئازاپ تارتىپمۇ كەتمەيتىم" دەپ كۈزلىرىگە ياش
ئاپتۇ غەنئىم.

"ئىي ئېزىزىم، ئىي كۈزۈنىڭ نۇرى، دىلىنىڭ فۇرۇرى، —
دەپتۇ قىز يىگىتكە مۇلايمىلىق بىلەن، — سەن تارتىقان ئازاپتى
مېنى تارتىمىدى دەپ ئوپلامىسىن؟ مەنمۇ سېنى سېنىڭدەك قىزغىن
سويمەن، لېكىن، سېنىڭ ماڭا يېتىشىڭ، مېنىڭمۇ سېنىڭ بىلەن

ئومۇرلۇك بىلاسلە بولۇشۇم ناتايىن. "بىزنىڭ يېقىنىلىشىمىزغا
نىمە تو سقۇنلارق قىلدۇ؟" دەپ سوراپتۇن غەنیم قىزدىن ھايدا جان
بىلەن. قىز: "بۇ كېچە مەن نۇز تارىخىمنى سائى سوزلەپ
بېرىھى. شۇ چاغدا سەن مېنىڭ نۇزىدە منى چۈشىنىپ،
ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلارسەن" دەپتۇ. تۇلتۇرغان يېرىدىن
قوزغلۇپ غەنەمىنىڭ يېنىغا كېلىپ تۇلتۇرۇپتۇ. وەدىلمەر بىلەن
تۇمىتىلەندۈرۈپ ۋاقتىنى نوتکۈزۈپتۇ. نويىشىپتۇ. كۆلۈشۈپتۇ.
كېيىن يەنە ئايىرم يېتىپ تۇخلۇشىپتۇ. ھەر كۆنى غەنم تۇنىڭغا
تەكلىپ بېرىشنى قويمىپتۇ. قىز فارشىلىق قىلىۋېرىپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن بىر-بىرسە، بولغان مۇھەببىتى ئېشىۋېرىپتۇ. ئاخىرى
بېرىپ، يېرى-بىرسەن بىردىم سەمۇ ئايىرالالمايدىغان دەرىجىكە
يېتىپ بېرىپتۇ.

بىر كۆنى غەنم قىز بىلەن مەس تۇخلاب قاپتۇ. كېيىن
تۇيىغىنىپ، غەنم پۈرسەتنى غەنەمىت بىلىپ قىزغا قول ساپتۇ.
قولى ئاستا-ئاستا پەسكە چۈشۈشكە باشلىغان ئىكەن. قىز تۇيىغىنىپ
قېلىپ تۇلتۇرۇۋاپتۇ. تۇياق-بۇياقلارنى كۆزدىن كۆچۈرۈپتۇ.
ئۇزگۈرۈش يوقلىقىنى سەزپىتۇ. كۆزى يەنە تۇيىقىغا ئىلىنىپتۇ.
غەنەمىنىڭ قولى يەنە ھەركەتلىنىپتۇ. تامباالىنىڭ يېغىنى تۇتقان
ئىكەن، قىز سەسكىنىپ تۇيىغىنىپ، يەنە تۇلتۇرۇۋاپتۇ. غەنمەمۇ
يائىمۇ-يان كېلىپ تۇلتۇرۇۋاپتۇ. "ئىمە ئىستەيىمەن؟" دەپتۇ قىز
غەنمىگە ھەيران قېلىپ. "بىلە يېتىشنى ئىستەيىمەن!" دەپتۇ
غەنمىم. "مەن ھازىز سائى نۇز ۋەدەمنى ۋە نۇز تارىخىمنى ئېتتىي.
شۇ ۋاقتىتا سەن بۇ ئىشقا راizi بولۇپ قولۇڭنى يىخارىسىن ۋە
تەقدىركە تەن بېرىھەرسەن!" دەپتۇ قىز. "ياخشى!" دەپتۇ غەنمىم.

قىز تامبىلىنىڭ لېپىزىنى سوكۇپ، ئۇ يەرسى تەرىنەمىسىنىڭ ئۇچى
 بىلەن ئېچىپتۇ. "بۇ يەركە يېزىلغان خەتنى ئوقۇغىن!" دەپتۇ قىز
 خىتاب بىلەن غەنمىگە. قارسا، ئۇ يەركە ئالىتۇن ھەل بىلەن
 "ئابىسالاردىن مەن سېنىڭكى، سەن مېنىڭكى" دىگەن خەت
 يېزىلغان تامغا بېسغلق نىكەن. خەتنى ئوقۇپ، غەنمىنى تىۋەك
 بېسىپتۇ. "سەرگۈزەشتەڭنى سوزلەپ بىرا!" دەپتۇ ئۇ قىزغا.
 "خوب!" دەپ سوز باشلاپتۇ قىز: "مەن ئابىسالىڭ نەۋەرسى
 خەلبە هارۇن دەشىدىڭ خاس كېنزرە كىرىمدىن بىرى بولۇپ،
 ئىسم قۇتۇلقلۇپ، خەلپىنىڭ قەسىرىدە تەربىيەلەنگە ئىمەن،
 يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ، ھوسنى - جامالىمە ئۆزەللەشىپ
 باراتى. خەلبە مېنى ئۆزىگە نىكاھ قىلىپ ئالدى. ئۇ مېنى
 ناھايىتى ياخشى كورەتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن، خەلبە ماڭا ئۆز
 قەسىرىدىن ئالاھىدە جاي بەردى. خىزمەتىمكە ئۇن كېنزرەك
 تەينىلىدى. مەن كورۇپ تۈرغان بۇ گۈھەر ۋە بىزە كەدرىنى خەلبە
 ماڭا ئۆز قولى بىلەن تەقدىم قىلغان. بىر كۇنى خەلبە بىر
 تەرمەپكە سەپەر قىلماقچى بولۇپ، مېنى سىتتۇزۇبەيدىگە تاپشۇ-
 رۇپ كەتتى: لېكىن، سىتتۇزۇبەيدە خەلپىنى مەندىن قىزغىنىپ
 ماڭا كۈندەشلىك قىلاتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئىلگىرى ئۆزىنىڭ
 خىزمەتىدە تۈرۈپ، كېيىن ماڭا ئۇھەتلىكەن چورىسىنى يولدىن
 ئازدۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا مېنىڭ تامىغىمغا سېلىپ بېرىشكە نەشە
 بەرگەن. بۇنى تۇرۇندىسا، ئۇنىڭغا ئىنتام قىلىشنى ئېيتقان. ئىش
 قىلىپ، چورە بىر ھەلە قىلىشنى ئۇستىگە ئالغان. شۇنداق قىلىپ،
 چورە ماڭا ئۇ نەشىنى تامىغىمغا سېلىپ بەرگەن. مەن تاماق
 بىلەن ئۇنى قوشۇپ يەپ، ھۇشۇمىدىن كېتىپتىمەن. خۇددۇمىنى

بىلەمەي يېتىپ قاپىتىمىن، سىتتۆزۈبەيدە بۇ نەھۋالنى تۇقۇپ،
مېنى دەرھال شۇ ساندۇققا قاچىلغان. كىشىلەرىدىن يوشۇرۇن
حالدا، قۆللەرىنى قىچقىرىپ، تۇلارغىمۇ چوڭ ئىتىمالار بېرىپ،
ساندۇقنى تۇلارغا تاپشۇرغان. قۆللار مېنى شۇ كېچىسى ساندۇق
بىلەن ئېلىپ چىقىپ قەۋىرستانلىققا قانداق كومكەنلىكىنى سەن تۇز
كوزۇڭلا بىلەن كورۇپىسىن. مەن سېنىڭ سەۋىئىدىن نولەمەي تەرىك
قالدىم. سەن مەن تۈچۈن يېتىدىن ھاياتلىق تەقدىم قىلدىلە. بۇ
تۇلۇغ مەرھەمىتىنى مەن قايىسى تۇسۇل بىلەن سايى ياندۇرۇشۇمنى،
سېنى رازى قىلىشىمى بىلەمەيمەن..... ماانا سېنىڭ بېشىغا چۈشكەن
كۈن شۇ. خەلسە سەيدەرىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېپىن نىمە
قىلىۋاتىدۇ، تۇنى مەن بىلەمەيمەن. سېنىڭ بۇ سەرىمىنى تۇزەڭ
بىل 1 ھىچكىمە بىلدۈرمە! " دەپتە قىز غەنئىمە. غەنم قىزىنىڭ
خەلسىپكە تېكشىلىك شىكەنلىكىنى تۇچۇق بىلىپ، تۇز رايىدىن
يېنىپتۇ. قىلغان ئىشلىرىغا تۇزىنى كايىپ، تۇيىنىڭ بىر بۇلۇشىغا
بېرىپ يېتىپتۇ، نەمما تۇخلىيالماپتۇ. تۇنى خەلسىنىڭ قەھرى-
خەزىمۇ قورقۇق تۇپتۇ، غەم بېسىتۇ. قۇتۇل قۇلۇپقا باغانلىغان كۈچلۈك
مۇھەببەت رىشتىسىنى، تۇنى قولغا كىرگۈزۈشنىڭ مۇعكىن نەممە-
لىكىنى تۇبىلاپتۇ. تۇنىڭ ئەقللىنى بۇ تېكى يوق تۇبىلا ئېلىپ
قېچىپتۇ، يۈرىكىنى ئېزىپ تاشلاپتۇ. تۇ، تۇزىنى تۇتالماي يېغلاپتۇ.
تەقدىدرىنىڭ بؤنداق تەتۈر تۇبىون كورستىپ دۇشمەنلەشىكەنلىكىگە
غەزىدېلىنىپ، مۇنۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:

ئاشق قەلىي ھەمىشە قىنىلىدۇ، يائىدۇ...

غابىل بولۇپ مەشۇقلىر تۇز ئىشىدىن تائىدۇ.

شۇ سەۋەپتىن تۇلار ھامان جاپا كەش دەپ ئاتىلار،

جاپا قىلماش يار بولسا، ۋايدىن دىل قاسىدۇ.

بۇ شېرىنى ئاڭلاپ، قۇتۇلقلۇپ تۈرندىدىن تۈرۈپ، غەنەمىنىڭ
پىشىغا كېتۇ. غەنەمكە بولغان مۇھەببىتى يەنسىمۇ ئاشقا ئالىغىنى
بىلدۈرۈپتۇ. قۇتۇلقلۇپ تۈزىنىڭ يېئۇن سۈيگۈ سەرلىرىنى تېچىپ
سوزلەپتۇ. غەنەم خەلپىدىن قورقۇپ تۈنۈشىدىن قېچىپتۇ. تۇلار
سۈيگۈ دېڭىزىغا چومۇپ، بىر-بىرىشكە قارىشىپ، سوزلىشىپ
تۇلتۇرۇپتۇ. شۇ حالدا تاك ئاتقاننىمۇ سەزمەپتۇ. غەنەم تۈرندىدىن
تۇرۇپ، كېيمىلىرىنى كىيىپ، ئادىتى بويىچە بازارغا چىقىپتۇ.
بازاردىن ئالىدىغانلىرىنى ئېلىپ قايتىپتۇ. قارما، قۇتۇلقلۇپ
يىغلاپ تۇلتۇرغان. تۇ غەنەمىنى كورۇپ يىغىسىنى توختىتىپ
كۈلۈپتۇ. ئەي چېنىنىڭ قۇۋۇتسى، سەن بازارغا ماڭان ئىدىك،
چېنىم سەن بىلەن كەتكەندەك تۈيۈلۈپ، تۈزەمنى تۈتالىسىدىم،
پېنىڭىز ئۇتكەن بىر سائەتتەك واقت ماڭا راسا بىر يىلدەك
تۈيۈلدى. بۇمۇ مېنىڭ ساقا بولغان مۇھەببىتىنىڭ ئىپادىسى،
تۇر، ماڭا يېقىن كەل! ئارتۇق سوزى قوي! ئۇتكەن كەپ -
سوزلەرنى يادىگىدىن چىقار، خالىغىنىڭنى قىل! ... " دەپتۇ قىز
غەنەمكە، غەنەم قىزغا: "شىرىنىڭ تۈرنىغا قويىنىڭ ئۇتۇشى مۇمكىن
ئەمەس. ھەركىم ئۇزىنىڭ تۈرنىغا يارىشا جاي تېپىشى، جايىغا
لايىق تۇرۇن تۇتۇشى، تۇزىگە مۇۋاپق تۇرۇندا تۇلتۇرۇش لازىم"
دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. ئاندىن ئۇزىنى چەتكە ئېلىپ يالغۇز تۇلتۇ -
رۇپتۇ. يىگىت چەتلەشكەنىسىرى قىزنىڭ مۇھەببىتى كۈچىپتۇ. قىز
تۈنۈك قېشىغا بېرىپ تۇلتۇرۇپ، بىللە تاماق يەپتۇ، تىچىشىپتۇ. قىز بىق
سوھىبەت قىلىشىپ كۈلۈشۈپتۇ. قىز مەس بولۇپ بۇ شېرىنى تۇقۇپتۇ:
كېىككە تۇختاشام سېنى، مۇبالىخە يوق بۇنىڭدا،

كېيكلەرنىڭ ھەنرىمۇدۇر بىراق تۈرۈپ قاش تاشلاش.
قاش تاشىسىن دىسمىم، ماڭا يالىقنى يوق بۆلۈتىدا.
كېيكلەرنىڭ ئىشى نۇددۇر بەزى تاڭدىن تاش تاشلاش.

لۇمۇس قالاساڭ كېيكلەكتىن قېنى نۇزەڭىچىت مائى!
گىشقى ئەملىدىن نىمە ئۈچۈن قورۇقۇپ بىراق قاچىسى?
نىمە ئۈچۈن بىز ئورۇدۇڭە مەندەك كۆركەن يېقىغا?
قىيا يېقىپ چاپچىپ، شىرقىپ، تاشۇ - تۈرۈپ چاچىسى?

سەن نەي گۆزەل، دۇنيادىكى گۆزەللەرنىڭ ئەلاس،
تالاڭ ئاتقىچە كوب كۆزلەرگە ئۇيغۇقلۇقنى ئۆزگەتسىلە ...
قولدىن كەتنى بىر كۆرگەنىڭ پىكىرى. ئەقلى، خىالى،
بىر قاراشتا يۈرۈكلىرىكە نۇز ئىشىكىنى نۇرۇنىتساڭ.

غەنم يېغلاپتۇ. قىزمۇ كۆز يېشىنى توکۇپتۇ. كەچكىچە ئولتۇ.
رۇپ تاماق يېيىشىپتۇ، ئىچىشىپتۇ. كەچ كىرىپ تۈرىپتۇ باسقانىدىن
كېيمىن، غەنم تۈرۈپ ئادەتسىكىدەك يەنە ئىككى يەرگە تووشەك
ساپتۇ. "ئىككىنچى ئورۇن كىمگە؟" دەپ سوراپتۇ قۇتۇلقلۇپ
غەندىدىن. "بىرى مائى، يەنە بىرى بۇرۇنقىدەك سايىا: بىز بۈگۈنۈمۇ،
بۇندىن كېيىنمۇ يەنە شۇنداق بۇرۇنقىدەك ياتىمىز! — دەپتۇ غەنم
جاۋاپ يېرىپ، — خەللىپە ئۈچۈن ھالال بولغان نەرسە مائى ھارام
دۇر! ھەركىم ئۇزىگە قاراپ ئىش قىلىمغى لازىمدىر!

"قوى مۇنداق كەپلەرنى، — دەپتۇ قىز غەندىمگە، — تەقدىردى
ئىمە يېزىلغان بولسا، بېشىمىزغا شۇ ئىش كېلىدۇ." غەنم ئۇنىڭ
سوزىگە كەرمەپتۇ. بۇ ئىش بىلەن ئۇ، قۇتۇلقلۇپ غەندىمگە يېلىنىپ تۈرۈپ:
"نىمە تېخىمۇ كۆچەيتىپتۇ. قۇتۇلقلۇپ غەندىمگە يېلىنىپ تۈرۈپ:
"نىمە بولسا شۇ بواسۇن، بىلەل ياتىمىز، نىمە بولساق بىلەل

بۇلىمىزى" دەپتۇ خەتاب قىلىپ. "خۇدا ساقلىسىن ا" دەپ تۈلەك سوزىگە يەنىلا كىرمەپتۇ فەنسىم ئۇ نۆز سوزىدە چىڭق تۈرۈپتۇ. تالاڭ ئانقىچە يالقۇز يېتىپتۇ. قۇتۇلقلۇپنىڭ غەندىمگە بولغان مۇھەببىتىش تېشىپ ئەقدىمىس كۈچىپتۇ. شۇ يو سۇنىدا ئۆزج ئاي ئۇرتۇپتۇ. قۇتۇلقلۇپ كوب قېتىم غەندىمگە يېلىنىپتۇ، لېكىن غەندىم ھەر قېتىمدا تۇنىڭ سوزىگە كىرمەپتۇ. يۇ ئىش سوزۇلغانىسىرى قۇتۇلقلۇپنىڭ سۈيگۈ - دەردى تېشىپ، ئازابى كۈچىپتۇ. غەم - ئەللىمى تولۇپ - تېشىپ، يۈرەك باغرى ئېزلىپتۇ. ئۇ يېڭىلاب تۈرۈپ بۇ شېرىنى قۇقۇپتۇ:

مەن بەرۋان، سەن چىراق،

ماقا چۈشتى ئىشتىبان،

سەن فاچىسەن يول ئىندىپ،

ۋىسالىكدىن مەن بىراق،

تەشناذۇر ساقا بۇ قول،

ئىستەيدۇ ھەمشە يول،

قوشۇلۇش ئىمکانى يۇي،

تۇرتسىدى مېنى پىراق.

قوغالمىغىن قۇلۇڭنى،

مەن تازىملاي يولۇڭنى.

سەن سالىساڭ بىر نەزەر،

ئولگۈزۈم مىڭ ياخشىراق.

بۇ شېرىنى ئائىلاپ غەنىمنىڭ كۈزلىرىگە ياش تولۇپتۇ. ئەمما

ئۇ، خەلپىدىن ئەيمىنپ تۇزىنى تارىپتۇ.

ستتۈزۈبەيدە خەلپىنىڭ يوقلىغىدىن پايدىلىنىپ، قۇتۇلقلۇ

لۇپقا قىلغان نىشىدىن پۇشايمان قىپتۇ. خەلسەپ كېلىپ تۈنى سۈرۈشتە قىلا: "تۈزىڭىغا نىمە دەپ چاۋاپ بېرىشىم كېرىك، قانداق قىلىمەن؟" دەپ قورقۇپتۇ. بىر قىرى بۇۋىسىنى قىچقىرىپ، بۇ سىرنى تۈزىڭىغا تېيتىپتۇ، هەسرەت قىلىپ مەسىھەت سوراپتۇ. بۇۋى نەھەۋالىنى چۈشىنىپتۇ. "لەي سىتتۈزۈبەيدەم، - دەپتۇ بۇۋى، - خەلىپىنىڭ كېلىشىگە ئازلا ۋاقت قالدى. بىر ياغاچىنى قىچقىرىپ ياغاچىنىن قۇتۇلۇقۇنىڭ سۈرىتىنى ياستىڭ، تۈنى كېپەنگە ئوراپ، قەسىرىڭىزنىڭ بىرىگە كور كولاپ دەپنى قىلىف، تۈستىگە قەۋرە ياستىڭ، قەۋرە تۈستىگە شامدا ئىلارنى ئېسپ شام يېقىنىڭ. تۈزىنىڭ قەۋرەسىگە قارايدىغانغا كېنىزەك - چورسلەرنى زۆڭ. تۈزىنىڭ قەۋرەسىگە كەلگەندە ئۇلار ئىشىك ئالدىغا چىقىپ بەلگۈلەپ قويۇڭ. خەلسەپ كەلگەندە ئۇلار ئىشىك ئالدىغا يېغلاشىۇن." خەلسەپ: بۇ نىمە ۋەقە؟ دەپ سورسا، شۇ چاغدا سىزمۇ يېغلاپ تۈرۈپ: قۇتۇلۇقۇپ ئۆز ھاياتىنى سىزگە بېغشتىلىدى، خۇدا سىزگە سەۋىرى ئاتا قىلسۇن: مەنمۇ تۈنى ناھايىتى ياخشى كوركۇنۇم ئۈچۈن ھورمەتلەپ ئۆز قەسىرىگە دەپنى قىلىدىم، دەيسىز. خەلسەپ يېخلايدۇ، قۇرئان ئوقۇتۇپ ماتەم تۈتىدۇ. ئەمما سىزنىڭ بۇ قىلىغىشىزغا خوش بولۇشى، سىزدىن وەنجىمەسلىكى تۈرغان گەپ. ئەگەردە خەلسەپ: تاڭامىنىڭ قىزى سىتتۈزۈبەيدە كۆنەتلىك بىلەن قۇتۇلۇقۇنىنى ئالاڭ قىلغان، دەپ كۆمانلارا قەۋرۇنى ئېچىشقا بۇيرۇيدۇ. تۈنگىدىنمۇ قورقىما سلىق كېرىك. قەۋرۇنى ئېچىپ قىمىمەتباها كېپەتلىرىنى كورۇپ كوشلى تىنچىيدۇ. مۇردىنىڭ يۈزىنى كورۇش ئۈچۈن كېپەننى ئاچماچى بولۇپ قالا، ئاچىدىغانلارغا ئۆركىتىپ قويۇڭ: "شەرسەتتە ئايال

مۇرسىناف كېپىشنىڭ ئېچىشقا يول يوق، ئېچىش ھارام“
 دىئۇن، يول قويىمىۇن. ئۇ چاغدا خەلپە كېنىزەكىناف راست
 ئولگەنلىكىگە ئىشىنىسىدۇ. قايتىدىن شۇ يەرىنىڭ ئۆزىگە كومۇدۇ،
 سىزگە دەخىمەت ئېيتىدى. قايىغۇ - كۈلەپەستن قۇتۇلىسىز. ”ستتۇ-
 زۇبىيەدە مومايانىف چارىسىنى ماقۇل كورۇپىستۇ، ئۇنى كىيمىلەر
 بىلەن مۇكاباتلاپتۇ، نۇرغۇن پۇل وە مال بېرىپتۇ. ”شۇ ئىشنى
 ئۆزەڭ ئەمەنگە ئاشۇرغۇن“ دەپ بۇۋەنىف ئۆزىگە تاپشۇرۇپىستۇ.
 بۇۋى شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئىشقا كىرىشىپتۇ، ياخاچى قىچقىرىپ
 ياخاچىنى ئادىم شەكللىنى ياساشقا بۇپىروپتۇ. ياخاچى يۇ ۋەزىپىنى
 تېزلا تۈركىتىپتۇ. ستتۇزۇبىيەدە ئۇنى قىممەتلىك دەختىلدەدىن
 قىلىنغان كېپەنگە ئالدىرۇپىتۇ. نامىزىنى چۈشۈرۈپ ئۆز قەسرىدىن
 قەۋەرە قازدۇرۇپ، ئۇنى شۇ يەرگە كومۇپىستۇ. شامدانلارنى قويىپ
 شاملار يېقىپتۇ. قەۋەرە ئۆستىگە يوپۇق يېپىپتۇ. ستتۇزۇبىيەدە
 ماتەم تۈتۈپ قارىلىق كېيم كېيىپتۇ، كېنىزەكلىرى سىكمۇ قارىلىق
 تۈتقۇزۇپ ماتەم كېيمى كېيىزۇپىتۇ. قۇتۇلقلۇپىنىڭ ئولگەنلىكىنى
 پۇتۇن سارايدىكىلەر ئاشلاپتۇ.

بىر ئاز ۋاقتىن كېيىن خەلپە سەپەردىن قايتىپ كەپتۇ.
 قارسا، چورسلىر، قۇللار، كېنىزەكلىر ماتەم تۈتۈپ قارىلىق
 كېيىگەن. دىلى غەش بوبىتۇ. ستتۇزۇبىيەدە قېشىغا كىرىپتۇ. ئۇنىمۇ
 ماتەملىك قارا كېيم كېيىگەن حالدا كورۇپ ئەھۋال سوراپتۇ.
 قۇتۇلقلۇپىنىڭ ئولگەنلىكىنى ئېيتقان نىكمن، خەلپە ھۇشىدىن
 كېتىپتۇ. ھۇشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قەۋەرسىنى سوراپتۇ. ”ئەي
 خەلپە، — دەپتۇ ستتۇزۇبىيەدە خەلپىگە، — مېنىڭ ئالدىمدا
 ھەممە نەرسىلەردىن قىممەتلىك وە ئېزىز بولغان قۇتۇلقلۇپىنى

ئىنتايىن ھورەدىت قىلغىنىمىدىن ئۆز قەسىرىمكە — كوز ئالدىيغا دەپسە قىلىدىم.” خەلپە سەپەر كېيىمى بىلەن توپ- توغرا قۇتۇلقولۇپنى زىيارەت قىلىش نۇچۇن قەۋرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. كىرپ قارسا، قەۋەر ئۆستىدە شامدانلار تېسىغلەق، ئۆنگىدا شاملار يېقىغىلىق تۈرغان، قەۋەر ئۆستىگە شاهانه يۈزۈق يېپىلغان، سىتتۈزۈبەيدىگە خەلپە رەخىمەت تېپتىپتۇ. ئۆنگى ھەنر تۈرلۈك ماختاپتۇ. اپكىن ئۇ، بۇ ئىشتىن ھەپىران بويتۇ، بېشىغا ھەر تۈرلۈك پىكىرلەر كەپتۇ، گۈمانى كۈچچىپ، قەۋەرنى تېچىپ ئولۇكىنى تېلىشنى بۈرۈپتۇ ۋە قەۋەرنى ئاچقۇزۇپ، جەسەتنىڭ يۈزىنى تېجىشقا كەلگەندە، ئوپلىنىپ قېلىپ خۇدادىن قورقۇپتۇ، كىشىلەر- دىن ئۇيۇلۇپتۇ. ئۆنگىغا تەگىمەي يەنە ئۆز جايىغا قويۇپتۇ. قەۋەرنى قايتىدىن ياستىپ قارىيلارنى قىچقىرتىپ قۇرۇشان ئۇقۇتۇپتۇ. ئۆز ئۆز قەۋەرنىڭ بىر چىتىدە ئۆنگىغا مانەم تۆتۈپتۇ. كوز يېشى قېپتۇ. راسا بىر ئاي مانەم تۆتۈپتۇ.

قسە شۇ يەرگە يەتكەندە تالق ئاتتى، شەھربازاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قېپتۇ

شەھربازاد ھىكايسىنى.

خەلپە بىلەن مەشغۇل بويتۇ. ئارىدىن توت ئاي ئۆتۈپمۇ خەلپىنىڭ گۈمانى تېخچىلا يوقال مایپتۇ. بىر كۆنى ئۇ، ئەمسىلەر، ۋەزىرلەر، چەتىشلەرلىك لەر ئوردىدىن قايتقاندىن كېيىن، قەسىرگە كىرسىپتۇ. بىرئاز ئۆخلىماقچى كېچە

قۇرقۇشىكىنچى

بويتن. ئۇنىڭ باش تەرىپىدىمۇ، ئاياق تەرىپىدىمۇ كېنىزەكلەر
 تۈلتۈرغان ئىكەن، كۆزى ئۇيىقۇغا ئىلىنىپتۇ. كوب ئۇتمەي ئۇيىقىسى
 قېچىپتۇ. كېنىزەكلەر سوزلىشىپ تۈلتۈرغىنى ئۆچۈن، كۆزىنى
 ئاچماي، ئۇلا رىڭ سوزلىرىگە قولاق ساپستۇ. خەلپىنىڭ بېشى
 تەرىپىدە ئۈلتۈرغان قەزىپ ئىسلىك كېنىزەك ئاياق تەرىپىدە
 ئۈلتۈرغان ھەيزەرات ئىسلىك كېنىزەكە قاراب: "ئەي ھەيزە-
 دات، خوجىمىز خەلپە بولۇپ ئوتىكەن ئىشنىڭ ھەققىتىدىن
 خەۋەرسىز. ئۇ ياغاچى ياسىغان ياغاج ئادەمىنىڭ قەۋرىسى
 ئۇستىدە كېچىلەرنى ئۇيىقىسىز، ماتەم قايغۇسى بىلەن ئۇتكۇزىمەكتە"
 دەپتۇ. "قۇتۇلقولۇپقا نىمە بولىدى؟ ئۇ كېىمل بولمايلا ئۇلۇپ
 كەتتى دىكەن گەپ راستىمۇ؟ ئەگەر ئۈلگىنى يالغان بولسا، ئۇ
 ھازىر قىيەردە؟" دەپ سوراپتۇ ھەيزەرات قەزىپتىن. "ستتۆزۈ-
 بەيدە، — دەپتۇ قەزىپ سوز باشلاپ، — قۇتۇلقولۇپقا نىمە بىگۈزدى.
 نىمە تەسر قىلىپ، ھۇشدىن كەتكەندىن كېيىن، ئۇنى ساندۇققا
 سالدى. كېيىن ستتۆزۈبەيدە ساۋاپ، كاپۇر، ئالماس ناملىق
 قۇللارىغا ساندۇقنى شەھەر سرتىغا ئېلىپ چىقىپ كوركە كومۇشنى
 بۇيرۇدى. "بۇنداق ئىشىم باردىكىنە؟ ئۇنداقتا قۇتۇلقولۇپ
 تىرىك كومۇلگەن ئىكەن-دە، ھەي، ئىست بىچارە!" دەپتۇ
 ھەيزەرات. "ستتۆزۈبەيدىدىن ئاڭلىشىمچە، — دەپتۇ قەزىپ، —
 قۇتۇلقولۇپ. توت ئايدىدىن بېرى دەمەشقلق خەنئىم ئىسلىك
 بىر سودىگەر يىگىت بىلەن بىلە ئىكەن. بىچارە خەلپىمىز بۇ
 ۋەقەدىن خەۋەرسىز، ياغاج مۇردا قەۋرىسى ئالدىدا يېغلاپ تائىنى
 ئاسقۇزىماقتا." كېنىزەكلەر ئوردىدىكى ئاياللارنىڭ ئىشلىرى
 توغرىسىدا ئۇزاق سوزلىشىپتۇ. خەلپە ئۇخلىغان بولۇپ يېتىپ،

ھەممە گەپ - سوزلەرنى دىققەت بىلەن تولۇق ئاڭلاپتۇ. كېنىزەك لەرىنىڭ كېپىن تۈركەپتۇ. خالىپە بولغان ۋەقدىنىڭ تىكىگە يېتىپ، تۈزۈزىكە: "بۇ ساختا كور ئىكەن، قۇتۇلۇقۇلۇپ توت ئايىدىن بېرى غەنئىم ئىبىنى ئايىپتىش يېنندا ئىكەن" دەپ تىشىنپ ناھايىتى غەزەپ بىلەن تەختىكە چىقىپ تولتۇرۇپتۇ. دولەت ئەرباپلىرىنى قىچقىرتىپتۇ. خالىپە جەپەر بەرمەككە قاراپ: "دەمەشقىلىق غەنئىم ئىبىنى ئايىپ دىكەن سودىگەرنىڭ تۈزىنى تىستەپ تاپ! تۈيىنى ئاخىتۇرۇپ ئۇ يەردەن مېنىڭ كېنىزىكىم قۇتۇلۇقۇلۇپنى ئېلىپ كەل! مەن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىللىم كېرەك" دەپ بۈيرۈق قېپتۇ. "خوب!" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. جەپەر ۋەزىر تېكشىلىك ئادەملەرى بىلەن تۇردىدىن چىقىپ، ھاكىم، بازار رەئىسىلىرىنى ئېلىپ كۆچىغا چىقىپتۇ. غەنئىنىڭ تۈيىنى تىستەپ تېبىپ بېرىپتۇ. غەنئىم بازاردىن ئەمدىلا قىيىما گوش ئېلىپ كېلىپ، ئېغىز تېكشىكە باشلىغان ئىكەن. جەپەر بەرمەكى باشلاپ كەلگەن كىشىلەر هوپلىنى توت تەرەپتنى ھالقىدەك قورشاپتۇ، قۇتۇلۇقۇلۇپنىڭ كۆزى هوپلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەن كىشىلەر توپىنى كورۇپ، خەلىپىنىڭ يۇ ئىشتن خەۋەر تاپقانلىغىنى پەملەپتۇ. ئۇ، هوپلا ئىجىگە كىرسپ كېلىۋاتقانلارنى كورۇپ، پالاکەتنىڭ يېقىنلاشقاڭلىغىغا كۆزى يېتىپتۇ. قارسا، ۋەزىر جەپەر، ھاكىم، بازار رەئىسى، ئۇلارنىڭ يېننەتكى قىلىچلىرىنى يالاڭاچلاپ تۈرغان جازا قاراۋۇللەرى خۇددى كىرىپىكتەك قويۇق سەپ تارتىپ تۈرغان. بۇلارنى ئېسقى كورۇپ قۇتۇلۇقۇلۇپنىڭ دەڭىگى تاتىرىپتۇ، قىنى قېچىپتۇ. غەنئىكە بۈرۈلۈپ قاراپ، ئاستاغىسنا: "بېشىڭىنى ئېلىپ قاج! ئۇزەڭىنى قۇتساقارا" دەپتۇ. "ئىمە قىلىسەن، قەيدەرگىمۇ

بارىمەن، ھەممىھ مال - مۇلتۇم شۇ يەردە تۈرسا؟" دەپتۇ غەنئىم،
تۈزەڭى تېزراق چەتكە ئال! چېنىڭى قۇتساقاز، ئامال قىلىپ
باق!" دەپتۇ قۇتلۇقلىۋەپ تەكىتلەپ. "ئەي سۈپۈملۈگۈم، قانداق
قىلىپ بۇ يەردىن ساق - سالامەت باشنى ئىلىپ چىقىپ كەتكىلى
بولسىدۇ؟ - دەپتۇ غەنئىم، - هوپلا يۈتۈنلەي قورشاپ ئېلىنىڭ!
"قورقما!" دەپتۇ قۇتلۇقلىۋەپ غەنئىمكە. كېيىن ئۇ غەنئىملىك يېڭى
كېيمىلىرىنى سالدۇرۇپ، ئۇنىڭغا كونا كېيمىلەرنى كېيىگۈزۈپتۇ.
قازاننى بېشىغا كېيىگۈزۈپتۇ. قاتىق - قۇرۇق نان سېلىنىغان كونا
خالتىنى مورسىگە ئارقىپ: "مانا ئەمىدى ئوخشىدىك، ھودۇقىماي
چىقىپ كېتىۋەر! مەندىن ئەنسىرىمە. سەن قولغا چۈشۈپ قالغۇدەك
بولساڭ، مال - مۇلکۈچىلا ئەمدەس، بېشىڭىم ئامان قالمايدۇ.
چۈنكى، خەلپىنىڭ ئەمەرلى ماڭا ئەينەكتەك ئايىان" دەپتۇ. غەنئىم
قۇتلۇقلىۋېنىڭ سوزى ئایاڭلىشىشى بىلەن، قازاننى بېشىغا
كەيىكىشىچە، تالاغا چىقىپ ئۇلارنىڭ ئارسىدىن ئوتۇپ كېتىپتۇ.
ئۇنىڭ پاك نىيىتىگە يارىشا، ئۇلارنىڭ جازاسىدىن ساق - سالامەت
قۇتلۇپ، ئامان - ئىمن بازارغا چىقۇاپتۇ. جەپەر ۋەزىر قۇتۇلـ
قۇلۇپنىڭ ئىشگىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئارغىماقتىن چۈشۈپ، ئويىگە
كىرىپتۇ. قۇتۇلـقۇلۇپقا قارىسا، ئۇ ناھايىتىمۇ ياسانغان حالدا
تۇرغىدەك. جەپەر ۋەزىر كىرىش بىلەن قۇتۇلـقۇلۇپ ئۇنىسىدىن
تىك تۇرۇپتۇ، كېيىن ئىگلىپ تازىم قىلىپ سالام بېرىپتۇ. "تەڭرى
خاھىشى بويىچە، لەۋەھۇل قەلمەدە يېزىلغان ئىش بولدى، ئەي
ۋەزىر" دەپتۇ قۇتۇلـقۇلۇپ مۇلايىمىلىق بىلەن. "ئەي قۇتۇلـ
لۇپ، خەلپە ماڭا غەنئى ئىبىنى ئايىپنى تىرىك تۆتۈشى بۈزۈغان
ئىدى، ئۇ قېنى؟" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر مەغرۇر ئاھاك بىلەن. "ئۇ،

بۇنىڭدىن تىككى كۈن بۇرۇن ئالغان ماللىرىنى يوتىكەپ دەمەشقە كەتكەن، مەن شۇنىڭدىن باشقاىسىنى بىلەيمەن، — دېپتۇ قۇتۇلۇقۇ— لۇپ، — تۈيدىكى بارلىق قىممەتلەك نەرسىلىرىنى ساندۇققا سېلىپ قۇلۇپلاپ، ”مالال كەلىسە، بۇ ساندۇقنى سىزگە ئامانەت قىلاي، نوردىغا مەن بىلەن بىلە ئېلىپ بارسىڭىز، ئەي ھورەتلىك ۋەزىر!“ جەپەر ۋەزىر: ”خوب!“ دېپتۇ. بىندىكىلەرگە ئۇنى كۆتۈرۈشكە بۇيرۇق قېپتۇ. غەنەمنىڭ قالغان مۇلکىنى كەلگە ئەلمىك ئالاڭ قىلىشقا بېرىپستۇ. قۇتۇلۇقۇلۇپنى ھورەت بىلەن خەلسە سارىيىغا ئېلىپ كەپتۇ. جەپەر ۋەزىر خەلسەگە غەنم تىبىنى ئايىپنىڭ مال-مۇلکىنى مۇسادىرە قىلىپ، ئۇرسىلىرىنى ۋەبران قىلغانلىقىنى سوزلەپ بېرىپستۇ. خەلسە قۇتۇلۇقۇلۇپنى بىر قاراشقۇ ئۇيىكە ئېلىپ كېرىشنى، ئۇنىڭ خىزمىتىگە پەقدەت بىرلا قىرى چورە قويۇشنى بۇيرۇپستۇ. خەلسەنىڭ ”قۇتۇلۇقۇلۇپ غەنم بىلەن ئالاقە قىلغان“ دىگەن كۈمانى بولۇشنى ئۈچۈن، ئۇنى كورۇشىمۇ خالساپتۇ. كېپىن دەمەشق ئەمرى مۇھەممەت تىبىنى سۇلايمان ئۆززەيىشىگە قارىتىپ: ”شۇ خەتنى ئالغان ھامان غەنم تىبىنى ئايىپنى تۆتۈپ ماڭا ئۇۋە— تىپ بەر!“ دىگەن مەزمۇندا خەت يېزىپ ئۇۋەتىپتۇ. ئەملىز خەتنى ئېلىپ تاۋاپ قېپتۇ، ھورەت بىلدۈرۈپ كۆزىگە سۈرتۈپستۇ. كېپىن خەتنى تېچىپ ئوقۇپتۇ. مەزمۇنىدىن ۋاقىپلانغاندىن كېپىن، غەنم تىبىنى ئايىپنى تۆتۈش ئۈچۈن كۆچىغا جاكاچى چىقىرپىتۇ. ”كىنىڭ مال-دۇنياغا مەيلى بولسا، شۇ غەنم تىبىنى ئايىپنىڭ ئۇيىكە بارسۇن ۋە ئۇنىڭ ئۇيىدىن خالىغىنى ئالسۇن“ دەپ چار ساپتۇ جاكاچى. غەنەمنى تۆتۈشقا بارغانلارغا ئەكشىپ ئادەملەر توبى غەنەمنىڭ ئۇيىكە قاراپ ئېقىپتۇ. ئەملىنىڭ كىشىلىرى بېرىپ قارسا، غەنمـ

ئىك ئانسى بىلەن سىڭلىسى پىتنە ئويىگە غەزمىم تېبىنى ئايپىنىڭ
قەۋرىسىنى ياساپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ماتەم تۈتۈپ نۇلتۇرغىسىدەك.
ئۇلارنى قولغا ئىلىپ، ئويىلىرىسىنى تالتىپتۇ. ئانا - بالا كەپنىڭ
تېكىنى ئاققىرالماي، گائىگىراپ قېلىشىپتۇ. ئۇلارنى ھايداپ
ئەدرىنىڭ ھۆزۈرۈغا ئېلىپ كېلىشىپتۇ. ئەمر ئۇلاردىن ھەنم تېبىنى
ئايپىنى سوراپتۇ. ئۇلار، بىر يىلدىن بىرى ئۇنىڭ توغرىسىدا
ھىچبىر خۇءەر ئاڭلىمىغانلىقلەرىنى، ئولۇك - تىرىكلىگىنى بىلەيدە
ھانلىقىنى تېپتىپتۇ. ئەمر ئۇلارنى ئازات قېپتۇ.

قېچىپ چىققان ھەنم تېبىنى ئايپ بار - يوقىدىن ئايپلىپ،
غېرىپ بوبىتۇ. يۈرەك - باغرى ئېزلىپ، كوزىدىن ياش توکۇلۇپتۇ.
ئۇختىيارسز ئويىمۇ - ئوي كىرىپ، تىلەمچىلىك بىلەن قوساق
بېقىپتۇ. شۇ يۈرۈكىنجە، ئۇ بىر شەھەرگە يېتىپ بارغاندا، كەج
بولۇپ، ھەممە تەرەپنى قاراڭخۇلۇق بېسپ كېتىپتۇ. قوسقى ئېچىپ
ھالدىن كەتكەن، پۇت - قوللىرىدا ماغدۇر قالماغاندا، ئاران
بىر مەسجىتكە ئۇلىشىپتۇ. ئۇنىڭ ئىشىگى ئالدىغا كېلىپ نۇلتۇرۇپتۇ.
كوزىگە قاراڭخۇلۇق تقلیپ، تادفا يولىشپ يېتىپتۇ. شۇ ياتقىنجە
ئائىنى ئاتقۇزۇپتۇ. سەھەر تۇرۇپ، مەسچىت تىجىگە كىرىپ، بورا
ئۇستىگە ئوزىنى تاشلاپتۇ. سەھەر دەبامداد ئامىزى ئوقۇيىدىغان
شۇ مەسجىتىڭ جامائىتى يىغلىپتۇ. قارسا، بىر غېرىپ - مۇساپىر
تىترەپ ياتقان. ئۇنىڭ ئەھۋالغا ئېچىنىپتۇ. كېلىپ كورگۈچىلەر
ئۇنىڭ بىر دولەتمەن كىشى بولغا ئانلىقىنى سېزىپتۇ. كىشىلەر ئاماز -
لېرىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۇنىڭ يېننە يىغلىپتۇ. ئۇ، ئاج، ئۇنىڭ
ئۇستىگە كونا، يېرتىق جاپانغا يوگەنگەن ئىكەن. كىشىلەر ئۇنىڭدىن
ئەھۋال سوراپ: "ئىي پىسچارە، ئۆزەك كىم؟ قەيدەردىن بۇ يەركە

كېلىپ قالدىڭ؟ نىمە ئۆچۈن ۋۇنچىلار ئاجىزلىشىپ كەتىلە؟
يا سەن كېسەلمۇ؟ دەپتۇ. غەنم كوزىنى ئېچىپ بېشىدا وە
يانلىرىدا قاراپ تۈرغان كىشىلەرنى كورۇپتۇ. تۈرسىز كوزىدىن
ياش يىپى ئۆزۈلگەن مونچاقتەك توکۇلۇپتۇ. لېكىن، ئۇلا،غا
ئۆزىنىڭ ئاچىلغىنى، ئۆسىغانلىقىنى ئېنىق ئېيتىالاپتۇ. ئۇلا،نىڭ
ئىجىدىن ھۇشىارراق بىرسى ئۆزىنىڭ ئاچىلغىنى سېزىپتۇ. ئويىگە
بېرلىپ، ئىككى نان، بىر پىالاھ ھەسەل ئېلىپ كېلىپ بېرىپتۇ.
كىشىلەر كۈن چىققىچە، ئۆزىنىڭ قېشىدا غەنمىنىڭ بېشىغا چۈشكەن
مۇساپىرچىلىق كۈلپەتلەرى ئۆستىدە سوزلەشىپ تۈرۈپتۇ. كېيىن
بىر - بىرلەپ تارقىلىپ ئۆز ئىشلىرىغا كېتىپتۇ. ھەسەل بىلەن
ناننى يەپ، غەنمىنىڭ بېت - قولىغا جان كىرىپتۇ. بىر ئايىغىچە
غەنم شۇ مەسجىتتە تۈرۈپ قاپتۇ. ئۆزىنىڭ ئەھۋالى بارغانىسىرى
ئېغىرلىشىپتۇ، كېلىلى كۆچىپتۇ. كىشىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئىچى ئاغرىپ،
مەهرىبانلىقى ئىشىپتۇ. غەنم يەزىلىرى بىلەن مۇڭدىشىپ، ئۆزى
ھەقىقىدە كېڭىشىپتۇ. ئۇلا،نىڭ ھەمىسى يېخلىپ، غەنمىنى باگداد
كېسەلخانىسا ئۇۋەتسىپ بېرىشنى مەسىلەت قىلىشىپتۇ.

شۇ ئارىدا، بىر ئايال وە بىر قىز كادايىلىق قىلىپ نان تىلەپ،
بۇ يەركە كېلىشىپ قاپتۇ. ئۆزىنىڭ بىرى غەنمىنىڭ ئانسى، يەنە
بىرى ئۆزىنىڭ سىئىلىسى ئىكەن. غەنم بېشىدىكى ئانلارنى ئۇلا،غا
بېرىپتۇ. شۇ كېچىنى ئۇلا،رمۇ غەنمىنىڭ قېشىدا بىللە ئوتكتۇزۇپتۇ.
غەنم ئۇلا،نى، ئۇلا،غەنمىنى بۇ يەردە بۇ ھالدا كورۇشنى خىيا-
لىقىمۇ كەلتۈرمىگەنلىكى ئۆچۈن، بىر - بىرىنى تونۇشماپتۇ. ئەتىسى
مەھەلە كىشىلەرى بىر توگىچىنى توگىسى بىلەن باشلاپ كېلىشىپتۇ.
ئۇلا، يېغىش قىلىپ، توگىچىكە كىرانى تولەپتۇ وە مۇنداق

دەپتۇ: "بۇ بىچارىنى توگىڭە مندۇرۇپ، باغدادلىكى كېسەلخانا
 ئىشىگىھ يەتكۈزۈپ قوي! تۈزىلىپ كەتسە ئەجەپ ئەمەس، تۈزى
 ياش ئىكەن، تۈزىلىپ قالا، سېنىڭ قىلغان ياخشىلىغىنى بۇمۇ
 ئۇرتۇپ قالماسى. ياخشىلىقنى مەچكىم ھىچقەيەرde تۇرتۇمايدۇ ۋە
 ياخشىلىق يەرددە قالمايدۇ." "خوب!" دەپتۇ توگىچى، كىشىلەر
 غەنمىنى مەچىتتىكى قۇراق كورپىلىرى بىلەن توگىڭە مندۇرۇپ
 قوييپتۇ. ئۇ، ھالىز ئىكەن، غەنمىنىڭ قېشىدا تۈنىكەن ھېلىقى
 ئانا-بالا ئىككى ئايالىمۇ ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قاراپ: "بۇ
 بىچارە يىگىت بىزنىڭ غەنمىگە بەكمۇ تۇخشايدىكەن. ئەپسۇ-
 كى، غەنم باغدادقا كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ مال-دۇنياسى كوب
 ئىدى. نەچچە يىل يېتىپ يېيشىكە يېتەتنى ياكى ئۇنىڭمۇ بېشىغا
 بىزنىڭ بېشىزغا كەلگەن كۈن كېلىپ، بۇ يەرلەرde بىزگە تۇخشاش
 تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرگەنمىكىن؟ بۇ بىزنىڭ غەنم بولۇپ قالما-
 سۇن يەنە" دېيشىپتۇ بىر-بىرىگە. غەنم توگىڭە مەھكەم قىلىپ
 ئىڭلەغاندىن كېپىن، ھۇشدىن كېتىپ قىلىشقا ئازلا قاپتۇ. شۇئا
 ئۇ، كىشىلەر بىلەنمۇ خوشلىشپ ئالالماپتۇ. ئۇ، تۈزىنى تۇڭشىپ،
 كىشىلەرگە قاراپ ياش توکۈپتۇ. ئانا-بالا ئۇچىس بىر-بىرىنى
 تونۇماي، باغدادقىچە بىلەل كېلىشىپتۇ. توگىچى ئۇنى باغداد
 كېسەلخانىنىڭ ئىشىگىھ چۈشورۇپ قوييپتۇ. تۈزى قايىتىپ
 كېتىپتۇ. غەنم تالق ئاتقىچە بىردمەم ھۇشدىن كېتىپ، بىردمەم ھۇشىغا
 كېلىپ يېتىپتۇ. تالق ئېتىپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭغا قارىشىپ، ئۇنىڭ
 كېلىنىڭ ئېغىلىغىنى سوزلىشىپتۇ، ئېچىنىپتۇ. شۇ چاغىدا بازار
 ئاقاقلى يېتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئادەملەرنى كېسەلنىڭ بېشىدىن
 چەتللىپ: "من شۇ غېرىپقا بىر ياخشىلىق قىلاي! ئەگەر ئۇنى

شۇ حالدا كېسە لخانىغا تاپىشۇرساق، بىر كۈن نۇتمەي نولۇدۇ“ دەپتۇ. ئوغلى بىلەن خىزمەتچىلىرىگە كېسەلىنى يوتىكەپ ئويىگە ئېلىپ بېرىشنى تاپىلاپتۇ. كېدل ئويىگە بارغاندىن كېسىن، ئاقسا قال ئۇنىڭغا بىر ئويىنى بېرىپ، يېڭى كىيمىم، يېڭى كورپە - يوتقان بېرىپتۇ. ئاقسا قالنىڭ خو آزىنى ئۇنى ئۆزى كۆتۈپ قاراپتۇ، يۈزۈندۈرۈپتۇ. بىر ئاز تېچىمىلىك تېچكۈزۈپتۇ. ئەتىر سېبىمپتۇ. غەنم بىر ئاز ھۇشغا كېلىپ، قۇتۇلقولۇپنى ئەسلەپ مۇڭلىنىپتۇ.

قسە شۇ يەركە يەتكەندە تالاڭ ئاتتى، شەھrinزاد ھىكايسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قىپتۇ

شەھrinزاد ھىكايسىنى.

ئەمدى سوزنى قۇتۇلقولۇپتىن ئاشلاڭ!

خالپە ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ قارسماي قويۇپتۇ.

ئۆ سەكىن كۈنكىچە قاراڭغا ئويىگە قامىلىپتۇ.

خالپە بىر كېچىسى قۇتۇلقولۇپ تۈرگان ئوينىڭ

ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئاۋازىنى

قورغۇق ئۈچىنجى ئاشلاپ تۈرۈپ قاپتۇ. قىز نۇقۇغان شېرىد-

نىڭ ئاخىرىغا ئۇلاب: ”ئەي سۈيۈملۈك غەنمىم، سەن

قانداق ئاق كوشۇل ئىدىڭ، قانداق ئەخلاقلىق وە پەزىلەتلىك

ئىدىڭ، سەن ئۆزەڭ قانداق كوركەم بولساڭ يۈرىگىڭمۇ شۇنداق

ساب تىدى. سەن بەكمۇ ئېھىتىجان ئىدىڭ. سەن ماڭا يامانلىق

تىلىگۈچىگە ياخشىلىق قىلىدىڭ. سېنى ۋەيران قىلغۇچىغا

قورغۇق ئۈچىنجى

هورمەت قىلىدىڭ، ئىززەت قىلدىڭ، سەن ئۇنىڭ كېلىشىز دىگىنى
 قۇلۇمىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئاسىرىدىڭ، ئۇنى بىامىدى، بىلىشىمە
 خالىمىدى. بۇنىڭ بىدىلىكى ئۇ سائى ھەم سېنىڭ ئائىلەكى، ياخشى
 كورگۈنۈڭە ھاقارەتسى، جازانى لايق كوردى. مال-مۇلکە ئىنى
 تالاتسى، مەيلى... سەن بىلەن خەلپە ئوتتۇرسىدىكى بۇ سەر،
 خۇدا قازى بولۇپ، پەيغەمبىرىمىز شاپاھەت تەختىگە ئولتۇرغاندا،
 پەرشىتىلمەرنىڭ گۇۋالىسى بىلەن، سائى زۆلۈم سېلىپ، سېنى
 خانىۋەيران قىلغان زالىلاردىن تۈچۈڭ ئېلىنغا...” خەلپە بۇ
 سوزلەرنى ئاڭلاپ ئۇزىنىڭ ئۇنىڭغا زۆلۈم قىافىنىنى چۈشىنىپتۇ.
 سارىيىغا قايتىپ كىرىپ، قۇتۇلقۇلۇپنى قىچقىرتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ
 خەلپە ئالدىغا كېلىپ، تازىم قىلىپ، تىز چو كۈپتۇ. خەلپە ئۇنىڭ
 كۆزىنى ياشلىق، ئۇزىنى مۇڭاۇق كورۇپ: “ئەي قۇتۇلقۇلۇپ، —
 دەپتۇ ئۇنىڭغا، — سەن مېنى زالىم دىدىڭ، مېنى زالىلىقتا ئەيپە.
 لىدىڭ! ياخشىلىق قىلغان كىشكە يامانلىق قىلدى، دەپ كايدى.
 دىڭ. مېنىڭ هورمۇتىمىنى قىلغان كىشىنى ۋەيران قىلىدىڭ،
 دىدىڭ. ماڭا غايىبانە شۇنجە هورمەت قىلىپ، ياخشىلىق قىلغان
 كىشى كىم؟” فەنەم ئىبىنى ئابىپ، — دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ، — سىزنىڭ
 هورمۇتىز ئۈچۈن ئۇ ماڭا يېقىنلاشمىدى، ئۇزىنى تارتىسى...”
 “ئۇنداق بولسا، گۇنايىتدىن ئوتتۇم. سەن مەندىن نىمە سورايسەن؟
 تىلىكىنى ئېيت! مەن سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزەي” — دەپتۇ
 خەلپە. “سۈيۈملۈگۈم خەنەم ئىبىنى ئابىپنى سىزدىن تىلەيمەن”
 دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ. خەلپە رازىلىق بىلدۈرۈپ: “مەن ئۇنى تاپتۇ.
 دەمن، ماڭا قىلغان هورمۇتىگە لايق مۇكاپايات بېرىسىمەن” دەپتۇ
 ۋە ئۇنى ئىستەشنى، ئالدىغا ھازىر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ

. غەنم كەلگەندە، تۈزىنى تۈنگىغا ھەدىيە قىلىشنى ۋە نىكاھلاپ قويۇشنى سوراپتۇ. "ئاۋال تۇنى تېلىپ كەلسۇن! مەن سېنى تۈنگىغا ھەدىيە قىلاي. سېخىلار قىاسغان ساخاۋىتنى ھېچقاچان قايىتۇرۇپ ئالمايدۇ، ھەستا تىلىشىم ئالمايدۇ..." دەپ قوشۇمچە قېپتۇ خەلپە. "ماڭا رۆخسەت قىلىڭىز، مەن تۇنى تىستىي، خۇدا بىز-نىڭ بېشىمىزنى قوشَا ھەجەپ ئەممىس" دەپتۇ قۇتۇلقولۇپ. "خالد-خىنىنى قىل!" دەپتۇ قۇتۇلقولۇپقا خەلپە. قۇتۇلقولۇپ خوشلۇغى دىن مىڭ تىلا پۇلنى تېلىپ قەسردىن چىقىپتۇ. شېبىخلارنى زىبارەت قىلىپ، ئۇلارغا سەدىقە بېرىپتۇ. ئىككىنچى كۆنى سودىگەلەر دەستىسىگە بېرىپ، "ئاج-يالىڭاچلارغا بېرىگىن" دەپ بازار ئاقا-قىلىغا پۇل بېرىپتۇ. كېيىنكى جۇمە كۆنى يەنە مىڭ تىلانى تېلىپ بازارغا بېرىپتۇ. زەركەلەر دەستىسىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئاقاقلىنى قىچىرتىپتۇ. قولدىكى مىڭ تىلانى ئاج-يالىڭلار، غېرىپ-مۇساپىرلارغا تارقىتپ بېرىشنى سوراپ تۈنگىغا بېرىپتۇ. بۇ سوز ئۇستىگە يىتىپ كەلگەن بازار ئاقاقلى قۇتۇلقولۇپقا: "مېنىڭ ئويۇمدا ئەخلاقتا، ئۆلۈغلىقتا، چىرايدا تەڭدىشى يوق بىر مۇساپىر ئاغرىقى بار. تۇ، ھازىر ئېغىر ھالەتتە. بايقتىمچە تۇ، نۇز يۈرەتىدىن، مال-مۇلകىدىن، سۈيۈملۈك يارسىدىن ئايىرلىغانغا تۇختايىدۇ. تۈنلە كېلىمئۇ شۇنىڭدىن كېلىپ چىققاندەك تۇرۇدۇ. بۇنىڭدىن بىر ئۆلۈشنى شۇنىڭىغا بېرىشكە را زىمۇسىز؟" دەپ سوراپتۇ. بۇنىڭ غەنم تېبىنى ئابۇپ ئىكەنلىكىنى ئاقاقلال بىلمەي-دىكەن. تۇنى تۇزىچە، ھەممە ئىسىدىن ئايىرلىپ ۋەيران بولغان مۇساپىر ئاشق دەپ چۈشىنىدىكەن. ئاقاقلالنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، قۇتۇلقولۇپنىڭ يۈرسىگى چىغىنده قىلىپ، ھاياجانغا چۈتۈپتۇ:

"سېنىڭ ئويۇڭىكە مېنى كم باشلاپ بارىسىدۇ؟ سەن سورىغان
 بىر نولۇش پۈللىنى ئۇنىڭغا مەن ئۆزىم يەتكۈزۈپ بىرىسم" دەپتۇ.
 بازار ئاقاقلى بىر كىچىك بالىنى ئۇنىڭغا قوشۇپ بىرىپتۇ.
 قۇتۇاقۇلۇپ ئاقاقلالغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ يولغا چۈشۈپتۇ.
 ئۇ، ئاقاقلانىڭ ئويىگە كىرسپ، ئۇنىڭ خوتۇنغا سالام بىرىپتۇ.
 ئاقاقلانىڭ خوتۇنى قۇتۇلقۇلۇپقا بېشى يەركە يەتكىچە تىكىلىپ
 تازىم قىستۇ. چۈنكى، بۇ خوتۇن قۇتۇلقۇلۇپنى توپۇيدىكەن.
 قۇتۇلقۇلۇپ: "ئاقاقلال ئېستقان مۇساپىر يىگىت نەددە؟" دەپ
 سوراپتۇ. ئايال يىغلاپ تۆرۈپ: "ئاۋۇ يەردە، پەممىچە بۇ يىگىت
 بېشىدىن كۆپ نەرسىلەرنى ئوتکۈزگەن، ھەر ئىشقا پەملىك كورۇنى
 دۇ!..." دەپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ يىگىت ياتقان ئويىگە كىرسپ يىگىتىكە
 نەزەر ساپتۇ. "بۇ، تەلۇھەتنە غەنم بولسا كېرەك. لېكىن ئۇ، غېرىپ-
 لەقتا تاماھەن دىكۈدەك ئۆزگەرگەن، ئورۇقلۇغان، تېرىسى ئوستى-
 خانغا چاپلاشقان، دەڭىدىن كەتكەن" دەپ ئويىلاپتۇ. ئۇ غەنمىم
 سىك بېشىغا بېرىپ، تىكلىپ قاراپتۇ. گۇمانى تېخىمۇ كۈچىپپتۇ.
 ئۇنىڭ ئەھۋالىغا رەھمى كېلىپ كوز يېشى قىستۇ. لېكىن غەنمى
 شىك ئىلگىگە كوزى يەتمەپتۇ. "ئۆز شەھىرىدە ئەمەرەك موتىھەر
 بولغانلار مۇساپىرچىلىقتا مىskin بولۇدۇ" دەپتۇ ئۇ. كېھالىكە
 شەرنىلىك نەرسە تىجىكۈزۈپتۇ، دورا بېرىپتۇ. خېلى ۋاقتىقچە
 ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، كېيىن قەسىرگە قايسىتپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ
 غەنمىنى ئىستەپ ھەر كۈنى كۈچىغا چىقىپ، بازارلارنىڭ بىرىدە، ئاقسا-
 سى بىرمە-بىر كېزىپ چىقىتپتۇ. شۇ كۈنلەرنىلىك بىرىدە، ئاقسا-
 قالغا غەنم بىلەن بىلە كېلىپ بافادادتا ئايىرلۇغان غەنم تىبىنى
 ئايۇپنىڭ ئانسى بىلەن سىئىسى پىتنە يولۇقۇپتۇ. ئاقاقلال غەنمىم

ئىلەن ئانىسى بىلەن سىڭلىمىسى قۇتۇلۇقۇلىپىنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپتۇ، "بۇ ئانا-بالا ئىككىسى تېيىشىچە، مۇساپىر بولۇپ، باشقا يۈرتىتن شەھەرىمىزكە كەلگەن ئىكەن، بۈكۈن ماڭا يۈلۈفتى، بۇ چىرايلىق يۈزلەردە ئاللىقانداق ئۆلۈغۈارلىقنىڭ ئىزى بار، لېكىن ئۇلار قارا كېيم كېيشىكەن، بۇ ماتەمىدارلىقنىڭ بەلكۇسى، ئىككىلىم بويۇنلىرىغا خالتا ئاسقان، كوزلىرى ئەملىك، دەللەرى ئەملىك، مەن بۇلارنى قېشىڭىزغا باشلاپ كەلدەم، بۇلار بىر يەركە ئۇرۇنلاشتۇرۇلۇپ تەرىبىيە قىلىنى، بۇلارنىڭ سەۋىئىدىن تەڭرم سىزىمۇ، مېنىمۇ حاجىتىمىزدىن چىقارسا ھەجەپ ئەممەس، كورۇنى-شىچە، بۇلار كىشىلەردەن خەيرى-ساخاۋەت تىلىدەغانلاردىن ئەممەس... بۇلار ئۇيللىرى ۋەيران قىلىنغان، پۇل-ماللىرى تالالا-تاراجىغا ئۇچرىغان بىچارىلەرگە ئوخشايدۇ." "بۇ سوز بىلەن مېنى ئۇلارنى كورۇشكە تەشنا قىلىپ قويىدىڭىز، قېنى ئۇلار، مەن بىر كورەي" دەپتۇ قۇتۇلۇقۇلىپ، ئاقا قال ئۇلارنى باشلاپ كىرىپتۇ، پىتىنە بىلەن ئەنمىنىڭ ئانىسى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تارتى-نىپ-قورۇنۇپ، قۇتۇلۇقۇلىپىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ، قۇتۇلۇقۇلىپ ئۇلارغا نەزەر ساپتۇ، ئۇلار جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە ياشاب تۈرۈپىمۇ كۆزەللىكىنى يوقاتىغان ئىكەن، قۇتۇلۇقۇلىپىنىڭ ئىچى سېرىلىپ يىغىسى تۈتۈپتۇ، بۇلارنىڭ كورۇنۇشدىن ئاللىقانداق بىر ئۆلۈغۈارلىقنىڭ ئىزلىرىنى سېزىپتۇ، "ئەي مەلسىكم، سىز بىلەن بىز ئېزلىگەن پېقىرلارنى ساۋاپلىق ئۇچۇنلا ئىستەيمىز ۋە ياخشىلىق قىلىمىز، - دەپتۇ ئاقا قال، - بۇلار، بولسا ھەقىقتەن خارلانغان، ئازاپلانغان، خانۇ-ۋەيران بولغان كىشىلەر، بىزنىڭ قىلغان ياردىم-مىمىز ھېچقاچان زايە كەتمەيدۇ". ئانا-بالا ئىككىسى هوڭرەپ يىغلاپ

تاشلاپتۇ. تۇيدە كېسەل ئازاۋىنى تارتىۋاتقان، بىكىن بار-يوقلىدە
 خىنى تېخى ئۆقىغان ئوغلىنى ئەسلەپتۇ. يىغا يەندە كۈچىپپىتۇ.
 قۇتۇلقولۇپمۇ ئۇلارغا ئىنجى ئاغرىپ يىغلاپتۇ. "ئىستەپ يۈرگەن
 ئوغلىمىز غەنەم ئىبىنى ئايپىقا ساق-سالامەت يەتكۈزۈشنى تەڭىرىنىڭ
 ئۇزىدىن سورايمىز..." دەپتۇ غەنەمىنىڭ ئانسى. قۇتۇلقولۇپ، بۇ
 كەپىنى قىلغۇچى كىشىنىڭ بىللىپ ئۇلاردىن بەكراق يىغلاپتۇ، هەتتا
 سەئلىسى ئىكەنلىكىنى بىللىپ ئۇلاردىن كېتىپتۇ. بىر ئازىدىن كېبىن ئۇ
 ئۇزىنى تۇتالماي ھۇشىدىنىمۇ كېتىپتۇ. بىر ئازىدىن كېبىن ئۇ
 ھۇشغا كېلىپ: "سلەر خاپا بولماڭلارا بۈكۈن بەختلىك ھاياتىڭ-
 لارنىڭ باشلانغان كۆتى. شۇنداقلا قايغۇلۇق سەرگۈزەشتىلارنىڭ
 تاخىرلاشقان كۆتى، بۈكۈندىدىن باشلاپ سلەر غەم-قايغۇ، جاپا-
 مۇشەققەتىن قۇتۇلدۇئىلار ۋە ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىلار..."
 دەپتۇ.

قىسە شۇ يەركە يەتكەنلە ئاك ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايسىنى
 توختاتتى.

— ئىي بەختلىك شاه، — دەپ داۋام قىپتۇ
 شەھرىزاد ھىكايسىنى.
 قۇتۇلقولۇپ ئۇلارغا: "كۈڭلۈئىلارنى يېرىم
 قىلماڭلار!" — دەپ تەسەللى ئېتىپتۇ، كېبىن
 ئاقسا قالغا: بۇلارنى تۈرىسگە ئېلىپ بېرىپ
 ياخشىراق قاراب قويۇشنى، ھامىماڭغا ئېلىپ
 بېرىپ يۈيۈندۈرۈشنى، بېسىڭى كېيمىلمەرنى
 سېتىپ ئېلىپ كېلىپ كېيگۈزۈشنى، تۈرمۇشدىن
 كېچە

قىرقى توتىنجى

كېچە

زوبدان خەۋەر ئېلىشنى، ئۇلارنى ھورمەتىدەش توغرىسىدا خوتۇنىغا ياخشىراق چۈشەلدۈرۈپ قويۇشنى تاپىلاپ پۇل بېرىپتە. ئەتسى قۇتۇلقلۇپ ئاقساقالىنىڭ توپىگە بېرىپتە. ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن كورۇشۇپتۇ. ئاقساقالىنىڭ خوتۇنى ئۇنى ھورمەت بىلەن كۇتۇرۇپتۇ. كورسەتكەن ھورمەتى ئۈچۈن قۇتۇلقلۇپ ئۇنىڭغا رەخىمەت تېيتىپتە. ئاقساقالىنىڭ خوتۇنىدىن ئانا - بالا ئىككى منمانىنىڭ ئەھۋالىنى، قىلىنغان خەيسى - خالقلىرىنى سوراپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىپ تۇرۇشۇپتۇ، سوزالىشتىپتە. كېيىن ئاقساقالىنىڭ خوتۇنىدىن كېسەل يىگىتىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. ئاقساقالىنىڭ خوتۇنى كېسەلنىڭ بىر خىادا ئىكەنلىكىنى تېيتىپتە. "بۇرۇڭلار! - دەپتۇ قۇتۇلقلۇپ ئانا - بالا ئىككىسىگە، - ئاغرىقىنى يوقلاپ چىقاىلى!

ھەممىسى ئاغرىقىنىڭ قېشىغا كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. هىجرانلىق دەردى - بىلەن ئازايىلانغان غەنەمنىڭ قۆلىشىغا قۇتۇلقلۇپنىڭ ئاۋازى كىرىپتۇ. ئۇ بەكمۇ ھالىدىن كەتكەن ئىكەن، تېرسى ئۇس - تەخىننىغا چاپلىشىپ، بىر تىرە - بىر سوڭىك بولۇپ قالغان ئىكەن. قۇتۇلقلۇپنىڭ يۇمىشاق ۋە شەرىن سوزىنى ئائىلاپ غەنەمنىڭ چىقىپ كەتكەن چېنى يېنىپ كىرگەندەك بوبىتۇ. زۇرۇقۇپ ياستۇۋە - تىن بېشىنى كوتۇرۇپ تۇرۇپ: "قۇتۇلقلۇپ!" دەپتۇ. قۇتۇلقلۇپ ئۇپ ئۇنىڭغا زەن سېلىپ قاراپتۇ. ئۇنىڭ غەنەنم ئىكەنلىكىنى بىلىپ: "لەبىھىي!..." دەپ جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ. "ماشا يېقىن كەل!..." دەپتۇ - غەنەنم. "سوپۇملىڭىدىن ئايىرلىپ ئۇزاقىسجه ئازايىلانغان غەنەنمە سەن؟..." دەپ سوراپتۇ قۇتۇلقلۇپ. "ھە... مەن، غەنەنم ئىبىسى ئايىپ!..." دەپتۇ يېگىت ئاستا. ئائىسى بىلەن سئلىسى ئۇنىڭ

چاۋابىنى ئاقلاپ، ئىختىيارلىرىن چۈرۈلدۈشىپ كېتىپتۇ. خوشلۇغىدىن
 هۇشلۇرىنى يوقىتىپ يېقلىپتۇ. هۇشلۇرىغا كېلىپ: "خۇداغا شۇكىرى،
 سەن بىلەن ئانالىڭ، سىڭلىك ۋە مەن قايىتدىن يۈز كورۇشتۇق، —
 دەپتۇر قۇتۇلقۇلۇپ فەندىمكى يېقىن كېلىپ ئولۇرۇپ، — مەن سېنىڭ
 مائى قىلغان يۈرۈن ياخشىلىرىنىڭ خەلپىگە تېيتىم. ئۇ مېنىڭ
 سوزۇمكە تىشەندى. "ئۇ يەنە خەلپىنىڭ فەندىمىنى تېپىز قىلغىنىتى،
 ئۆتى كورىمە كچى بولقا نىلغىنى، ئۆزىنى ئۇنىڭغا بېغىشلاپ بەرگەنـ
 لىكىستى تولۇق سوزۇلەپ بېرىپتۇ. غەنسىم بۇ خۇۋەرنى ئاقلاپ،
 ناھايىتى خۇرسەن بويپتۇ. كېيىن ئۇ، ئانسخا، سىڭلىغا قاراپ
 ئۇلار، بىلەن سوزلىشىپتۇ. "مەن سەلمىنى قۇتۇلقۇلەپ كەلگىچە،
 سەلمىر بۇ يەردەن قوز غالىماڭلار!" دەپتۇر قۇتۇلقۇلۇپ ئورنىدىن
 تۈرۈپ، ئاندىن قەسىرگە مېڭىپتۇ. فەندىنىڭ ئۆيىدىن ئېلىپ بارـ
 ئان ساندۇقنى تېچىپ، ئۇنىڭ تىجىدىن يەتكىدەك تىلا ئاپتۇ. ئۇ،
 پۇللارىنى ئاقا قالغا بېرىپ: "بۇ يۈلەرنى ئېلىك! — دەپتۇر قۇتۇلـ
 قۇلۇپ ئاقا قالغا. — بۇلارغا ئەڭ ئېسىل كىيمىلەكلەردىن توت - بەش
 قۇردىن ئېلىپ كېلىڭ! ئۇنىڭدىن باشقا كېرەكلىك نەرسەلەرنىمۇ
 ئۆزىڭىز قوشۇپ ئېلىپ كېلىڭ!" كېيىن ئۆزى ئۇلارنى هامىماڭا
 ئىۋەتىپتۇ. خادىمەرگە ئۇلارنى يۈزۈندۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. ھامىمادىن
 چىقىشىغا ئۇلگۇرتۇپ، ئالما ۋە باشقا مۇئىلەرنىڭ سۈيىدىن قىلىنغان
 شەرىبەتنى تەبىارلىتىپ قويۇپتۇ. ئۇلارغا يەنە ھامىمادىن چىقىشى
 بىلەن ئاقا قال ئارقىلىق ئالدۇرۇپ كېلىشكەن يېڭى كىيمىلەرنى
 كېىگۈزۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ئاي، بىرى كۇندەك تۈرلىستىپ،
 چرا يىلىق بولۇپ كېتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇلارنىڭ يېنىدا ئۈچ كۈن
 تۈرۈپتۇ. ئۇلار ئۆچۈن ئەڭ لەززەتلىك، ئەڭ كۈچلۈك ئاثامىلارنى

ئەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. بۇلار خېليلا تۈزۈلۈپ، پۇت - قوللىرىغا ماغدۇر كىرىپتۇ. توتنىچى كۈنى قۇتۇلقلۇپ ئۇلارنى يەندە ھامما ماماغا ئۇھەتىپتۇ، ھامما مادىن چىقتى، بىلەن يېڭى كىيىملىرىنى كېيگۈزۈپتۇ. ئۇلارنى خاتىرچەم قىلىپ قويۇپ، قۇتۇلقلۇپ خەلپە توردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ. خەلپىشىڭ قېشىغا كىرسىپ، ئىكىلىپ تازىم قىلىپ، تىز چوکۇپ ئولتۇرۇپ، خەلپىكە غەنمىم تېبىنى ئايپۇنى تايقاتلىغىنى خەۋەر قېپتۇ. بالىسىنىڭ دەردى پىراقدا خانئۇھەيران بولۇپ كەلگەن غەنمىنىڭ ئانسى بىلەن بىچارە سەڭلىسىنىڭ تايقاتلىقىنى تېتىپتۇ. خەلپە قۇتۇلقلۇپنىڭ سوزىنى ئاڭلىغاندىن كېپىن، جە-پەر ۋەزىرگە: غەنمىم تېبىنى ئايپۇنى، ئۇنىڭ ئانسىنى، سەڭلىسىنى توردىغا ئىلىپ كېلىشنى بؤىرۇپتۇ. جەپەر ۋەزىر قۇتۇلقلۇپنىڭ ھەرالىغا ئاقا قالىنىڭ ئۆيىكە بېرىپتۇ وە غەنمىم بىلەن كورۇشۇپ-تۇ. غەنمىم جەپەر ۋەزىرنىڭ ھورمىستى ئۈچۈن تۇرۇنىدىن تۈرۈپتۇ. "خەلپە سېنى كورۇشنى خالايدۇ. بىز سېنى خەلپىشىڭ ھۆزۈرىغا ئىلىپ بېرىش ئۈچۈن كەلدۈق" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. غەنمىنى خەلپىشىڭ ئالدىغا كىرگەندە دادىل تۈرۈپ نۇتۇق سوزلەشكە دالالىت قېپتۇ. قۇتۇلقلۇپ ئۇنىڭغا ئىسل كىيىملى، كېيگۈزۈپتۇ. خەلپىشىڭ يېنىدىكى كىشىلەرگە ئىئىام قىلىش ئۈچۈن جىق تىلا بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، غەنمىم تېبىنى ئايپۇنىڭ بەخت تېڭى ئېتىپ، ئىقبال يولىزلىرى تەلەي كوكىدە نۇر چىچىپتۇ... جەپەر ۋەزىر غەنمىم بىلەن ئۇنىڭ ئانسى وە سەڭلىسىنى ئىلىپ تۇردىغا مېڭىپتۇ، سارايسغا كىرىپتۇ. غەنمىنىڭ كوزى خەلپىكە، ئۇنىڭ يېنىدىكى ۋەزىرلەرگە، ئەمرلەرگە ۋە باشقا سەۋەلەتلىك دولەت ئەرباپلىرىغا چۈشۈپتۇ. نۇ، ئۇزىدىكى بار ماھارەتنى ئىشقا

جاۋايدىنى ئاقلاپ، ئىختىيارسىز چۈرۈلدۈشىپ كېتىپتۇ. خوشلۇغىدىن
ھۇشلىرىنى يوقىتىپ يېقىلىپتۇ. ھۇشلىرىغا كېلىپ، "خۇداغا شۇكىرى،
سەن بىلەن ئاناك، سىڭلىك ۋە مەن قايىتىدىن يۈز كورۇشتۇق، —
دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ غەنەمگە يېقىن كېلىپ ئولتۇرۇپ، — مەن سېنىڭ
ماڭا قىلغان پۇرتۇن ياخشىلىقلەرنى خەلپىگە تېيتىم. ئۇ مېنىڭ
سوزۇمگە ئىشەندى. ئۇ يەنە خەلپىنىڭ غەنەمىنى ئېيە قىلغىشنى،
ئۇنى كورە كچى بولغانلىختى، ئۇزىنى ئۇنىڭغا بېغىتىلاپ بەرگەز
لىكىنى تولۇق سوزلەپ بېرىپتۇ. غەنەم بۇ خۇمۇرنى ئاقلاپ،
ماھايىتى خۇرسەن بويپتۇ. كېبىن ئۇ، ئانىغا، سىڭلىغا قاراپ
ئۇلار بىلەن سوزلىشىپتۇ. مەن سەلمەرنى قۇتۇلقۇلاب كەلگىچە،
سەلمەر بۇ يەردەن قوز غالىباڭلار! " دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ ئۇرۇنىدىن
تۇرۇپ، ئاندىن قەسىرگە مېئىپتۇ. غەنەمىنىڭ ئۆيىدىن ئېلىپ بار-
غان ساندۇقنى تېچىپ، ئۇنىڭ شىچىدىن يەتكىدەك تىلا ئاپتۇ. ئۇ،
پۇللارىنى ئاقا قالغا بېرىپ: "بۇ يۈللارانى ئېلىڭ! — دەپتۇ قۇتۇل-
قۇلۇپ ئاقا قالغا. — بۇلارغا نەڭ ئېسىل كىيمىلەردىن توت — بەش
قۇردىن ئېلىپ كېلىڭ! ئۇنىڭدىن باشقا كېرە كىلەك نەرسەلەرنىمۇ
ئۇزىڭىز قوشۇپ ئېلىپ كېلىڭ! " كېبىن ئوزى ئۇلارنى هاماماڭا
ئۇرۇشتىپتۇ. خادىمەرگە ئۇلارنى يۈزۈندۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. هامامدىن
چىقىشىغا ئۆلگۈرتۈپ، ئالما ۋە باشقا مۇئىلەرنىڭ سۈيىدىن قىلغان
شەرىيەتنى تەيىارلىتىپ قويۇپتۇ. ئۇلارغا يەنە هامامامىدىن چىقىشى
بىلەن ئاقا قال ئارقىلىق ئالدۇرۇپ كېلىشگەن يېڭى كىيمىلەرنى
كېيىگۈزۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ئاي، بىرى كۈندەك نۇرلىستىپ،
چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇلارنىڭ يېنىدا ئۆز كۈن
تۇرۇپتۇ. ئۇلار ئۇچۇن نەڭ لەززەتلىك، نەڭ كۈچلۈك ئاتامىلارنى

ئەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. بۇلا، خىللا تۈزۈلۈپ، بېۇت - قوللىرىغا ماغدۇر كىرىپتۇ. توتنىچى كۆنى قۇتۇلقلۇپ تۈلا رىي يەندە ھامىماڭا ئۇۋەتىپتۇ، ھامىمادىن چىقىش، بىلەن يېڭى كىيمىلدەرنى كىيگۈزۈپتۇ. تۈلا رىي خاتىر جەم قىلىپ قويۇپ، قۇتۇلقلۇپ خەلپە توردىسا قاراپ مېڭىپتۇ. خەلپىنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئىكلىپ تازىم قىلىپ، تىز چو كۆپ ئولتۇرۇپ. خەلپىكە غەنئىم ئىبىنى ئايىپىنى تاپقاڭالىغىنى كەلگەن غەنئىنىڭ ئانسى بىلەن بىچارە سىڭلىسىمۇ تاپقاڭالىغىنى بېرىپتۇ. خەلپە قۇتۇلقلۇپنىڭ سوزىنى ئاڭلىغاندىن كېپىن، جە- پەر ۋەزىرگە: غەنئىم ئىبىنى ئايىپىنى، ئۇنىڭ ئانسىنى، سىڭلىسىنى توردىغا ئىلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. جەپەر ۋەزىر قۇتۇلقلۇپنىڭ ھەمرەغىدا ئاقساقالنىڭ ئۇيىكە بېرىپتۇ وە غەنئىم بىلەن كورۇشۇپ- تۇز. غەنئىم جەپەر ۋەزىرنىڭ ھورمىتى ئۆچۈن تۇرىسىدىن تۇرۇپتۇ. "خەلپە سېنى كورۇشنى خالايدۇ. بىز سېنى خەلپىنىڭ ھۆزۈدىغا ئىلىپ بېرىش ئۆچۈن كەلدىق" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. غەنئىنى خەلپىنىڭ ئالدىغا كىرگەندە دادىل تۇرۇپ نۇرتۇق سوزلەشكە دالالەت قېپتۇ. قۇتۇلقلۇپ ئۇنىڭغا ئىسىل كىىسلەر كىيگۈزۈپتۇ. خەلپىنىڭ يېنىدىكى كىشىلەرگە شىئام قىلىش ئۆچۈن جىق تىلا بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، غەنئىم ئىبىنى ئايىپىنىڭ بەخت تېڭى پېتىپ، ئىقبال يۈلتۈزلىرى تەلەي كوكىدە نۇر چېچىپتۇ...
 جەپەر ۋەزىر غەنئىم بىلەن ئۇنىڭ ئانسى وە سىڭلىسىنى ئىلىپ تۇردىغا مېڭىپتۇ، سارا ياخا كىرىپتۇ. غەنئىنىڭ كۆزى خەلپىگە، ئۇنىڭ يېنىدىكى ۋەزىرسەلەرگە، ئەمسەلەرگە وە باشقى سەۋەتلەلىك دولەت ئەرباپلىرىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئۇزىدىكى بار ماھارەتىنى ئىشقا

سایتو. ناهایتى يېقىلىق، ئىنتايىن تاتلىق سوزگە كىرىشىپتۇ.
كېپىن بېشىنى توۋەن سېلىپ تۈرۈپ، بۇ شېرلارنى نۇقوپتۇ:

ەرتئىسى يۈكەك، لۇتىسى گۈزەل ئىنسانى بېبايان،
ئەى ئۆلۈغ زات!... سالامىغا شاھىلار باش فوپغان،
ئۆلۈغ مەفھەت ئىكىلىرى، كىملەردۇ؟ ساتا ئابان،
سەندىن فيچىپ قۇزىلماس ھەرقانداق سرلار، هامان.

ئوت سەلن سۇ بالاسغا كىم دۆجىار بولسا ئەگەر،
باش ئىكىب ئايىشتىغا، "خالاس قىلغىن بىزنى دەر..."
ناھىق زۇلۇم كورگەنلەر دەرگاھىغا كېلىشىر،
ئاچىزلا دەنك سايىۋىنى. مەددەتكارى ئۆلۈغ نەر،

دەشتۇ - سەھرا تارلىق قىلۇر شوكتىڭ - ھەيۋەتىڭىگە،
يۈلتۈزۈلەرنى قوزۇق قىلىپ چىدمىر تىككىن ئاسماڭغا...
ھەيران بولۇن پەرسىتلەر، ئەركانۇ - دولتىڭە،
داشقىنلەك سېنىڭ شامالىدەك تېز تارقالۇن كەڭ جاھانغا.

ئەقلەن يەتنە ئىقلەم ئۆزىجۇن دائىم بولۇن باراۋەر،
يەر يۈزىمە ئادالىتىڭ، دەريا بولۇپ، ئاققۇن زەر...
ھەدھىيە ئىنى شۇ شېرىپىدا قىلدىم قىستا - مۇختىسر،
سياسەتنە، ئادالىتە كامال تايقىن، قۇچ زەپەر.

* * *

ئىابا، تاجىدار ئادىل جاناب!
ماڭا قىلدىڭ ياخشىلىق بېھساب،
ئادالىت بىرلە يەر يۈزى تىچ ئۇردا،
پەلەكتە قۇياشىمۇ نۇردىن چاچار،
كىمىكى دوست ساتا ئىزىمز بەختىيار،
دۇشمىنىڭ ھەر جايدا بولۇر خاربازار...

غەندىم تېسىنى ئاييۇپ شېرىرىنى تۈركىتىپ باش تىكىپ تۈزۈپتۇ.
خەلپە ئۆزىنەك ئىبارەتلرى يېقىمىلىق بۇ شېرىدىن ذوقلىنىپتۇ.
قىسىه شۇ يەركە يەتكەندە ئاك ئاتقى، شەھرىزازد ھىكايسىنى
توخنانىتى.

— ئەي بەختىڭ شاد، — دەپ داۋام قىپتۇ
شەھرىزازد ھىكايسىنى.

خەلپە قۇتۇلۇپنىڭ دىگەنلىرىنى ئەسلامپ،
غەندىمكە قاراپ: "يېقىنراق كەل!" دەپتۇ. غەندىم
خەلپىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. "بېشىگىدىن مۇتكەن
لەرنى سوزلەپ بەر!" دەپتۇ خەلپە.

قرىق بەشىچى غەندىم تېسىنى ئاييۇپ تۇلتۇرۇپ، قۇتۇلۇپنى
كېچە قەورىستانلىقتا تاپقىنىدىن تارتىپ ھازىرغىچە
بېشىغا چۈشكەن ھەممە ۋەقەلەرنى باشتىن - ئاخىرسەفچە
مەزمۇنلىق قىلىپ سوزلەپ بېرىپتۇ. خەلپە غەندىم تېسىنى
ئاييۇپنىڭ سوزىنىڭ توغرىلىقىخا ئىشىنىپتۇ، رەھمى كېلىپ
تۇنىڭىغا تۈرلۈك جابىدۇقلار بىلەن جاهازلانغان مەخسۇس بىنا
بېرىپتۇ. "ئەي غەندىم، مېنىڭ بۈيرۈغۈم بىلەن سائى سېلىنغان
زىيانلارنىڭ بەدىلىگە خالقىنىڭى ئېلىپ، مەندىن رازى بولقىن!"
دەپتۇ خەلپە. "قۇللارنىڭ مېلى - جېنى خوجىسى ئۈچۈندۈر"
دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ غەندىم. بۇ سوز خەلپىگە يېقىپتۇ. خەلپە
تۇنىڭىغا يەنە نۇرغۇن پۈل-مال بېرىپتۇ. ئۇنى تۇزىنىڭ تۇلپەتلرى
قاتارىغا قوشۇپتۇ. ئانسى بىلەن سىڭلىسىنى شۇ بىستاغا ئېلىپ
كىرسىپ نورۇنلاشتۇرۇپتۇ. خەلپە غەندىملىق ھوسىنى - جامالدا

تەئىدىشى يوق سەڭلىسى بارلىغىنى ئاڭلاب كىش قويۇپتۇ، غەلەم..
دىن نۇمىرى سوراپتۇ. غەنەم كەلگەن ئەلچىلەرگە: "ئۇ، خەلسەپىشىڭ
كېنىزىڭى" دەپ جاۋاپ بېرىستۇ. خەلسەپە يۈزىمىڭ تىللا پۇل
خراجەت قىلىپ، قازى ۋە گۇۋالارنى ھازىرلاپتۇ. قۇتۇلقلۇپىنى
غەنەمگە، غەنەمىشىڭ سەڭلىسى خەلسەپە ئۆزىگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ.
بۇ ۋەقەنى يېزىپ خەزىشىدە ساقلاشنى بۇيرۇپتۇ.
”ئەي بەختلىك شاه، ئۇمۇر ئىبىنى نوئىمان، ئۇنىڭ ئوغۇللىرى
شەرىكان ۋە زۇئۇلماكىان ھەم قىزى ئۆزەتۆززامانىشىڭ ھىكايسى
بۇنىڭدىن بۇ قىزىق“ دەپتۇ شەھرىزاد.
”ئانداق بولما شۇ ھىكايسى باشلا“ دەپتۇ شاه.

الفَلَيْلَةُ الْكَبِيرَةُ

صەڭ بىر كېچە (1)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلىدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىس تارقىتىدۇ
مەلەتلەر باسما زاۋۇددادا تىزىمىلىدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇددادا بېسىلەدى
1980 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى
1980 - يىل 7 - ئاي 1 - بېسىلمىشى
كتاب نۇرۇرى: M10098.333
باھاسى: 0.97 يۈەن

مۇقاۇسىنى ۋە رەسمىلەرىنى خىز ياخشىن ئىشلىگەن

书号：M10098·333
定价：0·97元